УПОЛНОМОЧЕННЫЙ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКЕ ТАТАРСТАН

О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УПОЛНОМОЧЕННОГО ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКЕ ТАТАРСТАН В 2025 ГОДУ

ДОКЛАД УПОЛНОМОЧЕННОГО ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКЕ ТАТАРСТАН

СОДЕРЖАНИЕ

ВВЕДЕНИЕ

ГЛАВА 1. ПРАВА И СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА: ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОБРАЩЕНИЙ И РЕЗУЛЬТАТЫ ИХ РАССМОТРЕНИЯ
1.1. МАСШТАБЫ, СТРУКТУРА И ДИНАМИКА ОБРАЩЕНИЙ ГРАЖДАН

ГЛАВА 2. ЗАЩИТА ПРАВ УЧАСТНИКОВ СПЕЦИАЛЬНОЙ ВОЕННОЙ ОПЕРАЦИИ И ЧЛЕНОВ ИХ СЕМЕЙ
2.1. ЗАЩИТА ПРАВ УЧАСТНИКОВ СПЕЦИАЛЬНОЙ ВОЕННОЙ ОПЕРАЦИИ И ЧЛЕНОВ ИХ СЕМЕЙ

ГЛАВА 3. ЗАЩИТА ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРАВ И СВОБОД
3.1. ПРАВО ИЗБИРАТЬ И БЫТЬ ИЗБРАННЫМ

ГЛАВА 4. ЗАЩИТА СОЦИАЛЬНЫХ И ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ
4.1. ТРУДОВЫЕ ПРАВА
4.2. ПРАВО НА ЖИЛИЩЕ
4.3. ПРАВО НА ОХРАНУ ЗДОРОВЬЯ И МЕДИЦИНСКУЮ ПОМОЩЬ
4.4. ПРАВО НА СОЦИАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ
4.5. ПРАВО НА ОБРАЗОВАНИЕ
4.6. ЗАЩИТА СЕМЬИ И СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ
4.7. ПРАВО НА БЛАГОПРИЯТНУЮ ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ

ГЛАВА 5. ЗАЩИТА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В МЕСТАХ ПРИНУДИТЕЛЬНОГО СОДЕРЖАНИЯ
5.1. ЗАЩИТА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В МЕСТАХ ВРЕМЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ
5.2. ЗАЩИТА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В УЧРЕЖДЕНИЯХ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

ГЛАВА 6. СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ
6.1.ЗАЩИТА ПРАВ ЗАЯВИТЕЛЕЙ О ПРЕСТУПЛЕНИЯХ И ПОТЕРПЕВШИХ

ГЛАВА 7. ПРАВА И СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА В СФЕРЕ МИГРАЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

ГЛАВА 8. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УПОЛНОМОЧЕННОГО ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ПРАВОВОМУ ПРОСВЕЩЕНИЮ
8.1. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ПРАВАХ И СВОБОДАХ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА
8.2. АКТИВНЫЕ ФОРМЫ ПРАВОВОГО ПРОСВЕЩЕНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ ГРАЖДАН И ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ОСВЕДОМЛЕННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ
8.3. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ИНСТИТУТА УПОЛНОМОЧЕННОГО С ОРГАНАМИ ПУБЛИЧНОЙ ВЛАСТИ И ИНСТИТУТАМИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА
8.4. МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЕ И МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ВВЕДЕНИЕ

Настоящий ежегодный доклад о деятельности Уполномоченного (далее – Уполномоченный) подготовлен в соответствии со статьей 26 Закона Республики Татарстан от 3 марта 2000 года № 95 «Об Уполномоченном по правам человека в Республике Татарстан» и направляется Раису Республики Татарстан, в Государственный Совет Республики Татарстан, Кабинет Министров Республики Татарстан, Уполномоченному по правам человека в Российской Федерации, председателю Верховного Суда Республики Татарстан, председателю Арбитражного суда Республики Татарстан, прокурору Республики Татарстан.

При подготовке доклада был проведен анализ поступивших к Уполномоченному обращений заявителей; сведений государственной информационной системы Республики Татарстан «Народный контроль» (далее – ГИС РТ «Народный контроль»); сообщений, поступивших через платформу обратной связи ФГИС «Единый портал государственных и муниципальных услуг (функций)»; данных государственных органов и органов местного самоуправления; сведений, представленных общественными помощниками Уполномоченного; информации о нарушении прав человека, поступившей от правозащитных организаций или опубликованной в средствах массовой информации, социальных сетях; информации, направленной посредством Единой государственной информационной системы (далее – ЕГИС) «ГЛОНАСС +112»; материалов республиканских межведомственных комиссий и других источников.

В докладе приведены статистические данные деятельности Уполномоченного за 2025 год. Наряду с этим, в докладе отражены отдельные проблемные вопросы по защите социальных, экономических и культурных прав граждан; защите прав военнослужащих и их семей; защите прав граждан в местах принудительного содержания; соблюдения права граждан на благоприятную окружающую среду; а также информация о просвещении в области прав и свобод человека и гражданина; о взаимодействии с органами публичной власти и институтами гражданского общества; межрегиональном и международном сотрудничестве; об участии Уполномоченного в деятельности по совершенствованию законодательства.

В связи с этим структура доклада включает в себя соответствующие разделы, а в его заключении государственным органам, органам местного самоуправления, общественным организациям предлагается рассмотреть возможность осуществления ряда мер, направленных на усиление защиты прав и свобод человека и гражданина. Надеемся, что данные предложения позволят совершенствовать правозащитную деятельность.

ГЛАВА 1. ПРАВА И СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА: ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОБРАЩЕНИЙ И РЕЗУЛЬТАТЫ ИХ РАССМОТРЕНИЯ

1.1. МАСШТАБЫ, СТРУКТУРА И ДИНАМИКА ОБРАЩЕНИЙ ГРАЖДАН

Обращения граждан остаются для Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан (далее – Уполномоченный) ключевым направлением работы. Доступность и оперативность Аппарата Уполномоченного, наряду с его прямой миссией по защите прав, обеспечивают ему высокий уровень доверия со стороны населения.

Ежегодно анализ поступающих в адрес Уполномоченного обращений граждан, уведомлений ГИС РТ «Народный контроль», информации, направленной посредством системы ЕГИС «ГЛОНАСС +112», позволяет выявить спектр проблемных вопросов, требующих усиления гарантий защиты прав человека и гражданина со стороны органов государственной власти, органов местного самоуправления и их должностных лиц.

В 2025 году граждане обратились к Уполномоченному 8 401 раз по интересующим их вопросам.

Информация о фактах нарушения прав, свобод и законных интересов человека и гражданина в истекшем году поступила в виде устных и письменных обращений граждан (4 134) и сообщений ЕГИС «ГЛОНАСС +112» (4 267).

Большой пласт работы был выполнен по работе в ГИС РТ «Народный контроль», в которой в 2025 году было опубликовано 89 186 уведомлений.

Показатели	Количество
Всего	97 587
в т.ч. в форме устного и письменного обращения	4 134
ЕГИС «ГЛОНАСС +112»	4 267
ГИС РТ «Народный контроль»	89 186

Из общего числа устных и письменных обращений к Уполномоченному граждане использовали различные каналы связи.

Самым популярным каналом в 2025 году являлась «Единая система идентификации и аутентификации», через которую поступило 1 143 обращения. В 2025 году через данную систему поступило на 48 % обращений больше, чем в 2024 году (1 143 обращения против 773 соответственно). Следующим востребованным каналом являлась интернет-приемная – 607 обращений. Также остается актуальным получение почтовых сообщений, через которые в 2025 году поступило 553 обращения. Посредством телефонного звонка поступило 417 обращений, 274 обращения поступили нарочно.

Ввиду того, что 30 марта 2025 года вступили в силу новые правила, установленные Федеральным законом от 28 декабря 2024 года №547-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «О порядке рассмотрения обращений граждан Российской Федерации», обращения в государственные органы, органы местного самоуправления или должностному лицу, отправленные по электронной почте, с данной даты не принимались. В этой связи в 2025 году почти в 2,5 раза снизилось количество обращений, принятых посредством электронной почты, в сравнении

с предыдущим отчетным периодом (за три месяца 2025 г. - 245 обращений против 637 в 2024 г. соответственно).

Еще одним не менее важным способом обращения к Уполномоченному является личный прием граждан. Этот формат прямого общения имеет особую значимость. Он позволяет Уполномоченному получать актуальную информацию о проблемах напрямую от граждан, а самим гражданам - находить пути решения своих вопросов, выстраивать план действий, лучше понимать правовые нормы, а также быть услышанными и ощутить внимание со стороны должностного лица. Такой диалог повышает социальную ответственность органов власти и служит одним из ключевых ориентиров в нашей работе.

Уполномоченным в 2025 году проведены 52 приема граждан, том числе 31 личный, 3 совместных выездных и 18 совместных тематических, в ходе которых приняты 523 человека.

За отчетный период проведены совместные тематические приемы с руководством прокуратуры Республики Татарстан (в г. Заинске 11.02.2025 принято 25 обращений, в г. Казани 21.10.2025 – 18 обр.), следственного управления Следственного комитета Российской Федерации по Республике Татарстан (в г. Казани 22.04.2025 – 6 обр.), Главного управления Федеральной службы судебных приставов по Республике Татарстан (в г. Казани 14.03.2025 – 2 обр., 14.08.2025 – 3 обр.), ГКУ «Государственное юридическое бюро Республики Татарстан» (в г. Казани 14.01.2025 – 12 обр., 29.01.2025 – 7 обр., 18.02.2025 – 24 обр., 08.07.2025 – 11 обр., 29.07.2025 – 15 обр., 16.09.2025 – 7 обр., 23.10.2025 – 12обр., 25.11.2025 – 11 обр.), Филиала Государственного фонда «Защитники Отечества» по Республике Татарстан (в г. Казани 21.01.2025 – 5 обр., 08.04.2025 – 7 обр., 02.12.2025 – 12 обр.), АНО «Комитет семей воинов Отечества» (в г. Казани 21.03.2025 – 5 обр., 17.11.2025 – 6 обр.), а также с депутатом Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации А.М. Хамитовым (в г. Елабуге 14.02.2025 – 15 обр., в г. Казани 02.09.2025 – 6 обр., в г. Альметьевске 21.11.2025 – 14 обр.).

В течение 2025 года Уполномоченный принял участие в 8 организуемых совместно с Управлением Федеральной службы исполнения наказаний России по Республике Татарстан (далее – УФСИН России по Республике Татарстан) Днях правовой помощи для лиц, отбывающих наказание в Федеральных казенных учреждениях (далее – ФКУ) Исправительный центр № 1, Исправительная колония № 2, Исправительная колония № 3, Исправительная колония № 5, Колония-поселение №18, Исправительная колония № 19 УФСИН России по Республике Татарстан, в рамках которых консультации по интересующим вопросам получили 89 осужденных.

Также Уполномоченным проведено 5 дистанционных приемов с использованием системы видеоконференцсвязи (телемедицины) УФСИН с руководством УФСИН, ФКУЗ «Медико-санитарная часть № 16 ФСИН России», Управления Министерства юстиции Российской Федерации по Республике Татарстан, прокуратуры Республики Татарстан с подключением непосредственно к медицинским частям ФКУ Исправительная колония-2, Исправительная колония-8, Исправительная колония-10, Колония-поселение №17, Колония-поселение №18, Следственный изолятор № 1, Следственный изолятор № 2, Следственный изолятор № 3, Следственный изолятор № 4, Следственный изолятор № 5, в рамках которых 33 осужденных и обвиняемых смогли проконсультироваться по личным вопросам.

С учетом значительной территории республики, различий в социальной мобильности населения, а также ввиду латентного характера части проблем, описываемых в обращениях граждан, Уполномоченный продолжил работу с использованием проактивных форм работы. Эта деятельность осуществлялась в том числе в период проведения таких общественно значимых событий, как избирательная кампания.

В минувшем году в Аппарате Уполномоченного проведены 8 телефонных «горячих линий» с участием заинтересованных министерств, ведомств, депутатов Государственного Совета Республики Татарстан, в рамках которых принято 387 звонков.

Количество звонков, ежегодно поступающих на «горячую линию», остается стабильно высоким. Это свидетельствует о востребованности данной формы бесплатной юридической помощи среди жителей республики.

Так же в целях оказания бесплатной юридической помощи населению благодаря заключенным с Адвокатской и Нотариальной палатами Республики Татарстан соглашениям о сотрудничестве специалистами данных ведомств в 2025 году продолжена работа по проведению ежемесячных приемов граждан в Аппарате Уполномоченного. Всего в течение года были проведены 16 приемов граждан, в ходе которых консультацию получили порядка 150 человек.

В своей работе с обращениями граждан Уполномоченный использует предусмотренные Законом Республики Татарстан от 3 марта 2000 года № 95 формы реагирования, включая проведение проверок, направление запросов, ходатайств в суды и рекомендаций.

Чаще всего обращения направляются в компетентные государственные органы для проверки доводов заявителей и принятия соответствующих мер. При этом Уполномоченный систематически запрашивает информацию о результатах рассмотрения, действуя в интересах граждан. Такой механизм служит дополнительным стимулом для органов власти ответственно и оперативно работать с жалобами и обращениями граждан. Эффективность механизма подтверждается тем, что в большинстве случаев повторное обращение заявителя не требует отправки дополнительного запроса о результатах рассмотрения.

В отчетном периоде Уполномоченным и сотрудниками отделов по вопросам восстановления прав граждан и координации взаимодействия пользователей ГИС РТ «Народный контроль» Аппарата Уполномоченного проведены 411 проверочных мероприятий.

По поручению Уполномоченного сотрудниками отдела по вопросам восстановления прав граждан Аппарата Уполномоченного с привлечением экспертов заинтересованных министерств и ведомств были организованы проверки с выездом в организации и учреждения по 42 обращениям граждан, например:

- по обращению гр. Г. с жалобой на незаконное изменение границ земельного участка, организацию несанкционированного пункта приема металлов и неправильного обращения с биологическими отходами медицинской категории в п. Урняк Зеленодольского муниципального района;

- по обращению гр. Я. о конфликтной ситуации, сложившейся между участниками образовательного процесса, в МБОУ «Политехнический лицей №182» Кировского района г. Казани;

- в целях защиты прав граждан на благоприятную окружающую среду и охрану здоровья по обращению гр. Г. на территории с. Татарские Ямалы Актанышского муниципального района;

- по жалобе гр. Б. в интересах своего ребенка-инвалида Б., проживающего в ГКУ «Дербышкинский детский дом-интернат, предназначенный для граждан, имеющих психические расстройства», на действия (бездействие) сотрудников ГКУ «Дербышкинский детский дом-интернат, предназначенный для граждан, имеющих психические расстройства»;

- по обращению гр. И. об отказе в приеме сына И. в 10 класс МАОУ «Гимназия №139 – Центр образования» Приволжского района г. Казани;

- по жалобе гр. А. по вопросу оказания медицинской помощи сыну А., отбывающему наказание в ФКУ ИК-10 УФСИН России по Республике Татарстан;

- по жалобе гр. С. в интересах матери С. на действия (бездействие) медицинских работников ГАУЗ «Клиническая больница № 2» г. Казани по фактам возможного неоказания надлежащей квалифицированной медицинской помощи и др.

Учитывая многочисленные обращения многодетных семей по вопросу безвозмездного предоставления земельных участков, а также в рамках плана работы на 2025 год, сотрудниками Аппарата Уполномоченного в течение года были проведены выездные проверки на предмет мониторинга ситуации по данному вопросу.

В целях проведения мониторинга организации органами местного самоуправления работы по соблюдению требований законодательства были организованы выезды в 7 муниципальных районов республики: Альметьевский, Высокогорский, Нижнекамский, Зеленодольский, Кукморский, Рыбно-Слободский и Лаишевский.

По итогам проведенных выездов в адрес глав 4 муниципальных районов направлены рекомендации относительно нарушения порядка бесплатного предоставления (передачи) земельных участков в собственность гражданам, имеющим трех и более детей.

В течение 2025 года Аппаратом Уполномоченного был проведен комплексный анализ организации межведомственного взаимодействия, направленного на оказание помощи семьям, находящимся в социально опасном положении и трудной жизненной ситуации. В частности, пристальное внимание уделялось изучению механизмов взаимодействия между субъектами профилактики и социальными приютами для детей и подростков.

В рамках мониторинга осуществлены выезды в следующие социальные приюты:

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Ялкын» в Бугульминском муниципальном районе»;

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Ласка» в Агрызском муниципальном районе»;

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Шатлык» в Пестречинском муниципальном районе»;

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Забота» в Алексеевском муниципальном районе»;

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «СемьЯ» в Бавлинском муниципальном районе».

По итогам мониторинга в связи с выявленными нарушениями в Министерство труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан (далее – Министерство

труда) и руководителям исполнительных комитетов Пестречинского, Агрызского, Бугульминского, Алексеевского муниципальных районов Республики Татарстан были направлены рекомендации относительно возможных и необходимых мер по восстановлению нарушенных прав детей, находящихся в социальных приютах, и их родителей (законных представителей).

Информация о результатах анализа деятельности ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Ласка» в Агрызском муниципальном районе» была направлена в адрес прокурора Агрызского муниципального района Республики Татарстан, по итогам рассмотрения которой прокурором руководителю Исполнительного комитета Агрызского муниципального района и директору ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Ласка» внесены представления об устранении выявленных нарушений законодательства.

В рамках выездов в районы сотрудниками Аппарата Уполномоченного отдельно изучена деятельность органов опеки и попечительства. Совместно с Министерством образования и науки Республики Татарстан проведен анализ деятельности органов опеки и попечительства Пестречинского, Бавлинского, Азнакаевского, Агрызского, Бугульминского, Алексеевского муниципальных районов Республики Татарстан.

Также в 2025 году сотрудниками Аппарата Уполномоченного проведены 337 выездных проверок по объектам, указанным в уведомлениях граждан, поступивших в ГИС РТ «Народный контроль». В ходе мониторинга 5 410 уведомлений возвращены в работу в связи с присвоением им необоснованных статусов.

В целях ознакомления с условиями пребывания осужденных, следственно-арестованных, административно-задержанных и их материально-бытового обеспечения, а также по поступившим обращениям граждан нами 38 раз организовались выездные проверки: в исправительные учреждения республики - 6, следственные изоляторы – 11, изоляторы временного содержания и специальные приемники – 17, специальные помещения для административно-задержанных лиц органов внутренних дел – 1, центр временного содержания иностранных граждан – 3.

В отчетном году в адрес государственных органов, органов местного самоуправления, их должностных лиц и организаций направлялись замечания и предложения Уполномоченного о возможных и необходимых мерах восстановления нарушенных прав и свобод граждан, например:

- министра труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан по устранению нарушений при предоставлении государственной услуги по предоставлению субсидий на оплату ЖКХ, перерасчете субсидии гр. Х. на оплату ЖКХ с даты первого обращения в уполномоченный орган;

- руководителя Исполнительного комитета Пестречинского муниципального района Республики Татарстан по недопущению запрашивания у гр. Х. излишних документов, подлежащих получению в рамках межведомственного взаимодействия при предоставлении муниципальной услуги по постановке на учет граждан в качестве нуждающихся в жилых помещениях;

- главы Администрации Вахитовского и Приволжского районов г. Казани об отмене распоряжения главы Администрации Вахитовского и Приволжского районов Исполнительного комитета г. Казани «О разрешении на изменение фамилии несовершеннолетнего Д.»;

- заместителя министра образования и науки Республики Татарстан об отмене решения Министерства образования и науки Республики Татарстан о включении гр. Т.

в список детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, в качестве нуждающегося в предоставлении жилого помещения специализированного жилищного фонда;

- начальника УФСИН России по Республике Татарстан по организации медицинской помощи содержащихся в ФКУ ИК-10 УФСИН России по РТ и др.

Всего в течение года Уполномоченный направил более 60 предложений и замечаний в адрес государственных органов, органов местного самоуправления, их должностных лиц и организаций для восстановления прав граждан. Основная часть рекомендаций принята к рассмотрению, меры по восстановлению прав граждан были реализованы.

В то же время не все позиции Уполномоченного нашли свой отклик. К примеру, Уполномоченным дважды направлялись рекомендации относительно возможных и необходимых мер по восстановлению нарушенных прав гражданина З. в Главное Управление Федеральной службы судебных приставов по Республике Татарстан ввиду формального рассмотрения, а именно без проведения проверки по допущенным нарушениям со стороны судебных приставов-исполнителей в рамках исполнительных производств.

В рамках своих полномочий Уполномоченный направляет обращения в надзорные инстанции для решения системных проблем. Это происходит при выявлении массовых или повторяющихся нарушений в деятельности органов власти и организаций, а также в случаях бездействия, необоснованности или формального подхода ведомств при рассмотрении жалоб граждан. Кроме того, основанием для обращения служит необходимость привлечь внимание к резонансным делам, затрагивающим интересы широкого круга лиц и требующим оперативного реагирования из-за грубого нарушения прав человека, а также наличие в жалобах конкретных и убедительных данных о возможных нарушениях закона, требующих проведения проверки.

Основная задача Уполномоченного - не подмена надзорных органов, а привлечение их внимания к проблемам через направление обращений. Совместная и оперативная работа по рассмотрению таких обращений позволяет защитить интересы граждан и приводит к вынесению проверяющими инстанциями представлений и предписаний. Эффективность данного механизма доказывает тот факт, что по итогам рассмотрения более 30 обращений Уполномоченного были приняты конкретные меры.

В минувшем году Уполномоченный привлекался в качестве третьего лица или заинтересованного лица к 19 судебным заседаниям, поддерживая требования граждан к органам власти, органам местного самоуправления и иным учреждениям. Также продолжена практика привлечения Уполномоченного к участию в рассмотрении обращений о проверке конституционной законности. За истекший период Уполномоченным в Конституционный совет Республики Татарстан были направлены 2 заключения с изложением правовой позиции на обращения гр. Ф. (жителя Алексеевского муниципального района) о проверке конституционности пункта 3 части 1 статьи 6 Закона Республики Татарстан от 12.02.2019 № 15-ЗРТ «О гарантиях осуществления полномочий депутата представительного органа муниципального образования, члена выборного органа местного самоуправления, выборного должностного лица местного самоуправления в Республике Татарстан» и гр. Ю. (житель г. Казани) о проверке конституционности части 1 статьи 6 Закона

Республики Татарстан от 21 июля 2023 года № 71-ЗРТ «Об организации перевозок пассажиров и багажа легковым такси в Республике Татарстан».

Ряд обращений Уполномоченный рассматривает коллегиально в рамках рабочих совещаний, «круглых столов» и заседаний Экспертного совета.

В 2025 году Аппаратом Уполномоченного было проведено 3 рабочих совещания по конкретным обращениям, в некоторых из них участвовали сами заявители, а именно:

- по обращению гр. Х., жителя г. Казани, о ненадлежащем содержании общедомового имущества;

- по обращению жителей многоквартирных домов Авиастроительного и Кировского районов г. Казани об отключении газоснабжения в многоквартирном доме в связи с неисправностью вентиляционных каналов;

- по обращению граждан, осуществляющих уход за несовершеннолетними недееспособными гражданами, по вопросам оказания медицинской помощи как самим подопечным, так и в отношении заявителей.

В рамках заключенного в 2018 году Соглашения о взаимодействии с Главным управлением Министерства Российской Федерации по делам гражданской обороны, чрезвычайным ситуациям и ликвидации последствий стихийных бедствий по Республике Татарстан в 2025 году продолжена работа в ЕГИС «ГЛОНАСС +112».

Количество принятых Уполномоченным в работу информационных сообщений в отчетный период составило 4 267.

Больше всего отработанных сообщений из системы ЕГИС «ГЛОНАСС +112» поступали из г. Казани (1 522), г. Набережные Челны (597), Нижнекамского (293), Альметьевского (241), Зеленодольского (210), Бугульминского (190) муниципальных районов Республики Татарстан.

Граждане обращались на данный телефон по широкому кругу вопросов. В сфере жилищно-коммунального хозяйства это были, как правило, жалобы на бездействие или затягивание сроков устранения коммунальных аварий (666 сообщений). В области здравоохранения сообщалось о немотивированных отказах в оказании медицинской помощи и халатном отношении персонала к пациентам (1 226 сообщений).

Значительная часть обращений была связана с нарушениями прав и свобод человека и гражданина (424 сообщения), в том числе причинение вреда здоровью, побои, а также с проблемами в семейных отношениях - неисполнение совершеннолетними детьми обязанностей по отношению к нетрудоспособным родителям или безответственное отношение родителей к воспитанию детей.

Отдельным блоком поступали сигналы о превышении полномочий или бездействии сотрудников органов внутренних дел в ответ на заявления граждан (210 сообщений).

Многие сообщения касались социальной сферы: защиты прав уязвимых категорий граждан, просьбы о предоставлении технических средств реабилитации, поддержка людей, оказавшихся в тяжелой жизненной ситуации (403 сообщения).

Помимо личных проблем, граждан волновали и вопросы общественного значения: безопасность дорожного движения, благоустройство территорий, содержание общественных мест в чистоте (421 сообщение), а также поступали сообщения об опасных безнадзорных животных (63 сообщения) и др.

Все поступающие обращения, непосредственно связанные с защитой прав граждан в различных сферах, незамедлительно брались в работу Уполномоченным

для их решения, в ходе которых в том числе было организованы 628 выездных проверок.

Количество вопросов, затронутых в поступивших в адрес Уполномоченного в отчетном периоде устных и письменных обращениях граждан, составило 4 505.

В целом тематика обращений, поступающих к Уполномоченному по различным каналам связи, в последние годы остается неизменной:

Тематика	Количество обращений
Право избирать и быть избранным	25
Право на гражданство Российской Федерации. Право свободно передвигаться, выбирать место пребывания и жительства	42
Право на обращение в государственные и муниципальные органы	61
Право на жилище	193
Право на социальное обеспечение	286
Право на труд	88
Право на охрану здоровья и медицинскую помощь	203
Право на образование	103
Право на защиту семьи, материнства, отцовства и детства	80
Право на благоприятную окружающую среду и право на землю	77
Права задержанных, подозреваемых, обвиняемых	176
Права потерпевших	20
Права осужденных в УИС	307
Защита прав человека при производстве по делам об административных правонарушениях	7
Обжалование судебных решений	33
Защита прав человека при исполнении вступивших в законную силу актов	203
Защита прав человека при призыве на военную службу, военнослужащих	1 188
Вопросы в сфере ЖКХ	327
Жалобы на правоохранительные органы	164
Финансы, хозяйственная деятельность и иные вопросы	922

Анализ обращений граждан показывает, что структура жалоб в жилищно-коммунальной сфере остается постоянной, а их объем не снижается. Ключевыми поводами для обращений в отчетном периоде стали: низкое качество коммунальных услуг (перебои с водоснабжением, температура воды), неудовлетворительное содержание домов (сырость, холод, проблемы с канализацией и вентиляцией), недобросовестная работа управляющих организаций (качество ремонта и его своевременность, задержки с ликвидацией аварий), а также нарушения в расчетах и начислениях платежей.

Необходимо также отметить, что меньшую долю обращений по данной тематике составляли вопросы обеспечения жильем. К ним относились проблемы обеспечения жильем детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, инвалидов и семей

с детьми-инвалидами, а также постановки на учет в качестве нуждающихся в улучшении жилищных условий.

В обращениях, поступивших по вопросам социального обеспечения, поднимались проблемы пенсионного обеспечения и социальной защиты лиц с инвалидностью. В последнем блоке затрагивались аспекты установления инвалидности, организация «доступной среды», обеспечения техническими средствами реабилитации, внесения изменений в индивидуальную программу реабилитации или абилитации инвалидов, а также отказы в получении санаторно-курортного лечения. Отдельной темой стали жалобы на действия (бездействие) работников социальных служб.

Количество обращений, связанных с трудовыми отношениями, осталось на уровне предыдущего года. В 2025 году основными темами были невыплата заработной платы, незаконное увольнение, трудовые конфликты и проблемы с трудоустройством.

Основные проблемы в сфере здравоохранения, на которые указывали граждане в своих обращениях, касались нехватки и отсутствия лекарственных средств, низкого качества медицинской помощи, сложностей с записью к врачу-специалисту и длительного времени ожидания приема, а также отношения врачей к пациентам.

В сфере образования продолжали поступать обращения, касающиеся ряда системных вопросов. Граждан беспокоили проблемы организации учебного процесса и конфликты между его участниками. Актуальными оставались темы инклюзивного образования детей с ограниченными возможностями здоровья и содействия в зачислении их в учебные заведения.

Итоги показывают, что в 2025 году количество обращений, связанных с правом на здоровье и медицинскую помощь, выросло по сравнению с прошлым годом (203 против 120 обращений), в то время как по вопросам образования сократилось (103 против 211 обращений).

По сравнению с прошлым годом граждане стали в 2,5 раза активнее обращаться по вопросам экологии и земельного права. Основными темами 2025 года стали загрязнение воздуха и споры, связанные с землей (77 против 30 обращений).

Количество обращений по вопросам защиты прав человека при призыве и прохождении военной службы выросло почти в два раза по сравнению с прошлым годом (1 168 против 671 обращений). Особое внимание в 2025 году уделялось обеспечению полной и своевременной выплаты денежного довольствия военнослужащим, а также компенсаций за полученные ранения и единовременных пособий при заключении контракта. Наибольшее число обращений поступило от родственников военнослужащих. Ключевой темой этих обращений был вопрос об установлении местонахождения военнослужащих. Поступали просьбы не только о содействии в их поиске, но и во включении в списки по обмену пленными, в случаях, когда, согласно данным учета, военнослужащие числились удерживаемыми украинской стороной.

Несмотря на то, что Уполномоченный не является участником уголовного процесса и не рассматривает жалобы на действия следователей, дознавателей или судей, к нему, по-прежнему, поступает большое количество обращений, связанных с этой сферой, а также с условиями содержания в учреждениях. Граждане указывали на необоснованность возбуждения уголовных дел; чрезмерную длительность судопроизводства, нарушения при проведении следственных действий, вопросы законности, обоснованности и справедливости приговоров, неудовлетворительное

медицинское и материально-бытовое обеспечение в учреждениях уголовно-исполнительной системы, неправомерные действия сотрудников уголовно-исполнительной системы и др.

Кроме того, частыми являлись обращения по вопросу перевода для дальнейшего отбывания наказания к месту жительства осужденного и вопросов досрочного освобождения.

Также следует отметить значительный рост по сравнению с прошлым отчётным периодом количества обращений, касающихся защиты прав человека при исполнении вступивших в законную силу судебных актов (203 против 139 обращений).

В то же время резко сократилось число обращений по вопросам, связанным с избирательными правами (25 против 60 обращений), и правом на обращение в государственные и муниципальные органы (61 против 202 обращения), что может свидетельствовать о повышении эффективности работы с гражданами и деятельности органов власти.

Наблюдается значительное снижение количества обращений граждан по вопросам миграционного учета – показатель уменьшился приблизительно в 3,5 раза по сравнению с предыдущим периодом. Сокращение числа обращений по миграционным вопросам связано, вероятно, с цифровизацией услуг и изменением законодательства (42 против 141 обращения).

Доля положительно решенных вопросов в обращениях к Уполномоченному превышает 70 %. Данный показатель служит наглядным подтверждением эффективности работы, что, в свою очередь, укрепляет авторитет и повышает востребованность института Уполномоченного.

Подробнее проблемные вопросы в рамках данных сфер правоотношений будут рассмотрены в специализированном разделе доклада.

Развитие цифрового диалога между властью и обществом реализуется, в том числе через создание и внедрение новых электронных сервисов. Одной из ключевых платформ в этой сфере является государственная информационная система Республики Татарстан «Народный контроль» (далее - ГИС РТ «Народный контроль»), главным модератором которой с 2013 года выступает Уполномоченный.

За 2025 год в ГИС РТ «Народный контроль» с учетом возвращенных уведомлений из всех статусов опубликовано 89 186 уведомлений, что на 10 % меньше по сравнению с аналогичным периодом прошлого года (в связи с уменьшением количества уведомлений по вопросам уборки снега почти в три раза по сравнению с аналогичным периодом прошлого года (с 12 680 до 4 319), из которых 68 883 уведомления решены (77%), по 13 428 уведомлениям запланированы работы (15 %), по 6 295 уведомлениям дан мотивированный отказ (7%), 580 уведомлений (1%) находились в работе.

Пользователи системы активнее всего подавали уведомления по направлениям «Благоустройство и инфраструктура» – 39 185, «Дороги» – 27 748, «Жилищно-коммунальное хозяйство» – 10 142, «Твердые коммунальные отходы» – 3 400, «Транспорт» – 2 862, «Здравоохранение» – 1 725, «Экология» – 1 230, «Торговля» – 1 116 и другим направлениям.

Из года в год ГИС РТ «Народный контроль» показывает востребованность у населения республики данного интернет - ресурса как одного из прямых каналов связи граждан и органов местного самоуправления по решению обращений граждан на республиканском и местном уровнях.

В результате проведенных мероприятий и совместной работы с государственными органами власти и органами местного самоуправления по повышению качества и своевременному рассмотрению уведомлений, поступающих в ГИС РТ «Народный контроль», а также отраслевым инвестиционным программам, реализуемых на территории республики, в текущем году удалось положительно решить 31 405 уведомлений по направлению «Благоустройство и инфраструктура» и 18 226 уведомлений по направлению «Дороги».

Всего за 2025 год в федеральную государственную информационную систему «Единый портал государственных и муниципальных услуг (функций)» (далее – ПОС) за отчетный период поступило (в том числе на повторное рассмотрение) 96 685 обращений и сообщений граждан, что на 3 % меньше по сравнению с аналогичным периодом прошлого года.

От пользователей ПОС наибольшее количество обращений и сообщений поступило по вопросам здравоохранения (получение медицинских электронных документов и электронной записи на прием к врачу) – 50 648, по проблемам доступа к электронному дневнику школьника, функционирования образовательных организаций, итоговой аттестации в образовательных организациях, о работе сервиса «Госуслуги. Моя школа» - 15 295, комплексного благоустройства территории – 6 970, ремонта и содержания автомобильных дорог – 5 527, оказания жилищно-коммунальных услуг – 4 965, получения электронного удостоверения многодетной семьи - 1 507, обращения военнослужащих и членов их семей – 1 580, содержания контейнерных площадок и уборки мусора во дворах – 1 418, нарушения схемы (графика) движения маршрута, некорректного поведения водительского и кондукторского состава перевозчиков, предложениях по изменению маршрута или графика транспорта – 303.

В целях качественного и оперативного исполнения уведомлений, поступивших в ГИС РТ «Народный контроль» в 2025 году, проведено заседание Проектного офиса Центра управления регионом в Республике Татарстан по вопросам качества и своевременности исполнения уведомлений.

Также проведены 43 рабочих совещания в Аппарате Уполномоченного и муниципальных образованиях Республики Татарстан по вопросу качественного и своевременного рассмотрения уведомлений, в том числе в режиме видеоконференции, с участием представителей Администрации Раиса Республики Татарстан, прокуратуры Республики Татарстан, руководителей и ответственных исполнителей структурных подразделений исполнительных комитетов муниципальных районов и городских округов Республики Татарстан, на которых было рассмотрено 1 191 уведомление граждан по г. Казани и г. Набережные Челны, Агрызскому, Азнакаевскому, Актанышскому, Алексеевскому, Алькеевскому, Альметьевскому, Альметьевскому, Апастовскому, Арскому, Бавлинскому, Бугульминскому, Буинскому, Верхнеуслонскому, Елабужскому, Дрожжановскому, Заинскому, Зеленодольскому, Кайбицкому, Камско-Устьинскому, Лаишевскому, Лениногорскому, Менделеевскому, Мензелинскому, Нижнекамскому, Нурлатскому, Пестречинскому, Рыбно-Слободскому, Сармановскому, Спасскому, Тукаевскому, Тюлячинскому, Чистопольскому, Ютазинскому муниципальным районам республики.

В соответствии с государственной программой «Реализация антикоррупционной политики Республики Татарстан на 2015 – 2027 годы», утвержденной постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 19.07.2014 № 512, Уполномоченным

проводится мониторинг уведомлений граждан о коррупционных проявлениях, поступающих в государственную информационную систему Республики Татарстан «Народный контроль».

Вовлечение жителей республики в общественный контроль и повышение их правовой грамотности играют важную роль в профилактике коррупционных нарушений. ГИС РТ «Народный контроль» пользуется большой популярностью среди населения, что позволяет своевременно выявлять проблемные зоны и предотвращать коррупционные действия.

Уполномоченный и сотрудники Аппарата Уполномоченного активно принимают участие в различных мероприятиях, направленных на борьбу с коррупцией. Среди них:

- работа в комиссии при Министерстве образования и науки Республики Татарстан по противодействию коррупции;
- участие в международных форумах и телепередачах, где обсуждаются вопросы борьбы с коррупцией;
- присутствие на церемониях награждения победителей конкурсов на антикоррупционную тематику;
- участие в республиканских форумах и антикоррупционных мероприятиях;
- участие в брифингах со средствами массовой информации для информирования граждан о работе по противодействию с коррупцией.

В 2025 году Уполномоченным совместно с Управлением Раиса Республики Татарстан по вопросам антикоррупционной политики проведены выезды в Альметьевский, Бугульминский, Заинский, Буинский, Дрожжановский муниципальные районы, чтобы изучить опыт работы ответственных сотрудников, а также порядок работы с уведомлениями граждан в части гарантийных работ по ремонту дорог и благоустройству дворов. В результате выездов выработаны рекомендации с целью своевременного и качественного решения вопросов граждан.

Работа с обращениями граждан является для Уполномоченного постоянным и многоплановым направлением деятельности. Среди ключевых задач на 2026 год выделяются следующие:

аналитическая и нормотворческая работа, расширяющая практики подготовки по итогам обращений граждан предложений, заключений и тематических докладов для государственных органов, направленных на совершенствование законодательства и правоприменительной практики;

системное взаимодействие, в том числе укрепление сотрудничества с государственными органами и институтами гражданского общества посредством проведения совместных приемов граждан, проверок по жалобам и обсуждение актуальных проблем в сфере прав человека;

обмен лучшими практиками, в том числе изучение и внедрение положительного опыта работы как региональных уполномоченных в России, так и омбудсменов за рубежом.

ГЛАВА 2. ЗАЩИТА ПРАВ УЧАСТНИКОВ СПЕЦИАЛЬНОЙ ВОЕННОЙ ОПЕРАЦИИ И ЧЛЕНОВ ИХ СЕМЕЙ

Забота об участниках и ветеранах боевых действий, членах их семей – важнейший компонент социальной политики государства. Ее истоками является безграничная любовь и уважение нашего народа к воинам, которые посвящают себя служению Отечеству и по первому зову готовы пожертвовать жизнью ради его будущего.

В 2025 году была продолжена системная поддержка участников специальной военной операции и их близких. Благодаря предпринятым усилиям существенно окреп законодательный каркас гарантий прав участников СВО и членов их семей.

С 2022 года в России принято более 150 законов, направленных на поддержку участников СВО, их родных и близких. В 2025 году Государственной Думой Российской Федерации принято 30 законов по данному направлению. Одним из ключевых нововведений стало предоставление участникам СВО права на повторное получение среднего профессионального образования по новой специальности или направлению подготовки.

Важные изменения коснулись и семей военнослужащих. Совершеннолетние дети участников СВО теперь сохраняют за собой социальные гарантии и компенсации на период между окончанием школы и поступлением в образовательные организации высшего образования и среднего профессионального образования. Кроме того, Федеральным законом от 07 апреля 2025 года № 64-ФЗ «О внесении изменений в статью 128 Трудового кодекса Российской Федерации» предоставлено право на отпуск без сохранения зарплаты продолжительностью до 14 календарных дней в году родителям, супругам и детям, в том числе совершеннолетним, погибших или умерших военнослужащих. Также отпуск без сохранения зарплаты продолжительностью до 35 календарных дней в году могут получить родители, супруги и дети, в том числе совершеннолетние, раненых участников СВО для ухода за ними в соответствии с медицинским заключением.

В отчетном году Уполномоченный неоднократно поднимал вопрос о необходимости признания категории граждан, принимавших участие в специальной военной операции в составе штурмовых подразделений «ШТОРМ Z», ветеранами боевых действий. Отсутствие такого признания ограничивало права участников операции и ставило их в неравное положение по сравнению с другими бойцами. Отрадно отметить, что данный вопрос был решён положительно: Федеральным законом от 27 октября 2025 года № 387-ФЗ были внесены изменения в Федеральный закон от 12 января 1995 года № 5-ФЗ «О ветеранах», согласно которым граждане, проходившие службу в штурмовых подразделениях «ШТОРМ Z» в период проведения специальной военной операции, получили статус ветеранов боевых действий.

Деятельность Уполномоченного по обеспечению прав граждан в условиях проведения СВО

С самого начала СВО институт Уполномоченного активно работает с военнослужащими и их семьями, оказывая им правовую поддержку в это непростое время.

В 2025 году в Аппарат Уполномоченного по данной тематике поступило 924 обращения (1180 вопросов), в том числе через платформу обратной связи Единого портала государственных и муниципальных услуг «Госуслуги. Решаем вместе» 1575 обращений и сообщений, ГИС «Народный контроль» – 322 уведомления.

Для улучшения качества работы с обращениями и повышения эффективности поддержки военнослужащих и их семей с 2022 года Уполномоченным были реализованы несколько ключевых инициатив. В частности, в ГИС РТ «Народный контроль» были добавлены 12 новых категорий, а сама система была интегрирована в единую цифровую платформу «ЗАБОТА О СВОИХ», что позволило проводить комплексный анализ поступающих запросов. Также была осуществлена интеграция CRM-системы «горячей линии 117» с ГИС РТ «Народный контроль».

Кроме того, разработаны шаблоны ответов на часто задаваемые вопросы для операторов «горячей линии 117» по республиканским мерам поддержки участников СВО и членов их семей, а также разработана методология и проведено обучение для сотрудников контакт-центра 117. Внедрен на распределенном голосовом меню телефона «горячей линии 117» дополнительный раздел «Вопросы оказания мер поддержки участникам СВО и членам их семей» (#5) для отделения таких звонков от обращений, связанных с поступлением на военную службу по контракту, а также для повышения качества аналитики обращений. Также началась работа по подключению федеральных органов исполнительной власти к ГИС РТ «Народный контроль». В 2025 году подключено Управление Федеральной налоговой службы по Республике Татарстан.

В рамках республиканской программы «ЗАБОТА О СВОИХ» Уполномоченным совместно с Администрацией Раиса Республики Татарстан и обособленным подразделением АНО «Диалог Регионы» реализуется комплексная система по поддержке участников СВО и членов их семей в Республике Татарстан.

Для информационной поддержки участников СВО и членов их семей были разработаны информационные ресурсы – сайт и чат-бот «ЗАБОТА О СВОИХ», где собраны, систематизированы и адаптированы для понимания граждан сведения о федеральных и республиканских мерах поддержки.

За 2025 год поступило более 18,5 тыс. вопросов от военнослужащих и членов их семей. Структура обращений включает разъяснение порядка получения федеральных и республиканских мер социальной поддержки; консультирование по вопросам назначения денежных выплат и компенсаций; предоставление информации справочно-правового характера об установленных льготах и др.

В целях повышения эффективности работы с обращениями по оказанию адресных мер поддержки участников СВО и членов их семей с 17.02.2025 в распределенном голосовом меню телефона «горячей линии 117» появился дополнительный раздел «Вопросы оказания мер поддержки», позволяющий аккумулировать и отрабатывать вопросы, касающиеся региональных мер поддержки.

Также разработана схема интеграции CRM-системы «горячей линии 117» и телефона круглосуточной кризисной медико-психологической помощи «Линия надежды» при отделении медико-психологической помощи ГАУЗ «Республиканская клиническая психиатрическая больница им. акад. В.М. Бехтерева МЗ РТ» (г. Казань) для работы с обращениями членов семей участников СВО по вопросам отсутствия связи с военнослужащими.

Для эффективного решения возникающих вопросов участников СВО и членов их семей Уполномоченным осуществляется постоянное взаимодействие со структурными подразделениями Министерства обороны Российской Федерации, Уполномоченным по правам человека в Российской Федерации, уполномоченными по правам человека в субъектах Российской Федерации, органами прокуратуры, воинскими частями, военной комендатурой Казанского гарнизона, Военным комиссариатом Республики Татарстан, филиалом Государственного фонда поддержки участников специальной военной операции «Защитники Отечества» по Республике Татарстан, ГКУ «Государственное юридическое бюро Республики Татарстан». Совместная работа позволяет оперативно реагировать на поступающие обращения, оказывать гражданам всестороннюю помощь и поддержку.

Кроме того, Уполномоченный принимает деятельное участие в обсуждении актуальных вопросов, касающихся участников СВО и членов их семей, как на федеральном, так и на региональном уровнях.

Так, в марте 2025 года Уполномоченный выступил на межведомственном совещании, организованном прокуратурой Республики Татарстан, посвященном эффективности работы органов власти и местного самоуправления в части обеспечения прав участников СВО и их семей на социальную поддержку. С 12 по 14 мая 2025 года Уполномоченный принял участие во Всероссийском координационном совете уполномоченных по правам человека, где представил доклад на тему «Защита прав участников СВО и ветеранов боевых действий».

Ежемесячно Уполномоченный активно работал в составе Региональной межведомственной комиссии по вопросам поддержки участников специальной военной операции и членов их семей в Республике Татарстан (далее – региональная межведомственная комиссия). Так, в августе 2025 года на заседании комиссии Уполномоченный представил анализ актуальных обращений граждан, поступающих по различным каналам связи. Особое внимание было уделено организации юридической помощи семьям участников СВО и совершенствованию межведомственного взаимодействия при работе с данной категорией граждан.

С целью обсуждения и выработки согласованных решений по наиболее острым и системным вопросам, с которыми сталкиваются участники СВО и члены их семей, в ноябре 2025 года по инициативе Уполномоченного было проведено совещание, в котором приняли участие представители прокуратуры Республики Татарстан, военной прокуратуры Казанского гарнизона, 384 военного следственного отдела следственного комитета Российской Федерации Военно-следственного управления Центрального военного округа, Военного комиссариата Республики Татарстан, пункта отбора на военную службу по контракту (1 разряда) г. Казань, филиала Государственного фонда поддержки участников специальной военной операции «Защитники Отечества», ФГКВОУ ВО «Казанское высшее танковое командное ордена Жукова, Краснознаменное училище» (г. Казань), военного госпиталя (на 150 коек, г. Казань) ФГБУ «354 ВКГ» Минобороны России. В результате совместной работы были сформированы конкретные рекомендации, направленные на улучшение взаимодействия и повышение эффективности решения обозначенных проблем.

Каждый квартал отчетного года Аппаратом Уполномоченного проводилась телефонная «горячая линия» по вопросам защиты прав и поддержки военнослужащих с приглашением заинтересованных министерств и ведомств. Поступило более 200 обращений, по каждому из которых были даны исчерпывающие

разъяснения. Ряд обращений был направлен в компетентные органы, включая войсковые части и органы военной прокуратуры, для проверки доводов граждан и принятия мер реагирования.

Свою эффективность в работе с гражданами также доказали совместные приемы с руководителем филиала Государственного фонда поддержки участников специальной военной операции «Защитники Отечества». Проведены три приема, обратились более 20 заявителей.

В отчетном году Уполномоченный неоднократно посещал военный госпиталь г. Казани и другие государственные медицинские учреждения, где проходили лечение и реабилитацию военнослужащие. Эти визиты были направлены на личное ознакомление с условиями пребывания военнослужащих, оказание им моральной поддержки и помощи в решении насущных жизненных вопросов.

Помимо этого, Уполномоченный активно участвует в законотворческой деятельности, внося предложения по совершенствованию законодательства, направленного на усиление социальной защиты участников СВО и членов их семей. Подробнее о его законодательных инициативах в данной сфере изложено в разделе «Совершенствование законодательства о правах и свободах человека и гражданина».

Содействие в розыске без вести пропавших военнослужащих

В течение 2025 года в адрес Уполномоченного поступали обращения от членов семей участников СВО с просьбой оказать содействие в розыске пропавших без вести в зоне СВО военнослужащих, а также в возвращении попавших в плен.

Каждое поступившее обращение было рассмотрено Уполномоченным в короткие сроки, предприняты максимально возможные меры, направленные на оказание содействия заявителям. Работа строилась на оперативном взаимодействии с Аппаратом Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации, Главным управлением военной полиции Министерства обороны Российской Федерации и войсковыми частями. Сотрудники Аппарата Уполномоченного постоянно находятся на связи с заявителями, сообщая им информацию о предпринимаемых мерах по установлению местонахождения военнослужащих.

С 1 апреля 2025 года начал работу Главный координационный центр Министерства обороны Российской Федерации по организации розыска пропавших без вести и поиска погибших военнослужащих. Новый алгоритм розыска без вести пропавших военнослужащих позволяет более эффективно и оперативно получать информацию близким родственникам.

В то же время Уполномоченный обращает внимание на необходимость совершенствования координации деятельности государственных органов и органов местного самоуправления на республиканском уровне при работе с семьями военнослужащих, получивших статус без вести пропавших. Именно на данном этапе семье особенно необходима психологическая поддержка и помощь в оформлении документов для направления в войсковую часть в целях получения социальных гарантий и выплат.

Оказание содействие военнослужащим и членам их семей в социальном обеспечении, предоставлении выплат и льгот, денежного довольствия

В 2025 году защита социальных прав военнослужащих и членов их семей оставалась приоритетным направлением деятельности Аппарата Уполномоченного. В целях оказания помощи гражданам в предоставления выплат, льгот осуществлялось тесное взаимодействие с воинскими частями, структурными подразделениями Министерства обороны Российской Федерации, а также со страховыми организациями. Сотрудники Аппарата Уполномоченного разъясняли заявителям порядок получения мер поддержки и оказывали содействие в сборе необходимых документов.

Например, при содействии Уполномоченного семье погибшего военнослужащего из Казани были выплачены страховые суммы и единовременное пособие от АО СОГАЗ.

Также благодаря помощи Уполномоченного заявители С. и Н. были получены выплаты в размере 1 млн. рублей в связи с установлением инвалидности вследствие травм, полученных при исполнении служебных обязанностей в ходе СВО.

С целью обеспечения максимально адресной поддержки семей участников СВО Уполномоченный рекомендует Военному комиссариату Республики Татарстан и филиалу Государственного фонда поддержки участников специальной военной операции «Защитники Отечества» в Республике Татарстан своевременно оказывать содействие участникам СВО и членам их семей в сборе и направлении необходимых документов в войсковые части для назначения выплат, а также осуществлять мониторинг результатов рассмотрения поданных документов. Такой подход позволит повысить оперативность и качество поддержки, а также минимизировать возможные ошибки и задержки в предоставлении выплат семьям участников СВО.

Наряду с федеральными гарантиями, важную роль в обеспечении благополучия участников СВО и членов их семей играет развитая система региональной помощи. В настоящее время на уровне республики действуют 24 меры поддержки, а на муниципальном уровне — 16 льгот и социальных программ, направленных на улучшение качества жизни военнослужащих и членов их семей, а также на оказание помощи в различных жизненных ситуациях.

В течение отчетного года в адрес Уполномоченного также поступали обращения, касающиеся получения региональных и муниципальных мер поддержки. Большинство заявителей обращались за разъяснениями по существующим мерам поддержки - они интересовались условиями получения выплат, необходимыми документами и сроками оформления. Вместе с тем, были случаи, когда граждане сталкивались с конкретными проблемами, требующими нашего пристального внимания и оперативного вмешательства.

Так, гражданка З. из г. Набережные Челны выражала несогласие с требованием Исполнительного комитета муниципального образования г. Набережные Челны о необходимости предоставления справки, заверенной в военном комиссариате, для оформления муниципальной льготы на бесплатное питание в МАОУ «Средняя общеобразовательная школа №38» г. Набережные Челны.

Согласно постановлению Исполнительного комитета муниципального образования г. Набережные Челны от 23.01.2025 №361 «О дополнительных мерах социальной поддержки для обучающихся в муниципальных общеобразовательных

организациях и воспитанников муниципальных дошкольных образовательных учреждений города Набережные Челны», основанием для предоставления бесплатного питания детям граждан, является копия документа, подтверждающего участие отца/матери в СВО. Указание на необходимость предоставления справки исключительно из военного комиссариата в данном нормативном правовом акте отсутствовало.

В сложившейся ситуации Уполномоченный обратился в адрес руководителя Исполнительного муниципального образования г. Набережные Челны, а также в адрес прокурора г. Набережные Челны с просьбой рассмотреть данную ситуацию и оказать возможное содействие в ее разрешении. По итогам рассмотрения нашего обращения прокуратурой г. Набережные Челны 25.11.2025 внесено представление об устранении нарушений требований федерального законодательства. Исполнительным комитетом г. Набережные Челны сообщалось, что дочери заявителя бесплатное двухразовое питание в образовательной организации непрерывно предоставляется.

В 2025 году Уполномоченный также оказывал содействие в сборе и оформлении документов для предоставления региональной выплаты в связи с гибелью военнослужащих. Так, в декабре 2025 года в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданки М. из г. Набережные Челны, у которой возникли трудности в сборе документов для назначения выплат в связи с гибелью супруга. Проблема заключалась в том, что в документах матери погибшего военнослужащего имелись расхождения в фамилии, поскольку в разные периоды жизни она носила разные фамилии.

Для разрешения возникшей ситуации Уполномоченный направил запрос в МВД по РТ с просьбой подтвердить факт, что мать военнослужащего, несмотря на разные фамилии, является одним и тем же человеком. Также было направлено обращение в Министерство труда с просьбой оказать содействие заявителю в решении данного вопроса. Отрадно отметить, что в кратчайшие сроки МВД по РТ предоставило подтверждающую информацию, в последующем Министерством труда заявителю назначена единовременная выплата.

Оказание гуманитарной помощи членам семей участников СВО

В отчетном году Уполномоченный предметно занимался оказанием гуманитарной помощи членам семей участников СВО, оказавшимся в тяжелой жизненной ситуации. В этой связи мы обращались в органы местного самоуправления и благотворительные организации с просьбами помочь семьям в решении насущных социально-бытовых проблем.

Так, благодаря вмешательству Уполномоченного, удалось оперативно решить ряд конкретных вопросов. Например, супруге военнослужащего из Заинского муниципального района были доставлены дрова; в Ютазинском муниципальном районе для семьи военнослужащего заменен электросчетчик, а нескольким семьям участников СВО, проживающим в г. Казани, проведена замена канализационных и водопроводных труб, оказано содействие в ремонте жилья и др.

Это лишь несколько примеров нашей работы. Мы стремимся к системному подходу в решении подобных вопросов, понимая, что за каждым обращением стоит благополучие близких тех, кто сегодня исполняет свой воинский долг.

Уполномоченный рекомендует главам муниципальных районов и городских округов Республики Татарстан осуществлять на постоянной основе мониторинг потребностей участников СВО и членов их семей в целях оказания им адресной помощи.

Работа с обращениями военнослужащих по вопросам охраны здоровья и оказания медицинской помощи

Деятельность по защите прав военнослужащих на охрану здоровья и оказание медицинской помощи осуществлялась в тесном взаимодействии с медицинскими организациями Министерства обороны Российской Федерации и при активном сотрудничестве с региональными уполномоченными по правам человека.

Например, в августе 2025 года в рамках работы телефонной «горячей линии» по вопросам защиты прав и поддержки военнослужащих поступило обращение от матери военнослужащего Т., проживающего в Нижнекамском муниципальном районе. Ее сын находился в тяжелом состоянии в реанимационном отделении ГБУ «Центральная городская клиническая больница №1 г. Донецка». Мать выражала обеспокоенность отсутствием информации о состоянии здоровья сына и безуспешными попытками связаться с медицинским учреждением. Данная информация была оперативно передана Уполномоченному по правам человека в Донецкой Народной Республике. В результате медицинское учреждение связалось с заявительницей и предоставило информацию о состоянии здоровья ее сына.

В обращениях граждане также просили оказать содействие в направлении на военно-врачебную комиссию для определения категории годности к военной службе.

К примеру, в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданки П. в интересах сына, военнослужащего М., в котором сообщалось о том, что 01.11.2024 сын заявителя получил минно-взрывное ранение, после чего последовательно лечился в военном госпитале. Заключением ФГКУ «425 военный госпиталь» Министерства обороны Российской Федерации военнослужащему М. установлена категория годности к военной службе «Г» - временно не годен к военной службе. С указанным заключением заявитель была не согласна, так как имеющаяся у сына военная травма не позволяла ему нести военную службу.

В сложившейся ситуации Уполномоченный обратился к командиру войсковой части, по итогам рассмотрения нашего письма было сообщено о том, что 02.06.2025 военнослужащий М. был направлен на военно-врачебную комиссию в стационарных условиях ФГБУ «426 ВГ» МО РФ г. Самара, по итогам прохождения установлена категория «Д» не годен к военной службе.

В сфере оказания медицинской помощи военнослужащим Уполномоченный активно сотрудничал с Военным госпиталем (на 150 коек г. Казань) ФГКУ «354 военный клинический госпиталь» МО РФ. Благодаря совместным усилиям удалось обеспечить своевременное проведение военно-врачебных комиссий и оформление инвалидности военнослужащим.

В частности, по обращению военнослужащего Г., который находился в реанимационном отделении в течение семи месяцев, руководством госпиталя были приняты меры по подготовке документов для установления группы инвалидности.

В другом случае гражданка Я. из Альметьевского муниципального района, обратилась с жалобой на затягивание процесса проведения военно-врачебной комиссии для военнослужащего Я., получившего осколочные ранения при выполнении боевого задания. Уполномоченный направил запрос начальнику госпиталя с просьбой ускорить рассмотрение данного вопроса. В ответ было сообщено, что военнослужащему оказывается необходимая медицинская помощь, и после завершения лечения он будет представлен на комиссию для определения категории годности к службе.

Важно также отметить, что Уполномоченный оказывал содействие гражданам в обжаловании решений военно-врачебной комиссии и военно-врачебной экспертизы.

Ярким примером служит обращение гражданина Ф., проживающего в г. Казани, который выражал несогласие с определением степени тяжести полученного им ранения как легкого. В ходе рассмотрения обращения установлено, что военнослужащий Ф. получил ранение в зоне проведения СВО в 2023 году в результате взрыва снаряда. После лечения в медицинских учреждениях Министерства обороны Российской Федерации военно-врачебная комиссия ФГБУ «321 ВКГ» Министерства обороны Российской Федерации признала его ограниченно годным к военной службе (категория «В»). Однако, согласно справке о тяжести увечья, полученное им ранение было классифицировано как легкое.

Внимательно изучив медицинские документы, Уполномоченный обратился в адрес начальника Главного центра военно-врачебной экспертизы Министерства обороны Российской Федерации и в орган военной прокуратуры с просьбой оказать содействие в пересмотре категории тяжести ранения гражданина Г.

Отрадно отметить, что данный вопрос был успешно решен: степень тяжести ранения была изменена с легкой на тяжелую, что позволило заявителю реализовать право на получение единовременной выплаты в размере 3 млн. рублей.

Оказание содействия в увольнении с военной службы

В течение отчетного года поступило 65 обращений, связанных с вопросами увольнения с военной службы. Процедура увольнения с военной службы занимает значительное время, поэтому большинство обращений на конец отчетного периода оставались на контроле Уполномоченного.

Так, в работе Уполномоченного находится обращение гражданина В., из Пестречинского муниципального района об оказании содействия в увольнении с военной службы в связи с необходимостью ухода и воспитания несовершеннолетней дочери после смерти его супруги, матери девочки. Для защиты прав ребенка Уполномоченный направил письмо с приложением рапорта военнослужащего командиру войсковой части с просьбой рассмотреть данный рапорт на аттестационной комиссии. Из ответа временно исполняющего обязанности командира части следует, что рапорт был направлен на рассмотрение, однако на момент подготовки данного доклада окончательное решение еще не принято.

В обращениях военнослужащие и члены их семей поднимали темы увольнения при наличии социально значимых и других заболеваний. К примеру, в феврале 2025 года в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданина М., в котором сообщалось, что после получения ранения он находился в различных медицинских учреждениях, подведомственных Министерству обороны Российской Федерации,

и в период лечения у него было выявлено заболевание и установлен диагноз «Хронический вирусный гепатит С». Заключением военно-врачебной комиссии заявителю установлена категория годности «В» (ограниченно годен к военной службе). Вместе с тем заявитель сообщил, что командованием войсковой части не принимались меры по его увольнению с военной службы.

В целях безопасности здоровья как самого бойца, так и окружающих сослуживцев Уполномоченный обратился в адрес Министерства обороны Российской Федерации. По итогам рассмотрения нашего обращения было сообщено об увольнении военнослужащего М. с военной службы с зачислением в запас по состоянию здоровья.

Правозащитная практика свидетельствует, что актуальной проблемой является продолжительное ожидание подтверждающих документов об увольнении с военной службы военнослужащими, признанными негодными по состоянию здоровья.

К примеру, в рамках личного приема граждан в ноябре 2025 года в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданки Ч., проживающей в г. Набережные Челны, в интересах ее сына. В начале января 2024 года, в ходе исполнения боевого задания в зоне проведения СВО сын заявителя получил тяжелую травму, заключением военно-врачебной комиссии признан негодным к военной службе. Заявитель сообщила, что несмотря на то, что Ч. с военной службы был уволен в 2024 году, до момента обращения его личное дело в военный комиссариат по месту жительства не было передано. Для разрешения данной ситуации нами направлено письмо в адрес военного прокурора Самарского военного гарнизона. На момент представления настоящего доклада наше письмо находилось на рассмотрении.

Вопросы социальной реабилитации и трудоустройства участников СВО

В республике услуги по социальной реабилитации участникам СВО предоставляются безвозмездно в пяти центрах реабилитации инвалидов (в г.г. Зеленодольске, Казани, Бавлы, Альметьевске, Набережные Челны), Центре социальной реабилитации слепых и слабовидящих и пяти социально-реабилитационных отделениях комплексных центров социального обслуживания населения (в Аксубаевском, Балтасинском, Мамадышском, Нижнекамском, Сармановском муниципальных районах). Общее количество составляет 412 койко-мест, в том числе 282 – стационарное форме и 130 – полустационарной.

При поддержке Раиса Республики Татарстан в 2025 году на базе Центра реабилитации инвалидов «Восхождение» (г. Казань) за счет бюджета республики проведен ремонт и приобретено оборудование для стационарного отделения для участников СВО с инвалидностью на 40 койко-мест.

Полноценное возвращение к мирной жизни невозможно без профессиональной самореализации. Поэтому, наряду с медицинским восстановлением, в республике организована системная работа по трудоустройству ветеранов СВО. В центрах занятости населения участникам СВО оказываются следующее меры поддержки: содействие гражданам в поиске подходящей работы; организация профессиональной ориентации; психологическая поддержка безработных граждан; профессиональное обучение и дополнительное профессиональное образование; организация временного трудоустройства; социальная адаптация безработных граждан на рынке труда;

содействие в открытии собственного дела (информационно-консультационные услуги).

Также отметим, что в республике ведутся реестры работодателей, готовых в первоочередном порядке трудоустраивать граждан, вернувшихся с СВО, в том числе инвалидов. При обращении граждан указанной категории в органы службы занятости специалисты знакомят соискателей с указанным реестром. По состоянию на 17.12.2025 реестр содержит более 540 работодателей республики, готовых предложить более 3,9 тыс. вакансий.

В центре занятости населения Республики Татарстан действует телефон горячей линии для участников СВО 8 (843) 564-11-11. Организуются специализированные ярмарки вакансий для участников СВО (74 ярмарки и 36 дней работодателя в 2025 году).

Центром занятости Республики Татарстан реализуется программа социально-трудовой адаптации и реабилитации для участников СВО «Килэчэк яZмыш», задачей которой является достижение профессиональных целей и раскрытие потенциала данной категории граждан.

В Республике Татарстан ветераны СВО могут бесплатно пройти профессиональное обучение или получить дополнительное профессиональное образование по наиболее востребованным профессиям в рамках национального проекта «Кадры» и государственной программы Республики Татарстан «Содействие занятости населения Республики Татарстан».

Национальный проект «Кадры» позволил отдельным, установленным постановлением Правительства Российской Федерации от 7 марта 2025 года № 291 «Об утверждении Положения о реализации мероприятий по организации профессионального обучения и дополнительного профессионального образования отдельных категорий граждан» категориям граждан, в том числе ветеранам СВО, обучиться по образовательным программам: инструктор по обучению операторов беспилотных летательных аппаратов, электросварщик ручной работы, рихтовщик кузовов, слесарь – ремонтник, слесарь-сборщик летательных аппаратов, слесарь механосборочных работ, оператор станков с ПУ, водитель грузового транспорта, водитель вездехода, водитель автобуса, обеспечение информационной безопасности в организации и др.

В рамках государственной программы Республики Татарстан «Содействие занятости населения Республики Татарстан» за счет средств бюджета Республики Татарстан ГКУ «Центр занятости населения Республики Татарстан» были заключены государственные контракты на обучение безработных граждан и участников СВО по образовательным программам: переподготовка водителей транспортных средств с категории «В» на категорию «С», подготовка водителей транспортных средств категории «В», водитель погрузчика, оператор мультироторных беспилотных авиационных систем, техник-наладчик мультироторных беспилотных авиационных систем, охранник IV разряда и др.

Всего с 2023 года направлены на обучение 74 участника СВО, в том числе в 2025 году приступили к обучению 53 участника СВО, что свидетельствует о системном и целенаправленном подходе к профессиональной адаптации ветеранов. Однако получение новых профессиональных компетенций - лишь основа для дальнейшего развития. Ключевым фактором успешной самореализации остается адресное сопровождение каждого ветерана в конкретном муниципальном образовании.

В связи с вышеизложенным, Уполномоченный рекомендует главам муниципальных образований предметно решать с работодателями вопросы трудоустройства участников СВО, имеющих инвалидность: где и на какую позицию возможно трудоустроить участника СВО с инвалидностью и обратить максимальное внимание на нужды и проблемы ветеранов боевых действий, которые с честью и достоинством выполнили свой долг.

Завершая данный раздел, отметим, что в целом, несмотря на существующие сложности, Уполномоченным в отчетном периоде благодаря системному подходу, активному взаимодействию с заинтересованными сторонами – Министерством обороны Российской Федерации, органами военной прокуратуры, войсковыми частями, военными госпиталями, Военным комиссариатом Республики Татарстан – были достигнуты положительные результаты. Благодаря нацеленности на защиту прав граждан удалось эффективно оказывать правовую и социальную помощь. Это способствует укреплению доверия граждан к государственным институтам и повышению качества жизни тех, кто защищает интересы страны.

ГЛАВА 3. ЗАЩИТА ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРАВ И СВОБОД

3.1. ПРАВО ИЗБИРАТЬ И БЫТЬ ИЗБРАННЫМ

Уполномоченный традиционно принимает активное участие в обеспечении и защите избирательных прав граждан, рассматривая данное направление деятельности в качестве одного из ключевых элементов реализации конституционных прав и свобод человека и гражданина.

2025 год был ознаменован для Республики Татарстан рядом значимых общественно-политических событий, связанных с проведением выборов различного уровня. В отчетном периоде на территории республики состоялись выборы Раиса Республики Татарстан, дополнительные выборы депутата Государственного Совета Республики Татарстан по Мелекесскому одномандатному избирательному округу № 18, а также выборы 7 531 депутата представительных органов местного самоуправления.

Выборы выступают важнейшим институтом демократического правового государства, являясь одним из основных механизмов участия граждан в управлении делами государства и формой непосредственной реализации избирательных прав, гарантированных Конституцией Российской Федерации. Посредством участия в избирательном процессе граждане получают возможность выразить свою волю, определить приоритеты социально-экономического и общественно-политического развития, а также оказать влияние на формирование органов публичной власти.

Особое значение в 2025 году имели выборы Раиса Республики Татарстан, которые стали ключевым общественно-политическим событием и оказали определяющее влияние на формирование стратегических ориентиров развития республики на ближайшие пять лет. Итоги данной избирательной кампании во многом предопределили приоритеты социально-экономической политики, направления совершенствования системы государственного управления, а также реализацию программ, направленных на повышение качества жизни населения Республики Татарстан. Возможность реализовать свое избирательное право была обеспечена жителям республики на 2 752 участковых избирательных комиссиях, деятельность которых была организована 65 территориальными избирательными комиссиями с численным составом более 500 человек. В 2025 году выборы Раиса Республики Татарстан впервые проводились на экстерриториальном избирательном участке в городе Москве, в Полномочном представительстве Республики Татарстан в Российской Федерации.

В ходе организации и проведения избирательных кампаний 2025 года значительный вклад в обеспечение и защиту избирательных прав граждан был внесен Центральной избирательной комиссией Республики Татарстан. Следует отметить масштабную и системную работу со стороны ЦИК Республики Татарстан, а также предпринятые значительные усилия, направленные на создание условий для свободного и законного волеизъявления граждан. Высокий уровень ответственности, профессионализма и внимательного отношения к обращениям и потребностям избирателей способствовал предупреждению возможных нарушений избирательных прав на различных этапах избирательного процесса.

В соответствии с действующим законодательством в компетенцию Уполномоченного не входит проведение оценки итогов и результатов выборов.

Вместе с тем Уполномоченным осуществляется мониторинг соблюдения избирательных прав граждан в ходе избирательных кампаний. В целях оперативного реагирования на возможные нарушения сотрудниками Аппарата Уполномоченного в день голосования была организована работа телефонной «горячей линии», а общественные помощники Уполномоченного осуществляли деятельность непосредственно «на местах» – в муниципальных образованиях республики и городских округах, на избирательных участках. В ходе своей работы они обращали внимание на соблюдение установленных процедур, условия организации голосования и доступность избирательных участков с тем, чтобы каждый гражданин имел возможность реализовать свое право на участие в выборах.

В течение телефонной «горячей линии» по вопросам защиты избирательных прав граждан поступило 21 обращение. Наиболее часто граждан интересовали вопросы, связанные с местоположением избирательного участка, возможностью голосования по месту пребывания, нахождением на участке в качестве наблюдателя, а также законностью отказа в предоставлении порядкового номера в общем списке голосующих.

Нарушений избирательных прав граждан по итогам рассмотрения поступивших обращений зафиксировано не было. Все обращения рассматривались в оперативном режиме, ни одно из них не осталось без внимания.

Отрадно отметить, что по сравнению с предыдущими выборами, состоявшимися в 2024 году, в 2025 году существенно снизилось количество обращений граждан, в том числе касающихся возможности голосования на любом удобном избирательном участке, не по месту регистрации. Данная тенденция свидетельствует о повышении уровня информированности населения и результативности проводимой разъяснительной работы в сфере избирательных прав.

Росту правовой информированности избирателей в том числе способствовали реализованные в отчетном периоде информационно-просветительские мероприятия. Впервые Информационный центр ЦИК Республики Татарстан «Точка выбора», расположенный на Кремлевской набережной, осуществлял работу на протяжении всей активной фазы избирательной кампании. Всего в рамках его деятельности было проведено 169 различных мероприятий.

В рамках подготовки к избирательным кампаниям 2025 года 15 июля 2025 года Уполномоченный совместно с Председателем Центральной избирательной комиссии Республики Татарстан А.С. Кондратьевым провели совместный брифинг в информационном центре «Точка выбора». В ходе мероприятия были рассмотрены вопросы защиты избирательных прав граждан, обеспечения доступности избирательных участков для всех категорий избирателей, а также основные направления подготовки к проведению выборов различного уровня на территории Республики Татарстан.

Кроме того, с 1 по 30 августа 2025 года в Республике Татарстан был реализован проект по дополнительному информированию избирателей о выборах Раиса Республики Татарстан. В многолюдных местах г.г. Казани, Набережные Челны, Нижнекамска, Альметьевска, Зеленодольска и Бугульмы – у торговых центров, в парках и скверах, у проходных предприятий, а также ежедневно в информационном центре «Точка выбора» на Кремлевской набережной г. Казани у парка «Урам» – члены избирательных комиссий и волонтеры распространяли информационные материалы

о выборах, разъясняли формы и сроки голосования, а также собирали предложения и замечания граждан.

В ходе проведения избирательных кампаний осуществлялось широкое информирование населения о предстоящих выборах: было размещено 498 тысяч плакатов на защищенных поверхностях на двух государственных языках, 215 баннеров, растяжек и иных информационных материалов, запущены тематические телепередачи на четырех телеканалах, организована работа «горячей линии», на которую поступило 870 звонков. Только в период с 1 по 7 сентября 2025 года было опубликовано 1 430 информационных материалов о выборах, из которых 432 – в средствах массовой информации и 998 – в социальных сетях.

В ходе осуществления мониторинга соблюдения избирательных прав граждан Уполномоченным уделяется особое внимание лицам, которые в силу различных жизненных обстоятельств не имеют возможности лично посетить места проведения выборов. Обеспечение доступности избирательного процесса для каждого гражданина является ключевой гарантией реализации конституционных избирательных прав в полном объеме.

Уполномоченный входит в состав рабочей группы ЦИК Республики Татарстан по обеспечению избирательных прав граждан с инвалидностью. По состоянию на 1 июля 2025 года в Республике Татарстан проживает 274,7 тыс. граждан, являющихся инвалидами, из которых 43,5 тыс. человек составляют избиратели с инвалидностью по зрению, слуху и опорно-двигательному аппарату.

При подготовке и проведении избирательных кампаний в Единый день голосования 14 сентября 2025 года значительное внимание было уделено вопросам территориальной и инфраструктурной доступности избирательных участков. В настоящее время 93,6 % избирательных участков республики размещены на первых этажах зданий, обеспечивая тем самым повышение удобства и безопасности их посещения маломобильными группами населения. При этом на вторых этажах расположены 173 избирательных участка, что свидетельствует о сохраняющейся актуальности работы по дальнейшему повышению доступности избирательной инфраструктуры.

С учетом изложенного представляется целесообразным рекомендовать руководителям муниципальных районов и городских округов Республики Татарстан рассмотреть возможность перевода всех избирательных участков, функционирующих в рамках избирательных кампаний, на первые этажи зданий, а также принятия дополнительных мер по организации доступной среды для граждан с ограниченными возможностями здоровья.

В рамках работы по обеспечению беспрепятственного доступа к помещениям для голосования пандусами оснащены 1 782 здания, в которых размещаются 2 117 избирательных участков. Кроме того, для удобства голосования маломобильных избирателей 1 240 избирательных участков оборудованы специальными кабинами для голосования. Для избирателей с нарушениями зрения на все избирательные участки были переданы трафареты для заполнения бюллетеней, изготовленные с применением рельефно-точечного шрифта Брайля, а также брошюры «Сведения о кандидатах», выполненные укрупненным шрифтом на русском и татарском языках.

Кроме того, в Единый день голосования 14 сентября 2025 года для избирателей с ограниченными возможностями по слуху функционировал специальный сервис

Службы-112, предоставлявший возможность получения консультационной помощи с использованием русского жестового языка посредством мобильного приложения.

В день голосования Уполномоченным был проведен мониторинг соблюдения избирательных прав подозреваемых, обвиняемых и подсудимых, в отношении которых приговор суда не вступил в законную силу, в ФКУ «Следственный изолятор № 2» Управления ФСИН России по Республике Татарстан. В ходе посещения Уполномоченный ознакомилась с организацией и ходом голосования на избирательном участке, функционирующем в указанном учреждении. Нарушений избирательных прав выявлено не было, процесс голосования осуществлялся в строгом соответствии с требованиями действующего законодательства.

Кроме того, в рамках мониторинга соблюдения избирательных прав общественные помощники Уполномоченного из Бугульминского, Чистопольского и Мензелинского муниципальных районов посетили следственные изоляторы, расположенные на территории соответствующих муниципальных образований: ФКУ «Следственный изолятор № 3» Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ «Следственный изолятор № 5» Управления ФСИН России по Республике Татарстан и ФКУ «Следственный изолятор № 4» Управления ФСИН России по Республике Татарстан.

В рамках реализации избирательных прав лиц, содержащихся под стражей, также впервые была обеспечена возможность голосования по месту регистрации. В результате 45 избирателей, зарегистрированных в иных субъектах Российской Федерации, приняли участие в выборах глав своих регионов, находясь в четырех следственных изоляторах на территории республики. Одновременно в следственных изоляторах других субъектов Российской Федерации на выборах Раиса Республики Татарстан проголосовали 82 избирателя, зарегистрированы на территории Республики Татарстан.

Кроме того, в период проведения выборов Уполномоченный и сотрудники Аппарата осуществляли наблюдение за соблюдением избирательных прав граждан на площадке Штаба по общественному наблюдению за выборами и Ситуационного центра, развернутых в Общественной палате Республики Татарстан. Наблюдение проводилось совместно с членом Совета при Президенте Российской Федерации по развитию гражданского общества и правам человека, депутатом Законодательного Собрания Санкт-Петербурга А.А. Малькевичем. В рамках работы Штаба Уполномоченный и сотрудники Аппарата приняли участие в видеоподключениях с муниципальными районами республики, что позволило в оперативном режиме получить информацию о ходе голосования, организации работы избирательных участков, настроениях избирателей, а также об обеспечении условий для голосования маломобильных граждан и иных категорий населения, нуждающихся в особых условиях.

Активное участие в избирательных кампаниях 2025 года также приняли участники специальной военной операции, находившиеся в период голосования в отпуске. В целях обеспечения реализации избирательных прав граждан, обладающих активным избирательным правом и находящихся за пределами территории Республики Татарстан в зоне проведения специальной военной операции, при проведении выборов Главы (Раиса) Республики Татарстан были организованы экстерриториальные избирательные участки в воинских частях, дислоцированных на территориях Донецкой Народной Республики, Луганской Народной Республики

и Херсонской области. Всего в указанных субъектах Российской Федерации функционировали пять экстерриториальных избирательных участков.

Характерной особенностью выборов стало активное участие граждан в голосовании семьями, что свидетельствует о сохранении и укреплении традиций гражданской ответственности и преемственности поколений. Совместное участие родителей и детей в процессе голосования формирует уважительное отношение подрастающего поколения к институту выборов и осознание значимости участия в общественной жизни республики. Для создания позитивной атмосферы и повышения вовлеченности населения были организованы культурно-просветительские мероприятия, в том числе концертные программы и специальные выпуски новостей, посвященные избирательному процессу. Дополнительно проводился конкурс «Всей семьей на выборы», в котором приняли участие 95 836 человек. Победители конкурса получили ключи от автомобилей «Sollers ST8».

Все вышеуказанные меры позволили провести избирательные кампании на территории Республики Татарстан в Единый день голосования 14 сентября 2025 года организованно, в строгом соответствии с действующим законодательством, открыто и легитимно. Внедряемые новации и подходы доказали свою эффективность и востребованность, способствуя совершенствованию избирательной системы и повышению качества реализации избирательных прав граждан. Достигнутый уровень организации и контроля за соблюдением законности создал условия для свободного волеизъявления населения, обеспечения прозрачности процесса и укрепления доверия граждан к институтам власти.

ГЛАВА 4. ЗАЩИТА СОЦИАЛЬНЫХ И ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ

4.1. РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВ ГРАЖДАН В СФЕРЕ ТРУДА

Последовательная государственная политика укрепления гарантий трудовых прав граждан нашла отражение в совершенствовании законодательства. С 1 марта 2025 года в Трудовом кодексе Российской Федерации (далее – ТК РФ) введена статья 351.8, регламентирующая трудовые отношения работников, выполняющих работу по наставничеству в сфере труда. Данная статья закрепляет понятие «наставничество в сфере труда» и определяет порядок оформления и оплаты труда наставников. Назначение наставником осуществляется исключительно на основании трудового договора или дополнительного соглашения к нему, при этом наставничество носит добровольный характер.

В целях реализации постановления Конституционного Суда Российской Федерации от 15 июня 2023 года №32-П, в отчетном году в статье 135 ТК РФ установлены требования к определению видов, размеров, сроков, оснований и условий выплаты премий в коллективных договорах, соглашениях и локальных нормативных актах. При этом учитываются качество, эффективность и продолжительность работы, а также наличие или отсутствие дисциплинарных взысканий.

В 2025 году вступил в силу Федеральный закон от 13 декабря 2024 года № 470-ФЗ «О внесении изменений в Трудовой кодекс Российской Федерации», в соответствии с которым снято ограничение продолжительности рабочего времени при работе по совместительству в случаях, установленных Правительством Российской Федерации.

С 15 ноября 2025 года в России вступили в силу изменения, расширяющие доступ граждан к бесплатной юридической помощи в трудовых спорах. Теперь при обращении в суд по ряду трудовых конфликтов граждане могут рассчитывать на профессиональное юридическое сопровождение без взимания платы.

Кроме того, с 2025 года Федеральная служба по труду и занятости начала вести реестр работодателей, которые замечены в использовании «серой» занятости, например, злоупотребляют договорами гражданско-правового характера вместо трудовых или уклоняются от оформления сотрудников по трудовому законодательству.

С 1 января 2025 года минимальный размер оплаты труда (МРОТ) увеличен почти на 17% и составил 22 440 рублей в месяц.

Эти нововведения свидетельствуют о комплексном подходе государства к модернизации трудовых отношений, направленном на повышение прозрачности, справедливости и защищенности работников.

Деятельность Уполномоченного по защите трудовых прав граждан

Деятельность Уполномоченного в сфере защиты трудовых прав граждан носит многогранный и системный характер, охватывая как предупреждение нарушений, так и оперативное реагирование на факты их возникновения.

В отчетном году Уполномоченный уделял особое внимание профилактике нарушений трудовых прав, проводя разъяснительную работу среди работодателей и работников. В рамках этой деятельности организовывались консультационные

встречи, направленные на повышение правовой грамотности и формирование культуры соблюдения трудового законодательства. Особое внимание уделялось вопросам своевременной выплаты заработной платы, соблюдения норм охраны труда, а также недопущения дискриминации и необоснованных увольнений.

Также Уполномоченным продолжено взаимодействие с Министерством труда, Государственной инспекцией труда в Республике Татарстан, органами прокуратуры Республики Татарстан, Федерацией профсоюзов Республики Татарстан, органами местного самоуправления по вопросам реализации прав граждан в сфере труда.

Важным аспектом деятельности Уполномоченного в 2025 году также являлся мониторинг изменений в трудовом законодательстве и оценка их влияния на реальное положение дел в сфере труда.

Безусловно, рассмотрение жалоб и обращений граждан являлась ключевой задачей Уполномоченного. За отчетный период было получено более 80 обращений, касающихся трудовых прав граждан.

Защита прав работников на оплату труда

В отчетном году Республика Татарстан сохранила лидерство по уровню заработной платы среди регионов Приволжского федерального округа. Среднемесячная заработная плата за январь-октябрь 2025 года увеличилась на 20,7% и составила 86 934,6 рубля, а реальная заработная плата – 109,9 %.

При этом сохраняется межотраслевая дифференциация заработной платы. В частности, минимальные показатели наблюдаются в секторе операций с недвижимым имуществом, где средняя выплата составляет 52,9 тыс. рублей.

В разрезе районов низкая оплата труда сохраняется в Дрожжановском муниципальном районе – 56 779,3 рубля, Рыбно-Слободском муниципальном районе – 57 211,9 рубля, Тетюшском муниципальном районе – 57 344,8 рубля.

Лидерами по оплате труда являются Елабужский муниципальной район – 205 996,8 рубля, Верхнеуслонский муниципальный район – 202 886,0 рубля, Лаишевский муниципальный район – 117 496,8 рубля.

Согласно информации прокуратуры Республики Татарстан, с начала 2025 года задолженность по заработной плате в республике выросла с 60 до 146 млн рублей в 38 организациях перед 1034 работниками. Наибольшая задолженность возникла на предприятиях в сфере производства и строительства (г. Казань, Набережные Челны, Азнакаевский, Бугульминский, Чистопольский, Ютазинский муниципальные районы). Мерами реагирования погашена задолженность по заработной плате на сумму более 450 млн. рублей, из них 31 млн. рублей – задолженность обанкротившихся организаций.

За III квартал 2025 года по сравнению с I кварталом 2025 года произошло снижение организаций, выплачивающих заработную плату ниже МРОТ, на 19,4% (или на 93 организации: с 480 до 387 организаций). При этом наибольшее число организаций с нарушением МРОТ относится к торговле, деятельности частных охранных агентств, грузоперевозкам.

В 2025 году выявлены 87 организаций, на которых 265 работникам производилась выплата заработной платы ниже МРОТ. В результате в бюджет и работникам произведены доначисления почти на 1 млн. рублей.

В связи с вышеизложенным, Уполномоченный рекомендует органам местного самоуправления муниципальных образований и городских округов Республики Татарстан усилить работу с работодателями в тесном взаимодействии с контрольно-надзорными органами и Отделением Социального Фонда России по Республике Татарстан (далее – ОСФР по РТ) по обеспечению повышения уровня оплаты труда, соблюдению социальных гарантий работников в части минимального размера оплаты труда.

Результаты правозащитной деятельности свидетельствуют, что, наряду с вопросами оплаты труда, актуальным остается вопрос оформления трудовых отношений граждан.

В республике органами прокуратуры выявлены 48 организаций и индивидуальных предпринимателей, уклонившихся от оформления трудовых отношений с гражданами, выполнявшими трудовые функции, либо заключивших с работниками гражданско-правовые договоры с целью скрыть фактические трудовые отношения.

Жалобы на осуществление трудовой деятельности без заключения трудового договора также поступали в адрес Уполномоченного. В таких ситуациях заявителям предоставлялись разъяснения относительно необходимости обращения в судебные органы за защитой своих прав с целью установления факта наличия трудовых отношений. В ряде случаев направлялись обращения в органы прокуратуры для проведения проверки и принятия мер прокурорского реагирования.

К примеру, в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданина С. о неправомерных действиях ООО «ЭДЭКС» и невыплате ему причитающихся денежных средств по договору оказания услуг.

Заявитель сообщал, что при трудоустройстве указанная организация отказала в заключении трудового договора, вместо трудового договора был заключен договор на оказание услуг. На момент обращения задолженность организации по оплате услуг перед заявителем С. составляла 47 865 рублей.

По результатам проведённой проверки, в связи с выявлением нарушений, выразившихся в уклонении от заключения трудовых договоров, прокуратурой Верхнеуслонского района вынесено представление руководителю ООО «Эдекс», в отношении юридического лица возбуждено дело об административном правонарушении, предусмотренном частью 4 статьи 5.27 КоАП РФ.

В целях вывода из теневой занятости в республике организована работа межведомственной комиссии и ее рабочих групп по противодействию неформальной занятости. По итогам года заключены 15 895 трудовых договоров взамен неформальных отношений.

Наиболее высокие показатели по снижению неформальной занятости в Апастовском, Азнакаевском, Чистопольском, Камско-Устьинском, Нурлатском, Лаишевском муниципальных районах.

В то же время анализ информации, представленной Министерством труда и органами прокуратуры, свидетельствует о том, что в Мамадышском, Мензелинском и Тюлячинском муниципальных районах в течение года не была обеспечена планомерная работа по легализации трудовых отношений. В целях недопущения нарушения прав граждан Уполномоченный рекомендует межведомственной комиссии и ее рабочим группам по противодействию неформальной занятости в муниципальных образованиях активно заслушивать работодателей с рисками неформальной занятости,

особо обратив внимание на наличие таких признаков трудовых отношений, как стабильность и постоянство выполняемой работы; подчинение работника правилам и указаниям работодателя; регулярность выплаты вознаграждения, составляющего основу дохода гражданина; обеспечение условий труда, включая предоставление рабочего места и необходимых ресурсов; соблюдение режима труда и отдыха (отпуска, выходные).

Наибольшее количество обращений, поступивших в адрес Уполномоченного в сфере трудовых отношений, касается вопросов оплаты труда. Благодаря тесному взаимодействию с органами прокуратуры и Государственной инспекцией труда в Республике Татарстан удалось положительно решить значительную часть поступивших жалоб. Например, по инициативе Уполномоченного прокуратурой Советского района г. Казани совместно с Государственной инспекцией труда в Республике Татарстан была проведена проверка в отношении ООО «Л.И.С.» по обращению гражданина М. по вопросу выплаты заработной платы. В ходе проверки были выявлены нарушения порядка и сроков выплаты заработной платы. В связи с выявленными нарушениями прокуратурой Советского района г. Казани в адрес директора организации вынесено представление об устранении нарушений закона.

Правозащитная практика Уполномоченного также свидетельствует о нарушениях трудовых прав работников, допускаемых работодателями в части оплаты сверхурочной работы, работы в праздничные дни и выплаты компенсаций за задержку заработной платы. Ярким примером служит обращение гражданина М., поступившее в адрес Уполномоченного в рамках совместного приема граждан с заместителем прокурора Республики Татарстан, относительно нарушений его трудовых прав со стороны МБУ ДО «Центр детского творчества «Азино» г. Казани.

В ходе рассмотрения обращения прокуратурой Советского района г. Казани были установлены факты нарушения трудового законодательства, выразившиеся в ненадлежащей оплате сверхурочной работы, работы в праздничные дни, а также в несвоевременной выплате заработной платы.

По результатам проверки, прокуратурой Советского района г. Казани были внесены представления в МБУ ДО «Центр детского творчества «Азино» г. Казани» и МКУ «Центр бухгалтерского обслуживания муниципальных учреждений г. Казани». Представления были рассмотрены и удовлетворены: два должностных лица привлечены к дисциплинарной ответственности. В результате предпринятых мер заявителю выплачена заработная плата с компенсацией за задержку в размере 75 753,42 рубля.

В некоторых случаях нарушения в сфере оплаты сверхурочного труда носят массовый характер. Так, в 2025 году прокуратурой Республики Татарстан в Главном управлении МЧС России по Республике Татарстан выявлены факты несвоевременного расчета сверхурочной работы. Общая сумма невыплаченных денежных средств за выполнение сверхурочной работы составила 98 млн. рублей перед 2625 работниками. После вмешательства прокуратуры Республики Татарстан Главным управлением МЧС России по РТ осуществлен перерасчет в отношении всех работников, два должностных лица привлечены к ответственности.

Содействие занятости населения

Республика Татарстан имеет высокие показатели занятости - 62,4% численности населения соответствующего возраста или 2043,4 тыс. человек (август-октябрь 2025 года), федеральный показатель – 61,8%, показатель Приволжского федерального округа – 60,5%.

При этом в республике исторически низкая безработица, по методологии Международной организации труда (МОТ) – 1,7 %, или 35,6 тыс. человек. 3,3 тыс. безработных стоит на учете. Устойчиво снижается безработица среди граждан до 34 лет – 3,6% (в 2024 году – 4%).

Внедрение современных инструментов поиска работы, индивидуальный подход к каждому соискателю, тесное взаимодействие с работодателями в рамках национального проекта «Кадры» способствуют росту численности трудоустройства безработных граждан.

В 2025 году в центры занятости населения в целях поиска работы обратились 26 тыс. человек, трудоустроены 17,6 тыс. человек (68% обратившихся). В рамках модернизации скорость подбора персонала выросла на 20%, а время трудоустройства сократилось на 2,5%.

Несмотря на высокий уровень занятости, прогнозы до 2032 года указывают на значительную потребность в кадрах в отдельных отраслях. Наибольший спрос ожидается в обрабатывающем производстве - около 8,1 тыс. человек, а также в сферах образования и здравоохранения - по 7 тыс. специалистов в каждой. Кроме того, востребованы работники в транспортировке и хранении (6 тысяч), строительстве (4 тысячи). В то же время наблюдается сокращение потребности в кадрах в розничной торговле - примерно на 1 тысячу ежегодно, а также в производстве пищевых продуктов, мебели, резиновых и пластмассовых изделий, полиграфии. Эти тенденции требуют гибкого перераспределения трудовых ресурсов, что возможно лишь при своевременной и качественной переподготовке работников, а также при активном развитии системы профессионального образования.

Задача профессионального притока кадров частично решается инструментами краткосрочного профессионального обучения и дополнительного профессионального образования.

В 2025 году через органы службы занятости республики обучено 10 тыс. человек взрослого населения. Обучение под обязательства работодателя трудоустроить или сохранить занятость после обучения позволяет обеспечить занятость более 85% обученных, что превышает плановые значения.

Подстраиваться под оптимизацию отраслевой структуры занятости необходимо и системе профессионального образования республики. Средняя ежегодная потребность в специалистах с высшим образованием составляет 19 тыс. человек, или 40% общей потребности, со средним профобразованием – 28 тыс. человек, или 55% потребности, в том числе в специалистах среднего звена – 13 тыс. человек, квалицированных рабочих – 15 тыс. человек.

С учетом этих данных и емкости системы образовательных организаций среднего профессионального образования общий объем контрольных цифр приема по образовательным программам среднего профессионального образования за счет средств бюджета республики на 2026/2027 учебный год - 16 720 учебных мест (13 062

учебных места – подготовка специалистов среднего звена и 3 658 мест – подготовка квалифицированных рабочих).

Ежегодно увеличиваются контрольные цифры приема под запросы реального сектора экономики, уменьшаются объемы приема по не востребованным работодателями учебным программам. Например, для ПАО «КАМАЗ», ОЭЗ «АЛАБУГА» увеличены объемы подготовки по специальности «Машиностроение» на 20%, на 28% уменьшены объемы приема по специальности «Юриспруденция».

В связи с вышеизложенным, Уполномоченный призывает работодателей активно участвовать в формировании учебных программ образовательных организаций среднего профессионального образования. Такой подход позволит максимально учитывать потребности предприятий и обеспечивать выпуск специалистов, готовых к эффективной работе в условиях современной экономики.

Защита прав работников при увольнении

Еще одна социально значимая сфера, в которой нередки нарушения прав работников, – трудовые споры, возникающие в процессе увольнения. Решение таких ситуаций должно быть основано на справедливом и доступном законодательстве. Все это в конечном итоге отображает важнейший аспект трудового права – обеспечить гарантии соблюдения прав всех участников трудовых правоотношений.

При увольнении по инициативе работодателя работник оказывается в менее защищенном положении, чем работодатель, а, следовательно, он вправе претендовать на дополнительные гарантии защиты своих прав. Вопросы защиты прав граждан при увольнении неоднократно поднимаются в обращениях, поступающих в адрес Уполномоченного. Заявители жалуются на увольнения без достаточных на то правовых оснований, сообщают о случаях понуждения к увольнению, встречаются случаи невыплаты или несвоевременной выплаты причитающихся при увольнении сумм.

В августе 2025 года в адрес Уполномоченного поступило заявление от гражданки Е., проживающей в г. Казани, которая сообщила о том, что при увольнении с должности продавца-консультанта у индивидуального предпринимателя Т.В. Коробова (организация зарегистрирована в Архангельской области) ей не был произведён расчет, а также она не была ознакомлена с приказом об увольнении.

В соответствии с обращением Уполномоченного прокуратурой Архангельской области и Ненецкого автономного округа была проведена проверка. В ходе проверки выявлено отсутствие факта ознакомления гражданки Е. с приказом об увольнении. В связи с этим 29 сентября 2025 года Котласским межрайонным прокурором было возбуждено административное дело в отношении индивидуального предпринимателя Коробова Т.В. по части 1 статьи 5.27 КоАП РФ.

Наряду с обращением в контрольно-надзорные органы с просьбой о проведении проверки таких обращений, Уполномоченный также выражал свою позицию руководителям организаций, допустивших нарушения, с целью их оперативного устранения, в том числе путем проверки обстоятельств обращения непосредственно с выездом в организации.

Так, в ноябре 2025 года в адрес Уполномоченного поступило обращение от гражданки Г., которая 16 февраля 2024 года была принята на работу в ГАУ

«Молодежный центр «Волга». С момента трудоустройства заявитель находилась на больничном листе, в общей сложности 273 дня.

По утверждению гражданки Г., длительное отсутствие по причине болезни повлекло за собой формирование предвзятого отношения со стороны руководства организации. 24 октября 2025 года, после выхода из очередного больничного, руководством ГАУ «Молодежный центр «Волга» гражданке Г. было сообщено о прекращении трудового договора с ней и об увольнении ее с должности «кладовщик» в соответствии с пунктом 11 части 1 статьи 81 ТК РФ.

Для всестороннего рассмотрения обращения нами совместно с прокуратурой Лаишевского района и Государственной инспекцией труда в Республике Татарстан осуществлен выезд в указанное учреждение. Внимательно изучив все обстоятельства дела, рабочая группа пришла к выводу, что увольнение гражданки Г. на основании пункта 11 части 1 статьи 81 ТК РФ является неправомерным.

В сложившейся ситуации Уполномоченным было направлено письмо в адрес прокурора Лаишевского района с просьбой принять меры прокурорского реагирования, а также министру по делам молодежи Республики Татарстан о привлечении к дисциплинарной ответственности лиц, допустивших нарушения, и восстановлении прав гражданки Г. На момент представления настоящего доклада наши письма находились на рассмотрении.

Защита прав граждан на безопасные условия труда

За 11 месяцев 2025 года в республике наблюдается снижение количества несчастных случаев на производстве по сравнению с предыдущим годом с 132 до 106. Число лиц, получивших тяжкий вред здоровью, сократилось с 101 до 79, пострадавших со смертельным исходом – с 39 до 32.

Самыми травмоопасными сферами деятельности в республике продолжают оставаться обрабатывающие производства, транспортировка и хранение, строительство, сельское хозяйство, добыча полезных ископаемых.

Сотрудник Аппарата Уполномоченного входит в состав межведомственной рабочей группы по охране труда в Министерстве строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан, на заседаниях которой рассматриваются произошедшие несчастные случаи на строительных площадках, заслушиваются отчеты руководителей об их причинах и о проделанной профилактической работе по недопущению подобных ситуаций.

На отдельных предприятиях имеют место повторяющиеся несчастные случаи на производстве. Например, три тяжелых несчастных случая имели место на автомобильном заводе ПАО «КАМАЗ». Из-за нарушений технологического процесса и неудовлетворительной организации работ пострадал оператор автоматических и полуавтоматических машин. Травмы при падении, причинами которых явилось ухудшение состояния здоровья, получили мастер и наладчик автоматических линий. Также травмы с тяжелыми последствиями зарегистрированы в логистическом центре ПАО «КАМАЗ», прессово-рамном и литейном заводах ПАО «КАМАЗ». Вследствие несовершенства технологического процесса погиб монтажник наружных трубопроводов ООО «КАМАЗэнергоремонт».

В КАЗ им. С.П.Горбунова - филиале АО «Туполев» зарегистрированы два несчастных случая с тяжелыми травмами в результате падения. Смертельный

и тяжелый несчастные случаи с аппаратчиками произошли в ПАО «Нижнекамскнефтехим».

Всем пострадавшим была оказана материальная помощь. Все несчастные случаи рассмотрены комиссиями. Случаи производственного характера рассматривались на заседаниях профкомов предприятий, где заслушивались руководители структурных подразделений с информацией о состоянии условий и охраны труда.

Анализ результатов несчастных случаев свидетельствует о том, что в числе основных нарушений – недостаточный контроль за безопасным ведением работ ответственными лицами, отсутствие действенных систем управления охраной труда, не проведение оценки профессиональных рисков, своевременное обучение и инструктирование работников по охране труда, недостаточное обеспечение качественными средствами индивидуальной защиты, нарушение технологического процесса, нарушение правил дорожного движения, нарушение безопасности при эксплуатации транспортных средств, нарушение работником трудовой и производственной дисциплины и пр.

Прокурорами Авиастроительного, Вахитовского, Приволжского, Московского, Ново-Савиновского, Советского районов г. Казани, Казанским прокурором по надзору за исполнением законов на особо режимных объектах, прокурором г. Набережные Челны, Азнакаевским, Бавлинским, Бугульминским, Заинским, Зеленодольским, Елабужским, Лениногорским, Нижнекамским, Чистопольским городскими прокурорами, прокурорами Агрызского, Алексеевского, Алькеевского, Верхнеуслонского, Высокогорского, Камско-Устьинского, Менделеевского, Муслюмовского, Рыбно-Слободского, Сабинского, Сармановского, Спасского, Ютазинского районов выявлены нарушения при обеспечении работников средствами индивидуальной защиты, проведении обучения требованиям охраны труда и инструктажа, оценки условий труда на рабочем месте, медицинских осмотров у 148 хозяйствующих субъектов.

Нередко люди обращаются с жалобами на то, что работодатели скрывают факты производственных травм. Например, к Уполномоченному поступило обращение от гражданина Н., проживающего в г. Казани, в котором сообщалось, что 4 мая 2023 года, выполняя свои служебные обязанности на рабочем месте в АО «Нэфис Косметикс», он получил травму. Однако, несмотря на произошедшее, компания не провела расследование этого инцидента. По запросу Уполномоченного, Государственная инспекция труда в Республике Татарстан провела проверку обстоятельств случившегося. В ходе проверки подтвердилось, что АО «Нэфис Косметикс» не расследовало данный несчастный случай. Привлечь компанию к ответственности за это не удалось в связи с истечением срока давности. Стоит отметить, что 13 августа 2024 года заявитель был уволен в соответствии с пунктом 6 части 1 статьи 81 ТК РФ (прогул). Не соглашаясь с таким решением, гражданин Н. обратился в суд для защиты своих прав. Суд удовлетворил его требования и восстановил его на работе.

Значительную роль в обеспечении прав работников на безопасные условия труда играет Федерация профсоюзов в Республике Татарстан. В 2025 году общественный контроль за соблюдением в организациях законодательства об охране труда осуществлялся через созданные профсоюзами структуры - техническую инспекцию труда профсоюзов республики, комитеты (комиссии) по охране труда организаций, создаваемые на паритетной основе с участием профсоюзов и уполномоченных

по охране труда профсоюзов. В составе технической инспекции труда профсоюзов республики 16 технических инспекторов труда, которыми в текущем году проведено порядка 1200 проверок по охране труда, выявлено около 3 тысяч нарушений, выдано в адрес работодателей порядка 200 представлений.

Важно отметить, что в 2025 году между Уполномоченным и Федерацией профсоюзов Республики Татарстан подписано соглашение о взаимодействии. В рамках этого соглашения запланирована совместная работа, включающая проведение выездных проверок в организациях для оценки условий труда, обеспечения безопасности работников и других важных аспектов. Такое сотрудничество направлено на повышение эффективности защиты прав трудящихся и создание более комфортных и безопасных условий на рабочих местах.

Защита трудовых прав педагогических работников

С 1 сентября 2025 года вступили в силу обновленные правила расчета рабочей нагрузки для педагогических работников образовательных учреждений, установленные приказом Минпросвещения России от 4 апреля 2025 г. № 269. Сохраняя преемственность в основных подходах, новые нормы вносят дифференциацию в расчеты. В частности, для большинства педагогов, включая воспитателей, мастеров производственного обучения, методистов и консультантов, установлена продолжительность рабочего времени, составляющая 36 часов в неделю. Для инструкторов по физической культуре и воспитателей, работающих в интернатных учреждениях и социальных центрах, рабочая неделя сокращена до 30 часов. Воспитатели, работающие с детьми-инвалидами, заняты 25 часов в неделю, музыкальные руководители и концертмейстеры – 24 часа, учителя-дефектологи и логопеды – 20 часов.

Для педагогических работников образовательных организаций среднего профессионального образования (колледжей и техникумов) установлена годовая учебная нагрузка в объеме 720 часов, распределенных на 10 месяцев учебного года. При этом верхний предел преподавательской нагрузки для данной категории работников не должен превышать 1440 часов в год (приказ Минобрнауки России от 11 апреля 2025 г. № 335).

В системе образования республики на начало 2025/2026 учебного года работает более 37 746 педагогических работников, в том числе более 32 418 школьных учителей. Средний возраст педагогов школ составляет 49 лет. Доля молодых учителей в возрасте до 35 лет составляет 20 %, учителей пенсионеров - 14%.

Проблема нехватки педагогических кадров остается актуальной. На начало 2025/26 учебного года потребность в них составила более 2 тыс. человек. В разрезе муниципальных образований самая большая потребность в учителях в г. Казани, г. Набережные Челны, в Нижнекамском, Тукаевском, Высокогорском, Лаишевском, Лениногорском муниципальных районах. Больше всего требуется учителей математики (281), русского языка (249), начальных классов (152), иностранного языка (142), физики (106), информатики (78), истории (62), биологии (57), химии (50).

В связи с вышеизложенным, Уполномоченный рекомендует органам местного самоуправления в муниципальных районах Республики Татарстан разработать (при наличии - совершенствовать) на муниципальном уровне программы, планы мероприятий (дорожную карту) по преодолению дефицита квалицированных

педагогических кадров в системе образования соответствующего муниципального района.

В отчетном году Уполномоченный уделял пристальное внимание вопросам обеспечения соблюдения прав работников образования. В течение года в адрес Уполномоченного поступали обращения от педагогов с просьбами защитить их трудовые права. К примеру, в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданки Д. о незаконном увольнении из ГАПОУ «Казанский политехнический колледж». В социальных сетях и средствах массовой информации также были размещены сообщения о незаконных увольнениях других сотрудников данного колледжа. По итогам рассмотрения обращения установлено, что между заявителем и ГАПОУ «Казанский политехнический колледж» 02.09.2024 был заключен срочный трудовой договор сроком до 31.08.2025. Срочный трудовой договор прекращен в связи с истечением срока действия.

Прокуратурой Советского района г. Казани с привлечением специалиста Государственной инспекции труда в Республике Татарстан в отношении ГАПОУ «Казанский политехнический колледж» проведена проверка соблюдения законодательства об охране труда. В ходе проверки выявлены нарушения требований Трудового кодекса Российской Федерации, в том числе в части запрета на заключение срочных трудовых договоров в целях уклонения от предоставления прав и гарантий, предусмотренных для работников, с которыми заключается трудовой договор на неопределенный срок. Органом прокуратуры внесено представление и возбуждены дела об административном правонарушении. Деятельность колледжа взята на особый контроль Министерством образования и науки Республики Татарстан.

В заключение данного раздела отметим, что приоритетным направлением деятельности Уполномоченного остается мониторинг ситуации и реализация правозащитных мер в сфере трудовых отношений. Это обусловлено данными надзорных и контрольных ведомств, а также органов статистики, демонстрирующими сохранение проблем, связанных с соблюдением трудовых прав граждан.

4.2. ПРАВО НА ЖИЛИЩЕ

Право на жилище, закрепленное в статье 40 Конституции Российской Федерации, является одним из фундаментальных элементов правового статуса гражданина и неотъемлемой составляющей системы социально-экономических гарантий, обеспечиваемых государством. Для реализации этого права жилищное строительство, обеспечение жильем граждан, повышение его доступности, улучшение благоустройства муниципальных образований и создание комфортных условий для проживания традиционно выступают ключевыми направлениями деятельности органов государственной власти и местного самоуправления.

В соответствии с положениями Стратегии социально-экономического развития Республики Татарстан до 2030 года достижение целей развития республики неразрывно связано с увеличением объемов жилищного строительства, обеспечением доступным жильем семей, существенным повышением комфортности городской среды и развитием механизмов прямого участия граждан в формировании благоприятной городской среды.

Количество жилья, введенного в эксплуатацию в Республике Татарстан, остается на высоком уровне. Согласно информации Министерства строительства, архитектуры

и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан (далее – Министерство строительства), представленной на 25.12.2025, в 2025 году в республике введено в эксплуатацию 3 515 тыс. кв. метров жилья. В рамках программы социальной ипотеки в прошедшем году, по данным на 24 декабря, введены в эксплуатацию 44 дома общей площадью 162 тыс. кв. метров. В минувшем году улучшены жилищные условия 27 молодых и 69 многодетных семей.

Наряду с новым строительством, не менее значимым направлением жилищной политики остается сохранение и модернизация существующего жилищного фонда. За 2025 год, согласно данным Министерства строительства на 25.12.2025, капитальный ремонт выполнен в 875 многоквартирных домах, что способствовало повышению качества проживания и обеспечению безопасности жилищных условий для жителей республики.

Вместе с тем интенсивное жилищное строительство и масштабный капитальный ремонт существующего жилищного фонда неизбежно увеличивают нагрузку на коммунальные сети, многие из которых эксплуатируются десятилетиями. В этой связи модернизация коммунальной инфраструктуры становится необходимым условием для обеспечения устойчивого функционирования жилых зданий.

Для обеспечения устойчивого функционирования коммунальной инфраструктуры Раисом Республики Татарстан Р.Н. Минниханом в 2025 году инициирована масштабная программа модернизации жилищно-коммунального хозяйства. В рамках реализации данной инициативы произведено обновление 167 объектов инженерной инфраструктуры во всех муниципальных районах республики с заменой 409 км инженерных сетей.

Вместе с тем, жилищные проблемы для населения не теряют своей актуальности, о чем свидетельствует значительное количество обращений, поступающих к Уполномоченному по данной тематике. В 2025 году в адрес Уполномоченного поступило 520 обращений по жилищным вопросам.

Анализ обращений граждан выявляет спектр наиболее острых проблем в жилищной сфере: вопросы предоставления жилья по договорам социального найма, обеспечение жильем детей-сирот, выделение земельных участков многодетным семьям для индивидуального жилищного строительства, защита прав при сделках с недвижимостью. В сфере жилищно-коммунального хозяйства граждане выражают обеспокоенность состоянием общего имущества многоквартирных домов, организацией текущего и капитального ремонта, качеством оказываемых коммунальных услуг, а также сообщают о случаях необоснованного приостановления коммунальных услуг.

В 2025 году в ГИС РТ «Народный контроль» по направлению «Жилищно-коммунальное хозяйство» было опубликовано 10 142 уведомления. Наибольшее количество обращений поступало по г. Набережные Челны (3 830), г. Казани (3 263), Альметьевскому (684), Нижнекамскому (500), Бугульминскому (357), Зеленодольскому (196) муниципальным районам. На конец года государственными органами, органами местного самоуправления и управляющими организациями было решено 9 309 уведомлений граждан, поступивших в ГИС РТ «Народный контроль», о проблемах в сфере жилищно-коммунального хозяйства.

Реализация прав граждан, нуждающихся в предоставлении жилого помещения

Одним из важных механизмов, направленных на улучшение жилищных условий, является предоставление жилых помещений по договору социального найма. Жилые помещения по договору социального найма предоставляются малоимущим гражданам, признанным по установленным Жилищным кодексом Российской Федерации основаниям нуждающимися в жилых помещениях и принятым на учет в качестве нуждающихся в жилых помещениях.

В соответствии с положениями Жилищного кодекса Российской Федерации предоставление жилых помещений муниципального и государственного жилищного фонда осуществляется в порядке очередности, определяемой датой постановки граждан на учет в качестве нуждающихся в жилых помещениях.

В ходе 2025 года Уполномоченным выявлены случаи запрашивания излишних документов у граждан для рассмотрения вопроса о постановке их на учет нуждающихся в жилом помещении и признании малоимущими. Данные нарушения не только противоречат действующему законодательству, но и существенно затрудняют доступ граждан к реализации их конституционного права на жилище, создают необоснованные административные барьеры.

Так, в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданки П. в интересах супруги погибшего участника Великой Отечественной войны, ветерана труда гражданки Х. по вопросу улучшения жилищных условий, а также о ненадлежащем рассмотрении ее обращений органом местного самоуправления Пестречинского муниципального района Республики Татарстан. Из приложенного к обращению ответа Исполнительного комитета Пестречинского муниципального района Республики Татарстан на обращение гражданки Х. по вопросу постановки ее на учет в качестве нуждающейся в жилом помещении усматривалось, что заявителю необходимо представить в орган местного самоуправления полный пакет документов согласно перечню.

В ходе анализа перечня документов, подлежащих представлению гражданкой Х. совместно с заявлением, выявлено возложение на заявителя излишних обязанностей по представлению документов, которые могут быть запрошены должностными лицами органа местного самоуправления в рамках межведомственного информационного взаимодействия.

Более того, в перечень запрашиваемых документов были включены документы, истребование которых не предусмотрено действующим региональным законодательством и Административным регламентом предоставления муниципальной услуги, в частности: архивные справки с прежних мест регистрации за пятилетний период, копия технического паспорта на жилое помещение и справка об отсутствии задолженности по налоговым и иным обязательным платежам.

В целях восстановления нарушенных прав заявителя Уполномоченным направлены рекомендации в адрес Исполнительного комитета Пестречинского муниципального района Республики Татарстан о необходимости принятия мер по недопущению запрашивания у заявителей излишних документов при предоставлении муниципальной услуги по постановке на учет граждан в качестве нуждающихся в жилых помещениях, а также о повторном рассмотрении обращения с учетом выявленных нарушений.

По результатам рассмотрения рекомендаций Уполномоченного органом местного самоуправления внесены соответствующие коррективы в перечень запрашиваемых у заявителя документов.

В связи с вышеизложенным, в целях обеспечения реализации жилищных прав граждан органам местного самоуправления Республики Татарстан надлежит исключить случаи истребования у граждан избыточных документов при предоставлении муниципальной услуги по принятию на учет граждан в качестве нуждающихся в жилых помещениях.

Обеспечение жилищных прав многодетных семей посредством реализации государственных гарантий предоставления земельных участков

Одним из важных механизмов, направленных на улучшение жилищных условий, является предоставление гражданам земельных участков в собственность бесплатно для целей индивидуального жилищного строительства. Данная мера государственной поддержки имеет особую социальную значимость для многодетных семей.

Согласно данным Министерства земельных и имущественных отношений Республики Татарстан, за весь период действия данной меры поддержки в списки многодетных семей, имеющих право на получение земельных участков, была включена 72 271 многодетная семья. По состоянию на 24 декабря 2025 года, 55 439 семей обеспечены земельными участками, что составляет 76 % общего числа заявителей, ожидают предоставления земельных участков 16 832 семьи.

В рамках комплексного подхода к решению жилищных вопросов многодетных семей в Республике Татарстан осуществляется последовательная работа по инфраструктурному развитию предоставленных земельных участков.

Согласно сведениям Министерства строительства, из 54 тысяч предоставленных многодетным семьям земельных участков обеспечены линиями электропередач 32,5 тысячи, водоснабжением – 17,3 тысячи, газоснабжением – 24 тысячи, дорогами – 33,6 тысячи.

В рамках программы «Обустройство земельных участков для многодетных семей» в 2025 году осуществлено строительство сетей водоснабжения в д. Азьмушкино и с. Буклюнь Тукаевского муниципального района, с. Каймары Высокогорского муниципального района и мкр. Сайдашева-Юбилейная г. Лаишево. Также проведена работа по строительству дорог к земельным участкам, предоставленным многодетных семьям в д. Яшь-Кеч Высокогорского муниципального района, с. Борок Нижнекамского муниципального района, с. Азьмушкино Тукаевского муниципального района и т.д.

По итогам проведенной в 2025 году органами местного самоуправления работы по предоставлению земельных участков многодетным семьям достигнуты существенные результаты в части обеспечения прав указанной категории граждан. По данным Министерства земельных и имущественных отношений Республики Татарстан, на 17 декабря 2025 года в 24 муниципальных районах (Азнакаевский, Аксубаевский, Алексеевский, Алькеевский, Апастовский, Атнинский, Бавлинский, Буинский, Верхнеуслонский, Высокогорский, Заинский, Кайбицкий, Камско-Устьинский, Кукморский., Менделеевский, Мензелинский, Муслюмовский, Новошешминский, Сабинский, Сармановский, Спасский, Тетюшский, Черемшанский, Ютазинский) потребность в земельных участках для многодетных семей полностью

удовлетворена. Вместе с тем напряженной остается ситуация по предоставлению земельных участков в г. Казани (9281 семья), г. Набережные Челны (5163 семьи), а также в Альметьевском (1045 семей), Зеленодольском (529 семей), Нижнекамском (296 семей) муниципальных районах.

В то же время, благодаря поддержке Раиса Республики Татарстан Р.Н. Минниханова, в республике принимаются системные меры по разрешению данной ситуации. 3 октября 2025 года в Земельный кодекс Республики Татарстан внесены изменения, предусматривающие альтернативный механизм реализации мер государственной поддержки для многодетных семей, постоянно проживающих на территории городских округов «Казань» и «Набережные Челны», в виде предоставления денежной выплаты взамен земельного участка. По состоянию на 24 декабря 2025 года, 112 семей подали заявления о предоставлении денежных выплат взамен земельного участка.

Однако, несмотря на принятые меры, способствующие снижению социальной напряжённости в г. Казани и г. Набережные Челны, в иных муниципальных районах Республики Татарстан сохраняются определенные проблемы при реализации установленного законом права многодетных семей на получение земельных участков.

Как показывает результаты проведенного нами мониторинга, в ряде районов сроки ожидания предоставления земельных участков достигают четырех и более лет с момента включения семьи в список граждан, имеющих право на получение земельного участка. Данные факты были выявлены в г. Казани, г. Набережные Челны, Альметьевском и Лаишевском муниципальных районах.

Столь длительное ожидание предоставления земельного участка лишает многодетные семьи возможности своевременно реализовать предусмотренную законом меру социальной поддержки, необходимую для улучшения жилищных условий и качества жизни. О масштабах проблемы длительного ожидания предоставления земельных участков многодетным семьям свидетельствуют конкретные обращения, поступающие в наш адрес.

Так, в адрес Уполномоченного обратился гражданин Ф., житель г. Набережные Челны, с жалобой на длительное ожидание предоставления земельного участка. В ходе рассмотрения обращения было установлено, что семья заявителя была включена в соответствующий список еще в 2018 году. Однако только в августе 2025 года, то есть спустя семь лет ожидания, семья впервые была приглашена на выбор земельного участка. При этом заявитель вынужден был отказаться от предложенного варианта ввиду отсутствия необходимой инфраструктуры. В сложившейся ситуации следственным отделом по городу Набережные Челны Следственного управления Следственного комитета Российской Федерации по Республике Татарстан было возбуждено уголовное дело по признакам преступления, предусмотренного частью 1 статьи 293 (халатность) Уголовного кодекса Российской Федерации, по которому заявитель признан потерпевшим.

Уполномоченный в свою очередь обратился в интересах многодетной семьи в Прокуратуру Республики Татарстан. По информации, полученной от органов прокуратуры, Министерством земельных и имущественных отношений Республики Татарстан была проведена инвентаризация земельных массивов и сформирован дополнительный земельный фонд.

Также в целях разрешения проблемной ситуации в г. Набережные Челны по данному вопросу в декабре 2024 года в Земельный кодекс Республики Татарстан

были внесены изменения, предусматривающие предоставление земельных участков семьям г. Набережные Челны в близлежащих муниципальных районах.

В 2025 году в адрес Уполномоченного поступило значительное количество обращений от многодетных семей, в которых отмечались нарушения порядка предоставления земельных участков, а также недостаточная прозрачность данной процедуры.

Об имеющихся проблемах при предоставлении земельных участков гражданам, имеющим трех и более детей, свидетельствуют и итоги работы по данному направлению Прокуратуры Республики Татарстан. За истекший период 2025 года в ходе надзорных мероприятий по указанному направлению прокурорами городов и районов республики выявлено 122 нарушения закона, внесены 49 представлений, по результатам рассмотрения которых 30 должностных лиц привлечены к дисциплинарной ответственности, принесены 6 протестов, в суд направлены 48 исковых заявлений о предоставлении земельных участков и обеспечении их инфраструктурой, из которых в настоящее время 39 исков рассмотрены и удовлетворены, 9 находятся на рассмотрении.

В связи с этим в рамках плана работы Уполномоченного в 2025 году были организованы выезды в муниципальные районы с целью проведения анализа порядка предоставления земельных участков многодетным семьям. Были посещены 7 муниципальных районов республики: Альметьевский, Высокогорский, Зеленодольский, Кукморский, Лаишевский, Нижнекамский, Рыбно-Слободский муниципальные районы Республики Татарстан.

По результатам проведенного мониторинга необходимо отметить высокий уровень организации деятельности должностных лиц органов местного самоуправления в данном направлении. В процессе рассмотрения заявлений многодетных семей должностными лицами осуществляется всесторонняя работа, включающая правовое информирование, выявление свободных земельных участков, техническое сопровождение формирования земельных участков, взаимодействие с органами государственной регистрации прав и иными уполномоченными органами, что свидетельствует об ответственном подходе к исполнению возложенных обязанностей.

Однако, несмотря на отмеченные положительные аспекты, в процессе проведения выездных мероприятий сотрудниками Аппарата Уполномоченного был выявлен ряд нарушений при предоставлении земельных участков гражданам, имеющим трех и более детей.

Так, в Кукморском муниципальном районе Республики Татарстан по итогам анализа очередности предоставления земельных участков семьям, включенным в список граждан, имеющих право на получение земельного участка, были выявлены случаи несоблюдения установленной очередности при предоставлении земельных участков многодетным семьям. Кроме того, в ходе изучения работы органа местного самоуправления Аппаратом Уполномоченного было обращено внимание на то, что выбор земельных участков осуществлялся заявителями не в дни, указанные в извещении.

В Нижнекамском муниципальном районе Республики Татарстан в ходе ознакомления с работой органа местного самоуправления сотрудниками Аппарата Уполномоченного выявлены случаи несоблюдения установленных законодательством сроков, а именно превышение 30-дневного срока для принятия решения о включении

(об отказе во включении) в списки граждан, имеющих право на получение земельного участка. Аналогичные нарушения были выявлены также в Зеленодольском муниципальном районе.

В Альметьевском муниципальном районе Республики Татарстан также выявлены случаи несоблюдения установленных законодательством сроков, а именно нарушения сроков принятия решений о включении (об отказе во включении) в списки граждан, имеющих право на получение земельного участка. Также отмечено нарушение органом местного самоуправления 7-дневного срока уведомления граждан об исключении их из списка и отказе в предоставлении земельного участка.

По указанным нарушениям Уполномоченным направлены рекомендации в адрес руководства Кукморского, Нижнекамского, Зеленодольского и Альметьевского муниципальных районов Республики Татарстан в целях недопущения указанных нарушений в последующем. Учитывая характер и значимость выявленных нарушений в Кукморском муниципальном районе, главе данного района также было направлено ходатайство о возбуждении дисциплинарного производства в отношении должностных лиц Палаты имущественных и земельных отношений Кукморского муниципального района Республики Татарстан. Дополнительно Уполномоченным акцентировано внимание на необходимость организации обучения для сотрудников Палаты имущественных и земельных отношений с целью недопущения подобных нарушений в дальнейшем.

Рекомендации, направленные в адрес должностных лиц органов местного самоуправления, приняты и проведена необходимая работа по устранению выявленных нарушений.

Наряду с конкретными нарушениями, Аппаратом Уполномоченного проанализирована общая эффективность административной процедуры предоставления земельных участков многодетным семьям. В ходе мониторинга установлено наличие ряда административных барьеров, которые создают дополнительные сложности в процессе реализации прав многодетных семей. Стремясь к комплексному решению проблемы на основе результатов проведенного мониторинга, нами подготовлены предложения по совершенствованию процедуры предоставления земельных участков многодетным семьям, которые, по нашему мнению, позволят снизить административную нагрузку на органы местного самоуправления и создать более комфортные условия для граждан, имеющих право на получение земельного участка.

Так, в соответствии с пунктом 9 статьи 32.1 Земельного кодекса Республики Татарстан заявление о предоставлении земельного участка может быть подано в письменной форме или в форме электронного документа с использованием сети «Интернет» непосредственно в уполномоченный орган местного самоуправления либо через многофункциональный центр. Вместе с тем пункт 10 вышеуказанной статьи Земельного кодекса Республики Татарстан предусматривает, что для принятия решения о включении в списки заявителем не позднее 14 дней со дня подачи заявления представляется ряд документов, указанных в данном пункте.

Фактически сложилась ситуация, когда заявители, использовавшие электронные каналы подачи заявления или направившие обращения через многофункциональный центр, впоследствии обязаны лично представлять документы в орган местного самоуправления, что существенно снижает эффективность внедрения цифровых технологий в сфере оказания государственных и муниципальных услуг.

Значительные трудности в работе органов местного самоуправления вызывает процедура извещения граждан о проведении процедуры выбора земельного участка. Согласно пункту 13 статьи 32.1 Земельного кодекса Республики Татарстан, граждане извещаются заказным письмом с уведомлением, телеграммой либо под роспись.

На практике уполномоченные должностные лица органов местного самоуправления сталкиваются с ситуациями, когда уведомления о проведении процедуры выбора земельного участка не доходят до заявителей по причине смены ими места жительства либо контактных данных. В свою очередь, трехкратная неявка гражданина на указанную процедуру влечет его исключение из списка граждан, имеющих право на предоставление земельных участков.

Принимая во внимание системность обозначенных проблем, Уполномоченным внесены предложения в адрес министра земельных и имущественных отношений Республики Татарстан и министра цифрового развития государственного управления, информационных технологий и связи Республики Татарстан совместно рассмотреть возможность создания механизма представления документов, предусмотренных в пункте 10 статьи 32.1 Земельного кодекса Республики Татарстан, посредством портала государственных и муниципальных услуг Республики Татарстан либо через многофункциональные центры предоставления государственных и муниципальных услуг, в соответствии с выбранным заявителем способом первоначального обращения.

Также предложено рассмотреть целесообразность внесения изменений в пункт 13 статьи 32.1 Земельного кодекса Республики Татарстан в части дополнения перечня способов извещения граждан о проведении процедуры выбора земельного участка с возможностью направления соответствующих извещений через Портал государственных и муниципальных услуг Республики Татарстан.

Учитывая необходимость совместного решения данных вопросов, Уполномоченным было организовано заседание Экспертного совета при Уполномоченном на тему «Актуальные проблемы и пути совершенствования системы бесплатного предоставления земельных участков многодетным семьям» с участием депутатского корпуса, представителей министерств и ведомств, а также органов местного самоуправления Республики Татарстан. По итогам заседания Экспертного совета Уполномоченным подготовлены следующие рекомендации:

Реализация прав детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, и лиц из их числа, на получения жилого помещения специализированного жилищного фонда

На особом контроле Уполномоченного неизменно находятся вопросы жилищного обеспечения одной из наиболее уязвимых категорий граждан - детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, а также лиц из их числа, имеющих право на получение жилого помещения специализированного жилищного фонда.

Согласно данным, представленным Министерством образования и науки Республики Татарстан, в 2025 году благоустроенными жилыми помещениями обеспечены 450 граждан из числа детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей.

Значительным шагом в совершенствовании механизмов реализации жилищных прав указанной категории граждан стало внедрение альтернативной формы поддержки в виде предоставления выплат (сертификатов). Данная мера адресована лицам,

достигшим возраста 23 лет и включенным в список граждан, подлежащих обеспечению жилыми помещениями, и может быть направлена как на приобретение благоустроенного жилого помещения в собственность, так и на полное погашение ипотечного кредита (займа), предоставленного на приобретение жилья.

В 2025 году Аппарат Уполномоченного принял участие в 18 заседаниях комиссии по принятию решений о предоставлении вышеуказанных выплат при Министерстве образования и науки Республики Татарстан. По итогам 2025 года указанная мера государственной поддержки позволила 70 лицам из числа детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, реализовать свое конституционное право на жилище посредством получения сертификатов.

Вместе с тем анализ поступивших обращений в наш адрес в 2025 году указывает на сохраняющиеся проблемы в данной сфере. В течение года нами продолжалась работа по защите прав лиц из числа детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, в отношении которых Министерством образования и науки Республики Татарстан принимались решения об отказе в признании их нуждающимися в улучшении жилищных условий.

Так, в адрес Уполномоченного обратился гражданин Т. о несогласии с решением Министерства образования и науки Республики Татарстан 2019 года об отказе во включении в список детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, в качестве нуждающегося в предоставлении жилого помещения специализированного жилищного фонда по причине отсутствия нуждаемости в связи с участием в программе социальной ипотеки и погашением обязательств по договору. Между тем, из письма Государственного жилищного фонда при Раисе Республики Татарстан, приложенного к обращению, следовало, что обязательства по договору не исполнены полностью, жилое помещение не оформлено в собственность. При анализе обстоятельств дела Аппарат Уполномоченного исходил из правовой позиции Конституционного Суда Российской Федерации, изложенной в постановлении от 18.07.2025 № 30-П, согласно которой наличие непогашенного ипотечного кредита у лиц из числа детей-сирот не подлежит учету при определении уровня их обеспеченности жильем и не может служить основанием для отказа в реализации права на предоставление жилого помещения специализированного жилищного фонда, что непосредственно вытекает из положений статьи 19 Конституции Российской Федерации о равенстве всех перед законом. Кроме того, отмечено, что фактическая обеспеченность гражданина Т. жилой площадью в настоящее время ниже установленной учетной нормы.

На основании всестороннего анализа ситуации Уполномоченный направил в адрес Министерства образования и науки Республики Татарстан рекомендации об отмене ранее принятого решения и повторном рассмотрении заявления гражданина Т. с учетом положений Федерального закона от 21 декабря 1996 года № 159-ФЗ «О дополнительных гарантиях по социальной поддержке детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей». По итогам их рассмотрения Министерством образования и науки Республики Татарстан решение об отказе во включении в список было отменено и принято решение о включении заявителя в список с датой первого обращения.

В ряде случаев лица из числа детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, обращаются в судебные органы для решения вопроса о предоставлении жилого помещения специализированного жилищного фонда. Так, в 2025 году судами

Республики Татарстан удовлетворены 153 исковых заявления к Министерству образования и науки Республики Татарстан о предоставлении жилых помещений специализированного жилищного фонда, из которых исполнено только 28. В наш адрес в 2025 году поступил ряд обращений о длительном неисполнении решений судов. Так, в мае 2025 года в Аппарат Уполномоченного обратилась гражданка З., жительница г. Казани, о неисполнении Министерством образования и науки Республики Татарстан решения суда о возложении обязанности обеспечить заявителя жилым помещением специализированного жилищного фонда на протяжении более девяти месяцев. По указанным доводам Уполномоченный незамедлительно обратился в адрес Министерства образования и науки Республики Татарстан для принятия во исполнение решения суда мер по обеспечению автора обращения жилым помещением специализированного жилищного фонда. По итогам рассмотрения нашего письма жилое помещение специализированного жилищного фонда во исполнение решения суда было предоставлено автору обращения.

По результатам проведенного анализа обращений граждан и правоприменительной практики в сфере жилищного обеспечения детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, а также лиц из их числа считаем обоснованным рекомендовать Министерству образования и науки Республики Татарстан при рассмотрении вопросов о нуждаемости указанной категории лиц в жилых помещениях неукоснительно руководствоваться положениями Федерального закона от 21 декабря 1996 года № 159-ФЗ «О дополнительных гарантиях по социальной поддержке детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей», а также учитывать правовые позиции, сформулированные в судебных актах высших судебных инстанций.

В целях укрепления конституционных гарантий защиты прав данной социально уязвимой категории граждан считаем также необходимым акцентировать внимание на приоритетном характере исполнения вступивших в законную силу судебных актов о предоставлении жилых помещений специализированного жилищного фонда.

Защита прав граждан при оспаривании сделок по отчуждению недвижимости

В течение последних двух лет по всей России отмечается рост случаев оспаривания сделок купли-продажи квартир, совершённых под воздействием мошенников. Особенностью данной категории дел является то, что продавцы недвижимости на момент заключения договора купли-продажи находились под воздействием со стороны мошенников и, получив денежные средства за реализованное имущество, перечисляли указанные средства злоумышленникам, после чего инициировали судебное оспаривание совершенной сделки.

Актуальность проблемы подтверждается статистикой Управления Судебного департамента в Республике Татарстан: за 2025 год районными (городскими) судами Республики Татарстан рассмотрено 17 дел о признании недействительными сделок купли-продажи жилых помещений из-за обмана и последующего присвоения денежных средств продавца третьими лицами, что вдвое превышает показатели 2024 года, при этом шесть исков было удовлетворено полностью или частично.

В адрес Уполномоченного поступают обращения, как от граждан, добросовестных приобретателей жилья, сталкивающихся с угрозой утраты

приобретенного недвижимого имущества в связи с судебным оспариванием сделки, так и от лиц, которые, оказавшись под влиянием обмана, передали полученные от продажи недвижимости денежные средства мошенникам.

В результате обе стороны правоотношений оказываются в сложной жизненной ситуации, которая требует принятия комплексных мер государственной защиты и поддержки для восстановления их нарушенных имущественных прав. Ярким примером является обращение жителя города Казани гражданина А., поступившее в адрес Уполномоченного, о невозможности заселения в жилое помещение, приобретенное по договору купли-продажи. Из текста обращения и приложенных документов следует, что между автором обращения и продавцом был заключен договор купли-продажи квартиры. Вместе с тем после подписания договора продавец отказался освободить квартиру, мотивируя свои действия тем, что на момент совершения сделки и регистрации права собственности находился в состоянии заблуждения, в которое был введен неустановленными лицами, и не осознавал полностью последствия продажи недвижимости. При этом для приобретения нового жилья семья заявителя вынуждена была продать ранее принадлежавшую ей квартиру и воспользоваться заёмными денежными средствами.

Аналогичные обращения поступали к нам и в ходе приема граждан, организованного в г. Альметьевске, что свидетельствует о системном характере проблемы защиты прав граждан при совершении сделок с недвижимостью на территории Республики Татарстана. Разрешение подобных споров в соответствии с действующим законодательством возможно только в судебном порядке с учетом всех обстоятельств дела.

Вместе с тем в целях минимизации юридических рисков при совершении сделок с недвижимым имуществом Уполномоченный обратился в адрес Председателя Государственной Думы Российской Федерации и Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации с просьбой рассмотреть возможность внесения законодательной инициативы в части закрепления комплекса дополнительных правовых механизмов, направленных на обеспечение безопасности совершения сделок по отчуждению недвижимого имущества.

В частности, было предложено обязательное осуществление расчетов по договорам купли-продажи недвижимости исключительно в безналичной форме с применением специального режима проведения транзакций, предусматривающего резервирование денежных средств на эскроу-счетах на законодательно определенный период, обеспечение достаточного времени для выявления возможных признаков противоправных действий в отношении продавца имущества, создание правовой возможности оперативного приостановления исполнения соответствующей сделки до разрешения спорной ситуации в установленном законом порядке. Дополнительными мерами защиты станут обязательное нотариальное удостоверение сделок отчуждения недвижимости и введение титульного страхования в особо значимых случаях, когда реализуемый объект является единственным жильем для одной из сторон договора.

Рассмотрев наше письмо, Комитет по государственному строительству и законодательству Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации отметил, что вышеуказанные предложения учтены и в настоящее время ими разрабатывается ряд законодательных инициатив, направленных на повышение безопасности и прозрачности на рынке недвижимости.

Соблюдение и защита прав граждан в сфере жилищно-коммунального хозяйства

Обеспечение права граждан на достойные жилищные условия через повышение качества и доступности коммунальных услуг выступает приоритетным вектором государственной политики в сфере жилищно-коммунального хозяйства. Состояние данной сферы является одним из наиболее актуальных вопросов общественной значимости, поскольку непосредственно затрагивает сферу каждодневной жизни подавляющего большинства населения.

В 2025 году в адрес Уполномоченного поступило 327 обращений по вопросам защиты прав граждан в сфере жилищно-коммунального хозяйства. Через ГИС РТ «Народный контроль» в 2025 году поступило 10 142 уведомления по направлению «Жилищно-коммунальное хозяйство» по следующим категориям: «Содержание дома» – 5 541 уведомление, «Коммунальные услуги» – 2 312, «Текущий ремонт дома» – 2 201, «Капитальный ремонт» – 82, «Жилищно-коммунальное хозяйство» – 6 уведомлений.

В структуре обращений граждан в сфере жилищно-коммунального хозяйства наибольшую долю составляют жалобы на отсутствие или ненадлежащее предоставление коммунальных услуг, неисполнение требований по проведению текущего ремонта; несоблюдение стандартов содержания общего имущества многоквартирных домов; снижение качества оказываемых коммунальных услуг; ненадлежащее исполнение управляющими организациями своих обязанностей; а также отсутствие должного обоснования при начислении платежей за жилищно-коммунальные услуги.

Необходимо отметить, что указанные проблемы рассматриваются в данном докладе через призму компетенции Уполномоченного, путем анализа и обобщения поступающих в его Аппарат жалоб на решения и действия (бездействие) государственных органов, органов местного самоуправления и должностных лиц.

Таким образом, состояние защищенности жилищных прав граждан в сфере жилищно-коммунального хозяйства оценивается по показателям эффективности деятельности контрольных и надзорных государственных органов, по степени оперативности их реагирования на сообщения о нарушениях прав человека в отрасли, надлежащего правового регулирования складывающихся правоотношений.

За 2025 год Государственной жилищной инспекцией Республики Татарстан по результатам контрольных мероприятий выявлены 3206 нарушений, выданы 5210 предостережений и 909 предписаний о недопустимости нарушения требований жилищного законодательства, а также составлены 716 протоколов об административной ответственности.

В свою очередь, органами прокуратуры за предыдущий год выявлены 4 574 правонарушения в сфере жилищно-коммунального хозяйства, для устранения которых принесен 31 протест, в суды направлены 103 исковых заявления, внесены 2 393 представления, по результатам рассмотрения которых к дисциплинарной ответственности привлечены 1 742 лица, объявлены 375 предостережений о недопустимости нарушения требований законодательства.

В своей работе органы государственного жилищного надзора (контроля) используют результаты сервиса «Оценка качества оказания услуг населению», реализуемого Аппаратом Уполномоченного. Данный сервис предоставляет

возможность гражданам оценивать через Портал государственных и муниципальных услуг Республики Татарстан и мобильное приложение «Услуги РТ» качество оказываемых услуг в сфере жилищно-коммунального хозяйства по пятибалльной шкале и в случае выставления оценки ниже пяти баллов указать один или несколько критериев для обоснования причины снижения.

За 2025 год получено более 82 339 тысяч оценок по данному направлению со средним баллом 4,09. Главными причинами снижения оценки качества предоставляемых услуг в сфере жилищно-коммунального хозяйства являлись «Ненадлежащее содержание дома (чистота)» – 21% (17 694), «Ремонт дома» – 18% (15 148), «Управление домом» – 15% (12 475) и «Предоставление коммунальных услуг» – 15% (11 943).

Наименьшее количество баллов (менее 4) среди организаций, оказывающих жилищно-коммунальные услуги в г. Казани и г. Набережные Челны, набрали ООО «ЖКХ Слобода» (2,54), ООО «УК Солнечный город» (3,13), ООО ЖЭК «Татпромтек» (3,18), ООО «УК ДУБРАВА» (3,24), ООО УК «Сервис-Гарант» (3,34), ООО УК «Гвардейская» (3,4), ООО УК «Электротехников» (3,4), ООО «УК Центральный» (3,4), ООО «УК ЖКХ Московского района» (3,45), ООО «УК «Лагуна» (3,47), ООО «УК «Мой дом» (3,52), ООО «УК Вахитовского района» (3,55), ООО «УК «Уютный дом» (3,56), ООО «УК Веста» (3,57), ООО «УК ЖКХ Авиастроительного района» (3,64), ООО «УК «Камстройсервис» (3,65), ООО «УК «Заречье» (3,66), ООО «УК МЕРИДИАН» (3,67), ООО «Лидер-А» (3,67), ООО «АЖС» (3,68), ООО «УК «Вектор Казань» (3,73), ООО «УК Комсомольский» (3,84), ООО «УК «САЛАВАТ КУПЕРЕ» (3,85), ООО «УК ЖКХ Дербышки» (3,85), ООО УК «Ремжилстрой» (3,87), ООО УК «Махалля» (3,92), ООО УК «ЖКХ Танкодром» (3,94), ООО УК «Азино-Сервис» (3,95).

В муниципальных районах республики наименьшее количество баллов набрали ООО «УК «Первый поселок» (Альметьевский м.р., 2,76), ООО «АСЦЖ» (Альметьевский м.р., 2,88), ООО «УК «Управдом» (Зеленодольский м.р., 3,08), ООО «УК Жилищный фонд» (Альметьевский м.р., 3,41), ООО УК ЖД «НОВАЦИЯ» (Альметьевский м.р., 3,46), ООО «АЛЬЯНС» (Альметьевский м.р., 3,5), ООО «УК Жильё» (Нижнекамский м.р., 3,88), АО «Центр ЖКХ и С» (Лениногорский м.р., 3,59), ООО «Домуправ-3» (Елабужский м.р., 3,62), ООО УК «Антей» (Бугульминский м.р., 3,82), ООО «УК г. Бавлы и Бавлинского района» (Бавлинский м.р., 3,84), ООО УК «ТАН» (Бугульминский м.р., 3,93).

В целях повышения эффективности государственного контроля постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 08.12.2025 № 1057 внесены изменения в Положение о региональном государственном лицензионном контроле за осуществлением предпринимательской деятельности по управлению многоквартирными домами. Согласно данным изменениям, выявление Государственной жилищной инспекцией Республики Татарстан по результатам ежемесячного анализа данных оценки качества оказываемых услуг населению (коммунальные услуги, управление многоквартирным домом, содержание и ремонт многоквартирного дома), подготовленных Уполномоченным, при котором среднее значение оценки лица, осуществляющего деятельность по управлению многоквартирным домом, составляет менее трех баллов, будет служить индикатором для определения необходимости проведения внеплановых проверок при осуществлении лицензионного контроля.

Таким образом, установлена непосредственная правовая взаимосвязь между результатами оценки услуг гражданами и основаниями проведения контрольно-надзорных мероприятий, что обеспечит оперативное реагирование уполномоченных органов на выявленные нарушения прав потребителей жилищно-коммунальных услуг и позволит улучшить качество жилищно-коммунальных услуг.

Обеспечение защиты интересов граждан на получение коммунальных услуг

Бесперебойное предоставление качественных коммунальных услуг является важнейшим фактором, определяющим комфортность проживания и непосредственно влияющим на состояние здоровья и благополучие граждан.

В то же время действующим законодательством допускается возможность ограничения либо приостановления предоставления коммунальных услуг в случаях ненадлежащего технического состояния внутридомовых инженерных систем и оборудования, когда это необходимо для обеспечения безопасности жизни и здоровья граждан. В данных ситуациях важно принятие оперативных и комплексных мер для скорейшего возобновления предоставления коммунальных услуг. В указанных обстоятельствах приоритетной задачей является незамедлительное принятие комплекса мер, обеспечивающих восстановление предоставления коммунальных услуг гражданам в кратчайшие сроки.

В мае 2025 года в Аппарат Уполномоченного поступило свыше 35 обращений от жителей Авиастроительного и Кировского районов г. Казани в связи с прекращением подачи газа на проточные водонагреватели, что повлекло за собой отсутствие горячего водоснабжения в жилых помещениях.

По данным Министерства строительства, подача газа на проточные водонагреватели приостановлена в 49 многоквартирных домах г. Казани, из которых 23 многоквартирных дома полностью отключены от газа на проточные водонагреватели и 26 многоквартирных домов – частично.

Согласно полученной информации, причиной прекращения подачи газа на проточные водонагреватели послужило неудовлетворительное состояние вентиляционных каналов и дымоходов, создающее риск отравления граждан угарным газом.

Учитывая массовый характер данных обращений, в целях всестороннего, объективного рассмотрения доводов заявителей Уполномоченным было проведено совещание с участием прокуроров Авиастроительного, Кировского районов г. Казани, Главы Администрации Авиастроительного и Ново-Савиновского районов Исполнительного комитета муниципального образования г. Казани, представителей Государственной жилищной инспекции Республики Татарстан, Исполнительного комитета муниципального образования г. Казани, ООО «УК ЖКХ Авиастроительного района», ООО «УК «Заречье», эксплуатационно-производственного управления «Казаньгоргаз».

В ходе совещания представителями вышеуказанных ведомств и организаций было отмечено, что ремонтно-восстановительные работы вентиляционных каналов и дымоходов в многоквартирных домах требуют значительных финансовых вложений, которыми управляющие организации не располагают.

По результатам всестороннего анализа сложившейся ситуации и в целях обеспечения благополучия населения Раисом Республики Татарстан

Р.Н. Миннихановым было согласовано предложение о включении работ по ремонту вентиляционных каналов и дымоходов в действующую программу капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах.

В результате проведенной комплексной работы в краткосрочный план реализации Региональной программы капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, расположенных на территории Республики Татарстан, на период 2026-2028 годов, утвержденный постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 15.11.2025 №955, были включены 35 многоквартирных домов, в которых будет проведен комплексный ремонт вентиляционных каналов и дымоходов, что позволит возобновить безопасное использование проточных водонагревателей. Более того, для двух многоквартирных домов, где восстановление дымоходов признано технически нецелесообразным, запланирован монтаж трубопроводов горячего водоснабжения с установкой индивидуальных тепловых пунктов, что обеспечит жителям альтернативный и более современный способ получения горячей воды.

Необходимо отметить, что проблема приостановления коммунальных услуг имеет многоаспектный характер. Анализируя обращения граждан, поступающие в адрес Уполномоченного, следует подчеркнуть, что нередко отключение коммунальной услуги в жилом помещении бывает связано не с общедомовыми техническими неисправностями, а с действиями отдельных собственников. При разрешении подобных обращений существенное содействие Уполномоченному оказывают управляющие организации, своевременное реагирование которых позволяет эффективно восстанавливать нарушенные права граждан на получение качественных коммунальных услуг.

Так, в адрес Уполномоченного поступило обращение ветерана труда гражданина П., жителя г. Альметьевска, об отсутствии водоснабжения в квартире в связи с перекрытием водоснабжения собственникам соседней квартиры. Из текста обращения усматривалось, что инженерно-техническое решение системы водоснабжения данного жилого дома предусматривает подачу воды в квартиру автора обращения через соседнюю квартиру. В связи с перекрытием водоснабжения в соседней квартире автор обращения на протяжении более пяти месяцев находился без водоснабжения. Выражая обеспокоенность сложившейся ситуацией, Уполномоченный обратился в адрес директора ООО «УК АЛСУ» о необходимости безотлагательного принятия мер по возобновлению водоснабжения в жилом помещении заявителя. По информации, представленной управляющей организацией по итогам рассмотрения обращения, специалистами были проведены соответствующие технические мероприятия по обеспечению автономного водоснабжения квартиры заявителя и подача водоснабжения была восстановлена.

Разрешение вопросов граждан, возникающих в области обеспечения необходимыми коммунальными услугами, эффективно осуществляется с использованием возможностей ГИС РТ «Народный контроль». Так, в рамках проведенного совещания с участием представителей исполнительных органов государственной власти и местных администраций Республики Татарстан рассматривалось уведомление жителя с. Нижний Наратбаш Буинского муниципального района, датированное июлем 2024 года, касающееся отсутствия централизованного водоснабжения в муниципальном образовании. Заявитель указал, что водопроводные сети были проложены ранее, однако их эксплуатация не началась.

Благодаря взаимодействию с органом местного самоуправления Буинского муниципального района, работы по вводу центральной системы водоснабжения были выполнены досрочно, и жители получили долгожданное водоснабжение.

Защита прав граждан при ненадлежащем содержании общего имущества в многоквартирном доме

Вопросы защиты прав граждан при ненадлежащем содержании общего имущества многоквартирных домов традиционно составляют предмет особого внимания Уполномоченного. Анализ поступивших в 2025 году обращений свидетельствует о сохранении высокой актуальности данной проблематики и необходимости совершенствования механизмов правовой защиты собственников жилых помещений.

Обращения граждан по вопросам ненадлежащего содержания общего имущества в многоквартирном доме рассматривались Уполномоченным в тесном взаимодействии с Прокуратурой Республики Татарстан, Государственной жилищной инспекцией Республики Татарстан, органами местного самоуправления и управляющими организациями.

Так, в рамках Всероссийского дня бесплатной юридической помощи населению, состоявшегося в Региональной общественной приёмной председателя Партии «Единая Россия», в адрес Уполномоченного обратился житель г. Казани по вопросу затопления подвального помещения многоквартирного дома. В целях рассмотрения обращения компетентным государственным органом Уполномоченный обратился в Государственную жилищную инспекцию Республики Татарстан для принятия оперативных мер по разрешению вопроса заявителя. В отношении ТСЖ «Беломорское», осуществляющего деятельность по управлению данным многоквартирным домом, уполномоченным органом проведены контрольные (надзорные) мероприятия, по результатам которых доводы автора обращения нашли свое подтверждение, в связи с чем председатель правления ТСЖ «Беломорское» был привлечен к административной ответственности, а также в отношении товарищества было выдано предписание. Во исполнение предписания контролирующего органа ТСЖ «Беломорское» выполнен комплекс мероприятий, включающий очистку подвального помещения, замену поврежденных участков инженерных коммуникаций, восстановление разрушенных элементов входной группы подъезда, а также организована работа аварийно-диспетчерской службы.

Помимо межведомственного взаимодействия с контрольно-надзорными органами, значительное внимание Аппаратом Уполномоченного уделяется непосредственному изучению ситуации на местах путем организации выездных рассмотрений обращений. Так, в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданина К. по вопросу неудовлетворительного состояния территории двора домов № 32 и № 34 на улице Ф. Амирхана г. Казани. Из информации, представленной Администрацией Авиастроительного и Ново-Савиновского районов Исполнительного комитета муниципального образования г. Казани, усматривалось, что силами обслуживающей организации произведена уборка придомовых территорий и детских площадок, указанных в обращении. Для ознакомления с проведенной работой сотрудниками Аппарата Уполномоченного осуществлен выезд на указанный адрес. По итогам выезда сотрудники Аппарата подтвердили факты неудовлетворительного

состояния покрытия детской площадки и отсутствия надлежащей уборки придомовой территории, выразившиеся в наличии прошлогодних листьев и древесных остатков, как на зеленой зоне, так и на покрытии игровой площадки.

На основании результатов выездного рассмотрения обращения Уполномоченным направлено письмо в Государственную жилищную инспекцию Республики Татарстан, по итогам которого в адрес ООО «УК «Уютный дом» и ООО «УК «Вектор Казань» вынесены предостережения о недопустимости нарушения обязательных требований с указанием необходимости устранения выявленных недостатков.

Наряду с рассмотрением обращений граждан в 2025 году в рамках деятельности по защите прав и законных интересов населения Аппарат Уполномоченного осуществлял регулярный мониторинг уведомлений, поступающих в ГИС РТ «Народный контроль», по вопросам жилищно-коммунального хозяйства. При этом особое внимание уделялось выявлению случаев, когда обращения граждан оставались не решенными в течение длительного времени, а сроки их исполнения неоднократно переносились.

В результате мониторинга уведомлений, поступивших в ГИС РТ «Народный контроль», нами отмечено уведомление гражданина К., поступившее еще в 2023 году, о ненадлежащем состоянии подъезда дома № 122 по улице Павлюхина г. Казани.

Долгое время не исполнялось уведомление гражданина Ф., направленное в сентябре 2022 года, по вопросу проведения ремонтных работ подъезда № 1 д. 60 на пр. Нефтяников в г. Елабуге. Ответственным исполнителем Исполнительного комитета Елабужского муниципального района Республики Татарстан решение заявки переносилось каждый год без указания точных сроков и порядка проведения работ.

Не менее важным являлся вопрос, поднятый в уведомлении гражданки Г. в 2023 году, касающийся восстановительных работ фронтона дома № 11 на улице ДСУ в с. Усады Лаишевского муниципального района Республики Татарстан, решение которого необоснованно затягивалось. По выявленным фактам бездействия ответственных исполнителей Уполномоченным были направлены письма в адрес глав Администрации Вахитовского и Приволжского районов Исполнительного комитета муниципального образования г. Казани, Елабужского, Лаишевского муниципальных районов с указанием на недопустимость формального подхода к рассмотрению уведомлений граждан в ГИС РТ «Народный контроль». В течение 2025 года работы по указанным уведомлениям были выполнены, фотоматериалы с результатами принятых мер размещены в системе.

В рамках взаимодействия пользователей системы «Народный контроль», платформы обратной связи «Госуслуги. Решаем вместе» Аппаратом Уполномоченного проводятся совещания с представителями республиканских органов исполнительной власти и муниципальных образований Республики Татарстан о ходе рассмотрения уведомлений граждан в ГИС РТ «Народный контроль». Так, в целях качественного и оперативного исполнения уведомлений в ГИС РТ «Народный контроль» в текущем году проведено заседание Проектного офиса Центра управления регионом в Республике Татарстан по вопросам качества и своевременности исполнения сообщений, 43 рабочих совещания в Аппарате Уполномоченного и муниципальных образованиях Республики Татарстан по вопросу качественного и своевременного рассмотрения уведомлений, в том числе по вопросам жилищно-коммунального хозяйства.

Указанные совещания позволяют акцентировать внимание ответственных исполнителей на уведомлениях, не получивших своевременного и надлежащего разрешения, способствуют установлению конкретных сроков для устранения выявленных нарушений, позволяют выработать алгоритмы оперативного реагирования на типовые проблемные ситуации, а также создают условия для конструктивного диалога между различными уровнями власти, что в совокупности значительно повышает эффективность рассмотрения уведомлений в ГИС РТ «Народный контроль».

Так, в ходе проведенного совещания с представителями Исполнительного комитета Заинского муниципального района в феврале 2025 года было рассмотрено уведомление гражданки В., поступившее в июне 2023 года, по вопросу ремонта компенсационного теплового шва дома № 8А на ул. Крупской в г. Заинске. Согласно информации заявителя, вследствие нарушения технологии теплоизоляции межпанельных швов в жилом помещении образовалась плесень, создающая угрозу санитарно-эпидемиологическому благополучию населения. Ответственными исполнителями срок выполнения работ был запланирован на 31 октября 2025 года. Учитывая длительное бездействие органа местного самоуправления по данному уведомлению, Уполномоченным срок исполнения был перенесен на июнь 2025 года. После наступления необходимых погодных условий в мае 2025 года во избежание утечки тепловой энергии из жилых помещений подъезда № 3 был вскрыт температурный шов, очищен, заполнен, загерметизирован мастикой, закрыт защитной металлической конструкцией.

Необходимо также отметить положительный результат рабочего совещания с представителями Исполнительного комитета Зеленодольского муниципального района Республики Татарстан, в ходе которого было рассмотрено уведомление жителя г. Зеленодольска по вопросу ремонта крыльца подъезда №9 дома №16 на ул. И. Заикина. По итогам данного совещания ответственными исполнителями в кратчайший срок были осуществлены работы по ремонту и укреплению конструктивных элементов входной группы указанного подъезда.

Положительное решение также получило уведомление гражданина С., проживающего в г. Набережные Челны, о необходимости замены вышедших из строя приборов учета электроэнергии в результате затопления талыми водами. Примечательно, что первоначально ответственными исполнителями проведение данных работ было запланировано лишь на 31 декабря 2025 года, однако после вмешательства Уполномоченного в течение трех дней после проведенного совещания неисправные приборы учета были заменены на новые, произведена их опломбировка и передача данных для постановки на учет в энергоснабжающую организацию.

Учитывая значительное количество уведомлений, поступающих в ГИС РТ «Народный контроль» по направлению «Жилищно-коммунальное хозяйство», 17 сентября 2025 года Уполномоченным было проведено расширенное совещание по вопросу рассмотрения контрольных уведомлений и сообщений граждан, направленных для исполнения в Государственную жилищную инспекцию Республики Татарстан, исполнительные комитеты муниципальных образований и управляющие организации.

В мероприятии приняли участие начальник Государственной жилищной инспекции Республики Татарстан А.В. Тыгин, представители исполнительных комитетов муниципальных районов и городских округов, а также директора

управляющих организаций. В ходе совещания были детально рассмотрены 40 уведомлений граждан, касающихся вопросов текущего ремонта, отсутствия надлежащей уборки подъездов, предоставления коммунальных услуг ненадлежащего качества в жилых домах г.г. Казани, Альметьевска, Набережные Челны, Бавлы, Бугульмы, Елабуги, Заинска, Менделеевска, Нижнекамска и Чистополя.

На примере данных уведомлений были проанализированы типичные ошибки и проблемы в процессе рассмотрения уведомлений граждан с целью разработки системных решений для улучшения качества жизни населения.

По итогам совещания подготовлены рекомендации Государственной жилищной инспекции Республики Татарстан, МКУ «Комитет жилищно-коммунального хозяйства Исполнительного комитета муниципального образования г. Казани», исполнительным комитетам муниципальных районов и городских округов Республики Татарстан, а также управляющим организациям, направленные на усиление контроля за своевременным и качественным исполнением уведомлений. Особое внимание рекомендовано уделить объективному и оперативному присвоению уведомлениям соответствующих статусов с обязательным приложением фотоотчетов и размещением подробных комментариев о проделанной работе в ГИС РТ «Народный контроль», а также недопущению использования статуса «мотивированный отказ» в случаях, когда вопросы следует перенаправить в иное ведомство. Кроме того, отмечена необходимость принятия исчерпывающих мер по обеспечению исполнения уведомлений в ГИС РТ «Народный контроль», рассмотренных в ходе совещания.

Выражаем надежду, что данные рекомендации найдут свой отклик в работе ответственных исполнителей ГИС РТ «Народный контроль» и будут способствовать повышению эффективности реагирования на уведомления граждан.

4.3. ПРАВО НА ОХРАНУ ЗДОРОВЬЯ И МЕДИЦИНСКУЮ ПОМОЩЬ

Здравоохранение является важнейшим компонентом социально-экономической системы государства, которое призвано обеспечивать сохранение и улучшение здоровья граждан.

Создание комфортных условий в медицинских организациях, внедрение новых технологий при организации обслуживания пациентов, наличие современного медицинского оборудования являются одними из составляющих качественной и доступной медицинской помощи.

В 2025 году в соответствии с Указом Президента Российской Федерации от 8 декабря 2025 года № 896 утверждена Стратегия развития здравоохранения на период до 2030 года. Данная стратегия предусматривает реализацию комплекса мер, направленных на развитие медицинской реабилитации лиц с ограниченными возможностями здоровья, в том числе участников СВО, обеспечение независимости производства отечественных высокотехнологичных лекарств, полную интеграцию систем оказания медпомощи в новых регионах с системой здравоохранения страны и разработку систем с поддержкой принятия врачебных решений с использованием искусственного интеллекта.

Кроме того, в истекшем году началась реализация национальных проектов «Продолжительная и активная жизнь» и «Новые технологии сбережения здоровья». Ключевое место в этих проектах занимает системное развитие здравоохранения –

от модернизации первичного звена до внедрения передовых медицинских технологий и формирования культуры здорового образа жизни.

В текущем году (по состоянию на 19.01.2026) в рамках модернизации первичного звена здравоохранения Республики Татарстан выполнены работы по строительству, капитальному ремонту 303 объектов здравоохранения, из которых 55 объектов возведены, 248 капитально отремонтированы.

Значимым событием 2025 года стало открытие 16 декабря 2025 года в Советском районе Казани новой поликлиники, которая обслуживает 35 815 жителей микрорайонов «Весна» и «Весна 2». Данное медицинское учреждение, являющееся филиалом ГАУЗ «Городская поликлиника № 20» г. Казани, построено в рамках федерального проекта «Модернизация первичного звена здравоохранения» национального проекта «Продолжительная и активная жизнь». Пятиэтажное здание оснащено современным медицинским оборудованием, включая рентгенологические аппараты, компьютерный томограф, УЗИ-аппараты экспертного уровня. В структуре поликлиники предусмотрены терапевтическое отделение, женская консультация, центр амбулаторной хирургии, центр амбулаторной онкологической помощи и другие необходимые подразделения. Поликлиника полностью адаптирована для маломобильных групп населения и предлагает весь спектр первичной медико-санитарной помощи в рамках программы ОМС.

Масштабное обновление инфраструктуры и внедрение новых стандартов охватывает весь медицинский сектор республики. Сегодня в регионе сформирована мощная сеть оказания услуг: более 4,5 тысяч юридических лиц и индивидуальных предпринимателей осуществляют медицинскую и фармацевтическую деятельность на базе более чем 12 тысяч лицензированных площадок.

Защита прав граждан в сфере здравоохранения: анализ обращений и результаты мониторинга

Анализ динамики обращений, поступающих к Уполномоченному, показывает, что в отрасли здравоохранения по-прежнему сохраняется ряд системных проблем. Среди них особенно остро стоят вопросы своевременного лекарственного обеспечения, доступности как первичной, так и специализированной медицинской помощи. Кроме того, наблюдается дефицит врачей и среднего медицинского персонала, что негативно сказывается на качестве и оперативности обслуживания пациентов. Также значительные трудности вызывают сложности при записи к профильным специалистам, что затрудняет получение необходимой медицинской помощи.

Деятельность Уполномоченного по обеспечению соблюдения прав граждан на охрану здоровья и медицинскую помощь осуществлялась в ежедневном режиме посредством рассмотрения обращений граждан, модерации уведомлений в ГИС РТ «Народный контроль» по направлению «Здравоохранение», а также мониторинга социальных сетей в режиме реального времени с использованием системы «Инцидент Менеджмент».

В отчетном году непосредственно в адрес Уполномоченного поступило 203 обращения по указанной сфере. Кроме того, через платформу обратной связи Единого портала государственных и муниципальных услуг (функций) «Госуслуги. Решаем вместе» (ПОС) поступило 52 113 сообщений, что составляет 54 % общего числа

сообщений (общее количество - 96 685). В ГИС РТ «Народный контроль» зарегистрированы 1 634 уведомления, а в системе «Инцидент Менеджмент» - 5718 сообщений.

В текущем году лидирующие позиции по количеству уведомлений в ГИС РТ «Народный контроль» заняли категории, связанные с медицинскими услугами, в том числе: «Оказание медицинской помощи (прием врача)» – 842 уведомления, «Работа скорой медицинской помощи» – 179 уведомлений, «Доступность записи на прием к врачу» – 175 уведомлений, «Отсутствие льготных лекарственных препаратов в аптеках и аптечных пунктах» – 146 уведомлений и «Содержание и комфортность здания учреждения здравоохранения» – 110 уведомлений.

В контексте анализа медицинских учреждений наибольшее количество уведомлений в сфере здравоохранения в ГИС РТ «Народный контроль» поступало по следующим медицинским учреждениям: ГАУЗ «Станция скорой медицинской помощи» г. Казань, Управление по фармации Министерства здравоохранения Республики Татарстан, ГАУЗ «Городская клиническая больница № 7» г. Казань; ГАУЗ «Городская больница № 5» г. Набережные Челны, ГАУЗ РТ «Больница скорой медицинской помощи имени Р.С. Акчурина» г. Набережные Челны; ГАУЗ «Альметьевская центральная районная больница»; ГАУЗ «Зеленодольская центральная районная больница»; ГАУЗ «Лениногорская центральная районная больница»; ГАУЗ «Нижнекамская центральная районная многопрофильная больница».

Уполномоченным на основе анализа данных сервиса «Оценка качества услуг населению» прослеживаются совпадения между медицинскими учреждениями республики, по которым поступают наибольшее количество заявок и поддержек граждан в ГИС РТ «Народный контроль» по направлению «Здравоохранение» и учреждениями, получившими оценку ниже средней.

В отчетном году Уполномоченным также проведен комплексный анализ качества оказания медицинских услуг на основании данных системы «Запись на прием к врачу». За 2025 год граждане воспользовались данным сервисом более 373 тысяч раз (средняя оценка – 3,9). Основными причинами неудовлетворенности граждан качеством медицинского обслуживания стали «Долгое ожидание в очереди» (59 938 оценок); «Отношение врача» (53 697 оценок); «Отношение регистратуры и медсестер» (13 784 оценки); «Плохие санитарные условия» (5 840 оценок).

В целях контроля исполнения обращений граждан, поступивших через ГИС РТ «Народный контроль», платформу обратной связи «Госуслуги. Решаем вместе», систему ЕГИС «ГЛОНАСС+112», а также на основании отзывов в социальных сетях Уполномоченным совместно с представителями Министерства здравоохранения Республики Татарстан проведены выезды в восемь медицинских учреждений республики: ГАУЗ «Алексеевская центральная районная больница»; ГАУЗ «Альметьевская центральная районная больница»; ГАУЗ «Зеленодольская центральная районная больница»; ГАУЗ «Нижнекамская центральная районная больница»; ГАУЗ «Бугульминская центральная районная больница»; ГАУЗ «Арская центральная районная больница»; ГАУЗ «Городская поликлиника № 8» г. Казань; ЧУЗ «Клиническая больница «РЖД-Медицина» г. Казань.

В ходе выездов особое внимание Уполномоченным уделялось организации работы с обращениями граждан и своевременности реагирования на них. Руководителям медицинских учреждений рекомендовано проводить еженедельные

совещания с сотрудниками по вопросам соблюдения принципов медицинской этики и деонтологии.

Отдельно отметим, что по результатам выезда в ЧУЗ «Клиническая больница «РЖД-Медицина» г. Казани выявлена необходимость совершенствования круглосуточной маршрутизации пациентов с острой почечной недостаточностью в профильные учреждения города. Уполномоченным внесены предложения руководству учреждения и Министерству здравоохранения Республики Татарстан о принятии мер по решению вышеуказанного вопроса.

В целях оперативного реагирования на обращения граждан и устранения выявленных нарушений Уполномоченным проводились рабочие встречи с представителями Министерства здравоохранения Республики Татарстан, а также руководителями медицинских организаций. В рамках взаимодействия вырабатывались совместные решения, направленные на повышение доступности и качества медицинской помощи, а также соблюдение прав граждан в сфере здравоохранения.

Значимым инструментом совершенствования системы здравоохранения стало участие Уполномоченного в работе Регионального совета по общественному здоровью (далее – региональный совет) под председательством заместителя Премьер-министра Республики Татарстан Л.Р. Фазлеевой. На заседаниях регионального совета обсуждались вопросы регламентации порядка работы с обращениями граждан и формирования единых подходов к обработке сообщений, поступающих через государственные информационные системы.

Выполняя функции главного модератора ГИС РТ «Народный контроль» и возглавляя проектный офис Центра управления регионом Республики Татарстан, Уполномоченный неоднократно подчеркивал, что отсутствие своевременного информирования граждан о ходе рассмотрения их обращений и сроках решения проблем зачастую становится причиной роста социальной напряженности. В рамках заседаний рассматривались конкретные случаи, когда ответственными исполнителями затягивались сроки реагирования на обращения граждан.

Например, в 2021 году в ГИС РТ«Народный контроль» поступило сообщение о неудовлетворительном состоянии санитарно-гигиенических помещений в поликлинике ГАУЗ «Лениногорская центральная районная больница». Несмотря на то, что с момента подачи уведомления прошло более трех с половиной лет, исполнение работ было запланировано только на 16 декабря 2025 года, при этом отсутствовала детализированная информация о промежуточных этапах реализации мероприятий. Данная проблема была рассмотрена на втором заседании регионального совета в июле 2025 года. Благодаря принятым решениям, уже в августе 2025 года были проведены необходимые ремонтные работы и санитарно-гигиенические помещения в ГАУЗ «Лениногорская центральная районная больница» приведены в надлежащее состояние, что обеспечило комфортное и безопасное пребывание пациентов и медицинского персонала.

В октябре 2025 года на заседании регионального совета Уполномоченным также был поднят вопрос о сохраняющихся сложностях с доступностью электронной медицинской документации. К сожалению, в 2025 году продолжали поступать обращения граждан через Платформу обратной связи относительно невозможности выгрузки электронных медицинских документов через портал государственных услуг Российской Федерации.

В связи с этим Уполномоченный рекомендует Министерству здравоохранения Республики Татарстан совместно с Министерством цифрового развития государственного управления, информационных технологий и связи Республики Татарстан принять меры по разрешению проблемы с получением электронных медицинских документов (выгрузка электронных документов). Также предлагаем Министерству здравоохранения при рассмотрении обращений граждан размещать исчерпывающие разъяснения о причинах возникающих затруднений, а также информировать заявителей о возможности получения соответствующей документации на бумажном носителе при непосредственном обращении в медицинскую организацию.

Вопросы доступности неотложной и скорой медицинской помощи

В адрес Уполномоченного регулярно поступают обращения, связанные с вопросами доступности неотложной и скорой медицинской помощи, а также с длительностью ожидания бригад и их недостаточным количеством. В течение 2025 года в Аппарат Уполномоченного продолжали поступать обращения по данной проблематике.

В 2025 году через систему ГИС РТ «Народный контроль» поступило 179 уведомлений (наибольшее число жалоб и сообщений поступило из г. Казани, г. Набережные Челны и Зеленодольского муниципального района), ЕГИС «ГЛОНАСС+112» ─ 192 сообщения.

В соответствии с приказом Министерства здравоохранения Российской Федерации от 20.04.2018 №18 «Об утверждении методических рекомендаций о применении нормативов и норм ресурсной обеспеченности населения в сфере здравоохранения» время приезда бригады СМП до пациента при оказании скорой медицинской помощи в экстренной форме не должно превышать 20 минут с момента ее выезда.

В то же время были зафиксированы случаи, требующие особого внимания. Например, в сентябре 2025 года гражданке Х. из Высокогорского муниципального района при попытке вызвать бригаду скорой медицинской помощи было сообщено об отсутствии свободных автомобилей скорой медицинской помощи для выезда на вызов. После публикации уведомления в ГИС РТ «Народный контроль» ГАУЗ «Высокогорская центральная районная больница» провело служебное расследование с привлечением диспетчера скорой медицинской помощи и старшего фельдшера. Медицинское учреждение оказало содействие заявителю, пригласив ее на плановый осмотр врача-терапевта. Вопрос находился на контроле Уполномоченного до полного разрешения ситуации.

В апреле 2025 года поступило сообщение от жителя г. Казани о длительном ожидании скорой помощи (более четырёх часов) для пациентки с критическим состоянием: высокой температурой (40,0°С) и признаками дыхательной недостаточности. Вызов, поступивший в 16:11, был передан на исполнение линейной бригаде только в 21:30. Согласно официальному ответу ГАУЗ «Станция скорой медицинской помощи» г. Казани, задержка была обусловлена высокой загруженностью службы в указанный период.

Аналогичная ситуация зафиксирована в мае 2025 года в г. Набережные Челны, где пациент с астматическим анамнезом и острыми признаками удушья ожидал

прибытия бригады скорой медицинской помощи более пяти часов. По информации медицинского учреждения, на момент поступления вызова отсутствовали свободные бригады. Впоследствии заявитель был госпитализирован с диагнозом «аллергия».

Подобные случаи, отраженные в системе ГИС РТ «Народный контроль», служат не только индикатором существующих проблем, но и стимулом для их системного решения. Анализ поступивших уведомлений позволяет выявлять проблемные вопросы в работе службы скорой медицинской помощи, оценивать эффективность принимаемых мер и планировать дальнейшие шаги по улучшению качества и доступности экстренной медицинской помощи для населения республики.

В 2025 году одним из нововведений стало закрепление территории Лаишевского муниципального района для обслуживания скорой медицинской помощью за ГАУЗ «Станция скорой медицинской помощи» г. Казани (далее – ГАУЗ «ССМП» г. Казани), с оптимизацией штатной численности сотрудников и сохранением зон дислокации бригад в с. Лаишево, Песчаные Ковали и Столбище. Кроме того, Министерством здравоохранения Республики Татарстан подготовлен проект создания Единой централизованной диспетчерской службы скорой медицинской помощи на базе оперативного отдела ГАУЗ «ССМП» г. Казани.

В связи с передачей с 1 февраля 2025 года организации скорой медицинской помощи населению Лаишевского муниципального района в ведение ГАУЗ «ССМП» г. Казани и планируемой аналогичной передачей отделения скорой медицинской помощи Пестречинского муниципального района Уполномоченным проводился анализ деятельности ГАУЗ «Лаишевская центральная районная больница» и ГАУЗ «Пестречинская центральная районная больница» с целью получения актуальной информации о состоянии организации скорой медицинской помощи в данных районах.

Результаты анализа выявили как положительные тенденции в организации работы службы, так и ряд проблем, требующих системного решения. В частности, в Пестречинском муниципальном районе отмечались значительная удаленность населенных пунктов (до 55 км от центра), сложные дорожные условия, обусловленные географическими особенностями района, а также дефицит фельдшерских кадров. В Лаишевском муниципальном районе задержки в оказании медицинской помощи были связаны с интенсивным приростом населения, высоким количеством обращений от жителей крупных населенных пунктов, что актуализировало вопрос о необходимости увеличения числа выездных бригад и строительства врачебной амбулатории в с. Столбище для повышения доступности медицинской помощи для населения данного населенного пункта.

В целях дальнейшего повышения доступности и качества экстренной медицинской помощи Уполномоченным были направлены предложения в адрес министра здравоохранения Республики Татарстан, предусматривающие проведение комплексного анализа кадрового обеспечения и принятие мер по ликвидации дефицита медицинских работников; строительство новой врачебной амбулатории и увеличение количества выездных бригад в наиболее динамично развивающихся населенных пунктах, а также ускорение создания Единой диспетчерской службы для оптимизации маршрутизации и сокращения времени прибытия скорой помощи.

Реализация данных мер будет способствовать повышению качества и доступности оказания скорой медицинской помощи населению Республики

Татарстан и станет дополнительной гарантией конституционного права граждан на охрану здоровья и медицинскую помощь.

Вопросы доступности первичной медико-санитарной помощи

Важнейшим элементом обеспечения права граждан на охрану здоровья остается доступность первичной медико-санитарной помощи. Систематически в адрес Уполномоченного поступают обращения о невозможности записи к врачу или длительном ожидании приема. В 2025 году по категории «Доступность записи на прием к врачу» в ГИС РТ «Народный контроль» поступило 175 уведомлений граждан.

Кроме того, сотрудники Аппарата регулярно анализируют информацию, поступающую из социальных сетей, включая обращения, адресованные Раису Республики Татарстан, и для оперативного устранения проблем размещают соответствующие уведомления в ГИС РТ «Народный контроль».

Ряд сложных ситуаций был успешно разрешен благодаря вмешательству Уполномоченного. К примеру, в одном из обращений, поступивших в январе 2025 года, гражданка Г. пожаловалась на невозможность записаться к специалистам в ГАУЗ «Республиканский клинический онкологический диспансер им. проф. М.З. Сигала» в Казани. Это было связано с обновлением программного обеспечения, что привело к значительным неудобствам для пациентов: увеличилось время ожидания, а очереди стали гораздо длиннее.

После обращения Уполномоченного Министерством здравоохранения Республики Татарстан был принят комплекс мер: увеличено количество врачей дневного стационара, организовано дополнительное рабочее место для оформления госпитализации, а также ускорено освоение персоналом нового программного обеспечения, что позволило восстановить нормальную работу и избежать скоплений пациентов. Для повышения территориальной доступности специализированной помощи учреждением открыты дополнительные кабинеты химиотерапии на базе ГАУЗ «Городская поликлиника № 20» и ГАУЗ «Городская поликлиника № 21» г. Казани, а потоки пациентов перераспределены для минимизации ожидания.

В другом случае гражданка К., жительница г. Казани, представлявшая интересы своей матери, столкнулась с проблемой записи к эндокринологу перед операцией по замене хрусталика глаза. Электронная запись через портал государственных услуг была недоступна, а регистратура настаивала только на онлайн-записи, что в данной ситуации оказалось невозможным. После вмешательства Уполномоченного вопрос был оперативно решен, и пациентке была предоставлена необходимая консультация специалиста.

Также отметим, что в апреле 2025 года гражданка А., жительница г. Казани, обратилась с жалобой на значительную задержку в проведении ультразвукового исследования сосудов нижних конечностей в ГАУЗ «Городская поликлиника № 18». Исследование, назначенное еще в начале декабря 2024 года, не было проведено к апрелю 2025 года. Из-за невозможности прохождения исследования заявитель не могла получить необходимое лечение, что негативно сказалось на состоянии ее здоровья.

Обращение было взято на личный контроль Уполномоченного, в Министерство здравоохранения Республики Татарстан направлено соответствующее письмо

с просьбой обеспечить оперативное решение ситуации. По итогам предпринятых мер процедура ультразвукового исследования сосудов нижних конечностей заявителю была выполнена в кратчайшие сроки.

Повышенное внимание в истекшем году уделялось и повторным обращениям, свидетельствующим о системности проблем. В апреле 2025 года через Платформу обратной связи поступили жалобы граждан на отсутствие возможности записи к врачу-эндокринологу в ГАУЗ «Нижнекамская центральная районная многопрофильная больница». Заявители указывали на существенные трудности с записью к врачу-эндокринологу, что особенно проблематично для беременных женщин, не имевших возможности своевременно пройти обязательное медицинское обследование, несмотря на наличие направлений. По данному факту Уполномоченным было направлено обращение министру здравоохранения Республики Татарстан. В полученном ответе сообщалось о проводимой работе по привлечению специалистов из частной медицины и пересмотре порядка записи к профильным врачам через участковых терапевтов.

В рамках контроля за разрешением ситуации в октябре 2025 года Уполномоченным был направлен запрос главному врачу ГАУЗ «Нижнекамская центральная районная многопрофильная больница» для получения актуальной информации. Согласно представленным данным, если в апреле 2025 года в учреждении работали только три врача-эндокринолога (3,25 ставки), что не обеспечивало своевременный доступ пациентов к специализированной помощи, то к октябрю укомплектованность штатом достигла 80% (5,25 ставки). Дальнейшее улучшение ситуации ожидается за счет пополнения кадрового состава ординаторами 2-го года обучения по специальности «эндокринология».

В течение отчетного периода Уполномоченный регулярно отслеживал публикации в СМИ и социальных сетях, касающиеся качества медицинского обслуживания. На основе анализа поступивших сообщений принимались меры по жалобам граждан на сложности с получением специализированной медицинской помощи. В частности, в октябре 2025 года были зафиксированы жалобы на сложности с записью на прием к детскому неврологу в ГАУЗ «Зеленодольская центральная районная больница» (далее – ГАУЗ «Зеленодольская ЦРБ») и ее филиалах.

Для более детального изучения ситуации был направлен запрос в адрес главного врача ГАУЗ «Зеленодольская центральная районная больница». Согласно полученной информации, прием детским врачом-неврологом ведется в многопрофильной поликлинике в с. Осиново (основной сотрудник) и в детской поликлинике №1 (внешний совместитель, прием ведется три раза в неделю по талонам). Всем детям, нуждающимся в консультации невролога, выдаются направления на консультацию к специалистам ГАУЗ «Детская республиканская клиническая больница», однако число выделяемых квот недостаточно. С 1 октября 2025 года увеличено число квот на консультацию к неврологу в консультативной поликлинике №2 ГАУЗ «Детская республиканская клиническая больница». При содействии администрации Зеленодольского района и ГАУЗ «Детская республиканская клиническая больница» организованы еженедельные выезды специалистов для осмотра маломобильных пациентов.

Согласно штатным нормативам, утвержденным приказом Министерства здравоохранения Российской Федерации от 14.12.2012 №1047н, рекомендуется предусматривать 1,5 должности врача-невролога на 10 тысяч детей. Исходя

из указанных нормативов в ГАУЗ «Зеленодольская центральная районная больница» необходимо предусмотреть 5,0 ставки врачей-неврологов. По состоянию на 28.10.2025 в штатном расписании ГАУЗ «Зеленодольская центральная районная больница» введено 3,5 ставки врача-невролога для оказания медицинской помощи детям. В настоящее время целевое обучение в ординатуре по специальности «Неврология» проходят три специалиста, трудоустройство которых планируется в 2026 году. В целом отметим, что укомплектованность врачами в ГАУЗ «Зеленодольская центральная районная больница» составляет лишь 28%.

Дефицит квалифицированных медицинских кадров не первый год является причиной несвоевременного оказания медицинской помощи, и Уполномоченный на регулярной основе отмечает это в ежегодных докладах. Вместе с тем наличие таких трудностей не освобождает руководителей медицинских организаций от ответственности за обеспечение необходимым количеством кадров, в том числе посредством активного взаимодействия с органами службы занятости и другими доступными механизмами поиска и привлечения специалистов.

Особого внимания требуют вопросы обеспечения доступности медицинской помощи для наиболее уязвимых категорий граждан. В апреле 2025 года в рамках личного приема к Уполномоченному обратились законные представители совершеннолетних недееспособных граждан по вопросам доступности и качества медицинских услуг. Заявители выражали обеспокоенность проблемами при получении медицинской помощи, как для своих подопечных, так и для себя. В частности, поднимались вопросы сложностей при записи на прием к врачу, организации консультаций узких специалистов, проведения необходимых обследований и госпитализации. Учитывая значимость данной проблематики, Уполномоченным 25 апреля 2025 года было организовано совещание с участием представителей заинтересованных министерств и ведомств, а также общественных организаций, по итогам которого были выработаны конкретные решения и рекомендации.

В частности, Управлению здравоохранения по г. Казани рекомендовано внимательно рассмотреть все возникающие сложности, с которыми сталкиваются недееспособные граждане и их опекуны при обращении за медицинской помощью, а также организовать обследование недееспособных с учетом индивидуальных особенностей и психического состояния пациентов. Кроме того, было рекомендовано провести обучающие семинары для медицинских работников, чтобы повысить их компетенции в работе с данной категорией пациентов. Территориальному органу Федеральной службы по надзору в сфере здравоохранения по Республике Татарстан рекомендовано осуществлять мониторинг соблюдения порядка диспансеризации и медицинских осмотров недееспособных граждан с тяжелыми психическими расстройствами.

По информации Министерства здравоохранения Республики Татарстан, представленной в июне 2025 года, рекомендации были приняты к исполнению и проведены необходимые мероприятия. Для многих подопечных организованы консультации узких специалистов, выполнены необходимые диагностические процедуры, такие как МРТ, УЗИ и анализы крови, а также назначено соответствующее лечение.

Вопросы оказания качественной квалифицированной медицинской помощи

В поле зрения Уполномоченного продолжают оставаться вопросы оказания качественной квалифицированной медицинской помощи гражданам.

Так, в мае 2025 года в адрес Уполномоченного поступила жалоба от жительницы Мамадышского района, гражданки М., которая выразила недовольство действиями участкового терапевта амбулатории поселка совхоза «Мамадышский» ГАУЗ «Мамадышская центральная районная больница». Заявитель указывала на неоказание надлежащей квалифицированной медицинской помощи, что привело к ухудшению состояния ее здоровья.

По инициативе Уполномоченного Министерство здравоохранения Республики Татарстан провело проверку, в ходе которой были выявлены нарушения в организации оказания амбулаторной помощи, несоблюдение клинических рекомендаций в части порядка оказания медицинской помощи и объема лечебных мероприятий, отсутствие должного контроля со стороны должностных лиц. Обращение было признано обоснованным и направлено руководству ГАУЗ «Мамадышская центральная районная больница» для принятия мер, в том числе дисциплинарного характера. Кроме того, гражданка М. с января 2025 года была прикреплена к другому участковому терапевту согласно ее заявлению.

Другой пример – Уполномоченным также принимались меры по обращению гражданина З., жителя г. Казани, действовавшего в интересах своего несовершеннолетнего сына, который жаловался на ненадлежащее оказание медицинской помощи ребенку и несоблюдение норм этики и деонтологии медицинским персоналом ГАУЗ «Городская детская больница №1» г. Казани.

На основании рекомендаций Уполномоченного Управлением здравоохранения по г. Казани был проведен служебный разбор, в ходе которого установлены недочеты на отдельных этапах оказания медицинской помощи. По результатам проверки было принято решение о проведении ребенку консультации врача-стоматолога ГАУЗ «Детская стоматологическая поликлиника №1» в связи с обнаруженным новообразованием в ротовой полости. Администрации ГАУЗ «Городская детская больница №1» указано на необходимость контроля дальнейшего ведения ребенка в поликлиническом отделении №2. Кроме того, с сотрудниками медицинского учреждения проведен внеочередной инструктаж по необходимости строгого соблюдения принципов этики и деонтологии при обращении с пациентами и их законными представителями.

Эффективность защиты прав граждан во многом обеспечивается тесным взаимодействием Уполномоченного с Территориальным органом Федеральной службы по надзору в сфере здравоохранения по Республике Татарстан (Росздравнадзор) (далее – Территориальный орган Росздравнадзора по РТ).

В 2025 году совместно с Территориальным органом Росздравнадзора по РТ было рассмотрено более 40 обращений граждан. Данное сотрудничество позволило оперативно и комплексно реагировать на жалобы, связанные с нарушениями прав на получение качественной медицинской помощи. Так, например, Уполномоченным были инициированы совместные выездные проверочные мероприятия с привлечением специалистов Территориального органа Росздравнадзора по РТ, что повысило объективность и компетентность проводимых проверок. Например, осуществлены совместные выезды в ГАУЗ «Клиническая больница №2» г. Казани и Дербышинский

детский дом-интернат для граждан с психическими расстройствами. Важно также отметить, что Территориальным органом Росздравнадзора по РТ ведется мониторинг в сети Интернет на предмет размещения информации об оказании медицинских услуг, по результатам которого специалистами данного ведомства в 2025 году были выявлены факты незаконного оказания медицинских услуг. В частности, установлена незаконная деятельность по подбору очковой коррекции, пирсингу, перманентному татуажу и протезированию зубов.

Серьезную обеспокоенность вызывают нарушения в сфере эстетической медицины. Без специального разрешения проводились сложные инвазивные процедуры: введение ботокса, биоревитализация, мезотерапия и коррекция филлерами. Аналогичные нарушения выявлены в деятельности ряда массажных салонов. Информация по каждому случаю Территориальным органом Росздравнадзора по РТ передана в МВД по РТ для принятия мер процессуального реагирования.

Защита прав граждан на квалифицированную и своевременную медицинскую помощь в Республике Татарстан требует комплексного подхода, обеспечивающего системную работу по совершенствованию кадровой политики, оптимизации маршрутизации медицинских потоков и реализации организационных мер для повышения доступности и качества всех видов медицинской помощи.

Вопросы лекарственного обеспечения граждан

Без организации эффективной, своевременной и устойчивой системы лекарственного обеспечения невозможно поддерживать здоровье населения на должном уровне. Право на получение лекарственных препаратов неотделимо от права на медицинскую помощь и выступает фундаментом для достойного лечения и профилактики заболеваний.

Вопросы лекарственного обеспечения граждан Республики Татарстан по-прежнему остаются в числе наиболее остро обсуждаемых в обществе. В современных условиях, связанных с введением внешних санкций, фармацевтический рынок страны столкнулся с заметным ограничением поставок определенных лекарственных препаратов. Из средств федерального бюджета в 2025 году на обеспечение льготных категорий граждан было выделено 2,558 млрд. рублей, из бюджета Республики Татарстан на безвозмездное лекарственное обеспечение региональных льготников – 5,936 млрд. рублей.

Для организации льготного лекарственного обеспечения детей-инвалидов в соответствии с Законом Республики Татарстан от 28 ноября 2024 года № 87-ЗРТ «О бюджете Республики Татарстан на 2025 год и на плановый период 2026 и 2027 годов» в 2025 году были выделены дополнительные денежные средства из регионального бюджета в сумме 1237,7 млн. рублей на закупку лекарственных препаратов (в том числе не входящих в перечень жизненно необходимых и важнейших лекарственных препаратов, не зарегистрированных в Российской Федерации), медицинских изделий (в том числе тест-полосок, расходных материалов к системам непрерывного мониторирования глюкозы), специализированных продуктов лечебного питания.

В Республике Татарстан численность льготных категорий граждан, обеспеченных лекарственными препаратами, по состоянию на 01.12.2025 составила по федеральной

программе ОНЛС – 91 791 человек (61,8%), по региональной льготе –170 622 человека (52,3%).

Уполномоченный уделяет особое внимание обращениям, поступающим через ГИС РТ «Народный контроль» и Платформу обратной связи. Каждое такое сообщение тщательно рассматривается, а контроль за решением проблемы осуществляется до полного удовлетворения потребностей заявителя. В истекшем году по вопросам лекарственного обеспечения непосредственно в адрес Уполномоченного, а также через систему ГИС РТ «Народный контроль» поступило 181 обращение.

Так, в апреле 2025 года в ГИС РТ «Народный контроль» поступило сообщение от гражданина А., жителя г. Казани, в котором сообщалось об отсутствии в аптеке № 3 ГУП «Таттехмедфарм» г. Казани возможности получения жизненно необходимых льготных лекарственных препаратов на протяжении более четырех месяцев. Сложившаяся ситуация представляла серьезную угрозу для здоровья гражданина А., которому требовался регулярный прием назначенных медикаментов. После вмешательства Уполномоченного и направления соответствующего письма в Министерство здравоохранения Республики Татарстан проблема была оперативно решена. Согласно полученной информации, пациент получил все необходимые лекарственные препараты. Для обеспечения системного решения вопроса дальнейшее лекарственное обеспечение заявителя было взято под персональный контроль заместителем главного врача ГАУЗ «Городская поликлиника № 20» г. Казани.

Наряду с ГИС РТ «Народный контроль», обращения по вопросам лекарственного обеспечения поступают и через Платформу обратной связи. Эффективным примером вмешательства Уполномоченного стало рассмотрение сообщения от августа 2025 года, в котором гражданин Д., житель Агрызского муниципального района, информировал о затруднениях с получением жизненно необходимых противоэпилептических препаратов и выражал обеспокоенность существенными финансовыми затратами на их приобретение.

При первичном рассмотрении сообщения медицинским учреждением была оформлена дополнительная заявка на льготное лекарственное обеспечение, однако заявитель указал на неполное решение проблемы, отметив отсутствие конкретных сроков и гарантий предоставления препаратов. После вмешательства Уполномоченного Министерство здравоохранения провело углубленное рассмотрение ситуации. Пациент был приглашен 21.08.2025 на прием в ГАУЗ «Агрызская центральная районная больница», где для него оформлена дополнительная заявка по федеральной программе льготного лекарственного обеспечения на необходимые препараты. В интересах заявителя направлено ходатайство об ускорении поставок с запросом о конкретных сроках обеспечения необходимыми препаратами, в результате чего пациент был обеспечен требуемыми лекарственными средствами.

Другим примером результативного взаимодействия с Министерством здравоохранения Республики Татарстан стало рассмотрение сообщения от 11.08.2025, в котором заявитель Р., житель г. Набережные Челны, указывал на отсутствие обеспечения жизненно важным лекарственным препаратом «Валганцикловир» после перенесенной операции. Первоначально медицинская организация предложила пациенту альтернативную схему лечения с заменой препарата, что не соответствовало потребностям гражданина. Уполномоченный инициировал дополнительное изучение ситуации и в ходе телефонного разговора с заявителем установил, что пациент в течение трех месяцев после операции не получал необходимый

препарат, а предоставленная ему однократно после подачи обращения упаковка не решала проблему, поскольку требовалось проведение шестимесячного курса лечения. По результатам рассмотрения обращения Уполномоченного ходатайство на обеспечение пациента лекарственным препаратом было направлено в Управление здравоохранения по г. Набережные Челны. В результате принятых мер пациент получил в аптеке № 404 упаковку необходимого препарата. Благодаря системному мониторингу ситуации со стороны Аппарата Уполномоченного, по состоянию на 23.09.2025 в аптеку поступила уже следующая партия препарата, и пациент был своевременно приглашен в поликлинику для получения рецепта и продолжения необходимого курса лечения.

Следует отметить, что в отчетном году Территориальным органом Росздравнадзора по РТ организована экспертиза качества 748 наименований образцов лекарственных препаратов, находящихся в гражданском обороте и 16 образцов медицинских изделий. По результатам проверок из обращения был изъят ряд недоброкачественных препаратов и изделий. Например, среди лекарственных препаратов стандартам качества не соответствовали: «Каптоприл» (таблетки, ООО «ПРАНАФАРМ», Россия) - не соответствовал требованиям нормативного документа по показателю качества «Родственные примеси»; «ЛОПЕРАМИД-АЛИУМ» (капсулы, АО «АЛИУМ», Россия) - не прошел тест по показателю качества «Растворение». Нарушения также зафиксированы при использовании медицинских изделий в ряде учреждений здравоохранения. В частности, изъяты из обращения: шприцы «Луер» (5,0 мл) перчатки диагностические и смотровые.

Важно отметить, что с июля 2020 года в отношении всех лекарственных препаратов введена обязательная маркировка. Цель внедрения маркировки - противодействие производству и обороту недоброкачественной и фальсифицированной продукции, а также управление товарными запасами. Все организации, участвующие в обороте лекарственных препаратов, должны обеспечивать своевременное внесение достоверной информации в систему мониторинга движения лекарственных препаратов.

Внедрение маркировки лекарственных препаратов, позволяющее определять геолокацию конкретной упаковки, обеспечивает прозрачность фармацевтического рынка. Каждый гражданин может воспользоваться мобильным приложением «Честный знак» для проверки легитимности продажи того или иного лекарственного препарата.

Следует также отметить, что в истекшем году особую тревогу Уполномоченного вызвали обращения граждан по вопросам обеспечения лекарственными препаратами, не включенными в Перечень жизненно необходимых и важнейших лекарственных препаратов для медицинского применения (далее – ЖНВЛП), утвержденный распоряжением Правительства Российской Федерации от 12 октября 2019 г. №2406-р.

Так, в адрес Уполномоченного поступали обращения от граждан, страдающих мультисистемным нейродегенеративным заболеванием – болезнью Паркинсона в IV стадии по шкале Хен-Яра. Заявители отмечали, что ранее получали комплексную противопаркинсоническую терапию, однако она перестала быть эффективной. По жизненным показаниям им была рекомендована терапия лекарственным препаратом «Дуодопа» в виде геля для интестинального введения, который позволяет значительно уменьшить флуктуацию симптомов в течение суток.

Благодаря поддержке Раиса Республики Татарстан для обеспечения граждан лекарственными препаратами, не включенными в перечень ЖНВЛП, из республиканского бюджета выделялись дополнительные финансовые средства.

Например, в адрес Уполномоченного обратился гражданин К., житель г. Казани с просьбой оказать содействие в обеспечении его лекарственным препаратом «Дуодопа» в виде геля для интестинального введения. Выражая глубокую озабоченность сложившейся ситуацией, Уполномоченный обратился к министру здравоохранения Республики Татарстан для рассмотрения данного вопроса. Согласно полученной информации от министерства здравоохранения Республики Татарстан лекарственный препарат «Дуодопа» в перечень ЖНВЛП не включен, и для организации обеспечения гражданина К. данным препаратом требовалось выделение дополнительного финансирования. В результате вопрос выделения дополнительных денежных средств был решен положительно. В соответствии с требованиями федерального законодательства для организации закупки указанного препарата была проведена конкурсная процедура, и пациенту гарантировано льготное лекарственное обеспечение по мере поступления препарата.

Также граждане в обращениях сообщали об отсутствии в перечне ЖНВЛП лекарственного препарата «Тиаприд», необходимого при лечении ряда неврологических заболеваний. По информации министерства здравоохранения Республики Татарстан по состоянию на конец декабря 2025 года в обеспечении лекарственным препаратом Дуодопа (гель для интестинального введения) нуждаются восемь пациентов, годовая потребность составляет 29 335,23 тыс. рублей. В обеспечении лекарственным препаратом Тиаприд нуждается один ребенок-инвалид. Годовая потребность составляет 46,36 тыс. рублей. Указанными лекарственными препаратами нуждающиеся пациенты обеспечены за счет дополнительно выделенных денежных средств из республиканского бюджета.

Учитывая важность и социальную значимость данной проблемы, Уполномоченный обратился к министру здравоохранения Российской Федерации с просьбой рассмотреть возможность вынесения на рассмотрение комиссии министерства здравоохранения Российской Федерации по формированию перечня лекарственных препаратов вопроса о включении лекарственных препаратов «Дуодопа» в виде геля для интестинального введения и «Тиаприд» в перечень жизненно необходимых и важнейших лекарственных препаратов для медицинского применения. На момент представления настоящего доклада предложение Уполномоченного находится на рассмотрении.

В завершении отметим, что Уполномоченный продолжит держать на особом контроле вопросы лекарственного обеспечения граждан, своевременно реагируя на поступающие обращения и способствуя системному решению выявленных проблем, ведь доступность необходимых лекарственных препаратов – не просто показатель эффективности системы здравоохранения, но и важнейшая гарантия конституционного права граждан на охрану здоровья и медицинскую помощь.

4.4. ПРАВО НА СОЦИАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ

Одной из ключевых задач любого социального государства является проведение комплексной и обоснованной политики, направленной на формирование таких правовых и экономических условий, которые позволяют гражданам поддерживать достойный уровень жизни. Особенно важна такая поддержка при наступлении юридически значимых обстоятельств - достижении пенсионного возраста, временной или стойкой утрате трудоспособности вследствие болезни или инвалидности, потере кормильца, а также в иных случаях, установленных законодательством Российской Федерации.

Благодаря социально ориентированной политике государства в сфере социального обеспечения граждан, наблюдаются позитивные изменения: ежегодно растут размеры пенсий, увеличивается число получателей социальных услуг. Особое внимание уделяется развитию системы долговременного ухода за пожилыми людьми и инвалидами, что способствует улучшению качества их жизни.

В 2025 году в республике данное направление получило новый импульс: постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 25 декабря 2024 года № 1213 была утверждена республиканская программа «Активное долголетие» на 2025 – 2030 годы. Данная программа направлена на продление активного и здорового образа жизни пожилых граждан, создание условий для реализации их потенциала и повышение качества медицинской помощи, включая развитие гериатрии. Программа также предусматривает расширение социальных услуг, направленных на поддержание здоровья и обеспечение качественного ухода, а также меры по улучшению финансового положения пожилых людей и созданию возможностей для их занятости. Важным аспектом является развитие инфраструктуры, обеспечивающей комфортную и безопасную жизнь старшего поколения.

В рамках реализации указанной программы в сотрудничестве с ПАО «АК БАРС» банком на сайте «Забота» создан раздел «Алтын Еллар – Золотые годы», где размещена интерактивная карта по всем муниципальным районам. С ее помощью каждый гражданин старшего возраста может в проактивном формате ознакомиться с информацией об организациях, на базе которых проводятся занятия физической культурой, спортом, культурно-досуговые мероприятия, функционируют творческие клубы и кружки, волонтёрские объединения, реализуются образовательные программы для данной целевой категории, узнать все подробности о расписании и месте проведения занятий, порядке записи. Сегодня в интерактивной карте размещена информация о 2 тыс. занятий для граждан пожилого возраста. Данная карта позволила 30 тыс. пенсионеров выбрать занятия по интересам и записаться к участию в них. В результате 44,2 % (479,9 тыс. человек) граждан старшего поколения вовлечены в культурно-досуговые, творческие, образовательные, физкультурно-оздоровительные и волонтерские проекты.

Кроме того, в 2025 году в рамках национальных проектов «Демография» и «Семья» построен Зеленодольский дом-интернат для престарелых и инвалидов «Дом заботы». Это современное учреждение рассчитано на 120 койко-мест и занимает площадь более 8,5 тыс. кв. метров. В здании созданы все условия для комплексной реабилитации и комфортного проживания. Особое внимание уделено оснащению «умных» палат, где постояльцы, находящиеся на постоянном постельном режиме, могут самостоятельно управлять освещением, шторами, дверями и телевизором

без помощи персонала. В учреждении также работают кабинеты психолога, специалистов по социальной адаптации и обучению трудовым навыкам, а также физиотерапевта и массажиста. Для занятий лечебной физкультурой оборудован отдельный зал, есть творческая мастерская и библиотека. Все помещения оснащены современным оборудованием, что позволяет эффективно решать задачи реабилитации и создавать максимально комфортные условия для жителей дома-интерната.

Деятельность Уполномоченного по защите права граждан на социальное обеспечение

За 2025 год к Уполномоченному поступило 286 обращений по вопросам социального обеспечения. Граждане активно использовали различные каналы обратной связи: через платформу Единого портала государственных и муниципальных услуг «Госуслуги. Решаем вместе» поступило 615 сообщений, ГИС РТ «Народный контроль» — 349 сообщений, систему ЕГИС «ГЛОНАСС+112» - 403 сообщения, «Инцидент Менеджмент» - 3 756 обращений.

Анализ поступивших обращений позволяет выделить ключевые проблемы, волнующие жителей республики в социальной сфере: вопросы установления инвалидности, организации услуг в системе социального обслуживания, получения технических средств реабилитации, создания безбарьерной среды для лиц с ограниченными возможностями здоровья, назначения и перерасчета пенсий, а также вопросы досрочного выхода на пенсию.

По каждому поступившему обращению Уполномоченный проводил тщательную работу: инициировал проверки, направлял запросы в компетентные органы, осуществлял правовое консультирование граждан, организовывал межведомственное взаимодействие для комплексного решения проблем, при необходимости выезжал на место для объективной оценки ситуации. Благодаря слаженной совместной работе с профильными министерствами, ведомствами, государственными органами и муниципальными образованиями в 2025 году удалось положительно разрешить более 70 % поступивших обращений.

Важным аспектом работы Уполномоченного в 2025 году стало активное взаимодействие с общественными организациями, представляющими интересы различных категорий граждан, в том числе людей с ограниченными возможностями здоровья, ветеранов, пенсионеров и многодетных семей. Такое сотрудничество способствовало более глубокому пониманию проблемных вопросов и оперативному реагированию на возникающие трудности.

В рамках профилактической работы продолжалась системная работа по повышению правовой грамотности населения. Проводились семинары, консультационные сессии, направленные на разъяснение изменений в законодательстве, а также на информирование о возможностях получения социальных льгот и услуг.

В отчетном году также была продолжена работа по совершенствованию нормативно-правовой базы в сфере социального обеспечения. Уполномоченный принимал участие в подготовке предложений по внесению изменений и дополнений в нормативные правовые и законодательные акты, направленные на расширение прав и гарантий граждан, повышение прозрачности и доступности социальных программ.

Защита прав инвалидов на обеспечение техническими средствами реабилитации

В Республике Татарстан по состоянию на 1 января 2026 проживают 311 060 инвалидов, из них 122 551 человек – инвалиды III группы, 133 088 человек – инвалиды II группы, 36 687 человек – инвалиды I группы, 17 173 – дети-инвалиды.

Правозащитная практика показывает, что из года в год не теряют своей актуальности вопросы обеспечения инвалидов техническими средствами реабилитации (далее – ТСР). Согласно информации Отделения Фонда пенсионного и социального страхования Российской Федерации по Республике Татарстан (далее – ОСФР по РТ), по состоянию на 30 декабря 2025 года количество заявок на обеспечение ТСР и протезно-ортопедическими изделиями составило 11 182, из них 1701 заявка - по категории дети-инвалиды.

Для обеспечения техническими средствами реабилитации и протезно-ортопедическими изделиями в 2025 году было заключено 130 государственных контрактов на общую сумму 281 914 тыс. рублей.

В течение 2025 года сотрудники Аппарата Уполномоченного принимали участие в рабочих встречах, организованных ОСФР по РТ, по обсуждению проблемных вопросов обеспечения инвалидов ТСР, протезно-ортопедическими изделиями и санаторно-курортным лечением. По итогам этих встреч совместно разрабатывались конкретные рекомендации и предложения, направленные на решение наиболее острых проблем в данной сфере.

Для объективного и всестороннего рассмотрения обращений граждан, связанных с длительным отсутствием обеспечения инвалидов необходимыми ТСР, Уполномоченный поддерживал тесное сотрудничество с ОСФР по РТ. Благодаря оперативному взаимодействию удалось успешно разрешить ряд обращений граждан.

Например, по обращению гражданки Х. её сын, инвалид 1-й группы с детства, в рамках государственного контракта был обеспечен впитывающими простынями (пеленками) и подгузниками для взрослых в полном объеме.

Гражданка С. из Зеленодольского района в рамках государственного контракта была обеспечена экзопротезом молочной железы, бюстгальтерами (лиф-креплениями) и/или грацией (полуграцией) для фиксации экзопротеза молочной железы, а также трикотажными чехлами для экзопротеза молочной железы.

В результате рассмотрения обращения гражданина Г. Лениногорского района был положительно решен вопрос о предоставлении ему электронного сертификата на приобретение мочеточникового катетера для уретерокутанеостомы.

Анализ поступающих обращений показывает, что в некоторых случаях длительное отсутствие ТСР для инвалидов связано с нарушением сроков поставки со стороны поставщиков по заключенным контрактам. Например, в Аппарат Уполномоченного поступило обращение от гражданки С., которая действовала в интересах своей матери и просила обеспечить ее подгузниками. В ходе проверки выяснилось, что поставщик не выполнил условия государственного контракта в полном объеме в срок, из-за чего ОСФР по РТ направил ему претензии. Часть штрафных санкций была оплачена добровольно, однако по другому контракту продолжается претензионная работа с предъявлением штрафов и пени за задержку исполнения обязательств.

В целях безусловного соблюдения прав лиц с инвалидностью на своевременное и полное обеспечение ТСР Уполномоченный рекомендует ОСФР по РТ обеспечить строгую своевременность проведения закупочных процедур, принимая во внимание факторы сезонности и индивидуальные потребности каждого лица с инвалидностью, нуждающегося в ТСР; внедрить комплексную систему мониторинга сроков поставки ТСР, позволяющую оперативно выявлять и предотвращать любые отклонения от установленных графиков.

Особую обеспокоенность вызывает ситуация, связанная с обеспечением электронных сертификатов на приобретение ТСР достаточным финансированием. Как свидетельствует практика, в отдельных случаях фактическое поступление денежных средств на электронные сертификаты затягивается до двух-трех месяцев, что создает критические затруднения, в особенности при необходимости приобретения ТСР для ежедневного использования. Подобные задержки нивелируют эффективность электронного сертификата – механизма, изначально призванного упростить и ускорить процесс обеспечения граждан с инвалидностью необходимыми ТСР.

В ноябре 2025 года в адрес Уполномоченного поступило обращение инвалида 1 группы, гражданина Ш., о невозможности использовать электронный сертификат. Несмотря на то, что сертификаты были корректно зарезервированы в августе 2025 года через государственную информационную систему, к ноябрю 2025 года финансирование по ним так и не поступило.

В сложившейся ситуации Уполномоченный обратился в адрес управляющего ОСФР по РТ о проведении всесторонней проверки обстоятельств дела, установлении правовых и фактических причин задержки финансирования электронных сертификатов, а также о проверке соблюдения нормативно установленных сроков предоставления денежных средств. Уполномоченным было указано на необходимость принятия исчерпывающих мер по устранению выявленных нарушений и восстановлению прав заявителя на обеспечение ТСР.

В результате принятых мер вопрос финансирования электронного сертификата заявителя был положительно разрешен, что позволило реализовать его право на получение необходимых ТСР. Согласно информации, предоставленной ОСФР по РТ, в 2025 году (по состоянию на 30.12.2025) оформлены электронные сертификаты и выплачена компенсация за самостоятельно приобретенные ТСР (по чекам до 01.01.2025) на общую сумму 2 577 926,4 тыс. рублей. При анализе причин задержек финансирования электронных сертификатов нами обращено внимание на отсутствие нормативно установленных сроков для зачисления средств на такие сертификаты.

Отрадно отметить, что для устранения указанной неопределенности и обеспечения своевременного доступа инвалидов к необходимым ТСР в ноябре 2025 года Президентом Российской Федерации Правительству Российской Федерации поручено до 1 марта 2026 года определить порядок финансового обеспечения электронных сертификатов, используемых для приобретения (оплаты) технических средств реабилитации и услуг, предоставляемых инвалидам, установив в том числе предельные сроки для перечисления денежных средств на счета, открытые в целях использования указанных сертификатов.

В целях совершенствования механизма обеспечения инвалидов техническими средствами реабилитации посредством электронных сертификатов Уполномоченный рекомендует ОСФР по РТ активизировать информационно-разъяснительную работу

среди граждан с инвалидностью о возможностях, порядке оформления и использования электронных сертификатов для приобретения технических средств реабилитации, в том числе посредством размещения соответствующих информационных материалов в средствах массовой информации, на официальных сайтах ведомств, распространения печатных памяток в учреждениях медико-социальной экспертизы, многофункциональных центрах предоставления государственных и муниципальных услуг, а также в общественных организациях инвалидов.

Обеспечение доступности для инвалидов жилых помещений общего имущества в многоквартирном доме

Практика деятельности Уполномоченного показывает, что для людей с ограниченными возможностями здоровья, особенно для инвалидов-колясочников, по-прежнему остается серьезной проблемой невозможность самостоятельно выйти из своего многоквартирного дома. Отсутствие безбарьерного выхода создает значительные препятствия для их передвижения и ограничивает доступ к социальным объектам и пешеходно-транспортной инфраструктуре. В то же время наличие удобного и доступного выхода из жилого дома является необходимым условием, которое позволяет людям с инвалидностью полноценно участвовать в жизни общества, обеспечивая им равные возможности для социальной интеграции и самостоятельного передвижения.

Обращения, поступающие в адрес Уполномоченного, по вопросам оказания содействия в реализации прав граждан на обеспечение доступности жилых помещений и общего имущества в многоквартирных домах эффективно разрешаются посредством конструктивного взаимодействия с органами местного самоуправления и управляющими организациями.

В качестве положительного примера можно отметить работу ООО «Управляющая компания РАН Сервис», выполнившей в кратчайшие сроки мероприятия по восстановлению технического вспомогательного устройства для спуска/подъема инвалидной коляски в подъезде многоквартирного дома № 1 по ул. К. Габишева в г. Казани. Это обеспечило беспрепятственный доступ инвалида-колясочника к месту проживания в соответствии с требованиями действующего законодательства.

Другим примером служит обращение гражданки Ш., действовавшей в интересах своего супруга, инвалида-колясочника 1 группы, с просьбой оказать содействие в обеспечении беспрепятственного доступа к жилому помещению путем установки пандусов внутри подъезда и на крыльце многоквартирного дома № 60А по ул. Р. Зорге в г. Казани.

По итогам рассмотрения управляющей компанией ООО «УютСервис Групп» обращения был получен ответ о невозможности установки стационарных пандусов со ссылкой на отсутствие технической возможности. При этом заявитель настаивала на рассмотрении альтернативного варианта – установки складных (откидных) металлических конструкций вдоль лестничных маршей и на крыльце подъезда.

В целях обеспечения инвалиду доступных условий и принятия мер по устранению нарушений Уполномоченный обратился к главе Администрации Вахитовского и Приволжского районов Исполнительного комитета г. Казани, а также в ООО «УютСервис Групп» с просьбой организовать обследование многоквартирного

дома с привлечением специальной комиссии на предмет технической возможности установки пандусов или иных средств, обеспечивающих беспрепятственный доступ инвалида-колясочника к жилому помещению. Согласно полученной впоследствии информации, ООО «УютСервис Групп» произвело работы по установке откидного пандуса в подъезде и пандуса на входной группе по адресу проживания заявителя с супругом.

Важно также отметить, что значительную результативность в разрешении проблем граждан, связанных с нарушением прав инвалидов на доступную среду, демонстрирует ГИС РТ «Народный контроль». В 2025 году в категории «Доступная среда» было зафиксировано 197 уведомлений, из которых 135 (68%) вопросов получили положительное разрешение. Территориальное распределение уведомлений характеризуется следующими показателями: г. Казань – 159, г. Набережные Челны – 18, Альметьевский район – 9, Бугульминский и Зеленодольский районы – по 3 уведомления соответственно.

Одним из примеров эффективного решения следует отметить разрешение ситуации по обращению гражданина Р. относительно установки пандуса в подъезде №2 многоквартирного дома №7 по ул. Комиссара Габишева в г. Казани. В целях обеспечения условий доступности общего имущества для маломобильных групп населения Уполномоченным было инициировано обращение в адрес главы Администрации Вахитовского и Приволжского районов Исполнительного комитета г. Казани и руководства ООО «Управляющая компания РАН Сервис» с ходатайством об оказании содействия в монтаже пандуса в указанном подъезде и обустройстве съезда с плиты у подъезда на тротуар. Для объективной оценки ситуации и принятия мер сотрудником Аппарата Уполномоченного совместно с представителями Администрации Вахитовского и Приволжского районов Исполнительного комитета г. Казани и ООО «Управляющая компания РАН Сервис» был осуществлен выезд на место. В результате были реализованы работы по обустройству съезда, что значительно улучшило доступность подъезда для маломобильных групп населения.

Аналогичным образом, после вмешательства Уполномоченного, была разрешена ситуация по обращению гражданки Г. касательно установки пандуса по адресу: г. Казань, пр. Ямашева, д. 69, где проживающий в подъезде инвалид-колясочник не имел возможности самостоятельно выйти из жилого помещения. По итогам обращения Уполномоченного в адрес Администрации Авиастроительного и Ново-Савиновского районов г. Казани и ООО «УК «Уютный Дом» данный вопрос был разрешен положительно, и автор выразил благодарность, оставив положительный комментарий в системе.

Анализ обращений граждан по вопросам обеспечения доступности многоквартирных домов для инвалидов и маломобильных групп населения показывает необходимость системного подхода к решению данной проблемы.

В этой связи Уполномоченный рекомендует органам местного самоуправления совместно с управляющими компаниями проводить систематическую работу по выявлению многоквартирных домов, в которых проживают инвалиды-колясочники, с целью планирования и реализации мероприятий по обеспечению доступной среды в приоритетном порядке.

Кроме того, при наличии соответствующих заявлений от собственников помещений, имеющих инвалидность, при планировании капитального ремонта общего

имущества в многоквартирных домах предусматривать мероприятия по созданию безбарьерной среды, включая устройство пандусов, съездов, поручней и иных конструктивных элементов, что позволит наиболее эффективно реализовать права маломобильных групп населения на беспрепятственный доступ к объектам социальной инфраструктуры и месту проживания.

Право на социальное обслуживание

Важнейшим аспектом соблюдения прав инвалидов и граждан преклонного возраста является возможность предоставления им социальных услуг в стационарной форме. На сегодняшний день социальное обслуживание населения является одной из ключевых составляющих социальной политики государства.

В Республике Татарстан на 2025 год проживали 955,9 тыс. человек старше трудоспособного возраста, что составляет 23,8 % численности населения республики. Для старшего поколения на первый план в зависимости от возраста и состояния здоровья выходит участие в программах активного долголетия либо долговременного ухода.

В интересах 65 тыс. граждан старшего поколения, внесших вклад в социально-экономическое развитие Республики Татарстан и удостоенных звания «Ветеран труда», во исполнение поручения Раиса Республики Татарстан Р.Н. Минниханова в 2025 году увеличена пороговая величина среднемесячного дохода, дающая право на получение мер социальной поддержки, - с 20 до 23 тыс. рублей.

Также в течение 2025 года:

- 16,9 тыс. пожилых и инвалидов получили услуги социальных работников на дому;

- 6 тыс. (5 999) пожилых, нуждающихся в постоянной посторонней помощи, охвачены системой долговременного ухода;

- 528 пожилым, для кого даже самые простые действия ─ недостижимая цель, были оказаны услуги помощников по уходу;

- 2,7 тыс. (2 712) родственников обучены основам ухода;

- 26 пожилых проживают в приемных семьях;

- 2,2 тыс. (2 240) человек воспользовались услугами бесплатного проката технических средств реабилитации до оформления инвалидности;

- 44,5 тыс. человек 65+, проживающих на селе, с помощью социальных работников были доставлены на медицинские осмотры. В результате каждый шестой направлен на дополнительное обследование, на операцию – 100 человек.

По информации министерства труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан, по состоянию на 19.12.2025, очередность на получение социальных услуг в домах-интернатах, предназначенных для граждан, имеющих психические расстройства, составляет 213 человек. В домах-интернатах для престарелых и инвалидов очередности не имеется. При этом учреждения социального обслуживания имеют высокий процент заполняемости.

Примером эффективного взаимодействия Уполномоченного с министерством труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан является обращение гражданки С., 1964 г.р., по вопросу определения ее в дом-интернат для престарелых и инвалидов. Уполномоченный обратился в адрес министра труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан для оказания содействия в ее устройстве

в социальное учреждение. Из представленного ответа следовало, что гражданка С. признана нуждающейся в предоставлении социальных услуг в доме-интернате и поставлена на очередь (№ 1 от 26.09.2025). В связи с тем, что на момент признания ее нуждающейся она была госпитализирована, вопрос о предоставлении социальных услуг был рассмотрен после прохождения стационарного лечения. Согласно дополнительно представленной информации, с 11.11.2025 гражданка С. является получателем социальных услуг ГАУСО «Елабужский дом-интернат для престарелых и инвалидов».

Другой пример - обращение гражданки Г. в интересах гражданина Р., проживающего в Пестречинском районе, с просьбой оказать содействие в скорейшем размещении последнего в учреждение социального обслуживания для граждан, имеющих психические расстройства. Из обращения следовало, что гражданин Р. проживает один, страдает психическим расстройством и не имеет возможности самостоятельно осуществлять уход за собой. Сама гражданка Г. является инвалидом II группы, страдает заболеванием «рак крови» и в силу возраста не может осуществлять полноценный уход за ним. Со слов заявителя, он стоял в очереди в учреждение социального обслуживания под № 7, однако на протяжении более двух месяцев очередность оставалась прежней. После обращения Уполномоченного в адрес министра труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан, с 29.07.2025 гражданин Р. стал получателем социальных услуг ГАУСО «Ново-Чурилинский дом-интернат, предназначенный для граждан, имеющих психические расстройства».

Вместе с тем, при рассмотрении подобных жалоб обращает на себя внимание тот факт, что граждане, нуждающиеся в социальной помощи и поддержке, зачастую оказываются вне поля зрения социальных служб. Основанием предоставления социального обслуживания является заявление нуждающегося гражданина или его законного представителя. Однако не все такие граждане знают о своих правах в этой сфере или в силу неудовлетворительного состояния здоровья не могут самостоятельно обратиться в соответствующие службы с заявлением.

Через ЕГИС «ГЛОНАСС +112», а также непосредственно в адрес Уполномоченного в 2025 году поступило 286 обращений по вопросам оказания социальной помощи пожилым гражданам.

В связи с вышеизложенным Уполномоченный рекомендует органам местного самоуправления совместно с территориальными отделами социальной защиты министерства труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан ежемесячно проводить работу по выявлению лиц, нуждающихся в предоставлении социальных услуг.

Важно также отметить, что в отчетном году Уполномоченным продолжена работа по мониторингу работы частных пансионатов. Руководитель одного из частных пансионатов для пожилых граждан, осуществляющих свою деятельность в Рыбно-Слободском районе, обратился по вопросам оказания социальной и медицинской помощи лицам пожилого возраста, проживающим в данном учреждении. Учитывая социальную значимость вопроса, Уполномоченным было организовано выездное совещание, по итогам которого принят ряд решений, в том числе о прикреплении граждан, проживающих в частном пансионате, к медицинскому учреждению по месту нахождения, а также о внедрении единых минимальных требований к профессиональной подготовке персонала, организации питания и обеспечению материально-технической базы.

Отрадно отметить, что рекомендации Уполномоченного приняты к исполнению. Оказание методической помощи сотрудникам частного пансионата организовано на базе ГАУСО «Корноуховский дом-интернат для престарелых и инвалидов». Проводятся встречи руководителей и специалистов обоих учреждений по вопросам организации деятельности с применением опыта работы государственного дома-интерната. Медицинские услуги гражданам пожилого возраста данного учреждения оказывает фельдшер Нижнетимерлекского сельского поселения.

Также отметим, что в сентябре 2025 года посредством ЕГИС «ГЛОНАСС+112» поступило сообщение от гражданки Р. о возможном ненадлежащем обращении с проживающей в частном пансионате «Сердце гармонии» гражданкой Г., 1941 г.р. Заявитель сообщила о наличии у пожилой женщины гематом и о предполагаемой изоляции ее от посещений третьими лицами. Уполномоченным совместно с представителями прокуратуры Зеленодольского муниципального района была проведена внеплановая выездная проверка указанного учреждения. В ходе обследования был произведен осмотр помещений пансионата, проведены конфиденциальные беседы с проживающими гражданами, проверена документация учреждения. По результатам проверки установлено, что условия содержания граждан в пансионате соответствуют установленным требованиям, факты ненадлежащего обращения с проживающими не подтвердились, случаев изоляции или ограничения права на общение с третьими лицами не выявлено.

В ежегодном докладе Уполномоченного за 2024 год Уполномоченный подчеркнул важность введения обязательного лицензирования для организаций, предоставляющих услуги по уходу за пожилыми людьми. В связи с этим были подготовлены и направлены предложения по внесению изменений в действующее законодательство.

Согласно письму, поступившему в наш адрес в апреле 2025 года от заместителя председателя Комитета Совета Федерации по регламенту и организации парламентской деятельности А.М. Терентьева, вопрос, связанный с лицензированием деятельности по предоставлению социальных услуг в учреждениях социального обслуживания, находится в работе Совета Федерации Российской Федерации. Правительству Российской Федерации рекомендовано ускорить внесение в Государственную Думу Федерального Собрания Российской Федерации проекта федерального закона «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» (в части лицензирования деятельности по предоставлению социальных услуг в стационарной форме социального обслуживания).

Уполномоченный выражает надежду на скорейшее принятие соответствующего законопроекта.

Актуальные вопросы защиты прав граждан без определенного места жительства, обеспечение социальных и трудовых прав лиц, проживающих в «рабочих домах»

Проблема бездомности представляет собой одну из наиболее острых и сложных социальных задач государства и общества.

В декабре 2024 года на ежегодном заседании Совета при Президенте Российской Федерации по развитию гражданского общества и правам человека Президент России

В.В. Путин особо подчеркнул важность поддержки людей, оказавшихся в трудной жизненной ситуации.

По данным социологического маркетингового агентства «Валидейта» (Validada), в России проживает около 2,13 млн. человек без определенного места жительства1. Это огромная цифра иллюстрирует масштаб вызова. По оценочным данным общественной организации АНО «ЦСР «Приют Человека», в Казани в 2024 году насчитывалось от 2,5 до 2,7 тыс. бездомных. Подавляющее большинство из них – мужчины (около 80%)2.

Наличие бездомных на улицах городов свидетельствует о существующих системных сбоях в реализации основных социальных прав, закрепленных в Конституции Российской Федерации, и указывает на необходимость совершенствования государственной, муниципальной и общественной поддержки.

За последние пять лет в Аппарат Уполномоченного через ЕГИС «ГЛОНАСС+112» поступило более 3 000 сообщений по данной тематике.

2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2025 г. (по состоянию на 30.12.2025
288	494	947	786	865

Количество обращений свидетельствует о социальной напряженности и обеспокоенности общества проблемой бездомности. Принимая во внимание всю серьезность данного вопроса, в отчетном году в соответствии со статьей 27 Закона Республики Татарстан от 3 марта.2000 года № 95 «Об Уполномоченном по правам человека в Республике Татарстан» Уполномоченным подготовлен специальный доклад по теме «Защита прав лиц без определенного места жительства: вызовы и решения» (далее – Специальный доклад). Он состоит из двух глав, охватывающих семь тематических параграфов.

В основу данного доклада легли результаты повседневной правозащитной деятельности Уполномоченного, а также результаты плодотворного сотрудничества с министерством труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан, министерством здравоохранения Республики Татарстан, министерством внутренних дел по Республике Татарстан и с общественными организациями. Именно этот комплексный подход позволил Уполномоченному охватить широкий спектр вопросов, касающихся защиты прав и свобод лиц без определенного места жительства.

В Специальном докладе подробно освещается деятельность государственных специализированных учреждений и некоммерческих организаций, которые оказывают экстренную помощь бездомным. В нем представлены, как качественные, так и количественные показатели их деятельности: сколько граждан получили помощь, как налажено взаимодействие с другими организациями и службами.

Отдельное внимание в Специальном докладе уделено вопросам медицинского обслуживания бездомных. Также подробно рассматривается проблема появления

[1] Результаты работы социологического маркетингового агентства «Валидейта» (Validada) «Оценка числа бездомных на основании данных об их смертности».Режим доступа: https://homeless.ru/news/skolko_bezdomnykh_lyudey_v_rossii_issledovanie_validata/?city=spb

[2] Письмо АНО «Центр социальной ресоциализации «Приют Человека» от 09 октября 2025 года №3004-СС

бездомных людей в подъездах жилых домов. Вторая глава Специального доклада посвящена деятельности «рабочих домов» на территории Республики Татарстан.

Каждый из нас не раз видел на остановках и вокзалах объявления: «Рабочий дом», «Работа, жилье, зарплата каждую неделю», «Помощь попавшим в трудную ситуацию», «Даем работу, восстанавливаем документы». За этими привлекательными обещаниями нередко скрывается суровая реальность трудовой эксплуатации и ограничения свободы. В объявлениях практически отсутствует конкретное описание предлагаемой работы, указывается лишь контактный номер телефона, звонок по которому может привести к перемещению человека в неизвестное место.

Учитывая изложенное, в соответствии с планом работы Уполномоченного на 2025 год, совместно с Прокуратурой Республики Татарстан и министерством внутренних дел по Республике Татарстан нами были организованы выезды в «рабочие дома». Адреса «рабочих домов» были определены на основе анализа сообщений, поступающих через систему ЕГИС «Глонасс+112».

В Специальном докладе отражены ключевые системные проблемы, выявленные в ходе выездного мониторинга, а также возможные пути их решения.

Большинство «рабочих домов» существуют в серой зоне, не имея никакого юридического статуса или разрешительных документов, а именно: отсутствие государственной регистрации юридического лица или индивидуального предпринимателя, отсутствие официально оформленных договоров аренды помещений, неисполнение обязанности по постановке на налоговый учет.

В настоящее время не существует единого нормативного правового акта, который устанавливает признаки, позволяющие однозначно идентифицировать данную форму организации труда и проживания. Это приводит к разночтениям в правоприменительной практике и создает возможности для манипулирования со стороны недобросовестных предпринимателей.

Неформальный характер деятельности «рабочих домов» значительно ограничивает возможности проведения контроля за соблюдением санитарно-гигиенических норм и правил пожарной безопасности. Отсутствие регулярных проверок создает угрозу для жизни и здоровья лиц, проживающих и работающих в таких условиях.

Проект Специального доклада был рассмотрен на заседании Экспертного совета при Уполномоченном с участием депутатов Государственного Совета Республики Татарстан, представителей Аппарата Кабинета Министров Республики Татарстан, Прокуратуры Республики Татарстан, министерства внутренних дел по Республике Татарстан, министерства труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан, министерства здравоохранения Республики Татарстан, Общественной палаты Республики Татарстан, исполнительных комитетов муниципальных районов и городских округов Республики Татарстан, общественных помощников Уполномоченного, некоммерческих и общественных организаций.

В заключительной части Специального доклада представлен ряд практических рекомендаций для органов власти, правоохранительных органов, профильных министерств и общественных организаций. В числе ключевых предложений – усиление профилактических мер по борьбе с бездомностью, обеспечение доступности учреждений, оказывающих помощь бездомным, а также организация их долгосрочной поддержки и социальной адаптации как на региональном, так и на муниципальном уровне. Особое внимание предлагается уделить систематическому выявлению лиц

без определенного места жительства и работе с ними без формального подхода, с проявлением должного внимания и поддержки. Также в числе предложений – активизация информационной работы, включая распространение памяток для нуждающихся в помощи в местах массового пребывания людей и социальных учреждениях, проведение профилактических бесед в наркологических диспансерах и центрах социальной адаптации.

Предлагается регулярно организовывать совместные выездные рейды для выявления и сопровождения бездомных. Отдельно подчеркивается необходимость оперативного реагирования участковых уполномоченных полиции на сообщения о лицах без определенного места жительства, поступающие через систему ЕГИС «ГЛОНАСС +112», с прибытием на место в течение получаса.

Рекомендуется уделять внимание проблеме нахождения бездомных в подъездах многоквартирных домов, проводить ежеквартальные обходы административных участков для выявления объектов, используемых в качестве «рабочих домов», а также проводить проверки по обращениям граждан о нарушении трудовых прав в подобных местах.

Эти рекомендации призваны стать основой для системных изменений, направленных на предотвращение трудовой эксплуатации, защиту прав граждан и обеспечение достойных условий труда и проживания.

Контроль за исполнением данных рекомендаций будет осуществляться в 2026 году.

4.5. ПРАВО НА ОБРАЗОВАНИЕ

В 2025 году государством продолжена работа по повышению доступности и качества образования, соответствующего требованиям инновационного развития экономики, современным потребностям общества.

Одним из ключевых нововведений прошедшего года стало внедрение единого подхода к формированию расписания учебных занятий. Министерством просвещения Российской Федерации утверждены варианты расписаний уроков для 1–11-х классов при организации обучения в 2025/2026 учебном году. При этом каждая школа может формировать собственные расписания, адаптированные к специфике их образовательного процесса.

В 2025 году также реализовывались меры по оптимизации учебной нагрузки обучающихся. Продолжительность контрольных работ (письменных проверок) ограничена диапазоном от одного до двух учебных часов (не более 45 минут каждый). Суммарная доля контрольных и проверочных работ не должна превышать 10% общего учебного времени по каждому предмету в конкретном классе в течение учебного года.

Начиная с 1 сентября 2025 года увеличена аудиторная нагрузка по предмету «История» – с двух до трех учебных часов в неделю. В учебные планы 5-7-х классов интегрирован новый модуль – «История нашего края». Данные изменения подчеркивают важность патриотического воспитания и углубленного изучения региональной истории.

В прошедшем году был также введен в действие новый национальный стандарт школьной формы – ГОСТ Р 71582-2024, который устанавливает единые требования к одежде обучающихся с первого по 11-й класс, направлен на повышение качества и безопасности школьной одежды.

Важно также отметить, что в сентябре 2025 года вступили в силу изменения в санитарные правила и нормы (СанПиН 1.2.3685-21), затрагивающие деятельность общеобразовательных организаций и организаций дошкольного образования, регулирующих широкий спектр вопросов, включая расстановку мебели, организацию режима дня, использование электронных средств обучения и оснащение пищеблоков.

В целом комплекс мер, предпринятых в 2025 году в нашей стране, свидетельствует о системном подходе к совершенствованию системы образования и призван создать более благоприятную и эффективную среду для обучения и развития детей.

Основные формы работы Уполномоченного в сфере защиты прав граждан на образование

В отчетном году институт Уполномоченного принимал участие в защите прав граждан на образование в рамках различных направлений своей деятельности.

В течение отчетного года Уполномоченным регулярно отслеживалась новостная лента в средствах массовой информации, осуществлялся сбор и анализ информации от государственных органов, органов местного самоуправления в целях дальнейшего изучения и внесения предложений по точечным проблемам реализации права граждан на образование.

В мае и сентябре 2025 года Уполномоченным совместно с объединением женщин-депутатов Государственного Совета Республики Татарстан «Мәрхәмәт – Милосердие» проводились телефонные «горячие линии» с приглашением представителей министерства образования, прокуратуры Республики Татарстан, Управления образования Исполнительного комитета муниципального образования города Казани и др., в ходе которых заявители имели возможность задать интересующие их вопросы, получить квалифицированные ответы и консультации от приглашенных специалистов. Такая практика способствует оперативному решению проблем и укреплению диалога между государственными органами и родителями, образовательными организациями.

В отчетном году прорабатывались вопросы соблюдения права на образование с представителями государственных органов и экспертного сообщества в ходе публичных мероприятий – форумов, конференций, круглых столов.

В частности, Уполномоченный выступил на республиканском августовском совещании работников образования для специалистов органов опеки и попечительства «На защите детства: стратегии, практика, ресурсы» с докладом, посвященным соблюдению прав и законных интересов детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей в Республике Татарстан (20 июня 2025 года).

На августовском совещании работников образования Пестречинского муниципального района Республики Татарстан Уполномоченный в своем выступлении акцентировал внимание на актуальных вопросах, касающихся необходимости реализации индивидуального подхода к каждому обучающемуся, активизации работы с родителями, совершенствования воспитательной работы, предотвращения вовлечения детей в противоправную деятельность, а также развития системы дополнительного образования (27 августа 2025 года).

Уполномоченным также принято участие в пленарном заседании республиканского августовского совещания работников образования и науки «Ценностные ориентиры современного образования» (22 августа 2025 года).

В течение года Уполномоченный активно работал в составе Республиканской комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав, на заседаниях которой рассматривались актуальные вопросы обучения и воспитания детей, находящихся в конфликте с законом, профилактики правонарушений среди несовершеннолетних, организации их внеурочной занятости, и другие темы.

Помимо этого, Уполномоченный и сотрудники Аппарата Уполномоченного принимали участие во всех заседаниях Комитета Государственного Совета Республики Татарстан по образованию, культуре, науке и национальным вопросам, на которых обсуждались актуальные вопросы развития системы образования Республики Татарстан и законопроекты в данной сфере.

Также отметим, что в течение 2025 года институт Уполномоченного тесно взаимодействовал с участниками образовательного процесса, охватывая как учащихся общеобразовательных учреждений, так и студентов организаций высшего и среднего профессионального образования.

Так, в рамках мероприятий, приуроченных к Международному дню защиты прав человека (декабрь 2025 года), сотрудник Аппарата Уполномоченного провел тематический урок для учащихся 9-10 классов МБОУ «Лицей № 116 имени Героя Советского Союза А.С. Умеркина». Цель данного мероприятия заключалась в формировании у обучающихся правовой культуры, уважения к основополагающим правам и свободам человека, а также к Конституции Российской Федерации как основному закону государства.

В январе 2025 года Уполномоченный принял участие в церемонии награждения лауреатов и победителей премии «Студент года». В рамках поддержки молодежных инициатив Уполномоченный также присоединился к проекту «Люби. Созидай. Вдохновляй» - серии образовательных сессий для молодежи Татарстана, организованных министерством по делам молодежи Республики Татарстан при поддержке Раиса Республики Татарстан и платформы «Россия — страна возможностей». Программа включала пять стратегических сессий: «Омтылыш», «Сакла», «Ныклык», «Кыйммәт» и «Гении вместе». 17 сентября 2025 года в рамках сессии «Омтылыш: про карьеру», ориентированной на молодых людей с инвалидностью, Уполномоченный провел встречу с участниками, в ходе которой подробно рассказал о действующих мерах социальной поддержки.

Кроме того, Уполномоченный вошел в состав Экспертного совета IX премии «Достижение года», направленной на поддержку талантливых студентов образовательных организаций среднего профессионального образования, также принял участие в церемонии награждения победителей.

Строительство и капитальный ремонт образовательных организаций в Республике Татарстан

В 2025 году в рамках реализации национального проекта «Молодежь и дети» государственной программы Российской Федерации «Комплексное развитие сельских территорий» и отдельных решений руководства республики завершено строительство

пяти объектов общего образования на 4 059 мест (в том числе строительство трех дополнительных корпусов к существующим школам на 1 611 мест). Новые школы введены в эксплуатацию в г. Казани (жилой комплекс «Лето»), г. Набережные Челны (микрорайон «Замелекесье»), а также в Кукморском, Лаишевском и Тукаевском муниципальных районах.

Кроме того, в 2025 году построены пять детских садов на 980 мест в г. Казани, Пестречинском, Лаишевском Высокогорском, Апастовском муниципальных районах.

Высокие темпы строительства и реконструкции объектов дошкольной образовательной инфраструктуры за последние годы позволили системе образования достичь стапроцентной доступности дошкольного образования для детей всех возрастных категорий.

В отчетном году в адрес Уполномоченного поступили единичные обращения, касающиеся вопросов обеспечения детей местами в дошкольных образовательных организациях. Данные обращения преимущественно поступали из г.г. Казань и Набережные Челны. В своих обращениях родители (законные представители) чаще всего просили оказать содействие в зачислении детей в дошкольные учреждения, расположенных в непосредственной близости от места проживания.

В свою очередь, по каждому поступившему обращению Уполномоченный связывался с органами управления образования с просьбами о проведении адресной работы в отношении каждого конкретного ребенка и поиске компромиссных вариантов зачисления в дошкольные образовательные организации.

Вместе с тем, анализ правозащитной практики указывает на существующие вызовы с обеспечением детей местами в общеобразовательных организациях в территориальной доступности в новых микрорайонах. При этом принимаемые руководством республики системные меры способствует постепенному снижению остроты данного вопроса и демонстрирует позитивные результаты.

Например, в 2024 году для жителей Сокуровского сельского поселения Лаишевского муниципального района остро стояла проблема дефицита мест в МБОУ «Сокуровская средняя общеобразовательная школа имени Г.Р. Державина» Лаишевского муниципального района Республики Татарстан.

С целью обеспечения конституционного права детей на общедоступное и бесплатное основное общее образование Уполномоченным было направлено обращение в адрес главы Лаишевского муниципального района Республики Татарстан с просьбой принять исчерпывающие меры по строительству общеобразовательной школы в Сокуровском сельском поселении.

В отчетном году данный вопрос получил успешное разрешение. В Сокуровском сельском поселении был возведен современный четырехэтажный корпус площадью более 5 тыс. кв. метров, оснащенный современным техническим оборудованием, мебелью и необходимым учебным инвентарем, соответствующим федеральным государственным образовательным стандартам. В новом здании созданы комфортные условия для обучения и всестороннего развития школьников, включая просторные учебные классы, столовую с профессиональным оборудованием, помещения для внеурочной деятельности и комфортные кабинеты для педагогов. В 2025 году в адрес Уполномоченного, а также через ГИС РТ «Народный контроль», поступило более 20 обращений граждан о необходимости строительства новых образовательных организаций. География запросов охватывает как г. Казань (п. Салмачи, ЖК «Экопарк Дубрава»), так и активно развивающиеся территории Высокогорского (с. Шигали,

с. Усады, п. Озерный, д. Чернышевка, с. Семиозерка), Пестречинского (с. Богородское, с. Куюки, п. Камышлы) и Елабужского (с. Поспелово, п. Луговой, с. Мальцево) муниципальных районов Республики Татарстан, где темпы жилищного строительства опережают развитие социальной инфраструктуры.

Наибольшее количество обращений жителей г. Казани в 2025 году было связано с необходимостью строительства новой школы в жилом комплексе «Экопарк Дубрава». Указанный жилой массив характеризуется активной динамикой развития, что проявляется в ежегодном вводе в эксплуатацию многоквартирных домов. Однако, несмотря на устойчивый рост численности населения, общеобразовательная организация в границах указанного жилого комплекса отсутствует. Дети, проживающие в микрорайоне, территориально прикреплены к МБОУ «Гимназия № 6» Приволжского района г. Казани, МБОУ «Татаро-английская гимназия №16» Приволжского района г. Казани, а также МБОУ Средняя общеобразовательная русско-татарская школа №150» Приволжского района г. Казани. При этом заявители в своих обращениях акцентировали внимание на переполненность вышеуказанных образовательных учреждений, что приводит к организации учебного процесса в две смены и увеличению наполняемости классов до 40 человек.

В целях урегулирования сложившейся ситуации Уполномоченный обратился в адрес Премьер-министра Республики Татарстан, министра образования, а также руководителя Исполнительного комитета муниципального образования г. Казани.

Согласно информации, предоставленной Исполнительным комитетом муниципального образования г. Казани, на территории жилого комплекса «Экопарк Дубрава» на основании ранее разработанного эскиза застройки утвержден проект межевания, предусматривающий формирование земельного участка под общеобразовательную школу, рассчитанную на 1100-1501 место. Указанный участок сформирован и поставлен на кадастровый учет под номером 16:00:000000:68438.

В свою очередь, Кабинет Министров Республики Татарстан сообщил, что строительство общеобразовательной организации в микрорайоне «Экопарк Дубрава» г. Казани в 2025 году в рамках национального проекта «Молодежь и дети» не предусмотрено. При проведении Министерством просвещения Российской Федерации дополнительных отборов заявок на участие в федеральных проектах по строительству объектов общего образования вопрос строительства школ на территории республики будет рассмотрен в порядке, установленном действующим законодательством.

Уполномоченный выражает надежду на положительное разрешение указанного вопроса в 2026 году. Наряду со строительством новых образовательных учреждений, в республике большое внимание уделяется и капитальному ремонту уже существующих объектов.

По данным министерства образования, в 2025 году в рамках программы капитального ремонта образовательных организаций осуществлены строительно-монтажные работы в 114 зданиях образовательных организаций на общую сумму 2,75 млрд. рублей. В числе отремонтированных объектов - 13 зданий муниципальных школ; пять зданий государственных школ; четыре здания государственных организаций; девять зданий дошкольных образовательных

организаций; функциональные зоны 72 сельских муниципальных и 11 государственных школ.

Несмотря на достигнутые успехи, вопросы состояния образовательной инфраструктуры остаются актуальными. В течение 2025 года в Аппарат Уполномоченного и ГИС РТ «Народный контроль» поступило 28 обращений, связанных с неудовлетворительным состоянием и износом зданий образовательных учреждений. О необходимости проведения ремонтных работ сообщали жители г. Набережные Челны, а также Альметьевского, Елабужского, Заинского, Зеленодольского, Лениногорского, Нижнекамского и Пестречинского муниципальных районов Республики Татарстан.

Особую актуальность имеет благоустройство и безопасность территорий образовательных организаций.

Так, в ноябре 2025 года в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданина С., в котором сообщалось об аварийном состоянии ограждения МБДОУ «Детский сад № 5 «Гномик» Елабужского муниципального района Республики Татарстан» (далее - детский сад № 5 «Гномик»). Ситуация усугублялась наличием прилегающего к территории оврага, под которым расположена автомобильная стоянка. Заявитель выражал опасения относительно возможного падения детей на автостоянку в случае обрушения аварийного забора во время игр.

В кратчайшие сроки Уполномоченным в адрес руководителя Исполнительного комитета Елабужского муниципального района было направлено письмо с рекомендациями о принятии необходимых мер по обеспечению безопасности детей во время их нахождения в детском саду № 5 «Гномик». По итогам рассмотрения обращения аварийная часть ограждения протяженностью 27,5 метра была заменена.

Уполномоченный рекомендует главам муниципальных районов и городских округов Республики Татарстан в целях обеспечения доступности и повышения качества образования своевременно представлять в министерство образования обоснованные предложения о потребности в строительстве новых образовательных организаций, а также о необходимости проведения капитального ремонта существующих объектов образования.

Вопросы обеспечения безопасного маршрута детей до образовательных учреждений и обратно

Безопасность детей – один из важнейших приоритетов общества. Особое значение имеет обеспечение безопасности их передвижения по улицам, особенно при следовании в образовательные учреждения и обратно.

С начала 2023 года и по ноябрь 2025 года в республике зарегистрированы 1305 дорожно-транспортных происшествий с участием детей. В результате этих аварий 43 ребенка погибли, а 1392 получили травмы различной степени тяжести. Особую тревогу вызывают случаи, произошедшие вблизи образовательных учреждений: за указанный период зафиксированы 14 аварий, в которых пострадали 16 детей.

Принципиально важным элементом в организации безопасного маршрута детей является создание и поддержание соответствующей инфраструктуры, отвечающей современным требованиям безопасности дорожного движения.

В отчетном году в ГИС РТ «Народный контроль» зарегистрировано свыше 200 уведомлений, затрагивающих вопросы обустройства пешеходных переходов, установки светофорных объектов, дорожных знаков, ограждений, а также повышения уровня освещенности улично-дорожной сети вблизи образовательных организаций. С учетом заявок прошлых лет в работе по данному направлению находились 538 уведомлений, из них по 200 обращениям приняты положительные решения, по 179 - запланированы работы, а 81обращению присвоен статус «Мотивированный отказ».

Так, в мае 2025 года по результатам рассмотрения уведомления № 6874411 на территории, прилегающей к МБОУ «Средняя общеобразовательная русско-татарская школа №161» Советского района г. Казани, был выполнен ямочный ремонт тротуара. В декабре 2025 года возле МБДОУ «Детский сад № 395 комбинированного вида» Московского района г. Казани установлено освещение.

В октябре 2025 года по заявке № 7152915 в г. Набережные Челны проведен ямочный ремонт территории МБДОУ «Детский сад общеразвивающего вида с приоритетным осуществлением деятельности по познавательно-речевому направлению развития детей № 28 «Снежинка».

В ноябре 2025 года в Биюрганском сельском поселении Тукаевского муниципального района Республики Татарстан по заявке № 7035671 отремонтировали дорогу, по которой курсирует школьный автобус. Кроме того, в августе 2025 года в Тукаевском муниципальном районе Республики Татарстан (ул. Жемчужная) по заявке № 6807830 была установлена искусственная дорожная неровность для обеспечения безопасности детей.

В сентябре 2025 года по уведомлению № 6311535 была заасфальтирована территория МБОУ «Средняя общеобразовательная школа №8 г. Лениногорска» Лениногорского муниципального района Республики Татарстан.

Важно отметить, что одной из острых проблем в области обеспечения безопасности детей является бесконтрольное нахождение безнадзорных животных на улицах. В 2025 году в ГИС РТ «Народный контроль» по категории «Бездомные животные» опубликованы 853 уведомления. Наибольшее количество уведомлений за данный период в разрезе муниципальных образований по данной категории опубликовано по г. Казани – 361 уведомление; по Зеленодольскому муниципальному району – 83; по Альметьевскому муниципальному району – 68; по Лаишевскому муниципальному району – 47; по Пестречинскому муниципальному району – 37; по Нижнекамскому муниципальному району –35; по Высокогорскому муниципальному району – 32; по Елабужскому и Тукаевскому муниципальным районам – по 21 соответственно.

Системой мониторинга сообщений жителей в социальных сетях «Инцидент Менеджмент» зафиксированы 1537 сообщений (в 2024 году – 1259), содержащих информацию о фактах отлова безнадзорных собак.

После трагического случая, произошедшего в ноябре 2025 года в п. Васильево Зеленодольского муниципального района Республики Татарстан, Государственным Советом Республики Татарстан внесены изменения в законы Республики Татарстан «О наделении органов местного самоуправления муниципальных районов и городских округов отдельными государственными полномочиями Республики Татарстан в сфере организации проведения мероприятий по предупреждению и ликвидации болезней животных, их лечению, защите населения от болезней, общих для человека

и животных, а также в области обращения с животными» и «О регулировании отдельных вопросов в области обращения с животными в Республике Татарстан».

По мнению Уполномоченного, данные изменения позволят повысить эффективность действующего правового регулирования в области обращения с животными без владельцев, что будет способствовать достижению целей защиты прав граждан при обращении с животными.

Практическая реализация мер безопасности детей на местах требует комплексного подхода и представляет собой многоаспектную задачу, решение которой невозможно без консолидации усилий родителей, образовательных организаций, общественности и органов местного самоуправления.

В целях повышения безопасности Уполномоченный рекомендует органам местного самоуправления ежегодно, в преддверии начала учебного года, совместно с образовательными организациями проводить обследование прилегающей к школе территории в радиусе одного километра, включая участки до ближайших остановок общественного транспорта. Данное обследование должно включать комплексную оценку состояния дорожного покрытия, тротуаров, освещения, а также выявление потребности в установке дополнительных дорожных знаков, пешеходных переходов и ограждений.

Анализ поступивших обращений граждан также свидетельствует об актуальности вопросов, связанных с организацией подвоза детей до образовательных учреждений и обратно. По данной теме в ГИС РТ «Народный контроль» поступило 68 уведомлений.

В обращениях к Уполномоченному граждане указывали на необходимость организации подвоза детей либо открытия новых маршрутов. Также отмечались проблемы с нарушением или изменением расписания движения школьных автобусов, неудовлетворительным состоянием дорог и затрудненным проездом, отсутствием или недостаточным количеством остановок, неудобным расписанием. Особое внимание в обращениях уделялось вопросам безопасности - отсутствию ремней безопасности, сопровождения и другим аспектам.

Совместно с образовательными организациями и исполнительными комитетами муниципальных образований удалось решить значительное количество обращений. К примеру, в сентябре 2025 года в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданки А. по вопросам, связанным с организацией перевозки детей, проживающих в жилом комплексе «Атмосфера» Высокогорского муниципального района Республики Татарстан до МБОУ «Высокогорская средняя общеобразовательная школа № 6 имени Х. Габаши». Заявитель сообщил, что дети не могут добираться до школы и обратно ввиду отсутствия водителя школьного автобуса. Также указал на необходимость строительства дороги, непосредственно связывающей жилой комплекс с территорией школы.

В сложившейся ситуации Уполномоченный обратился в адрес руководителя Исполнительного комитета Высокогорского муниципального района Республики Татарстан. По итогам рассмотрения нашего письма в кратчайшие сроки был утвержден маршрут: «МБОУ «Высокогорская СОШ № 6 им. Х. Габаши – ЖК «Атмосфера» – МБОУ «Высокогорская СОШ № 6 им. Х. Габаши» и организован регулярный подвоз учащихся.

Отметим, что работа по обновлению автопарка образовательных организаций носит системный характер. В соответствии с распоряжением Правительства

Российской Федерации от 18.07.2024 № 1899-р, в Республику Татарстан в 2025 году было поставлено 140 школьных автобусов (114 автобусов марки ГАЗ, 26 - марки ПАЗ).

Вопросы разрешения конфликтных ситуаций

Проблемы конфликтов в образовательной среде еще сохраняются и требуют дальнейшего внимания и усилий со стороны всех участников образовательного процесса.

В отчетном году в адрес Уполномоченного поступали обращения о сложившихся конфликтных ситуациях различного характера (между обучающимися, между обучающимся и педагогом, между руководством школы и родителями (законными представителями)). В целях выяснения всех обстоятельств дела подобные обращения нами рассматривались с выездом в образовательные учреждения (МБОУ «Средняя общеобразовательная школа №73» Приволжского района г. Казани, МАОУ «Нурлатская гимназия имени Героя Советского Союза Михаила Егоровича Сергеева» г. Нурлат Республики Татарстан, МБОУ «Средняя общеобразовательная школа №47» Советского района г. Казани, МБОУ «Политехнический лицей №182» Кировского района г. Казани и др.) совместно с ответственным секретарем Республиканской комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав, специалистами министерства образования, Департамента надзора и контроля в сфере образования министерства образования и науки Республики Татарстан, муниципальных органов управления образования.

Важно отметить, что факты наличия конфликтов подтверждались не во всех случаях. Тем не менее, по каждому обращению проведена проверка обстоятельств обращения, при необходимости приняты меры по урегулированию споров и профилактике их недопущения.

В течение 2025 года Уполномоченным осуществлялся системный анализ организации работы на республиканском уровне по предупреждению и недопущению конфликтных ситуаций в образовательных организациях. По итогам анализа отметим, что ежеквартально при министерстве образования на заседаниях Межведомственной рабочей группы по профилактике преступлений и правонарушений среди несовершеннолетних и защите их прав обсуждаются вопросы по суицидам, алкогольным и наркотическим отравлениям, травле (буллингу), правонарушениям среди несовершеннолетних.

Комплексная работа по формированию безопасной образовательной среды, профилактике жестокого обращения, насилия в отношении несовершеннолетних ведется специалистами ГАОУ для детей, нуждающихся в психолого-педагогической и медико-социальной помощи «Центр психолого-педагогической реабилитации и коррекции «Росток» и психолого-педагогическими и медико-социальными службами и центрами (далее – ППМС службы и центры) с обучающимися и родителями (законными представителями).

В течение учебного года ППМС-центры и службы Республики Татарстан проводили работу по профилактике травли и жестокого обращения, используя следующие формы работы:

- *для обучающихся:* классные часы с участием психологов, беседы, групповые дискуссии, лектории, тренинги и игровые занятия. Важной формой работы является

социометрия класса/группы. Специалисты ППМС-служб и центров провели социометрию среди 10 308 учащихся, что позволило выявить психологический климат и разработать индивидуальные маршруты социализации для «отвергаемых» обучающихся;

- *для педагогов* проводились лекции, семинары-практикумы, беседы, игровые и тренинговые занятия (охват – 2 334 человека), а также анонимное анкетирование. ППМС-службы и центры разработали рекомендации по профилактике буллинга;

- *для родителей* проводились беседы в рамках родительских собраний, лектории, распространялись памятки и рекомендации психологов по профилактике травли (буллинга);

- *в образовательные организации* направляются методические рекомендации, разработанные специалистами, для проведения классных часов по темам: «Мои нравственные ориентиры», «Формирование положительной «Я – концепции», «Конфликты, разрешение конфликтов», «Риски вовлечения в деструктивные группы суицидальной направленности», осуществляется информирование о работе детского телефона доверия.

Эти комплексные меры направлены на формирование в образовательных организациях атмосферы доверия, взаимоуважения и психологической безопасности. Важно подчеркнуть, что успешность данной работы во многом зависит от активного участия родителей, педагогов и самих обучающихся в диалоге и совместном поиске решений.

Уполномоченный продолжит мониторинг ситуации, анализируя эффективность предпринимаемых шагов и предлагая новые подходы к решению возникающих проблем. Создание здоровой и поддерживающей образовательной среды – это общая задача, требующая постоянного совершенствования и ответственного подхода от каждого.

4.6. ЗАЩИТА СЕМЬИ И СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Семья является основой любого общества и фактором, формирующим будущее, – в ней закладывается опыт общения, взаимной поддержки и милосердия, любовь к Родине. Именно в семье обеспечивается приобщение человека к культуре, передаются из поколения в поколение традиционные ценности. В этой связи защита семьи остается одной из основных задач нашего государства.

Благодаря последовательной семейной политике государства улучшается благосостояние семей с детьми, обеспечивается функционирование семьи в интересах общества.

Важным шагом в этом направлении в прошедшем году стало утверждение Стратегии действий по реализации семейной и демографической политики и поддержке многодетности в России до 2036 года (распоряжение Правительства Российской Федерации от 15 марта 2025 года № 615-р). Стратегия нацелена на сохранение населения страны за счет повышения рождаемости, укрепления материнского, отцовского и детского здоровья, обеспечение поддержки и защиты семей как фундаментальной основы российского общества, укрепление института семьи и брака на основе сохранения и продвижения традиционных семейных ценностей.

Для укрепления института семьи в Стратегии предусмотрено расширение программы психологического сопровождения семей, направленной на профилактику разводов, установление в регионах дня многодетной семьи, учреждение общественных наград для дедушек и бабушек, имеющих много внуков, развитие программы активного долголетия и др.

Предоставление в республике семьям мер социальной поддержки

Анализ обращений граждан показывает, что одним из актуальных вопросов для семей с детьми является оказание мер социальной поддержки.

Республика Татарстан из года в год демонстрирует комплексный и системный подход к поддержке семей с детьми. В целом на поддержку семей с детьми в 2025 году в Республике Татарстан направлено 38,8 млрд рублей, из них: средства республиканского бюджета – 13,7 млрд. рублей, средства ОСФР по РТ – 25,1 млрд. рублей.

Отдельное внимание в республике уделяется семьям, нуждающимся в особой помощи, – молодым, с низкими доходами, воспитывающим детей-инвалидов, многодетным.

В 2025 году:

- 2,2 тыс. новорожденных из малообеспеченных семей получили комплекты вещей первой необходимости;

- 35 тыс. детей до трех лет обеспечены детским питанием (программа «Бәләкәч – Малыш») по медицинским показаниям и дети из малообеспеченных семей в первые три года жизни безвозмездно обеспечиваются специальным питанием – молоком, кефиром, творогом, молочной смесью;

- 108,5 тыс. семей получили компенсацию части оплаты за детсад;

- для 5,3 тыс. малышей до трех лет направлена выплата на лекарства по 10 тыс. рублей;

- 106 семей с пятью и более детьми, один из которых инвалид, ежемесячно получают пособие, поднимающее среднедушевой доход семьи до уровня прожиточного минимума (15073);

- 1,5 тыс. женщин села при рождении малыша получили выплату от 50 до 100 тыс. рублей.

В отчетном году внедрены новые демографические инициативы:

- предоставление компенсации 30% стоимости обучения в профессиональных образовательных организациях для детей из многодетных семей (225 заявителем);

- предоставление единовременной выплаты в размере 100 тыс. рублей при постановке на учет по беременности женщинам, обучающимся по очной форме обучения (назначена 123 будущим мамам);

- предоставление услуги «Социальная няня» для малообеспеченных студенческих семей (воспользовались 20 человек);

- открытие 15 пунктов проката предметов первой необходимости для новорожденных из малообеспеченных семей, услугами которых уже воспользовались 20 молодых родителей.

Отмечу, что благодаря принимаемым мерам в нашей республике растет количество многодетных семей. Так, за 12 лет их число выросло более чем в 2 раза: с 24,4 до 58,8 тысячи семей.

С 2025 года дети до шести лет из многодетных семей безвозмездно обеспечиваются лекарствами вместо ранее предоставляемой субсидии в размере 171 рубль. Это стало серьезной мерой поддержки для 53 799 многодетных семей, получателей данной субсидии в 2025 году.

В отчетном году в целях поддержания здоровья и жизни детей, страдающих фенилкетонурией, установлена ежемесячной денежная выплата. Данную выплату получили 68 человек.

Также отметим, что в истекшем году шесть многодетных семей, воспитывающих более 10 детей, были обеспечены автобусами марки «Атлант» на 15 посадочных мест.

Оказание комплексной помощи семьям, находящимся в различных трудных жизненных ситуациях

Несмотря на принимаемые беспрецедентные меры по поддержке семей, еще сохраняются вызовы, касающиеся как повышения эффективности адресной помощи семьям, находящимся в различных трудных жизненных ситуациях, так и усиления межведомственного взаимодействия при оказании им поддержки.

Согласно данным министерства труда, на 1 ноября 2025 года на учете в органах социальной защиты находились 4607 семей с несовершеннолетними детьми, находящихся в различных трудных жизненных ситуациях.

Количество семей ТСЖ и СОП, находящихся на ведомственном учете в органах социальной защиты:

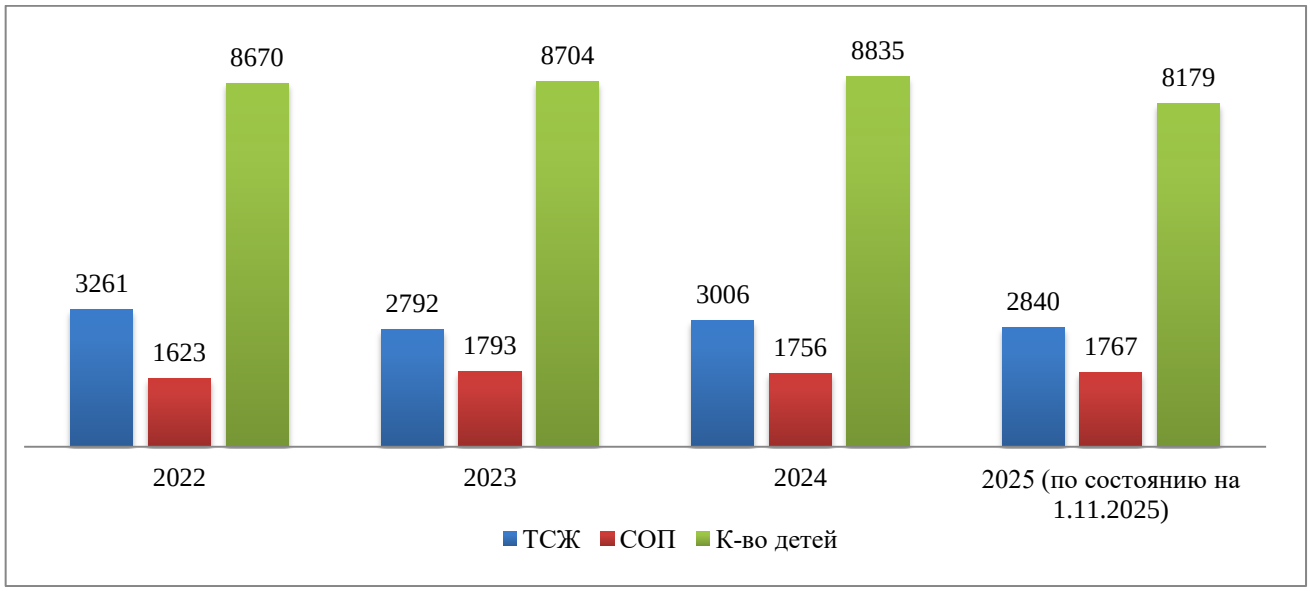

К сожалению, в своей работе Уполномоченный сталкивается с ситуациями, когда помощь семьям оказывается формально. Вместо реальной поддержки дело ограничивается рассмотрением на муниципальной комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав с привлечением родителей к административной ответственности за ненадлежащее исполнение обязанностей и другими подобными мерами.

К примеру, в августе 2025 года в адрес Уполномоченного поступило обращение от гражданки С. в интересах сестры Б. и дочери ее сестры. Сестра заявителя страдала от алкогольной зависимости, и в ноябре 2024 года ее ребенок был помещен

в ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Ялкын» в Бугульминском муниципальном районе.

В ходе рассмотрения обращения Уполномоченным было установлено, что с ноября 2024 года по август 2025 года, несмотря на сложившуюся ситуацию, ответственные органы не предприняли действенных мер для оказания реальной помощи семье Б.

Кроме того, в нарушение статьи 11 Федерального закона от 24 июня 1999 года №120-ФЗ «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав Бугульминского района не обеспечила контроль за завершением лечебного и реабилитационного курса, не оказала необходимую поддержку гражданке Б. после ее возвращения из медицинского учреждения, не разработала комплекс мер, направленных на предотвращение рецидивов употребления алкоголя, не рассмотрела вопросы трудоустройства и предоставления квалифицированной психологической помощи, не осуществила координацию и контроль за деятельностью муниципального социально-реабилитационного консилиума Бугульминского муниципального района Республики Татарстан.

Несвоевременные действия по оказанию помощи семье в сложной жизненной ситуации привели к тому, что несовершеннолетняя К. длительное время находилась в социальном приюте для детей.

По итогам рассмотрения обращения гражданки С., в соответствии с частью 1 статьи 22 Закона Республики Татарстан от 03 марта 2000 года №95 «Об Уполномоченном по правам человека в Республике Татарстан» Уполномоченным в адрес руководителя Исполнительного комитета Бугульминского муниципального района Республики Татарстан были направлены рекомендации относительно возможных и необходимых мер по восстановлению нарушенных прав гражданки Б. и ее несовершеннолетней дочери К., которые были исполнены.

Проблема злоупотребления алкоголем и наркотиками продолжает оказывать разрушительное воздействие на семьи. С 2022 года по 01.11.2025 2449 семей были поставлены на учет из-за употребления алкоголя, наркотиков и других веществ, а с 2020 года 366 родителей были лишены родительских прав.

Количество родителей, поставленных на учет СОП в связи с злоупотреблением алкогольными, наркотическими, психоактивными веществами

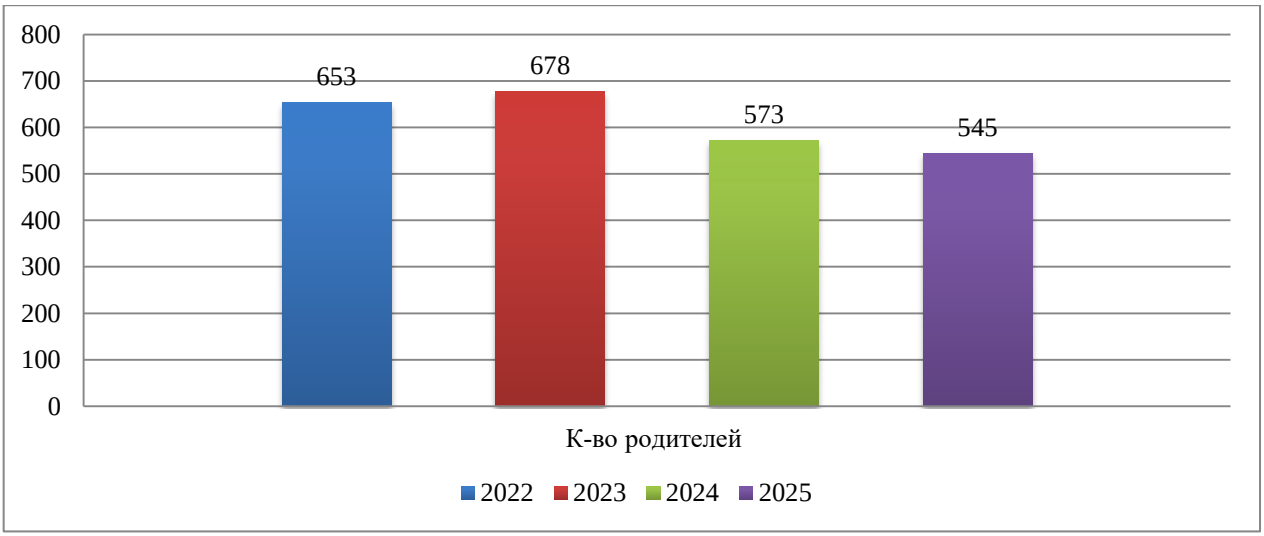

Численность родителей, лишенных родительских прав в связи с заболеванием хроническим алкоголизмом или наркоманией:

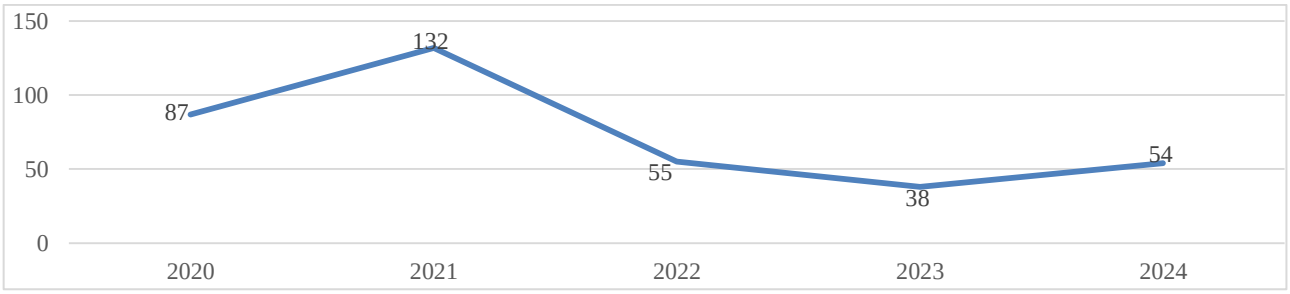

Согласно данным ГАУЗ «Республиканский клинический наркологический диспансер» ежегодно около 10 тысяч женщин ставятся на учет с диагнозом «синдром зависимости от алкоголя, наркотических веществ или токсикомании». Это тревожная статистика, которая подчеркивает серьезность проблемы. Однако еще более настораживает тот факт, что лишь 180-200 женщинам в год удается сняться с учета, благодаря улучшению состояния.

Данные о количестве женщин, зарегистрированных наркологической службой Республики Татарстан:

Наименование диагноза	2022 год		2023 год		2024 год		9 мес 2025 год	
	Зарегистрировано женщин	из них с снято улучшением	Зарегистрировано женщин	из них с снято улучшением	Зарегистрировано женщин	из них с снято улучшением	Зарегистрировано женщин	из них с снято улучшением
Синдром зависимости от алкоголя (алкоголизм) и психотические расстройства, связанные с употреблением алкоголя (алкогольные психозы)	8505	160	8527	156	8285	144	7421	119
Синдром зависимости от наркотических веществ (наркомания)	1607	41	1631	32	1659	40	1643	29
Синдром зависимости от ненаркотических психоактивных веществ (токсикомания)	10	1	8	0	8	0	8	1

Уполномоченный подчеркивает важность повышения эффективности оказания психологической помощи родителям, страдающим от алкогольной и наркотической зависимости, а также их качественного лечения и реабилитации. Важно строго следовать алгоритму деятельности субъектов системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних, утвержденному постановлением Республиканской комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав от 21 марта 2025 года №11-25, в случае алкоголизации семьи. Каждый случай алкоголизма следует рассматривать не только как медицинский диагноз, но и как сложную историю, включающую эмоциональную и физическую боль, страх, а также потенциальную возможность для восстановления.

Ежедневно через ЕГИС «ГЛОНАСС +112», а также непосредственно в адрес Уполномоченного поступают обращения о нахождении детей без присмотра, о ненадлежащих условия их проживания. Мы стараемся вникнуть в каждый сигнал, установить все обстоятельства. Обращаемся в адрес руководителей исполнительных комитетов муниципальных образований с просьбой совместно с общественными помощниками Уполномоченного выехать по адресу проживания детей, оценить условия их проживания и в случае необходимости принять меры реагирования в целях защиты прав детей.

К примеру, в адрес Уполномоченного поступило сообщение от гражданина К. из Спасского района в интересах семьи Н. о возможном отобрании детей. С целью оперативного установления фактических обстоятельств общественному помощнику Уполномоченного в Спасском муниципальном районе незамедлительно было поручено осуществить выезд по месту проживания семьи совместно с представителями социальных служб. По результатам выезда установлено, что у гражданки Н. двое несовершеннолетних детей. Она получила образование в коррекционной школе и работает на ферме. На средства материнского капитала ей удалось приобрести трехкомнатную квартиру, однако она не оборудована централизованным отоплением, водоснабжением и канализацией. В 2023 году семья была поставлена на учет в связи с ненадлежащим исполнением родительских обязанностей, а в 2024 году была снята с учета в связи с достижением положительной динамики. В 2025 году на основании сигнала фельдшера вновь зафиксированы признаки ненадлежащего исполнения родительских обязанностей: антисанитарные условия проживания, неопрятный внешний вид детей, факты отсутствия матери дома.

Проанализировав полученные данные, Уполномоченный отметил недостаточную эффективность работы социальных служб по поддержке данной семьи. Основные меры, предпринятые в отношении матери, ограничивались разъяснительными беседами и профилактическими визитами, что, по мнению Уполномоченного, не обеспечило должного уровня помощи и контроля. К сожалению, это не единственный пример.

В ходе выезда в Агрызский район нами было установлено, что четыре ребенка из одной семьи из-за отсутствия отопления в доме в ноябре 2024 года были помещены в ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Ласка» в Агрызском муниципальном районе». На момент нашего посещения (в августе 2025 года) они все еще находились в учреждении. Из представленных документов следует, что гражданка Т. лишь 1 сентября 2025 года устроилась на работу. После вмешательства Уполномоченного дети были возвращены в семью.

Отметим, что за последние четыре года на учет была поставлена 101 семья из числа малоимущих, не имеющих постоянного места жительства и средств к существованию.

С 2020 года 2710 родителей лишились родительских прав на воспитание своих детей, а общее число пострадавших детей превысило три тысячи.

Лишение/ограничение родительских прав

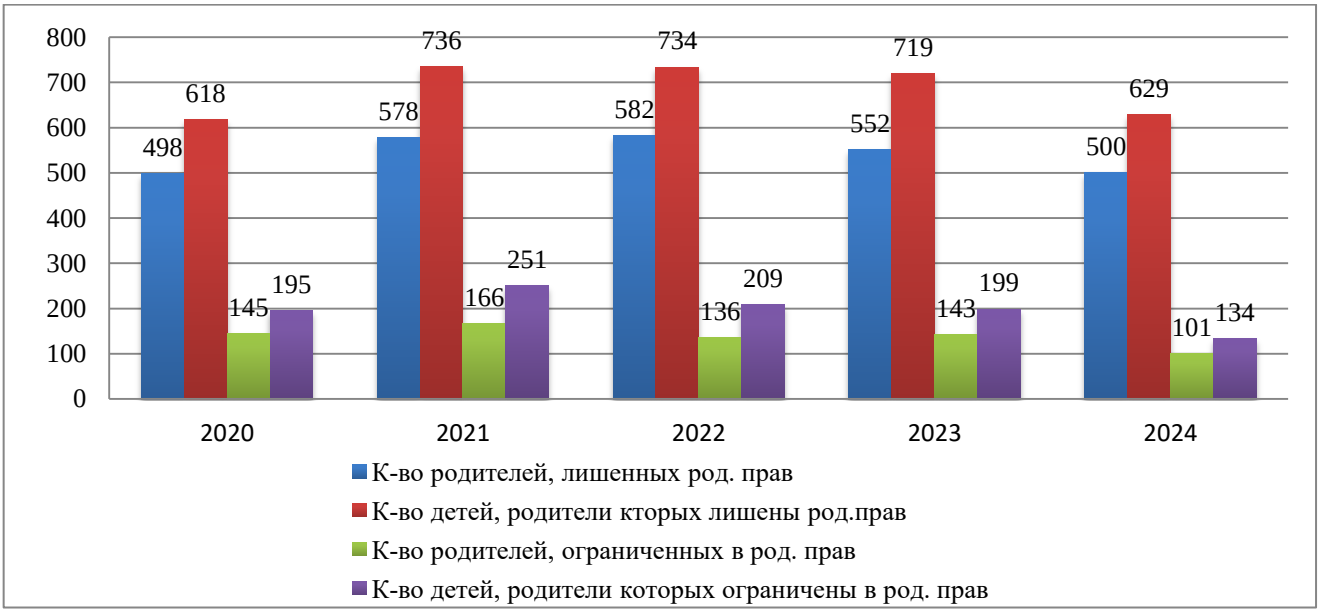

В то же время, к сожалению, статистика последних пяти лет показывает, что лишь немногие родители смогли восстановить свои права: всего 104 человека вернули себе право на воспитание. Наиболее активная работа в данном направлении ведется в г. Казани (20 случаев), Альметьевском (9), Зеленодольском (8), Нижнекамском (6) муниципальных районах и г. Набережные Челны (6). Также положительные результаты зафиксированы в Бавлинском, Актанышском, Кукморском и Мензелинском муниципальных районах (по 5 случаев), в Пестречинском, Заинском и Арском муниципальных районах (по 4 случая).

Восстановление родительских прав

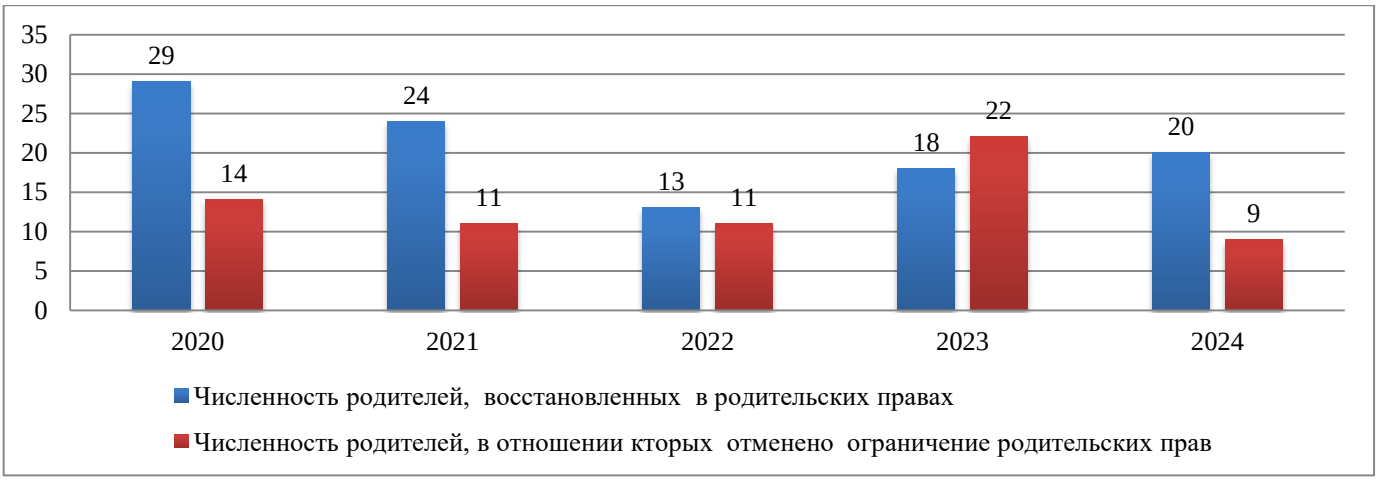

Уполномоченный отмечает, что существующая практика оказания помощи родителям в восстановлении в родительских правах не в полной мере отвечает поставленным задачам.

Государственная политика должна быть направлена на создание условий, в которых родители смогут преодолеть трудности и вновь обрести право воспитывать своих детей. Эта задача требует системного подхода и переосмысления существующих механизмов. В связи с этим Уполномоченный рекомендует органам местного самоуправления проанализировать причины, по которым восстановление родительских прав происходит так редко, и принять меры по повышению эффективности работы с родителями, желающими восстановиться в родительских правах.

В некоторых регионах, например, в Оренбургской, Тамбовской и Рязанской областях функционируют муниципальные комиссии (консилиумы), которые занимаются организацией межведомственной профилактической работы с родителями, стремящимися восстановить свои родительские права. Эти комиссии обеспечивают координацию действий различных служб и организаций, что позволяет более эффективно решать проблемы семей, оказавшихся в кризисной ситуации.

В целях координации действий различных служб и организаций Уполномоченный предлагает органам местного самоуправления рассмотреть вопрос о создании комиссии (консилиума) для организации межведомственной профилактической работы с родителями, стремящимися восстановить свои родительские права.

Результаты мониторинга деятельности социальных приютов для детей, обеспечивающих временное проживание и социальную реабилитацию несовершеннолетних, оказавшихся в трудной жизненной ситуации и нуждающихся в экстренной социальной помощи государства

В течение 2025 года в рамках совместной работы с Республиканской комиссией по делам несовершеннолетних и защите их прав министерством образования, а также министерством труда был осуществлен комплексный анализ организации межведомственного взаимодействия по вопросам оказания помощи семьям, находящимся в социально опасном положении (СОП) и трудной жизненной ситуации (ТЖС). Особое внимание уделялось изучению механизмов взаимодействия субъектов профилактики с социальными приютами для детей и подростков.

Согласно данным министерства труда, в системе социального обслуживания функционируют 14 социальных приютов для детей с суммарной мощностью 443 койко-места.

По состоянию на 30 сентября 2025 года, в социальных приютах для детей проживали 353 ребенка, а общее количество детей, получивших обслуживание в течение отчетного периода, составило 1132 человека.

Количество детей, находящихся на реабилитации в социальных приютах

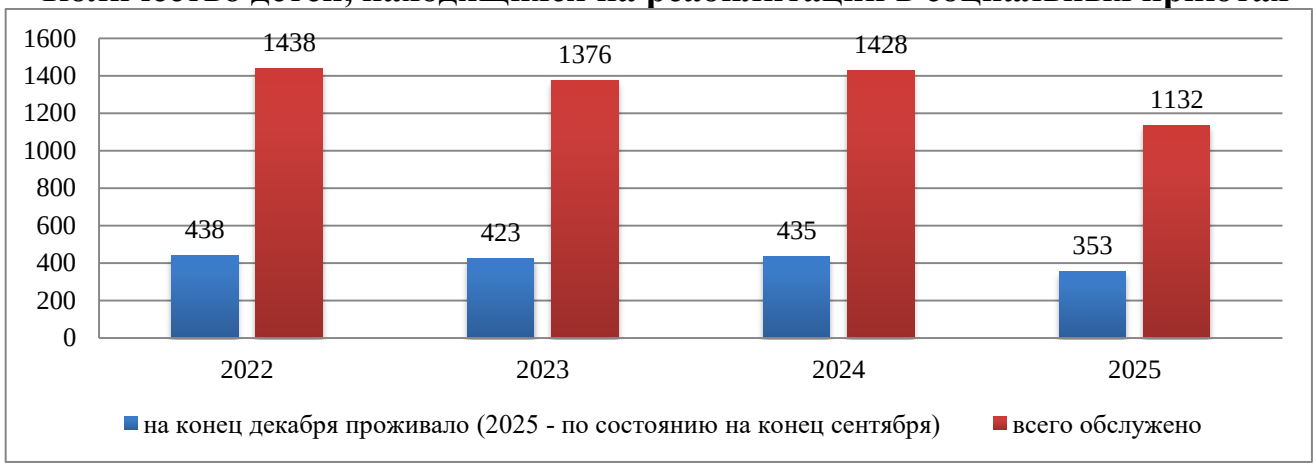

В рамках мониторинга осуществлены выезды в социальные приюты:

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Ялкын» в Бугульминском муниципальном районе» (далее – социальный приют «Ялкын»);

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Ласка» в Агрызском муниципальном районе» (далее – социальный приют «Ласка»);

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Шатлык» в Пестречинском муниципальном районе» (далее – социальный приют «Шатлык»);

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «Забота» в Алексеевском муниципальном районе» (далее – социальный приют «Забота»);

- ГКУ «Социальный приют для детей и подростков «СемьЯ» в Бавлинском муниципальном районе» (далее – социальный приют «Семья»).

По итогам выезда отмечено, что в социальных приютах созданы благоприятные условия для реабилитации и всестороннего развития несовершеннолетних. Выражаем благодарность министерству труда, а также руководителям данных учреждений за их неустанный труд и искреннее участие в судьбах детей, находящихся в трудной жизненной ситуации.

При этом в ходе анализа были выявлены проблемные вопросы, требующие дальнейшего рассмотрения и решения. Согласно пункту 12 постановления Правительства Российской Федерации от 27.11.2000 № 896 «Об утверждении Примерных положений о специализированных учреждениях для несовершеннолетних, нуждающихся в социальной реабилитации» несовершеннолетние находятся в приюте в течение времени, необходимого для оказания им экстренной социальной помощи и решения вопросов их дальнейшего устройства, в соответствии с законодательством Российской Федерации.

В соответствии с пунктом 6.4.2 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 31.12.2014 № 1100 «Об утверждении Порядка предоставления социальных услуг поставщиками социальных услуг в стационарной форме социального обслуживания в Республике Татарстан» (далее – Постановление № 1100), предоставление социальных услуг в специализированном учреждении для несовершеннолетних осуществляется в соответствии с индивидуальной программой предоставления социальных услуг в течение времени, необходимого для оказания несовершеннолетним экстренной социальной помощи и решения вопросов дальнейшего жизнеустройства детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, в соответствии с законодательством Российской Федерации.

Средняя продолжительность периода, срока предоставления социальных услуг составляет от 3 до 6 месяцев, максимальная - один год. Вместе с тем, нами

установлено, что с 2022 года по сентябрь 2025 года 226 детей находились в социальных приютах более 1 года. Основными причинами превышения срока нахождения детей в социальных приютах являются длительный период реабилитационной работы с родителями по возврату в семью, длительный сбор документов в суд по лишению/ограничению родительских прав, длительный период ожидания путевок в детский дом, длительный подбор приемных и опекунских семей для несовершеннолетних и др.

В рамках проведенного мониторинга нами также отмечено, что договоры о предоставлении социальных услуг в социальных приютах для детей заключались сразу на один год, что идет вразрез с основными принципами работы социальных приютов, которые ориентированы на временную поддержку и скорейшее восстановление нормальных условий жизни ребенка, а также противоречит интересам детей, поскольку затягивает их пребывание в учреждении и препятствует возвращению ребенка в семью или его дальнейшее устройство.

В связи с вышеизложенным, Уполномоченный обратил внимание директоров социальных приютов для детей о необходимости заключения договоров на предоставление социальных услуг с родителями (законными представителями) на срок, не превышающий шести месяцев. Это позволяет регулярно пересматривать ситуацию и принимать решение исходя из актуальных потребностей ребенка и только в исключительных случаях продлевать договор сроком до года.

Особое внимание в ходе проверки было уделено вопросам пребывания в социальных приютах детей из приемных и опекунских семей. На момент выезда в социальном приюте «Ласка» пребывало шесть несовершеннолетних, принятых на основании письменного заявления опекунов.

Так, 22 ноября 2024 года в социальный приют «Ласка» был принят несовершеннолетний Ш., а 27 января 2025 года его сестра С. Обстоятельства, предшествовавшие данному помещению, указывают на особую уязвимость детей: мать лишена родительских прав, и с июня 2016 года они проживали в приемной семье М., где, согласно имеющимся сведениям, систематически подвергались физическому насилию со стороны приемной матери. В соответствии с постановлением Исполнительного комитета Агрызского района от 27.05.2024 №153 опекуном Ш. и С. была назначена гражданка К. Однако, спустя шесть месяцев, гражданка К. поместила детей в приют «Ласка», объяснив это «конфликтом» и «трудной жизненной ситуацией».

В феврале 2025 года специалистами ГБУ «Центр содействия семейному устройству детей, оставшихся без попечения родителей, подготовки и сопровождения замещающих семей г. Набережные Челны» (далее – Центр содействия) было отмечено отсутствие желания гражданки К. воспитывать детей. Руководство социального приюта «Ласка» также подтвердило отсутствие психологического контакта между гражданкой К. и несовершеннолетними детьми, о чем неоднократно социальный приют «Ласка» уведомлял орган опеки и попечительства Агрызского района. Аппаратом Уполномоченного выявлено, что орган опеки и попечительства Агрызского района с февраля по сентябрь 2025 года не предпринял необходимых мер для расторжения договора опеки.

В ходе выезда членами рабочей группы также обращено внимание на то, что социальными приютами для детей не всегда своевременно вносятся данные о семье ребенка в единый банк данных о несовершеннолетних.

В соответствии с разделом 3 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 22.04.2010 №294 «О формировании единого банка данных Республики Татарстан о несовершеннолетних, находящихся в социально опасном положении, и их семьях» в единый банк данных включаются несовершеннолетние, содержащиеся в социально-реабилитационных центрах для несовершеннолетних, социальных приютах, специальных учебно-воспитательных и других учреждениях для несовершеннолетних, нуждающихся в социальной помощи и (или) реабилитации.

Однако в социальном приюте «Ласка» из 20 несовершеннолетних, пребывающих в приюте, информация лишь о 6 детях из 3 семей, была внесена в единый банк данных, что свидетельствует о неполном соблюдении установленных требований к формированию и ведению указанного банка данных.

В рамках мониторинга особое внимание также было обращено на вопросы взаимодействия социальных приютов для детей с субъектами профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних.

Учитывая, что значительную часть времени несовершеннолетние проводят в образовательной среде, взаимодействие с образовательными организациями имеет первостепенное значение. Смена образовательной организации при помещении в социальные приюты обуславливает необходимость пристального внимания как со стороны педагогического состава школ, так и воспитателей социальных приютов, поскольку процесс адаптации в новом коллективе и формирование межличностных отношений представляет собой сложную задачу.

Вместе с тем рабочей группой отмечена ненадлежащая организация работы социального приюта «Шатлык» с общеобразовательными учреждениями, в которых обучаются дети, а именно:

- МБОУ «Пестречинская средняя общеобразовательная школа №2» Пестречинского муниципального района Республики Татарстан;

- МБОУ «Пестречинская средняя общеобразовательная школа №1 с углубленным изучением отдельных предметов имени Героя России Ивана Алексеевича Додосова».

Установлено, что план совместной работы не составлялся, дневники наблюдений не велись, анализ обстоятельств, с которыми сталкиваются дети, как в образовательных организациях, так и в социальном приюте «Шатлык» не проводился. Данные факты свидетельствуют о недостаточном уровне межведомственного взаимодействия и неэффективной реализации индивидуального подхода к каждому ребенку.

Также отметим, что на основании пункта 2 части 5 статьи 13 Федерального закона от 24 июня 1999 года № 120-ФЗ «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» специализированные учреждения для несовершеннолетних, нуждающихся в социальной реабилитации, в соответствии с уставами указанных учреждений или положениями о них оказывают социальную, психологическую и иную помощь несовершеннолетним, их родителям или иным законным представителям в ликвидации трудной жизненной ситуации, восстановлении социального статуса несовершеннолетних в коллективах сверстников по месту учебы, работы, жительства.

В нарушение указанной нормы с мая по октябрь 2025 года в социальном приюте «Шатлык» должность психолога являлась вакантной, в связи с чем психологическая помощь несовершеннолетним воспитанникам социального приюта не оказывалась.

В целом по итогам мониторинга членами рабочей группы отмечено, что муниципальными комиссиями по делам несовершеннолетних и защите их прав ненадлежащим образом реализуется координирующую роль в организации работы с семьями, находящимися в социально-опасном положении, а также в обеспечении защиты прав и законных интересов несовершеннолетних, находящихся в социальных приютах для детей.

Результаты мониторинга деятельности органов опеки и попечительства

В рамках выезда в районы отдельно нами была изучена деятельность органа опеки и попечительства Пестречинкого, Агрызского, Алексеевского муниципальных районов Республики Татарстан.

Особо стоит отметить положительные результаты деятельности отдела опеки и попечительства Пестречинского муниципального района. Вместе с тем в Агрызском и Алексеевском муниципальных районах нами выявлены факты нарушений требований законодательства в сфере опеки и попечительства.

В ходе выборочного изучения личных дел опекунов и опекаемых установлено, что в некоторых случаях органами опеки и попечительства Агрызского и Алексеевского муниципальных районов Республики Татарстан не соблюдаются установленные сроки проведения плановых проверок условий жизни опекаемых.

Также отметим, что выборочный анализ отчетов опекунов за 2024 год в Алексеевском муниципальном районе выявил недочеты и расхождения с выписками, представленными опекунами, что свидетельствовало о возможном нецелевом использовании имущества подопечных или ненадлежащем исполнении опекунских обязанностей.

К примеру, в ходе изучения личного дела З. уставлено, что 25.06.2024 со счета несовершеннолетней были сняты денежные средства. Сотрудниками органа опеки и попечительства Алексеевского муниципального района Республики Татарстан были предоставлены постановления руководителя Исполнительного комитета Алексеевского муниципального района, разрешающие опекуну снять указанные со счета несовершеннолетней З.А. для приобретения путевки в лагерь. Тем не менее, ни в личном деле, ни к заявлению опекуна не были приложены документы, подтверждающие фактическую оплату путевки.

После вмешательства Уполномоченного органом опеки и попечительства Алексеевского муниципального района Республики Татарстан были приняты меры, направленные на установление причин расхождений и обеспечение представления достоверной информации и подтверждающих документов.

В ходе выездной проверки также выявлено, что орган опеки и попечительства Алексеевского муниципального района не обеспечивает должного контроля за своевременным взысканием алиментов в пользу детей, оставшихся без попечения родителей.

В соответствии со статьей 71 Семейного кодекса Российской Федерации лишение родительских прав не освобождает родителей от обязанности содержать своего ребенка. Согласно пункту 4 статьи 9 Федерального закона от 24 июня 1999 года № 120-ФЗ «Об основах системы профилактики безнадзорности правонарушений несовершеннолетних» законные представители детей несут ответственность за нарушение прав несовершеннолетних, а также за неисполнение или ненадлежащее

исполнение обязанностей по их воспитанию, обучению и (или) содержанию в порядке, установленном законодательством Российской Федерации и законодательством субъектов Российской Федерации.

Вместе с тем с целью защиты имущественных прав детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, находящихся на воспитании в приемных и опекунских семьях, и контроля за поступлением алиментов на лицевые счета детей специалистами органа опеки и попечительства несвоевременно направлялись запросы в структурные подразделения службы судебных приставов о предоставлении информации о ходе исполнительного производства, о мерах, предпринятых судебными приставами-исполнителями к родителям по взысканию алиментов, а также о сумме задолженности по выплате алиментов.

Важно также отметить, что результаты проведенного мониторинга социальных приютов для детей и мониторинга органов опеки и попечительства районов обсуждены на заседании Экспертного совета при Уполномоченном (26 ноября 2025 года), в котором приняли участие депутаты Государственной Думы Российской Федерации и Государственного Совета Республики Татарстан, представители Администрации Раиса Республики Татарстан, Аппарата Кабинета Министров Республики Татарстан, прокуратуры республики, а также профильные министерства, ведомства и исполнительные комитеты.

По результатам работы Экспертного совета при Уполномоченном подготовлены и направлены рекомендации главам муниципальных образований (городских округов) Республики Татарстан, субъектам профилактики безнадзорности и профилактики правонарушений несовершеннолетних в муниципальных образованиях (городских округах), социальным приютам для детей, обеспечивающим временное проживание и социальную реабилитацию несовершеннолетних, оказавшихся в трудной жизненной ситуации и нуждающихся в экстренной социальной помощи государства.

Контроль за выполнением этих рекомендаций будет осуществляться Аппаратом Уполномоченного в 2026 году.

4.7. ПРАВО НА БЛАГОПРИЯТНУЮ ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ

Конституция Российской Федерации гарантирует право каждого гражданина жить в экологически безопасных условиях и получать достоверную информацию о состоянии окружающей среды. Данное право занимает ключевое место среди основных свобод человека и непосредственно определяет уровень его благополучия.

В 2025 году в Республике Татарстан продолжилась работа, направленная на реализацию гарантий прав граждан на экологическую безопасность. Так, при реализации национального проекта «Экологическое благополучие» в прошедшем году в регионе освоено свыше 1,2 млрд. рублей. В рамках этого проекта в республике стартовали работы по расчистке части русла реки Мелекески в г. Набережные Челны (окончание проекта планируется в 2027 г.), и на 93% завершен процесс рекультивации иловых полей в г. Казани у поселков Отары и Победилово.

В рамках регионального проекта «Сохранение лесов в Республике Татарстан» свыше 111 млн. рублей было направлено на воспроизводство лесов и модернизацию техники, произведены лесовосстановительные работы на площади свыше 2 тыс. гектаров. Дополнительно в рамках государственной программы по охране окружающей среды и воспроизводству природных ресурсов проведены 74 целевых мероприятия.

Общий объем финансирования природоохранных мероприятий в республике составил 16,8 млрд. рублей.

По итогам социологического опроса, проведенного Министерством экологии и природных ресурсов Республики Татарстан (далее – Министерство экологии), интерес к экологической проблематике в Республике Татарстан вырос на 3,5% по сравнению с 2022 годом. Так или иначе интересуются вопросами экологии 84,6% жителей республики. 42,1% опрошенных считают, что экологическая ситуация в республике за последние 2-3 года улучшилась.

В 2025 году в ГИС РТ «Народный контроль» по направлению «Экология» опубликовано 1 231 уведомление, из них наибольшее количество обращений граждан в таких категориях, как:

– «Свалки» – 582 уведомления,

– «Воздух» – 290 уведомлений,

– «Вода» – 185 уведомлений.

Через платформу обратной связи ФГИС «Единый портал государственных и муниципальных услуг (функций)» по вопросам экологии и обращения с твердыми коммунальными отходами (далее – ТКО) за прошедший год поступили 1 573 сообщения.

В вопросах соблюдения прав граждан на благоприятную окружающую среду Уполномоченный тесно взаимодействовал с Казанской межрайонной природоохранной прокуратурой, Татарской природоохранной межрайонной прокуратурой, Министерством экологии, Управлением Росприроднадзора по Республике Татарстан.

Так, проблемные вопросы, выявленные в ходе анализа поступающих обращений и сообщений граждан совместно с руководителями природоохранных ведомств были рассмотрены в ходе заседания Проектного офиса по реализации проекта «Центр управления регионом» в Республике Татарстан в июне 2025 года, председателем которого выступает Уполномоченный.

В рамках деятельности Уполномоченного также осуществляется непосредственный контроль за рассмотрением поступающих обращений граждан. Данная работа ведется на постоянной основе и является важным элементом системы обеспечения экологических прав граждан.

Так, в наш адрес посредством системы ЕГИСС «ГЛОНАСС + 112» поступило обращение гр. А., о сливе отходов свиноводческой фермой на рельеф местности (на почву) и загрязнении атмосферного воздуха в п. Подлесный Лениногорского муниципального района.

С целью защиты прав жителей поселка на безопасность жизнедеятельности Уполномоченный обратился в адрес министра экологии. В ходе выездного обследования сотрудниками Министерства экологии был установлен факт неправомерного сброса сточных вод с территории свиноводческого комплекса, расположенного на земельном участке общества с ограниченной ответственностью «Агро-Строй», что привело к загрязнению почвы.

В результате выявленного нарушения Министерством экологии подано исковое заявление в Арбитражный суд Республики Татарстан о взыскании с юридического лица в бюджет Республики Татарстан суммы ущерба. На момент написания ежегодного доклада дело находилось на рассмотрении суда.

Также в ходе регулярных выездов в муниципальные районы сотрудниками Аппарата Уполномоченного лично проводились проверки по обращениям граждан, содержащим факты ненадлежащего исполнения уведомлений, в ГИС РТ «Народный контроль».

Так, в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданки Г., об отсутствии мер по борьбе с борщевиком Сосновского в с. Татарские Ямалы Актанышского муниципального района. Отмечалось, что за последнее время площадь произрастания борщевика значительно увеличилась, что создавало серьезную угрозу не только для местной экологической системы, но и для здоровья жителей.

Уполномоченным в адрес главы Актанышского муниципального района были направлены рекомендации о принятии необходимых мер по контролю и уничтожению опасного растения на территории населенного пункта.

Органом местного самоуправления Актанышского муниципального района проблема была решена. После нашего обращения были приняты надлежащие меры по обращению и исполнению указанного уведомления.

Всего по итогам модерации и анализа сообщений, Уполномоченный направил ответственным лицам органов исполнительной власти, органов местного самоуправления и хозяйствующих субъектов свыше 25 рекомендаций, связанных с охраной и защитой прав граждан на благоприятную окружающую среду.

Охрана атмосферного воздуха

В отчетном году нами осуществлялся непрерывный мониторинг социальных сетей, в результате которого были выявлены 1 496 обращений, затрагивающих права граждан на благоприятную окружающую среду, из которых преобладающая часть сообщений (767, или более 50%) была связана с проблемами загрязнения атмосферного воздуха.

В 2025 г. продолжали поступать в социальные сети и жалобы жителей п. Осиново Зеленодольского муниципального района и северной части г. Казани на загрязнение воздуха. А всего в течение года в ГИС РТ «Народный контроль» по данной проблеме поступило 90 уведомлений, получивших 281 поддержку пользователей системы, что меньше по сравнению с прошлыми годами (в 2023 г. – более 300 уведомлений, 1 100 поддержек, в 2024 г. – более 200 уведомлений, 746 поддержек), благодаря принимаемым Министерством экологии мерам. Это усиление мониторинга, введение системы сводных расчетов загрязнения для новых предприятий в радиусе 3 км от столицы республики, в результате чего число превышений предельно допустимой концентрации вредных веществ на севере г. Казани упало в восемь раз, что способствовало уменьшению количества обращений граждан по проблеме, о чем также свидетельствует вышеуказанная статистика поступающих уведомлений в ГИС РТ «Народный контроль».

Также в течение года в ГИС РТ «Народный контроль» поступило 18 уведомлений от граждан, которые были поддержаны 140 пользователями системы, о загрязнении воздуха в Высокогорском муниципальном районе.

Уполномоченным указанные уведомления с соответствующими предложениями направлялись в органы исполнительной власти, осуществляющие государственное управление в области охраны окружающей среды, а также в августе 2025 г. были рассмотрены на рабочем выездном совещании в Высокогорском муниципальном

районе. Информация была также направлена в адрес Казанского межрайонного природоохранного прокурора.

По итогам проведенных контрольных (надзорных) мероприятий Казанской межрайонной природоохранной прокуратурой было установлено, что загрязнителем воздуха является ООО «Астра Синтез», которым осуществлялись выбросы загрязняющих веществ через 19 источников выбросов, основным из которых являются дымовые газы, образуемые в результате сгорания мазута и дизельного топлива.

Органом прокуратуры по результатам проверки в адрес предприятия внесено представление, которое находится на рассмотрении, а также вынесено постановление о возбуждении дела об административном правонарушении по ст. 8.1 Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях (далее – КоАП РФ) и назначен административный штраф.

Кроме того, Управлением Роспотребнадзора по Республике Татарстан в сентябре 2025 года проведен осмотр данного юридического лица. За отсутствие санитарно-эпидемиологических заключений о соответствии проектов санитарно-защитной зоны и нормативов допустимых выбросов санитарным правилам, непроведение производственного контроля качества атмосферного воздуха в зоне влияния указанного предприятия Роспотребнадзором виновное лицо привлечено к административной ответственности по ч.1 ст. 6.3 КоАП РФ.

Охрана водных объектов

Еще одним важным аспектом, неотъемлемо связанным с экологическим благополучием, является охрана водных ресурсов.

При поддержке Раиса Республики Татарстан с 2018 по 2025 год в республике проведено оздоровление 28 водных объектов, проведена расчистка 44 рек, отремонтированы 79 гидротехнических сооружений, построены 12 берегоукрепительных сооружений, а также демонтировано 23 километра бездействующих нефтепроводов.

Республика Татарстан по итогам 2025 г. заняла первое место во Всероссийской акции «Вода России», организованной в рамках национального проекта «Экологическое благополучие». Всего за год в республике прошли 6 794 природоохранных мероприятия, в которых приняли участие свыше 410 тыс. жителей республики. В результате удалось привести в порядок более 12 тыс. километров береговой линии.

По итогам мониторинга социальных сетей было выявлено, что вторым по популярности направлением в обсуждениях экологической тематики стали вопросы охраны водных объектов – поступили 494 сообщения, что составило 30% общей доли поступивших сообщений по данному направлению.

Наибольшее количество уведомлений по категории «Вода» в ГИС РТ «Народный контроль» опубликовано по г. Казани (74 уведомления), Зеленодольскому (17), Лаишевскому (16) и Пестречинскому (12) муниципальным районам, г. Набережные Челны (11) и Высокогорскому муниципальному району (9).

Например, в рамках осуществления мониторинга хода рассмотрения уведомлений, поступающих в ГИС РТ «Народный контроль», нами было выявлено уведомление № 7094950 от 04.09.2025 по вопросу неправомерной засыпки и сброса

строительного мусора в водный объект по ул. Туманной в г. Казани, которое поддержали 125 пользователей и прокомментировали 169 раз.

Принимая во внимание социальную значимость указанной проблемы, Уполномоченный направил обращение в адрес министра экологии и природных ресурсов Республики Татарстан с целью принятия мер по устранению указанных в уведомлении нарушений.

В результате совместных мероприятий Министерством экологии в отношении виновных лиц, совершивших нарушения природоохранного законодательства, вынесены постановления о назначении административного наказания по ч. 3.3 ст.8.2, 8.42 КоАП РФ. В связи с тем, что административные штрафы не были уплачены, в 2026 г. Министерством будет продолжена работа претензионно-искового характера в отношении правонарушителя.

В прошедшем году в рамках проверки информации о возможных нарушениях прав граждан на благоприятную окружающую среду сотрудники Аппарата Уполномоченного совместно с представителями контрольно-надзорных органов, органов местного самоуправления и юридических лиц принимали участие в выездных проверочных мероприятиях.

Так, в октябре 2025 года сотрудником Аппарата Уполномоченного совместно с представителями Казанской межрайонной природоохранной прокуратуры принято участие в проверке в отношении ООО «Водоканал-Сервис» (г. Арск) по факту нарушения природоохранного законодательства в ходе сброса сточных вод в р. Казанки в Арском муниципальном районе.

По результатам проверки были выявлены нарушения, а именно: юридическим лицом допущены многократные превышения предельно допустимой концентрации загрязняющих веществ в том числе осуществлен, сброс сточных вод свыше установленных нормативов, что причинило вред водному объекту в размере свыше 6 млн. рублей и др.

В результате выявленных нарушений органом прокуратуры в отношении правонарушителя внесено представление об устранении нарушений закона, а также вынесено постановление о возбуждении дела об административном правонарушении, которые находятся на рассмотрении. Также рассматривается вопрос о принятии мер искового характера к предприятию в части возмещения вреда, причиненного водному объекту.

Указанные в разделе случаи наглядно демонстрируют эффективность системы общественного контроля и оперативного реагирования на экологические нарушения через цифровые платформы.

Учитывая важность своевременной реакции на подобные нарушения, рекомендуем органам местного самоуправления Республики Татарстан при формировании плана мероприятий по охране окружающей среды и распределении соответствующих финансовых средств учитывать в том числе, обращения жителей республики, поступающие через ГИС РТ «Народный контроль» и платформу обратной связи «Госуслуги. Решаем вместе» и систему.

Вопросы образования незаконных свалок

В 2025 году в адрес Уполномоченного по вопросам экологии зарегистрированы 31 обращение. В ГИС РТ «Народный контроль» в истекшем году по направлению

«Экология» было опубликовано 1 231 уведомление граждан, что на 5% больше по сравнению с прошлым годом.

Подавляющее большинство уведомлений граждан по вопросам образования незаконных свалок опубликовано по г. Казани (238 уведомлений), г.Набережные Челны (71), Лаишевскому (47), Тукаевскому (36), Зеленодольскому (27), Елабужскому (21) Альметьевскому и Высокогорскому (по 20), Нижнекамскому (16) муниципальным районам.

В результате плодотворного сотрудничества с исполнительными комитетами муниципальных образований республики были ликвидированы несанкционированные свалки на территории г. Казани, Альметьевского, Арского, Высокогорского, Заинского, Зеленодольского, Лаишевского, Пестречинского, Спасского муниципальных районов.

В ходе модерации уведомлений граждан в ГИС РТ «Народный контроль» нами также выявлялись случаи необоснованного присвоения статуса «Заявка решена» ответственными исполнителями.

Так, нами был установлен факт необоснованного присвоения статуса «Заявка решена» по уведомлению в ГИС РТ «Народный контроль» с вопросом о ликвидации незаконной свалки на территории национального парка «Нижняя Кама» в Елабужском муниципальном районе. В ходе мониторинга уведомления были возвращены нами в работу в связи с непредставлением информации об их решении. В дальнейшем в системе исполнителями была представлена информация о принятии мер по уведомлению с размещением подтверждающего фотоотчета. В настоящее время данная свалка ликвидирована.

Несмотря на проделанную работу, в ходе мониторинга продолжают фиксироваться новые факты образования свалок, что требует оперативного реагирования на обращения жителей и постоянного контроля со стороны государственных и муниципальных органов.

Так в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданина Т. об образовании незаконной свалки огнеопасных отходов по ул. Набережной в г. Лениногорске. Указанное обращение нами было направлено в Министерство экологии, которым в адрес исполнительного комитета г. Лениногорска было объявлено предостережение о недопустимости нарушения обязательных требований природоохранного законодательства. По итогам принятых мер несанкционированная свалка отходов была ликвидирована.

Также по итогам рассмотрения обращения, поступившего в адрес Уполномоченного, о нарушении природоохранного законодательства на территории с. Большая Шильна Тукаевского муниципального района, в том числе о засыпке оврага с природными родниками и вырубкн лесных насаждений, Министерством экологии было выявлено нарушение природоохранного законодательства в области обращения с отходами производства и потребления, а именно выявлено место несанкционированного размещения отходов производства и потребления на почве в виде боя бетонных изделий, зафиксированы следы земляных работ.

В настоящий момент Министерством экологии направлено исковое заявление в Набережночелнинский городской суд в целях устранения нарушения и понуждения нарушителя к возмещению ущерба, причиненного почвам. Вопрос окончательного исполнения данного обращения остается на контроле Уполномоченного.

Решение вопросов в сфере обращения с твердыми коммунальными отходами

Эффективность организации сбора, вывоза и утилизации отходов напрямую влияет на качество жизни населения и экологическую обстановку в Республике Татарстан. Взаимодействие государственных и муниципальных органов, региональных операторов по обращению с твердыми коммунальными отходами (далее – ТКО) и гражданами является необходимым условием для решения возникающих вопросов в данной сфере.

Аппаратом Уполномоченного на протяжении многих лет осуществляется активное взаимодействие с региональными операторами по обращению с ТКО, в том числе посредством работы в ГИС РТ «Народный контроль».

Совместными усилиями благодаря принятым мерам в текущем году удалось снизить количество обращений в систему по вопросам обращения с ТКО на 36% (в 2025 году поступило 3 173 уведомления по направлению «Твердые коммунальные отходы», тогда как в 2024 г. было опубликовано 4 318 уведомлений).

В отчетном году исполнено 94% опубликованных уведомлений по вопросам вывоза ТКО (673 из 719), а также 87% уведомлений по вопросам строительства и содержания контейнерных площадок – 88% (2 323 из 2 679 уведомлений), что свидетельствует о планомерном улучшении ситуации с обращением отходов в республике.

В разрезе муниципальных районов и городских округов республики по категории «Вывоз ТКО» опубликовано по г. Казани 311 уведомлений, по г. Набережные Челны – 54, по Лаишевскому – 48, Елабужскому и Зеленодольскому муниципальным районам – по 45, по вопросам строительства и содержания контейнерных площадок: по г. Казани – 1 318, Зеленодольскому – 261 и Лаишевскому муниципальным районам – 202, по г. Набережные Челны – 187 и Альметьевскому муниципальному району – 105.

В адрес региональных операторов по обращению с ТКО ООО «УК «ПЖКХ» и ООО «Гринта» в 2025 году поступило 370 и 111 уведомлений соответственно.

По г. Казани в текущем году обустроены 147 новых контейнерных площадок, а всего за пять лет 289 площадок. Всего по республике в текущем году была произведена замена и установка более 4 тыс. контейнеров для накопления твердых коммунальных отходов.

Несмотря на принимаемые меры, вопрос строительства и содержания контейнерных площадок остается актуальным. Обращения по данной проблеме поступают также в адрес Уполномоченного.

Так, в наш адрес обратился гражданин З. об отсутствии ограждения контейнерной площадки для сбора бытовых отходов по ул. Школьной пос. ж/д ст. Высокая Гора Красносельского сельского поселения Высокогорского района, в результате чего не обеспечивалось предупреждение распространения отходов за пределы контейнерной площадки по причине быстрого наполнения бункеров-накопителей бытовыми отходами. Нами данное обращение для принятия мер реагирования было направлено в прокуратуру Высокогорского района.

Органом прокуратуры по данному факту в адрес руководителя Исполнительного комитета Красносельского сельского поселения Высокогорского муниципального района Республики Татарстан внесено представление об устранении выявленных нарушений законодательства. Также Высокогорским территориальным отделом

Управления Роспотребнадзора по Республике Татарстан в Высокогорский районный суд направлено исковое заявление к Исполнительному комитету Красносельского сельского поселения об устранении допущенных нарушений, которое находится на стадии рассмотрения.

Необходимо отметить, что обеспечение экологической безопасности является приоритетным направлением государственной политики Республики Татарстан. Совместные усилия органов государственной власти, местного самоуправления и общественности несомненно позволят снизить негативное воздействие на окружающую среду и повысить качество жизни граждан республики.

ГЛАВА 5. ЗАЩИТА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В МЕСТАХ ПРИНУДИТЕЛЬНОГО СОДЕРЖАНИЯ

Вопросы защиты прав лиц, находящихся в местах принудительного содержания, имеют социально-нравственное значение и связаны с особенностями определения их гражданско-правового положения, соблюдения санитарных норм в местах лишения свободы, материально-бытового, медико-санитарного обеспечения, исполнения режимных требований и сроков содержания под стражей.

В России уделяется большое внимание обеспечению прав заключенных и лиц, находящихся под стражей, что отражается в законодательных инициативах и практических мерах. Одним из значимых шагов в этом направлении в 2025 году стало принятие Федерального закона от 24 июня 2025 года №174-ФЗ «О внесении изменений в статью 82 Уголовного кодекса Российской Федерации», направленного на гуманизацию уголовного законодательства Российской Федерации, создание дополнительных условий для исправления осужденных и сохранения их семейных связей. В этих целях предусмотрен дифференцированный подход к решению судом вопроса об отмене либо о сохранении отсрочки отбывания наказания беременной женщине, женщине, имеющей ребенка в возрасте до четырнадцати лет, мужчине, имеющему ребенка в возрасте до четырнадцати лет и являющемуся единственным родителем. Положения, предусмотренные указанным федеральным законом, позволят смягчить меры уголовной репрессии в отношении ограниченного круга лиц без чрезмерного ослабления мер уголовно-правовой защиты в целом.

Кроме того, в прошедшем году принят Федеральный закон от 23 июля 2025 года №218-ФЗ «О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и признании утратившим силу пункта 7.1 части первой статьи 299 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации», в соответствии с которым исключена возможность назначения наказания в виде исправительных работ осужденным, не имеющим основного места работы; принудительные работы определены как самостоятельный вид наказания без предварительного назначения лишения свободы; санкции ряда статей Особенной части Уголовного кодекса Российской Федерации дополнены наказанием в виде принудительных работ (начало срока действия документа – 20.01.2026).

Еще одним важным нововведением стал Федеральный закон от 23 марта 2024 года № 60-ФЗ «О внесении изменений в статью 92 Уголовно-исполнительного кодекса Российской Федерации и статью 18 Федерального закона «О содержании под стражей подозреваемых и обвиняемых в совершении преступлений», который предоставил подозреваемым и обвиняемым с детьми до 14 лет право в течение месяца на одно дополнительное свидание с ними. Эти изменения способствуют поддержанию семейных связей и снижению психологического напряжения у лиц, находящихся под стражей. Они отражают стремление законодателя учитывать гуманитарные аспекты уголовного процесса и создавать условия для более гуманного отношения к подозреваемым и обвиняемым.

В отчетном году важным этапом в развитии системы исполнения наказаний в республике стало открытие в декабре 2025 года нового следственного изолятора в г. Казани, построенного в рамках федеральной целевой программы «Развитие уголовно-исполнительной системы (2018-2035 годы)». Ввод в эксплуатацию данного комплекса зданий полностью решает проблему переполненности следственных

изоляторов в г. Казани, он рассчитан на 1000 человек, в его составе административное здание, шесть режимных корпусов, в том числе отдельный для размещения подозреваемых и обвиняемых женщин и несовершеннолетних, сборно-следственное отделение, корпус длительных и краткосрочных свиданий, корпус транзитно-пересыльного пункта, корпус медицинской части с амбулаторией, прачечная, столовая для сотрудников УИС, здание складских помещений, гараж с ремонтной зоной и мойкой. Медицинская часть оснащена удобными больничными палатами и современным оборудованием, в том числе для инвалидов и других категорий маломобильных граждан. В следственном изоляторе имеются помещения для проведения длительных свиданий осужденными отряда по хозяйственному обслуживанию с их родственниками, кабины для телефонных переговоров при краткосрочных свиданиях подозреваемых, обвиняемых и осужденных.

В 2025 году в рамках ассигнований, выделенных из федерального и регионального бюджетов, проведены ремонтные работы в Центре временного содержания иностранных граждан МВД России по г. Набережные Челны, изоляторе временного содержания подозреваемых и обвиняемых отдела МВД РФ по Агрызскому району.

Завершено строительство нового административного здания межмуниципального отдела МВД России «Верхнеуслонский» с обустройством изолятора временного содержания. Также в 2025 году введено в эксплуатацию специальное помещение для содержания задержанных лиц в отделе полиции №7 «Гагаринский» УМВД России по г. Казани.

Деятельность Уполномоченного по обеспечению и защите прав лиц, находящихся в местах принудительного содержания

Уполномоченным и его Аппаратом в отчетном году продолжена работа по обеспечению и защите прав граждан в учреждениях уголовно-исполнительной системы.

Ключевое значение придается системному анализу поступающих обращений и мониторингу ситуации в учреждениях уголовно-исполнительной системы. Это позволяет своевременно выявлять тенденции и проблемы, требующие вмешательства, а также разрабатывать эффективные меры по их устранению.

В истекшем году по вопросам защиты прав подозреваемых, обвиняемых, подсудимых и осужденных и лиц, пребывающих в местах временного содержания, в Аппарат Уполномоченного поступили 400 обращений. По сравнению с предыдущим годом наблюдается незначительное снижение их общего количества. Это связано как с уменьшением численности лиц, содержащихся в местах лишения свободы, так и с результатами совместной работы, в том числе разъяснительной, направленной на повышение информированности граждан об их правах и способах защиты.

В основном сократилось количество обращений, связанных с условиями содержания в исправительных учреждениях, а также заявлений о содействии в переводе ближе к месту проживания родственников. Несколько увеличилось количество обращений по вопросам медицинского обеспечения и несогласия с действиями сотрудников уголовно-исполнительной системы. Значительная часть обращений содержит просьбу разъяснить различные вопросы, например, обжалование приговоров или процессуальных решений следователей, решений, вынесенных

медико-социальной экспертизой, а также вопросов, обусловленных различными жизненными обстоятельствами, требующих индивидуального рассмотрения и правовой оценки.

В течение отчетного года Уполномоченный и работники его Аппарата осуществили 17 выездов в учреждения уголовно-исполнительной системы с целью изучения условий содержания осужденных и проверки поступивших обращений, в ходе которых обратились 126 лиц.

Пристальное внимание Уполномоченного сосредоточено на обеспечении прав лиц, помещенных в учреждения кратковременного содержания. В соответствии с утвержденным графиком представители Аппарата Уполномоченного совместно с сотрудниками МВД по Республике Татарстан провели проверки изоляторов временного содержания в 20 районных и городских отделах полиции. В рамках выезда обращено внимание на организацию питания в учреждениях кратковременного принудительного пребывания граждан. Проводилась детальная проверка меню, качества продуктов, условий хранения и приготовления пищи, а также процесса ее раздачи. По результатам выездов было установлено, что все проверенные помещения соответствуют санитарным нормам и требованиям безопасности содержания.

В рамках работы Уполномоченного приоритетное значение отводится вопросам непрерывного правового просвещения граждан, находящихся в местах принудительного содержания. В рамках этой работы проведены консультации и разъяснительные беседы, направленные на повышение правовой грамотности и реализации своих прав на защиту.

С 2024 года Аппарат Уполномоченного внедряет новой формат правового просвещения – создание и транслирование видеороликов с разъяснением вопросов, которые наиболее часто поступают в наш адрес в рамках приемов граждан, где спикерами выступают представители министерств и ведомств, в чью компетенцию входит решение того или иного вопроса. Доступность получения осужденными информации в местах лишения свободы позволяет им получать новые знания и навыки, способствующие личностному росту, формированию новой системы нравственных ценностей, мотивирующих к законопослушному поведению.

В отчетном году Уполномоченный выступил с инициативой о расширении введенного в 2024 году правопросветительского видеоформата – подготовлены мотивационные видеоинтервью с бывшими осужденными, прошедшими программу реабилитации в составе реабилитационных отрядов, сумевших побороть зависимость, самореализоваться и добиться существенных успехов в жизни. Пример этих людей позволит наглядно проиллюстрировать реальные истории успеха и выступит побуждающим фактором на пути к положительным изменениям и возвращению к трезвой жизни, социально приемлемому поведению среди нынешних заключенных. Всего Аппаратом Уполномоченного были созданы 12 видеоматериалов, специально адаптированных для осужденных.

Продолжено тесное и плодотворное взаимодействие с Общественной наблюдательной комиссией Республики Татарстан (далее – ОНК РТ). В составе ОНК РТ 12 членов – представители Духовного Управления Мусульман Республики Татарстан, Татарстанской митрополии, благотворительного фонда «Ярдэм», АНО «Центр социальной реабилитации и адаптации», а также общественные помощники Уполномоченного. В 2025 году ОНК РТ рассмотрено более 230

обращений граждан. Каждую неделю на базе «Дома НКО» Общественной палаты Республики Татарстан проводятся приемы граждан, чьи родственники и близкие находятся в местах принудительного содержания. Также ОНК РТ организована телефонная «горячая линия». За прошедший год члены ОНК РТ совершили 50 посещений мест принудительного содержания УФСИН России по РТ.

Ежегодно подтверждает свою эффективность проведение Дней правовой помощи осужденным, в том числе с использованием видеоконференцсвязи. Выражаем огромную благодарность ведомствам, которые участвуют в совместных мероприятиях - прокуратуре Республики Татарстан, УФСИН России по РТ, ФКУЗ «Медико-санитарная часть №16» Федеральной службы исполнения наказаний России (далее – ФКУЗ МСЧ-16 ФСИН России), Социальному фонду Российской Федерации по Республике Татарстан, министерству труда, Нотариальной и Адвокатской палатам Республики Татарстан и другим учреждениям. В рамках приемов обратившиеся получают квалифицированные разъяснения по своим вопросам. Если ситуация требует более глубокого изучения и проведения проверки, обращения принимаются к рассмотрению либо Аппаратом Уполномоченного, либо соответствующим компетентным органом.

В отчетном году Уполномоченный принимал активное участие в обсуждении актуальных вопросов защиты прав лиц, находящихся в учреждениях уголовно-исполнительной системы.

В сентябре 2025 года под руководством Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации Т.Н. Москальковой прошло заседание Всероссийского координационного совета уполномоченных по правам человека, посвященное вопросам защиты прав граждан в местах принудительного содержания. В ходе встречи обсуждались различные аспекты обеспечения прав человека в таких учреждениях, включая проблемы, связанные с конвоированием и пребыванием в конвойных помещениях судов, а также вопросы соблюдения прав в учреждениях уголовно-исполнительной системы.

Кроме того, 7 октября 2025 года Уполномоченный принял участие в заседании круглого стола, прошедшем в г. Челябинске, на котором обсуждался вопрос реализации пробации в субъектах Российской Федерации. В рамках встречи Уполномоченным был представлен доклад на тему «Пробация в Республике Татарстан: межведомственное взаимодействие для эффективной ресоциализации».

Помимо участия в организованных мероприятиях в истекшем году Уполномоченный также выступил инициатором проведения встреч для обсуждения актуальных вопросов в указанной сфере. Так, 25 декабря 2025 года был организовано заседание Экспертного совета при Уполномоченном по теме «Защита прав и свобод человека в уголовном процессе и в местах принудительного содержания» с участием представителей заинтересованных министерств и ведомств. В ходе заседания были рассмотрены ключевые вопросы и проблемы, выявленные в ходе рассмотрения обращений граждан. Участники совета разработали ряд конкретных рекомендаций, направленных на улучшение процессов оказания медицинской помощи подозреваемым, подсудимым, осужденным, организации деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы, а также на повышение качества условий содержания и других сопутствующих аспектов.

Актуальные вопросы соблюдения и защиты прав человека в учреждениях уголовно-исполнительной системы

Вопросы оказание медицинской помощи

Проблема медицинского обеспечения людей, находящихся в местах лишения свободы, остается одной из самых острых и не теряет своей актуальности.

Преимущественно поводами для обращений являются длительное ожидание консультаций врачей-специалистов, отсутствие необходимых лекарственных препаратов, непроведение первичного освидетельствования и переосвидетельствования для установления инвалидности и др.

Не обладая компетенцией, позволяющей проверить доводы о ненадлежащей медицинской помощи, Уполномоченный, как правило, направляет обращения начальнику ФКУЗ «МСЧ-16» ФСИН России для осуществления внутреннего контроля качества и безопасности медицинской деятельности. В большинстве случаев жалобы не находят подтверждения.

Вместе с тем, Уполномоченный считает необходимым обратить внимание на важность комплексной разъяснительной работы с заявителями, даже в случаях необоснованности их жалоб. Предоставление подробных объяснений о причинах отсутствия подтверждения опасений относительно состояния здоровья и исчерпывающей информации по существу вопроса является важным элементом поддержания доверия к системе здравоохранения в местах лишения свободы. Такой подход способствует не только разрешению конкретных ситуаций, но и служит укреплению уверенности в обеспечении надлежащей защиты прав каждого человека, вне зависимости от условий его содержания.

В связи с этим, Уполномоченный рекомендует УФСИН России по РТ, ФКУЗ «МСЧ-16» ФСИН России активно проводить информационно-разъяснительную работу с лицами, содержащимися в учреждениях уголовно-исполнительной системы, в части обеспечения полноты и доступности предоставления сведений о состоянии их здоровья, результатах проведенных медицинских обследований, наличии выявленных заболеваний, установленном диагнозе, прогнозе развития заболевания, а также о применяемых или предполагаемых методах оказания медицинской помощи, связанных с ними рисках и возможных вариантах медицинского вмешательства.

С 2019 года по настоящее время в МСЧ-16 проводятся консультации с применением телемедицинских технологий (далее - ВКС) на основании договора об оказании услуг консультации специалистами с ГАУЗ «Республиканская клиническая больница» Минздрава Республики Татарстан (далее - РКБ). ВКС осуществляется при использовании персонального компьютера с установленной программой Skype в филиале «Больница» МСЧ-16. Участниками консультирования с применением телемедицинских технологий, с одной стороны, является врач РКБ, а с другой – врач отделения филиала «Больница» МСЧ-16 (в режиме «врач - врач»).

Уполномоченный предлагает расширить практику оказания медицинской помощи осужденным и лицам, содержащимся под стражей, с применением телемедицинских технологий, в том числе с привлечением учреждений гражданского здравоохранения. Следует отметить, что актуальность вопросов медицинского обеспечения подтверждается не только поступающими обращениями, но и статистическими данными. Несмотря на то, что общее количество людей

в исправительных учреждениях уменьшается, уровень заболеваемости среди оставшегося контингента остается высоким.

В местах лишения свободы по состоянию на 01.12.2025 умерло 33 человека (АППГ-27), из них: от заболеваний - 27 человек (АППГ-18), в результате самоубийства – 4, от травм – 2.

Одной из причин, влияющих на качество предоставления необходимой медицинской помощи, является недостаточная кадровая обеспеченность. Проведенный нами анализ свидетельствует, что основными факторами некомплекта медицинских работников служит:

- низкий уровень заработной платы медицинских работников уголовно-исполнительной системы по сравнению с медицинскими работниками сферы здравоохранения Министерства здравоохранения;

- отсутствие социальных и стимулирующих программ в УИС для медицинских работников («Земский врач», «Земский фельдшер», бесплатное предоставление жилья, ипотека и т.д.), отсутствие региональных и федеральных доплат;

- возможность совмещения должностей медицинскими работниками в гражданской системе здравоохранения региона (до двух ставок).

Ситуация с нехваткой медицинского персонала требует принятия комплексных и эффективных мер. По мнению Уполномоченного, одним из ключевых шагов является организация практики студентов в медико-санитарных частях исправительных учреждений. Это позволит будущим врачам и медицинским работникам получить реальный опыт работы с данной категорией пациентов, а также повысить их мотивацию к дальнейшему трудоустройству в этой области.

Кроме того, предлагаем заключать договоры о целевом обучении, которые обеспечат подготовку специалистов с обязательством последующего трудоустройства в медицинских подразделениях исправительных учреждений.

Также отметим, что в отчетном году Уполномоченным в адрес федерального омбудсмена были направлены предложения с просьбой рассмотреть вопрос о повышении уровня оплаты труда, а также установлении иных социальных гарантий для медицинских работников уголовно-исполнительной системы и обратиться с соответствующими предложениями в Правительство Российской Федерации, ФСИН России.

Данная проблема была детально обсуждена и на Всероссийском координационном совете уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации. Представители федеральных органов власти и депутатского корпуса признали остроту данной ситуации и необходимость выработки согласованных предложений для ее решения.

По итогам Координационного совета был выработан ряд рекомендаций, к примеру:

Правительству Российской Федерации поручено:

- рассмотреть вопросы об урегулировании порядка доступа уполномоченных по правам человека к медицинским данным и документации, признав обращение (жалобу) гражданина о нарушении его прав в сфере охраны здоровья к уполномоченным по правам человека в качестве согласия на разглашение сведений, составляющих врачебную тайну;

- ускорить принятие постановления Правительства Российской Федерации об установлении ежемесячной выплаты медицинским и фармацевтическим

работникам медицинских учреждений уголовно-исполнительной системы Российской Федерации;

- предусмотреть возможность обеспечения противовирусными препаратами подозреваемых, обвиняемых и осужденных, содержащихся в учреждениях УИС и инфицированных гепатитом С, в рамках федерального проекта «Борьба с гепатитом С и минимизация рисков распространения данного заболевания», входящего в национальный проект «Продолжительная и активная жизнь».

Федеральной службе исполнения наказаний:

- продолжить работу по созданию и развитию медицинской информационной системы УИС и ее интеграции в Единую государственную информационную систему в сфере здравоохранения;

- продолжить работу в части организации участия сотрудников территориальных органов ФСИН России, в том числе медицинских работников, в личных приемах, проводимых уполномоченным по правам человека соответствующего субъекта Российской Федерации.

Важно также отметить, что в отчетном году правозащитная практика выявила ряд актуальных вопросов оказания медицинской помощи несовершеннолетним в следственных изоляторах. Медицинская помощь несовершеннолетним оказывается в государственном медицинском учреждении согласно заключенному государственному контракту. Однако нередко возникает проблема в отсутствии узких специалистов (эндокринолог, офтальмолог, невролог и т.д.) в указанной поликлинике или отсутствии возможности проведения консультации врача-специалиста (педиатра) в условиях следственного изолятора в короткие сроки (удлиняются сроки ожидания квалифицированной медицинской помощи).

В частности, государственные поликлиники зачастую отказывают в плановой медицинской помощи детям, рожденным от женщин в период содержания в следственном изоляторе, мотивируя это отсутствием прикрепления новорожденного ребенка к данному учреждению. Такая ситуация создает существенные барьеры для своевременного получения детьми необходимой медицинской помощи.

Важно подчеркнуть, что, даже находясь под стражей, несовершеннолетние не должны быть лишены права на квалифицированную медицинскую помощь. Отказ в плановом лечении по формальным признакам является недопустимым и нарушает права детей.

Аналогичные трудности возникают и в отношении медицинского сопровождения беременных женщин. Беременные женщины должны регулярно проходить наблюдение у врача-гинеколога, однако в отчетном году взаимодействие с государственными поликлиниками по вопросу прикрепления к женской консультации по беременности остается нерешенным, что в дальнейшем усложняет вопрос прохождения скрининга и консультации врачом-гинекологом в течении беременности.

Для обеспечения беспрепятственного доступа к медицинской помощи всем несовершеннолетним, вне зависимости от их статуса и места пребывания, и беременным женщинам Уполномоченный рекомендует пересмотреть и доработать соглашение между УФСИН по РТ и министерством здравоохранения Республики Татарстан, которое должно четко регламентировать взаимодействие между ведомствами и медицинскими учреждениями по вопросам оказания медицинской

помощи несовершеннолетним, в том числе рожденным в условиях СИЗО, и беременным женщинам.

Вопросы предоставления социальных гарантий, пенсий лицам, находящимся в учреждениях уголовно-исполнительной системы

Согласно положениям статьи 98 Уголовно-исполнительного кодекса Российской Федерации, осужденные имеют право на общих основаниях на государственное пенсионное обеспечение в старости, при инвалидности, потере кормильца и в иных случаях, предусмотренных законодательством Российской Федерации. Выплата пенсий осужденным осуществляется органами, осуществляющими пенсионное обеспечение по месту нахождения исправительного учреждения, путем перечисления пенсий на лицевые счета осужденных.

В подведомственных учреждениях УФСИН России по РТ по состоянию на 01.01.2026 содержатся 360 осужденных, получающих пенсии, социальные пособия, ежемесячные денежные выплаты. Так, пенсию по инвалидности получают 182 осужденных, пенсию по старости – 98, пенсию по случаю потери кормильца – 9. Социальную выплату ветерана боевых действий получают 70 осужденных, из них 36 - участники СВО, военную пенсию получает 1 осужденный.

В истекшем году в адрес Уполномоченного поступило более 20 обращений, связанных с получением социальных пособий, пенсии, в том числе о задержках в начислении пенсии после поступления в исправительное учреждение.

Например, в апреле 2025 года поступило обращение от гражданина И., отбывающего наказание в ФКУ ИК-19 УФСИН России по РТ, который сообщил о неполучении пенсии за февраль и март. Для проверки соблюдения сроков передачи информации в Отделение Социального фонда России по Республике Татарстан Уполномоченный направил запрос руководству данного учреждения. В ходе проверки было установлено, что гражданин И. обратился с заявлением спустя значительное время после поступления в учреждение. Учитывая состояние здоровья гражданина И., возможно, причиной несвоевременной подачи заявления стало незнание им порядка перевода пенсии. В связи с этим разъяснительная работа со стороны сотрудников исправительных учреждений приобретает особое значение. Приказом Минтруда России от 05 августа 2021 года № 545н «Об утверждении Правил выплаты пенсий…», установлены четкие сроки для подачи заявлений и направления необходимых документов в территориальные органы Социального фонда России.

К сожалению, это не единственное обращение по данному вопросу из ФКУ ИК-19 УФСИН России по РТ. В обращении осужденного Ф., поступившем в октябре 2025 года, также сообщалось о длительной задержке с выплатой пенсии после поступления в данное учреждение. В целях недопущения нарушений пенсионных прав подозреваемых, подсудимых, осужденных Уполномоченный рекомендует УФСИН России по РТ и руководителям исправительных учреждений строго контролировать деятельность социальных отделов в части соблюдения прав осужденных на своевременное получение пенсии и соблюдения установленных сроков оформления и перенаправления документов осужденных.

В правозащитной деятельности Уполномоченный обращает особое внимание соблюдению прав на получение социальных гарантий участниками СВО, содержащимися в учреждениях уголовно-исправительной системы.

Преимущественно, обращаясь к Уполномоченному, участники СВО просили разъяснить, какие меры поддержки им предусмотрены, как осуществляется порядок реализации этих прав, просили оказать содействие в получении удостоверения ветерана боевых действий, получении выплат в связи с ранением.

Получая такие обращения, Уполномоченный в первую очередь обращается в филиал Государственного фонда «Защитники Отечества» по Республике Татарстан, Военный комиссариат Республики Татарстан, в Отделение Социального фонда России по Республике Татарстан и другие учреждения. К примеру, в адрес Уполномоченного поступило обращение осужденного Д. с просьбой оказать содействие в получении удостоверения участника боевых действий, ежемесячной денежной выплаты как ветерана боевых действий.

В результате предпринятых нами мер семье заявителя была назначена единовременная выплата. Кроме того, была погашена задолженность по ежемесячной денежной выплате за период с июня по октябрь 2025 года, а 30 июня 2025 года для него был оформлен электронный вариант удостоверения участника боевых действий.

Успешное решение подобных вопросов демонстрирует системный подход к обеспечению социальной справедливости. Важно, чтобы каждый участник СВО, вне зависимости от жизненных обстоятельств, мог воспользоваться своим правом на заслуженную поддержку и социальную защиту.

Вопросы соблюдения прав осужденных на обращение в государственные органы

Эффективная реализация права осужденных на обращение в государственные органы является важным инструментом обеспечения законности и защиты их прав в местах лишения свободы, а также способствует повышению прозрачности деятельности уголовно-исполнительной системы.

Обязанность по обеспечению реализации данного права возложена на администрацию исправительного учреждения. В соответствии со статьей 15 Уголовно-исполнительного кодекса Российской Федерации администрация учреждения обязана обеспечить своевременное рассмотрение обращений осужденных и предоставление им ответов в сроки, установленные Федеральным законом от 02 мая 2006 года №59-ФЗ «О порядке рассмотрения обращений граждан Российской Федерации».

Вместе с тем, в ходе посещений исправительных учреждений выявлены недостатки в организации данной работы исправительными учреждениями. Так, в ходе посещения ФКУ СИЗО-2 УФСИН России по РТ нами отмечено, что письменные заявления, содержащие вопросы бытового характера в адрес администрации учреждения, в том числе обращения к медицинскому персоналу, надлежащим образом не фиксируются, сами обращения не сохраняются, не подшиваются и не нумеруются в соответствующих журналах (нарядах или номенклатурных делах). Данное положение дел в случае возникновения конфликтной ситуации или происшествий ставит под сомнение, как факт обращения

по тем или иным вопросам в адрес администрации, так и деятельность администрации учреждения по рассмотрению (разрешению) обращений.

Подобные нарушения были выявлены и в ФКУ ИК-10 УФСИН России по РТ. Отсутствие надлежащей фиксации обращений и отсутствие их документального подтверждения создает ситуацию правовой неопределенности, в которой осужденные лишаются возможности эффективно защищать свои права и законные интересы. Кроме того, это препятствует проведению объективного и всестороннего контроля за деятельностью администрации исправительного учреждения.

Уполномоченным направлены рекомендации в адрес начальника УФСИН России по РТ, согласно поступившим ответам, меры по устранению нарушений приняты.

Реализация института пробации

Согласно Концепции развития уголовно-исполнительной системы Российской Федерации на период до 2030 года, утвержденной распоряжением Правительства Российской Федерации от 29 апреля 2021 года №1138-р, приоритетным направлением является создание условий для эффективной ресоциализации лиц, освободившихся из мест лишения свободы.

С начала 2025 года в полную силу действует Федеральный закон от 6 февраля 2023 года №10-ФЗ «О пробации в Российской Федерации». Между УФСИН России по РТ и Правительством Республики Татарстан заключено Соглашение о взаимодействии в различных сферах, в том числе в организации и функционировании пробации.

Постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 27.05.2025 № 367 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Республики Татарстан от 29.07.2019 № 631 «Об организации в Республике Татарстан деятельности по ресоциализации лиц, освобожденных из мест лишения свободы» создана межведомственная рабочая группа по реализации пробации на территории республики.

Согласно постановлению Кабинета Министров Республики Татарстан от 29.12.2025 № 1184 принято решение об оказании социальной помощи в виде единовременной выплаты гражданам, жителям республики, в отношении которых проводятся мероприятия исполнительной или постпенитенциарной пробации, находящимся в трудной жизненной ситуации, в размере 10552,89 рублей для приобретения товаров первой необходимости, оплаты расходов на восстановление документов, необходимых для реализации прав.

В 2025 году в государственную программу республики «Обеспечение общественного порядка и противодействие преступности» включены пять мероприятий, направленных на эффективное функционирование пробации, в 22 муниципальные программы включены мероприятия, содействующие оказанию помощи лицам, освобожденным из мест лишения свободы.

В настоящее время УФСИН России по РТ и подведомственными учреждениями заключены 300 соглашений с министерствами, ведомствами республики и иными субъектами пробации, коммерческими и некоммерческими организациями, из них в сфере занятости – 52, образования – 39, здравоохранения – 38, с органами местного самоуправления – 39, с иными организациями – 132.

В 2025 году на территории республики открылись и функционируют три центра пробации на 39 койко-мест, на базе ОБФ «Ярдам-помощь» и НКО «Фонд ресоциализации» в г. Казани и НКО «Ихлас-искренность» в г. Нижнекамске. 12 гражданам центрами пробации оказана необходимая помощь, в том числе с предоставлением койко-места. Управлением Министерства юстиции России по Республике Татарстан зарегистрировано внесение изменений в устав деятельности еще двух организаций, которые в том числе осуществляют функции центров пробации — это АНО ЦСР «Приют человека» в г. Казани и благотворительный центр «Благовещение» в Пестречинском муниципальном районе Республики Татарстан.

Однако, несмотря на их важную работу, остро стоит вопрос финансирования. Законодательством не предусмотрено какое-либо целевое государственное финансирование центров пробации некоммерческих организаций. Предполагается, что центры должны существовать и эффективно работать по общим для всех некоммерческих организаций принципам: активно участвовать в грантовых конкурсах и выстраивать партнерские отношения с благотворителями.

Следует отметить, что граждане, освободившиеся из мест лишения свободы, являются непопулярной категорией благополучателей для фандрайзинга, а гранты не обеспечивают долгосрочной финансовой устойчивости.

Отсутствие стабильного финансирования, не связанного с количеством благополучателей, особенно в условиях, когда их число невозможно спрогнозировать, центры пробации рассматривают как серьезный риск. И в связи с этим Уполномоченный считает уместным предложение о целевом государственном финансировании центров пробации некоммерческих организаций.

По данному вопросу Уполномоченный обратился к Премьер-министру Республики Татарстан с предложением рассмотреть включение в государственную программу «Обеспечение общественного порядка и противодействие преступности» мероприятий, направленных на ресоциализацию, социальную адаптацию и реабилитацию граждан в соответствии с Федеральным законом от 06 февраля 2023 года №10-ФЗ «О пробации в Российской Федерации», включая организацию деятельности центров пробации. На момент представления настоящего доклада этот вопрос находится на стадии проработки.

Определенным гарантом трудовой занятости лиц, освобожденных из мест лишения свободы, является действующая программа в республике резервирования рабочих мест на предприятиях и частичная компенсация затрат работодателя на выплату заработной платы освобожденным из мест лишения свободы и трудоустроенным в течение одного года в размере 6 МРОТ. Трудовое и бытовое устройство, профессиональное обучение осужденных, освободившихся от отбывания наказания в виде принудительных работ, организовано и предприятиями, на участках которых они были привлечены к отбыванию наказания (ФКП «КГКПЗ», ПАО «КамАЗ», АО «Кварт», ООО ТД «Кориб», МУП «ПАД», АО «Хлебозавод № 3», ООО «Прогресс», ООО «КЭМЗ»).

В 2025 году в учреждения УФСИН обратился 1221 осужденный и освобожденный от отбывания наказания (219 - пенитенциарная, 970 - исполнительная, 32 - постпенитенциарная) с заявлением об оказании содействия в ресоциализации, социальной адаптации и социальной реабилитации, в отношении которых принято решение об оказании содействия. Во взаимодействии с другими субъектами пробации оказано необходимое содействие в получении

всем обратившимся помощи с разработкой индивидуальных программ оказания помощи. Наибольшее количество обращений связано с решением вопросов трудоустройства, восстановлением документов, необходимых для реализации прав, получением социальной и психологической помощи.

В 2025 году введена в эксплуатацию межведомственная ГИС «Единый реестр лиц, в отношении которых применяется пробация». Вкладка для подачи заявления о пробации для осужденных либо лиц, действующих в их интересах, функционирует на Едином портале государственных и муниципальных услуг (Госуслуги). Перечень органов и организаций, имеющих доступ, и уполномоченных на внесение информации в ГИС, правила ведения и использования утверждены постановлением Правительства Российской Федерации от 21.12.2024 № 1858 «Об утверждении перечня органов и организаций, имеющих доступ к единому реестру лиц, в отношении которых применяется пробация, перечня органов и организаций, уполномоченных на внесение информации, подлежащей включению в единый реестр лиц, в отношении которых применяется пробация, перечня видов такой информации и Правил ведения и использования единого реестра лиц, в отношении которых применяется пробация». В настоящее время к данной государственной информационной системе в республике подключены 70 учреждений субъектов пробации.

Положительным результатом применения исполнительной и постпенитенциарной пробации явилось снижение уровня повторной преступности среди данной категории. Так, в период проведения мероприятий пробации уровень повторной преступности составил 0,1%.

Содействие Уполномоченного в реабилитация осужденных, имеющих зависимость от наркотических средств и психоактивных веществ

В 2025 году, благодаря поддержке Раиса Республики Татарстан, Уполномоченным совместно с рядом общественных организаций на базе специально созданных «реабилитационных отрядов» ФКУ ИК-2 УФСИН России по Республике Татарстан и ФКУ ИК-19 УФСИН России по Республике Татарстан продолжена реализация социального проекта по реабилитации осужденных, попавших в зависимость от наркотических средств и психоактивных веществ.

Проект охватывает широкий спектр мероприятий, направленных на формирование устойчивой мотивации к выздоровлению. За прошедший период было организовано более 430 индивидуальных и групповых консультаций, охвативших свыше 420 человек. Проведены 12 заседаний комиссии по рассмотрению кандидатов на перевод в реабилитационный отряд, в ходе которых произведен отбор 105 кандидатов из общего числа предыдущего этапа.

Программа реабилитации состоит из трех последовательных этапов:

- мотивационный этап (от недели до месяца) – направлен на осознание проблемы и формирование желания измениться;

- основной этап (с первого по третий месяц) – включает интенсивную работу с психологами, тренинги, лекции, групповую и индивидуальную терапию;

- заключительный этап (с четвертого месяца) – фокусируется на закреплении результатов, подготовке к освобождению и реинтеграции в общество.

В 2025 году в реабилитационный процесс включены 90 человек. По состоянию на 26.12.2025, 53 человека находятся в реабилитационных отрядах: 30 проходят

основную программу, а 23, завершившие основной курс, уже приступили к трудовой деятельности и пост-лечебной программе, 37 человек освободились.

Для обеспечения устойчивой ремиссии после освобождения продолжается диспансерное наблюдение врачом – психиатром-наркологом. На территории исправительных учреждений реализуется постлечебная программа, включающая волонтерскую деятельность, помощь в работе отряда, мотивацию на социальное сопровождение и подготовку консультантов по вопросам химической зависимости. В рамках этой работы проведены 96 мероприятий, в которых приняли участие 65 человек. Подготовлены три консультанта по вопросам химической зависимости по принципу «равный-равному».

Реабилитация не заканчивается с выходом за пределы исправительного учреждения. Система постлечебной программы и диспансерного наблюдения является критически важным звеном, обеспечивающим долгосрочную устойчивость достигнутых результатов. 37 человек воспользовались услугами социального сопровождения после освобождения. Всем им выданы выписные эпикризы с указанием срока ремиссии, что важно для снятия с наркологического учета. Семь человек включены в программу реабилитации Республиканского наркологического диспансера, три человека – в СРЦ «Роза ветров». Остальные проходят диспансерное наблюдение по месту жительства.

Важным аспектом проекта является и консультационная помощь родственникам наркозависимых, отбывающих наказание. Эту услугу получили 152 человека. Для информирования общественности о ходе реализации проекта раз в квартал издается информационно-публицистическая газета тиражом 999 экземпляров. Этот проект, реализуемый в условиях пенитенциарной системы, является ярким примером того, как государственная поддержка в сочетании с активным участием гражданского общества может привести к значимым социальным преобразованиям. Успех проекта не только в количестве проведенных мероприятий и охваченных им людей, но и в глубине трансформации, происходящей с каждым участником. Через формирование осознанной мотивации и приобретение новых социально-психологических компетенций закладывается прочный фундамент для успешной ресоциализации осужденных и их последующей жизни, свободной от химической зависимости.

ГЛАВА 6. СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ ЗАЩИТА ПРАВ ЗАЯВИТЕЛЕЙ О ПРЕСТУПЛЕНИЯХ И ПОТЕРПЕВШИХ

6.1. ЗАЩИТА ПРАВ ЗАЯВИТЕЛЕЙ О ПРЕСТУПЛЕНИЯХ И ПОТЕРПЕВШИХ

В условиях современного общества, где уровень преступности и разнообразие правонарушений продолжают оставаться значительными вызовами для правовой системы, соблюдение и защита прав лиц, пострадавших от преступлений, становится неотъемлемым элементом функционирования правового государства.

Согласно статистическим данным МВД по РТ, в 2025 году зарегистрировано 47373 сообщение о преступлении, из них расследованы 17897 дел (37,8%). Потерпевшими от преступных посягательств стали 35643 человека (2024 г. – 42401), среди которых 14776 – женщины, 5485 – пенсионеры, 1706 – учащиеся, 1465 - студенты, при этом 585 из них причинен тяжкий вред здоровью, 397 – погибли.

В 2025 году к Уполномоченному поступило 184 обращения по вопросам защиты прав заявителей о преступлении и потерпевших. Из года в год наибольшее количество обращений связано с нарушениями прав на первоначальном этапе уголовного судопроизводства - при приеме, регистрации и рассмотрении заявлений о преступлениях. Заявители жалуются на отказ в приеме заявления о преступлении, формальный подход сотрудников правоохранительных органов к проверке заявления о преступлении, проведение поверхностных проверок, затягивание их сроков.

В отчетном году в Аппарат Уполномоченного поступило более 30 обращений (вопросов), связанных с отсутствием должной реакции со стороны сотрудников полиции. После тщательного анализа всех поступивших жалоб Уполномоченный направил письмо министру внутренних дел по Республике Татарстан, в котором были подробно изложены конкретные случаи, вызвавшие недовольство граждан. В соответствии с нашим письмом МВД по РТ была проведена проверка для выяснения всех обстоятельств, а также приняты меры, направленные на предотвращение подобных ситуаций в будущем. Значительная часть обращений, поступающих в адрес Уполномоченного, связана с принятием процессуальных решений в виде отказов в возбуждении уголовного дела по обращению гражданина без проведения по ним необходимых мероприятий.

Масштаб нарушений на стадии возбуждения уголовного дела подтверждается и статистикой органов прокуратуры, согласно которой за 11 месяцев 2025 года отменены 19 483 постановления об отказе в возбуждении уголовного дела, (2024 - 25 942). Массовость нарушений в стадии возбуждения уголовного дела свидетельствует о недостаточной эффективности правовых средств обеспечения доступа пострадавших от преступлений к правосудию.

Особую тревогу вызывает то, что даже после отмены решений об отказе в возбуждении уголовного дела необходимые мероприятия по проверке заявлений не всегда проводятся. Заявители сообщают, что попадают в так называемую «карусель» одинаковых процессуальных решений и их постоянных отмен надзирающими органами, оказываясь таким образом в каком-то замкнутом круге. Как правило, в ходе дополнительных проверок не выполняются в полном объеме указания прокурора или руководителя следственного органа, что и является основанием для отмены процессуального решения. Нередки случаи, когда в ходе

дополнительной проверки без проведения каких-либо мероприятий выносится абсолютно идентичное предыдущему постановление об отказе в возбуждении уголовного дела.

К примеру, в октябре 2025 года в адрес Уполномоченного обратился гражданин К. Заявитель сообщил о том, что его малолетний сын (3 года) еще 06.02.2025 получил травмы (перелом бедренной кости) во время нахождения в игровой комнате ресторана «Plove» (г. Казань). Следственный отдел по Советскому району г. Казани СУ СК РФ по РТ вынес постановление об отказе в возбуждении уголовного дела за отсутствием события преступления, ответственность за которое предусмотрена частью 1 статьи 238 УК РФ. Заявитель пояснил, что прокурор района неоднократно отменял необоснованные решения об отказе в возбуждении уголовного дела, однако следственным органом каждый раз вновь выносились аналогичные по содержанию постановления. И только после обращения Уполномоченного в адрес прокурора г. Казани 23.10.2025 уголовное дело было возбуждено. На сегодня материальный ущерб и моральный вред возмещены, потерпевшим принесены извинения, назначены экспертизы, дело расследуется.

Граждане, чьи права нарушены, вынуждены тратить время и силы на бесконечные обращения. Это создает благоприятную почву для роста социальной напряженности и ощущения правового нигилизма. Другой актуальной проблемой в указанной сфере правоотношений является длительность сроков проведения доследственных проверок. Как следует из жалоб, при проведении процессуальных проверок допускается нарушение сроков, предусмотренных статьей 144 УПК РФ, что создает условия для утраты доказательств, затруднения изобличения виновных лиц и приводит к незаконному решению об отказе в возбуждении уголовного дела.

В августе 2025 года к Уполномоченному поступило обращение гражданки В. о совершении в отношении нее мошеннических действий при попытке приобрести автомобиль. Ранее гражданка В. обратилась в отдел полиции № 12 «Гвардейский» УМВД России по г. Казани с заявлением о привлечении к ответственности неустановленных лиц, совершивших хищение денежных средств в размере 1 974 500 рублей. По ее заявлению было вынесено постановление об отказе в возбуждении уголовного дела по признакам части 1 статьи 159 УК РФ за отсутствием события преступления. После нашего вмешательства и обращения в адрес прокуратуры Республики Татарстан по результатам дополнительной процессуальной проверки в августе 2025 года следственным органом возбуждено уголовное дело по части 4 статьи 159 УК РФ. При этом, как отметил заявитель, по состоянию на 24.12.2025 в полной мере доследственные мероприятия так и не проведены.

Приведем другой пример. В отделе полиции «Вишневский» СУ УМВД России по г. Казани находилось уголовное дело, возбужденное 18.12.2024 по части 4 статьи 159 УК РФ, по которому потерпевшим признан Г., участник СВО, у которого под предлогом приобретения криптовалюты группа лиц похитила 2 190 000 рублей. На протяжении 7 месяцев следователь никаких следственных действий не производил, в итоге расследование было приостановлено. Сам потерпевший за это время снова направился в зону СВО, а адвокат так и не смог добиться продолжения расследования. Только после обращения Уполномоченного к прокурору Республики Татарстан постановление следователя о приостановлении уголовного дела отменено.

В некоторых случаях Уполномоченный выступает как связующее звено между правоохранительным органом и заявителями, которые уже потеряли надежду на справедливое разрешение своей ситуации. К примеру, в августе 2025 года в Аппарат Уполномоченного обратился гражданин Х. с жалобой на несогласие с ответами начальника отдела полиции №2 «Комсомольский» УМВД России по г. Набережные Челны по рассмотрению его заявления о причинении ему телесных повреждений.

04.09.2025 Уполномоченным в адрес прокурора Республики Татарстан направлено письмо с просьбой о проведении повторной проверки заявления гражданина Х., который отбывал наказание в ФКУ СИЗО-5 УФСИН России по Республике Татарстан (г. Чистополь). Из представленного ответа заместителем прокурора Республики Татарстан следовало, что дознавателем отдела полиции № 2 «Комсомольский» УМВД России по г. Набережные Челны 18.11.2024 в отношении неустановленного лица возбуждено уголовное дело по признакам преступления, предусмотренного пунктом «в» части 2 статьи 115 УК РФ по факту причинения гражданину Х. телесных повреждений, причинивших легкий вред здоровью. По результатам предварительного расследования 06.09.2025 дознавателем отдела полиции вынесено постановление о приостановлении дознания по основанию, предусмотренному пунктом 1 части 1 статьи 208 УПК РФ, то есть в связи с неустановлением лица, подлежащего привлечению в качестве обвиняемого, которое 07.10.2025 отменено прокуратурой г. Набережные Челны с возвращением уголовного дело для производства дополнительного дознания. В настоящее время уголовное дело находится в производстве органа дознания и по нему проводятся необходимые следственные действия.

В обращениях граждане также сообщали о фактах отсутствия уведомления о результатах рассмотрения сообщений о преступлении и принятом решении. Заявители указывали, что после подачи заявления в правоохранительные органы никакой информации о результатах его рассмотрения они не получали. Правозащитная практика свидетельствует, что требование уголовного процессуального закона об информировании заявителя о принятом решении, разъяснении права на его обжалование, а также порядка такого обжалования не всегда соблюдается. Получить информацию непосредственно в отделе полиции является затруднительным ввиду ограничения доступа в эти учреждения.

Например, в рамках личного приема граждан в адрес Уполномоченного обратился гражданин К., который сообщил об обращении в МВД России по г. Казани с заявлением по факту незаконного завладения принадлежащими ему денежными средствами гражданкой Г. и неустановленными лицами, возможно из числа должностных лиц ПАО «Банк ВТБ». Указанное заявление гражданина К. и материалы проверки из УМВД России по г. Казани без принятия решения направлены в отдел полиции №2 «Вишневский» УМВД России по г. Казани. В нарушение части 2 статьи 145 УПК РФ о результатах процессуальной проверки органом дознания заявителю не сообщено.

В другом случае гражданка С. сообщила об отсутствии результатов расследования уголовного дела следственным отделом по Вахитовскому району г. Казани СУ СК России по РТ по факту падения с высоты ее несовершеннолетнего сына С., 29.11.2008 г.р.

Приведенные примеры, к сожалению, не являются единичными. Отсутствие надлежащего уведомления заявителей о результатах рассмотрения сообщений о преступлениях, а также о принятых решениях создает препятствия для реализации их процессуальных прав, в частности, права на обжалование принятого решения в порядке, установленном статьями 124 и 125 УПК РФ. Необходимо признать, что приведенные статистические данные и примеры свидетельствуют о системных проблемах в организации работы по проверке заявлений граждан и принятию по ним законных и обоснованных процессуальных решений.

В связи с этим Уполномоченный рекомендует МВД по РТ, СУ СК России по РТ:

- выработать дополнительные меры, направленные на соблюдение законности при проведении проверок сообщений о преступлениях дознавателями и следователями органов внутренних дел, подразделениями СУ СК РФ по РТ;

- усилить непрерывный процессуальный и ведомственный контроль за деятельностью следователей и дознавателей на стадии рассмотрения сообщений о преступлениях в целях повышения гарантий беспрепятственной реализации конституционных прав заявителей;

- обеспечить регулярное обучение сотрудников органов следствия и дознания в системе служебной подготовки в целях совершенствования их профессиональных навыков при осуществлении процессуальной деятельности.

Защита прав потерпевших от преступлений в сфере информационно-телекоммуникационных технологий

Серьезным вызовом современности, подрывающим экономическую составляющую жизни общества и государства, является стремительно распространяющееся дистанционное мошенничество с использованием преступниками сети «Интернет» и информационно-коммуникационных технологий.

Эта проблема подтверждается официальными данными МВД по Республике Татарстан: в 2025 году зарегистрировано 24977 тыс. преступлений, совершенных с использованием информационно-телекоммуникационных технологий или в сфере компьютерной информации.

В 2025 году в адрес Уполномоченного поступило более 30 обращений граждан в связи с совершением в отношении них дистанционного мошенничества. Причем в большинстве своем жертвами кибермошенничества становятся одинокие люди, пенсионеры, инвалиды и другие, наиболее социально уязвимые категории граждан, у которых нет возможности с кем-то посоветоваться в конкретной ситуации.

Например, в адрес Уполномоченного поступило обращение гражданки В., 1949 г.р., о совершении в отношении нее мошеннических действий, повлекших отчуждение недвижимого имущества. В обращении сообщалось, что под влиянием обмана заявитель 22.11.2024 заключила договор купли-продажи квартиры. В результате противоправных действий со стороны неопределенных лиц заявитель лишилась единственного жилья, а также накопленных денежных средств.

Внимательно изучив содержание обращения и представленные документы, Уполномоченный обратился в адрес начальника Управления МВД России по городу Казани с просьбой предоставить в наш адрес информацию о стадии расследования данного уголовного дела и принятых мерах по установлению виновных лиц в совершении преступления. В ответ на наше письмо сообщалось, что 06.12.2024

в отделе по расследованию преступлений на территории, обслуживаемой ОП №3 «Зареченский» и №4 «Юдино», СУ Управления МВД России по г. Казани по части 4 статьи 159 УК РФ возбуждено уголовное дело. 06.02.2024 предварительное следствие по уголовному делу приостановлено ввиду неустановления лица, подлежащего привлечению к уголовной ответственности. 13.02.2025 данное решение отменено заместителем прокурора Кировского района г. Казани, на момент рассмотрения обращения проводилось дополнительное расследование.

В сложившейся ситуации Уполномоченный также обратился в адрес прокурора Кировского района г. Казани с просьбой рассмотреть возможность обращения в интересах гражданки В. в суд с заявлением о признании договора купли-продажи квартиры недействительным. Прокуратурой Кировского района г. Казани наша просьба была удовлетворена: направлено исковое заявление в Кировский районный суд г. Казани о признании договора недействительным, применения последствия недействительности сделки. В настоящее время идет судебное разбирательство, следующее судебное разбирательство назначено на 23.01.2026.

На федеральном уровне реализуются масштабные инициативы, направленные на предотвращение мошенничества в телефонной и интернет-среде. Так, в истекшем году в целях защиты граждан от телефонного и интернет-мошенничества принят Федеральный закон от 1 апреля 2025 года №41-ФЗ «О создании государственной информационной системы противодействия правонарушениям, совершаемым с использованием информационных и коммуникационных технологий, и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации», в котором установлены самозапрет на заключение договоров об оказании услуг связи без личного присутствия; запрет на передачу SIM-карт третьим лицам (кроме близких родственников); самозапрет на спам-обзвоны и рассылки; обязательная маркировка всех исходящих телефонных вызовов от организаций. Также предусмотрено создание специальной государственной информационной системы, в которой будет храниться информация о лицах, совершивших противоправные действия через сети связи общего пользования, в т. ч. об абонентских номерах, используемых в этих целях. Сотрудникам государственных органов, банков, операторам связи, цифровых экосистем запрещено общаться с гражданами и клиентами через иностранные мессенджеры. В сфере финансового рынка, в частности, ужесточены требования к идентификации заемщиков при оформлении микрозаймов в электронной форме. Любой человек сможет назначить свое доверенное лицо, к которому кредитная организация будет обращаться за подтверждением операции по выдаче наличных или оформлению кредита.

Важно также отметить, что 30 декабря 2024 года распоряжением Правительства Российской Федерации № 4154-р утверждена Концепция государственной системы противодействия противоправным деяниям, совершаемым с использованием информационно-коммуникационных технологий, что, в свою очередь, позволит правоохранительным органам комплексно подойти к решению вопросов, связанных с противодействием онлайн-посягательствам, в результате которых сотни тысяч граждан становятся потерпевшими.

Уполномоченный выражает уверенность, что последовательная реализация данных инициатив позволит существенно снизить уровень телефонного и интернет-мошенничества, повысить доверие граждан к цифровым сервисам и создать более безопасное информационное пространство для всех.

Защита пострадавших от семейно-бытового насилия

Проблема защиты людей, пострадавших от насилия в семейной среде, вызывает серьезную тревогу и требует комплексного подхода. Жертвы домашнего насилия сталкиваются с множеством трудностей, которые охватывают как социально-экономические, так и правовые аспекты.

Домашнее насилие носит латентный характер - многие случаи остаются скрытыми и не фиксируются в официальных отчетах. Несмотря на отсутствие официальных статистических данных, косвенные признаки свидетельствуют о широком распространении этой проблемы. Одной из главных причин такой скрытности является страх жертв перед возможной местью со стороны обидчиков.

К примеру, в своем обращении гражданка И., проживающая в г. Набережные Челны, сообщила, что на протяжении нескольких лет подвергалась жестокому обращению со стороны бывшего мужа. Когда ситуация стала невыносимой, она обратилась в полицию с просьбой возбудить уголовное дело. Однако изначально в возбуждении дела было отказано. Только после вмешательства прокурора Высокогорского района незаконное постановление об отказе в возбуждении уголовного дела было отменено, что позволило продолжить расследование.

В отчетном периоде в адрес Уполномоченного, в том числе через систему ЕГИС «ГЛОНАСС+112», поступило свыше 70 сообщений, связанных с семейными конфликтами и случаями домашнего насилия. Это подчеркивает необходимость дальнейшего совершенствования механизмов поддержки и защиты пострадавших, а также повышения эффективности работы правоохранительных органов.

Рассматривая проблемы жертв домашнего насилия с позиции их законодательного урегулирования, необходимо отметить, что распоряжением Правительства Российской Федерации утверждена Национальная стратегия действий в интересах женщин на 2023 - 2030 годы, которая предполагает проведение мониторинга эффективности реализации мер по профилактике различных форм насилия, в том числе семейно-бытового и сексуального в отношении женщин и детей, в целях оценки масштабов и быстрого реагирования на такие факты; формирование эффективных моделей профилактики насилия в отношении женщин и детей, включая подготовку кадров по специальности «судебная социальная работа»; расширение практики проведения информационно-образовательных мероприятий по вопросам профилактики насилия в отношении женщин.

Однако реализуемые меры профилактики насилия в отношении женщин, в том числе семейно-бытового насилия, сложно признать достаточными. Чаще всего насилие в отношении женщин совершается в семье. Особенно тревожны случаи, когда насилие приводит к тяжелым последствиям, вплоть до гибели пострадавших.

Так, в конце 2025 года в г. Казани произошел резонансный инцидент: мужчина, находясь в состоянии алкогольного опьянения, убил свою супругу во время ссоры. Трагедия произошла на глазах их трехлетнего сына, который также получил тяжелые травмы и был срочно госпитализирован. Со слов родственников погибшей, женщина неоднократно обращалась в полицию с жалобами на избиения и угрозы со стороны мужа, однако меры, предпринятые правоохранительными органами, оказались недостаточными для предотвращения дальнейшего насилия. По данному факту возбуждено уголовное дело по статье «Убийство». Уполномоченный направил дополнительный запрос в МВД по Республике Татарстан.

Данная трагедия подчеркивает необходимость создания комплексной системы реагирования на подобные ситуации: от профилактических мер и оперативного вмешательства до всесторонней поддержки пострадавших. Важно признать, что домашнее насилие - это не просто бытовой конфликт, а серьезная социальная проблема, требующая комплексного и скоординированного подхода.

Для эффективной борьбы с этим явлением необходимо тесное взаимодействие различных государственных структур и слаженная работа на всех уровнях. В 2026 году Уполномоченный продолжит активную работу по защите пострадавших от семейно-бытового насилия.

7. ПРАВА И СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА В СФЕРЕ МИГРАЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Миграционные процессы оказывают значительное воздействие на все сферы жизни государства и общества: от экономики и науки до культурного многообразия. Именно поэтому своевременное регулирование миграции становится ключевым фактором для обеспечения устойчивого развития и национальной безопасности.

В отчетном году были предприняты значительные усилия по совершенствованию миграционной политики, направленные на более эффективное управление миграционными потоками.

Знаковым событием 2025 года стало утверждение Президентом Российской Федерации концепции государственной миграционной политики на 2026 - 2030 годы. Этот документ призван создать благоприятные условия для легального пребывания иностранцев, их успешной интеграции в российское общество и сокращения числа нелегальных мигрантов. В рамках реализации концепции планируется усилить ответственность работодателей за соблюдение миграционных правил, а также ограничить пребывание в стране членов семей мигрантов, которые не работают и не учатся. Кроме того, будут развиваться системы учета и контроля за иностранцами, повышаться эффективность программ адаптации и ужесточаться меры против нелегальной занятости.

Помимо этого, в 2025 году вступили в силу и другие важные изменения:

- сокращен срок безвизового пребывания (иностранные граждане, въезжающие без визы, могут находиться в России не более 90 дней в течение календарного года);
- создан реестр контролируемых лиц (в этот реестр включаются мигранты, нарушившие правила пребывания, потерявшие документы или не имеющие законных оснований для нахождения в стране);
- введена обязательная биометрия при въезде (все въезжающие в Россию иностранцы должны проходить процедуру снятия отпечатков пальцев и фотографирования);
- освобождение визовых мигрантов от экзаменов (визовые мигранты, работающие по квоте, освобождены от экзаменов по русскому языку, истории России и основам законодательства);
- упрощен порядок получения гражданства (лица без гражданства, заключившие контракт о службе в Вооруженных Силах Российской Федерации или воинских формированиях, могут получить российское гражданство в упрощенном порядке).

В 2025 году в Республике Татарстан увеличилась стоимость патента для иностранных работников. Коэффициент, используемый при расчете стоимости патента, определяется на основе 13-процентной ставки налога на доходы физических лиц и прогнозируемой средней заработной платы иностранных работников. Установление нового коэффициента направлено на сокращение теневых выплат заработной платы и обеспечение поступлений налоговых доходов от доходов мигрантов в бюджет Республики Татарстан.

В совокупности все перечисленные изменения отражают комплексный подход к миграционной политике, направленный на балансирование интересов государства, общества и самих мигрантов.

Деятельность Уполномоченного в миграционной сфере

В 2025 году подразделениями по вопросам миграции МВД по Республике Татарстан принято 389 546 уведомлений о постановке на миграционный учет иностранных граждан и лиц без гражданства. По состоянию на 01.01.2026 на территории Республике Татарстан фактически пребывали 82925 иностранных граждан, имеющих действующий миграционный учет по месту пребывания, 19635 иностранных граждан проживают на основании вида на жительства, 4881 – на основании разрешения на временное проживание.

В отчетном периоде иностранным гражданам оформлено 2795 разрешений на временное проживание, 5238 видов на жительство, 5435 разрешений на работу, а также 61438 патентов. В 2025 году оформлено 10105 приглашений иностранным гражданам на въезд в Российскую Федерацию. Гражданство Российской Федерации приобрели 1926 иностранных граждан.

Уполномоченный уделяет особое внимание вопросам соблюдения прав иностранных граждан и лиц без гражданства, которые в силу обстоятельств прибыли в нашу республику и в рамках действующего миграционного законодательства легализуют свое положение на территории Российской Федерации.

Наше участие в обеспечении прав граждан в вопросах приобретения гражданства и реализации миграционных прав иностранных граждан осуществлялось по всем основным направлениям правозащитной деятельности путем рассмотрения обращений и восстановления прав, осуществления правового просвещения, в ходе международного сотрудничества и с использованием инструментов, представленных законом.

Важным аспектом нашей работы является системный анализ возникающих проблем и выявление тенденций, влияющих на соблюдение прав иностранных граждан и лиц без гражданства. Это позволяет своевременно реагировать на изменения в миграционной политике и законодательстве, а также предлагать рекомендации по совершенствованию нормативно-правовой базы.

Уполномоченный активно участвует в формировании и реализации региональной политики, направленной на укрепление межнационального и межконфессионального согласия, а также на эффективную интеграцию иностранных граждан.

Так, Уполномоченный входит в состав Совета при Раисе Республики Татарстан по межнациональным и межконфессиональным отношениям. 11 декабря 2025 года состоялось заседание данного совета, в ходе которого были подведены итоги реализации в Республике Татарстан Стратегии государственной национальной политики Российской Федерации на период до 2025 года, а также рассмотрены приоритетные направления и задачи по реализации новой Стратегии государственной национальной политики Российской Федерации на период до 2036 года.

Кроме того, Уполномоченный является членом межведомственной рабочей группы по социальной и культурной адаптации иностранных граждан в Республике Татарстан, основными задачами которой является координация деятельности республиканских органов исполнительной власти, органов местного самоуправления, общественных религиозных объединений, научных и иных организаций по вопросам социальной и культурной адаптации иностранных граждан.

В отчетном году сотрудниками Аппарата Уполномоченного принято участие в заседании межведомственной комиссии по вопросам повышения уровня жизни населения, труда, привлечения и использования иностранных работников в Республике Татарстан, где рассматривались заявки от работодателей на привлечение работников.

Уполномоченный и сотрудники Аппарата Уполномоченного ежеквартально участвовали в заседаниях «круглого стола», проводимых в Доме дружбы народов Татарстана, для обсуждения текущих миграционных вопросов на территории Республики Татарстан.

В течение 2025 года Уполномоченным, сотрудниками Аппарата и общественными помощниками Уполномоченного оказывалась правовая консультация гражданам по вопросам приобретения гражданства Российской Федерации, ограничения на въезд и выезд иностранных граждан, легализации на территории Российской Федерации, получения разрешения на временное проживание и вида на жительство и др.

Плодотворную работу по защите прав и законных интересов иностранных граждан и лиц без гражданства осуществляет общественный помощник Уполномоченного Г.Г. Балафендиева путем подготовки обращений в компетентные государственные и судебные органы для восстановления нарушенных прав, проведения правового просвещения и правовых консультаций, в полном объеме используя инструменты, предлагаемые действующим законодательством.

В 2025 году в Аппарат Уполномоченного поступили более 40 письменных обращений и телефонных звонков от иностранных граждан, лиц без гражданства и их родственников. Традиционным по характеру были обращения по вопросам легализации на территории Российской Федерации, предоставления временного убежища и оформления документов. Кроме того, поступали жалобы на решения о выдворении из страны.

Нами проводилась активная разъяснительная работа, координировались действия заявителей по оформлению и подаче заявлений, документов необходимых для приобретения гражданства Российской Федерации и (или) восстановлении документов. Возникающие проблемные вопросы граждан решались нами непосредственно во взаимодействии с МВД по РТ и консульскими учреждениями, расположенными на территории республики.

Например, в декабре 2025 года через систему ГИС РТ «Народный контроль» поступило сообщение от гражданки Б., проживающей в г. Набережные Челны, по вопросу получения гражданства Российской Федерации. Ее супруг, являющийся гражданином Российской Федерации, 17 сентября 2025 года заключил контракт о прохождении военной службы, 17 октября 2025 года был объявлен без вести пропавшим. Из-за отсутствия российского гражданства заявитель не могла оформить положенные выплаты на детей. В сложившейся ситуации Уполномоченный обратился в адрес начальника Управления по вопросам миграции МВД по РТ с просьбой оказать содействие в оформлении необходимых документов. В ответ на наше обращение 16 декабря 2025 года было сообщено, что заявление гражданки Б. о приеме в гражданство Российской Федерации принято к рассмотрению.

Кроме того, была оказана помощь гражданину Республики Туркменистан Д., который с 2024 года участвовал в СВО. После нашего обращения в Управление по вопросам миграции МВД по РТ 20 декабря 2025 года заявитель был приглашен

для подачи заявления о приеме в российское гражданство с необходимыми документами.

Также, после нашего обращения гражданин Афганистана М. был приглашен на прием для подачи заявления на предоставление временного убежища.

В отдельных случаях Уполномоченный выражал несогласие с решениями о неразрешении въезда в Российскую Федерацию, вынесенными в отношении иностранных граждан, предоставляя аргументированные возражения.

К примеру, в адрес Уполномоченного поступило обращение от гражданина Республики Узбекистан К., 05.03.2006 г.р., с просьбой оказать содействие в отмене решения о неразрешении въезда в Российскую Федерацию, вынесенного в отношении него 06.03.2024. Из содержания обращения следовало, что семья заявителя проживала на территории Российской Федерации с 2004 года. Заявитель К. родился и вырос в г. Казани, где жил в доме своей бабушки, окончил МБОУ «Средняя общеобразовательная русско-татарская школа №147» Авиастроительного района г. Казани.

Постановлением судьи Авиастроительного районного суда г. Казани от 1 февраля 2024 года мать заявителя К. привлечена к административной ответственности по части 1.1 статьи 18.8 Кодекса об административных правонарушениях Российской Федерации (далее – КоАП РФ), ей назначено наказание в виде административного штрафа в размере 2500 рублей с административным выдворением за пределы Российской Федерации в форме контролируемого самостоятельного выезда из Российской Федерации совместно с несовершеннолетними детьми, в том числе с заявителем К. 21 февраля 2025 года мать заявителя К. привлечена к административной ответственности по части 3 статьи 20.25 КоАП РФ. В день совершеннолетия заявителя данную семью выдворили из Российской Федерации. В Республике Узбекистан родственников у семьи заявителя нет, жить им негде, первое время им приходилось жить в аэропорту. В целях оформления загранпаспорта и возвращения домой, заявитель принял гражданство Узбекистана по линии матери. На границе между Казахстаном и Российской Федерацией заявителю было сообщено об имеющемся запрете на въезд в Россию.

Внимательно изучив обстоятельства обращения, а также представленные документы, Уполномоченный выразил несогласие с принятым решением и обратил внимание, что постановление об административном выдворении за пределы Российской Федерации было вынесено исключительно в отношении матери заявителя совместно с ее несовершеннолетними детьми. В отношении самого заявителя подобное решение не принималось. Также нами отмечено, что ввиду несовершеннолетнего возраста заявитель не мог быть осведомлен о нарушениях миграционного законодательства, допущенных его матерью, а также не обладал правовой возможностью самостоятельно обратиться в компетентные органы для урегулирования своего правового статуса в соответствии с положениями федерального законодательства.

Уполномоченным в адрес начальника Управления по вопросам миграции МВД по РТ направлено письмо с предложением о рассмотрении вопроса об отмене решения от 6 марта 2024 года о неразрешении въезда в Российскую Федерацию, вынесенного в отношении заявителя К. Позиция Уполномоченного была учтена и по итогам рассмотрения нашего обращения принятое решение в отношении К. было отменено.

Вопросы организации обучения детей мигрантов

В истекшем учебном году в дошкольных образовательных организациях обучались 886 детей мигрантов, в общеобразовательных организациях – 3290, которые проживают в 45 муниципальных образованиях республики. Наибольшее представительство в Зеленодольском, Пестречинском, Альметьевском, Нижнекамском муниципальном районах, г.г. Казани и Набережные Челны. Основная часть детей мигрантов являются гражданами Таджикистана, Узбекистана, Киргизии, Азербайджана и Армении.

1 апреля 2025 г. вступил в силу Федеральный закон № 544-ФЗ «О внесении изменений в статьи 67 и 78 Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» (далее - Закон № 544-ФЗ), которым установлено, что прием иностранных граждан, законно находящихся на территории Российской Федерации, на обучение по образовательным программам начального общего, основного общего и среднего общего образования осуществляется только при условии успешного прохождения тестирования на знание русского языка, достаточное для освоения указанных программ (далее – тестирование).

В целях реализации норм Закона № 544-ФЗ Минпросвещения России изданы приказы от 4 марта 2025 г. №170 «Об утверждении Порядка проведения в государственной или муниципальной общеобразовательной организации тестирования на знание русского языка, достаточное для освоения образовательных программ начального общего, основного общего и среднего общего образования, иностранных граждан и лиц без гражданства» и от 4 марта 2025 г. №171 «О внесении изменений в Порядок приема на обучение по образовательным программам начального общего, основного общего и среднего общего образования, утвержденный приказом Министерства просвещения Российской Федерации от 2 сентября 2020 г. № 458». Также издан приказ Рособрнадзора от 5 марта 2025 г. № 510 «Об определении минимального количества баллов, подтверждающего успешное прохождение иностранными гражданами и лицами без гражданства тестирования на знание русского языка, достаточное для освоения образовательных программ начального общего, основного общего и среднего общего образования».

Министерством определены 77 муниципальных общеобразовательных организаций для проведения тестирования на знание русского языка, достаточное для освоения образовательных программ начального общего, основного общего и среднего общего образования, иностранных граждан и лиц без гражданства. В Республике Татарстан единым днем тестирования определена последняя среда каждого месяца. В период с апреля по ноябрь 2025 года всего заявлений о приеме в школу подано 897, из них успешно прошли тестирование 675 детей. Детям, не набравшим необходимое количество баллов, рекомендовано прохождение курсов русского языка на базе школ, утвержденных приказом Министерства образования и науки Республики Татарстан (от 04.06.2025 № под-977/25 и от 14.08.2025 № под-1310/25). Общее число организаций – 54.

Также дополнительно организовано консультирование на базе образовательных организаций совместно с комиссией по делам несовершеннолетних и защите их прав, а также организованы курсы и мероприятия по языковой и социокультурной адаптации детей иностранных граждан на базе РМОО «Ассамблея представителей народов, проживающих на территории Республики Татарстан».

Разработаны ускоренные программы по русскому языку специально для детей иностранных граждан. Организован персональный контроль за каждым ребенком на уровне Министерства образования и районных отделов образования.

В Казани такие курсы организованы в средней общеобразовательной школе № 41 Вахитовского района. Организовано сотрудничество данной школы с Многонациональной воскресной школой г. Казани.

Актуальные вопросы содержания иностранных граждан и лиц без гражданства в Центре временного содержания иностранных граждан и лиц без гражданства

Регулярный мониторинг условий содержания в Центре временного содержания иностранных граждан и лиц без гражданства Управления МВД по г.Набережные Челны (далее – ЦВСИГ) – неотъемлемая часть работы Уполномоченного. В рамках выезда в учреждение нами проводятся приемы граждан, что дает возможность выявлять проблемы и учитывать мнения содержащихся.

В истекшем году в ЦВСИГ содержались 1 619 иностранных граждан и лиц без гражданства, среднесуточная наполняемость составила 175 человек.

За 11 месяцев 2025 года в ЦВСИГ был помещен 1 401 иностранный гражданин, в том числе административному выдворению подлежали 1 336, депортации – 65 человек. За указанный выше период из ЦВСИГ убыли 1373 иностранных гражданина.

Как показывает правозащитная практика, одним из актуальных вопросов, с которым сталкиваются иностранные граждане и лица без гражданства, являются законность и обоснованность их длительного пребывания в ЦВСИГ. Частью 1 статьи 27.19.1 КоАП РФ установлен срок содержания лиц, подлежащих административному выдворению, в специальных учреждениях – 90 суток. Вместе с тем в настоящее время законодательством разумное количество обращений уполномоченного органа с ходатайствами о продлении срока содержания не установлено. Это означает, что срок содержания может быть продлен несколько раз, что создает неопределенность для иностранцев.

Максимальный установленный законом срок содержания в условиях ограничения свободы в качестве меры обеспечения исполнения постановления для выдворения составляет два года со дня вступления в силу постановления о выдворении — это срок давности, установленный статьей 31.9 КоАП РФ, после которого «постановление о назначении административного наказания не подлежит исполнению в случае, если это постановление не было приведено в исполнение». Данный срок является слишком длительным, поэтому превращается в дополнительный, несанкционированный и не предусмотренный законом вид наказания, который, по нашему мнению, по уровню жестокости превосходит наказание за многие уголовные дела.

Также важно понимать, что человек, отбыв максимальный двухлетний срок, может быть освобожден, а затем, при определенных обстоятельствах, снова помещен в ЦВСИГ. Отсутствие четких рамок в этом вопросе порождает неопределенность и вызывает вопросы о правомерности длительного содержания в таких учреждениях.

В связи с вышеизложенным, Уполномоченный в рамках заседания Всероссийского совета уполномоченных по правам человека, посвященного вопросам

защиты прав граждан в местах принудительного содержания, предложил внести изменения в КоАП РФ, установив предельный срок содержания иностранного гражданина или лица без гражданства в специальном учреждении не более одного года. Это поможет предотвратить злоупотребления и обеспечит более гуманное и справедливое отношение к иностранным гражданам и лицам без гражданства, ожидающим выдворения.

Анализ обращений граждан выявляет широкий спектр причин, обуславливающих длительное пребывание иностранных граждан и лиц без гражданства. Каждый случай продления содержания или нарушения сроков содержания требует внимательного анализа и оперативного реагирования, чтобы избежать нарушения прав человека.

В 2025 году при посещении ЦВСИГ нами обращено внимание на нахождение в изолированном помещении иностранного гражданина Э. с диагнозом «инфильтративный туберкулез». На момент посещения он находился в учреждении более четырех месяцев. Принудительное выдворение, отправка авиатранспортом представляла опасность для здоровья окружающих. Учитывая указанное, территориальный орган службы судебных приставов не мог своевременно исполнить обязанность по выдворению заявителя за пределы Российской Федерации, не подвергнув при этом опасности заражения в ходе транспортировки сопровождающих его сотрудников ГУФССП и иных граждан.

Согласно информации ГУФССП по РТ, лишь 10.07.2025 иностранный гражданин Э. выдворен за пределы Российской Федерации. К сожалению, в действующем законодательстве не установлен порядок выдворения иностранных граждан, страдающих инфекционными заболеваниями. На данный вопрос Уполномоченным также было обращено внимание на заседании Всероссийского совета уполномоченных по правам человека, посвященном вопросам защиты прав граждан в местах принудительного содержания.

Несвоевременное выполнение решений о депортации и административном выдворении часто связано с длительным ожиданием информации от консульств, касающейся гражданства мигрантов. В некоторых случаях возникают сложности с подтверждением принадлежности человека к определенной стране, что также затрудняет процесс. Особенно остро стоит вопрос с депортацией лиц без гражданства. Отсутствие государства, готового принять таких людей, делает исполнение решений о выдворении практически невозможным. Эта проблема особенно актуальна для освободившихся граждан из мест лишения свободы. Уполномоченный орган выносит решение о нежелательности пребывания лиц без гражданства, бывших осужденных на территории России, на основании решения суда они помещаются в ЦВСИГ и из-за невозможности определения их принадлежности к тому или иному государству невозможно в короткие сроки исполнить решение суда о выдворении.

В связи с вышеизложенным, Уполномоченный рекомендует учреждениям уголовно-исполнительной системы совместно с МВД по РТ усилить работу с осужденными, не имеющими документов, в период их нахождения в исправительных учреждениях и принять все возможные меры к установлению правового статуса и гражданской принадлежности человека. Работа по установлению гражданской принадлежности должна проводиться до принятия решения об административном выдворении или депортации.

В 2026 году Уполномоченный продолжит работу по анализу законодательства и правоприменительной практики, направленную на совершенствование механизмов защиты прав иностранных граждан и лиц без гражданства.

ГЛАВА 8. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УПОЛНОМОЧЕННОГО ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ПРАВОВОМУ ПРОСВЕЩЕНИЮ

8.1. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ПРАВАХ И СВОБОДАХ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА

Одним из направлений деятельности Уполномоченного является содействие совершенствованию законодательства в сфере обеспечения и защиты прав и свобод человека и гражданина.

Законотворческая деятельность Уполномоченного основывается на анализе системных проблем, выявляемых при рассмотрении обращений граждан, изучении судебной практики и результатов проверок, проводимых как по собственной инициативе, так и во взаимодействии с органами прокуратуры и иными государственными органами. Такой комплексный подход позволяет формировать обоснованные предложения по совершенствованию законодательства.

С целью влияния на процесс совершенствования законодательства Уполномоченный использует различные формы участия в законотворческом процессе, в том числе в виде подготовки заключений на проекты законов и иных нормативных правовых актов, затрагивающих права и свободы человека, внесения законодательных инициатив по вопросам, относящимся к компетенции Уполномоченного; участия в работе комитетов и сессиях Государственного Совета Республики Татарстан; представления докладов и аналитических материалов на парламентских слушаниях, круглых столах и иных мероприятиях законотворческого характера.

В частности, в 2025 году Уполномоченный и сотрудники его Аппарата приняли участие в 16 заседаниях Комитета Государственного Совета Республики Татарстан по законности и правопорядку с рассмотрением 69 вопросов в сфере нормативного регулирования, 17 заседаниях Комитета Государственного Совета Республики Татарстан по социальной политике, в ходе которых обсуждено 45 вопросов, связанных с социальными правами граждан, 10 заседаниях Комитета Государственного Совета Республики Татарстан по образованию, культуре, науке и национальным вопросам, направленных на совершенствование правовой базы в данных областях, а также в 7 заседаниях Комитета Государственного Совета Республики Татарстан по экологии, природопользованию, агропромышленной и продовольственной политике.

Особое место в деятельности Уполномоченного по совершенствованию законодательства занимает взаимодействие с Конституционным советом Республики Татарстан. В 2025 году Уполномоченным подготовлено два отзыва (заключения) по обращениям граждан о проверке конституционности положений пункта 3 части 1 статьи 6 Закона Республики Татарстан от 12 февраля 2009 года № 15-ЗРТ «О гарантиях осуществления полномочий депутата представительного органа муниципального образования, члена выборного органа местного самоуправления, выборного должностного лица местного самоуправления в Республике Татарстан» и части 1 статьи 6 Закона Республики Татарстан от 21 июля 2023 года № 71-ЗРТ «Об организации перевозок пассажиров и багажа легковым такси в Республике Татарстан».

Наглядным примером эффективности деятельности Уполномоченного в сфере совершенствования законодательства является реализация предложений, изложенных

в ежегодном докладе за 2024 год, в нормативных правовых актах Республики Татарстан 2025 года.

В 2024 году Уполномоченным отмечалась необходимость увеличения размера вознаграждения опекунам и попечителям, а также создания механизма его ежегодной индексации с учетом уровня инфляции. В целях реализации данной инициативы Уполномоченным было направлено письмо в адрес министра образования и науки Республики Татарстан. Согласно полученному ответу, министерство образования и науки Республики Татарстан поддержало данное предложение и направило соответствующее письмо в Правительство Республики Татарстан. По результатам проведенной работы Законом Республики Татарстан от 11 ноября 2025 года № 75-ЗРТ «О внесении изменений в статью 141.1 Семейного кодекса Республики Татарстан» был увеличен размер вознаграждения, причитающегося опекунам или попечителям, исполняющим свои обязанности на возмездной основе, а также изменен порядок начисления доплаты к вознаграждению опекунам или попечителям, имеющим педагогическое и (или) медицинское образование.

В условиях проведения специальной военной операции особую актуальность приобрела работа по совершенствованию нормативной базы, регулирующей правоотношения в данной сфере. Анализ поступающих в адрес Уполномоченного обращений граждан выявил ряд проблемных вопросов, требующих законодательного урегулирования.

Так, в адрес Уполномоченного обратилась гражданка Г. по вопросу признания ее супруга ветераном боевых действия и участником специальной военной операции. Из обращения следовало, что супруг автора обращения осуществлял трудовую деятельность на предприятии, непосредственно обеспечивающем выполнение задач в ходе СВО, и героически погиб при вражеском обстреле территории полигона войсковой части, куда он был командирован. Несмотря на существенный вклад погибшего в обеспечение выполнения задач СВО и его самоотверженное служение Родине, семья погибшего столкнулась с трудностями при получении соответствующего статуса, дающего право на меры государственной поддержки, ввиду пробелов в действующем законодательстве.

Учитывая значимость обозначенных вопросов, Уполномоченный обратился в адрес Председателя Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации с просьбой рассмотреть возможность внесения законодательной инициативы в части установления меры социальной поддержки гражданам, которые погибли или получили ранения, при выполнении своих трудовых обязанностей, непосредственно связанных с обеспечением выполнения задач СВО на территориях субъектов Российской Федерации.

Вышеуказанная правовая инициатива получила дальнейшее развитие на федеральном уровне, что нашло отражение в Указе Президента Российской Федерации от 31 октября 2025 года № 794, в соответствии с которым лицам, погибшим или получившим увечья (ранения, травмы, контузии) в результате обстрелов, взрывов и (или) разрушений криминогенного характера при исполнении должностных обязанностей на территории отдельных субъектов Российской Федерации, а также членам их семей, установлены дополнительные меры социальной поддержки.

Ряд предложений по совершенствованию законодательства по данной тематике Уполномоченным были озвучены в ходе Всероссийского совета уполномоченных

по правам человека в субъектах Российской Федерации на тему «Защита прав участников специальной военной операции и ветеранов боевых действий».

На основании проведенного мониторинга обращений граждан Уполномоченным была выявлена проблема отсутствия законодательного механизма предоставления ежемесячных денежных компенсаций лицам, получившим инвалидность в результате ранений при участии в специальной военной операции в составе организаций, содействующих выполнению задач, возложенных на Вооруженные Силы Российской Федерации. В частности, в соответствии с частью 13 статьи 3 Федерального закона № 306-ФЗ «О денежном довольствии военнослужащих и предоставлении им отдельных выплат» предусмотрено предоставление компенсации для военнослужащих, получивших инвалидность по военной травме. Однако согласно Правилам выплаты ежемесячной денежной компенсации, утвержденным постановлением Правительства Российской Федерации от 22 февраля 2012 года № 142 (далее – Правил), данная выплата не распространяется на лиц, принимавших участие в специальной военной операции в составе организаций, содействующих выполнению задач, возложенных на Вооруженные Силы Российской Федерации, несмотря на то, что причиной их инвалидности указывается увечье (ранение, травма, контузия), заболевание, полученное в связи с исполнением контракта (иных правоотношений) с организациями, содействующими выполнению задач, возложенных на Вооруженные Силы Российской Федерации, в ходе специальной военной операции.

В целях устранения выявленного правового пробела Уполномоченным предложено внести изменения в Правила в части включения в перечень получателей меры социальной поддержки лиц, участвовавших в выполнении задач специальной военной операции в составе организаций, содействующих Вооруженным Силам Российской Федерации, и получивших инвалидность вследствие полученных ранений.

Принимая во внимание систематические обращения ветеранов боевых действий в адрес Уполномоченного по вопросам предоставления компенсации расходов на оплату жилищно-коммунальных услуг, данная проблематика также была вынесена на обсуждение в рамках Всероссийского координационного совета уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации. Озвученная инициатива получила широкую поддержку коллег из других регионов, отмечающих аналогичные обращения граждан и подтверждающих необходимость решения данного вопроса на федеральном уровне.

В 2025 году Уполномоченным проведена системная работа по анализу законодательства в сфере исполнения наказания в виде административного выдворения иностранных граждан и лиц без гражданства. На Всероссийском совете уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации по теме «Актуальные вопросы соблюдения прав иностранных граждан в Центрах временного содержания иностранных граждан» Уполномоченным были представлены предложения по совершенствованию законодательства в данной сфере.

Так, Уполномоченным отмечено, что один из актуальных вопросов, с которым сталкиваются иностранные граждане и лица без гражданства, – это законность и обоснованность их длительного пребывания в Центрах временного содержания иностранных граждан. В соответствии с частью 1 статьи 27.19.1 Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях первоначальный срок административного содержания установлен в пределах 90 суток. Однако законодательством не предусмотрены ограничения количества продлений

данного срока, что фактически ограничивает максимальный период содержания лишь двухлетним сроком давности исполнения постановления, создавая правовую коллизию, при которой мера административного воздействия по своей строгости может превышать наказания, предусмотренные за отдельные категории уголовных преступлений.

На основании проведенного анализа Уполномоченным предложено внести изменения в Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях, установив предельный срок содержания иностранного гражданина или лица без гражданства в специальном учреждении не более одного года, что позволит предотвратить возможные злоупотребления и обеспечить более гуманное отношение к лицам, ожидающим выдворения. Также в связи с выявленными недостатками правового регулирования Уполномоченным отмечена необходимость внесения в федеральное законодательство положений, предусматривающих специальную процедуру исполнения постановления об административном выдворении за пределы Российской Федерации в отношении иностранных лиц и лиц без гражданства, страдающих инфекционными заболеваниями. Кроме того, в целях повышения эффективности определения гражданской принадлежности иностранных лиц Уполномоченный обратился к Уполномоченному по правам человека в Российской Федерации с предложением инициировать внесение в международные соглашения с дружественными странами положений, устанавливающих сроки предоставления информации о правовом статусе и гражданской принадлежности человека.

Вопросы совершенствования нормативной базы в социальной сфере также не остались без внимания Уполномоченного в 2025 году. В частности, значимым направлением его деятельности стала тема лекарственного обеспечения граждан, в том числе доступность жизненно необходимых лекарственных препаратов для лиц, страдающих тяжелыми хроническими заболеваниями. На основании анализа поступающих обращений граждан Уполномоченным было направлено обращение в Министерство здравоохранения Российской Федерации с предложением о рассмотрении возможности вынесения на комиссию Министерства здравоохранения Российской Федерации по формированию перечня лекарственных препаратов вопроса о включении препаратов «Дуодопа» и «Тиаприд» в перечень жизненно необходимых и важнейших лекарственных препаратов для медицинского применения, утвержденный распоряжением Правительства Российской Федерации от 12 октября 2019 г. № 2406-р. В настоящее время данное предложение находится на рассмотрении.

В процессе анализа обращений граждан Уполномоченным выявляются различные категории правоотношений, требующих совершенствования законодательного регулирования. Особого внимания заслуживает сфера гражданско-правовых отношений, где жизненные ситуации, с которыми сталкиваются граждане, указывают на необходимость оперативного вмешательства законодателя и установления дополнительных правовых гарантий.

В частности, за последние два года в России отмечается значительное увеличение количества судебных разбирательств по оспариванию сделок купли-продажи недвижимости на основании заявлений о том, что продавец находился под влиянием обмана при совершении сделки. Сложившаяся судебная практика по данной категории дел свидетельствует о недостаточной защищенности интересов добросовестных приобретателей и необходимости совершенствования правовых механизмов обеспечения защиты гражданского оборота недвижимости.

Учитывая изложенное, Уполномоченный обратился в адрес Председателя Государственной Думы Российской Федерации и Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации с просьбой рассмотреть возможность внесения законодательной инициативы в части закрепления комплекса дополнительных правовых механизмов, направленных на обеспечение безопасности совершения сделок по отчуждению недвижимого имущества. Так, предложено обязательное осуществление расчетов по договорам купли-продажи недвижимости исключительно в безналичной форме с применением специального режима проведения транзакций, предусматривающего резервирование денежных средств на эскроу-счетах на законодательно определенный период, обеспечение достаточного времени для выявления возможных признаков противоправных действий в отношении продавца имущества, создание правовой возможности оперативного приостановления исполнения соответствующей сделки до разрешения спорной ситуации в установленном законом порядке.

Дополнительными мерами защиты станут обязательное нотариальное удостоверение сделок отчуждения недвижимости и введение титульного страхования в особо значимых случаях, когда реализуемый объект является единственным жильем для одной из сторон договора.

Рассмотрев наше письмо, Комитет по государственному строительству и законодательству Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации отметил, что вышеуказанные предложения учтены и в настоящее время Комитетом разрабатывается ряд законодательных инициатив, направленных на повышение безопасности и прозрачности на рынке недвижимости.

Данные инициативы подтверждают необходимость дальнейшего совершенствования законодательства в сфере обеспечения прав и свобод человека и гражданина как в аспекте восполнения выявляемых правовых пробелов, так и в части повышения качества нормативного правового регулирования. В рамках реализации возложенных полномочий Уполномоченный продолжит осуществлять деятельность, направленную на совершенствование нормативно-правовой базы и укрепление законодательных гарантий прав граждан.

8.2. АКТИВНЫЕ ФОРМЫ ПРАВОВОГО ПРОСВЕЩЕНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ ГРАЖДАН И ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ОСВЕДОМЛЕННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ

Активные формы правового просвещения как инструмент развития правового сознания граждан и повышения уровня осведомленности населения

Система правового просвещения в Российской Федерации функционирует как многоуровневый механизм, направленный на формирование правовой грамотности и уважения к закону. Ее работа основывается на положениях Конституции Российской Федерации, федеральных законов и «Основ государственной политики в сфере развития правовой грамотности и правосознания граждан» – основополагающем стратегическом документе, утвержденным Президентом Российской Федерации от 28 апреля 2011 г. № Пр-1168, который определяет цели, принципы и направления деятельности государства по формированию правовой культуры населения. Так, например, в данном документе официально дано определение правовому нигилизму как неуважению к закону либо пренебрежению им. Главная цель системы правового просвещения – сформировать в обществе четкое уважение к закону и суду, убеждение о возможности защиты своих права законными способами, добросовестное исполнение своих обязанностей.

Федеральные цифровые образовательные платформы стали дополнительным элементом национальной системы образования. Эти ресурсы обеспечивают равный доступ к знаниям для каждого гражданина России независимо от региона проживания.

1. ФГИС «Моя школа» – это единый федеральный портал для школьников, учителей и родителей, ставший обязательным элементом системы образования. Платформа содержит верифицированный контент по курсам «Обществознание» и «Окружающий мир», обновленный согласно ФГОС.

2. Платформа «ГосТех» – на базе этой облачной платформы функционируют ключевые образовательные сервисы для взрослых и госслужащих. Она также позволяет гражданам проходить краткие обучающие курсы по правовой грамотности (например, по вопросам налоговых вычетов или защиты персональных данных) с автоматическим подтверждением компетенций через профиль на «Госуслугах».

3. Образовательная система «Сириус. Курсы» – федеральная площадка для углубленного изучения предметов, в том числе права. Платформа предлагает бесплатные курсы по юриспруденции, разработанные ведущими экспертами страны, что способствует ранней профессиональной ориентации и формированию элиты с высоким уровнем правосознания.

4. Платформа «Россия – страна возможностей» способствует реализации проектов по правовому просвещению через соревновательные и обучающие механики, а также проведению всероссийских олимпиад и конкурсов, результаты которых учитываются при поступлении в вузы или приеме на государственную службу.

5. Цифровые сервисы проекта «Знание. Государство» (Российское общество «Знание») – это платформа для дистанционного обучения широких слоев населения и чиновников. В 2026 году здесь размещена библиотека лекций и вебинаров от первых лиц правозащитной системы, включая федерального и региональных уполномоченных по правам человека.

Эти платформы обеспечивают единство образовательного пространства, гарантируя, что информация о правах человека, изменениях в законодательстве и мерах социальной поддержки доходит до каждого жителя в актуальном и проверенном виде.

Система правового просвещения ориентирована на создание единого информационного пространства, где каждый гражданин может оперативно получить разъяснение своих прав и обязанностей. Также, например, функционирует Портал «Объясняем.рф», который является главным верифицированным источником информации Правительства Российской Федерации, который переводит сложный юридический язык на понятный гражданам формат. Портал детально описывает изменения, вступающие в силу, на нем публикуются актуальные данные по индексации выплат, защите от мошенничества: совместно с МВД ресурс оперативно разбирает новые схемы киберпреступлений, открыт раздел о льготах для участников СВО, сектор «Вопрос-ответ»: граждане получают прямые ответы на волнующие темы. Портал работает в связке с региональными пабликами (в том числе в Татарстане), обеспечивая единство информационной политики и правовую грамотность населения.

Уполномоченный по правам человека в Российской Федерации и региональные уполномоченные дополняют правовое просвещение, органы исполнительной власти отвечают за интеграцию правовых знаний в образовательные и социальные программы, правоохранительные органы проводят разъяснительную работу для профилактики правонарушений, общественные организации, юридические клиники и социально ориентированные НКО организуют бесплатные юридические консультации.

Деятельность Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан по правовому просвещению населения

Правовое просвещение в Республике Татарстан представляет собой комплексную систему, направленную на формирование высокого уровня правовой культуры и осознанного поведения граждан. Оно реализуется в том числе в рамках Стратегии по правам человека в Республике Татарстан, пролонгированной на 2022 – 2028 годы и утвержденной постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24.12.2021 № 1285. Этот документ определяет развитие правового просвещения как одного из приоритетных направлений государственной политики. Субъектами правового просвещения в Республике Татарстан выступают государственные органы, органы исполнительной власти, должностные лица и организации, деятельность которых направлена на повышение правовой грамотности населения.

В деятельности Уполномоченного в соответствии с Законом Республики Татарстан от 03 марта 2000 года № 95-ЗРТ «Об Уполномоченном по правам человека в Республике Татарстан» распространение знаний о правах, свободах и способах их защиты является одной из приоритетных задач.

Отметим, что в дополнение к классическим формам правового просвещения населения в 2025 году Уполномоченным году акцент был сделан на интерактивность, то есть были использованы современные технологические и игровые форматы, чтобы сделать правовые знания доступными и применимыми для каждого жителя республики.

В целях правового просвещения граждан Уполномоченным и его Аппаратом продолжается осуществление регулярных форм работы, в том числе:

- занятия Школы правовых знаний при Уполномоченном для родителей детей-инвалидов (ежемесячно по согласованию);
- занятия Школы правовых знаний при Уполномоченном для слушателей «Университета третьего возраста» (ежемесячно каждую третью пятницу месяца);
- занятия Школы правовых знаний для призывников и их родителей (во время весеннего и осеннего призывов);
- проведение Дней правовой помощи в исправительных учреждениях, подведомственных Управлению ФСИН России по Республике Татарстан (по согласованному графику);
- проведение Дней правовой помощи совместно с РО ООО «Союз пенсионеров России по Республике Татарстан» (каждую третью среду месяца);
- проведение Дней правовой помощи для иностранных студентов, проходящих обучение в Республике Татарстан (по отдельному графику);
- проведение бесплатных консультаций специалистами Адвокатской и Нотариальной палат Республики Татарстан (по согласованному графику);
- проведение тематических телефонных «горячих линий» (ежемесячно по графику);
- организация мероприятий в рамках Всероссийской акции «Единый урок прав человека» (первая декада декабря);
- работа со средствами массовой информации – интервью и видеорепортажи, публикации разъяснительных материалов в официальных социальных сетях Уполномоченного (постоянно).

Была организована серия занятий Школы правовых знаний для иностранных студентов, проходящих обучение в Республике Татарстан. По итогам пяти проведенных мероприятий Дни правовой помощи посетили более 1300 иностранных студентов (ФГБОУ ВО «КГЭУ»; ФГБОУ ВО «К(П)ФУ»; ФГБОУ ВО КГК им. Н.Г. Жиганова).

Высокая востребованность таких встреч подтверждается активностью студенческого сообщества и большим количеством встречных вопросов. Анализ обратной связи показывает, что в центре внимания иностранных студентов остаются аспекты миграционного законодательства: специфика оформления виз, приглашений и соблюдение строгих графиков подачи документов, разбор ситуаций, ведущих к нарушению миграционного режима, и поиск путей их предотвращения.

Несмотря на масштабную просветительскую работу, динамичность законодательства сохраняет потребность в постоянных разъяснениях. Наличие «белых пятен» в знаниях учащихся диктует необходимость перехода к более узконаправленным и регулярным консультациям, чтобы минимизировать правовые ошибки и обеспечить комфортное пребывание иностранных граждан в республике.

Системная работа с лицами, находящимися в местах лишения свободы, остается неизменным приоритетом Уполномоченного. Практика проведения специализированных консультаций охватывает все исправительные учреждения республики. В рамках этой работы сочетаются как личные выезды специалистов в колонии и следственные изоляторы, так и активное использование видеоконференцсвязи совместно с УФСИН России по Республике Татарстан. В 2025 году была продолжена работа в формате Дней правовой помощи, что позволило

оперативно рассматривать обращения осужденных и разъяснять им изменения в законодательстве. Всего было проведено 13 таких мероприятий для 122 человек.

В указанный период личные выезды Уполномоченного осуществлялись в ФКУ Исправительная колония № 19 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ Колония поселения № 18 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ Исправительная колония № 10 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ Колония поселения № 17 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ Исправительная колония № 2 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ Исправительный центр № 1 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ Исправительная колония № 8 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ Исправительная колония № 5 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ Исправительная колония № 3 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, а также в следственные изоляторы ФКУ СИЗО-1 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ СИЗО-2 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ СИЗО-3 Управления ФСИН России по Республике Татарстан, ФКУ СИЗО-4 Управления ФСИН России по Республике Татарстан и ФКУ СИЗО-5 Управления ФСИН России по Республике Татарстан.

Уполномоченный продолжает развивать дистанционные форматы поддержки семей, воспитывающих детей с ограниченными возможностями здоровья. Ключевым инструментом здесь стала «Школа правовых знаний для особенных людей». Так, на платформе связи «Яндекс.Телемост» в 2025 году проведено 8 занятий на темы:

- «Признание гражданина недееспособным» и «Права и обязанности опекунов»» (26 февраля 2025 года);
- «Получение жизненно необходимых лекарств, технических средств реабилитации, в том числе санаторно-курортного лечения и денежных выплат» (25 марта 2025 года);
- «Летний отдых для детей с ОВЗ: программы, итоги прошлого сезона, планы на сезон 2025 года, льготы» (30 апреля 2025 года);
- «Собираем ранец знаний: подготовка к учебному году, порядок оформления группы инвалидности и прохождения ПМПК» (15 августа 2025 года);
- «Организация парковочных мест для людей с инвалидностью. Возможности реализации и процедура принятия решения посредством общих собраний» (23 сентября 2025 года);
- «Прохождение программ реабилитации» (21 октября 2025 года);
- «Требования для реализации комфортной ежедневной жизни для человека в ОВЗ» (18 ноября 2025 года);
- «В каждом спрятан талант: возможности Татарстана для всестороннего дополнительного развития детей с ОВЗ» (23 декабря 2025 года).

Главная цель занятий – обеспечить родителям и опекунам детей прямой доступ к руководству профильных министерств и ведомств Татарстана. Формат видеоконференцсвязи позволяет оперативно получать консультации «из первых уст», не выходя из дома. Для максимально быстрого информирования семей в социальной сети «ВКонтакте» функционирует специализированное сообщество. Здесь публикуются анонсы предстоящих встреч и доступным языком разъясняются изменения в законодательстве, касающиеся льгот и мер поддержки. Сообщество стало востребованной информационной площадкой: общее количество просмотров

материалов в группе составляет ежегодно более 3000, что подтверждает высокую актуальность такого формата для «особенных» семей республики. Проект помогает родителям не просто узнавать о своих правах, но и эффективно использовать имеющиеся государственные возможности для реабилитации и интеграции детей в общество.

7 октября 2011 года заключено соглашение о взаимодействии с РО ООО «Союз пенсионеров России» по Республике Татарстан. С 2010 года совместно с Уполномоченным проводятся занятия Школы правовых знаний, с 2011 года Дни правовой помощи населению. Занятия Школы правовых знаний при Уполномоченном для слушателей «Университета третьего возраста» по традиции проводятся в рамках учебного года. Соответственно, 2025 год вобрал в себя два полугодия двух учебных годов – 2024/2025 гг. и 2025/2026 гг.

На занятиях студентам Университета «третьего возраста» были освещены следующие темы:

- «Все, что нужно знать о налоговой декларации и оплате налогов» (24 января 2025 года);
- «Права потребителей: что нужно знать каждому» и «Кибербезопасность: как не стать жертвой в цифровом мире» (14 февраля 2025 года);
- «О возможностях для культурного обогащения» (21 марта 2025 года);
- «Говорим старению – «не так быстро»: внедрение практики геронтологии в Республике Татарстан» (11 апреля 2025 года);
- «Пенсионные права: коротко и понятно» (поговорим об индексации и начислении пенсии, социальных льготах и бесплатных услугах, доступных пожилым) (10 октября 2025 года);
- «О деятельности Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан: основы деятельности, задачи и способы защиты прав граждан» и «Оказание бесплатной юридической помощи населению» (14 ноября 2025 года);
- «За что мы платим: как формируются цены и тарифы на ЖКУ» (12 декабря 2025 года).

В год Защитника Отечества правовая поддержка военнослужащих приобретает статус приоритетного направления. Особое внимание Уполномоченный уделяет молодежи, вступающей в ряды Вооруженных Сил Российской Федерации как по контракту, так и в рамках срочной военной службы.

Для каждого новобранца, направляющегося на срочную службу, Уполномоченный подготовил «Справочник призывника». Это издание вручается индивидуально и служит практическим пособием на весь период службы. С учетом специфики законодательства в отчетном году содержание и оформление справочника были полностью обновлены. В нем детально прописаны не только базовые обязанности, но и расширенные социальные и правовые гарантии, актуальные в период проведения специальной военной операции, разъясняются правила поведения призывника в различных служебных ситуациях, раскрываются ключевые юридические термины и даются четкие алгоритмы защиты своих прав. Справочник содержит актуальный реестр экстренных контактов: от правозащитных организаций и военных комиссариатов до органов военной прокуратуры, что обеспечивает военнослужащему чувство правовой защищенности. Данная инициатива направлена на минимизацию правовых рисков для молодых бойцов и формирование у них

уверенности в том, что государство гарантирует соблюдение их прав на всех этапах прохождения службы.

Дважды в год в рамках весенней и осенней призывных кампаний Дни правовой помощи для призывников и их родителей Уполномоченным совместно с Военным комиссариатом Республики Татарстан проводятся на базе Республиканского спортивно-патриотического центра «Патриот». Формат встреч позволяет призывникам и их родителям получить ответы на самые острые вопросы непосредственно перед отправкой в войска. Уполномоченный акцентирует внимание на том, что в условиях современной глобальной нестабильности защита прав военнослужащих приобретает стратегическое значение. Обеспечение законности и оперативное решение проблем, возникающих в период службы, – это безусловный приоритет работы Аппарата.

География правозащитного контроля Уполномоченного охватывает всю страну: практика регулярного сопровождения до мест несения службы и посещения войсковых частей продолжается в масштабах всей России — от Калининградской области до Дальнего Востока. Уполномоченный, сотрудники Аппарата, а также общественные помощники Уполномоченного посещают места дислокации подразделений для мониторинга условий службы и быта военнослужащих из Татарстана. Системные визиты позволяют на месте проводить правовое консультирование бойцов, оперативно рассматривать их обращения и поддерживать живой контакт с земляками вне зависимости от расстояния. Такой масштабный охват гарантирует, что каждый военнослужащий из республики находится под правовой защитой, а его права соблюдаются в любой точке Российской Федерации.

Так, в 2025 году были сопровождены три команды и посещена 21 войсковая часть в Московской, Челябинской, Ленинградской, Самарской, Свердловской (г. Екатеринбург) областях, Хабаровском, Забайкальском, Приморском краях, Еврейской автономной области, Республике Северная Осетия - Алания, а также в Республике Карелия, г. Калининграде, г. Адлере, городе федерального значения Севастополе. Во время посещения нами изучается быт военнослужащих по призыву, проводятся встречи с ними и командованием части и военными прокурорами округов, а также проводится анкетирование, разработанное Научно-исследовательским центром (социологическим) Вооруженных Сил Российской Федерации и нацеленное на курсантов военно-учебных заведений, солдат (матросов), сержантов (старшин), проходящих военную службу по призыву и по контракту, которое показывает уровень взаимоотношений в воинском коллективе и морально-психологического климата подразделения.

В целях оказания бесплатной юридической помощи населению, благодаря заключенным с Адвокатской и Нотариальной палатами Республики Татарстан соглашениям о сотрудничестве специалистами данных ведомств, с 2021 года ведутся приемы граждан в Аппарате Уполномоченного. Так, в 2025 году было проведено таких 16 приемов с охватом в 150 человек.

Телефонные «горячие линии», проводимые совместно с объединением женщин-депутатов Государственного Совета Республики Татарстан «Мәрхәмәт-Милосердие» также не утрачивают своей актуальности. Данный формат удобен еще и тем, что принимаются не только телефонные звонки, но и сообщения, поступающие посредством мессенджеров, таких как «WhatsApp».

В Аппарате Уполномоченного в 2025 году проведены восемь телефонных «горячих линий» с участием представителей заинтересованных органов публичной

власти, в ходе которых поступили 387 звонков от жителей республики и других регионов страны.

Дата проведения	Тематика телефонной «горячей линии»	Количество звонков
28 февраля 2025 года	По вопросам защиты прав военнослужащих	80
24 апреля 2025 года	По вопросам защиты прав военнослужащих	51
28 мая 2025 года	По вопросам защиты прав на образование	18
21 августа 2025 года	По вопросам защиты прав военнослужащих	49
23 сентября 2025 года	По вопросам защиты прав на образование	5
14 сентября 2025 года	По вопросам защиты избирательных прав граждан	21
28 ноября 2025 года	По вопросам защиты прав военнослужащих	29
05 декабря 2025 года	По вопросам защиты прав граждан с инвалидностью	134

В рамках Декады инвалидов, прошедшей в октябре 2025 года, Уполномоченный внедрил современный формат правового просвещения – создание серии специализированных экспертных видеороликов. Этот инструмент стал эффективным ответом на потребность в доступной и наглядной информации для людей с ограниченными возможностями здоровья и их законных представителей. Вместо чтения многостраничных юридических документов гражданам были предложены короткие видеоинструкции: о порядке прохождения медико-социальной экспертизы и определении группы инвалидности, мерах социальной поддержки инвалидам, предоставлении технических средств реабилитации, медицинской помощи и лекарственного обеспечения. Отдельные материалы были посвящены вопросам трудоустройства, а также социальным услугам, которые оказывают учреждения, подведомственные Министерству труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан. Всего было записано 7 видеороликов, опубликованных в социальных сетях Уполномоченного, а также распространенных через средства массовой информации. Подготовка видеоматериалов осуществлялась при участии Управляющего Отделения Социального фонда Российской Федерации по Республике Татарстан Э.Я. Вафина, заместителя руководителя Главного бюро медико-социальной экспертизы по Республике Татарстан О.В. Пузановой, заместителя министра здравоохранения Республики Татарстан Ф.Ф. Яркаевой, руководителя лечебно-реабилитационного центра при ГАУЗ «Государственная клиническая больница № 7 имени М.Н. Садыкова» Р.А. Бодровой, начальника отдела первичного приема граждан Управления ГКУ «Центр занятости населения Республики Татарстан» по Кировскому и Московскому районам города Казани А.К. Фатхуллиной, директора ГАУСО «Комплексный центр социального обслуживания населения «Радость» в Заинском муниципальном районе» Л.Д. Симоновой и заместителя директора

ГАУСО «Комплексный центр социального обслуживания населения в городском округе «город Казань» Р.А. Тареловой.

3 декабря 2025 года была проведена интеллектуальная игра «Что? Где? Когда?» для студентов высших образовательных учреждений Республики Татарстан, обучающихся по направлению «Юриспруденция». Игра была приурочена к Международному дню прав человека и Дню юриста.

В ней приняли участие шесть команд будущих юристов из ведущих учебных заведений республики – Казанского (Приволжского) федерального университета, Казанского инновационного университета имени В.Г. Тимирясова (КИУ), Казанского кооперативного института (филиала) АНО ВПО ЦРФ «Российский университет кооперации», Казанского филиала Российского государственного университета правосудия имени В.М. Лебедева, Всероссийского государственного университета юстиции (РПА Минюста России) и УВО Университет управления «ТИСБИ».

Все участники достойно проявили себя – продемонстрировали знания, внимательность, умение анализировать и работать в команде. Победителем стала команда Казанского филиала Российского государственного университета правосудия имени В.М. Лебедева «Форс-мажоры». Особую благодарность Уполномоченный выражает председателю Федерации профсоюзов Республики Татарстан Е.И. Кузьмичевой, депутату Государственного Совета Республики Татарстан М.Ф. Сыровацкому и главе Администрации Советского района г.Казани Р.Р. Фатхутдинову за содействие в организации игры.

Ежегодно Республика Татарстан поддерживает инициативу Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации по проведению Единого урока прав человека. Совместно с сотрудниками Аппарата и общественными помощниками проведен Единый урок по правам человека в образовательных организациях и учреждениях республики. В 2025 году состоялось более 570 мероприятий, которыми было охвачено около 30 тысяч человек.

Несомненно, выстраивание эффективной работы в рамках правового просвещения населения Аппаратом Уполномоченного невозможно без тесного взаимодействия с органами публичной власти, некоммерческими организациями, средствами массовой информации и иными организациями. Омбудсменом Татарстана заключено более 100 соглашений о сотрудничестве с различными органами публичной власти и общественными организациями.

Уполномоченный развивает полноценную систему информирования, включающую официальные сообщества в «ВКонтакте» и «Одноклассниках», а также оперативный Telegram-канал. Эти площадки позволяют охватить разные возрастные группы населения – от молодежи до людей старшего поколения.

По результатам 2025 года в интернет-пространстве было размещено свыше 400 информационно-просветительских материалов. Контент дублируется на официальном сайте, создавая единую базу знаний для граждан. Работа в социальных сетях вышла за рамки простого информирования. В 2025 году акцент сделан на рубриках с разъяснением законодательных новшеств и анализом актуальных правовых изменений.

Живой отклик и востребованность материалов подтверждают, что социальные сети стали для жителей Татарстана доступным «проводником» в правовом поле, позволяя получать экспертные комментарии в привычном и удобном формате. Такой подход превращает официальные аккаунты Уполномоченного в полноценные

цифровые центры правовой помощи, где информация подается доступно, актуально и своевременно.

8.3. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ИНСТИТУТА УПОЛНОМОЧЕННОГО С ОРГАНАМИ ПУБЛИЧНОЙ ВЛАСТИ И ИНСТИТУТАМИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Успешная деятельность Аппарата Уполномоченного базируется на разветвленной сети партнерств. На текущий момент омбудсменом Республики Татарстан подписано свыше 120 соглашений о взаимодействии с государственными органами, некоммерческими, благотворительными и общественными организациями, средствами массовой информации, что создает прочный фундамент для защиты прав граждан.

Партнерство с научными и общественными кругами позволяет привлекать ведущих экспертов к анализу обращений граждан. Созданные при Уполномоченном рабочие группы и экспертные советы становятся площадками для открытого диалога между властью и обществом, где вырабатываются адресные решения для поддержки социально уязвимых категорий граждан: многодетных семей, лиц с ограниченными возможностями здоровья и др.

Особую роль в этой системе играет Экспертный совет при Уполномоченном, объединяющий ведущих юристов, ученых и общественных деятелей республики. Его работа позволяет совместно рассматривать системные обращения граждан, что в дальнейшем способствует созданию законодательных инициатив и экспертных заключений. Такие инициативы в том числе стали основой для Стратегии по правам человека в Республике Татарстан, пролонгированной до 2028 года.

В 2025 году были проведены 5 заседаний Экспертного Совета при Уполномоченном, включая и расширенное, проведенное 28 января 2025 года, на котором был представлен проект доклада «О деятельности Уполномоченного в 2025 году» и поставлены задачи на 2025 год. Широкий круг общественности, в том числе представители средств массовой информации, в ходе заседания Совета могли ознакомиться с основными направлениями деятельности Аппарата Уполномоченного и предварительными итогами года.

В 2025 году список партнеров Аппарата Уполномоченного пополнился новыми стратегическими соглашениями, отражающими актуальные вызовы времени. Так, были подписаны соглашения с РМОО «Лига Студентов Республики Татарстан» (28 января 2025 года), Благотворительным фондом «Ният» и автономной некоммерческой организацией «Центр социальной реабилитации «Приют Человека» (28 марта 2025 года), Управлением Министерства юстиции Российской Федерации по Республике Татарстан (10 апреля 2025 года), Федерацией профсоюзов Республики Татарстан (25 июля 2025 года), Штабом общественной поддержки партии «Единая Россия» в Республике Татарстан (13 августа 2025 года).

Наряду с реализацией основных полномочий, институт Уполномоченного обеспечивает методологическую и информационную поддержку НКО, содействуя тем самым успешной реализации социально значимых проектов на территории республики. В рамках взаимодействия налажен тесный контакт и совместная работа с Общественной наблюдательной комиссией Республики Татарстан (ОНК РТ), благотворительными фондами, общественными организациями правозащитной направленности, Ассоциацией юристов России.

Формат сотрудничества предполагает постоянный обмен опытом: представители гражданского общества выступают соавторами инициатив Уполномоченного, а Аппарат, в свою очередь, оказывает поддержку ключевым проектам некоммерческого сектора. С целью поддержки гражданских инициатив в 2025 году Уполномоченным были направлены 18 писем в адрес федеральных и республиканских грантооператоров. Поддержку получили проверенные временем партнеры - некоммерческие организации, чьи проекты направлены на укрепление правозащитной системы Республики Татарстан и других субъектов Российской Федерации. Это взаимодействие позволяет НКО привлекать дополнительные ресурсы для решения острых социальных задач.

Автономная благотворительная некоммерческая организация (АБНО) «Новый век» продолжает реализацию проекта «Тест на ВИЧ — знаний больше, рисков меньше». Данная инициатива осуществляется в рамках Гранта Раиса Республики Татарстан на развитие гражданского общества 2024 года и направлена на укрепление общественного здоровья и популяризацию ответственного отношения к диагностике социально значимых заболеваний.

Масштабируемость и востребованность: По данным исполнительного директора АБНО «Новый век» Лилии Гуренковой, за отчетный период организовано 30 выездов специализированного «Тест-мобиля», проведено добровольное обследование 500 человек на ВИЧ-инфекцию и 400 человек - на гепатит С. Высокая востребованность услуг подтверждается формированием очередей до начала работы мобильных пунктов. В текущем периоде проект перешел к комплексному формату обслуживания. Помимо анонимного экспресс-тестирования, обратившимся предоставляется профессиональное медико-социальное и психологическое сопровождение. Проект «Тест-мобиль» эффективно решает задачу снижения барьеров при получении медицинской помощи. Передвижной формат позволяет охватить группы населения, которые по различным причинам избегают посещения стационарных медицинских учреждений. Работа АБНО «Новый век» способствует формированию культуры регулярного тестирования как нормы жизни и внедрению здоровьесберегающих технологий в повседневную практику жителей региона. Деятельность организации демонстрирует высокую эффективность взаимодействия некоммерческого сектора и государства в решении актуальных задач здравоохранения Республики Татарстан.

Под руководством С.А. Салиховой АНО «Особые дети. Татарстан» и реабилитационный центр «Новая планета» совместно с Уполномоченным реализует социально значимые проекты. Деятельность организации направлена на формирование толерантного общества, развитие системы ранней помощи и создание инклюзивной среды для общения детей.

Деятельность организации сфокусирована на внедрении методик с доказанной эффективностью, в частности прикладного анализа поведения (АВА-терапия), и создании инклюзивной среды.

1. Проекты по обучению и абилитации:

«Школа прикладного анализа поведения» и «Развитие»: интенсивные обучающие курсы для родителей и специалистов (педагогов, тьюторов), обучающие практическим навыкам работы с детьми с РАС.

«Запуск речи»: специализированная программа коррекции речевых нарушений.

Творческая реабилитация: проект «Татарский орнамент», где дети развивают мелкую моторику и социализируются через декоративно-прикладное искусство.

2. Поддержка семей и специалистов:

«Перезагрузка»: клуб психологической помощи для родителей, направленный на профилактику эмоционального выгорания.

«Один дома»: проект по развитию навыков самостоятельности у особенных детей.

«Безграничная Казань»: инициатива по созданию доступной среды для общения нормотипичных и особенных сверстников.

В ходе реализации проектов Уполномоченный и сотрудники его Аппарата проводят регулярные встречи с семьями в реабилитационных центрах для выявления актуальных проблем и обмена опытом.

За отчетный период терапевтическую помощь в центре «Новая Планета» получили более 512 детей. Специалистами организации реализован комплекс мер по абилитации и реабилитации, включающий более 195 000 часов индивидуальных и групповых занятий. Программы центра охватывают такие ключевые направления, как логопедическая коррекция, сенсорная интеграция и формирование базовых жизненных навыков.

Важным вектором работы стало проведение более 140 краткосрочных интенсивных курсов для семей из различных регионов РФ, направленных на достижение быстрой динамики в развитии ребенка.

Особое внимание уделяется благотворительной деятельности. В текущем году в рамках профильных программ адресную помощь получили 29 подопечных. Общий объем финансирования, направленный на терапию, супервизионное сопровождение и поддержку семей, составил более 10 миллионов рублей.

Совместно с Общественной наблюдательной комиссией Республики Татарстан (председатель – И.А. Сатдинов) велась активная работа по правовому просвещению, оказанию бесплатной юридической помощи и восстановлению прав и свобод человека и гражданина в учреждениях принудительного содержания, подведомственных Управлению Федеральной службы исполнения наказаний по Республике Татарстан и Министерству внутренних дел по Республике Татарстан.

С «Центром социальной реабилитации и адаптации», генеральным директором которой является Сатдиновым И.А., в Республике Татарстан реализуем благотворительный проект для лиц, оказавшихся в трудной жизненной ситуации. Проект сфокусирован на работе с гражданами из группы риска, которые потенциально могут быть вовлечены в противоправные организации или склонны к рецидивной преступности. Партнерская организация официально включена в перечень субъектов пробации и активно содействует социальной адаптации лиц, освобожденных из мест лишения свободы.

Аппарат Уполномоченного и АНО ЦСР «Приют человека» под руководством А.А. Суханова реализуют совместный проект по поддержке граждан, оказавшихся в трудной жизненной ситуации. Работа строится на базе системы «ГЛОНАСС+112»: только за 2025 год было оперативно отработано 408 заявок. Социальный патруль организации ежедневно выезжает на вызовы, оказывая бездомным и нуждающимся комплексную помощь - от горячего питания и юридических консультаций до предоставления ночлега. Стоит отметить, что с 2018 года «Приют человека» развил масштабную инфраструктуру благотворительности. Сегодня организация ежедневно выдает более 3000 порций бесплатной еды, а на ее базе функционируют социальная парикмахерская, баня, прачечная и пункт выдачи одежды.

В рамках рассмотрения обращений граждан, оказавшихся в трудной жизненной ситуации, Уполномоченный по правам человека в РТ активно взаимодействует со службой помощи «Милосердие», действующей по благословению митрополита Казанского и Татарстанского Кирилла под руководством О.С. Варгановой. Благодаря совместной работе и организованным службой благотворительным сборам, в 2025 году удалось оперативно помочь 30 заявителям. Средства были направлены на социально значимые нужды: погашение задолженностей по ЖКХ, приобретение бытовой техники и стройматериалов, а также на оплату реабилитации детей.

Социальный проект «Школа правовых знаний для родителей детей-инвалидов» успешно развивается с 2020 года при поддержке Ассоциации АРСИ (рук. М.А. Григорьева). Ключевая задача проекта — не только оказание бесплатной юридической помощи, но и создание площадки для диалога родителей с представителями власти республики. В 2025 году основной платформой для обучения стал «Яндекс.Телемост», что позволило провести 8 масштабных занятий. Высокая востребованность подтверждается цифрами: при 40 постоянных участниках заочного формата, видеозаписи уроков охватывают аудиторию более 3000 человек.

Региональной общественной организацией «Центр правовой помощи мигрантам и иным социально незащищенным слоям населения Республики Татарстан «Юридическая клиника», руководителем которой является Г.Г. Балафендиева, ведется активная работа по защите прав граждан, оказавшихся в трудной жизненной ситуации. В 2025 году совместно с Уполномоченным были запущены проекты «Профилактика ВИЧ-инфекции в пенитенциарных учреждениях Республики 138 Татарстан» и «Профилактика наркомании среди подростков – Здоровым быть модно». В реализацию первого проекта входят анонимные экспресс-тестирования на ВИЧ-инфекцию, образовательные и просветительские мероприятия. Второй проект направлен на повышение личностной устойчивости к негативным социальным влияниям среди подростков и молодежи, в том числе снижение интереса к употреблению наркотических веществ путем выстраивания диалога и проведения разъяснительной работы среди родителей и учащихся. Цикл занятий в рамках проектов охватил аудиторию порядка тысячи человек. В деятельности Уполномоченного большую часть работы занимает работа по защите прав осуждённых, подозреваемых и подследственных граждан (данная тема подробно раскрывается в разделе доклада «Защита прав человека в местах принудительного содержания»).

РМО «Лига студентов Республики Татарстан» - это объединение студенчества республики, которое занимается решением социально-экономических вопросов, развитием профессиональных качеств студентов, координацией студенческих сообществ и содействием реализации научного и творческого потенциала молодежи. Организация, созданная для сплочения студентов и аспирантов, взаимодействует с государственными органами и работает над повышением эффективности деятельности студенческих объединений в регионе.

28 января 2025 года Уполномоченного было подписано соглашение о взаимодействии с Президентом Региональной молодежной общественной организацией «Лига студентов Республики Татарстан» Ш.Н. Якуповым. Совместная работа Уполномоченного по правам человека в Татарстане и Лиги студентов включает правовое просвещение, защиту прав студентов и молодежи, взаимодействие с вузами

и молодежными организациями для решения проблем, а также совместные проекты, направленные на формирование правовой культуры.

Деятельность Региональной молодежной общественной организации (РМОО) «Лига студентов Республики Татарстан» в 2025 году была сосредоточена на социальной поддержке, развитии молодежных компетенций и поощрении достижений учащихся вузов и ссузов.

С 2012 года в рамках Лиги студентов действует Комитет по работе с иностранными студентами. Цель деятельности комитета – содействие в адаптации и социализации иностранных студентов, обучающихся на территории республики.

11 апреля 2025 года в стенах министерства по делам молодежи Республики Татарстан состоялась встреча с руководителями объединений иностранных студентов в образовательных организациях, в которой также принял участие Уполномоченный. Обсуждались вопросы миграционного учета, продления виз и соблюдения законодательства РФ. Уполномоченный подчеркнула готовность аппарата оказывать бесплатную юридическую помощь иностранным гражданам в сложных ситуациях. Акцент был сделан на недопущении вовлечения студентов в деструктивную и экстремистскую деятельность. Участники обсудили меры по обеспечению безопасности в кампусах. Руководители студенческих объединений подняли вопросы качества быта в общежитиях и медицинского обслуживания. Обсуждались возможности участия иностранных студентов в молодежных грантах РТ и проектах, таких как «Люби. Созидай. Вдохновляй» и мероприятиях в рамках нацпроекта «Молодежь и дети».

Эта встреча стала частью системной работы министерства по делам молодежи Республики Татарстан и Уполномоченного по формированию в Татарстане территории равных возможностей и межнационального согласия для более чем 20 тысяч иностранных студентов, обучающихся в республике.

22 ноября 2025 года Уполномоченный приняла участие в республиканском студенческом балу «ПРОкультуру» - очень красивое, атмосферное мероприятие, которое возвращает добрые традиции и помогает молодежи прикоснуться к культуре, этикету и творчеству. Подготовка к церемонии заняла у студентов два месяца, в течение которых они репетировали, участвовали в этапах отбора и оттачивали танцевальные номера. По итогам бала были определены победители в трёх номинациях - «Лучшая пара бала», «Король бала» и «Королева бала».

Ключевые проекты и меры поддержки «Лиги студентов» в 2025 году:

Транспортный грант: В 2025 году мера поддержки охватила более 5,7 тысяч студентов. Программа компенсирует расходы на проезд социально нуждающимся и активистам, имеющим оценки «хорошо» и «отлично». Прием заявок на следующий этап (2025–2026 учебный год) проходил до 1 декабря 2025 года.

Молодежный жилищный конкурс: Лига выступила оператором конкурса, позволяющего активистам и молодым ученым приобрести жилье на льготных условиях (ставка 7% годовых, первоначальный взнос 10%). В 2025 году на конкурс было подано около 300 заявок.

Лига Форум: Крупнейший образовательный форум Татарстана прошел летом 2025 года. Основными направлениями стали развитие лидерских качеств и управление сообществами («Лига профессионалов», «Лига университетов» и «Лига руководителей»).

Большим подспорьем для поддержки активного студенчества Республики Татарстан являются конкурсы «Студент года» и «Достижение года». Юбилейная двадцатая премия «Студент года» прошла в январе 2025 года, где победители были определены в различных номинациях, включая науку, творчество и спорт: всего 18 номинаций. Победитель в главной номинации традиционно получает право на обучение в любом вузе мира по программе «Алгарыш» или специальный денежный приз от Раиса Республики Татарстан. Уполномоченный приняла участие в награждении лауреатов и победителей премии в номинации «Доброволец/Волонтер года».

В 2025 году «Лига студентов» провела IX премию Достижение года для студентов профессиональных образовательных организаций (СПО), направленную на поддержку талантов в системе среднего образования. Премия объединила студентов из 56 профессиональных образовательных организаций Татарстана. Уполномоченный участвовал в работе экспертного совета, где обеспечивал соблюдение принципов объективности при оценке достижений и защите прав участников, а также принял участие в награждении победителя в номинации «Общественник года» как важный элемент воспитания правовой культуры и активной гражданской позиции.

Аппарат Уполномоченного остается открытым для новых инициатив и выражает уверенность, что укрепление партнерских связей и впредь будет служить надежным гарантом соблюдения прав и свобод жителей нашей республики.

8.4. МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЕ И МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО

Межрегиональное сотрудничество

Межрегиональное и международное сотрудничество является одним из важнейших направлений деятельности института Уполномоченного и играет значимую роль в укреплении его правозащитного потенциала. Развитие устойчивых профессиональных связей, обмен опытом и лучшими практиками, а также координация усилий с иными правозащитными институтами позволяют вырабатывать комплексные подходы к защите прав и свобод человека и гражданина, в том числе в условиях трансформации социально-экономических и правовых процессов.

Межрегиональное сотрудничество в сфере защиты прав и свобод граждан традиционно занимает важное место в деятельности уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации. Реализуя свои полномочия в пределах соответствующих регионов, уполномоченные обеспечивают защиту конституционных прав граждан с учетом социально-экономических, национально-культурных и иных особенностей территорий, что в совокупности способствует формированию единого правозащитного пространства в Российской Федерации.

В рамках межрегионального сотрудничества Уполномоченного осуществляется совместная работа с коллегами из Аппарата Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации и уполномоченными по правам человека в субъектах Российской Федерации, в том числе по рассмотрению обращений граждан, требующих межрегионального взаимодействия. В совместной деятельности проводится обмен опытом и информацией о правоприменительной практике, обсуждаются новые форматы правозащитной деятельности, а также обеспечивается участие в

межрегиональных конференциях, съездах, «круглых столах» и иных мероприятиях различного формата.

Сотрудничество с Аппаратом Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации

Указом Президента Российской Федерации Владимира Путина 2025 год объявлен Годом защитника Отечества в целях сохранения исторической памяти, в ознаменование 80-летия Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 годов, в знак благодарности ветеранам и в признание подвига участников специальной военной операции. В этой связи особую актуальность в отчетном году приобрели вопросы защиты прав военнослужащих, ветеранов боевых действий и членов их семей.

Высокий уровень вовлеченности Уполномоченного в межрегиональное взаимодействие подтверждается членством в Экспертном совете при Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации. Также Уполномоченный возглавляет Координационный совет уполномоченных по правам человека субъектов Российской Федерации Приволжского федерального округа.

Традиционно важной формой взаимодействия с Аппаратом Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации являются Всероссийские координационные советы уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации, проводимые дважды в год.

Так, 14 мая 2025 года в г. Екатеринбурге под председательством Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации Татьяны Москальковой состоялось заседание Всероссийского координационного совета, посвященное вопросам защиты прав участников и ветеранов боевых действий.

В мероприятии приняли участие государственные правозащитники из всех субъектов Российской Федерации, представители федеральных и региональных органов власти, а также общественных организаций.

В ходе заседания были обсуждены действующие меры поддержки, представлены региональные практики, а также выработаны предложения, направленные на системную поддержку военнослужащих, ветеранов боевых действий и членов их семей. Подготовленные предложения были направлены в адрес федеральных и региональных органов власти.

23 сентября 2025 года в Москве состоялся Всероссийский координационный совет уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации на тему «Актуальные вопросы соблюдения прав иностранных граждан в центрах временного содержания иностранных граждан». В рамках заседания омбудсмены представили комплексный анализ ситуации, связанной с обеспечением прав граждан в местах принудительного содержания, а также обменялись практиками правозащитной деятельности.

Были обозначены проблемы, возникающие при конвоировании и нахождении граждан в конвойных помещениях судов, при содержании иностранных граждан и лиц без гражданства в центрах временного содержания, в судебно-психиатрических экспертных организациях и отделениях принудительного лечения специализированного вида, а также в специальных учреждениях органов внутренних дел.

По итогам Всероссийского координационного совета были выработаны рекомендации, направленные на совершенствование правоприменительной практики, а также повышение уровня гарантий соблюдения прав лиц, находящихся в местах принудительного содержания.

Сотрудничество с уполномоченными по правам человека в субъектах Российской Федерации

19 марта 2025 года состоялось заседание Координационного совета уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации Приволжского федерального округа, в котором Уполномоченный приняла участие совместно с коллегами из регионов округа. Центральной темой обсуждения стала защита прав участников и ветеранов боевых действий – вопрос, сохраняющий особую актуальность и получивший дальнейшее развитие на заседании Всероссийского координационного совета уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации, состоявшемся 14 мая 2025 года в г. Екатеринбурге. В ходе заседания Координационного совета Приволжского федерального округа были сформулированы предложения и рекомендации, направленные на совершенствование системы мер социальной и правовой поддержки участников и ветеранов боевых действий, которые по итогам обсуждения были направлены в адрес Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации Татьяне Москальковой.

3 марта 2025 года институту Уполномоченного исполнилось 25 лет – значимая дата, отражающая последовательный и системный характер деятельности по обеспечению и защите прав и свобод человека и гражданина в регионе. В связи с юбилеем в Республике Татарстан был проведен ряд масштабных мероприятий, состоявшихся в период с 20 по 25 июня 2025 года и объединивших представителей правозащитного сообщества из различных субъектов Российской Федерации.

В юбилейных мероприятиях приняли участие Уполномоченный по правам человека в Российской Федерации Москалькова Татьяна Николаевна, уполномоченные по правам человека из 41 субъекта Российской Федерации, а также Уполномоченный по правам человека в Республике Абхазия Анас Кишмария. Центральным событием юбилейной программы стала конференция на тему «Современные тенденции защиты прав человека: актуальные проблемы и перспективы», прошедшая в Казанской Ратуше и посвященная 25-летию института Уполномоченного.

В работе конференции приняли участие заместитель Премьер-министра Республики Татарстан Л.Р. Фазлеева, главный федеральный инспектор по Республике Татарстан В.Н. Демидов, депутат Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации VIII созыва А.М. Хамитов, представители дипломатического корпуса, аккредитованного в Республике Татарстан, уполномоченные по правам человека из субъектов Российской Федерации и их сотрудники, Уполномоченный по правам человека в Республике Абхазия, представители органов государственной власти Республики Татарстан, территориальных органов федеральных органов исполнительной власти, судебных и правоохранительных органов, органов местного самоуправления, общественных организаций, научного сообщества, средств массовой информации, а также общественные помощники и сотрудники Аппарата Уполномоченного.

В рамках первой сессии конференции были рассмотрены вопросы защиты прав социально уязвимых категорий граждан, включая лиц с ограниченными возможностями здоровья, пожилых граждан, бездомных, детей-сирот и лиц из числа детей-сирот, а также граждан, освобожденных из мест лишения свободы. Участники обсудили действующие механизмы социальной поддержки и направления их дальнейшего развития, вопросы обеспечения техническими средствами реабилитации, совершенствования системы назначения мер социальной помощи, значение психиатрической и психологической поддержки, роль правозащитных организаций в сопровождении граждан, а также вклад образовательных учреждений в формирование социальной ответственности молодежи.

Вторая сессия была посвящена вопросам распространения знаний о правах человека и способах их защиты, развитию правовой осведомленности населения, повышению уровня юридической грамотности граждан, а также обмену практиками правопросветительской деятельности, реализуемой в субъектах Российской Федерации.

25 июня 2025 года в Казанском государственном энергетическом университете состоялось расширенное заседание Координационного совета уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации Приволжского федерального округа. Для участия в его работе в Республику Татарстан прибыла Уполномоченный по правам человека в Российской Федерации Татьяна Москалькова. Тематика заседания была аналогична вопросам, рассмотренным в рамках Всероссийского координационного совета уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации, состоявшегося 23 сентября 2025 года, и была посвящена совершенствованию федерального законодательства об уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации, а также проблематике защиты прав граждан в местах принудительного содержания.

Обеспечение конституционных гарантий для лиц, находящихся в учреждениях уголовно-исполнительной системы, центрах временного содержания и иных специализированных организациях, является важным направлением работы омбудсменов. Такая деятельность способствует укреплению законности и правопорядка, профилактике нарушений прав человека, повышению качества предоставляемых социальных и медицинских услуг, а также формированию прозрачных механизмов контроля за соблюдением правовых норм в учреждениях принудительного содержания.

В ходе заседания были представлены предложения по дальнейшему развитию нормативного регулирования, обсужден статус аппаратов уполномоченных, возможность усиления роли омбудсменов в регионах, существующие правовые пробелы и актуальные вызовы правозащитной практики. Отдельный блок обсуждений касался соблюдения прав иностранных граждан в центрах временного содержания, оказания медицинской помощи в учреждениях УИС, вопросов гуманизации уголовного законодательства, обеспечения социально-трудовых прав осужденных и развития пробационных механизмов. По итогам заседания ряд рекомендаций и предложений был направлен в адрес Аппарата Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации, региональных органов государственной власти и уполномоченных по правам человека в субъектах Российской Федерации Приволжского федерального округа.

В рамках мероприятий, приуроченных к 25-летию института Уполномоченного, для коллег из субъектов Российской Федерации и Уполномоченного по правам человека в Республике Абхазия была организована культурно-ознакомительная программа, направленная на знакомство с социальной, образовательной и реабилитационной инфраструктурой Республики Татарстан. Участники приняли участие в праздновании народного праздника «Сабантуй», прошедшего в пос. Мирный города Казани, а также посетили фестиваль исторической реконструкции «Элбэдэн» в с. Альвидино Пестречинского муниципального района и Казанский техникум народных художественных промыслов.

В эколого-технологическом лицее № 79 «Родина» был представлен опыт организации инклюзивного образования, включая практики работы с детьми, имеющими ментальные нарушения и инвалидность. В исправительном учреждении ФКУ ИК-19 УФСИН России по Республике Татарстан уполномоченные по правам человека в субъектах Российской Федерации ознакомились с реализацией проекта реабилитационных отрядов, направленного на социальную адаптацию осужденных, формирование у них новых навыков и подготовку к возвращению в общество.

Дополнительно было организовано посещение благотворительного фонда «Ярдам – Помощь», где была представлена деятельность Центра, оказывающего комплексную поддержку слабовидящим гражданам и лицам с различными категориями инвалидности, включая проведение бесплатных консультаций специалистов, медицинских осмотров, занятий с психологами и культурно-просветительских мероприятий, с особым вниманием к вопросам духовного воспитания. Также коллеги посетили АНО Центр социальной адаптации «Приют человека» и ГАУЗ «Городская клиническая больница № 7 им. М.Н. Садыкова».

Маршрут был сформирован таким образом, чтобы продемонстрировать представителям правозащитного сообщества из различных субъектов Российской Федерации ключевые направления деятельности, наиболее тесно связанные с тематикой конференции и практической работой института Уполномоченного.

8 октября 2025 года Уполномоченный приняла участие в заседании круглого стола «Региональный опыт пробации», состоявшемся в Челябинской области. В рамках мероприятия были рассмотрены вопросы ресоциализации и социальной адаптации лиц, освобожденных из мест лишения свободы, как одного из ключевых направлений профилактики повторной преступности. Участники заседания обсудили действующие механизмы пробации, межведомственное взаимодействие и роль правозащитных институтов в сопровождении данной категории граждан. В ходе круглого стола Уполномоченный представила коллегам опыт Республики Татарстан в сфере организации и развития пробационных практик.

Межрегиональное взаимодействие уполномоченных по правам человека не ограничивается проведением конференций, круглых столов, заседаний координационных советов и иных дискуссионных площадок. Важным направлением совместной работы является участие в выездных мероприятиях, в том числе связанных с обеспечением прав военнослужащих и граждан, проходящих военную службу по призыву.

Так, в августе 2025 года Уполномоченный совместно с Уполномоченным по правам человека в Самарской области Еленой Лапушкиной посетила ряд войсковых частей, расположенных на территории Самарской области, в которых проходят службу призывники из Республики Татарстан. В ходе посещений были проверены

условия содержания и прохождения службы, а также состоялись встречи с призывниками и командованием воинских частей.

Аналогичная работа была проведена в декабре 2025 года в Саратовской области, где Уполномоченный совместно с Уполномоченным по правам человека в Саратовской области Надеждой Суховой посетила войсковую часть, в которой проходят службу призывники из Республики Татарстан, а также ознакомилась с опытом работы Аппарата Уполномоченного по правам человека в Саратовской области.

Сотрудничество с органами государственной власти субъектов Российской Федерации

В отчетном году Уполномоченный осуществляла взаимодействие с органами государственной власти субъектов Российской Федерации по вопросам реализации прав граждан и организации работы с обращениями населения.

14 марта 2025 года Уполномоченный приняла участие во встрече с Главой Республики Алтай Андреем Турчаком в Центре управления регионом Республики Татарстан. В ходе визита Глава Республики Алтай ознакомился с опытом Республики Татарстан в части организации работы с обращениями граждан и выстраивания системы обратной связи с населением. Уполномоченный проинформировала о действующей в республике системе взаимодействия с жителями, в том числе о функционировании ГИС РТ «Народный контроль», главным модератором которой она является с 2013 года, а также о применении системы «Инцидент менеджмент» и сервиса «Госуслуги. Решаем вместе». Кроме того, участникам встречи был представлен опыт Центра управления регионом Республики Татарстан по реализации проекта «Забота о СВОих», направленного на работу с обратной связью от участников СВО и членов их семей.

15 апреля 2025 года Уполномоченный участвовала в семинаре-совещании с руководителями территориальных избирательных комиссий, состоявшемся в г. Казани с участием Председателя Центральной избирательной комиссии Российской Федерации Эллы Александровны Памфиловой, находившейся с рабочей поездкой в Республике Татарстан. В ходе мероприятия обсуждались вопросы функционирования избирательной системы, деятельность органов государственной власти республики в рамках правового электорального поля, а также реализация и обеспечение избирательных прав граждан.

Международное сотрудничество

Международное сотрудничество является важной составляющей деятельности института Уполномоченного и способствует повышению эффективности правозащитной работы за счет обмена опытом, изучения международных практик и выработки современных подходов к защите прав и свобод человека и гражданина. Уполномоченный входит в состав Европейского института омбудсменов, что позволяет обеспечивать участие института в международном профессиональном диалоге.

По итогам заседаний Совета директоров и Генеральной Ассамблеи Азиатской Ассоциации Омбудсменов (далее – ААО), Уполномоченный с 2023 года по результатам всеобщего голосования членов Ассоциации вошла в состав Совета директоров ААО. Институт Уполномоченного является членом Ассоциации более 20 лет и на протяжении данного периода последовательно участвует в ее деятельности, внося вклад в развитие профессионального диалога и формирование современных правозащитных подходов. Вхождение Уполномоченного в состав Совета директоров стало признанием результатов проводимой правозащитной работы и активного взаимодействия Аппарата с членами ААО.

В сентябре 2025 года Уполномоченный находилась с рабочим визитом в Китайской Народной Республике, где приняла участие в 26-м заседании Совета директоров ААО и XVIII заседании Генеральной Ассамблеи ААО. В ходе мероприятий были рассмотрены актуальные вопросы защиты прав человека, подведены итоги деятельности Ассоциации за прошедший период и определены приоритетные направления дальнейшей работы.

В рамках рабочего визита состоялась встреча Уполномоченного с господином Чжан Чжонгом – членом Постоянного комитета Центральной комиссии Коммунистической партии Китая провинции Цзянсу и председателем соответствующей комиссии по проверке дисциплины. В ходе встречи стороны обсудили вопросы противодействия коррупции, обменялись мнениями о применяемых механизмах и подходах в данной сфере в Республике Татарстан и Китайской Народной Республике.

Отдельное внимание в ходе мероприятий было уделено участию Уполномоченного в международном семинаре, посвященном эффективности деятельности омбудсмена в интересах обеспечения благосостояния людей, состоявшемся в рамках XVIII заседания Генеральной Ассамблеи ААО. В семинаре также приняла участие Уполномоченный по правам человека в Российской Федерации Татьяна Москалькова. В своем выступлении Уполномоченный осветила роль правового просвещения как одного из ключевых инструментов защиты прав граждан и профилактики их нарушений, а также представила реализуемые в Республике Татарстан форматы и мероприятия правопросветительской деятельности.

Кроме того, Уполномоченный приняла участие в ряде двусторонних встреч в составе делегации Российской Федерации. Состоялись переговоры Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации Татьяны Москальковой с председателем Генеральной инспекции Исламской Республики Иран судьей доктором Забиуллой Ходаяном, а также с Уполномоченным по правам человека Азербайджанской Республики Сабиной Алиевой. В переговорах также участвовал Генеральный консул Российской Федерации в Шанхае Дмитрий Лукьянцев. В ходе встреч зарубежные коллеги положительно оценили уровень организации международных мероприятий, проведенных в г. Казани в 2023 году, включая XIV заседание Совета директоров и XVII заседание Генеральной Ассамблеи Азиатской Ассоциации Омбудсменов.

Являясь членом ААО, Уполномоченный и сотрудники Аппарата на постоянной основе принимают участие в образовательных форматах, организуемых Секретариатом Ассоциации. Одним из таких мероприятий стал семинар на тему «Деятельность омбудсмена в соответствии с международными стандартами». Подобные обучающие мероприятия проводятся на регулярной основе и направлены на

повышение профессиональных компетенций, а также обмен проактивными правозащитными практиками с коллегами из различных стран.

При этом международное взаимодействие института Уполномоченного не ограничивается участием в деятельности международных ассоциаций. Значительное внимание уделяется развитию сотрудничества с консульскими учреждениями иностранных государств, осуществляющих свою деятельность на территории Республики Татарстан. В отчетном году продолжено взаимодействие с Генеральным консулом Исламской Республики Иран в г. Казани, Генеральным консулом Республики Казахстан, Генеральным консулом Китайской Народной Республики в г. Казани, Генеральным консулом Республики Узбекистан в г. Казани, Генеральным консулом Туркменистана в г. Казани, а также Генеральным консулом Турецкой Республики в г. Казани. Совместная работа осуществляется в формате участия в мероприятиях, рабочих встречах и правопросветительских инициативах, направленных на защиту прав граждан, в том числе иностранных.

14 июля 2025 года Уполномоченный приняла участие во встрече с делегацией Республики Узбекистан во главе с заместителем министра иностранных дел Республики Узбекистан Олимжоном Абдуллаевым. Мероприятие состоялось в Доме Правительства Республики Татарстан под председательством Раиса Республики Татарстан Рустама Минниханова. В ходе встречи были рассмотрены перспективы расширения сотрудничества в промышленности, образовании, культуре и гуманитарной сфере, при этом особое внимание было уделено вопросам взаимодействия в области образования и поддержки национальных культур.

В 2025 году Уполномоченным было установлено взаимодействие с Генеральным консульством Кыргызской Республики в г. Казани, представительство которого начало свою деятельность в Республике Татарстан. В рамках состоявшейся встречи с Консулом Кыргызской Республики в г. Казани Саламатом Акылбеком уулу были обсуждены перспективы сотрудничества в сфере защиты прав граждан, включая иностранных граждан, пребывающих на территории Республики Татарстан. Уполномоченный поделилась опытом работы Аппарата, а также практикой взаимодействия с консульскими учреждениями иностранных государств при проведении совместных мероприятий, направленных на правовое просвещение и укрепление межнационального диалога. По итогам встречи были обозначены направления дальнейшего взаимодействия.

Международное сотрудничество в 2025 году позволило институту Уполномоченного укрепить профессиональные связи, расширить спектр используемых правозащитных инструментов и повысить эффективность работы по защите прав и свобод человека. Участие в международных мероприятиях и взаимодействие с зарубежными коллегами способствует внедрению лучших практик, развитию правового просвещения и формированию устойчивого диалога, основанного на принципах взаимного уважения и соблюдения прав человека.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Исходя из изложенных в докладе проблем, Уполномоченный предлагает территориальным органам федеральных органов исполнительной власти, действующих на территории Республики Татарстан, органам государственной власти, органам местного самоуправления рассмотреть возможность осуществления ряда мер в целях обеспечения, соблюдения и защиты прав и свобод человека и гражданина.

1. В целях защиты прав участников специальной военной операции (далее – СВО) и членов их семей:

Министерству труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан:

- обеспечить контроль за реализацией социальных гарантий участников СВО и членов их семей, в том числе трудоустройства участников СВО, уволенных с военной службы, имеющих тяжелые степени увечий (ампутация нижних и верхних конечностей), социально дезадаптированных, освобожденных от наказания в связи с прохождением военной службы;
- продолжить организацию профессионального обучения и дополнительного профессионального образования участников СВО и членов их семей в рамках государственной программы Республики Татарстан «Содействие занятости населения Республики Татарстан» и федерального проекта «Активные меры содействия занятости» национального проекта «Кадры»;
- продолжить предоставление услуг социального обслуживания на дому и оказание социально-реабилитационных услуг участникам СВО и членам их семей;
- обеспечить принятие на надомное социальное обслуживание граждан из числа участников СВО и их родственников, нуждающихся в долговременном уходе;
- поручить учреждениям службы занятости осуществлять выездные приемы на дому участников СВО из числа инвалидов I группы.

Министерству здравоохранения Республики Татарстан:

- обеспечить организацию выездных приемов на дому для участников СВО, имеющих I группу инвалидности;
- усилить работу по оказанию психологической помощи участникам СВО, уволенным с военной службы;
- обеспечить в полном объеме проведение углубленной диспансеризации, внеочередных медицинских обследований, реабилитации ветеранов СВО;
- продолжить координацию деятельности государственных учреждений здравоохранения по оказанию ветеранам СВО медицинской помощи, в том числе высокотехнологичной.

Военному комиссариату Республики Татарстан, филиалу Государственного фонда поддержки участников специальной военной операции «Защитники Отечества» по Республике Татарстан:

- оказывать всестороннее содействие участникам СВО и членам их семей в сборе и направлении необходимых документов в войсковые части для назначения

выплат, а также осуществлять мониторинга результат рассмотрения поданных документов заявителей войсковыми частями.

Министерству труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан, Военному комиссариату Республики Татарстан, филиалу Государственного фонда поддержки участников специальной военной операции «Защитники Отечества» по Республике Татарстан:

- организовать межведомственное взаимодействие по работе с вернувшимися участниками СВО.

Органам местного самоуправления Республики Татарстан:

- на постоянной основе осуществлять мониторинг потребностей участников СВО и членов их семей в целях оказания им адресной помощи;

- организовать мероприятия по адаптации участников СВО и членов их семей к мирной жизни;

- на территории муниципального района (городского округа) Республики Татарстан вести контроль уровня занятости участников СВО;

- взаимодействовать с работодателями муниципального района по вопросам трудоустройства участников СВО, а также создания новых рабочих мест для участников СВО, имеющих различные степени увечий, информировать работодателей о мерах государственной поддержки при трудоустройстве участников СВО;

- информировать каждого демобилизованного из рядов Вооруженных Сил Российской Федерации ветерана СВО, а также членов семей участников СВО о возможности бесплатной подготовки и переподготовки по востребованным у работодателей профессиям и специальностям в рамках государственной программы Республики Татарстан «Содействие занятости населения Республики Татарстан» и национального проекта «Кадры» при содействии территориальных центров занятости населения.

2. В целях реализации трудовых прав граждан:

Министерству труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан:

- на постоянной основе проводить мониторинг соблюдения работодателями, осуществляющими деятельность на территории Республики Татарстан, размера минимальной заработной платы; организацию мероприятий по вопросам условий и охраны труда, направленных на снижение уровня производственного травматизма;

- продолжить информационно-разъяснительные мероприятия муниципальными образованиями (городскими округами) Республики Татарстан среди работодателей и работников по вопросу надлежащего оформления трудовых отношений;

- продолжить проведение мониторинга обеспечения муниципальными образованиями (городскими округами) Республики Татарстан в рамках рабочих групп Республиканской межведомственной комиссии по противодействию нелегальной занятости соблюдения работодателями уровня минимальной заработной платы;

- продолжить реализовывать меры поддержки занятости инвалидов.

Республиканской межведомственной комиссии по противодействию нелегальной занятости обеспечить**:**

- организацию в муниципальных образованиях (городских округах) Республики Татарстан работы по противодействию нелегальной занятости;

- соблюдение работодателями уровня минимальной заработной платы;

- проведение мероприятий по вопросам условий и охраны труда, направленных на снижение уровня производственного травматизма.

Органам местного самоуправления Республики Татарстан:

- усилить работу с работодателями в тесном взаимодействии с контрольно-надзорными органами и Отделением Фонда пенсионного и социального страхования Российской Федерации по Республике Татарстан по обеспечению повышения уровня оплаты труда, соблюдению социальных гарантий работников в части минимального размера оплаты труда;

- в рамках деятельности рабочих групп Республиканских межведомственных комиссий по противодействию нелегальной занятости и противодействию просроченной задолженности по заработной плате продолжить работу по заслушиванию работодателей, допускающих задержку выплаты заработной платы; организовать работу по выявлению случаев сокрытия трудовых отношений;

- разработать (при наличии — совершенствовать) программы, планы мероприятий «дорожную карту» по преодолению дефицита квалицированных педагогических кадров в системе образования муниципального образования (городского округа) Республики Татарстан.

Министерству здравоохранения Республики Татарстан совместно с органами местного самоуправления:

- совместно разработать (при наличии — совершенствовать) программы и планы мероприятий («дорожные карты») по преодолению дефицита квалифицированных медицинских кадров в системе здравоохранения муниципальных образований Республики Татарстан.

Руководителям организаций и предприятий, действующих на территории Республики Татарстан, рекомендовать***:***

- активно участвовать в формировании образовательных программ образовательных организаций среднего профессионального образования;

- восстанавливать на предприятиях инфраструктуру профилактической медицины (цеховой медицины), в том числе системы здравпунктов, физиотерапевтических кабинетов, оздоровительных комплексов, санаториев- профилакториев и института цеховых врачей.

Руководителям организаций и предприятий, действующих на территории Республики Татарстан, совместно с Министерством здравоохранения Республики Татарстан:

- рекомендовать проводить на предприятиях углубленную диспансеризацию, качественные профессиональные осмотры работников, а также создавать и развивать систему оздоровления на производстве.

3. В целях реализации жилищных прав:

Органам местного самоуправления Республики Татарстан:

- исключить случаи истребования у граждан избыточных документов при предоставлении муниципальной услуги по принятию на учет граждан в качестве нуждающихся в жилых помещениях;

- принять меры по приведению муниципальных нормативных правовых актов о предоставлении земельных участков многодетным семьям в соответствие с федеральным и региональным законодательствами;

- принять к сведению нарушения, выявленные Аппаратом Уполномоченного в ходе мониторинга организации органами местного самоуправления работы по предоставлению земельных участков гражданам, имеющим трех и более детей, в Альметьевском, Зеленодольском, Кукморском и Нижнекамском муниципальных районах, в целях недопущения аналогичных нарушений в дальнейшей работе;

- обеспечить строгое соблюдение порядка очередности предоставления земельных участков гражданам, включенным в списки лиц, имеющих право на получение земельного участка для осуществления индивидуального жилищного строительства, ведения личного подсобного хозяйства (приусадебный земельный участок), садоводства или огородничества для собственных нужд;

- обеспечить неукоснительное соблюдение сроков, установленных в статье 32.1 Земельного кодекса Республики Татарстан при осуществлении административных процедур по предоставлению земельных участков гражданам, имеющим трех и более детей;

- провести инвентаризацию земель в каждом муниципальном образовании с целью выявления свободных земельных участков, которые могут быть предоставлены многодетным семьям;

- осуществлять мониторинг освободившихся жилых помещений для формирования маневренного жилищного фонда.

Комитету земельных и имущественных отношений Исполнительного комитета муниципального образования г. Казани и Управлению земельных и имущественных отношений Исполнительного комитета г. Набережные Челны:

- проводить информационно-разъяснительную беседу с гражданами, включенными в списки лиц, имеющих право на получение земельного участка для осуществления индивидуального жилищного строительства, ведения личного подсобного хозяйства (приусадебного земельного участка), садоводства или огородничества для собственных нужд, о возможности получения денежной выплаты взамен земельного участка.

Министерству земельных и имущественных отношений Республики Татарстан:

- рассмотреть целесообразность внесения изменений в пункт 13 статьи 32.1 Земельного кодекса Республики Татарстан в части дополнения перечня способов извещения граждан о проведении процедуры выбора земельного участка возможностью направления соответствующих извещений через Портал государственных и муниципальных услуг Республики Татарстан.

Министерству цифрового развития государственного управления, информационных технологий и связи Республики Татарстан:

- рассмотреть возможность расширения функциональных возможностей Портала государственных и муниципальных услуг Республики Татарстан с целью интеграции механизма автоматизированного направления извещений гражданам о проведении процедуры выбора земельного участка через данный Портал.

Министерству земельных и имущественных отношений Республики Татарстан, Министерству цифрового развития государственного управления, информационных технологий и связи Республики Татарстан:

- совместно рассмотреть возможность создания механизма предоставления документов, предусмотренных в пункте 10 статьи 32.1 Земельного кодекса Республики Татарстан, посредством Портала государственных и муниципальных услуг Республики Татарстан либо через многофункциональные центры предоставления государственных и муниципальных услуг, в соответствии с выбранным заявителем способом первоначального обращения.

Министерству юстиции Республики Татарстан:

- в случае необходимости оказать Министерству земельных и имущественных отношений Республики Татарстан правовую помощь в подготовке проекта закона о внесении изменений в статью 32.1 Земельного кодекса Республики Татарстан в части дополнения перечня способов извещения граждан о проведении процедуры выбора земельного участка, а также обеспечения возможности представления документов, предусмотренных пунктом 10 статьи 32.1 Земельного кодекса Республики Татарстан, посредством Портала государственных и муниципальных услуг Республики Татарстан либо через многофункциональные центры предоставления государственных и муниципальных услуг.

Министерству образования и науки Республики Татарстан:

-при рассмотрении вопросов о нуждаемости детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, и лиц из их числа в жилых помещениях неукоснительно руководствоваться положениями Федерального закона от 21 декабря 1996 года №159-ФЗ «О дополнительных гарантиях по социальной поддержке детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей», а также учитывать правовые позиции, сформулированные в судебных актах высших судебных инстанций;

- акцентировать внимание на приоритетном характере исполнения вступивших в законную силу судебных актов о предоставлении жилых помещений специализированного жилищного фонда.

Исполнителям уведомлений по категории «Жилищно-коммунальное хозяйство», поступающих в ГИС РТ «Народный контроль»:

- усилить контроль за своевременным и качественным исполнением уведомлений, объективно и своевременно присваивать уведомлениям статус с приложением фотоотчета и размещением комментария о проделанной работе в ГИС РТ «Народный контроль»;

- исключить необоснованное использование статуса «мотивированный отказ» в случаях, если вопрос необходимо перенаправить в другое ведомство;

- принять исчерпывающие меры по обеспечению исполнения уведомлений в ГИС РТ «Народный контроль», рассмотренных в ходе рабочих совещаний.

4. В целях соблюдения прав граждан на охрану здоровья и медицинскую помощь:

Министерству здравоохранения Республики Татарстан совместно с Министерством цифрового развития государственного управления, информационных технологий и связи Республики Татарстан:

- принять комплексные меры по устранению технических проблем, препятствующих выгрузке электронных медицинских документов через Портал государственных услуг Российской Федерации.

Министерству здравоохранения Республики Татарстан:

- совершенствовать системы ведомственного и внутреннего контроля качества и безопасности медицинской деятельности;

- обеспечить стандартизацию медицинской деятельности, внедрение процессного и системного подходов, применение бережливых технологий при оказании медицинской помощи и управление рисками.

5. В целях защиты прав граждан в сфере социального обеспечения:

***Отделению Фонда пенсионного и социального страхования Российской Федерации по Республике Татарстан*:**

- обеспечить строгую своевременность проведения закупочных процедур ТСР, принимая во внимание факторы сезонности и индивидуальные потребности каждого лица с инвалидностью, нуждающегося в ТСР;

- внедрить комплексную систему мониторинга сроков поставки ТСР, позволяющую оперативно выявлять и предотвращать отклонения от установленных графиков;

- активизировать информационно-разъяснительную работу среди граждан с инвалидностью о возможностях, порядке оформления и использования электронных сертификатов для приобретения ТСР, в том числе посредством размещения соответствующих информационных материалов в средствах массовой информации, на официальных сайтах ведомств, распространения печатных памяток в учреждениях медико-социальной экспертизы, многофункциональных центрах предоставления государственных и муниципальных услуг, а также в общественных организациях инвалидов.

Министерству здравоохранения Республики Татарстан, Министерству труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан:

- организовать взаимодействие с медицинскими организациям в части получения сведений о состоянии здоровья граждан пожилого возраста для формирования индивидуальной программы ухода.

Министерству труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан:

- обеспечить оперативное и качественное предоставление мер социальной поддержки ветеранам труда, инвалидам, пожилым людям, семьям с детьми, участникам СВО и членам их семей.

Органам местного самоуправления Республики Татарстан совместно с территориальными отделами социальной защиты Министерства труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан:

- обеспечить поддержание в разделе «Алтын еллар - Золотые годы» на сайте «Суперсервис «Забота» в актуальном состоянии информации о действующих в муниципальном районе (городском округе) организациях, реализующих мероприятия активного долголетия, графиках работы, условиях предоставления услуг;

- организовать проведение подомовых (поквартирных) обходов одиноких и одиноко проживающих граждан пожилого возраста, граждан в возрасте старше 80 лет, наличия потребности в получении социальных услуг;

- обеспечить активное вовлечение граждан старшего поколения, проживающих на территории муниципального района (городского округа), в оздоровительные, социальные и творческие мероприятия, направленные на создание дополнительных условий для улучшения качества и продолжительности жизни граждан пожилого возраста.

Органам местного самоуправления Республики Татарстан совместно с управляющими компаниями:

- проводить систематическую работу по выявлению многоквартирных домов, в которых проживают инвалиды, использующие кресла-коляски, в целях планирования и реализации мероприятий по обеспечению доступной среды, включая организацию на придомовых территориях парковочных мест для транспортных средств инвалидов;

- при наличии соответствующих заявлений от собственников помещений, имеющих инвалидность, при планировании капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах предусматривать мероприятия по созданию безбарьерной среды, включая устройство пандусов, съездов, поручней и иных конструктивных элементов, что позволит наиболее эффективно реализовать права маломобильных групп населения на беспрепятственный доступ к объектам социальной инфраструктуры и месту проживания.

***Директорам домов-интернатов для престарелых и инвалидов, домов-интернатов, предназначенных для граждан, имеющих психические расстройства*:**

Обеспечить своевременное проведение мероприятий по:

- освидетельствованию получателей социальных услуг в бюро медико-социальной экспертизы на предмет установления (пересмотра) инвалидности;

- пересмотру (актуализации) индивидуальных программ реабилитации и абилитации получателей социальных услуг;

- получению технических средств реабилитации получателей социальных услуг в соответствии с рекомендациями, указанными в индивидуальных программах реабилитации и абилитации.

6. В целях соблюдения прав несовершеннолетних детей в сфере образования:

Органам местного самоуправления Республики Татарстан:

- в целях обеспечения доступности и повышения качества образования своевременно представлять в Министерство образования и науки Республики Татарстан обоснованные предложения о потребности в строительстве новых образовательных организаций, а также о необходимости проведения капитального ремонта существующих объектов образования;

- в преддверии начала нового учебного года совместно с образовательными организациями проводить обследование прилегающей к школе территории в радиусе одного километра, включая участки до ближайших остановок общественного транспорта, в целях комплексной оценки состояния дорожного покрытия, тротуаров, освещения, а также выявления потребности в установке дополнительных дорожных знаков, пешеходных переходов и ограждений.

Министерству образования и науки Республики Татарстан совместно с ГКУ «Республиканский ресурсный центр Министерства труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан»:

- обеспечить методическое сопровождение и мониторинг проведения образовательными организациями, учреждениями социального обслуживания диагностики несовершеннолетних, состоящих на межведомственном учете, на предмет выявления склонности к девиантному поведению и совершению противоправных поступков.

Министерству образования и науки Республики Татарстан, Министерству труда, занятости и социальной защиты Республике Татарстан, органам местного самоуправления Республики Татарстан:

- в рамках проводимого в 2026 году в Республике Татарстан Года воинской и трудовой доблести обеспечить проведение мероприятий, направленных на воспитание патриотизма, уважение к истории и культурным традициям, укрепление связи между поколениями, на осмысление исторического наследия, пробуждение глубокого национального самосознания;

- обеспечить размещение наглядной агитации на информационных стенах, демонстрирование видеопродукции, посвященной теме уважения к воинам, которые проявляли доблесть и мужество, сражались за Родину в разные исторические периоды.

7. В целях защиты права детей жить и воспитываться в семье:

Главам муниципальных образований и городских округов Республики Татарстан (председателям муниципальных комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав):

- ежемесячно утверждать и контролировать график проведения органом опеки и попечительства плановых и внеплановых проверок условий жизни несовершеннолетних, проживающих в опекунских и приемных семьях, в строгом соответствии с требованиями постановления Правительства Российской Федерации от 18 мая 2009 года № 423 «Об отдельных вопросах осуществления опеки и попечительства в отношении несовершеннолетних граждан»;

- вести контроль за проведением органом опеки и попечительства проверки отчетов опекунов в соответствии с требованиями Федерального закона № 48-ФЗ «Об опеке и попечительства», Гражданского кодекса Российской Федерации, Семейного кодекса Российской Федерации;

- в целях координации действий различных служб и организаций рассмотреть вопрос о создании комиссии (консилиума) для организации межведомственной профилактической работы с родителями, стремящимися восстановить свои родительские права;

- провести мониторинг семей, находящихся в социально опасном положении и, в случае необходимости, оказать им адресную помощь, направленную на преодоление трудной жизненной ситуации;

- проанализировать на территории муниципальных образований, городских округов реализацию индивидуальной программы реабилитации участников проекта «Точка трезвости», обеспечить оказание квалифицированной психологической помощи родителям, страдающим алкогольной зависимостью;

- использовать алгоритм деятельности субъектов системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних, утвержденный постановлением Республиканской комиссии по делам несовершеннолетних и защиты их прав от 21 марта 2025 г. №11-25, в случае алкоголизации семьи;

- организовать ежеквартальный мониторинг сведений о реализации семейной политики и оказываемых мерах социальной поддержки сотрудникам, студентам и аспирантам в образовательных организациях высшего образования, осуществляющих образовательную деятельность на территории Республики Татарстан;

- организовать проведение подомовых (поквартирных) обходов семей, находящихся в социально опасном положении, многодетных семей с целью изучения условий их проживания, недопущения роста задолженности за услуги ЖКХ и отключения домохозяйств от энергоресурсов.

Территориальным органам социальной защиты Республики Татарстан, социальным приютам для детей и подростков:

- составлять индивидуальную программу предоставления социальных услуг несовершеннолетним, направляемым в социальный приют для детей и подростков, на срок, не превышающий шести месяцев.

Социальным приютам для детей и подростков:

- в течение двух рабочих дней со дня поступления ребенка в социальный приют для детей и подростков сформировать (создать) на него сигнальную карту и направить его в информационную систему «Учет и мониторинг семей и несовершеннолетних, находящихся в социально опасном положении в Республике Татарстан» в соответствии с Порядком формирования единого банка данных Республики Татарстан о несовершеннолетних, находящихся в социально опасном положении, и их семьях, утвержденным постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 22.04.2010 № 294 «О формировании единого банка данных Республики Татарстан о несовершеннолетних, находящихся в социально опасном положении, и их семьях»;

- заключать договоры на предоставление социальных услуг на срок, не превышающий шести месяцев;

- не допускать длительного нахождения детей в социальных приютах, своевременно уведомлять комиссию по делам несовершеннолетних и защите их прав, а также органы опеки и попечительства для обеспечения оперативного принятия решения по возвращению ребенка в семью или устройству в иную форму воспитания;

- обеспечить проведение с воспитанниками, в том числе с состоящими на профилактическом учете и (или) находящимися под административным надзором в органах внутренних дел в связи с причастностью к совершению правонарушений в сфере общественной безопасности, получающих услуги в учреждении, профилактических мероприятий в форме индивидуальных (групповых) бесед по привитию традиционных российских духовно-нравственных ценностей с привлечением к указанной работе представителей религиозных, общественных и спортивных организаций, психологов;

- обеспечить ежеквартально проведение на базе социальных приютов для детей и подростков социально-реабилитационных консилиумов с приглашением специалистов комплексных центров социального обслуживания населения для обсуждения вопросов по реализации программ реабилитации несовершеннолетних и их семей.

Органам управления образования в муниципальных образованиях (городских округах) Республики Татарстан совместно с социальными приютами для детей и подростков:

- обеспечить эффективное взаимодействие с образовательными организациями по вопросам организации образовательного процесса и проведения воспитательной работы с детьми, находящимися на реабилитации в социальных приютах.

8. В целях соблюдения и защиты прав человека в местах принудительного пребывания граждан:

Управлению Федеральной службы исполнения наказаний России по Республике Татарстан, ФКУЗ «Медико-санитарная часть №16» Федеральной службы исполнения наказаний России:

- рекомендовать активно проводить информационно-разъяснительную работу с лицами, содержащимися в учреждениях уголовно-исполнительной системы, в части обеспечения полноты и доступности предоставления сведений о состоянии их здоровья, результатах проведенных медицинских обследований, наличии выявленных заболеваний, установленном диагнозе, прогнозе развития заболевания, а также о применяемых или предполагаемых методах оказания медицинской помощи, связанных с ними рисках и возможных вариантах медицинского вмешательства.

ФКУЗ «Медико-санитарная часть №16» Федеральной службы исполнения наказаний России:

- рекомендовать расширить практику оказания медицинской помощи осужденным и лицам, содержащимся под стражей, с применением телемедицинских технологий, в том числе с привлечением учреждений гражданского здравоохранения;
- рекомендовать рассмотреть вопрос о заключении договоров о целевом обучении с профильными медицинскими вузами для восполнения кадрового дефицита.

ФГБОУ ВО «Казанский государственный медицинский университет» совместно с Управлением Федеральной службы исполнения наказаний России по Республике Татарстан, ФКУЗ «Медико-санитарная часть №16» Федеральной службы исполнения наказаний России:

- рекомендовать проработать возможность организации производственной практики студентов ФГБОУ ВО «Казанский государственный медицинский университет» на базе медицинских подразделений (медико-санитарных частей) исправительных учреждений.

Управлению Федеральной службы исполнения наказаний России по Республике Татарстан, ФКУЗ «Медико-санитарная часть №16» Федеральной службы исполнения наказаний России и Министерству здравоохранения Республики Татарстан:

- пересмотреть и доработать соглашение между Управлением Федеральной службы исполнения наказаний России по Республике Татарстан и Министерством здравоохранения Республики Татарстан в части взаимодействия между ведомствами и медицинскими учреждениями по вопросам оказания медицинской помощи несовершеннолетним, в том числе рожденным в условиях СИЗО, и беременным женщинам.

Управлению Федеральной службы исполнения наказаний России по Республике Татарстан:

- рекомендовать поручить руководителям исправительных учреждений строго контролировать деятельность социальных отделов в части соблюдения прав осужденных на своевременное получение пенсии и соблюдения установленных сроков оформления и перенаправления документов осужденных в ОСФР по РТ;

- продолжить на базе ФКУ ИК-2 УФСИН России по Республике Татарстан и ФКУ ИК-19 УФСИН России по Республике Татарстан реализацию социального проекта по реабилитации осужденных, попавших в зависимость от наркотических средств и психоактивных веществ;

- рекомендовать обеспечить максимальный охват осужденных лиц, попавших в зависимость от наркотических средств и психоактивных веществ, информационно-разъяснительной работой о возможности участия в социальном проекте по реабилитации;

Кабинету Министров Республики Татарстан:

- рассмотреть возможность финансирования из бюджета Республики Татарстан социального проекта по реабилитации осужденных, страдающих от наркотической и психоактивной зависимости;

- рассмотреть возможность финансирования мероприятий по организации деятельности центров пробации в рамках реализации положений Федерального закона «О пробации в Российской Федерации» на территории Республики Татарстан.

Министерству труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан:

- содействовать занятости граждан, освободившихся из мест лишения свободы, в рамках законодательства о пробации;

- продолжить работу по реабилитации и социальной адаптации лиц, освобожденных из мест лишения свободы, включая мероприятия по поиску работы, прохождению профессионального обучения, восстановлению семейных связей.

9. В целях защиты прав заявителей о преступлениях и потерпевших:

Министерству внутренних дел по Республике Татарстан, Следственному управлению Следственного комитета Российской Федерации по Республике Татарстан:

- предложить выработать дополнительные меры, направленные на соблюдение законности при проведении проверок сообщений о преступлениях дознавателями и следователями органов внутренних дел, подразделениями СУ СК РФ по РТ;

- рекомендовать усилить непрерывный процессуальный и ведомственный контроль за деятельностью следователей и дознавателей на стадии рассмотрения сообщений о преступлениях в целях повышения гарантий беспрепятственной реализации конституционных прав заявителей;

- предложить обеспечить регулярное обучение сотрудников органов следствия и дознания в системе служебной подготовки в целях совершенствования их профессиональных навыков при осуществлении процессуальной деятельности.

10. В целях защиты прав граждан на судебную защиту:

Главному управлению Федеральной службы судебных приставов по Республике Татарстан:

- принять дополнительные меры по повышению открытости и оперативности реагирования на обращения граждан и проведению регулярного ведомственного контроля за деятельностью территориальных органов ГУ ФССП по РТ в части рассмотрения обращений граждан.

11. В целях соблюдения прав и свобод человека в сфере миграционного законодательства:

Управлению Федеральной службы исполнения наказаний России по Республике Татарстан и Министерству внутренних дел по Республике Татарстан:

- поручить учреждениям уголовно-исполнительной системы совместно с МВД по РТ усилить работу с осужденными, не имеющими документов, в период их нахождения в исправительном учреждении и принять все возможные меры к установлению правового статуса и гражданской принадлежности человека.

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА
КЕШЕ ХОКУКЛАРЫ БУЕНЧА ВӘКАЛӘТЛЕ ВӘКИЛ

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА КЕШЕ ХОКУКЛАРЫ БУЕНЧА ВӘКАЛӘТЛЕ ВӘКИЛНЕҢ 2025 ЕЛДА ЭШЧӘНЛЕГЕ

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА
КЕШЕ ХОКУКЛАРЫ БУЕНЧА ВӘКАЛӘТЛЕ ВӘКИЛ
ДОКЛАДЫ

ЭЧТӘЛЕК

КЕРЕШ

1-нче БҮЛЕК. КЕШЕ ҺӘМ ГРАЖДАН ХОКУКЛАРЫ ҺӘМ ИРЕКЛӘРЕ: МӨРӘҖӘГАТЬЛӘРНЕҢ ГОМУМИ ХАРАКТЕРИСТИКАСЫ ҺӘМ АЛАРНЫ КАРАУ НӘТИҖӘЛӘРЕ

1.1. ГРАЖДАННАР МӨРӘҖӘГАТЬЛӘРЕНЕҢ МАСШТАБЛАРЫ, СТРУКТУРАСЫ ҺӘМ ДИНАМИКАСЫ

2-нче БҮЛЕК. МАХСУС ХӘРБИ ОПЕРАЦИЯДӘ КАТНАШУЧЫЛАРНЫҢ ҺӘМ АЛАРНЫҢ ГАИЛӘ ӘГЪЗАЛАРЫНЫҢ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

2.1. МАХСУС ХӘРБИ ОПЕРАЦИЯДӘ КАТНАШУЧЫЛАРНЫҢ ҺӘМ АЛАРНЫҢ ГАИЛӘ ӘГЪЗАЛАРЫНЫҢ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

3-нче БҮЛЕК. СӘЯСИ ХОКУКЛАРНЫ ҺӘМ ИРЕКЛӘРНЕ ЯКЛАУ

3.1. САЙЛАУ ҺӘМ САЙЛАНУ ХОКУКЫ

4-нче БҮЛЕК. СОЦИАЛЬ ҺӘМ ИКЪТИСАДЫЙ ХОКУКЛАРНЫ ЯКЛАУ

4.1. ХЕЗМӘТ ХОКУКЛАРЫ

4.2. ТОРАККА ХОКУК

4.3. СӘЛАМӘТЛЕК САКЛАУГА ҺӘМ МЕДИЦИНА ЯРДӘМЕНӘ ХОКУК

4.4. СОЦИАЛЬ ТӘЭМИН ИТҮГӘ ХОКУК

4.5. БЕЛЕМ АЛУ ХОКУКЫ

4.6. ГАИЛӘНЕ ҺӘМ ГАИЛӘ КЫЙММӘТЛӘРЕН ЯКЛАУ

4.7. УҢАЙЛЫ ӘЙЛӘНӘ-ТИРӘ МОХИТКӘ ХОКУК

5-нче БҮЛЕК. МӘҖБҮРИ ТОТУ УРЫННАРЫНДА КЕШЕ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

5.1. ВАКЫТЛЫЧА ТОТУ УРЫННАРЫНДА КЕШЕ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

5.2. ҖИНАЯТЬ-ҖӘЗА ҮТӘТҮ СИСТЕМАСЫ УЧРЕЖДЕНИЕЛӘРЕНДӘ КЕШЕ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

6-нчы БҮЛЕК. ҖИНАЯТЬ ПРОЦЕССЫНДА КЕШЕ ХОКУКЛАРЫН ҮТӘҮ

6.1. ҖИНАЯТЬЛӘР ҺӘМ ЗЫЯН КҮРҮЧЕЛӘР ТУРЫНДА МӨРӘҖӘГАТЬ ИТҮЧЕЛӘРНЕҢ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

7-нче БҮЛЕК. МИГРАЦИЯ ЗАКОННАРЫ ӨЛКӘСЕНДӘ КЕШЕ ХОКУКЛАРЫ ҺӘМ ИРЕКЛӘРЕ

8-нче БҮЛЕК. ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА КЕШЕ ХОКУКЛАРЫ БУЕНЧА ВӘКАЛӘТЛЕ ВӘКИЛНЕҢ ЗАКОННАРНЫ КАМИЛЛӘШТЕРҮ ҺӘМ ХОКУКЫЙ АГАРТУ БУЕНЧА ЭШЧӘНЛЕГЕ

8.1. КЕШЕ ҺӘМ ГРАЖДАН ХОКУКЛАРЫ ҺӘМ ИРЕКЛӘРЕ ТУРЫНДАГЫ ЗАКОННАРНЫ КАМИЛЛӘШТЕРҮ

8.2. ГРАЖДАННАРНЫҢ ХОКУКЫЙ АҢЫН ҮСТЕРҮ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ХӘБӘРДАРЛЫК ДӘРӘҖӘСЕН АРТТЫРУ КОРАЛЫ БУЛАРАК ХОКУКЫЙ АГАРТУНЫҢ АКТИВ ФОРМАЛАРЫ

8.3. ВӘКАЛӘТЛЕ ВӘКИЛ ИНСТИТУТЫНЫҢ ГАВАМИ ХАКИМИЯТ ОРГАННАРЫ ҺӘМ ГРАЖДАН ҖӘМГЫЯТЕ ИНСТИТУТЛАРЫ БЕЛӘН ҮЗАРА ЭШЧӘНЛЕГЕ

8.4. ТӨБӘКАРА ҺӘМ ХАЛЫКАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕК

ЙОМГАК

КЕРЕШ

Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил (алга таба – Вәкаләтле вәкил) эшчәнлеге турында әлеге еллык доклад «Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил турында» 2000 елның 3 мартындагы 95 номерлы Татарстан Республикасы Законының 26 нчы маддәсе нигезендә әзерләнгән һәм Татарстан Республикасы Рәисенә, Татарстан Республикасы Дәүләт Советына, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына, Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилгә, Татарстан Республикасы Югары суды рәисенә, Татарстан Республикасы Арбитраж суды рәисенә, Татарстан Республикасы Прокурорына җибәрелә. Докладны әзерләгәндә мөрәҗәгать итүчеләрнең Вәкаләтле вәкилгә килгән мөрәҗәгатьләренә, «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасы мәгълүматларына, «Дәүләт һәм муниципаль хезмәтләрнең (функцияләрнең) Бердәм порталы» дәүләт мәгълүмат системасы кире элемтә платформасы аша килгән хәбәрләргә, дәүләт органнары һәм җирле үзидарә органнары мәгълүматларына, шулай ук җәмәгатьчелек ярдәмчеләре тәкъдим иткән, кеше хокуклары бозылу турында хокук яклау оешмаларыннан килгән яки массакүләм мәгълүмат чараларында, социаль челтәрләрдә басылган, «ГЛОНАСС+112»бердәм дәүләт мәгълүмат системасына җибәрелгән мәгълүматларга, республика ведомствоара комиссияләре материаллары һәм башка чыганакларга анализ ясалды.

Докладта 2025 ел өчен Вәкаләтле вәкил эшчәнлегенең статистик мәгълүматлары китерелә. Шул ук вакытта докладта гражданнарның социаль, икътисадый һәм мәдәни хокукларын яклау, хәрбиләрнең һәм аларның гаиләләренең хокукларын яклау, мәҗбүри тоту урыннарында гражданнарның хокукларын яклау, уңайлы әйләнәтирә мохиткә гражданнарның хокукларын яклауга кагылышлы кайбер проблемалы мәсьәләләр, кеше һәм граждан хокуклары һәм ирекләре өлкәсендә хокукый агарту турында мәгълүмат, иҗтимагый хакимият органнары һәм гражданлык җәмгыяте институтлары, төбәкара һәм халыкара хезмәттәшлек, законнарны камилләштерү эшчәнлегендә Вәкаләтле вәкилнең катнашуы турындагы мәгълүматлар чагылыш тапты. Шуңа бәйле рәвештә доклад структурасы тиешле бүлекләрне үз эченә ала, ә аның нәтиҗәсендә дәүләт органнарына, җирле үзидарә органнарына, иҗтимагый оешмаларга кеше һәм граждан хокукларын һәм ирекләрен яклауны көчәйтүгә юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру мөмкинлеген карарга тәкъдим ителә.

Әлеге тәкъдимнәр хокук яклау эшчәнлеген камилләштерергә мөмкинлек бирер, дип өметләнәбез.

1. Кеше һәм граждан хокуклары һәм ирекләре

1.1. Гражданнар мөрәҗәгатьләренең масштаблары, структурасы һәм динамикасы

Гражданнар мөрәҗәгатьләре Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил (алга таба – Вәкаләтле вәкил) өчен эшнең төп юнәлеше булып кала. Вәкаләтле вәкил институтының ачыклыгы һәм оперативлыгы, аның хокукларны яклау буенча турыдан-туры миссиясе белән беррәттән, халык тарафыннан аңа ышанычның югары дәрәҗәсен тәэмин итә.

Ел саен Вәкаләтле вәкилгә гражданнардан килгән мөрәҗәгатьләрне, «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасы хәбәрнамәләрен, «ГЛОНАСС+112»системасы аша җибәрелгән мәгълүматны анализлау - дәүләт хакимияте органнары, җирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан кеше һәм граждан хокукларын яклауны гарантияләүне көчәйтүне таләп итә торган проблемалы мәсьәләләр спектрын ачыкларга мөмкинлек бирә.

2025 елда гражданнар Вәкаләтле вәкилгә үзләрен кызыксындырган сораулар буенча 8 401 тапкыр мөрәҗәгать иткәннәр.

Узган елда кеше һәм гражданның хокукларын, ирекләрен һәм законлы мәнфәгатьләрен бозу фактлары турындагы мәгълүмат гражданнарның телдән һәм язма мөрәҗәгатьләре (4 134) һәм «ГЛОНАСС+112»(4 267) хәбәрләре рәвешендә килде.

«Халык контроле» системасында зур эш башкарылды, анда 2025 елда 89 186 мөрәҗәгать басылып чыкты.

Күрсәткечләр	Сан
Барлыгы	97 587
шул исәптән телдән һәм язмача мөрәҗәгать	4 134
«ГЛОНАСС+112»	4 267
«Халык контроле» системасы	89 186

Вәкаләтле вәкилгә телдән һәм язмача мөрәҗәгатьләрнең гомуми санныннан гражданнар төрле элемтә каналларыннан файдаланганнар.

2025 елда иң популяр канал булып «Бердәм идентификация һәм аутентификация системасы» саналган, аның аша 1 143 мөрәҗәгать кергән. 2025 елда әлеге система аша 2024 елга караганда 48% ка күбрәк мөрәҗәгать кергән (1 143 мөрәҗәгать 773кә каршы). Аннан соң интернет кабул итү бүлмәсе аша 607 мөрәҗәгать килгән. Шулай ук почта хәбәрләрен алу да актуаль булып кала, алар аша 2025 елда 553 мөрәҗәгать кергән. Телефоннан шалтырату аша 417 мөрәҗәгать һәм 274 мөрәҗәгать шәхси кабул ителгән.

2025 елның 30 мартында «Россия Федерациясе гражданнарының мөрәҗәгатьләрен карау тәртибе турында «Федераль законга үзгәрешләр кертү хакында» 2024 елның 28 декабрендәге 547-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән яңа кагыйдәләр үз көченә кергәнлектән, дәүләт органнарына, җирле үзидарә органнарына яки вазыйфаи затка электрон почта аша җибәрелгән мөрәҗәгатьләр әлеге көннән кабул ителмәде. Шуңа бәйле рәвештә 2025 елда электрон почта аша кабул ителгән мөрәҗәгатьләр саны алдагы хисап чоры белән чагыштырганда 2,5 тапкырга диярлек кимегән (2025 елның 3 аенда 245 мөрәҗәгать, 2024 елда - 637 булган).

Вәкаләтле вәкилгә мөрәҗәгать итүнең тагын бер мөһим ысулы -гражданнарны шәхсән кабул итү. Турыдан-туры аралашуның бу форматы аерым әһәмияткә ия. Ул Вәкаләтле вәкилгә проблемалар турында актуаль мәгълүматны турыдан — туры гражданнардан алырга, ә гражданнарның үзләренә үз мәсьәләләрен хәл итү юлларын табарга, гамәлләр планын төзергә, хокукый нормаларны яхшырак аңларга, шулай ук вазыйфаи зат тарафыннан ишетелергә һәм игътибарны тоярга мөмкинлек бирә. Мондый диалог хакимият органнарының социаль җаваплылыгын арттыра һәм безнең эшебездә төп юнәлешләрнең берсе булып хезмәт итә.

Вәкаләтле вәкил 2025 елда 52 тапкыр гражданнарны кабул итте, шул исәптән 31 шәхси, 3 уртак күчмә һәм 18 уртак тематик кабул итү, алар барышында 523 кеше кабул ителде.

Хисап чорында Татарстан Республикасы Прокуратурасы җитәкчелеге белән уртак тематик кабул итүләр үткәрелде (Зәй шәһәрендә 11.02.2025 25 мөрәҗәгать кабул ителде, Казанда 21.10.2025 – 18.), Россия Федерациясе Тикшерү комитетының Татарстан Республикасы буенча Тикшерү идарәсе (Казанда 22.04.2025 – 6 мөрәҗәгать.), Суд приставлары федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча Баш идарәсе (Зәй шәһәрендә 22.04.2025 – 6.) Казанда 14.03.2025 – 2, 14.08.2025 – 3 мөрәҗәгать.), «Татарстан Республикасы Дәүләт юридик бюросы» ДКУ (Казанда 14.01.2025 – 12, 29.01.2025 – 7, 18.02.2025 – 24, 08.07.2025 – 11, 29.07.2025 – 15, 16.09.2025 – 7, 23.10.2025 – 12, 25.11.2025 – 11 мөрәҗәгать), «Ватанны саклаучылар» дәүләт фондының Татарстан Республикасы буенча филиалы (Казан шәһәрендә 21.01.2025 – 5, 08.04.2025 – 7, 02.12.2025 – 12 мөрәҗәгать), «Ватан сугышчылары гаиләләре комитеты» АКО (Казан шәһәрендә 21.03.2025 – 5, 17.11.2025 - 6 мөрәҗәгать.), шулай ук Россия Дәүләт Думасы депутаты Ә.М.Хәмитов белән (Алабугада - 14.02.2025 – 15, Казанда - 02.09.2025 – 6, Әлмәттә - 21.11.2025 – 14 мөрәҗәгать).

2025 ел дәвамында Вәкаләтле вәкил Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе белән берлектә оештырылган 8 федераль казна учреждениеләрендә (алга таба – ФКУ) җәза үтәүче затлар өчен 1 нче төзәтү үзәге, 2 нче төзәтү колониясе, 3 нче төзәтү колониясе, 5 нче төзәтү колониясе, 18 нче колония-җирлек, Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 19 нчы төзәтү колониясендә җәза үтүчеләр өчен “Хокукый ярдәм көннәре”ндә катнашты, алар кысаларында кызыксындырган сораулар буенча консультацияләрне 89 хөкем ителүче алды.

Вәкаләтле вәкил шулай ук Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе җитәкчелеге белән видеоконференцэлемтә (телемедицина) системасын кулланып, «Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең 16 нчы медицина-санитария части», Россия Федерациясе Юстиция министрлыгының Татарстан Республикасы буенча идарәсе, Татарстан Республикасы Прокуратурасы белән турыдан-туры 2 нче төзәтү колониясе, 8 нче төзәтү колониясе, 10 нчы төзәтү колониясе, 17 нче колония-җирлек, 18 нче колония-җирлек, 1 нче тикшерү изоляторы, 2 нче тикшерү изоляторы, 3 нче тикшерү изоляторы, 4 нче тикшерү изоляторы, 5 нче тикшерү изоляторы медицина частьларына тоташып, читтән торып очрашулар уздырды, алар кысаларында 33 хөкем ителүче һәм гаепләнүче шәхси сораулары буенча киңәшләшә алды.

Республиканың шактый территориясен, халыкның социаль мобильлегендәге аермаларны исәпкә алып, шулай ук гражданнар мөрәҗәгатьләрендә тасвирлана торган

проблемаларның бер өлешенең яшерен характерын исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил эшен проактив эш формаларын кулланып дәвам итте. Бу эшчәнлек, шул исәптән, сайлау кампаниясе кебек иҗтимагый әһәмиятле вакыйгалар чорында да тормышка ашырылды.

Узган елда Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Аппаратында (алга таба – Вәкаләтле вәкил Аппараты) кызыксынган министрлыклар, ведомстволар, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы депутатлары катнашында 8 телефон «кайнар элемтә»се үткәрелде, алар кысаларында 387 шалтырату кабул ителде.

Ел саен «кайнар элемтә» гә шалтыратулар саны тотрыклы рәвештә югары булып кала. Бу республика халкы арасында түләүсез юридик ярдәмнең әлеге формасына ихтыяҗ булуын күрсәтә.

Шулай ук халыкка түләүсез юридик ярдәм күрсәтү максатларында Татарстан Республикасының Адвокат һәм Нотариаль палаталары белән хезмәттәшлек турында төзелгән килешүләр нигезендә әлеге ведомстволар белгечләре тарафыннан 2025 елда Вәкаләтле вәкил Аппаратында ай саен гражданнарны кабул итү эше дәвам иттерелде. Ел дәвамында 16 гражданны кабул итү үткәрелде, алар барышында 150ләп кеше консультация алды.

Гражданнар мөрәҗәгатьләре белән эш иткәндә Вәкаләтле вәкил тикшерүләр үткәрүне, запрослар, үтенечнамәләрне судларга җибәрүне һәм тәкъдимнәрне кертеп, 2000 елның 3 мартындагы 95 номерлы ТР Законында каралган эш формаларын куллана.

Мөрәҗәгатьләр еш кына мөрәҗәгать итүчеләрнең дәлилләрен тикшерү һәм тиешле чаралар күрү өчен компетентлы дәүләт органнарына җибәрелә. Шул ук вакытта Вәкаләтле вәкил, гражданнар мәнфәгатьләрендә эш итеп, карау нәтиҗәләре турында мәгълүматны системалы рәвештә соратып ала.

Мондый механизм хакимият органнары өчен гражданнарның шикаятьләре һәм мөрәҗәгатьләре белән җаваплы һәм оператив эшләргә өстәмә стимул булып тора. Механизмның нәтиҗәлелеге күпчелек очракта мөрәҗәгать итүченең кабат мөрәҗәгате карау нәтиҗәләре турында өстәмә запрос җибәрүне таләп итмәве белән раслана.

Хисап чорында Вәкаләтле вәкил Аппаратының “Халык контроле” дәүләт системасыннан кулланучы гражданнарның хокукларын торгызу һәм кулланучыларның үзара хезмәттәшлеген координацияләү мәсьәләләре буенча Вәкаләтле вәкил һәм бүлекләр хезмәткәрләре тарафыннан 411 тикшерү чарасы уздырылды.

Вәкаләтле вәкил кушуы буенча Вәкаләтле вәкил Аппаратының гражданнар хокукларын торгызу мәсьәләләре бүлеге хезмәткәрләре, кызыксынган министрлыклар һәм ведомстволарның экспертларын җәлеп итеп, гражданнарның 42 мөрәҗәгате буенча оешмаларга һәм учреждениеләргә барып тикшерүләр оештырды, мәсәлән:

- граждан Г.мөрәҗәгате буенча, ул Яшел Үзән муниципаль районының Үрнәк бистәсендә җир кишәрлеге чикләрен законсыз үзгәртүгә, металлларны кабул итүнең рөхсәтсез пунктын оештыругаһәм медицина категориясендәге биологик калдыклар белән дөрес эш итмәүгә шикаять белдерде;

- граждан Я. мөрәҗәгате буенча, ул Казан шәһәре Киров районының "182 нче политехник лицее”нда белем бирү процессында катнашучылар арасында килеп туган конфликтлы вәзгыять турында хәбәр итте;

- граждан Г. Актаныш муниципаль районының Татар Ямалы авылы территориясендә гражданнарның уңайлы әйләнә-тирә мохиткә хокукларын яклау һәм сәламәтлекне саклау максатларында мөрәҗәгать итте;

- граждан Б. шикаяте буенча, ул «Психик тайпылышлары булган гражданнар өчен билгеләнгән Дәрвишләр балалар интернат-йорты»нда яшәүче үзенең инвалид баласы Б. мәнфәгатьләрендә «Психик тайпылышлары булган гражданнар өчен билгеләнгән Дәрвишләр балалар интернат-йорты» хезмәткәрләренең гамәлләренә (гамәл кылмавына) шикаять итте;

- граждан И. мөрәҗәгате буенча, ул Казан шәһәре Идел буе районының «139 нчы гимназия-мәгариф үзәге" 10 нчы сыйныфына улын кабул итүдән баш тарту турында хәбәр итте;

- граждан А. шикаяте буенча, ул Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 10 нчы төзәтү колониясендә җәза үтәүче улы А. га медицина ярдәме күрсәтү мәсьәләсе буенча мөрәҗәгать итте;

- граждан С. шикаяте буенча, ул Казан шәһәренең «2 нче клиник хастаханәсе» медицина хезмәткәрләренең әнисенә тиешле квалификацияле медицина ярдәме күрсәтелмәү ихтималы факты буенча мөрәҗәгать итте.

Күп балалы гаиләләрнең җир кишәрлекләрен түләүсез бирү мәсьәләсе буенча күп санлы мөрәҗәгатьләрен исәпкә алып, шулай ук 2025 елга эш планы кысаларында Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре ел дәвамында әлеге мәсьәлә буенча вәзгыятьне мониторинглау предметына урынга барып тикшерүләр үткәрделәр.

Җирле үзидарә органнары тарафыннан закон таләпләрен үтәү эшен оештыруга мониторинг үткәрү максатларында республиканың 7 муниципаль районына: Әлмәт, Биектау, Түбән Кама, Яшел Үзән, Кукмара, Балык Бистәсе һәм Лаеш районнарына бару оештырылды.

Үткәрелгән тикшерүләр йомгаклары буенча 4 муниципаль район башлыкларына җир кишәрлекләрен өч һәм аннан да күбрәк баласы булган гражданнарга милеккә түләүсез бирү (тапшыру) тәртибен бозуга кагылышлы тәкъдимнәр җибәрелде.

2025 ел дәвамында Вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан социаль куркыныч хәлдә һәм авыр тормыш хәлендә булган гаиләләргә ярдәм күрсәтүгә юнәлдерелгән ведомствоара хезмәттәшлекне оештыруга комплекслы анализ ясалды. Аерым алганда, профилактика субъектлары һәм балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приютлар арасындагы үзара хезмәттәшлек механизмнарын өйрәнүгә зур игътибар бирелде.

Мониторинг кысаларында түбәндәге социаль приютларга чыгулар гамәлгә ашырылды:

- Бөгелмә муниципаль районында «Ялкын» балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приюты» ДКУ;

- Әгерҗе муниципаль районында балалар һәм яшүсмерләр өчен «Ласка» социаль приюты" ДКУ;

- Питрәч муниципаль районында «Шатлык» балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приюты» ДКУ;

- Алексеевск муниципаль районында балалар һәм яшүсмерләр өчен «Кайгырту» социаль приюты» ДКУ;

- Баулы муниципаль районында балалар һәм яшүсмерләр өчен «Гаилә» социаль приюты» ДКУ.

Ачыкланган хокук бозулар мониторингы йомгаклары буенча Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгына һәм Татарстан Республикасы Питрәч, Әгерҗе, Бөгелмә, Алексеевск муниципаль районнары башкарма комитетлары җитәкчеләренә социаль приютлардагы

балаларның һәм аларның ата-аналарының (законлы вәкилләренең) хокукларын бозуны бетерү буенча мөмкин булган һәм кирәкле чаралар турында тәкъдимнәр җибәрелде.

«Ласка» балалар һәм яшүсмерләр социаль приюты» ДКУ эшчәнлегенә анализ нәтиҗәләре турында мәгълүмат Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районы прокуроры адресына җибәрелде, аны карау нәтиҗәләре буенча прокурор тарафыннан Әгерҗе муниципаль районы башкарма комитеты җитәкчесе һәм «Ласка» балалар һәм яшүсмерләр социаль приюты» директорына ачыкланган закон бозуларны бетерү турында тәкъдимнәр кертелде.

Районнарга чыгу кысаларында Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре опека һәм попечительлек органнары эшчәнлеген аерым өйрәнделәр. Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы белән берлектә Питрәч, Баулы, Азнакай, Әгерҗе, Бөгелмә, Алексеевск муниципаль районнарының опека һәм попечительлек органнары эшчәнлегенә анализ ясалды.

Шулай ук 2025 елда Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре тарафыннан «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасына кергән гражданнарның хәбәрнамәләрендә күрсәтелгән объектлар буенча 337 күчмә тикшерү уздырылды һәм мониторинг барышында 5 410 хәбәрнамә нигезсез статуслар бирелүгә бәйле рәвештә эшкә кайтарылган.

Хөкем ителгәннәрнең, тикшерү-кулга алынганнарның, административ-тоткарланганнарның урыннарда булу шартлары һәм аларның матди-көнкүреш тәэмин ителеше белән танышу максатларында, шулай ук гражданнардан кергән мөрәҗәгатьләр буенча безнең тарафтан 38 тапкыр күчмә тикшерү оештырылды: Республиканың төзәтү учреждениеләренә - 6, тикшерү изоляторларына – 11, вакытлыча тоту изоляторларына һәм махсус кабул итү урыннарына – 17, Эчке эшләр органнарының административ-тоткарланган затлары өчен махсус биналарга – 1, Чит ил гражданнарын вакытлыча тоту үзәгенә – 3.

Хисап елында дәүләт органнарына, җирле үзидарә органнарына, аларның вазыйфаи затларына һәм оешмаларына гражданнарның бозылган хокукларын һәм ирекләрен торгызуның мөмкин булган һәм кирәкле чаралары турында кисәтүләр һәм тәкъдимнәр җибәрелде, мәсәлән:

- торак-коммуналь хуҗалык өчен түләүгә субсидияләр бирү буенча дәүләт хезмәте күрсәткәндә, субсидияләрне яңадан исәпләгәндә хокук бозуларны бетерү буенча Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрына, граждан Х.ның вәкаләтле органга беренче мөрәҗәгать итү датасыннан коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә субсидияләрне кабат исәпләү буенча;

- Татарстан Республикасы Питрәч муниципаль районы башкарма комитеты җитәкчесенә, граждан Х.дан торак урыннарга мохтаҗ буларак гражданнарны исәпкә кую буенча муниципаль хезмәт күрсәтелгәндә ведомствоара хезмәттәшлек кысаларында алынырга тиешле артык документларны сорауга юл куймау буенча;

- Казан шәһәре башкарма комитетының Вахитов һәм Идел буе районнары администрациясе башлыгына, «Балигъ булмаган Д. ның фамилиясен үзгәртүгә рөхсәт бирү турында» күрсәтмәсен гамәлдән чыгару хакында;

- Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министры урынбасарына, граждан Т.ны махсуслаштырылган торак фондыннан торак урыны бирелүгә мохтаҗ буларак ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар исемлегенә кертү турында Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы карарын гамәлдән чыгару турында;

- Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе башлыгына, 10 нчы төзәтү колониясендә тотылучыларга медицина ярдәмен оештыру буенча һәм башкалар.

Ел дәвамында Вәкаләтле вәкил гражданнарның хокукларын торгызу өчен дәүләт органнарына, җирле үзидарә органнарына, аларның вазыйфаи затларына һәм оешмаларына 60 тан артык тәкъдим һәм кисәтү җибәргән. Тәкъдимнәрнең төп өлеше карауга кабул ителде, гражданнарның хокукларын торгызу буенча чаралар гамәлгә ашырылды.

Шул ук вакытта Вәкаләтле вәкилнең барлык тәкъдимнәре дә чишелешен тапмады. Мәсәлән, Вәкаләтле вәкил тарафыннан граждан З.ның бозылган хокукларын торгызу буенча мөмкин булган һәм кирәкле чараларга кагылышлы тәкъдимнәр Суд приставлары федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча Баш идарәсенә формаль карау сәбәпле, башкарма эшләр кысаларында башкаручы суд приставлары тарафыннан җибәрелгән хокук бозуларны тикшермәү турында ике тапкыр хат җибәрелде.

Вәкаләтләре кысаларында Вәкаләтле вәкил системалы проблемаларны хәл итү өчен күзәтчелек инстанцияләренә мөрәҗәгатьләр җибәрә. Бу хакимият органнары һәм оешмалар эшчәнлегендә массакүләм яки кабатлана торган хокук бозулар ачыкланганда, шулай ук гражданнар шикаятьләрен караганда ведомстволарның гамәл кылмавы, нигезсезлеге яки формаль якын килүе очракларында була. Моннан тыш, мөрәҗәгать итү өчен нигез булып, кеше хокукларын тупас бозу аркасында оператив җавап бирүне таләп итә торган киң даирә затларның мәнфәгатьләренә кагыла торган резонанслы эшләргә игътибар җәлеп итү зарурлыгы, шулай ук шикаятьләрдә тикшерү үткәрүне таләп итә торган закон бозулар турында конкрет һәм ышандырырлык мәгълүматлар булу тора.

Вәкаләтле вәкилнең төп бурычы - күзәтчелек органнарын алыштыру түгел, ә мөрәҗәгатьләр юнәлеше аша аларның игътибарын проблемаларга җәлеп итү. Мондый мөрәҗәгатьләрне карау буенча уртак һәм оператив эш гражданнар мәнфәгатьләрен якларга мөмкинлек бирә һәм тикшерүче инстанцияләр тарафыннан күрсәтмәләр чыгаруга китерә. Әлеге механизмның нәтиҗәлелеген Вәкаләтле вәкилнең 30дан артык мөрәҗәгатен карау йомгаклары буенча конкрет чаралар күрелүе раслый.

Узган елда Вәкаләтле вәкил, гражданнарның хакимият органнарына, җирле үзидарә органнарына һәм башка учреждениеләргә карата таләпләрен хуплап, 19 суд утырышына өченче зат яисә кызыксынучы зат сыйфатында җәлеп ителде. Шулай ук Вәкаләтле вәкилне конституциячел законлылыкны тикшерү турындагы мөрәҗәгатьләрне карауда катнашуга җәлеп итү практикасы дәвам итә.Узган чорда Вәкаләтле вәкил тарафыннан Татарстан Республикасы Конституция Советына мөрәҗәгатьләргә хокукый позициясе бәян ителгән 2 бәяләмә җибәрелде. Болар түбәндәге гражданнар мөрәҗәгатьләренә: Ф. (Алексеевск муниципаль районында яшәүче) «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты, җирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, җирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2019 ел 12 февраль № 15-ТРЗ Татарстан Республикасы Законының 6 нчы маддәсенең 1 өлешенең 3 пунктының конституциячеллеген тикшерү хакында, Ю. (Казан шәһәрендә яшәүче) «Татарстан Республикасында җиңел таксиларда пассажирлар йөртүне һәм багаж ташуны оештыру турында» 2023 елның 21 июлендәге 71-ТРЗ номерлы Татарстан

Республикасы Законының 6 нчы маддәсенең 1 өлешенең конституциячеллеген тикшерү хакында.

Вәкаләтле вәкил кайбер мөрәҗәгатьләрне эш киңәшмәләре, «түгәрәк өстәлләр» һәм эксперт советы утырышлары кысаларында коллегиаль рәвештә карый.

2025 елда Вәкаләтле вәкил Аппараты конкрет мөрәҗәгатьләр буенча 3 эшлекле киңәшмә уздырды, аларның кайберләрендә мөрәҗәгать итүчеләр үзләре катнашты, атап әйткәндә:

- мөрәҗәгать буенча граждан Х., Казан шәһәрендә яшәүче, гомумйорт милкен тиешенчә карап тотмау турында;

- Казан шәһәренең Авиатөзелеш һәм Киров районнарында яшәүчеләрнең вентиляция каналлары төзек булмау сәбәпле күпфатирлы йортта газ белән тәэмин итүне өзү турындагы мөрәҗәгате буенча;

- хокукка сәләтсез балигъ булмаган гражданнарны караучы гражданнарның тәрбиясендәгеләргә дә, мөрәҗәгать итүчеләргә карата да медицина ярдәме күрсәтү мәсьәләләре буенча мөрәҗәгате буенча.

Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы эшләре, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла – казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгының Татарстан Республикасы буенча Баш идарәсе белән 2018 елда төзелгән килешү кысаларында 2025 елда «ГЛОНАСС +112» бердәм дәүләт мәгълүмат системасында (алга таба - «ГЛОНАСС +112») эш дәвам иттерелде.

Хисап чорында Вәкаләтле вәкил тарафыннан эшкә алынган мәгълүмати хәбәрләр саны 4 267 тәшкил итте.

«ГЛОНАСС +112» системасыннан иң күп хәбәрләр - Казан (1 522), Чаллы (597), Түбән Кама (293), Әлмәт (241), Яшел Үзән (210), Бөгелмә (190) муниципаль районнарыннан килгән.

Гражданнар «Ашыгыч чакырулар хезмәте – 112» телефонына төрле сораулар буенча мөрәҗәгать иттеләр. Торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә бу, кагыйдә буларак, коммуналь аварияләрне бетерү вакытын сузуга шикаятьләр булды (666 хәбәр). Сәламәтлек саклау өлкәсендә медицина ярдәме күрсәтүдә сәбәпсез баш тартулар һәм персоналның пациентларга салкын мөнәсәбәте турында хәбәр ителгән (1 226 хәбәр).

Мөрәҗәгатьләрнең шактый өлеше кеше һәм гражданның хокуклары һәм иреклəре бозылу (424 хәбәр): сәламәтлеккә зыян китерү, кыйнаулар, шулай ук гаилә мөнәсәбәтләрендәге проблемалар — балигъ булган балаларның хезмәткә сәләтсез ата-аналарга карата бурычларын үтәмәве яисә ата-аналарның балаларны тәрбияләүгә җавапсыз мөнәсәбәте белән бәйле.

Гражданнарның гаризаларына (210 хәбәр) җавап итеп эчке эшләр органнары хезмәткәрләренең вәкаләтләрен арттыруы яки гамәл кылмау турында сигналлар аерым блок булып килде.

Мөрәҗәгатьләрнең күбесе социаль өлкәгә кагылды: гражданнарның зәгыйфь категорияләренең хокукларын яклау, техник реабилитацияләү техник чараларын сорау, авыр тормыш хәлендә калган кешеләргә ярдәм итү (403 хәбәр).

Шәхси проблемалардан тыш, гражданнарны җәмәгать әһәмиятендәге мәсьәләләр дә борчыды: юл хәрәкәте иминлеге, территорияләрне төзекләндерү, җәмәгать урыннарын чисталыкта тоту (421 хәбәр), шулай ук куркыныч караучысыз калган хайваннар турында хәбәрләр (63 хәбәр) һ. б.

Төрле өлкәләрдә гражданнарның хокукларын яклауга турыдан-туры бәйле барлык мөрәҗәгатьләр мөрәҗәгать итүчеләрнең проблемаларын хәл итү өчен Вәкаләтле вәкил тарафыннан кичекмәстән эшкә алынды, алар барышында 628 күчмә тикшерү оештырылды.

Хисап чорында Вәкаләтле вәкилгә гражданнарның телдән һәм язмача мөрәҗәгатьләрендә каралган сораулар саны 4 505 тәшкил итте.

Тулаем алганда, төрле элемтә каналлары буенча Вәкаләтле вәкилгә килә торган мөрәҗәгатьләрнең тематикасы соңгы елларда үзгәрешсез кала бирә.

Тематика	**Мөрәҗәгатьләр саны**
Сайлау һәм сайлану хокукы	25
Россия Федерациясе гражданлыгына хокук. Ирекле хәрәкәт итү, булу һәм яшәү урынын сайлау хокукы	42
Дәүләт һәм муниципаль органнарга мөрәҗәгать итү хокукы	61
Торакка хокук	193
Социаль тәэминатка хокук	286
Хезмәткә хокук	88
Сәламәтлек саклауга һәм медицина ярдәменә хокук	203
Белемгә хокук	103
Гаиләне, аналарны, аталарны һәм балаларны яклау хокукы	80
Уңайлы әйләнә-тирә мохиткә хокук һәм җиргә хокук	77
Тоткарланучыларның, шикләнелүчеләрнең, гаепләнүчеләрнең хокуклары	176
Зыян күрүчеләрнең хокуклары	20
Җәзалар үтәтү учреждениеләрендә тоткыннар хокуклары	307
Административ хокук бозулар турындагы эшләр буенча эш алып барганда кеше хокукларын яклау	7
Суд карарларына шикаять бирү	33
Законлы көченә кергән актларны үтәгәндә кеше хокукларын яклау	203
Хәрби хезмәткә чакырылганда кеше, хәрбиләр хокукларын яклау	1 188
ТКХ тармагы мәсьәләләре	327
Хокук саклау органнарына шикаятьләр	164
Финанслар, хуҗалык эшчәнлеге һәм башка мәсьәләләр	922

Гражданнар мөрәҗәгатьләренә анализ шуны күрсәтә: торак-коммуналь өлкәдә шикаятьләр структурасы даими кала, ә аларның күләме кимеми. Хисап чорында мөрәҗәгать итүнең төп сәбәпләре түбәндәгеләр булды: коммуналь хезмәтләрнең сыйфаты түбән булу (су белән тәэмин итүдә өзеклекләр, су температурасы), йортларны карап торуның канәгатьләнерлек булмавы (юешлек, салкынлык, канализация һәм вентиляция проблемалары), идарәче оешмаларның намуссыз эшләве

(ремонтның сыйфаты һәм аның вакытында булмавы, авариялəрне бетерүдə тоткарлыклар), шулай ук түлəүлəрнең исəп-хисапларында һəм исəплəүлəрендə хокук бозулар.

Шунысын да билгеläп үтəргə кирəк, əлеге тематика буенча мөрəҗəгатьлəрнең азрак өлешен торак белəн тəэмин итү мəсьəлəлəре тəшкил итте. Аларга ятим балаларны һəм ата-ана каравыннан мəхрүм калган балаларны, инвалидларны һəм инвалид балалы гаиläлəрне торак белəн тəэмин итү, шулай ук торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ буларак исəпкə кую проблемалары кергəн.

Социаль тəэмин итү мəсьəлəлəре буенча килгəн мөрəҗəгатьлəрдə инвалидларны пенсия белəн тəэмин итү һəм социаль яклау проблемалары күтəрелде. Соңгы блокта инвалидлык билгеläү аспектлары, «Уңайлы мохит» оештыру, техник тернəкläндерү чаралары белəн тəэмин итү, инвалидларны реабилитацияläү яки абилитацияläүнең индивидуаль программасына үзгəрешлəр кертү, шулай ук шифаханə-курорт дəвалануын алудан баш тартулар каралды. Социаль хезмəтлəр хезмəткəрлəренең гамəлläренə (гамəл кылмауларына) карата шикаятьлəр аерым темага əверелде.

Хезмəт мөнəсəбəтлəренə бəйле мөрəҗəгатьлəр саны узган ел дəрəҗəсендə калды. 2025 елда төп темалар: хезмəт хакын түлəмəү, законсыз эштən азат итү, хезмəт конфликтлары һəм эшкə урнашу проблемалары.

Гражданнар үз мөрəҗəгатьлəрендə күрсəткəн сəламəтлек саклау өлкəсендəге төп проблемалар - дарулар җитмəү һəм булмау, медицина ярдəменең түбəн сыйфаты, табиб-белгечкə язылу белəн бəйле кыенлыклар һəм озак вакыт көтү, шулай ук табибларның пациентларга мөнəсəбəтенə кагылган.

Мəгариф өлкəсендə системалы мəсьəлəläргə кагылышлы мөрəҗəгатьлəр килү дəвам итте. Гражданнарны уку процессын оештыру проблемалары һəм анда катнашучылар арасындагы конфликтлар борчый. Мөмкинлекläре чикläнгəн балаларга инклюзив белем бирү һəм аларны уку йортларына кабул итүдə ярдəм итү темалары актуаль булып калды.

Йомгаклар күрсəткəнчə, 2025 елда сəламəтлеккə һəм медицина ярдəменə хокук белəн бəйле мөрəҗəгатьлəр саны узган ел белəн чагыштырганда арткан (203 мөрəҗəгать - былтыр 120 мөрəҗəгать), шул ук вакытта мəгариф мəсьəлəлəре буенча кимегəн (103 мөрəҗəгать - былтыр 211 мөрəҗəгать).

Узган ел белəн чагыштырганда гражданнар экология һəм җир хокукы мəсьəлəлəре буенча 2,5 мəртəбə активрак мөрəҗəгать итə башладылар. 2025 елның төп темалары - һаваның пычрануы һəм җир белəн бəйле бəхəслəр булды (77 мөрəҗəгать - былтыр 30 мөрəҗəгать).

Хəрби хезмəткə чакырылганда һəм хəрби хезмəт узганда кеше хокукларын яклау мəсьəлəлəре буенча мөрəҗəгатьлəр саны узган ел белəн чагыштырганда 2 тапкырга диярлек арткан (1 168 мөрəҗəгать). 2025 елда хəрби хезмəткəрлəргə акчалата түлəүне тулысынча һəм вакытында түлəүне тəэмин итүгə, шулай ук алган яралар өчен компенсацияläр һəм контракт төзегəндə бер тапкыр бирелə торган пособиеläр түлəүгə аерым игътибар бирелде. Иң күп мөрəҗəгатьлəр хəрбиläрнең туганнарыннан килде. Бу мөрəҗəгатьлəрнең төп темасы - хəрбиläрнең кайда булуын билгеläү мəсьəläсе булды. Аларны эзläүдə ярдəм итү турында гына түгел, ə əсирläрне алмашу буенча исемлеккə кертү турында да үтенечläр килде, исəпкə алу мəгълүматлары буенча хəрби хезмəткəрläр Украина ягы тарафыннан тоткарланган, дип саналган очракларда.

Вəкаläтле вəкил җинаять процессында катнашмаса да һəм тикшерүчеläрнең, сорау алучыларның яисə судьяларның гамəлläренə карата шикаятьлəрне карамаса да,

аңа элеккечә үк бу өлкәгә, шулай ук учреждениеләрдә тоту шартларына бәйле күп санлы мөрәҗәгатьләр килә. Гражданнар җинаять эшләре кузгатуның нигезсез булуына; суд эшләрен алып баруның артык озакка сузылуына, тикшерү гамәлләрен үткәргәндә хокук бозуларга, хөкем карарларының законлылыгы, нигезлелеге һәм гаделлеге мәсьәләләренә, җинаять-җәза үтәтү системасы учреждениеләрендә медицина һәм матди-көнкүреш тәэмин ителешенең канәгатьләнерлек булмавына, җинаять-җәза үтәтү системасы хезмәткәрләренең хокуксыз гамәлләренә һ. б. күрсәтеләр.

Моннан тыш, хөкем ителүченең яшәү урынына киләчәктә җәза үтәү өчен күчерү һәм вакытыннан алда азат итү мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләр еш була.

Шулай ук законлы көченә кергән суд актларын үтәгәндә кеше хокукларын яклауга кагылышлы мөрәҗәгатьләр санының узган хисап чоры белән чагыштырганда шактый артуын билгеләп үтәргә кирәк (203 мөрәҗәгать – былтыр 139 мөрәҗәгать).

Шул ук вакытта сайлау хокукларына (25 мөрәҗәгать - былтыр 60 мөрәҗәгать), дәүләт һәм муниципаль органнарга мөрәҗәгать итү хокукына (61 мөрәҗәгать - былтыр 202) бәйле мәсьәләләр буенча мөрәҗәгатьләр саны кискен кимеде. Соңгы категория буенча мөрәҗәгатьләрнең кимүе гражданнар белән эшнең яхшыруын һәм хакимият органнары эшчәнлегенең нәтиҗәлелеген күтәрүне күрсәтә ала.

Гражданнарның миграция исәбенә алу мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләре санының шактый кимүе күзәтелә - күрсәткеч алдагы чор белән чагыштырганда якынча 3,5 тапкырга кимегән. Миграция мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләр саны кимү, мөгаен, хезмәт күрсәтүләрне цифрлаштыру һәм законнарны үзгәртү белән бәйледер (42 мөрәҗәгать – былтыр 141 мөрәҗәгать).

Вәкаләтле вәкилгә мөрәҗәгатьләрдә уңай хәл ителгән мәсьәләләр өлеше 70% тан артып китә. Әлеге күрсәткеч эшнең нәтиҗәлелеген күрсәтеп тора, бу исә, үз чиратында, Вәкаләтле вәкил институтының абруен ныгыта һәм аңа ихтыяҗны арттыра.

Хокук мөнәсәбәтләренең әлеге өлкәләре кысаларындагы проблемалы мәсьәләләр докладның махсус бүлегендә җентекләбрәк каралачак.

Хакимият һәм җәмгыять арасында цифрлы диалогны үстерү, шул исәптән яңа электрон сервислар булдыру һәм гамәлгә кертү аша гамәлгә ашырыла. Бу өлкәдә төп платформаларның берсе булып, Татарстан Республикасының «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасы (алга таба - «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасы) тора, аның төп модераторы - 2013 елдан Вәкаләтле вәкил.

2025 елда «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасында, барлык статуслардан кире кайтарылган мөрәҗәгатьләрне исәпкә алып, 89 186 мөрәҗәгать басылып чыкты, бу узган елның шул ук чоры белән чагыштырганда 10% ка кимрәк (узган елның шул ук чоры белән чагыштырганда кар җыештыру мәсьәләләре буенча белдерүләр саны 3 тапкырга диярлек кимүгә бәйле (12 680 нән 4 319 га кадәр), шулардан: 68 883 мөрәҗәгать хәл ителгән (77%), 13 428 мөрәҗәгать буенча эшләр планлаштырылган (15%), 6 295 мөрәҗәгать нигезле рәвештә кире кагылган (7%), 580 мөрәҗәгать (1%) эштә.

Системадан файдаланучылар иң актив рәвештә «Төзекләндерү һәм инфраструктура» – 39 185, «Юллар» – 27 748, «Торак-коммуналь хуҗалык» – 10 142, «Каты коммуналь калдыклар» – 3 400, «Транспорт» – 2 862, «Сәламәтлек саклау» – 1 725, «Экология» – 1 230, «Сәүдә» – 1 116 һәм башка юнәлешләргә мөрәҗәгатьләр яздылар.

Елдан-ел «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасы республика һәм җирле дәрәҗәдә гражданнарның мөрәҗәгатьләрен хәл итү буенча гражданнар һәм җирле үзидарә органнары арасында турыдан - туры элемтә каналларының берсе буларак, әлеге интернет-ресурска республика халкында ихтыяҗ булуын күрсәтә.

Үткәрелгән чаралар һәм хакимиятнең дәүләт органнары һәм җирле үзидарә органнары белән бергәләп, «Халык контроле» системасына, шулай ук республика территориясендә гамәлгә ашырыла торган тармак инвестиция программаларына керә торган хәбәрнамәләрнең сыйфатын күтәрү һәм аларны вакытында карау буенча эшләү нәтиҗәсендә, узган елда, «Төзекләндерү һәм инфраструктура» юнәлеше буенча 31 405 хәбәрнамә һәм «Юллар» юнәлеше буенча 18 226 хәбәрнамә уңай хәл ителде.

2025 елда «Дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр (функцияләр) Бердәм порталы» федераль дәүләт мәгълүмат системасына хисап чорында (шул исәптән кабат карау өчен) гражданнардан барлыгы 96 685 мөрәҗәгать һәм хәбәр кергән, бу узган елның шул ук чоры белән чагыштырганда 3% ка кимрәк.

Әлеге система кулланучыларыннан, гражданнардан иң күп мөрәҗәгатьләр һәм хәбәрләр: сәламәтлек саклау мәсьәләләре буенча (медицина электрон документларын алу һәм табибка электрон язылу) – 50 648, мәктәп укучысының электрон көндәлегенә керү, мәгариф оешмаларының эшчәнлеге, мәгариф оешмаларында йомгаклау аттестациясе, “Дәүләт хезмәтләре. Минем мәктәп” сервисы эше турында - 15 295, территорияне комплексы төзекләндерү – 6 970, автомобиль юлларын ремонтлау һәм карап тоту – 5 527, торак-коммуналь хезмәтләр күрсәтү – 4 965, күп балалы гаиләнең электрон таныклыгын алу - 1 507, хәрбиләр һәм аларның гаилә әгъзалары мөрәҗәгате – 1 580, контейнер мәйданчыкларын карап тоту һәм ишегалларында чүп җыю – 1 418, маршрут хәрәкәте схемасын (графигын) бозу, йөртүчеләрнең һәм кондукторларның үз – үзләрен дөрес тотмау, транспорт маршрутын яисә графигын үзгәртү тәкъдимнәре буенча - 303.

2025 елда «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасына кергән хәбәрнамәләрне сыйфатлы һәм оператив үтәү максатларында Татарстан Республикасында төбәк белән идарә итү үзәгенең проект офисының хәбәрнамәләрнең сыйфаты һәм вакытында үтәлүе мәсьәләләре буенча утырышы уздырылды.

Шулай ук Татарстан Республикасы Вәкаләтле вәкил Аппаратында һәм муниципаль берәмлекләрдә мөрәҗәгатьләрне сыйфатлы һәм үз вакытында карау мәсьәләсе буенча, шул исәптән видеоконференция режимында, Татарстан Республикасы Рәисе администрациясе, Татарстан Республикасы Прокуратурасы вәкилләре, Татарстан Республикасы муниципаль районнары һәм шәһәр округлары башкарма комитетларының структур бүлекчәләре җитәкчеләре һәм җаваплы башкаручылары катнашында 43 эш киңәшмәсе уздырылды, аларда Казан һәм Чаллы шәһәрләре, Әгерҗе, Азнакай, Актаныш, Алексеевск, Әлки, Әлмәт, Апас, Арча, Баулы, Бөгелмә, Буа, Югары Ослан, Алабуга, Чүпрәле, Зәй, Яшел Үзән, Кайбыч, Кама Тамагы, Лаеш, Лениногорск, Менделеевск, Минзәлә, Түбән Кама, Нурлат, Питрәч, Балык Бистәсе, Сарман, Спасс, Тукай, Теләче, Чистай, Ютазы муниципаль районнары буенча гражданнарның 1 191 мөрәҗәгате каралды.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2014 ел 19 июль № 512 карары белән расланган «2015 – 2027 елларга Татарстан Республикасының коррупциягә каршы сәясәтен гамәлгә ашыру» дәүләт программасы нигезендә

Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасының «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасына гражданнардан коррупция күренешләре турында керә торган хәбәрнамәләргә мониторинг үткәрә.

Республика халкын җәмәгать контроленә тарту һәм аларның хокукый грамоталылыгын арттыру, коррупциячел хокук бозуларны кисәтүдә мөһим роль уйный. «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасы халык арасында зур популярлык казанды, бу проблемалы зоналарны вакытында ачыкларга һәм коррупцион гамәлләрне булдырмый калырга мөмкинлек бирә.

Вәкаләтле вәкил һәм аның Аппараты хезмәткәрләре коррупциягә каршы көрәшкә юнәлдерелгән төрле чараларда актив катнашалар. Алар арасында:

- Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы каршындагы коррупциягә каршы көрәш комиссиясендә эшләү;

- коррупциягә каршы көрәш мәсьәләләре хакында фикер алышучы халыкара форумнарда һәм телетапшыруларда катнашу;

- коррупциягә каршы темага бәйгеләрдә җиңүчеләрне бүләкләү тантаналарында катнашу;

- республика форумнарында һәм коррупциягә каршы чараларда катнашу;

- коррупциягә каршы көрәш буенча гражданнарга мәгълүмат бирү өчен массакүләм мәгълүмат чаралары белән брифингларда катнашу.

2025 елда Вәкаләтле вәкил, Татарстан Республикасы Рәисенең коррупциягә каршы сәясәт мәсьәләләре идарәсе белән берлектә, җаваплы хезмәткәрләрнең эш тәҗрибәсен өйрәнү, шулай ук юлларны ремонтлау һәм ишегалларын төзекләндерү буенча гарантияле эшләр өлешендә гражданнар белдерүләре белән эшләү тәртибен өйрәнү өчен Әлмәт, Бөгелмә, Зәй, Буа, Чүпрәле муниципаль районнарына барды. Сәфәрләр нәтиҗәсендә гражданнар мәсьәләләрен вакытында һәм сыйфатлы хәл итү максатыннан тәкъдимнәр эшләнде.

Гражданнар мөрәҗәгатьләре белән эшләү Вәкаләтле вәкил өчен эшчәнлекнең даими һәм күп планлы юнәлеше булып тора. 2026 елга төп бурычлар арасында түбәндәгеләр аерылып тора:

• Аналитик һәм нормалар төзү эше: гражданнарның мөрәҗәгатьләре йомгаклары буенча дәүләт органнары өчен законнарны һәм хокук куллану практикасын камилләштерүгә юнәлдерелгән тәкъдимнәр, бәяләмәләр һәм тематик докладлар әзерләү практикасын киңәйтү;

• Системалы хезмәттәшлек: гражданнарны бергәләп кабул итү, шикаятьләр буенча тикшерүләр үткәрү һәм кеше хокуклары өлкәсендәге актуаль проблемаларны тикшерү юлы белән дәүләт органнары һәм граждан җәмгыяте институтлары белән хезмәттәшлекне нығыту;

Иң яхшы практикалар белән уртаклашу: Россиядә төбәк Вәкаләтле вәкилләренең дә, чит илләрдә омбудсменнарның да уңай эш тәҗрибәсен өйрәнү һәм кулланышка кертү.

2. МАХСУС ХӘРБИ ОПЕРАЦИЯДӘ КАТНАШУЧЫЛАРНЫҢ һӘМ АЛАРНЫҢ ГАИЛӘ ӘГЪЗАЛАРЫНЫҢ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

Сугыш хәрәкәтләрендә катнашучы ветераннар, аларның гаилә әгъзалары турында кайгырту - дәүләтнең социаль сәясәтенең мөһим тармагы. Аның чыганагы - халкыбызның үзләрен Ватанга хезмәт итүгә багышлаган һәм беренче чакыру буенча аның киләчәге хакына гомерләрен корбан итәргә әзер булган сугышчыларга карата чиксез яратуы һәм хөрмәте.

2025 елда махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның якыннарына системалы ярдәм күрсәтү дәвам итте. Күрелгән тырышлык нәтиҗәсендә махсус хәрби операция катнашучылары һәм аларның гаилә әгъзалары хокукларын гарантияләү нигезе сизелерлек ныгыды.

2022 елдан Россиядә махсус хәрби операциядә катнашучыларга, аларның туганнарына һәм якыннарына ярдәм итүгә юнәлдерелгән 150дән артык закон кабул ителгән. 2025 елда Россия Федерациясе Дәүләт Думасы әлеге юнәлеш буенча 30 закон кабул итте.

Махсус хәрби операциядә катнашучыларга яңа белгечлек яки әзерлек юнәлеше буенча урта һөнәри белем алу хокукы бирү - төп яңалыкларның берсе булды.

Мөһим үзгәрешләр хәрбиләрнең гаиләләренә дә кагылды. Махсус хәрби операциядә катнашучыларның балигъ булган балалары хәзер мәктәпне тәмамлап, югары һәм урта һөнәри белем бирү мәгариф оешмаларына керү чорына социаль гарантияләрне һәм компенсацияләрне саклыйлар.

Моннан тыш, «Россия Федерациясе Хезмәт кодексының 128 нче маддәсенә үзгәрешләр кертү турында» 2025 ел 7 апрель № 64-ФЗ Федераль законы белән һәлак булган яки вафат булган хәрбиләрнең ата-аналарына, тормыш иптәшенә һәм балаларга, шул исәптән балигъ булганнарга елына 14 календарь көнгә кадәр хезмәт хакы сакланмыйча ял алу хокукы бирелгән. Елына 35 календарь көнгә кадәр дәвам иткән ялны хезмәт хакын сакланмыйча махсус хәрби операциядә яраланган хәрбиләрнең ата-аналары, тормыш иптәше, балалары, шул исәптән балигъ булганнар, медицина бәяләмәсе нигезендә аларны карау өчен алырга мөмкин.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил «Шторм Z» штурм бүлекчәләре составында махсус хәрби операциядә катнашкан гражданнар категориясен хәрби хәрәкәтләр ветераннары итеп тану кирәклеге турындагы мәсьәләне берничә тапкыр күтәрде. Мондый тану булмау операциядә катнашучыларның хокукларын чикләде һәм аларны башка сугышчылар белән чагыштырганда тигезсез хәлгә куйды.

Шунысы куанычлы, әлеге мәсьәлә уңай хәл ителде: 2025 елның 27 октябрендәге 387-ФЗ номерлы Федераль закон белән «Ветераннар турында» 1995 елның 12 гыйнварындагы 5-ФЗ номерлы Федераль законга үзгәрешләр кертелде, аның нигезендә махсус хәрби операция уздыру чорында «Шторм Z» штурм бүлекчәләрендә хезмәт иткән гражданнар хәрби хәрәкәтләр ветераннары статусын алдылар.

Махсус хәрби операция уздыру шартларында гражданнар хокукларын тәэмин итү буенча Вәкаләтле вәкил эшчәнлеге

Махсус хәрби операция башыннан ук Вәкаләтле вәкил институты хәрби хезмәткәрләр һәм аларның гаиләләре белән актив эшли, бу катлаулы вакытта аларга хокукый ярдәм күрсәтә.

2025 елда әлеге тематика буенча Вәкаләтле вәкил Аппаратына 924 мөрәҗәгать (1180 сорау) кергән, шул исәптән «Дәүләт хезмәтләре.Бергәләп хәл итәбез» бердәм

дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталының кире элемтә платформасы аша – 1575 мөрәҗәгать һәм хәбәр, «Халык контроле» системасы аша – 322 мөрәҗәгать.

Мөрәҗәгатьләр белән эшләү сыйфатын яхшырту һәм хәрбиләргә һәм аларның гаиләләренә ярдәм итүнең нәтиҗәлелеген арттыру өчен 2022 елдан Вәкаләтле вәкил тарафыннан берничә төп инициатива гамәлгә ашырылды.

Аерым алганда, «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасына 12 яңа категория өстәлде, ә система үзе «Забота о своих» бердәм цифрлы платформасына интеграцияләнгән, бу килгән сорауларга комплексы анализ ясарга мөмкинлек бирә. Шулай ук 117 нче кайнар элемтә CRM-системасын «Халык контроле» системасына куштылар.

Моннан тыш, махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына ярдәм итүнең республика чаралары буенча 117 нче кайнар элемтә операторлары өчен еш бирелә торган сорауларга җавап шаблоннары эшләнде, шулай ук 117 нче контакт-үзәк хезмәткәрләре өчен методология эшләнде һәм укыту үткәрелде. 117 нче кайнар элемтә телефонының бүленгән тавыш менюсында мондый шалтыратуларны контракт буенча хәрби хезмәткә керү белән бәйле мөрәҗәгатьләрдән аеру, шулай ук мөрәҗәгатьләрнең аналитикасы сыйфатын яхшырту өчен «Махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына ярдәм чаралары күрсәтү мәсьәләләре» (#5) өстәмә бүлеге кертелде. Шулай ук федераль башкарма хакимият органнарын «Халык контроле» системасына тоташтыру буенча да эш башланды. 2025 елда Федераль салым хезмәтенең Татарстан Республикасы идарәсе тоташтырылды.

«Забота о своих» республика программасы кысаларында Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Рәисе администрациясе һәм «Диалог Регионы» коммерциячел булмаган оешманың аерымланган бүлекчәсе белән берлектә Татарстан Республикасында махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына ярдәм итү буенча комплексы система гамәлгә ашырыла.

Махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына мәгълүмати ярдәм күрсәтү өчен мәгълүмати ресурслар - «Забота о своих» сайты һәм чат-бот эшләнде, анда федераль һәм республика ярдәм чаралары турында мәгълүматлар җыелган, системалаштырылган һәм гражданнар аңлау өчен җайлаштырылган.

2025 елда хәрбиләрдән һәм аларның гаилә әгъзаларыннан 18,5 меңнән артык мөрәҗәгать килде. Мөрәҗәгатьләрнең структурасына социаль ярдәмнең федераль һәм республика чараларын алу тәртибен аңлату; акчалата түләүләр һәм компенсацияләр билгеләү мәсьәләләре буенча консультацияләр бирү; билгеләнгән ташламалар турында белешмә-хокукый характердагы мәгълүмат бирү һ. б. керә.

Махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына адреслы ярдәм күрсәтү буенча мөрәҗәгатьләр белән эшләүнең нәтиҗәлелеген арттыру максатларында 2025 елның 17 февраленнән 117 кайнар элемтә телефонының бүленгән тавыш менюсында «Ярдәм чаралары күрсәтү мәсьәләләре» дигән өстәмә бүлек барлыкка килде.

Шулай ук 117 нче кайнар элемтә CRM-системасын һәм ТР Сәламәтлек саклау министрлыгының академик В.М.Бехтерев исемендәге республика клиник психиатрия хастаханәсенең медик-психологик ярдәм бүлеге каршындагы «Өмет линиясе» кризис медицина-психология ярдәме телефонын интеграцияләү схемасы эшләнде. Бу хәрби

хезмәткәрләр белән элемтә булмау мәсьәләләре буенча махсус хәрби операциядә катнашучыларның гаилә әгъзаларының мөрәҗәгатьләре белән эшләү өчен.

Махсус хәрби операциядә катнашучыларның һәм аларның гаилә әгъзаларының килеп туган мәсьәләләрен нәтиҗәле хәл итү өчен, Вәкаләтле вәкил Россия Федерациясе Оборона министрлыгының структур бүлекчәләре, Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил, Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил, прокуратура органнары, хәрби частьләр, Казан гарнизоны хәрби комендатурасы, Татарстан Республикасы Хәрби комиссариаты, махсус хәрби операциядә катнашучыларга ярдәм итү "Ватанны саклаучылар" дәүләт фонды Татарстан Республикасы буенча филиалы, «Татарстан Республикасы дәүләт юридик бюросы» белән даими хезмәттәшлек итә. Уртак эш кергән мөрәҗәгатьләргә оператив җавап бирергә, гражданнарга һәрьяклап ярдәм күрсәтергә мөмкинлек бирә.

Моннан тыш, Вәкаләтле вәкил махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына кагылышлы актуаль мәсьәләләрне федераль һәм төбәк дәрәҗәсендә тикшерүдә актив катнаша.

Әйтик, 2025 елның мартында Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Прокуратурасы тарафыннан оештырылган ведомствоара киңәшмәдә чыгыш ясады, ул махсус хәрби операциядә катнашучыларның һәм аларның гаиләләренең социаль ярдәмгә хокукларын тәэмин итү өлешендә хакимият һәм җирле үзидарә органнары эшенең нәтиҗәлелегенә багышланган иде.

2025 елның 12-14 маенда Вәкаләтле вәкил Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Бөтенроссия Координация советында катнашты, анда «Махсус хәрби операциядә катнашучыларның һәм хәрби хәрәкәтләр ветераннарының хокукларын яклау» темасына доклад тәкъдим итте.

Вәкаләтле вәкил ай саен Татарстан Республикасында махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына ярдәм мәсьәләләре буенча төбәк ведомствоара комиссия (алга таба – төбәк ведомствоара комиссия) составында актив эшләде. 2025 елның августында комиссия утырышында Вәкаләтле вәкил төрле элемтә каналлары аша гражданнарның актуаль мөрәҗәгатьләренә анализ ясады. Махсус хәрби операциядә катнашучыларның гаиләләренә юридик ярдәм күрсәтүне оештыруга һәм әлеге категория гражданнар белән эшләгәндә ведомствоара хезмәттәшлекне камилләштерүгә аерым игътибар бирелде.

Махсус хәрби операциядә катнашучылар һәм аларның гаилә әгъзалары очраша торган аеруча кискен һәм системалы мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм килештерелгән карарлар эшләү максатында, 2025 елның ноябрендә Вәкаләтле вәкил инициативасы белән киңәшмә уздырылды, анда Татарстан Республикасы Прокуратурасы, Казан гарнизоны Хәрби прокуратурасы, Үзәк хәрби округның Хәрби-тикшерү идарәсе Россия Федерациясе Тикшерү комитетының 384 нче хәрби тикшерү бүлеге, хәрби комиссариат, Казан шәһәре контракт буенча хәрби хезмәткә сайлап алу пункты (1 разряд), «Ватанны саклаучылар» махсус хәрби операциядә катнашучыларга ярдәм итү дәүләт фонды филиалы, «Жуков орденлы Казан югары танк команда училищесы, Кызыл байраклы училищесы» (Казан шәһәре), Россия Оборона министрлыгының «354 ВКГ» хәрби госпитале (150 урынга, Казан шәһәре) вәкилләре катнашты.

Уртак эш нәтиҗәсендә үзара хезмәттәшлекне яхшыртуга һәм билгеләнгән проблемаларны хәл итүнең нәтиҗәлелеген арттыруга юнәлдерелгән конкрет тәкъдимнәр формалаштырылды.

Хисап елының һәр кварталында Вәкаләтле вәкил Аппараты хәрбиләрнең хокукларын яклау һәм аларга ярдәм итү мәсьәләләре буенча, кызыксынган министрлыклар һәм ведомстволарны чакырып, телефон аша «кайнар элемтә» үткәрде. 200дән артык мөрәҗәгать керде, аларның һәрберсе буенча тулы аңлатмалар бирелде. Кайбер мөрәҗәгатьләр гражданнарның дәлилләрен тикшерү һәм чаралар күрү өчен компетентлы органнарга, шул исәптән хәрби частьләргә һәм хәрби прокуратура органнарына җибәрелде.

Гражданнар белән эшләүдә үз нәтиҗәлелеген шулай ук «Ватанны саклаучылар» махсус хәрби операциядә катнашучыларга ярдәм итү дәүләт фонды филиалы җитәкчесе белән уртак кабул итүләр дә исбатлады. Өч кабул итү үткәрелде, аның барышында 20дән артык мөрәҗәгать итүче мөрәҗәгать итте.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил берничә тапкыр Казан шәһәренең хәрби госпиталендә һәм хәрбиләр дәвалану һәм реабилитация узган башка дәүләт медицина учреждениеләрендә була. Бу визитлар хәрбиләрнең яшәү шартлары белән шәхсән танышуга, аларга мораль ярдәм күрсәтүгә һәм тормыштагы мөһим мәсьәләләрне хәл итүдә ярдәм итүгә юнәлдерелгән иде.

Моннан тыш, Вәкаләтле вәкил, махсус хәрби операциядә катнашучыларны һәм аларның гаилә әгъзаларын социаль яклауны көчәйтүгә юнәлдерелгән законнарны камилләштерү буенча тәкъдимнәр кертеп, закон чыгару эшчәнлегендә актив катнаша. Аның бу өлкәдәге закон чыгару инициативалары турында тулырак «Кеше һәм граждан хокуклары һәм ирекләре турындагы законнарны камилләштерү» бүлегендә бәян ителгән.

Хәбәрсез югалган хәрбиләрне эзләүдә ярдәм итү

2025 ел дәвамында Вәкаләтле вәкилгә махсус хәрби операция катнашучыларының гаилә әгъзаларыннан хәрби зонада хәбәрсез югалган хәрбиләрне эзләүдә, шулай ук әсирлеккә эләккәннәрне кире кайтаруда ярдәм итүләрен сорап мөрәҗәгатьләр кергән.

Килгән һәр мөрәҗәгать Вәкаләтле вәкил тарафыннан кыска вакыт эчендә каралды, мөрәҗәгать итүчеләргә ярдәм күрсәтүгә юнәлдерелгән максималь чаралар күрелде. Эш Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Аппараты, Россия Федерациясе Оборона министрлыгының хәрби полиция баш идарәсе һәм хәрби частьләр белән оператив хезмәттәшлеккә корылган. Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре гариза бирүчеләр белән даими элемтәдә торалар, аларга хәрбиләрнең кайда булуын билгеләү буенча күрелә торган чаралар турында мәгълүмат җиткерәләр.

2025 елның 1 апреленнән Россия Федерациясе Оборона министрлыгының хәбәрсез югалганнарны эзләүне һәм һәлак булган хәрбиләрне эзләүне оештыру буенча Баш координация үзәге эшли башлады. Хәбәрсез югалган хәрбиләрне эзләүнең яңа алгоритмы якын туганнарына мәгълүматны нәтиҗәлерәк һәм оперативрак алырга мөмкинлек бирә.

Шул ук вакытта Вәкаләтле вәкил хәбәрсез югалган статус алган хәрби хезмәткәрләрнең гаиләләре белән эшләгәндә дәүләт органнары һәм җирле үзидарә органнары эшчәнлеген республика дәрәҗәсендә координацияләүне камилләштерү

кирәклегенә игътибар итә. Нәкъ менә шушы этапта гаиләгә социаль гарантияләр һәм түләүләр алу максатыннан хәрби частькә җибәрү өчен документлар рәсмиләштерүдә психологик теләктәшлек һәм ярдәм аеруча кирәк.

Хәрби хезмәткәрләр һәм аларның гаилә әгъзаларын социаль тәэмин итү, түләүләр һәм ташламалар, акча белән тәэмин итү буенча ярдәм күрсәтү

2025 елда хәрби хезмәткәрләрнең һәм аларның гаилә әгъзаларының социаль хокукларын яклау Вәкаләтле вәкил Аппараты эшчәнлегенең өстенлекле юнәлеше булып калды. Гражданнарга түләүләр, ташламалар бирүдә ярдәм итү максатларында Россия Федерациясе Оборона министрлыгының хәрби частьләре, структур бүлекчәләре, шулай ук иминият оешмалары белән тыгыз хезмәттәшлек гамәлгә ашырылды. Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре мөрәҗәгать итүчеләргә ярдәм чараларын алу тәртибен аңлаттылар һәм кирәкле документларны җыюда ярдәм күрсәттеләр.

Мәсәлән, Казаннан һәлак булган хәрби хезмәткәрнең гаиләсенә Вәкаләтле вәкил ярдәме белән СОГАЗ АҖдән иминият суммалары һәм бер мәртәбә бирелә торган пособие түләнгән.

Вәкаләтле вәкилнең ярдәме шулай ук С. һәм Н. гариза бирүчеләргә махсус хәрби операция вакытында хезмәт вазыйфаларын башкарганда алган җәрәхәтләр нәтиҗәсендә инвалидлык билгеләүгә бәйле рәвештә 1 млн. сум күләмендә түләүләр алырга мөмкинлек бирде.

Махсус хәрби операциядә катнашучыларның гаиләләренә максималь адреслы ярдәм күрсәтүне тәэмин итү өчен, Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Хәрби комиссариатына һәм «Ватанны саклаучылар» махсус хәрби операциядә катнашучыларга ярдәм итү дәүләт фондының Татарстан Республикасындагы филиалына махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына түләүләрне билгеләү өчен кирәкле документларны җыюда һәм хәрби частьләргә җибәрүдә үз вакытында ярдәм күрсәтергә, шулай ук тапшырылган документларны карау нәтиҗәләренә мониторинг ясарга тәкъдим итә.

Мондый алым ярдәмнең оперативлыгын һәм сыйфатын арттырырга, шулай ук махсус хәрби операциядә катнашучыларның гаиләләренә түләүләр бирүдә мөмкин булган хаталарны һәм тоткарлыкларны киметергә мөмкинлек бирәчәк.

Федераль гарантияләр белән беррәттән, махсус хәрби операциядә катнашучыларның һәм аларның гаилә әгъзаларының иминлеген тәэмин итүдә алга киткән төбәк ярдәм системасы да мөһим роль уйный. Хәзерге вакытта республика дәрәҗәсендә 24 ярдәм чарасы, ә муниципаль дәрәҗәдә — хәрбиләрнең һәм аларның гаилә әгъзаларының тормыш сыйфатын яхшыртуга, шулай ук төрле тормыш хәлләрендә ярдәм күрсәтүгә юнәлдерелгән 16 ташлама һәм социаль программа гамәлдә.

Хисап елы дәвамында Вәкаләтле вәкил адресына шулай ук төбәк һәм муниципаль ярдәм чараларын алуга кагылышлы мөрәҗәгатьләр дә кергән.

Мөрәҗәгать итүчеләрнең күбесе гамәлдәге ярдәм чаралары буенча аңлатмалар сорап мөрәҗәгать иткән - алар түләүләрне алу шартлары, кирәкле документлар һәм рәсмиләштерү сроклары белән кызыксынганнар. Шуның белән бергә, гражданнар безнең игътибар һәм оператив катнашуны таләп итә торган конкрет проблемалар белән очрашкан очраклар да булды.

Мәсәлән, Яр Чаллы шәһәреннән гражданка З. Яр Чаллы шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының Яр Чаллы шәһәренең «38 нче урта гомуми белем мәктәбе» ндә түләүсез тукланууга муниципаль ташламаны рәсмиләштерү өчен хәрби комиссариатта танылган белешмә бирү кирәклеге турындагы таләбе белән килешмәвен белдерде.

Яр Чаллы шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының 2025 ел 23 гыйнвар №361 «Яр Чаллы шәһәренең муниципаль гомуми белем бирү оешмаларында укучыларга һәм муниципаль мәктәпкәчә мәгариф учреждениеләрендә тәрбияләнүчеләргә өстәмә социаль ярдәм чаралары турында» карарына ярашлы рәвештә, гражданнарның балаларына түләүсез туклану бирү өчен нигез булып ата-ананың махсус хәрби операциядә катнашуын раслаучы документ күчермәсе тора. Белешмәне бары тик хәрби комиссариаттан гына бирү кирәклегенә күрсәтмә әлеге норматив хокукый актта юк иде.

Килеп туган вәзгыятьтә Вәкаләтле вәкил Чаллы шәһәре башкарма муниципаль берәмлеге җитәкчесе адресына, шулай ук Чаллы шәһәре прокуроры адресына әлеге вәзгыятьне карауны һәм әлеге вәзгыятьне хәл итүдә мөмкин булган ярдәм күрсәтүне сорап мөрәҗәгать итте. Безнең мөрәҗәгатьне карау нәтиҗәләре буенча Чаллы шәһәре прокуратурасы тарафыннан 2025 елның ноябрендә федераль законнар таләпләрен бозуларны бетерү турында тәкъдимнәр кертелде. Чаллы шәһәре башкарма комитеты хәбәр иткәнчә, мөрәҗәгать итүченең кызына мәгариф оешмасында ике тапкыр түләүсез туклану өзлексез бирелә.

2025 елда Вәкаләтле вәкил шулай ук хәрбиләрнең һәлак булуына бәйле рәвештә төбәк түләүләрен бирү өчен документлар җыюда һәм рәсмиләштерүдә ярдәм итте.

Әйтик, 2025 елның декабрендә Вәкаләтле вәкил адресына Яр Чаллы шәһәреннән гражданка М. мөрәҗәгате кергән, аның ире һәлак булу сәбәпле түләүләрне билгеләү өчен документлар җыюда кыенлыклар туган. Проблема шунда ки, һәлак булган хәрби хезмәткәрнең әнисе документларында фамилиядә аермалыклар булган, чөнки тормышның төрле чорларында ул төрле фамилияләр йөрткән.

Килеп туган вәзгыятьне хәл итү өчен Вәкаләтле вәкил ТР буенча Эчке эшләр министрлыгына хәрби хезмәткәрнең әнисе бер үк кеше булуы фактын раслауны сорап мөрәҗәгать юллады. Шулай ук Хезмәт министрлыгына мөрәҗәгать итүчегә бу мәсьәләне хәл итүдә ярдәм итүне сорап мөрәҗәгать җибәрелде. Шунысы куанычлы: кыска вакыт эчендә Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгы раслаучы мәгълүмат бирде, соңыннан Хезмәт министрлыгы мөрәҗәгать итүчегә бер мәртәбә түләү билгеләде.

Махсус хәрби операциядә катнашучыларның гаилә әгъзаларына гуманитар ярдәм күрсәтү

Хисап елында Вәкаләтле вәкил авыр тормыш хәлендә калган махсус хәрби операциядә катнашучыларның гаилә әгъзаларына гуманитар ярдәм күрсәтү белән шөгыльләнде. Шул уңайдан без җирле үзидарә органнарына һәм хәйрия оешмаларына гаиләләргә көнүзәк социаль көнкүреш проблемаларын хәл итүдә ярдәм итүләрен сорап мөрәҗәгать иттек.

Шулай итеп, Вәкаләтле вәкил катнашы белән кайбер конкрет мәсьәләләрне оператив хәл итү мөмкин булды. Мәсәлән, Зәй районыннан хәрби хезмәткәрнең хатынына утын китерелгән; Ютазы районында хәрби хезмәткәрнең гаиләсе өчен

электр счетчигы алыштырылган, ә Казанда яшәүче махсус хәрби операциядә катнашучыларның берничә гаиләсенә канализация һәм суүткәргеч торбалары алыштырылган, торакны ремонтлауда ярдәм күрсәтелгән һ. б.

Бу безнең эшнең берничә мисалы гына. Без мондый мәсьәләләрне хәл итүдә системалы якын килүгә омтылабыз, һәр мөрәҗәгать артында бүген үз хәрби бурычларын үтәүче якыннарының иминлеге торуын аңлыйбыз.

Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы муниципаль районнары һәм шәһәр округлары башлыкларына, аларга адреслы ярдәм күрсәтү максатларында, махсус хәрби операциядә катнашучыларның һәм аларның гаилә әгъзаларының ихтыяҗларын даими нигездә мониторинглауны гамәлгә ашырырга тәкъдим итә.

Хәрби хезмәткәрләрнең сәламәтлекне саклау һәм медицина ярдәме күрсәтү мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләре белән эшләү

Хәрби хезмәткәрләрнең сәламәтлек саклауга һәм медицина ярдәме күрсәтүгә хокукларын яклау эшчәнлеге Россия Федерациясе Оборона министрлыгының медицина оешмалары белән тыгыз хезмәттәшлектә һәм Кеше хокуклары буенча төбәк вәкаләтле вәкилләр белән актив хезмәттәшлектә гамәлгә ашырылды.

Мәсәлән, 2025 елның августында хәрби хезмәткәрләрнең хокукларын яклау һәм аларга ярдәм итү мәсьәләләре буенча телефон «кайнар элемтә» эше кысаларында, Түбән Кама муниципаль районында яшәүче хәрби хезмәткәрнең әнисеннән мөрәҗәгать килгән. Аның улы «Донецк шәһәренең 1 нче номерлы Үзәк шәһәр клиник хастаханәсе» реанимация бүлегендә авыр хәлдә була. Әнисе улының сәламәтлеге торышы турында мәгълүмат булмау һәм медицина учреждениесе белән элемтәгә керүнең уңышсыз омтылышлары турында борчылуын белдерде. Әлеге мәгълүмат оператив рәвештә Донецк Халык Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилгә тапшырылды. Нәтиҗәдә медицина учреждениесе мөрәҗәгать итүче белән элемтәгә керә һәм аның улының сәламәтлеге торышы турында мәгълүмат бирә.

Мөрәҗәгатьләрдә гражданнар шулай ук хәрби хезмәткә яраклылык категориясен билгеләү өчен хәрби-табиблык комиссиясенә юллауда ярдәм күрсәтүләрен сорадылар.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкил адресына гражданка П. улы, хәрби хезмәткәр мәнфәгатьләрендә мөрәҗәгать итте, 2024 елның 1 ноябрендә мөрәҗәгать итүченең улы мина шартлап яраланган, шуннан соң эзлекле рәвештә хәрби госпитальдә дәваланган. Россия Федерациясе Оборона министрлыгының «425 хәрби госпиталь» бәяләмәсе белән хәрби хезмәткә яраклылык категориясе «Г» билгеләнгән - ул хәрби хезмәткә вакытлыча яраксыз. Күрсәтелгән бәяләмә белән мөрәҗәгать итүче риза булмаган, улының сугыш ярасы аңа хәрби хезмәт үтәргә мөмкинлек бирмәгән.

Килеп туган вәзгыятьтә Вәкаләтле вәкил хәрби часть командирына мөрәҗәгать итте, безнең хатны карау нәтиҗәләре буенча хәбәр ителгәнчә, 2025 елның 2 июнендә хәрби хезмәткәр М. РФ Оборона министрлыгының Самара шәһәре «426 ВГ» ФДБУ стационар шартларында хәрби-табиблык комиссиясенә җибәрелгән, узу нәтиҗәләре буенча хәрби хезмәткә яраксыз «Д» категориясе билгеләнгән.

Хәрби хезмәткәрләргә медицина ярдәме күрсәтү өлкәсендә Вәкаләтле вәкил РФ Оборона министрлыгының «354 хәрби клиник госпиталь» хәрби госпитале (Казан шәһәренең 150 урынлык госпитале) белән актив хезмәттәшлек итте. Уртак тырышлык

нәтиҗәсендә хәрби-табиблык комиссияләрен вакытында үткәрү һәм хәрбиләргә инвалидлык рәсмиләштерү мөмкин булды.

Аерым алганда, җиде ай дәвамында реанимация бүлегендә булган хәрби хезмәткәр Г. мөрәҗәгате буенча госпиталь җитәкчелеге инвалидлык төркемен билгеләү өчен документлар әзерләү буенча чаралар күргән.

Икенче очракта Әлмәт районыннан гражданка Я. хәрби заданиене үтәгәндә ярчык җәрәхәтләре алган хәрби хезмәткәр Я. өчен хәрби-табиблык комиссиясен үткәрү процессының озакка сузылуына шикаять белән мөрәҗәгать итте. Вәкаләтле вәкил госпиталь начальнигына әлеге мәсьәләне карауны тизләтүне сорап мөрәҗәгать юллады. Җавап итеп хәрби хезмәткәргә кирәкле медицина ярдәме күрсәтелә һәм дәвалау тәмамланганнан соң ул хезмәткә яраклылык категориясен билгеләү өчен комиссиягә тәкъдим ителәчәк, дигән хәбәр килде.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, Вәкаләтле вәкил гражданнарга хәрби-табиблык комиссиясе һәм хәрби-табиб экспертизасы карарларына шикаять бирүдә ярдәм иткән.

Казан шәһәрендә яшәүче граждан Ф. ның алган җәрәхәтенең авырлыгын җиңел җәрәхәт буларак билгеләү белән килешмәвен белдергән мөрәҗәгате ачык мисал булып тора.

Мөрәҗәгатьне карау барышында хәрби хезмәткәр Ф. 2023 елда махсус хәрби операция зонасында снаряд шартлау нәтиҗәсендә яраланган. Россия Федерациясе Оборона министрлыгының медицина учреждениеләрендә дәваланганнан соң, Россия Федерациясе Оборона министрлыгының «321 ВКГ» ФДБУ хәрби-табиблык комиссиясе аны яраклылыгы хәрби хезмәткә чикләнгән дип таныды («В» категориясе). Әмма, имгәнүнең авырлыгы турындагы белешмә буенча, ул алган яра җиңел дип классификацияләнгән.

Медицина документларын игътибар белән өйрәнгәннән соң, Вәкаләтле вәкил Россия Федерациясе Оборона министрлыгының хәрби-табиблык экспертизасы Баш үзәге башлыгы адресына һәм хәрби прокуратура органына гражданин Г. яра-җәрәхәтенең авырлыгы категориясен карауны сорап мөрәҗәгать итте.

Шунысы куанычлы: әлеге мәсьәлә уңышлы хәл ителде: яраның авырлыгы җиңелдән авырга үзгәртелде, бу гариза бирүчегә бер тапкыр бирелә торган 3 миллион сум күләмендә түләү алу хокукын гамәлгә ашырырга мөмкинлек бирде.

Хәрби хезмәттән азат ителүдә ярдәм күрсәтү

Хисап елы дәвамында хәрби хезмәттән азат итү мәсьәләләре белән бәйле 65 мөрәҗәгать кергән. Хәрби хезмәттән азат итү процедурасы шактый вакыт ала, шуңа күрә хисап чоры ахырына мөрәҗәгатьләрнең күбесе Вәкаләтле вәкил контролендә кала.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкил эшендә Питрәч районыннан граждан В.ның хатыны үлгәннән соң балигъ булмаган кызын карау һәм тәрбияләү зарурлыгы белән бәйле рәвештә хәрби хезмәттән азат ителүдә ярдәм күрсәтү турындагы мөрәҗәгате бар. Бала хокукларын яклау өчен Вәкаләтле вәкил хәрби хезмәткәр рапорты кушымтасы белән хәрби часть командирына әлеге рапортны аттестация комиссиясендә карау үтенече белән хат җибәрде. Часть командиры вазыйфаларын вакытлыча башкаручының җавабыннан күренгәнчә, рапорт карауга җибәрелгән булган, әмма докладны әзерләгәндә әле ахыргы карар кабул ителмәгән иде.

Мөрәҗәгатьләрдә хәрби хезмәткәрләр һәм аларның гаилә әгъзалары социаль әһәмиятле һәм башка авырулар булганда эштән азат итү темаларын күтәрделәр.

Мисал өчен, 2025 елның февралендә Вәкаләтле вәкил адресына М.мөрәҗәгате кергән, анда яраланганнан соң ул Россия Федерациясе Оборона министрлыгы карамагындагы төрле медицина учреждениеләрендә булган һәм дәвалану вакытында «хроник вируслы гепатит С» диагнозы ачыкланган һәм куелган. Хәрби-табиблык комиссиясе бәяләмәсе белән мөрәҗәгать итүчегә «В» яраклылык категориясе билгеләнгән (хәрби хезмәткә яраклылык чикләнгән). Шул ук вакытта мөрәҗәгать итүче хәбәр иткәнчә, хәрби часть командованиесе аны хәрби хезмәттән азат итү буенча чаралар күрмәгән.

Сугышчының үзен дә, әйләнә-тирәдәге хезмәттәшләренең дә сәламәтлеген саклау максатыннан, Вәкаләтле вәкил Россия Федерациясе Оборона министрлыгы адресына мөрәҗәгать итте. Безнең мөрәҗәгатьне карау нәтиҗәләре буенча хәрби хезмәткәр М.ның хәрби хезмәттән азат ителүе һәм сәламәтлеге буенча запаска алынуы турында хәбәр ителде.

Хокук яклау практикасы күрсәткәнчә, сәламәтлеге торышы буенча яраксыз дип табылган хәрби хезмәткәрләрнең хәрби хезмәттән китүе турындагы документларны озак көтү актуаль проблема булып тора.

Мисал өчен, гражданнарны шәхсән кабул итү кысаларында 2025 елның ноябрендә Вәкаләтле вәкил адресына улы мәнфәгатьләрендә Чаллы шәһәрендә яшәүче гражданка Ч.мөрәҗәгате кергән. 2024 елның гыйнвар башында махсус хәрби операция уздыру зонасында хәрби эшне үтәү барышында мөрәҗәгать итүченең улы авыр яралана, хәрби-табиблык комиссиясе бәяләмәсе буенча хәрби хезмәткә яраксыз дип танылa. Мөрәҗәгать итүче хәбәр иткәнчә, Ч. 2024 елда хәрби хезмәттән азат ителүгә карамастан, яшәү урыны буенча хәрби комиссариатка мөрәҗәгать иткәнчегә кадәр аның шәхси эше тапшырылмаган. Әлеге вәзгыятьне хәл итү өчен без Самара хәрби гарнизонының хәрби Прокуроры адресына хат юлладык. Әлеге докладны тәкъдим иткән вакытта безнең хат карауда иде.

Махсус хәрби операциядә катнашучыларны социаль тернәкләндерү һәм эшкә урнаштыру мәсьәләләре

Республикада махсус хәрби операциядә катнашучыларга социаль тернәкләндерү буенча хезмәтләр 5 инвалидларны тернәкләндерү үзәгендә (Яшел Үзән, Казан, Баулы, Әлмәт, Яр Чаллы шәһәрләрендә), сукырларны һәм начар күрүчеләрне социаль тернәкләндерү үзәгендә һәм халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплексы үзәкләренең 5 социаль-тернәкләндерү бүлегендә түләүсез күрсәтелә. (Аксубай, Балтач, Мамадыш, Түбән Кама, Сарман муниципаль районнарында). Гомуми саны 412 койка-урын, шул исәптән 282 стационар һәм 130 ярымстационар формада.

Татарстан Республикасы Рәисе ярдәме белән 2025 елда «Восхождение» инвалидларны тернәкләндерү үзәге базасында (Казан шәһәре) республика бюджеты хисабына ремонт үткәрелде һәм 40 урынлык махсус хәрби операциядә катнашучылар өчен стационар бүлеккә җиһазлар сатып алынды.

Тыныч тормышка тулы канлы кайту профессиональ яраклашудан башка мөмкин түгел. Шуңа күрә республикада медицина торгызылуы белән беррәттән махсус хәрби операция ветераннарын эшкә урнаштыру буенча системалы эш оештырылган.

Халыкны эш белән тәэмин итү үзәкләрендә махсус хәрби операциядә катнашучыларга түбәндәге чаралар күрсәтелә: гражданнарга кулай эш эзләүдә булышлык күрсәтү; һөнәри ориентацияне оештыру; эшсез гражданнарга психологик ярдәм күрсәтү; һөнәри укыту һәм өстәмә һөнәри белем бирү; вакытлыча эшкә урнашуны оештыру; эшсез гражданнарны хезмәт базарында социаль адаптацияләү; үз эшен ачуда булышлык күрсәтү (мәгълүмати-консультацион хезмәт күрсәтү).

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, республикада махсус хәрби операциядән кайткан гражданнарны, шул исәптән инвалидларны да, беренче чиратта эшкә урнаштырырга әзер эш бирүчеләр реестры алып барыла. Күрсәтелгән категориядәге гражданнар мәшгульлек хезмәте органнарына мөрәҗәгать иткәндә белгечләр эш эзләүчеләрне күрсәтелгән реестр белән таныштыралар. 2025 елның 17 декабренә реестрда республиканың 3,9 меңнән артык вакансия тәкъдим итәргә әзер 540тан артык эш бирүчесе бар.

Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәэмин итү үзәгендә махсус хәрби операция катнашучылары өчен кайнар элемтә телефоны эшли 8 (843) 564-11-11. Махсус хәрби операциядә катнашучылар өчен махсус вакансияләр ярминкәләре оештырыла (2025 елда 74 ярминкә һәм 36 эш бирүче көне).

Татарстан Республикасы мәшгульлек үзәге тарафыннан «Киләчәк яZмыш» махсус хәрби операциядә катнашучылар өчен социаль-хезмәткә яраклаштыру һәм тернәкләндерү программасы гамәлгә ашырыла, аның бурычы - һөнәри максатларга ирешү һәм гражданнарның әлеге категориясенең потенциалын ачу.

Татарстан Республикасында махсус хәрби операция ветераннары «Кадрлар» илкүләм проекты һәм «Татарстан Республикасы халкын эш белән тәэмин итүгә ярдәм итү» Татарстан Республикасы дәүләт программасы кысаларында иң кирәкле һөнәрләр буенча түләүсез һөнәри белем яисә өстәмә һөнәри белем ала алалар.

«Кадрлар» илкүләм проекты «Гражданнарның аерым категорияләренә һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру чараларын гамәлгә ашыру турында нигезләмәне раслау хакында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2025 елның 7 мартындагы 291 номерлы карары белән билгеләнгән аерым категорияләргә, шул исәптән махсус хәрби операция ветераннарына белем бирү программалары буенча укырга мөмкинлек бирде: пилотсыз очу аппаратлары операторларын укыту инструкторы, эретеп ябыштыручы, кузовларны төзәтүче, слесарь – ремонтчы, очу аппаратларын җыючы слесарь, механика җыю эшләре слесаре, ПУ станоклары операторы, йөк транспорты йөртүчесе, вездеход йөртүчесе, автобус йөртүчесе, оешмада мәгълүмати иминлекне тәэмин итү һ. б.

«Татарстан Республикасы халкын эш белән тәэмин итүгә булышлык күрсәтү» Татарстан Республикасы дәүләт программасы кысаларында Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән «Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәэмин итү үзәге» ДКУ белән эшсез гражданнарны һәм махсус хәрби операциядә катнашучыларны белем бирү программалары буенча укытуга дәүләт контрактлары төзелде: транспорт чараларын йөртүчеләрне «В» категориясеннән «С» категориясенә яңадан әзерләү, транспорт чараларын йөртүчеләрне «В» категориясеннән «С» категориясенә әзерләү, йөк төягеч йөртүче, мультироторлы пилотсыз машиналар операторы авиация системалары, мультироторлы пилотсыз авиация системаларын техник-көйләүче, 4 разрядлы сакчы һ. б.

2023 елдан башлап барлыгы 74 махсус хәрби операция катнашучысы укырга җибәрелгән, шул исәптән 2025 елда 53 махсус хәрби операция катнашучысы укырга

керешкән. Бу ветераннарның һөнәри җайлашуына системалы һәм максатчан якын килүләрен күрсәтә.

Әмма яңа һөнәри компетенцияләр алу - алга таба үсеш өчен нигез генә. Һәр ветеранны конкрет муниципаль берәмлектә адреслы карап тору үз эшләреңне тормышка ашыруда төп фактор булып кала.

Шуңа бәйле рәвештә, Вәкаләтле вәкил муниципаль берәмлекләр башлыкларына инвалид булган махсус хәрби операциядә катнашучыларны эшкә урнаштыру мәсьәләләрен, әйтик, инвалидлыгы булган катнашучыны кайда һәм нинди позициягә урнаштырырга мөмкин һәм үз бурычларын намус белән һәм лаеклы үтәгән хәрби хәрәкәтләр ветераннарының ихтыяҗларына һәм проблемаларына максималь игътибар күрсәтергә кирәклеген эш бирүчеләр белән җентекләп хәл итәргә тәкъдим итә.

Әлеге бүлекне тәмамлап, шуны билгеләп үтәргә кирәк, тулаем алганда, Вәкаләтле вәкилнең хисап чорындагы эше шуны күрсәтте: гамәлдәге кыенлыкларга карамастан, системалы якын килү, кызыксынган яклар – Россия Федерациясе Оборона министрлыгы, хәрби прокуратура органнары, хәрби частьләр, хәрби госпитальләр, Татарстан Республикасы Хәрби комиссариаты белән актив хезмәттәшлек уңай нәтиҗәләргә ирешергә мөмкинлек бирде. Гражданнарның хокукларын яклауга юнәлдерелгән эштә нәтиҗәле рәвештә хокукый һәм социаль ярдәм күрсәтелде. Бу гражданнарның дәүләт институтларына ышанычын ныгытуга һәм ил мәнфәгатьләрен яклаучыларның тормыш сыйфатын яхшыртуга ярдәм итә.

3. БҮЛЕК. ГРАЖДАН ХОКУКЛАРЫН ҺӘМ ИРЕКЛӘРЕН ЯКЛАУ

3.1. Сайлау һәм сайлану хокукы

Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил, гадәттәгечә, гражданнарның сайлау хокукларын тәэмин итүдә һәм яклауда актив катнаша, эшчәнлекнең әлеге юнәлешен кеше һәм гражданның конституциячел хокукларын һәм ирекләрен гамәлгә ашыруның төп элементларының берсе буларак карый.

2025 ел Татарстан Республикасы өчен төрле дәрәҗәдәге сайлаулар уздыруга бәйле әһәмиятле иҗтимагый-сәяси вакыйгалар белән билгеләп үтелде. Хисап чорында республика территориясендә Татарстан Республикасы Рәисен сайлаулар, 18 нче Мәләкәс бермандатлы сайлау округы буенча Татарстан Республикасы Дәүләт Советы депутатын өстәмә сайлаулар, шулай ук җирле үзидарәнең вәкиллекле органнарына 7 531 депутат сайлаулар узды.

Сайлаулар демократик хокукый дәүләтнең мөһим институты булып тора, гражданнарның дәүләт эшләре белән идарә итүдә катнашуының төп механизмнарының берсе һәм Россия Федерациясе Конституциясе гарантияләгән сайлау хокукларын турыдан-туры гамәлгә ашыру рәвеше булып тора. Сайлау процессында катнашу юлы белән гражданнар үз ихтыярларын белдерергә, социаль-икътисадый һәм иҗтимагый-сәяси үсеш өстенлекләрен билгеләргә, шулай ук гавами хакимият органнарын формалаштыруга йогынты ясарга мөмкинлек ала.

2025 елда Татарстан Республикасы Рәисен сайлаулар аеруча әһәмиятле булды, алар төп иҗтимагый-сәяси вакыйгага әверелде һәм якындагы биш елга республика үсешенең стратегик юнәлешләрен формалаштыруга йогынты ясады. Әлеге сайлау кампаниясе нәтиҗәләре социаль-икътисадый сәясәт өстенлекләрен, дәүләт идарәсе системасын камилләштерү юнәлешләрен, шулай ук Татарстан Республикасы халкының тормыш сыйфатын яхшыртуга юнәлдерелгән программаларны гамәлгә ашыруны билгеләде. Республика халкына үзләренең сайлау хокукын гамәлгә ашыру мөмкинлеге 2 752 участок сайлау комиссиясендә тәэмин ителде, аларның эшчәнлеге сан составы 500 кешедән артык булган 65 территориаль сайлау комиссиясе тарафыннан оештырылды. 2025 елда Татарстан Республикасы Рәисен сайлаулар беренче тапкыр Мәскәү шәһәрендәге экстерриториаль сайлау участогында, Татарстан Республикасының Россия Федерациясендәге Тулы вәкаләтле вәкиллегендә уздырылды.

2025 елгы сайлау кампанияләрен оештыру һәм уздыру барышында гражданнарның сайлау хокукларын тәэмин итүгә һәм яклауга Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе сизелерлек өлеш кертте. Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе тарафыннан масштаблы һәм системалы эшне, шулай ук гражданнарның ирекле һәм законлы ихтыяры сайлаулары өчен шартлар тудыруга юнәлдерелгән сизелерлек тырышлыкларны билгеләп үтәргә кирәк. Җаваплылыкның, профессиональлекнең югары дәрәҗәсе һәм сайлаучыларның мөрәҗәгатьләренә һәм ихтыяҗларына игътибарлы мөнәсәбәт сайлау процессының төрле этапларында сайлау хокукларын бозу ихтималын кисәтүгә ярдәм итте.

Гамәлдәге законнар нигезендә Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил компетенциясенә сайлаулар йомгакларын һәм нәтиҗәләрен бәяләүне уздыру керми. Шуның белән бергә Вәкаләтле вәкил сайлау кампанияләре

барышында гражданнарның сайлау хокуклары үтәлешенә мониторинг үткәрә. Хокук бозулар ихтималына оператив җавап бирү максатларында Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре тарафыннан тавыш бирү көнендә «кайнар элемтә» оештырылды, ә Вәкаләтле вәкилнең җәмәгатьчелек ярдәмчеләре турыдан – туры «урыннарда» - республиканың муниципаль берәмлекләрендә һәм шәһәр округларында, сайлау участокларында эшчәнлек алып барды. Үз эшләре барышында алар һәр гражданның сайлауларда катнашу хокукын гамәлгә ашыру мөмкинлеге булсын өчен билгеләнгән процедураларның үтәлешенә, тавыш бирүне оештыру шартларына һәм сайлау участокларының һәркем файдалана алырлык булуына игътибар иттеләр.

«Кайнар элемтә» телефоны аша гражданнарның сайлау хокукларын яклау мәсьәләләре буенча 21 мөрәҗәгать керде. Гражданнарны еш кына сайлау участогының урнашу урыны, сайлау көнендә булган урында тавыш бирү мөмкинлеге, участокта күзәтүче сыйфатында булу, шулай ук тавыш бирүчеләрнең гомуми исемлегендә тәртип номерын бирүдән баш тартуның законлы булуы белән бәйле мәсьәләләр кызыксындырды.

Кергән мөрәҗәгатьләрне карау нәтиҗәләре буенча гражданнарның сайлау хокукларын бозулар теркәлмәде. Барлык мөрәҗәгатьләр дә оператив режимда каралды, аларның берсе дә игътибарсыз калмады.

Шунысы куанычлы, 2024 елда узган сайлаулар белән чагыштырганда, 2025 елда гражданнардан теркәлү урыны буенча булмаган теләсә кайсы уңайлы сайлау участогында тавыш бирү мөмкинлегенә кагылышлы мөрәҗәгатьләр саны сизелерлек кимеде. Бу тенденция халыкның мәгълүматлылыгы һәм аңлату эшенең нәтиҗәлелеге артуын күрсәтә.

Сайлаучыларның хокукый мәгълүматлылыгы үсешенә, шул исәптән хисап чорында гамәлгә ашырылган мәгълүмати-агарту чаралары да ярдәм итте. Беренче тапкыр Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясенең Кремль яр буенда урнашкан «Сайлау ноктасы» мәгълүмат үзәге сайлау кампаниясенең бөтен актив фазасы дәвамында эш алып барды. Аның эшчәнлеге кысаларында барлыгы 169 төрле чара уздырылган.

2025 елгы сайлау кампанияләренә әзерлек кысаларында 2025 елның 15 июлендә Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе рәисе А.С. Кондратьев белән берлектә «Сайлау ноктасы» мәгълүмат үзәгендә уртак брифинг уздырды. Чара барышында гражданнарның сайлау хокукларын яклау, сайлаучыларның барлык категорияләре өчен сайлау участокларыннан файдалану мөмкинлеген тәэмин итү мәсьәләләре, шулай ук Татарстан Республикасы территориясендә төрле дәрәҗәдәге сайлауларны уздыруга әзерлекнең төп юнәлешләре каралды.

Моннан тыш, 2025 елның 1 августыннан 30 августына кадәр Татарстан Республикасында сайлаучыларга Татарстан Республикасы Рәисен сайлаулар турында өстәмә мәгълүмат бирү проекты гамәлгә ашырылды. Казан, Чаллы, Түбән Кама, Әлмәт, Яшел Үзән һәм Бөгелмә шәһәрләрендә – сәүдә үзәкләре янында, паркларда һәм скверларда, предприятиеләр янында, шулай ук көн саен Казан шәһәренең Кремль яр буендагы «Сайлау ноктасы» мәгълүмат үзәгендә – сайлау комиссияләре әгъзалары һәм волонтерлар сайлаулар турында мәгълүмати материаллар тараттылар, тавыш бирү рәвешләрен һәм срокларын аңлаттылар, шулай ук гражданнарның тәкъдимнәрен һәм мөрәҗәгатьләрен җыйдылар.

Сайлау кампанияләрен уздыру барышында халыкка алда торган сайлаулар турында киң мәгълүмат бирелде: ике дәүләт телендә 498 мең плакат, 215 баннер, һәм башка мәгълүмати материаллар урнаштырылды, дүрт телеканалда тематик тапшырулар эшләтеп җибәрелде, «кайнар элемтә» эше оештырылды, аңа 870 шалтырату килде. 2025 елның 1 сентябреннән 7 сентябренә кадәр генә дә сайлаулар турында 1 430 мәгълүмати материал бастырылган, шуларның 432се – массакүләм мәгълүмат чараларында һәм 998е – социаль челтәрләрдә.

Гражданнарның сайлау хокукларын үтәү мониторингын гамәлгә ашыру барышында Вәкаләтле вәкил төрле тормыш шартлары аркасында сайлаулар уздырыла торган урыннарга шәхсән бара алмаган затларга аерым игътибар бирә. Һәр граждан өчен сайлау процессыннан һәркем файдалана алырлык булуны тәэмин итү конституциячел сайлау хокукларын тулы күләмдә гамәлгә ашыруның төп гарантиясе булып тора.

Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясенең инвалид гражданнарның сайлау хокукларын тәэмин итү буенча эш төркеме составына керә. 2025 елның 1 июленә Татарстан Республикасында 274,7 мең инвалид граждан яши иде, шуларның 43,5 меңен күрү, ишетү һәм терәк-хәрәкәт аппараты буенча инвалид сайлаучылар тәшкил итә.

2025 елның 14 сентябрендә бердәм тавыш бирү көнендә сайлау кампанияләрен әзерләгәндә һәм уздырганда сайлау участокларының территориаль һәм инфраструктур яктан һәркем файдалана алырлык булуына зур игътибар бирелде. Бүгенге көндә республика сайлау участокларының 93,6% ы биналарның беренче катларында урнашкан, шуның белән халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренә йөрү уңайлылыгын һәм куркынычсызлыгын тәэмин итәләр. Шул ук вакытта икенче катларда 173 сайлау участогы урнашкан, бу сайлау инфраструктурасының һәркем файдалана алырлык булуын тагын да арттыру буенча эшнең актуальлеге саклануын күрсәтә.

Бәян ителгәннәрне исәпкә алып, Татарстан Республикасы муниципаль районнары һәм шәһәр округлары җитәкчеләренә сайлау кампанияләре кысаларында эшләүче барлык сайлау участокларын биналарның беренче катларына күчерү, шулай ук сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән гражданнар өчен уңайлы мохит оештыру буенча өстәмә чаралар күрү мөмкинлеген карауны тәкъдим итү максатка ярашлы була.

Тавыш бирү биналарына тоткарлыксыз керү мөмкинлеген тәэмин итү кысаларында 1 782 бина пандуслар белән җиһазландырылган, аларда 2 117 сайлау участогы урнашкан. Моннан тыш, хәрәкәт аз булган сайлаучыларга тавыш бирү уңайлылыгы өчен 1 240 сайлау участогында тавыш бирү өчен махсус кабиналар урнаштырылган. Күрү сәләте бозылган сайлаучылар өчен барлык сайлау участокларына бюллетень тутыру өчен рельефлы-нокталы Брайль шрифтын кулланып әзерләнгән трафаретлар, шулай ук рус һәм татар телләрендә эре шрифт белән башкарылган «Кандидатлар турында белешмәләр» брошюралары тапшырылды.

Моннан тыш, 2025 елның 14 сентябрендә бердәм тавыш бирү көнендә ишетү буенча мөмкинлекләре чикләнгән сайлаучылар өчен мобиль кушымта ярдәмендә русча ишарәләр телен кулланып, консультация ярдәме алу мөмкинлеге бирә торган махсус хезмәт - 112 сервисы эшләде.

Тавыш бирү көнендә Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил тарафыннан 2 нче тикшерү изоляторында суд карары закон көченә кермәгән шикләнелүчеләрнең, гаепләнүчеләрнең һәм хөкемгә тартылучыларның

сайлау хокуклары үтәлеше мониторингы уздырылды. Вәкаләтле вәкил әлеге учреждениедә эшли торган сайлау участогында тавыш бирүне оештыру һәм аның барышы белән танышты. Сайлау хокукларын бозулар ачыкланмады, тавыш бирү процессы гамәлдәге законнар таләпләренә туры китереп башкарылды.

Моннан тыш, сайлау хокукларын үтәү мониторингы кысаларында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилнең Бөгелмә, Чистай һәм Минзәлә муниципаль районнарыннан җәмәгатьчелек ярдәмчеләре тиешле муниципаль берәмлекләр территориясендә урнашкан тикшерү изоляторларында булдылар: болар - Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең «3 нче тикшерү изоляторы», Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең «5 нче тикшерү изоляторы» һәм “4 нче тикшерү изоляторы”.

Сак астында тотылучы затларның сайлау хокукларын гамәлгә ашыру кысаларында шулай ук беренче тапкыр теркәлү урыны буенча тавыш бирү мөмкинлеге тәэмин ителде. Нәтиҗәдә, Россия Федерациясенең башка субъектларында теркәлгән 45 сайлаучы, республика территориясендәге дүрт тикшерү изоляторында булып, үз төбәкләре башлыкларын сайлауда катнашты. Бер үк вакытта Россия Федерациясенең башка субъектларының тикшерү изоляторларында Татарстан Республикасы Рәисе сайлауларында Татарстан Республикасы территориясендә теркәлгән 82 сайлаучы тавыш бирде.

Моннан тыш, сайлауларны уздыру чорында Вәкаләтле вәкил һәм Аппарат хезмәткәрләре Татарстан Республикасы Иҗтимагый палатасында җәелдерелгән сайлауларны Иҗтимагый күзәтү штабы һәм вәзгыять үзәге мәйданчыгында гражданнарның сайлау хокуклары үтәлешен күзәттеләр. Күзәтү гражданлык җәмгыятен үстерү һәм Кеше хокуклары буенча Россия Федерациясе Президенты каршындагы Совет әгъзасы, Санкт-Петербург Закон чыгару собраниесе депутаты А.А. Малькевич белән берлектә үткәрелде. Штаб эше кысаларында Вәкаләтле вәкил һәм Аппарат хезмәткәрләре республика муниципаль районнары белән видеоэлемтәләрдә катнаштылар, бу тавыш бирүнең барышы, сайлау участоклары эшен оештыру, сайлаучыларның кәефе турында, шулай ук аз хәрәкәтләнүче гражданнар һәм махсус шартларга мохтаҗ халыкның башка категорияләре өчен тавыш бирү шартларын тәэмин итү турында оператив режимда мәгълүмат алырга мөмкинлек бирде.

2025 елгы сайлау кампанияләрендә тавыш бирү чорында ялда булган махсус хәрби операциядә катнашучылар да актив катнашты. Актив сайлау хокукына ия һәм Татарстан Республикасы территориясеннән читтә махсус хәрби операция уздыру зонасында булган гражданнарның сайлау хокукларын гамәлгә ашыруны тәэмин итү максатларында Татарстан Республикасы Рәисен сайлаулар уздырганда Донецк Халык Республикасы, Луганск Халык Республикасы һәм Херсон өлкәсе территорияләрендә урнашкан хәрби частьләрдә экстерриториаль сайлау участоклары оештырылды. Россия Федерациясенең күрсәтелгән субъектларында барлыгы биш экстерриториаль сайлау участогы эшләде.

Сайлауларның үзенчәлекле үзенчәлеге булып, гражданнарның гаиләләре белән тавыш бирүдә актив катнашуы тора, бу гражданлык җаваплылыгы һәм буыннар дәвамлылыгы традицияләренең саклануын һәм ныгытылуын күрсәтә. Ата-аналарның һәм балаларның тавыш бирү процессында бергәләп катнашуы үсеп килүче буынның сайлаулар институтына ихтирамлы мөнәсәбәтен һәм республиканың иҗтимагый тормышында катнашуның әһәмиятен аңлауны формалаштыра. Уңай атмосфера

тудыру һәм халыкны җәлеп итү өчен мәдәни-агарту чаралары, шул исәптән сайлау процессына багышланган концерт программалары һәм махсус яңалыклар чыгарылышлары оештырылды. Өстәмә рәвештә «Бөтен гаилә белән сайлауларга» бәйгесе үткәрелде, анда 95 836 кеше катнашты. Бәйгедә җиңүчеләр «Sollers ST8» автомобильләреннән ачкычлар алдылар.

Югарыда санап үтелгән барлык чаралар 2025 елның 14 сентябрендә бердәм тавыш бирү көнендә Татарстан Республикасы территориясендә сайлау кампанияләрен оешкан төстә, гамәлдәге законнарга төгәл туры китереп, ачык һәм легитим рәвештә уздырырга мөмкинлек бирде. Кертелә торган яңалыклар һәм алымнар, сайлау системасын камилләштерүгә һәм гражданнарның сайлау хокукларын гамәлгә ашыруның сыйфатын яхшыртуга ярдәм итеп, үзләренең нәтиҗәлелеген һәм кирәклеген исбатладылар. Законлылыкның үтәлешен оештыру һәм контрольдә тотуның ирешелгән дәрәҗәсе халыкның ихтыярын ирекле белдерү, процессның үтә күренмәлелеген тәэмин итү һәм гражданнарның хакимият институтларына ышанычын ныгыту өчен шартлар тудырды.

4.1. ХЕЗМӘТ ӨЛКӘСЕНДӘ ГРАЖДАННАРНЫҢ ХОКУКЛАРЫН ГАМӘЛГӘ АШЫРУ

Гражданнарның хезмәт хокуклары гарантияләрен ныгытуның эзлекле дәүләт сәясәте законнарны камилләштерүдә чагылыш тапты. 2025 елның 1 мартыннан Россия Федерациясе Хезмәт Кодексында хезмәт өлкәсендә остазлык буенча эш башкаручы хезмәткәрләрнең эш мөнәсәбәтләрен җайга салучы 351.8 нче маддәсе кертелде. Әлеге маддә «Хезмәт өлкәсендә остазлык» төшенчәсен ныгыта һәм остазларның хезмәтенә түләү һәм рәсмиләштерү тәртибен билгели. Остаз итеп билгеләү бары тик хезмәт шартнамәсе яисә аңа өстәмә килешү нигезендә генә гамәлгә ашырыла, шул ук вакытта остазлык ирекле характерда була.

Россия Федерациясе Конституция судының 2023 елның 15 июнендәге 32-П номерлы карарын гамәлгә ашыру максатларында, хисап елында РФ Хезмәт Кодексының 135 маддәсендә күмәк шартнамәләрдә, килешүләрдә һәм локаль норматив актларда премияләр түләү төрләрен, күләмнәрен, сорокларын, нигезләрен һәм шартларын билгеләүгә таләпләр билгеләнде. Бу вакытта эшнең сыйфаты, нәтиҗәлелеге һәм дәвамлылыгы, шулай ук дисциплинар түләтүләр булу-булмавы исәпкә алына.

2025 елда «Россия Федерациясе Хезмәт кодексына үзгәрешләр кертү турында» 2024 елның 13 декабрендәге 470-ФЗ номерлы Федераль закон үз көченә керде, аның нигезендә Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән очракларда берьюлы эшләгәндә эш вакыты озынлыгын чикләү алынды.

2025 елның 15 ноябреннән Россиядә гражданнарга хезмәт бәхәсләрендә түләүсез юридик ярдәм алу мөмкинлеген киңәйтә торган үзгәрешләр үз көченә керде. Хәзер кайбер эш низаглары буенча судка мөрәҗәгать иткәндә гражданнар түләүсез профессиональ юридик ярдәмгә исәп тота алалар.

Моннан тыш, 2025 елдан Хезмәт һәм мәшгульлек буенча федераль хезмәт «соры» мәшгульлекне кулллануда күренгән эш бирүчеләр реестрын алып бара башлады, әйтик, хезмәт килешүләре урынына гражданлык-хокукый характердагы килешүләрне явызларча кулланалар яки хезмәт законнары буенча хезмәткәрләрне рәсмиләштерүдән читләшәләр икән.

2025 елның 1 гыйнварыннан минималь хезмәт хакы күләме (МРОТ) 17% ка диярлек арттырылды һәм аена 22 440 сум тәшкил итте.

Бу яңалыклар дәүләтнең хезмәт мөнәсәбәтләрен модернизацияләүгә комплексы якын килүен күрсәтә, ул хезмәткәрләрнең ачыклыгын, гаделлеген һәм якланганлыгын арттыруга юнәлдерелгән.

Гражданнарның хезмәт хокукларын яклау буенча Вәкаләтле вәкил эшчәнлеге

Гражданнарның хезмәт хокукларын яклау өлкәсендә Вәкаләтле вәкилнең эшчәнлеге күпкырлы һәм системалы характерда була, ул хокук бозуларны кисәтүне дә, аларның барлыкка килү фактларына оператив җавап бирүне дә үз эченә ала.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил эш бирүчеләр һәм хезмәткәрләр арасында аңлату эшләре алып барып, хезмәт хокукларын бозуларны кисәтүгә аерым игътибар бирә. Әлеге эшчәнлек кысаларында хокукый грамоталылыкны арттыруга һәм хезмәт законнарын үтәү культурасын формалаштыруга юнәлдерелгән консультация

очрашулары оештырылды. Хезмәт хакын вакытында түләү, хезмәтне саклау нормаларын үтәү, шулай ук дискриминацияне һәм нигезсез эштән азат итүне булдырмау мәсьәләләренә аерым игътибар бирелде.

Шулай ук Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Хезмәт, мәшгульлек һәм социаль яклау министрлыгы, Татарстан Республикасы Дәүләт хезмәт инспекциясе, Татарстан Республикасы Прокуратурасы органнары, Татарстан Республикасы Профсоюзлар федерациясе, җирле үзидарә органнары белән хезмәт өлкәсендә гражданнарның хокукларын гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча хезмәттәшлекне дәвам итте.

2025 елда Вәкаләтле вәкил эшчәнлегенең мөһим аспекты булып, шулай ук хезмәт законнарындагы үзгәрешләрне күзәтү һәм аларның хезмәт өлкәсендәге эшләрнең реаль торышына йогынтысын бәяләү торды.

Әлбәттә, гражданнарның шикаятьләрен һәм мөрәҗәгатьләрен карау Вәкаләтле вәкилнең төп бурычы булып тора. Хисап чорында гражданнарның хезмәт хокукларына кагылышлы 80нән артык мөрәҗәгать алынган.

Хезмәткәрләрнең хезмәт өчен түләүгә хокукларын яклау

Хисап елында Татарстан Республикасы Идел буе федераль округы төбәкләре арасында хезмәт хакы дәрәҗәсе буенча лидерлыкны саклап калды. 2025 елның гыйнвар-октябрь айларында уртача айлык хезмәт хакы 20,7% ка арткан һәм 86 934,6 сум тәшкил иткән, ә реаль хезмәт хакы – 109,9 %.

Шул ук вакытта хезмәт хакының тармакара дифференциациясе саклана. Аерым алганда, минималь күрсәткечләр күчемсез милек белән операцияләр өлкәсендә күзәтелә, анда уртача түләү 52,9 мең сум тәшкил итә.

Районнар буенча түбән хезмәт хакы Чүпрәле муниципаль районында - 56 779,3 сум, Балык Бистәсе муниципаль районында - 57 211,9 сум, Тәтеш муниципаль районында– 57 344,8 сум. Шул вакытта бу күрсәткеч Алабуга муниципаль районында – 205 996,8 сум, Югары Ослан муниципаль районында – 202 886,0 сум, Лаеш муниципаль районында – 117 496,8 сум.

Татарстан Республикасы Прокуратурасы мәгълүматларына караганда, 2025 ел башыннан республикада хезмәт хакы буенча бурыч 38 оешмада 1034 хезмәткәр алдында 60 тан 146 млн сумга кадәр арткан. Иң зур бурычлар җитештерү һәм төзелеш өлкәсендәге предприятиеләрдә (Казан, Чаллы, Азнакай, Бөгелмә, Чистай, Ютазы муниципаль районнары) барлыкка килгән. Җавап чаралары белән 450 млн. сумнан артык хезмәт хакы буенча бурыч түләнгән, шуларның 31 млн.сумы – банкрот оешмаларның бурычы.

2025 елның III кварталында бурыч, 2025 елның I кварталы белән чагыштырганда, 19,4% ка, яисә хезмәт хакын минималь хезмәт хакыннан түбәнрәк түләүче 93 оешмага (480 дән 387 оешмага кадәр) кимегән. Шул ук вакытта минималь хезмәт хакы күләмен бозган оешмаларның күбесе сәүдә, шәхси сак агентлыклары эшчәнлегенә, йөк ташуга керә.

2025 елда шундый 87 оешма ачыкланган, аларда 265 хезмәткәргә хезмәт хакы минималь хезмәт хакыннан түбәнрәк түләнгән. Нәтиҗәдә бюджетка һәм хезмәткәрләргә 1 млн. сумга якын акча күчерелгән.

Югарыда бәян ителгәннәргә бәйле рәвештә, Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең һәм шәһәр округларының җирле үзидарә

органнарына хезмәткә түләү дәрәҗәсен арттыруны тәэмин итү, хезмәткәрләрнең хезмәткә түләүнең минималь күләме өлешендә социаль гарантияләрен үтәү буенча контроль-күзәтчелек органнары һәм Россия Пенсия һәм социаль иминиятләштерү фондының Татарстан бүлеге белән тыгыз хезмәттәшлектә, эш бирүчеләр белән эшне көчәйтергә тәкъдим итә.

Хокук яклау эшчәнлеге нәтиҗәләре шуны күрсәтә: хезмәт өчен түләү мәсьәләләре белән берәттән, гражданнарның хезмәт мөнәсәбәтләрен рәсмиләштерү мәсьәләсе дә актуаль булып кала.

Республикада прокуратура органнары тарафыннан хезмәт функцияләрен башкаручы гражданнар белән хезмәт мөнәсәбәтләрен рәсмиләштерүдән баш тарткан яисә факттагы хезмәт мөнәсәбәтләрен яшерү максатында хезмәткәрләр белән граждан-хокук шартнамәләре төзегән 48 оешма һәм шәхси эшмәкәр ачыкланды.

Хезмәт эшчәнлеген хезмәт шартнамәсе төземичә башкаруга карата шикаятьләр шулай ук Вәкаләтле вәкил адресына да килде. Мондый очракларда мөрәҗәгать итүчеләргә хезмәт мөнәсәбәтләре булу фактын билгеләү максатыннан үз хокукларын яклауны сорап суд органнарына мөрәҗәгать итү кирәклеге турында аңлатмалар бирелде. Кайбер очракларда прокуратура органнарына тикшерү уздыру һәм прокурор йогынтысы чараларын күрү өчен мөрәҗәгатьләр җибәрелде.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкил адресына «ЭДЭКС» ҖЧҖнең хокуксыз гамәлләре һәм аңа тиешле акчаларны хезмәт күрсәтү шартнамәсе буенча түләмәү турында граждан С.мөрәҗәгате кергән.

Мөрәҗәгать итүче хәбәр иткәнчә, әлеге оешма эшкә урнашканда хезмәт шартнамәсе төзүдән баш тарткан, хезмәт шартнамәсе урынына хезмәт күрсәтүгә шартнамә төзелгән. Мөрәҗәгать иткән вакытта оешманың мөрәҗәгать итүче С.алдында хезмәтләр өчен түләү буенча бурычы 47 865 сум тәшкил иткән.

Тикшерү нәтиҗәләре буенча Югары Ослан прокуратурасы тарафыннан “ЭДЭКС” ҖЧҖ җитәкчесенә күрсәтмә чыгарылган, юридик затка карата административ хокук бозу турында эш кузгатылган, ул РФ КоАП 5.27 маддәсенең 4 өлешендә каралган.

Күләгәдәге мәшгульлектән чыгару максатында республикада формаль булмаган мәшгульлеккә каршы көрәш буенча ведомствоара комиссия һәм аның эшче төркемнәре эше оештырылды.

Ел йомгаклары буенча рәсми булмаган мөнәсәбәтләр урынына 15 895 хезмәт килешүе төзелгән.

Формаль булмаган эш белән тәэмин итүнең кимүе буенча иң югары күрсәткечләр Апас, Азнакай, Чистай, Кама Тамагы, Нурлат, Лаеш муниципаль районнарында.

Шул ук вакытта Хезмәт министрлыгы һәм прокуратура органнары биргән мәгълүматны анализлау Мамадыш, Минзәлә һәм Теләче муниципаль районнарында ел дәвамында хезмәт мөнәсәбәтләрен легальләштерү буенча планлы эш алып барылмаганлыгын күрсәтә.

Гражданнарның хокуклары бозылуга юл куймау максатларында Вәкаләтле вәкил муниципаль берәмлекләрдә формаль булмаган мәшгульлеккә каршы тору буенча ведомствоара комиссиягә һәм аның эшче төркемнәренә, башкарылган эшнең тотрыклылыгы һәм даимилеге кебек хезмәт мөнәсәбәтләренең булуына, хезмәткәрнең эш бирүче кагыйдәләренә һәм күрсәтмәләренә буйсынуына; түләүнең даимилегенә аерым игътибар бирәп, формаль булмаган мәшгульлек куркынычы булган эш бирүчеләрне актив тыңларга тәкъдим итә. Граждан кеременең нигезен тәшкил итә торган түләүләр; эш урыны һәм кирәкле ресурслар бирүне дә кертеп, хезмәт

шартларын тәэмин итү; хезмәт һәм ял (отпусклар, ял көннәре) режимын үтәүгә аерым игътибар бирергә кирәк.

Хезмәт мөнәсәбәтләре өлкәсендә Вәкаләтле вәкил адресына кергән мөрәҗәгатьләрнең күпчелеге хезмәткә түләү мәсьәләләренә кагыла. Татарстан Республикасында прокуратура органнары һәм Дәүләт хезмәт инспекциясе белән тыгыз хезмәттәшлек нәтиҗәсендә кергән шикаятьләрнең шактый өлеше уңай хәл ителде.

Мәсәлән, Казан шәһәренең Совет районы прокуратурасы вәкиле инициативасы белән Татарстан Республикасында Дәүләт хезмәт инспекциясе белән берлектә граждан М.ның хезмәт хакын түләү мәсьәләсенә кагылышлы мөрәҗәгате буенча «Л. И. С.» ҖЧҖгә карата тикшерү үткәрелде. Тикшерү барышында хезмәт хакын түләү тәртибен һәм срокларын бозулар ачыкланды. Ачыкланган хокук бозулар белән бәйле рәвештә Казан шәһәренең Совет районы прокуратурасы тарафыннан оешма директоры адресына закон бозуларны бетерү турында күрсәтмә бирелгән.

Вәкаләтле вәкилнең хокук яклау практикасы шулай ук эш бирүчеләр тарафыннан эштән тыш эш, бәйрәм көннәрендә эшләү һәм хезмәт хакын тоткарлаган өчен компенсацияләр түләү өлешендә хезмәткәрләрнең хезмәт хокуклары бозылу турында сөйли.

Граждан М. ның Татарстан Республикасы Прокуроры урынбасары белән берлектә гражданнарны кабул итү кысаларында Вәкаләтле вәкил адресына Казан шәһәренең «Азино» «балалар иҗаты үзәге» МБУ тарафыннан аның хезмәт хокуклары бозылуга кагылышлы мөрәҗәгате ачык мисал булып тора.

Мөрәҗәгатьне карау барышында Казан шәһәренең Совет районы прокуратурасы тарафыннан хезмәт законнарын бозу фактлары ачыкланды, алар эштән тыш эш өчен, бәйрәм көннәрендә эшләргә тиешенчә түләмәүдә, шулай ук хезмәт хакын вакытында түләмәүдә чагыла.

Тикшерү нәтиҗәләре буенча, Казан шәһәренең Совет районы прокуратурасы тарафыннан Казан шәһәренең «Азино» «балалар иҗаты үзәге» МБУ һәм «Казан шәһәренең муниципаль учреждениеләренә бухгалтерлык хезмәте күрсәтү үзәге»нә күрсәтмәләр бирелде. Тәкъдимнәр каралды һәм канәгатьләндерелде: ике вазыйфаи зат дисциплинар җаваплылыкка тартылды. Күрелгән чаралар нәтиҗәсендә мөрәҗәгать итүчегә 75 753,42 сум күләмендә тоткарлык өчен компенсация белән хезмәт хакы түләнде.

Кайбер очракларда өстәмә хезмәт өчен түләү өлкәсендә хокук бозулар массакүләм характерда була.

Әйтик, 2025 елда Татарстан Республикасы Прокуратурасы тарафыннан Россия Гадәттән тыш хәлләр министрлыгының Татарстан Республикасы буенча Баш идарәсендә эштән тыш эшләрне вакытында исәпләмәү фактлары ачыкланды. Өстәмә эш башкарган өчен түләнмәгән акчаларның гомуми суммасы 2625 хезмәткәр алдында 98 млн. сум тәшкил иткән. Татарстан Республикасы Прокуратурасы катнашканнан соң Россия Гадәттән тыш хәлләр министрлыгының ТР буенча Баш идарәсе барлык хезмәткәрләргә карата яңадан исәп-хисап ясады, ике вазыйфаи зат җаваплылыкка тартылды.

Халыкны эш белән тәэмин итүгә ярдәм итү

Татарстан Республикасында мәшгульлек күрсәткечләре югары - тиешле яшьтәге халык санныннан 62,4% яисә 2043,4 мең кеше (2025 елның август-октябрь айлары), федераль күрсәткеч – 61,8%, Идел буе федераль округы күрсәткече – 60,5%.

Шул ук вакытта республикада тарихи яктан түбән эшсезлек, МОТ методологиясе буенча – 1,7 %, ягъни 35,6 мең кеше. 3,3 мең эшсез исәптә тора. Гражданнар арасында эшсезлек тотрыклы рәвештә 34 яшькә кадәр кими – 3,6% (2024 елда – 4%).

«Кадрлар» илкүләм проекты кысаларында эш эзләүнең заманча инструментларын кертү, һәр эш эзләүчегә индивидуаль якын килү, эш бирүчеләр белән тыгыз хезмәттәшлек итү эшсез гражданнарны эшкә урнаштыру санының артуына ярдәм итә.

2025 елда халыкны эш белән тәэмин итү үзәкләренә эш эзләү максатыннан 26 мең кеше мөрәҗәгать иткән, 17,6 мең кеше эшкә урнаштырылган (мөрәҗәгать итүчеләрнең 68% ы). Модернизация кысаларында персоналны сайлау тизлеге 20% ка арткан, ә эшкә урнашу вакыты 2,5% ка кимегән.

Мәшгульлек дәрәҗәсе югары булуга карамастан, 2032 елга кадәр фаразлар аерым тармакларда кадрларга ихтыяҗ зур булуын күрсәтә. Иң зур ихтыяҗ эшкәртү производствосында — якынча 8,1 мең кеше, шулай ук мәгариф һәм сәламәтлек саклау өлкәләрендә — һәрберсендә 7 мең белгеч кирәк булыр дип көтелә. Моннан тыш, транспорт һәм саклау (6 мең), төзелеш (4 мең) хезмәткәрләренә ихтыяҗ бар. Шул ук вакытта ваклап сатуга кадрларга ихтыяҗ кимү күзәтелә — елына якынча 1 меңгә, шулай ук азык-төлек продуктлары, мебель, резина һәм пластмасса әйберләр, полиграфия җитештерүгә. Бу тенденцияләр хезмәт ресурсларын тигез итеп бүлүне таләп итә, бу бары тик хезмәткәрләрне вакытында һәм сыйфатлы итеп яңадан әзерләгәндә, шулай ук һөнәри белем бирү системасын актив үстергәндә генә мөмкин.

Кадрларны һөнәри күчерү бурычы өлешчә кыска вакытлы һөнәри белем бирү һәм өстәмә һөнәри белем бирү инструментлары белән хәл ителә.

2025 елда республиканың мәшгульлек хезмәте органнары аша 10 мең өлкән кеше укыган.

Эш бирүченең укудан соң эшкә урнаштыру яки эшне саклап калу йөкләмәсе астында укыту укучыларның 85% тан артыгын мәшгульлек белән тәэмин итәргә мөмкинлек бирә, бу планлы күрсәткечләрдән артып китә.

Республиканың һөнәри белем бирү системасына да мәшгульлекнең тармак структурасын оптимальләштерүгә җайлашырга кирәк. Югары белемле белгечләргә еллык уртача ихтыяҗ 19 мең кеше, ягъни гомуми ихтыяҗның 40% тәшкил итә, Урта һөнәри белемле белгечләргә – 28 мең кеше, яки ихтыяҗның 55% составляет тәшкил итә, шул исәптән урта звено белгечләренә – 13 мең кеше, квалицияле эшчеләргә – 15 мең кеше.

Әлеге мәгълүматларны һәм урта һөнәри белем бирү мәгариф оешмалары системасының сыйдырышлылыгын исәпкә алып, 2026/2027 уку елына республика бюджеты акчалары исәбеннән урта һөнәри белем бирү программалары буенча кабул итүнең контроль саннарының гомуми күләме – 16 720 уку урыны (13 062 уку урыны – урта звено белгечләре әзерләү һәм 3 658 урын-квалификацияле эшчеләр әзерләү).

Ел саен икътисадның реаль секторы ихтыяҗлары кысаларында кабул итүнең контроль саннары арта, эш бирүчеләр таләп итмәгән уку программалары буенча кабул итү күләмнәре кими.

Мәсәлән, «КАМАЗ» АҖ, «АЛАБУГА» МИЗ өчен «Машина төзелеше» белгечлеге буенча әзерлек күләме 20% ка арттырылган, «Юриспруденция» белгечлеге буенча кабул итү күләме 28% ка кимителгән.

Югарыда бәян ителгәннәргә бәйле рәвештә Вәкаләтле вәкил эш бирүчеләрне урта һөнәри белем бирү мәгариф оешмаларының уку программаларын формалаштыруда актив катнашырга чакыра. Мондый алым предприятиеләрнең ихтыяҗларын якынча исәпкә алырга һәм заманча икътисад шартларында нәтиҗәле эшләргә әзер белгечләр чыгаруны тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.

Эштән азат ителгәндә хезмәткәрләрнең хокукларын яклау

Хезмәткәрләрнең хокуклары еш бозыла торган тагын бер социаль әһәмиятле өлкә – эштән азат итү процессында барлыкка килә торган хезмәт бәхәсләре. Мондый ситуацияләрне хәл итү гадел һәм аңлаешлы законнарга нигезләнергә тиеш. Болар барысы да ахыр чиктә хезмәт хокукының мөһим аспектын чагылдыра - хезмәт хокук мөнәсәбәтләрендә катнашучыларның хокукларын үтәү гарантияләрен тәэмин итү.

Эш бирүче инициативасы белән эштән азат ителгәндә, хезмәткәр эш бирүчегә караганда азрак якланган хәлдә кала, димәк, ул үз хокукларын яклауның өстәмә гарантияләренә дәгъва кылырга хокуклы.

Эштән азат ителгәндә гражданнарның хокукларын яклау мәсьәләләре Вәкаләтле вәкил адресына кергән мөрәҗәгатьләрдә берничә тапкыр күтәрелә. Гариза бирүчеләр эштән китүгә җитәрлек хокукый нигезләрсез зарланалар, эштән китәргә мәҗбүр итү очраклары турында хәбәр итәләр, түләмәү яисә эштән киткәндә тиешле суммаларны вакытында түләмәү очраклары була.

2025 елның августында Вәкаләтле вәкил адресына Казан шәһәрендә яшәүче гражданка Е.дан гариза килде, ул шәхси эшмәкәр Коробов Т. В. да сатучы-консультант вазыйфасыннан азат ителгәндә (оешма Архангельск өлкәсендә теркәлгән) аңа исәп-хисап ясалмавы, шулай ук эштән азат итү турындагы боерык белән таныштырмаулары турында хәбәр итте.

Архангельск өлкәсе һәм Ненец автономияле округы прокуратурасы вәкиле мөрәҗәгате нигезендә тикшерү уздырылды. Тикшерү барышында гражданка Е.ның эштән китү турындагы боерык белән танышмау факты ачыкланды. Шуңа бәйле рәвештә 2025 елның 29 сентябрендә Котласск районара прокуроры тарафыннан шәхси эшмәкәр Т.В. Коробовка карата РФ КоАП 5.27 маддәсенең 1 өлеше буенча административ эш кузгатылды.

Контроль-күзәтчелек органнарына мондый мөрәҗәгатьләрне тикшерүне уздыруны сорап мөрәҗәгать итү белән беррәттән, Вәкаләтле вәкил шулай ук хокук бозулар булган оешмаларның җитәкчеләренә аларны оператив рәвештә бетерү максатында, шул исәптән оешмага барып мөрәҗәгать итү шартларын тикшерү юлы белән дә үз позициясен белдерде.

Әйтик, 2025 елның ноябрендә Вәкаләтле вәкил адресына 2024 елның 16 февралендә «Идел» «яшьләр үзәге»нә эшкә кабул ителгән гражданка Г.мөрәҗәгате кергән. Эшкә урнашканнан бирле мөрәҗәгать итүче вакытлыча эшкә яраксызлыкта булган, барлыгы 273 көн.

Гражданка Г. раславынча, авыру сәбәпле озак вакыт булмавы оешма җитәкчелеге тарафыннан тискәре мөнәсәбәт формалашуга китергән. 2025 елның 24 октябрендә,

чираттагы хастаханәдән чыкканнан соң, «Идел» «яшьләр үзәге» җитәкчелеге гражданка Г.га аның белән хезмәт килешүе туктатылуы һәм РФ ТК 81 маддәсенең 1 өлешенең 11 пункты нигезендә кладовщик вазифасыннан азат ителүе турында хәбәр итә.

Мөрәҗәгатьне һәрьяклап карау өчен без Лаеш районы прокуратурасы һәм Дәүләт хезмәт инспекциясе белән берлектә әлеге учреждениегә бардык. Эшнең барлык шартларын игътибар белән өйрәнеп, эшче төркем РФ ТК 81 маддәсенең 1 өлешенең 11 пункты нигезендә гражданка Г.ны эштән азат итү хокуксыз дигән нәтиҗәгә килде.

Килеп туган вәзгыятьтә Вәкаләтле вәкил Лаеш районы прокуроры адресына, шулай ук Татарстан Республикасы Яшьләр эшләре министрына хокук бозуларга юл куйган затларны дисциплинар җаваплылыкка тарту һәм гражданка Г.ның хокукларын торгызу турында хат җибәрде. Әлеге докладны тапшырган вакытка безнең хатлар карауда иде.

Гражданнарның имин хезмәт шартларына хокукларын яклау

2025 елның 11 аенда республикада производствода бәхетсезлек очраклары санының алдагы ел белән чагыштырганда 132 дән 106 га кадәр кимүе күзәтелә. Сәламәтлеккә авыр зыян алучылар саны 101 дән 79 га кадәр кимегән, ә үлем очраклары – 39 дан 32 гә кадәр.

Эшкәртү производстволары, транспортировкалау һәм саклау, төзелеш, авыл хуҗалыгы, файдалы казылмалар чыгару республикада иң имгәнү куркынычы булган эшчәнлек өлкәләре булып кала бирә.

Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәре Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалыгы министрлыгында хезмәтне саклау буенча ведомствоара эш төркеме составына керә, аның утырышларында төзелеш мәйданчыкларында булган бәхетсезлек очраклары карала, җитәкчеләрнең аларның сәбәпләре һәм мондый хәлләргә юл куймау буенча башкарылган профилактик эшләр турында хисаплары тыңлана.

Кайбер предприятиеләрдә производствода кабатлана торган бәхетсезлек очраклары була.

Мәсәлән, «КАМАЗ» АҖ автомобиль заводында өч авыр бәхетсезлек очрагы булган. Технологик процессны бозу һәм эшләрне канәгатьләнерлек оештырмау аркасында автоматик һәм ярымавтоматик машиналар операторы зыян күргән. Сәламәтлек торышы начараю сәбәпле мастер һәм автоматик линияләрне көйләүче егылып җәрәхәтләр алган. Шулай ук авыр нәтиҗәләргә китергән җәрәхәтләр «КАМАЗ» АҖ логистика үзәгендә, «КАМАЗ» АҖ матбугат-рама һәм кою заводларында теркәлгән. Технологик процессның камил булмавы нәтиҗәсендә «КАМАЗэнергоремонт» ҖЧҖнең тышкы торбаүткәргеч монтажчысы һәлак булган. Казанның С.П. Горбунов исемендәге авиация заводы - «Туполев» АҖ филиалында егылу нәтиҗәсендә авыр җәрәхәтләр белән ике бәхетсезлек очрагы теркәлгән.

Аппаратчылар белән үлем һәм авыр бәхетсезлек очраклары «Нижнекамскнефтехим» АҖдә килеп чыккан.

Барлык зыян күрүчеләргә матди ярдәм күрсәтелгән. Барлык бәхетсезлек очраклары комиссияләр тарафыннан каралды. Җитештерү характерындагы очраклар предприятиеләрнең профкомнары утырышларында каралды, анда структур бүлекчәләр

җитәкчеләренең хезмәт шартлары һәм хезмәтне саклау торышы турында мәгълүматы тыңланды.

Бәхетсезлек очраклары нәтиҗәләрен анализлау шуны күрсәтә: төп хокук бозулар арасында – җаваплы затларның имин эш алып баруына контроль җитәрлек булмау, хезмәтне саклау белән идарә итүнең нәтиҗәле системалары булмау, һөнәри хәвеф-хәтәргә бәя бирмәү, хезмәтне саклау буенча хезмәткәрләрне вакытында укыту һәм инструктаж үткәрү, сыйфатлы шәхси саклану чаралары белән җитәрлек тәэмин ителмәү, технологик процессны бозу, юл хәрәкәте кагыйдәләрен бозу, транспорт чараларыннан файдаланганда куркынычсызлыкны бозу, хезмәткәрнең хезмәт һәм җитештерү дисциплинасын бозуы һ. б.бар.

Казан шәһәренең Авиатөзелеш, Вахитов, Идел буе, Мәскәү, Яңа Савин, Совет районнары прокурорлары, махсус режимлы объектларда законнарның үтәлешен күзәтү буенча Казан прокуроры, Чаллы шәһәре прокуроры, Азнакай, Баулы, Бөгелмә, Зәй, Яшел Үзән, Алабуга, Лениногорск, Түбән Кама, Чистай, Әгерҗе, Алексеевск, Әлки, Югары Ослан, Биектау, Кама Тамагы, Менделеевск, Мөслим, Балык Бистәсе, Саба, Сарман, Спас, Ютазы районнары прокурорлары, хуҗалык итүче 148 субъектта хезмәткәрләрне индивидуаль яклау чаралары белән тәэмин иткәндә, таләпләргә өйрәтү үткәргәндә, хезмәтне саклау һәм инструктаж, эш урынында хезмәт шартларын бәяләү, медицина тикшерүләре үткәргәндә хокук бозулар ачыклаган.

Еш кына кешеләр эш бирүчеләрнең җитештерү җәрәхәтләре фактларын яшерүләренә шикаятьләр белән мөрәҗәгать итә.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкилгә Казан шәһәрендә яшәүче граждан Н. нан мөрәҗәгать килде, анда 2023 елның 4 маенда «Нәфис Косметикс» АҖ эш урынында хезмәт вазыйфаларын башкарганда имгәнүе турында хәбәр ителгән. Әмма, булган хәлгә карамастан, компания бу инцидентны тикшермәгән.

Вәкаләтле вәкил соравы буенча Татарстан Республикасында Дәүләт хезмәт инспекциясе әлеге хәлнең сәбәпләрен тикшерде. Тикшерү барышында «Нәфис Косметикс» АҖ әлеге бәхетсезлек очрагын тикшермәгәнлеге расланды. Компанияне моның өчен җаваплылыкка тартырга мөмкин булмады, чөнки тиешле вакыт үткән.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, 2024 елның 13 августында гариза бирүче РФ ТК 81 нче маддәсенең 1 өлешенең 6 пункты (прогул) нигезендә эшеннән азат ителгән. Мондый карар белән килешмичә, граждан Н. үз хокукларын яклау өчен судка мөрәҗәгать итә. Суд аның таләпләрен канәгатьләндерде һәм аны эшенә кайтарды.

Хезмәткәрләрнең имин хезмәт шартларына хокукларын тәэмин итүдә Татарстан Республикасында Профсоюзлар федерациясе сизелерлек роль уйный.

2025 елда оешмаларда хезмәтне саклау турындагы законнарның үтәлешенә җәмәгать контроле профсоюзлар тарафыннан төзелгән структура - республика профсоюзларының техник хезмәт инспекциясе, профсоюзлар һәм профсоюзларның хезмәтне саклау буенча вәкаләтле вәкилләре катнашында тигез нигездә төзелә торган оешмаларның хезмәтне саклау комитетлары (комиссияләре) аша гамәлгә ашырылды. Республика һөнәр берлекләренең техник хезмәт инспекциясе составында 16 техник хезмәт инспекторы бар, алар агымдагы елда хезмәтне саклау буенча 1200 тикшерү уздырган, 3 меңгә якын хокук бозу очрагы ачыкланган, эш бирүчеләргә 200ләп күрсәтмә биргән.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, 2025 елда Вәкаләтле вәкил белән Татарстан Республикасы Профсоюзлар федерациясе арасында үзара хезмәттәшлек турында килешү имзаланды. Әлеге килешү кысаларында хезмәт шартларын бәяләү,

хезмәткәрләрнең иминлеген тәэмин итү һәм башка мөһим аспектларны үз эченә алган оешмаларда күчмә тикшерүләр үткәрүне үз эченә алган уртак эш планлаштырылган. Мондый хезмәттәшлек хезмәт ияләренең хокукларын яклауның нәтиҗәлелеген арттыруга һәм эш урыннарында уңайлырак һәм куркынычсызрак шартлар тудыруга юнәлдерелгән.

Педагогик хезмәткәрләрнең хезмәт хокукларын яклау

2025 елның 1 сентябреннән Россия Мәгариф министрлыгының 2025 елның 4 апрелендәге 269 номерлы боерыгы нигезендә мәгариф учреждениеләренең педагогик хезмәткәрләре өчен эш йөкләмәсен исәпләүнең яңартылган кагыйдәләре үз көченә керде. Төп алымнарда дәвамчанлыкны саклап, яңа нормалар исәп-хисапларга дифференциация кертә. Аерым алганда, күпчелек педагоглар өчен, тәрбиячеләрне, производствода белем бирү осталарын, методистларны һәм консультантларны да кертеп, атнага 36 сәгать эш вакыты билгеләнгән. Интернат учреждениеләрендә һәм социаль үзәкләрдә эшләүче физик культура буенча инструкторлар һәм тәрбиячеләр өчен эш атнасы 30 сәгатькә кадәр кыскартылган. Инвалид балалар белән эшләүче тәрбиячеләр атнага 25 сәгать, музыка җитәкчеләре һәм концертмейстерлар - 24 сәгать, дефектолог һәм логопед укытучылары 20 сәгать эшли.

Урта һөнәри белем бирү оешмаларының (көллиятләр һәм техникумнар) педагогик хезмәткәрләре өчен еллык уку йөкләнеше уку елының 10 аена бүленгән 720 сәгать күләмендә билгеләнгән. Шул ук вакытта әлеге категория хезмәткәрләр өчен эш йөкләнешенең югары чиге елына 1440 сәгатьтән артмаска тиеш (Россия Мәгариф һәм фән министрлыгының 2025 елның 11 апрелендәге 335 номерлы боерыгы).

2025/2026 уку елы башына республика мәгариф системасында 37 746 педагог хезмәткәре эшли, шул исәптән 32 418 мәктәп укытучысы. Мәктәп укытучыларының уртача яше 49 яшь. 35 яшькә кадәрге яшь укытучылар өлеше - 20 %, пенсионерлар укытучылар - 14% тәшкил итә.

Педагогик кадрлар җитмәү проблемасы актуаль булып кала бирә. 2025/26 уку елы башына аларга ихтыяҗ 2 меңнән артык кеше тәшкил иткән.

Муниципаль берәмлекләр буенча укытучыларга ихтыяҗ Казан, Чаллы шәһәрләрендә, Түбән Кама, Тукай, Биектау, Лаеш, Лениногорск муниципаль районнарында зур.

Барыннан да бигрәк математика (281), рус теле (249), башлангыч сыйныфлар (152), чит тел (142), физика (106), информатика (78), тарих (62), биология (57), химия (50) укытучылары таләп ителә.

Югарыда бәян ителгәннәргә бәйле рәвештә, Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы муниципаль районнарындагы җирле үзидарә органнарына тиешле муниципаль районның мәгариф системасында квалификацияле педагогик кадрлар кытлыгын бетерү буенча муниципаль дәрәҗәдә программалар, чаралар планнары (юл картасы) эшләргә (булган очракта камилләштерергә) тәкъдим итә.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил мәгариф хезмәткәрләренең хокукларын үтәүне тәэмин итү мәсьәләләренә зур игътибар бирә. Ел дәвамында Вәкаләтле вәкил адресына педагоглардан аларның хезмәт хокукларын яклауны сорап мөрәҗәгатьләр килде.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкил адресына гражданка Д.ның «Казан политехника көллияте» учреждениесеннән законсыз эштән китүе турында мөрәҗәгате кергән. Социаль челтәрләрдә һәм массакүләм мәгълүмат чараларында шулай ук әлеге

көллиятнең башка хезмәткәрләренең законсыз эштән азат ителүләре турында хәбәрләр урнаштырылган.

Мөрәҗәгатьне карау нәтиҗәләре буенча шул ачыкланды, гариза бирүче белән «Казан политехник көллияте» арасында 2024 елның 2 сентябреннән 2025 елның 31 августына кадәр сроклы хезмәт килешүе төзелгән. Вакытлы хезмәт шартнамәсе гамәлдә булу срогы узу сәбәпле туктатылган.

Казан шәһәренең Совет районы прокуратурасы, Татарстан Республикасында Дәүләт хезмәт инспекциясе белгечен җәлеп итеп, «Казан политехника көллияте» дәүләт һөнәри белем бирү учреждениесендә хезмәтне саклау законнарының үтәлешен тикшерде. Тикшерү барышында Россия Федерациясе Хезмәт кодексы таләпләрен бозулар ачыкланды, шул исәптән билгесез срокка хезмәт шартнамәсе төзелә торган хезмәткәрләр өчен каралган хокукларны һәм гарантияләрне бирүдән читләшү максатларында ашыгыч хезмәт шартнамәләре төзүне тыю өлешендә. Прокуратура органы тарафыннан административ хокук бозу турында тәкъдимнәр кертелде һәм эшләр кузгатылды. Көллиятнең эшчәнлеге Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан аерым контрольгә алынды.

Әлеге бүлекнең ахырында йомгаклап шуны билгеләп үтик, Вәкаләтле вәкил эшчәнлегенең өстенлекле юнәлеше булып, вәзгыятьне күзәтү һәм хезмәт мөнәсәбәтләре өлкәсендә хокук яклау чараларын гамәлгә ашыру кала. Бу күзәтчелек һәм контроль ведомстволары, шулай ук статистика органнарының гражданнарның хезмәт хокукларын саклауга бәйле проблемаларның саклануын күрсәтә торган мәгълүматларына бәйле.

4.2. ТОРАККА ХОКУК

Россия Федерациясе Конституциясенең 40 нчы маддәсендә беркетелгән торакка хокук, гражданның хокукый статусының төп элементларының берсе һәм дәүләт тарафыннан тәэмин ителә торган социаль-икътисадый гарантияләр системасының аерылгысыз өлеше булып тора. Әлеге хокукны гамәлгә ашыру өчен торак төзелеше, гражданнарны торак белән тәэмин итү, аннан файдалану мөмкинлеген арттыру, муниципаль берәмлекләрдә төзекләндерүне яхшырту һәм яшәү өчен уңайлы шартлар тудыру дәүләт хакимияте һәм җирле үзидарә органнары эшчәнлегенең төп юнәлешләре булып тора.

2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясе нигезләмәләре нигезендә республиканы үстерү максатларына ирешү - торак төзелеше күләмнәрен арттыру, гаиләләрне һәркем сатып ала алырлык торак белән тәэмин итү, шәһәр мохитенең уңайлылыгын сизелерлек арттыру һәм уңайлы шәһәр мохитен булдыруда гражданнарның турыдан-туры катнашу механизмнарын үстерү белән тыгыз бәйләнгән.

Татарстан Республикасында файдалануга тапшырылган торак саны югары дәрәҗәдә кала. Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгының (алга таба – Төзелеш министрлыгы) 2025 елның 25 декабренә булган мәгълүматларына караганда, республикада 2025 елда 3.515 мең кв.метр торак файдалануга тапшырылган. Социаль ипотека программасы кысаларында узган ел, 24 нче декабрьгә булган мәгълүматларга караганда, гомуми мәйданы 162 мең кв.метр булган 44 йорт файдалануга тапшырылган. Узган елда 27 яшь һәм 69 күп балалы гаиләнең торак шартлары яхшыртылган.

Яңа төзелеш белән беррәттән, гамәлдәге торак фондын саклау һәм яңарту да торак сәясәтенең әһәмиятле юнәлеше булып кала бирә.

Төзелеш министрлыгы мәгълүматларына караганда, 2025 ел ахырына 875 күп фатирлы йортта капиталь ремонт ясалган, бу республикада яшәүчеләрнең яшәү сыйфатын яхшыртуга һәм торак шартларының иминлеген тәэмин итүгә ярдәм иткән.

Шул ук вакытта интенсив торак төзелеше һәм гамәлдәге торак фондын масштаблы капиталь ремонтлау котылгысыз рәвештә коммуналь челтәрләргә йөкләнешне арттыра, аларның күбесе дистә еллар дәвамында эксплуатацияләнә. Шуңа бәйле рәвештә коммуналь инфраструктураны яңарту торак биналарның тотрыклы эшләвен тәэмин итү өчен кирәкле шарт булып тора.

Коммуналь инфраструктураның тотрыклы эшләвен тәэмин итү өчен 2025 елда Татарстан Республикасы Рәисе Р. Н.Миңнеханов тарафыннан торак-коммуналь хуҗалыкны яңарту буенча масштаблы программа тәкъдим ителде. Әлеге инициативаны гамәлгә ашыру кысаларында республиканың барлык муниципаль районнарында инженерлык инфраструктурасының 167 объекты яңартылды, 409 км инженерлык челтәре алыштырылды.

Шул ук вакытта халык өчен торак проблемалары актуальлеген югалтмый, бу хакта әлеге тематика буенча Вәкаләтле вәкилгә килгән мөрәҗәгатьләрнең шактый саны сөйли. 2025 елда Вәкаләтле вәкил адресына торак мәсьәләләре буенча 520 мөрәҗәгать кергән.

Гражданнар мөрәҗәгатьләренә анализ торак өлкәсендә аеруча кискен проблемаларның спектрын ачыклый: социаль наем шартнамәләре буенча торак бирү, ятим балаларны торак белән тәэмин итү, күп балалы гаиләләргә индивидуаль торак төзелеше өчен җир кишәрлекләре бүлеп бирү, күчемсез милек белән алыш-биреш иткәндә хокукларны яклау мәсьәләләре. Торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә гражданнар күпфатирлы йортларның гомуми мөлкәтенең торышына, агымдагы һәм капиталь ремонтны оештыруга, күрсәтелә торган коммуналь хезмәтләрнең сыйфатына борчылуларын белдерәләр, шулай ук коммуналь хезмәтләрне нигезсез туктатып тору очраклары турында хәбәр итәләр.

2025 елда «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасында «Торак-коммуналь хуҗалык» юнәлеше буенча 10 142 хәбәр басылып чыкты. Иң күп мөрәҗәгатьләр Чаллы шәһәре (3 830), Казан шәһәре (3 263), Әлмәт (684), Түбән Кама (500), Бөгелмә (357), Яшел Үзән (196) муниципаль районнарыннан. Ел ахырына дәүләт органнары, җирле үзидарә органнары һәм идарәче оешмалар тарафыннан «Халык контроле» системасына гражданнардан кергән торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендәге проблемалар турындагы 9309 мөрәҗәгать хәл ителде.

Торакка мохтаҗ гражданнарның хокукларын гамәлгә ашыру

Торак шартларын яхшыртуга юнәлдерелгән мөһим механизмнарның берсе - торак урыннарын социаль наем шартнамәсе буенча бирү. Социаль наем шартнамәсе буенча торак урыннар Россия Федерациясе Торак кодексында билгеләнгән нигезләр буенча торак урыннарга мохтаҗ дип танылган һәм торак урыннарга мохтаҗ буларак исәпкә алынган аз керемле гражданнарга бирелә.

Россия Федерациясе Торак кодексы нигезләмәләре нигезендә муниципаль торак урыннары бирү Дәүләт торак фонды гражданнарны торак урыннарына мохтаҗлар буларак исәпкә кую датасында билгеләнә торган чират тәртибендә гамәлгә ашырыла.

2025 ел барышында Вәкаләтле вәкил тарафыннан гражданнардан аларны торак урынга мохтаҗлар исәбенә кую һәм аз керемлеләр дип тану мәсьәләсен карау өчен артык документлар сорату очраклары ачыкланды. Әлеге хокук бозулар гамәлдәге законнарга каршы килү белән бергә, гражданнарга торакка конституциячел хокукларын гамәлгә ашыру мөмкинлеген шактый кыенлаштыра, нигезсез административ киртәләр тудыра.

Вәкаләтле вәкил адресына һәлак булган Бөек Ватан сугышында катнашучының хатыны, хезмәт ветераны Х. мәнфәгатьләрендә торак шартларын яхшырту мәсьәләсе буенча гражданка П. мөрәҗәгате кергән.

Ул аның мөрәҗәгатьләрен Татарстан Республикасы Питрәч муниципаль районының җирле үзидарә органы тиешенчә карамавы турында хәбәр итә.

Гражданка Х.ның торак урынга мохтаҗ буларак исәпкә кую мәсьәләсе буенча мөрәҗәгатенә Татарстан Республикасы Питрәч муниципаль районы башкарма комитетының мөрәҗәгатькә кушымта итеп бирелгән җавабыннан мөрәҗәгать итүчегә җирле үзидарә органына исемлек нигезендә документларның тулы пакетын тапшырырга кирәклеге күренә.

Гариза белән бергә тапшырылырга тиешле документлар исемлеген анализлау барышында, мөрәҗәгать итүчегә документларны тапшыру буенча ведомствоара мәгълүмати хезмәттәшлек кысаларында җирле үзидарә органының вазыйфаи затлары соратып алырга мөмкин булган артык бурычлар йөкләнүе ачыкланды.

Моннан тыш, соратып алына торган документлар исемлегенә гамәлдәге төбәк законнарында һәм муниципаль хезмәт күрсәтүнең административ регламентында каралмаган документлар кертелгән иде, аерым алганда: архив белешмәләре: биш еллык чорда элеккеге теркәлү урыннарыннан белешмә, торак урынга техник паспорт күчермәсе һәм салым һәм башка мәҗбүри түләүләр буенча бурычлар булмау турында белешмә.

Мөрәҗәгать итүченең бозылган хокукларын торгызу максатларында Вәкаләтле вәкил, Татарстан Республикасы Питрәч муниципаль районы башкарма комитеты адресына торак урыннарга мохтаҗ буларак гражданнарны исәпкә кую буенча муниципаль хезмәт күрсәткәндә мөрәҗәгать итүчеләрдән артык документлар соратып алуны булдырмау буенча чаралар күрү кирәклеге турында, шулай ук, ачыкланган хокук бозуларны исәпкә алып, мөрәҗәгатьне кабат карау турында тәкъдимнәр җибәрде.

Вәкаләтле вәкилнең тәкъдимнәрен карау нәтиҗәләре буенча җирле үзидарә органы тарафыннан мөрәҗәгать итүчедән соратып алына торган документлар исемлегенә тиешле төзәтмәләр кертелде.

Югарыда бәян ителгәннәргә бәйле рәвештә, гражданнарның торак хокукларын гамәлгә ашыруны тәэмин итү максатларында Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнарына, гражданнарны торак урыннарына мохтаҗлар буларак исәпкә алу буенча муниципаль хезмәт күрсәткәндә гражданнардан артык документлар таләп итү очракларын төшереп калдырырга кирәк.

Җир кишәрлекләре бирүнең дәүләт гарантияләрен гамәлгә ашыру юлы белән күп балалы гаиләләрнең торак хокукларын тәэмин итү

Торак шартларын яхшыртуга юнәлдерелгән мөһим механизмнарның берсе - гражданнарга индивидуаль торак төзелеше өчен милеккә бушлай җир кишәрлекләре

бирү. Дәүләт ярдәменең әлеге чарасы күп балалы гаиләләр өчен аерым социаль әһәмияткә ия.

Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгы мәгълүматларына караганда, әлеге ярдәм чарасы гамәлдә булган чорда җир кишәрлекләре алу хокукы булган күп балалы гаиләләр исемлегенә 72 271 күп балалы гаилә кертелгән.

2025 елның 24 декабренә 55 439 гаилә җир кишәрлекләре белән тәэмин ителгән, бу мөрәҗәгать итүчеләрнең гомуми санының 76% ын тәшкил итә, җир кишәрлекләрен 16 832 гаилә көтә.

Күп балалы гаиләләрнең торак мәсьәләләрен хәл итүгә комплекслы якын килү кысаларында Татарстан Республикасында бирелгән җир кишәрлекләренең инфраструктур үсеше буенча эзлекле эш алып барыла.

Төзелеш министрлыгы мәгълүматларына караганда, күп балалы гаиләләргә бирелгән 54 мең җир кишәрлегенең 32,5 меңе - электр линияләре, 17,3 меңе - су, 24 меңе - газ, 33,6 меңе - юллар белән тәэмин ителгән.

«Күп балалы гаиләләр өчен җир кишәрлекләрен төзү» программасы кысаларында 2025 елда Тукай районының Әҗмәкәй һәм Биклән авылларында, Биектау районы Каймар авылы һәм Лаеш шәһәренең Сәйдәшев-Юбилейная бистәсендә су белән тәэмин итү челтәрләре төзелде. Шулай ук Биектау районының Яшь Көч авылында, Түбән Кама районының Борок авылында, Тукай районының Әҗмәкәй авылында күп балалы гаиләләргә бирелгән җир кишәрлекләренә юллар төзү буенча да эшләр башкарылды.

2025 елда җирле үзидарә органнары тарафыннан күп балалы гаиләләргә җир кишәрлекләре бирү буенча башкарылган эш йомгаклары буенча, әлеге категория гражданнарның хокукларын тәэмин итү өлешендә сизелерлек нәтиҗәләргә ирешелде.

Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгы мәгълүматлары буенча, 2025 елның 17 декабренә 24 муниципаль районда (Азнакай, Аксубай, Алексеевск, Әлки, Апас, Әтнә, Баулы, Буа, Югары Ослан, Биектау, Зәй, Кайбыч, Кама Тамагы, Кукмара, Менделеевск, Минзәлә, Мөслим, Яңа Чишмә, Саба, Сарман, Спас, Тәтеш, Чирмешән, Ютазы) күп балалы гаиләләр өчен җир кишәрлекләренә ихтыяҗ тулысынча канәгатьләндерелгән.

Шул ук вакытта Казан шәһәрендә (9281 гаилә), Яр Чаллы шәһәрендә (5163 гаилә), шулай ук Әлмәт (1045 гаилә), Яшел Үзән (529 гаилә), Түбән Кама (296 гаилә) муниципаль районнарында җир кишәрлекләре бирү киеренке булып кала.

Шул ук вакытта, Татарстан Республикасы Рәисе Р. Н. Миңнеханов ярдәме белән әлеге вәзгыятьне чишү буенча республикада системалы чаралар күрелә.

2025 елның 3 октябрендә Татарстан Республикасы Җир кодексына «Казан» һәм «Чаллы» шәһәр округлары территориясендә даими яшәүче күп балалы гаиләләргә җир кишәрлеге урынына акчалата түләү рәвешендә дәүләт ярдәме чараларын гамәлгә ашыруның альтернатив механизмын күздә тоткан үзгәрешләр кертелде. 2025 елның 24 декабренә 112 гаилә җир кишәрлеге өчен акчалата түләүләр сорап гариза биргән.

Ләкин Казан һәм Чаллы шәһәрләрендә социаль киеренкелекне киметүгә китерә торган чаралар күрелүгә карамастан, Татарстан Республикасының башка муниципаль районнарында күп балалы гаиләләрнең җир кишәрлекләре алуга закон белән билгеләнгән хокукын гамәлгә ашырганда билгеле бер проблемалар саклана.

Без үткәргән мониторинг нәтиҗәләре күрсәткәнчә, кайбер районнарда җир кишәрлекләрен бирүне көтү сроклары гаилә җир кишәрлеге алу хокукына ия

гражданнар исемлегенә кертелгәннән соң дүрт һәм аннан да күбрәк елга җитә. Әлеге фактлар Казан, Чаллы шәһәрләрендә, Әлмәт һәм Лаеш муниципаль районнарында ачыкланды.

Җир кишәрлеге бирелүен озак көтү, күп балалы гаиләләрне торак шартларын һәм тормыш сыйфатын яхшырту өчен законда каралган социаль ярдәм чарасын вакытында гамәлгә ашыру мөмкинлегеннән мәхрүм итә.

Күп балалы гаиләләргә җир кишәрлекләрен озак көтү проблемасының масштаблары турында безнең адреска килгән конкрет мөрәҗәгатьләр сөйли.

Вәкаләтле вәкил адресына Яр Чаллыда яшәүче граждан Ф. җир кишәрлеген озак көтү шикаяте белән мөрәҗәгать итте. Мөрәҗәгатьне карау барышында шикаять итүченең гаиләсе тиешле исемлеккә 2018 елда ук кертелгән булуы ачыкланды. Әмма 2025 елның августында гына, ягъни җиде ел көткәннән соң гына, гаилә беренче тапкыр җир кишәрлеген сайлауга чакырылган. Шул ук вакытта мөрәҗәгать итүче кирәкле инфраструктура булмау сәбәпле тәкъдим ителгән вариантта баш тартырга мәҗбүр булган.

Килеп туган вәзгыятьтә Россия Федерациясе Тикшерү комитетының Татарстан Республикасы буенча Тикшерү идарәсенең Чаллы шәһәре буенча тикшерү бүлеге тарафыннан Россия Федерациясе Җинаять кодексының 293 маддәсенең 1 өлешендә каралган җинаять билгеләре (ваемсызлык) буенча җинаять эше кузгатылган, аның буенча мөрәҗәгать итүче зыян күрүче дип танылган.

Вәкаләтле вәкил, үз чиратында, күп балалы гаилә мәнфәгатьләрен яклап Татарстан Республикасы Прокуратурасына мөрәҗәгать итте. Прокуратура органнарыннан,Татарстан Республикасының җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгыннан алынган мәгълүматларга караганда, җир массивларына инвентаризация үткәрелгән һәм өстәмә җир фонды булдырылган.

Шулай ук Чаллы шәһәрендә проблемалы хәлне чишү максатларында әлеге мәсьәлә буенча 2024 елның декабрендә Татарстан Республикасы Җир кодексына Чаллы шәһәре гаиләләренә якындагы муниципаль районнарда җир кишәрлекләре бирүне күздә тоткан үзгәрешләр кертелде.

2025 елда Вәкаләтле вәкил адресына күп балалы гаиләләрдән күпсанлы мөрәҗәгатьләр кергән, аларда җир кишәрлекләрен бирү тәртибе бозылуы, шулай ук әлеге процедураның үтә күренмәле булмавы билгеләп үтелгән.

Өч һәм аннан да күбрәк баласы булган гражданнарга җир кишәрлекләре биргәндә булган проблемалар турында Татарстан Республикасы Прокуратурасының әлеге юнәлеш буенча эш йомгаклары да сөйли. 2025 елның узган чорында күрсәтелгән юллама буенча күзәтчелек чаралары барышында республика шәһәрләре һәм районнары прокурорлары тарафыннан 122 закон бозу очрагы ачыкланган, 49 күрсәтмә кертелгән, аларны карау нәтиҗәләре буенча 30 вазыйфаи зат дисциплинар җаваплылыкка тартылган, 6 протест бирелгән, судка җир кишәрлекләре бирү һәм аларны инфраструктура белән тәэмин итү турында 48 дәгъва гаризасы җибәрелгән, шулардан хәзерге көндә 39 дәгъва каралган һәм канәгатьләндерелгән, 9ы карауда.

Шуңа бәйле рәвештә, 2025 елда Вәкаләтле Вәкилнең эш планы кысаларында күп балалы гаиләләргә җир кишәрлекләре бирү тәртибенә анализ ясау максатында муниципаль районнарга чыгулар оештырылды.

Без республиканың 7 муниципаль районында булдык (Әлмәт, Биектау, Яшел Үзән, Кукмара, Лаеш, Түбән Кама, Балык Бистәсе муниципаль районнары).

Башкарылган эш нәтиҗәләре буенча җирле үзидарә органнары вазыйфаи затларының бу юнәлештә эшчәнлеген оештыруның югары дәрәҗәсен билгеләп үтәргә кирәк. Күп балалы гаиләләрнең гаризаларын карау барышында вазыйфаи затлар тарафыннан хокукый мәгълүмат бирү, буш җир кишәрлекләрен ачыклау, җир кишәрлекләрен формалаштыруда техник ярдәм күрсәтү, дәүләт теркәвенә алу органнары белән үзара хезмәттәшлекне үз эченә алган күпкырлы эш башкарыла һәм башка вәкаләтле органнар тарафыннан, бу йөкләнгән бурычларны үтәүгә җаваплы караш турында сөйли.

Шулай да, уңай яклары булуга карамастан, Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре урыннарда чаралар үткәрү барышында өч һәм аннан да күбрәк баласы булган гражданнарга җир кишәрлекләре биргәндә кайбер хокук бозуларны ачыклады.

Татарстан Республикасы Кукмара муниципаль районында җир кишәрлеге алу хокукына ия гражданнар исемлегенә кертелгән гаиләләргә җир кишәрлекләре бирү чиратын анализлау йомгаклары буенча, без, күп балалы гаиләләргә җир кишәрлекләре биргәндә билгеләнгән чиратны үтәмәү очракларын ачыкладык. Моннан тыш, Вәкаләтле вәкил Аппараты җирле үзидарә органы эшен өйрәнгәндә, мөрәҗәгать итүчеләр тарафыннан җир кишәрлекләрен сайлауның хәбәрнамәдә күрсәтелгән көннәрдә башкарылмавына игътибар бирелде.

Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районында җирле үзидарә органы эше белән танышу барышында, Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре тарафыннан законнарда билгеләнгән срокларны үтәмәү очраклары, атап әйткәндә, җир кишәрлеге алу хокукына ия гражданнарны исемлеккә кертү (кертүдән баш тарту) турында карар кабул итү өчен 30 көннән артык вакыт үтү очраклары ачыкланды. Шундый ук хокук бозулар Яшел Үзән муниципаль районында да ачыкланды.

Татарстан Республикасы Әлмәт муниципаль районында Вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан шулай ук, законнарда билгеләнгән срокларны үтәмәү очраклары, атап әйткәндә, җир кишәрлеге алу хокукына ия гражданнарны исемлеккә кертү (кертүдән баш тарту) турында карарлар кабул итү срокларын бозу очраклары ачыкланды. Шулай ук җирле үзидарә органы тарафыннан гражданнарны исемлектән төшереп калдыру һәм җир кишәрлеген бирүдән баш тарту турында хәбәр итүнең 7 көнлек срогы бозылуы билгеләп үтелде.

Күрсәтелгән хокук бозулар буенча Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасының Кукмара, Түбән Кама, Яшел Үзән һәм Әлмәт муниципаль районнары җитәкчеләренә күрсәтмәләр җибәрде. Кукмара муниципаль районында ачыкланган хокук бозуларның характерын һәм әһәмиятен исәпкә алып, әлеге район башлыгына, шулай ук Татарстан Республикасы Кукмара муниципаль районының мөлкәт һәм җир мөнәсәбәтләре палатасы вазыйфаи затларына карата дисциплинар эш кузгату турында үтенеч җибәрелде. Вәкаләтле вәкил киләчәктә мондый хокук бозуларга юл куймау максатында мөлкәт һәм җир мөнәсәбәтләре палатасы хезмәткәрләре өчен укулар оештырырга кирәклегенә басым ясады.

Ачыкланган хокук бозуларны бетерү буенча җирле үзидарә органнары вазыйфаи затларына җибәрелгән тәкъдимнәр кабул ителде һәм тиешле эш башкарылды.

Конкрет хокук бозулар белән беррәттән, Вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан күп балалы гаиләләргә җир кишәрлекләре бирү административ процедурасының гомуми нәтиҗәлелеге анализланды. Мониторинг барышында күп балалы гаиләләрнең хокукларын гамәлгә ашыру процессында өстәмә кыенлыклар тудыручы административ киртәләр барлыгы ачыкланды. Үткәрелгән мониторинг нәтиҗәләре

нигезендә проблеманы комплексы хәл итүгә омтылып, безнең тарафтан күп балалы гаиләләргә җир кишәрлекләре бирү процедурасын камилләштерү буенча тәкъдимнәр әзерләнде, алар, безнең фикеребезчә, җирле үзидарә органнарына административ йөкләнешне киметергә һәм җир кишәрлеге алу хокукы булган гражданнар өчен уңайлырак шартлар тудырырга мөмкинлек бирәчәк.

Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсе 9 пункты нигезендә җир кишәрлеге бирү турында гариза язма рәвештә яисә электрон документ рәвешендә «Интернет» челтәреннән файдаланып, җирле үзидарәнең вәкаләтле органына йә күпфункцияле үзәк аша турыдан-туры тапшырылырга мөмкин .

Шуның белән бергә Татарстан Республикасы Җир кодексының югарыда күрсәтелгән маддәсе 10 пунктында гариза биргән көннән алып 14 көннән дә соңга калмыйча исемлеккә кертү турында карар кабул итү өчен әлеге пунктта күрсәтелгән берничә документ тапшырыла, дип карала.

Күпфункцияле үзәк аша гариза бирү электрон каналларыннан файдаланган яисә мөрәҗәгатьләрен юллаган гариза бирүчеләр соңыннан документларын җирле үзидарә органына шәхсән тапшырырга тиеш, бу исә дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтү өлкәсендә цифрлы технологияләрне кертүнең нәтиҗәлелеген сизелерлек киметә.

Җир кишәрлеген сайлау процедурасын үткәрү турында гражданнарга хәбәр итү ысулы җирле үзидарә органнары эшендә шактый кыенлыклар тудыра. Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсе 13 пункты нигезендә гражданнарга заказлы хат белән, телеграмма белән кул куеп хәбәр ителә.

Асылда җирле үзидарә органнарының вәкаләтле вазыйфаи затлары, җир кишәрлеген сайлау процедурасын үткәрү турында хәбәрнамәләр мөрәҗәгать итүчеләргә яшәү урынын алыштыру яисә контакт мәгълүматлары аркасында барып җитмәгән очракларга юлыга. Үз чиратында, күрсәтелгән процедурага гражданның өч тапкыр килмәве аны җир кишәрлекләре бирү хокукына ия гражданнар исемлегеннән төшереп калдыруга китерә.

Билгеләнгән проблемаларның системалылыгын исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министры һәм Татарстан Республикасы дәүләт идарәсенең Цифрлы үсеш, мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министры адресына Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсе 10 пунктында каралган документларны, Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталы аша яисә күпфункцияле үзәкләр аша тапшыру механизмын булдыру мөмкинлеген бергәләп карау тәкъдимнәрен кертте.

Шулай ук Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсе 13 пунктына Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталы аша тиешле хәбәрләрне җибәрү мөмкинлеге белән җир кишәрлеген сайлау процедурасын үткәрү турында гражданнарга хәбәр итү ысуллары исемлеген тулыландыру өлешендә үзгәрешләр кертүнең максатка ярашлылыгын карарга тәкъдим ителде.

Әлеге мәсьәләләрне бергәләп хәл итү зарурлыгын исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил депутатлар корпусы, министрлыклар һәм ведомстволар, шулай ук Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнары вәкилләре катнашында «Актуаль проблемалар һәм күп балалы гаиләләргә җир кишәрлекләрен түләүсез бирү системасын камилләштерү юллары» темасына Вәкаләтле вәкил каршында Эксперт советы утырышы оештырды.

Эксперт советы утырышы йомгаклары буенча Вәкаләтле вәкил тарафыннан түбәндәге тәкъдимнәр әзерләнде:

Татарстан Республикасы муниципаль районнарының һәм шәһәр округларының җирле үзидарә органнарына:

- муниципаль норматив хокукый актларны федераль һәм төбәк законнарына туры китерү чараларын күрергә;

- Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан Әлмәт, Яшел Үзән, Кукмара һәм Түбән Кама муниципаль районнарында ачыкланган хокук бозуларны, үз эшләрендә алга таба бу хокук бозуларга юл куймау максатларында игътибарга алырга;

- индивидуаль торак төзелешен гамәлгә ашыру, шәхси ярдәмче хуҗалык (йорт яны җир кишәрлеге) алып бару, бакчачылык яисә яшелчәчелек өчен җир кишәрлеге алу хокукына ия затлар исемлекләренә кертелгән гражданнарга үз ихтыяҗлары өчен җир кишәрлекләре бирү чиратларының катгый үтәлешен тәэмин итәргә;

- өч һәм аннан да күбрәк баласы булган гражданнарга җир кишәрлекләре бирү буенча административ процедураларны гамәлгә ашырганда, Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсендә билгеләнгән сроклларның тайпылышсыз үтәлешен тәэмин итәргә;

- күп балалы гаиләләргә бирелә торган буш җир кишәрлекләрен ачыклау максатыннан һәр муниципаль берәмлектә җирләргә инвентаризация үткәрергә;

Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре комитетына һәм Чаллы шәһәре башкарма комитетының Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре идарәсенә:

-индивидуаль торак төзелешен гамәлгә ашыру, шәхси ярдәмче хуҗалык (йорт яны җир кишәрлеге) алып бару, үз ихтыяҗлары өчен бакчачылык яисә яшелчәчелек өчен җир кишәрлеге алу хокукы булган затлар исемлекләренә кертелгән гражданнар белән җир кишәрлеге урынына акчалата түләү алу мөмкинлеге турында мәгълүмати-аңлату әңгәмәсе үткәрергә;

Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгына:

- Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсе 13 пунктына җир кишәрлеген сайлау процедурасын үткәрү турында гражданнарга хәбәр итү ысуллары исемлегенә тиешле хәбәрләрне Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталы аша җибәрү мөмкинлеген өстәү өлешендә үзгәрешләр кертүнең максатка ярашлылыгын карарга;

Татарстан Республикасы дәүләт идарәсен Цифрлы үстерү, мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгына:

- әлеге портал аша җир кишәрлеген сайлау процедурасын үткәрү турында гражданнарга хәбәрләрне автоматлаштырылган юллау механизмын интеграцияләү максатыннан Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталының функциональ мөмкинлекләрен киңәйтү мөмкинлеген карарга;

Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгына, Татарстан Республикасы дәүләт идарәсен Цифрлы үстерү, мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгына:

- Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсе 10 пунктында каралган документларны Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталы аша яисә дәүләт хезмәтләре һәм муниципаль хезмәт күрсәтүләр буенча мөрәҗәгать итүче сайлаган беренчел мөрәҗәгать итү ысулы нигезендә күпфункцияле үзәкләре аша тапшыру механизмын булдыру мөмкинлеген бергәләп карарга;

Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына:

- кирәк булган очракта Татарстан Республикасы Җир кодексына үзгәрешләр кертү турында закон проектын әзерләүдә хокукый ярдәм күрсәтергә;

Киләчәктә Вәкаләтле вәкил Аппараты, җир кишәрлекләрен биргәндә хокук бозуларны вакытында ачыклау һәм бетерү өчен, муниципаль берәмлекләрдәге вәзгыятькә мониторинг ясауны дәвам итәргә планлаштыра.

Ятим балаларның һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларның һәм алар арасыннан махсуслаштырылган торак фондыннан торак урыны алу хокукына ия затларның хокукларын гамәлгә ашыру

Гражданнарның иң зәгыйфь категорияләренең берсен — ятим балаларны һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларны, шулай ук алар арасыннан махсуслаштырылган торак фондыннан торак урыны алу хокукына ия затларны торак белән тәэмин итү мәсьәләләре Вәкаләтле вәкилнең аерым контролендә тора.

Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы биргән мәгълүматларга караганда, 2025 елда ятим балалар һәм ата-ана каравыннан мәхрүм калган балалар арасыннан 450 граждан төзекләндерелгән торак урыннары белән тәэмин ителгән.

Күрсәтелгән категория гражданнарның торак хокукларын гамәлгә ашыру механизмнарын камилләштерүдә түләүләр (сертификатлар) рәвешендә ярдәмнең альтернатив рәвешен кертү сизелерлек адым булды. Әлеге чара 23 яшькә җиткән затларга адреслана һәм торак урыннар белән тәэмин ителергә тиешле гражданнар исемлегенә кертелгән һәм төзекләндерелгән торак урынны милеккә алуга да, ипотека кредитын тулысынча каплауга да юнәлдерелергә мөмкин.

2025 елда Вәкаләтле вәкил Аппараты Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы каршында югарыда күрсәтелгән түләүләрне бирү турында карар кабул итү комиссиясенең 18 утырышында катнашты.

2025 ел йомгаклары буенча күрсәтелгән дәүләт ярдәме чарасы, ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар арасыннан 70 затка сертификатлар алу юлы белән торакка конституциячел хокукларын гамәлгә ашырырга мөмкинлек бирде.

Шул ук вакытта 2025 елда безнең адреска кергән мөрәҗәгатьләрне анализлау бу өлкәдә сакланып калган проблемаларны күрсәтә.

Ел дәвамында Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ дип танудан баш тарту турында карар кабул ителгән ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар арасыннан булган затларның хокукларын яклау буенча эш дәвам итте.

Вәкаләтле вәкил адресына граждан Т. социаль ипотека программасында катнашуга һәм шартнамә буенча йөкләмәләрне түләүгә бәйле рәвештә мохтаҗ түгел дип, махсуслаштырылган торак фондыннан торак урыны бирелүгә мохтаҗ буларак ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар исемлегенә кертүдән баш тартулары турында Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгының 2019 елгы карары белән килешмәве хакында мөрәҗәгать итте.

Шул ук вакытта Татарстан Республикасы Рәисе каршындагы Дәүләт торак фондының мөрәҗәгатькә кушымта итеп бирелгән хатыннан аңлашылганча, шартнамә буенча йөкләмәләр тулысынча үтәлмәгән, торак урын милек дип, рәсмиләштерелмәгән.

Эш шартларын анализлаганда Вәкаләтле вәкил Аппараты Россия Федерациясе Конституция судының 18.07.2025 елгы 30-П номерлы карарында бәян ителгән

хокукый позициясеннән чыгып эш итте, аның нигезендә ятим балалар арасыннан булган затларның торак белән тәэмин ителеш дәрәҗәсен билгеләгәндә түләнмәгән ипотека кредиты булу исәпкә алынмый һәм махсуслаштырылган торак урыны бирү хокукын гамәлгә ашырудан баш тарту өчен нигез була алмый, бу турыдан-туры Россия Федерациясе Конституциясенең закон каршында барысының да тигезлеге турындагы 19 нчы маддәсе нигезләмәләреннән килеп чыга.

Моннан тыш, гражданның торак мәйданы белән чынлыкта тәэмин ителеше хәзерге вакытта билгеләнгән исәп нормасыннан түбәнрәк булуы билгеләп үтелде.

Вәзгыятьне һәрьяклап анализлау нигезендә Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы адресына «Ятим балаларга һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларга социаль ярдәм күрсәтүнең өстәмә гарантияләре турында»1996 елның 21 декабрендәге 159-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләрен исәпкә алып, элек кабул ителгән карарны гамәлдән чыгару һәм граждан Т.гаризасын кабат карау турында тәкъдимнәр җибәрде.

Аларны карау йомгаклары буенча Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан исемлеккә кертүдән баш тарту турындагы карар кире кагылды һәм мөрәҗәгать итүчене беренче мөрәҗәгать итү датасы белән исемлеккә кертү турында карар кабул ителде.

Кайбер очракларда ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар арасыннан булган затлар махсуслаштырылган торак фондыннан торак урыны бирү турындагы мәсьәләне хәл итү өчен суд органнарына мөрәҗәгать итәләр. 2025 елда Татарстан Республикасы судлары тарафыннан Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына карата махсуслаштырылган торак фондыннан торак урыннары бирү буенча 153 дәгъва гаризасы канәгатьләндерелде, шуларның 28е генә үтәлгән. Безнең адреска 2025 елда суд карарларын озак вакыт үтәмәү турында мөрәҗәгатьләр килде.

Әйтик, 2025 елның маенда Вәкаләтле вәкил Аппаратына Казан шәһәрендә яшәүче гражданка З.мөрәҗәгать иткән, ул мөрәҗәгать итүчене тугыз айдан артык вакыт дәвамында махсуслаштырылган торак фондының торак урыны белән тәэмин итү бурычын йөкләү турындагы суд карарын Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан үтәмәү турында.

Күрсәтелгән дәлилләр буенча Вәкаләтле вәкил, суд карарын үтәү йөзеннән мөрәҗәгать авторын махсуслаштырылган торак фондының торак урыны белән тәэмин итү буенча чаралар күрү өчен кичекмәстән Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы адресына мөрәҗәгать итте.

Хатны карау йомгаклары буенча суд карарын үтәү йөзеннән, махсуслаштырылган торак фондының торак урыны мөрәҗәгать авторына бирелде.

Гражданнар мөрәҗәгатьләренә үткәрелгән анализ нәтиҗәләре буенча

ятим балаларны һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларны, шулай ук алар арасыннан булган затларны торак белән тәэмин итү өлкәсендә хокук куллану практикасына, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына әлеге категориядәге затларның торак урыннарына мохтаҗлыгы турындагы мәсьәләләрне караганда 1996 елның 21 декабрендәге 159-ФЗ номерлы “Ятим балаларга һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларга социаль ярдәм күрсәтү буенча өстәмә гарантияләр турында” Федераль закон нигезләмәләренә тайпылышсыз таянырга тәкъдим итүне нигезле, дип саныйбыз, шулай ук югары суд инстанцияләренең суд актларында формалаштырылган хокукый позицияләрне исәпкә алырга кирәк.

Гражданнарның әлеге социаль яктан зәгыйфь категориясе хокукларын яклауның конституциячел гарантияләрен ныгыту максатларында шулай ук, махсуслаштырылган торак фондыннан торак урыннары бирү турында законлы көченә кергән суд актларын үтәүнең өстенлекле характерына игътибарны юнәлтүне кирәк дип саныйбыз.

Күчемсез милек буенча килешүләрне дәгъвалаганда гражданнарның хокукларын яклау

Соңгы ике ел дәвамында бөтен Россия буенча алдау тәэсирендә башкарылган фатирларны сату-алу килешүләрен дәгъвалау очракларының артуы күзәтелә. Әлеге категориядәге эшләрнең үзенчәлеге шунда ки, сату-алу килешүе төзелгән вакытта күчемсез милек сатучылары мошенниклар тарафыннан алдау йогынтысында булганнар һәм сатылган мөлкәт өчен акча алгач, әлеге акчаларны җинаятьчеләргә күчергәннәр, шуннан соң башкарылган килешүгә суд тарафыннан дәгъва белдерү инициативасы белән чыкканнар.

Проблеманың актуальлеге Татарстан Республикасында Суд департаменты идарәсе статистикасы белән раслана: 2025 елда Татарстан Республикасы район (шәһәр) судлары тарафыннан алдау һәм сатучының акчаларын өченче затлар үзләштерү аркасында торак урыннарны сату-алу алыш-бирешләрен гамәлгә яраксыз дип тану турында 17 эш каралган, бу 2024 ел күрсәткечләреннән ике тапкырга артык, шул ук вакытта алты дәгъва тулысынча яисә өлешчә канәгатьләндерелгән..

Вәкаләтле вәкил адресына килешүгә суд тарафыннан дәгъва белдерелүгә бәйле рәвештә сатып алынган күчемсез мөлкәтен югалту куркынычы белән очрашкан гражданнардан, намуслы торак сатып алучылардан да, шулай ук күчемсез милекне сатудан алынган акчаларны мошенникларга тапшырган затлардан да мөрәҗәгатьләр керә.

Нәтиҗәдә хокук мөнәсәбәтләренең ике ягы да катлаулы тормыш хәленә эләгә, бу хәл аларның бозылган мөлкәти хокукларын торгызу өчен комплекслы дәүләт яклавы чаралары күрүне һәм ярдәм итүне таләп итә.

Казан шәһәрендә яшәүче граждан А.ның Вәкаләтле вәкилгә сату-алу шартнамәсе буенча сатып алынган торак урынга күчү мөмкин түгеллеге турындагы мөрәҗәгате ачык мисал булып тора.

Мөрәҗәгать текстыннан һәм кушып бирелгән документлардан күренгәнчә, мөрәҗәгать авторы белән сатучы арасында фатирны сату-алу килешүе төзелгән. Шуның белән бергә, килешүне имзалаганнан соң, сатучы фатирны бушатудан баш тарткан, үз гамәлләрен килешүне башкару һәм милек хокукын теркәү вакытына ул ачыкланмаган затлар тарафыннан кертелгән ялгышлык халәтендә булган һәм күчемсез милекне сатуның нәтиҗәләрен тулысынча аңламаган.

Шул ук вакытта яңа торак сатып алу өчен мөрәҗәгать итүченең гаиләсе элек үзенеке булган фатирын сатарга һәм заем акчаларыннан файдаланырга мәҗбүр була.

Шундый ук мөрәҗәгатьләр безгә Әлмәт шәһәрендә оештырылган гражданнарны кабул итү барышында да килде, бу Татарстан Республикасы территориясендә күчемсез милек белән килешүләр төзегәндә гражданнарның хокукларын яклау проблемасының системалы характерда булуын күрсәтә.

Мондый бәхәсләрне гамәлдәге законнар нигезендә эшнең барлык шартларын исәпкә алып, суд тәртибендә генә хәл итәргә мөмкин.

Шул ук вакытта күчемсез мөлкәт белән алыш-бирешләр башкарганда юридик хәвеф-хәтәрне киметү максатларында, Вәкаләтле вәкил Россия Федерациясе Дәүләт Думасы Рәисе һәм Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил адресына, алыш-бирешләр башкаруның иминлеген тәэмин итүгә юнәлдерелгән өстәмә хокукый механизмнар комплексын беркетү өлешендә закон чыгару инициативасы кертү мөмкинлеген карау үтенече белән мөрәҗәгать итте.

Аерым алганда, транзакцияләр үткәрүнең махсус режимын кулланып, күчемсез милекне сату-алу шартнамәләре буенча исәп-хисапларны мәҗбүри рәвештә гамәлгә ашыру тәкъдим ителде, ул закон тарафыннан билгеләнгән чорга эскроу-счетларда акчаны резервлауны, мөлкәт сатучыга карата хокуксыз гамәлләр ихтималы билгеләрен ачыклау өчен җитәрлек вакыт тәэмин итүне күздә тота, оператив туктатып торуның хокукый мөмкинлеген булдыруны күздә тота.

Сатыла торган объект шартнамә якларының берсе өчен бердәнбер торак булган аеруча әһәмиятле очракларда күчемсез милекне тартып алу килешүләренең мәҗбүри нотариаль таныклыгы һәм титуллы иминиятләштерүне кертү өстәмә яклау чаралары булачак.

Безнең хатны карап, Россия Федерациясе Федераль Собраниесе Дәүләт думасының Дәүләт корылышы һәм законнар комитеты, югарыда күрсәтелгән тәкъдимнәрнең исәпкә алынуын һәм хәзерге вакытта комитет тарафыннан куркынычсызлыкны һәм үтә күренмәлелекне арттыруга юнәлдерелгән закон чыгару инициативалары эшләнүен билгеләп үтте.

Торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә гражданнарның хокукларын үтәү һәм яклау

Торак-коммуналь хезмәтләрнең сыйфатын һәм ышанычлылыгын яхшырту һәм алардан файдалану юлы белән халыкның тормыш сыйфатын яхшырту, торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә дәүләт сәясәтенең максаты булып тора.

Торак-коммуналь хуҗалыкның торышы иҗтимагый әһәмияткә ия иң актуаль мәсьәләләрнең берсе булып тора, чөнки ул халыкның күпчелегенең көндәлек тормыш өлкәсенә турыдан-туры кагыла.

2025 елда Вәкаләтле вәкил адресына торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә гражданнарның хокукларын яклау мәсьәләләре буенча 327 мөрәҗәгать керде.

«Халык контроле» ТР Дәүләт мәгълүмат системасы аша 2025 елда «Торак-коммуналь хуҗалык» юнәлеше буенча түбәндәге категорияләр буенча 10 142 мөрәҗәгать керде: «Йортны карап тоту» – 5 541 мөрәҗәгать, «Коммуналь хезмәтләр» – 2 312, «Йортны агымдагы ремонтлау» – 2 201, «Капиталь ремонт» – 82, «Торак-коммуналь хуҗалыгы» – 6 хәбәрнамә.

Торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә гражданнар мөрәҗәгатьләре структурасында иң зур өлешне, коммуналь хезмәтләр күрсәтелмәүгә яисә тиешенчә күрсәтелмәүгә, агымдагы ремонт үткәрү буенча таләпләрнең үтәлмәвенә; күпфатирлы йортларның гомуми мөлкәтен карап тоту стандартларын үтәмәүгә; күрсәтелә торган коммуналь хезмәтләрнең сыйфатының кимүенә; идарәче оешмаларның үз бурычларын тиешенчә үтәмәвенә карата шикаятьләр тәшкил итә; шулай ук торак-коммуналь хезмәтләр өчен түләүләр исәпләгәндә тиешле нигезләмә булмау.

Шуны да билгеләп үтәргә кирәк, әлеге проблемалар әлеге докладта Вәкаләтле вәкил компетенциясе яссылыгы аша, аның Аппаратына дәүләт органнарының, җирле

үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларның карарларына һәм гамәлләренә (гамәл кылмавына) килгән шикаятьләрне анализлау һәм гомумиләштерү юлы белән карала.

Шулай итеп, торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә гражданнарның торак хокукларын яклау торышы дәүләтнең контроль һәм күзәтчелек органнары эшчәнлегенең нәтиҗәлелеге күрсәткечләре, тармакта кеше хокуклары бозылу турындагы хәбәрләргә аларның тиз җавап бирүенең дәрәҗәсе, килеп туган хокук мөнәсәбәтләрен тиешенчә хокукый җайга салу буенча бәяләнә.

2025 елда Татарстан Республикасы Дәүләт торак инспекциясе тарафыннан контроль чаралар нәтиҗәләре буенча 3206 хокук бозу очрагы ачыкланган, 5210 кисәтү һәм торак законнары таләпләрен бозуга юл куймау турында 909 күрсәтмә бирелгән, шулай ук административ җаваплылык турында 716 беркетмә төзелгән.

Үз чиратында, прокуратура органнары тарафыннан узган елда

торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә 31 протест бирелгән, 4 574 хокук бозу очрагы теркәлгән, судларга 103 дәгъва гаризасы җибәрелгән, 2 393 күрсәтмә кертелгән, аларны карау нәтиҗәләре буенча 1 742 зат дисциплинар җаваплылыкка тартылган, закон таләпләрен бозуга юл куймау турында 375 кисәтү бирелгән.

Дәүләт торак күзәтчелеге (контроль) органнары үз эшләрендә Вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан гамәлгә ашырыла торган «Халыкка хезмәт күрсәтү сыйфатын бәяләү» сервисы нәтиҗәләреннән файдаланалар. Әлеге сервис гражданнарга Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталы һәм «ТР Хезмәтләре» мобиль кушымтасы аша, торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфатын биш баллы шкала буенча бәяләргә һәм биш баллдан түбәнрәк бәя куелган очракта түбәнәюнең сәбәбен дәлилләү өчен бер яисә берничә критерий күрсәтергә мөмкинлек бирә.

2025 елда әлеге юнәлеш буенча 4,09 уртача балл белән 82 339 меңнән артык билге алынган. Торак-коммуналь хуҗалык өлкәсендә күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфатын бәяләүнең түбәнәюенең төп сәбәпләре - «Йортны тиешенчә карап тотмау (чисталык)» булган – 21% (17 694), “Йортны ремонтлау” – 18% (15 148), “Йорт белән идарә итү” – 15% (12 475) һәм “Коммуналь хезмәтләр күрсәтү” – 15% (11 943).

Казан һәм Чаллы шәһәрләрендә торак-коммуналь хезмәтләр күрсәтүче оешмалар арасында иң аз баллны «ЖКХ Слобода» (2,54), « Солнечный город» ИК (3,13), ЖЭК «Татпромтек» (3,18), «ДУБРАВА» ИК (3,24), «Сервис-Гарант» ИК (3,34), «Гвардейская» ИК (3,4), «Электротехник» ИК (3,4), «ИК Центральный» (3,4), «Мәскәү районы ТКХ» ИК (3,45), « ИК «Лагуна» (3,47), «ИК «Мой дом» (3,52), «Вахитов районы ИК» (3,55), « «Уютный дом» ИК (3,56), «ИК Веста» (3,57), «Авиатөзелеш районы ТКХ» ИК (3,64), «ИК «Камстройсервис» (3,65), «ИК «Заречье» (3,66), «ИК МЕРИДИАН» (3,67), «Лидер-А» (3,67), «АЖС» (3,68), «ИК «Вектор Казань» (3,73), «ИК Комсомольский» (3,84), «ИК «САЛАВАТ КҮПЕРЕ» (3,85), «ЖКХ Дербышки» ИК (3,85), «Ремжилстрой» ИК (3,87), «Махалля» ИК (3,92), «ЖКХ Танкодром» ИК (3,94), «Азино-Сервис» ИК (3,95) җыйды.

Республиканың муниципаль районнарында иң аз балл җыйдылар: «Первый поселок» ИК(Әлмәт м.р., 2,76), «АСЦЖ» (Әлмәт м.р., 2,88), «Управдом» ИК (Яшел Үзән м.р., 3,08), «Жилищный фонд» ИК (Әлмәт м.р., 3,41), ЖД «НОВАЦИЯ» ИК (Әлмәт м.р., 3,46), «АЛЬЯНС» (Әлмәт м.р., 3,5), « Жильё» ИК (Түбән Кама м.р., 3,88), «Центр ЖКХ и С» АЖ (Лениногорск м.р., 3,59), «Домуправ-3» (Алабуга м.р., 3,62), «Антей» ИК (Бөгелмә м.р., 3,82), « Баулы шәһәре һәм Баулы районы» ИК (Баулы м.р., 3,84), «ТАН» ИК (Бөгелмә м.р., 3,93).

Дәүләт контроленең нәтиҗәлелеген арттыру максатларында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 08.12.2025 ел 1057 номерлы күпфатирлы йортлар белән идарә итү буенча эшкуарлык эшчәнлеген гамәлгә ашыруга төбәк дәүләт лицензия контроле турындагы нигезләмәгә үзгәрешләр кертелде. Әлеге үзгәрешләр нигезендә Татарстан Республикасы Дәүләт торак инспекциясе тарафыннан күпфатирлы йорт белән идарә итү эшчәнлеген гамәлгә ашыручы зат эшенең уртача бәясе өч баллдан кимрәк булуы ачыкланганда, Вәкаләтле вәкил әзерләгән халыкка күрсәтелә торган хезмәтләрнең (коммуналь хезмәтләр күрсәтү, күпфатирлы йорт белән идарә итү, күпфатирлы йортны карап тоту һәм ремонтлау) сыйфатын бәяләү күрсәткечләрен ай саен анализлау нәтиҗәләре буенча ачыклау хезмәт итәчәк лицензия контролен гамәлгә ашырганда планнан тыш тикшерүләр уздыру кирәклеген билгеләү өчен индикатор булачак.

Шулай итеп, гражданнар тарафыннан хезмәт күрсәтүләрне бәяләү нәтиҗәләре һәм контроль-күзәтчелек чараларын үткәрү нигезләре арасында турыдан-туры хокукый бәйләнеш билгеләнде, бу исә торак-коммуналь хезмәтләрдән файдаланучыларның хокукларын ачыкланган бозуларга вәкаләтле органнарның оператив җавап бирүен тәэмин итәчәк һәм торак-коммуналь хезмәт күрсәтүләрнең сыйфатын яхшыртырга мөмкинлек бирәчәк.

Коммуналь хезмәтләр алуга гражданнар мәнфәгатьләрен яклауны тәэмин итү

Сыйфатлы коммуналь хезмәтләрне өзлексез күрсәтү яшәүнең уңайлылыгын билгеләүче һәм гражданнарның сәламәтлегенә һәм иминлегенә турыдан-туры йогынты ясаучы мөһим фактор булып тора.

Шул ук вакытта гамәлдәге законнар белән йорт эчендәге инженерлык системаларының һәм җиһазларының техник торышы тиешенчә булмаган очракларда, гражданнарның гомере һәм сәламәтлеге иминлеген тәэмин итү өчен кирәк булганда, коммуналь хезмәтләр күрсәтүне чикләү яисә туктатып тору мөмкинлеге рөхсәт ителә. Мондый хәлләрдә коммуналь хезмәтләр күрсәтүне тизрәк яңарту өчен оператив һәм комплексы чаралар күрү мөһим. Күрсәтелгән шартларда гражданнарга коммуналь хезмәтләр күрсәтүне кыска вакыт эчендә торгызуны тәэмин итә торган чаралар комплексын кичекмәстән кабул итү өстенлекле бурыч булып тора.

2025 елның маенда Вәкаләтле вәкил Аппаратына Казан шәһәренең Авиатөзелеш һәм Киров районнарында яшәүчеләрдән су җылыткычлар өчен газ бирү туктатылуга бәйле рәвештә 35тән артык мөрәҗәгать кергән, бу торак биналарда кайнар су белән тәэмин ителмәүгә китергән.

Төзелеш министрлыгы мәгълүматлары буенча, су җылыткычлар өчен газ бирү Казан шәһәренең 49 күпфатирлы йортында туктатылган, шулардан 23 күпфатирлы йорт су җылыткычларга тулысынча һәм 26 күпфатирлы йорт өлешчә газдан өзелгән.

Алынган мәгълүматка караганда, су җылыткычларына газ бирүне туктатуның сәбәбе вентиляция каналларының һәм төтен чыгару юлларының канәгатьләнерлек булмавы, бу гражданнарның сөрем газы белән агулану куркынычын тудыра.

Әлеге мөрәҗәгатьләрнең массакүләм булуын исәпкә алып, мөрәҗәгать итүчеләрнең дәлилләрен һәрьяклап, объектив карау максатларында Вәкаләтле вәкил Казан шәһәренең Авиатөзелеш, Киров районнары прокурорлары, Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының Авиатөзелеш һәм Яңа Савин

районнары администрациясе башлыгы, Татарстан Республикасы Дәүләт торак инспекциясе, Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитеты, «Авиатөзелеш районы ТКХ ИК» ҖЧҖ, «Заречье «ИК» ҖЧҖ, «Казаньгоргаз» эксплуатация-җитештерү идарәсе вәкилләре катнашында киңәшмә уздырды.

Киңәшмә барышында югарыда күрсәтелгән ведомстволар һәм оешмалар вәкилләре билгеләп үткәнчә, күпфатирлы йортларда вентиляция каналларын һәм төтен чыгару юлларын ремонтлау-торгызу эшләре шактый финанс кертемнәре таләп итә, ә идарәче оешмаларда андый акча юк.

Килеп туган вәзгыятьне һәрьяклап анализлау нәтиҗәләре буенча һәм халыкның иминлеген тәэмин итү максатларында, Татарстан Республикасы Рәисе Р.Н. Миңнеханов вентиляция каналларын һәм төтен чыгару юлларын ремонтлау эшләрен күпфатирлы йортлардагы гомуми милекне капиталь ремонтлауның гамәлдәге программасына кертү турындагы тәкъдимне килештерде.

Башкарылган комплексны эш нәтиҗәсендә Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 15.11.2025 №955 карары белән расланган 2026-2028 елларга Татарстан Республикасы территориясендә урнашкан күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт буенча төбәк программасын гамәлгә ашыруның кыска сроклы планына 35 күпфатирлы йорт кертелде, аларда вентиляция каналларына һәм төтен чыгару юлларына комплексны ремонт ясалачак, бу су җылыткычларын куркынычсыз файдалануны яңартырга мөмкинлек бирәчәк. Моннан тыш, төтен чыгару юлларын торгызу техник яктан максатчан түгел, дип танылган ике күпфатирлы йорт өчен, индивидуаль җылылык пунктлары урнаштырып, кайнар су белән тәэмин итү торбаүткәргечләрен монтажлау планлаштырылган, бу исә халыкны кайнар су алуның альтернатив һәм заманчарак ысулын тәэмин итәчәк.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, коммуналь хезмәтләр күрсәтүне туктатып тору проблемасы күп аспектлы характерда. Гражданнарның Вәкаләтле вәкил адресына кергән мөрәҗәгатьләрен анализлаганда шул күренә, торак бинада коммуналь хезмәт күрсәтүне өзү еш кына гомумйорт техник төзексезлекләре белән бәйле түгел, ә аерым милекчеләрнең гамәлләре аркасында була. Мондый мөрәҗәгатьләрне хәл иткәндә Вәкаләтле вәкилгә гражданнарның сыйфатлы коммуналь хезмәтләр алуга бозылган хокукларын нәтиҗәле торгызырга мөмкинлек бирә торган идарәче оешмалар сизелерлек ярдәм күрсәтә.

Вәкаләтле вәкилгә хезмәт ветераны, Әлмәт шәһәрендә яшәүче гражданнан күрше фатир милекчеләренә су белән тәэмин итү туктатылу сәбәпле фатирда су булмау турында мөрәҗәгать килгән.

Мөрәҗәгать текстыннан күренгәнчә, әлеге торак йортны су белән тәэмин итү системасының инженер-техник төзелеше мөрәҗәгать авторының фатирына күрше фатир аша су бирүне күздә тота. Күрше фатирда су белән тәэмин итүнең туктатылуы сәбәпле, мөрәҗәгать авторы биш айдан артык сусыз утырган.

Килеп туган хәлгә борчылып, Вәкаләтле вәкил «Алсу ИК» ҖЧҖ директоры адресына мөрәҗәгать итүченең торак урынында су белән тәэмин итүне яңарту буенча кичекмәстән чаралар күрергә кирәклеге турында мөрәҗәгать итте. Мөрәҗәгатьне карау йомгаклары буенча идарәче оешма биргән мәгълүматка караганда, белгечләр мөрәҗәгать итүченең фатирын автоном су белән тәэмин итү буенча тиешле техник чаралар үткәргән, су белән тәэмин итү торгызылган.

Гражданнарны кирәкле коммуналь хезмәтләр белән тәэмин итү өлкәсендә барлыкка килә торган мәсьәләләрне хәл итү «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасы мөмкинлекләреннән файдаланып, нәтиҗәле гамәлгә ашырыла.

Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте башкарма органнары һәм җирле администрацияләр вәкилләре катнашында уздырылган киңәшмә кысаларында, Буа муниципаль районының Түбән Наратбаш авылында яшәүчегә муниципаль берәмлектә үзәкләштерелгән су белән тәэмин ителмәүгә кагылышлы 2024 елның июле белән даталанган хәбәрнамә каралды. Мөрәҗәгать итүче суүткәргеч челтәрләренең элегрәк салынуын, әмма аларны эксплуатацияләү башланмавын әйтте. Буа муниципаль районының җирле үзидарә органы белән хезмәттәшлек нәтиҗәсендә үзәк су белән тәэмин итү системасын файдалануга тапшыру эшләре вакытыннан алда башкарылды һәм халык күптән көтелгән су белән тәэмин ителде.

Күпфатирлы йортта гомуми мөлкәтне тиешенчә тотмаганда гражданнарның хокукларын яклау

Күпфатирлы йортларның гомуми мөлкәте тиешенчә каралмаган очракта гражданнарның хокукларын яклау мәсьәләләре гадәттәгечә Вәкаләтле вәкилнең аерым игътибарын җәлеп итә. 2025 елда кергән мөрәҗәгатьләрне анализлау әлеге проблематиканың югары дәрәҗәдә актуальлеге сакланuын һәм торак урыннар милекчеләрен хокукый яклау механизмнарын камилләштерү кирәклеген дәлилли.

Күпфатирлы йортта гомуми мөлкәтне тиешенчә карап тотмау мәсьәләләре буенча гражданнарның мөрәҗәгатьләре Вәкаләтле вәкил тарафыннан Татарстан Республикасы Прокуратурасы, Татарстан Республикасы Дәүләт торак инспекциясе, җирле үзидарә органнары һәм идарәче оешмалар белән тыгыз хезмәттәшлектә каралды.

«Бердәм Россия» партиясе рәисенең төбәк иҗтимагый кабул итү бүлмәсендә узган Бөтенроссия халыкка түләүсез юридик ярдәм көне кысаларында Вәкаләтле вәкил адресына Казанда яшәүче күпфатирлы йортның подвалын су басу мәсьәләсе буенча мөрәҗәгать итте.

Мөрәҗәгатьне компетентлы дәүләт органы карау максатларында Вәкаләтле вәкил мөрәҗәгать итүче мәсьәләсен хәл итү буенча оператив чаралар күрү өчен Татарстан Республикасы Дәүләт торак инспекциясенә мөрәҗәгать итте.

Әлеге күпфатирлы йорт белән идарә итү эшчәнлеген гамәлгә ашыручы «Беломорское» торак милекчеләре ширкәтенә карата вәкаләтле орган тарафыннан контроль (күзәтчелек) чаралары уздырылган, аларның нәтиҗәләре буенча мөрәҗәгать авторының дәлилләре расланган, шуңа бәйле рәвештә «Беломорское» торак милекчеләре ширкәте идарәсе рәисе административ җаваплылыкка тартылган, шулай ук ширкәткә карата күрсәтмә бирелгән. «Беломорское» торак милекчеләре ширкәтенең контроль органы күрсәтмәсен үтәү йөзеннән подвалны чистарту, инженерлык коммуникацияләренең зыян күргән участокларын алыштыру, подъездга керү төркеменең җимерелгән элементларын торгызуны үз эченә алган чаралар комплексы башкарылды, шулай ук авария-диспетчерлык хезмәте эше оештырылды.

Контроль-күзәтчелек органнары белән ведомствоара хезмәттәшлектән тыш, Вәкаләтле вәкил Аппараты мөрәҗәгатьләрне урыннарга чыгып карауны оештыру юлы белән урыннардагы вәзгыятьне турыдан-туры өйрәнүгә дә зур игътибар бирә.

Казан шәһәренең Ф.Әмирхан урамындагы 32 нче һәм 34 нче йортлар ишегалды территорияләренең торышы канәгатьләнерлек булмау мәсьәләсе буенча граждан К.мөрәҗәгать итте.

Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының Авиатөзелеш һәм Яңа Савин районнары администрациясе биргән мәгълүматтан күренгәнчә, хезмәт күрсәтүче оешма көче белән йорт яны территорияләре һәм мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән балалар мәйданчыклары җыештырылган.

Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре башкарган эшләр белән танышу өчен күрсәтелгән адреска баруны оештырды. Тикшерү йомгаклары буенча Аппарат хезмәткәрләре балалар мәйданчыгы өслегенең канәгатьләнерлек булмавын һәм йорт яны территориясен тиешенчә җыештырмау фактларын расладылар, алар яшел зонада да, уен мәйданчыгы өслегендә дә былтыргы яфраклар һәм агач калдыклары булуда чагыла.

Урында карау нәтиҗәләре нигезендә Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Дәүләт торак инспекциясенә мөрәҗәгать җибәрде, аның йомгаклары буенча «Уютный дом «ИК» ҖЧҖ һәм «Вектор Казан «ИК» ҖЧҖ адресына, ачыкланган кимчелекләрне бетерү кирәклеген күрсәтеп, мәҗбүри таләпләрне бозуның ярамавы турында кисәтүләр ясалды.

Гражданнар мөрәҗәгатьләрен карау белән беррәттән, 2025 елда халыкның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклау эшчәнлеге кысаларында Вәкаләтле вәкил Аппараты торак-коммуналь хуҗалык мәсьәләләре буенча «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасына керә торган мөрәҗәгатьләргә даими мониторинг ясады. Шул ук вакытта гражданнарның мөрәҗәгатьләре озак вакыт дәвамында хәл ителмәгән, ә аларны үтәү сроклары берничә мәртәбә күчерелгән очракларны ачыклауга аерым игътибар бирелде.

Мондый мониторинг нәтиҗәсендә килгән мөрәҗәгатьләр арасында без,

“Халык контроле” ТР дәүләт мәгълүмат системасында 2023 елда ук граждан К.ның Казан шәһәренең Павлюхин урамы, 122 нче йорт йорт подъездының торышы тиешенчә булмавы турында хәбәрен ачыкладык.

Граждан Ф.ның 2022 елның сентябрендә җибәрелгән Алабуга шәһәренең Нефтьчеләр проспектындагы 60 нчы йортның 1нче подъездын ремонтлау мәсьәләсе буенча хәбәрнамәсе озак вакытлар үз чишелешен таба алмады. Татарстан Республикасы Алабуга муниципаль районы башкарма комитетының җаваплы башкаручысы мөрәҗәгать карарын, эшләрне башкаруның төгәл сроклары һәм тәртибен күрсәтмичә, ел саен күчереп куйды.

2023 елда гражданка Г.хәбәрнамәсендә Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Усады авылында ДСУ урамындагы 11 нче йорт фронтонын торгызу эшләренә кагылышлы күтәрелгән мәсьәлә дә шул ук дәрәҗәдә мөһим иде, аны хәл итү нигезсез рәвештә озакка сузылды.

Җаваплы башкаручыларның чаралар күрмәүләре ачыкланган фактлар буенча Вәкаләтле вәкил Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының Вахитов һәм Идел буе районнары, Алабуга, Лаеш муниципаль районнары администрация башлыклары адресына «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасында гражданнарның мөрәҗәгатьләрен карап тикшерүгә формаль якын килү мөмкин түгеллеген күрсәтеп хатлар җибәрде. 2025 ел дәвамында әлеге мөрәҗәгатьләр буенча эшләр башкарылды, кабул ителгән чаралар нәтиҗәләре белән фотоматериаллар системага урнаштырылды.

«Халык контроле» системасы, “Дәүләт хезмәтләре. Бергәләп хәл итәбез” кире элемтә платформасы кулланучыларының үзара бәйләнеше кысаларында, Вәкаләтле вәкил Аппараты республика башкарма хакимият органнары һәм Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнары вәкилләре белән «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасында гражданнарның хәбәрнамәләрен карау барышы турында киңәшмәләр үткәрә.

Әйтик, «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасында хәбәрнамәләрне сыйфатлы һәм оператив үтәү максатларында, агымдагы елда Татарстан Республикасында төбәк белән идарә итү үзәгенең проект офисының хәбәрнамәләрне сыйфатлы һәм вакытында үтәү мәсьәләләре буенча утырышы, Вәкаләтле вәкил Аппаратта һәм Татарстан Республикасы муниципаль районнарында хәбәрнамәләрне сыйфатлы һәм вакытында карау мәсьәләсе буенча, шул исәптән торак-коммуналь хуҗалык мәсьәләләре буенча 43 эш киңәшмәсе уздырылды.

Күрсәтелгән киңәшмәләр җаваплы башкаручыларның игътибарын вакытында һәм тиешле рөхсәт алмаган хәбәрнамәләргә юнәлтү мөмкинлеген тәэмин итә, ачыкланган хокук бозуларны бетерү өчен конкрет сроклар билгеләүгә ярдәм итә, типик проблемалы ситуацияләргә оператив җавап бирү алгоритмнарын эшләргә мөмкинлек бирә, шулай ук хакимиятнең төрле дәрәҗәләре арасында конструктив диалог өчен шартлар тудыра, бу тулаем алганда нәтиҗәлелекне сизелерлек арттыра.

2025 елның февралендә Зәй муниципаль районы башкарма комитеты вәкилләре белән үткәрелгән киңәшмә барышында Зәй шәһәренең Крупская урамындагы 8а номерлы йортның компенсацион җылылык җөйләрен ремонтлау мәсьәләсе буенча 2023 елның июнендә кергән гражданка В. ның мөрәҗәгате каралды.

Мөрәҗәгать итүче мәгълүматларына караганда, панельара җөйләрне җылылык изоляциясе технологиясен бозу нәтиҗәсендә торак бинада санитар-эпидемиологик иминлеккә куркыныч тудыручы күгәрек барлыкка килгән. Җаваплы башкаручылар тарафыннан эшләрне башкару срогы 2025 елның 31 октябренә планлаштырылган. Әлеге мөрәҗәгать буенча җирле үзидарә органының озак вакыт гамәл кылмавын исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил аны үтәү срогын 2025 елның июнь аена күчерде. Кирәкле һава шартлары башланганнан соң, 2025 елның маенда, 3 нче подъездның торак биналарыннан җылылык энергиясе чыкмасын өчен, температура җөе ачылган, чистартылган, тутырылган, мастика белән герметиклаштырылган, саклагыч металл конструкция белән ябылган.

Татарстан Республикасы Яшел Үзән муниципаль районы башкарма комитеты вәкилләре белән узган эшлекле киңәшмәнең уңай нәтиҗәсен дә билгеләп үтәргә кирәк, аның барышында Яшел Үзән шәһәрендә яшәүченең И.Заикин урамындагы 16 нчы йортның 9 нчы подъезды болдырын ремонтлау мәсьәләсе буенча хәбәрнамә каралды. Әлеге киңәшмә йомгаклары буенча җаваплы башкаручылар кыска вакыт эчендә әлеге подъездның керү төркеменең конструктив элементларын ремонтлау һәм ныгыту эшләрен башкардылар.

Шулай ук Яр Чаллы шәһәрендә яшәүче С.дан килгән су басу нәтиҗәсендә сафтан чыккан электр энергиясен исәпкә алу приборларын алыштыру кирәклеге турында хәбәрнамә дә уңай хәл ителде. Шунысы игътибарга лаек, башта җаваплы башкаручылар әлеге эшләрне 2025 елның 31 декабренә генә башкарырга ниятләгән иде, әмма Вәкаләтле вәкилнең катнашы нәтиҗәсендә киңәшмәдән соң өч көн эчендә төзек булмаган исәпкә алу приборлары яңаларына алыштырылды, аларны пломбалау

һәм энергия белән тәэмин итүче оешмага исәпкә кую өчен мәгълүмат тапшырылды.Күп санлы хәбәрнамәләрне исәпкә алып,

«Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасына «Торак-коммуналь хуҗалык» юнәлеше буенча мөрәҗәгатьләрнең күп булуын исәпкә алып, 2025 елның 17 сентябрендә Вәкаләтле вәкил тарафыннан Татарстан Республикасы Дәүләт торак инспекциясенә, муниципаль берәмлекләрнең башкарма комитетларына һәм идарәче оешмаларга үтәү өчен җибәрелгән гражданнарның контроль мөрәҗәгатьләрен һәм хәбәрләрен карау мәсьәләсе буенча киңәйтелгән киңәшмә уздырылды.

Чарада Татарстан Республикасы Дәүләт торак инспекциясе башлыгы, муниципаль районнар һәм шәһәр округлары башкарма комитетлары вәкилләре, шулай ук идарәче оешмалар директорлары катнашты. Киңәшмә барышында Казан, Әлмәт, Яр Чаллы, Баулы, Бөгелмә, Алабуга, Зәй, Менделеевск, Түбән Кама шәһәрләрендәге торак йортларда агымдагы ремонт, подъездларны тиешенчә җыештырмау, сыйфатсыз коммуналь хезмәтләр күрсәтү мәсьәләләренә кагылышлы гражданнарның 40 мөрәҗәгате җентекләп каралды.

Әлеге мөрәҗәгатьләр мисалында халыкның тормыш сыйфатын яхшырту өчен системалы чишелешләр эшләү максатында гражданнарның хәбәрнамәләрен карау процессындагы типик хаталар һәм проблемалар анализланды.

Киңәшмә йомгаклары буенча Татарстан Республикасы Дәүләт торак инспекциясе, «Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының торак-коммуналь хуҗалык комитеты», Татарстан Республикасы муниципаль районнары һәм шәһәр округлары башкарма комитетларына, шулай ук идарәче оешмаларга мөрәҗәгатьләрнең вакытында һәм сыйфатлы үтәлешенә контрольне көчәйтүгә юнәлдерелгән тәкъдимнәр әзерләнде. Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасында фотохисаплар белән һәм эшләнгән эш турында җентекле хисап белән хәбәрнамәләргә объектив һәм оператив рәвештә тиешле статуслар бирүгә аерым игътибар бирергә тәкъдим ителде, шулай ук мәсьәләләрне башка ведомствога күчерергә кирәк булганда «дәлилле баш тарту» статусын куллануга юл куймау кирәклеге әйтелде.

Моннан тыш, киңәшмә барышында каралган «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасына килгән мөрәҗәгатьләрнең үтәлешен тәэмин итү буенча тулы чаралар күрү зарурлыгы билгеләп үтелде.

Әлеге тәкъдимнәр «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасы җаваплы башкаручылары эшендә үз урынын табар һәм гражданнарның мөрәҗәгатьләренә җавап бирүнең нәтиҗәлелеген арттырырга ярдәм итәр, дип өметләнәбез.

4.3. СӘЛАМӘТЛЕК САКЛАУГА ҺӘМ МЕДИЦИНА ЯРДӘМЕНӘ ХОКУК

Сәламәтлек саклау - дәүләтнең социаль-икътисадый системасының мөһим өлеше булып тора, ул гражданнарның сәламәтлеген саклауны һәм яхшыртуны тәэмин итәргә тиеш.

Медицина оешмаларында уңайлы шартлар тудыру, пациентларга хезмәт күрсәтүне оештыруда яңа технологияләр кертү, заманча медицина җиһазлары булу сыйфатлы һәм һәркем файдалана алырлык медицина ярдәменең бер өлеше булып тора.

2025 елда Россия Федерациясе Президентының 2025 елның 8 декабрендәге 896 нчы номерлы Указы нигезендә 2030 елга кадәрге чорга сәламәтлек саклауны үстерү Стратегиясе расланды. Әлеге стратегия сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затларны, шул исәптән махсус хәрби операциядә катнашучыларны медицина тернәкләндерүен үстерүгә, үзебезнең югары технологияле даруларны җитештерүнең бәйсезлеген тәэмин итүгә, яңа төбәкләрдә медицина ярдәме күрсәтү системаларын илнең сәламәтлек саклау системасы белән тулысынча интеграцияләүгә һәм табиб карарларын кабул итүгә ярдәм итеп системалар эшләүгә юнәлдерелгән чаралар комплексын гамәлгә ашыруны күздә тота.

Моннан тыш, узган елны «Озак һәм актив тормыш» һәм «Сәламәтлекне саклауның яңа технологияләре» илкүләм проектларын гамәлгә ашыру башланды. Бу проектларда сәламәтлек саклауны системалы үстерү – беренчел звеноны модернизацияләүдән алып алдынгы медицина технологияләрен кертүгә һәм сәламәт яшәү рәвеше культурасын формалаштыруга кадәр, төп урынны алып тора.

Агымдагы елда Татарстан Республикасының беренчел сәламәтлек саклау звеносын яңарту кысаларында 303 сәламәтлек саклау объектын төзү, капиталь ремонтлау эшләре башкарылган, шуларның 55е төзелгән, 248е капиталь ремонтланган.

16 декабрьдә Казанның Совет районында «Весна» һәм «Весна- 2» микрорайоннарында яшәүче 35 815 кешегә хезмәт күрсәтүче яңа сырхауханә ачылу, 2025 елның мөһим вакыйгасы булды. Казан шәһәренең «20 нче шәһәр сырхауханәсе» дәүләт сәламәтлек саклау учреждениесе филиалы булган әлеге медицина учреждениесе «Озак һәм актив тормыш» илкүләм проектының «Сәламәтлек саклауның беренчел звеносын модернизацияләү» федераль проекты кысаларында төзелгән. Биш катлы бина заманча медицина җиһазлары белән җиһазландырылган, шул исәптән рентгенология аппаратлары, компьютер томографы, эксперт дәрәҗәсендәге УЗИ-аппаратлар. Сырхауханә структурасында терапия бүлеге, хатын-кызлар консультациясе, амбулатор хирургия үзәге, амбулатор онкология ярдәме үзәге һәм башка кирәкле бүлекчәләр каралган. Сырхауханә халыкның аз хәрәкәтчән төркемнәре өчен тулысынча җайлаштырылган һәм ОМС программасы кысаларында беренчел медицина-санитария ярдәменең бөтен спектрын тәкъдим итә.

Инфраструктураны киң колачлы яңарту һәм яңа стандартлар кертү республиканың бөтен медицина тармагын колачлый.

Бүген төбәктә куәтле хезмәт күрсәтү челтәре формалаштырылган: 4,5 меңнән күбрәк юридик зат һәм шәхси эшмәкәрләр 12 меңнән артык лицензияле мәйданчык базасында медицина һәм фармацевтика эшчәнлеген гамәлгә ашыра.

Сәламәтлек саклау өлкәсендә гражданнар хокукларын яклау: мөрәҗәгатьләрне анализлау һәм мониторинг нәтиҗәләре

Вәкаләтле вәкилгә килгән мөрәҗәгатьләрне анализлау сәламәтлек саклау тармагында күп кенә системалы проблемалар саклануын күрсәтә. Алар арасында дарулар белән вакытында тәэмин итү, башлангыч һәм махсус медицина ярдәменнән файдалану мәсьәләләре аеруча кискен тора. Моннан тыш, табиблар һәм урта медицина персоналы кытлыгы күзәтелә, бу пациентларга хезмәт күрсәтүнең сыйфатына һәм оперативлыгына тискәре йогынты ясый. Шулай ук профильле белгечләргә язылганда шактый кыенлыклар тудыра, бу кирәкле медицина ярдәмен алуны кыенлаштыра.

Гражданнарның сәламәтлек саклауга һәм медицина ярдәменә хокукларын үтәүне тәэмин итү буенча Вәкаләтле вәкилнең эшчәнлеге гражданнарның мөрәҗәгатьләрен карау, «Сәламәтлек саклау» юнәлеше буенча «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасына мөрәҗәгатьләрне модерацияләү, шулай ук «Инцидент Менеджмент» системасын кулланып, социаль челтәрләрне реаль вакыт режимында мониторинглау юлы белән көндәлек режимда гамәлгә ашырылды.

Хисап елында әлеге өлкә буенча Вәкаләтле вәкил адресына турыдан-туры 203 мөрәҗәгать кергән. Моннан тыш, “Дәүләт хезмәтләре.Бергәләп хәл итәбез” бердәм дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр (функцияләр) порталының кире элемтә платформасы аша 52 113 хәбәр килде, бу хәбәрләрнең гомуми санының 54% составляет тәшкил итә (96 685). «Халык контроле» системасында 1 634 мөрәҗәгать, ә «Инцидент Менеджмент» системасында 5718 хәбәр теркәлгән.

Агымдагы елда «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасында мөрәҗәгатьләр саны буенча алдынгы урыннарны медицина хезмәтләре белән бәйле категорияләр алды, шул исәптән: «Медицина ярдәме күрсәтү (табиб кабул итү)» – 842 мөрәҗәгать, «Ашыгыч медицина ярдәме эше» – 179 мөрәҗәгать, «Табибка язылу мөмкинлеге» – 175 мөрәҗәгать, «Даруханәләрдә һәм даруханә пунктларында ташламалы дару препаратлары булмау»– 146 мөрәҗәгать һәм «Сәламәтлек саклау учреждениесе бинасын карап тоту һәм уңайлылык» – 110 мөрәҗәгать.

Медицина учреждениеләрен анализлау контекстында «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасына сәламәтлек саклау өлкәсендә иң күп шикаятьләр түбәндәге медицина учреждениеләренә килде: Казан шәһәренең «Ашыгыч медицина ярдәме станциясе», Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының фармация идарәсе, Казан шәһәренең «7 нче шәһәр клиник хастаханәсе»; Чаллы шәһәренең «5 нче шәһәр хастаханәсе», «Р.С. Акчурин исемендәге ашыгыч медицина хастаханәсе»; «Әлмәт үзәк район хастаханәсе»; «Яшел Үзән үзәк район хастаханәсе»; «Лениногорск үзәк район хастаханәсе»; «Түбән Кама үзәк район күп профильле хастаханәсе».

Вәкаләтле вәкил, «Халыкка хезмәт күрсәтү сыйфатын бәяләү» сервисы мәгълүматларын анализлау нигезендә «Сәламәтлек саклау» юнәлеше буенча «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасына гражданнардан иң күп мөрәҗәгатьләр һәм теләктәшлек кергән республика медицина учреждениеләре һәм «Халыкка хезмәт күрсәтү сыйфатын бәяләү» сервисында уртачадан түбәнрәк бәя алган учреждениеләр арасында туры килүләрне күзәтә.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил шулай ук «Табибка язылу» системасы мәгълүматлары нигезендә медицина хезмәтләре күрсәтүнең сыйфатына комплексны анализ ясады. 2025 елда гражданнар әлеге сервистан 373 000 тапкырдан артык

файдаланган (уртача бәя – 3,9). Гражданнарның медицина хезмәте сыйфатыннан канәгать булмавының төп сәбәпләре «Чиратта озак көтү» (59 938 бәя); «Табиб мөнәсәбәте» (53 697 бәя); «Регистратура һәм шәфкать туташлары мөнәсәбәте» (13 784 бәя); «Начар санитария шартлары» (5 840 бәя).

«Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасы, «Дәүләт хезмәтләре.Бергәләп хәл итәбез» кире элемтә платформасы аша гражданнардан килгән мөрәҗәгатьләрнең үтәлешен тикшереп тору максатларында «ГЛОНАСС+112» мәгълүмат системасы, шулай ук социаль челтәрләрдәге бәяләмәләр нигезендә Вәкаләтле вәкил, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы вәкилләре белән берлектә республиканың сигез медицина учреждениесенә: «Алексеевск үзәк район хастаханәсе»нә; «Әлмәт үзәк район хастаханәсе»нә; «Яшел Үзән үзәк район хастаханәсе»нә; «Түбән Кама үзәк район хастаханәсе»нә; «Бөгелмә үзәк район хастаханәсе»нә; «Арча үзәк район хастаханәсе»нә; Казан шәһәренең «8 нче шәһәр сырхауханәсе»нә; Казан шәһәренең «Россия тимер юллары-Медицина» клиник хастаханәсе»нә баруны оештырды.

Сәфәр барышында Вәкаләтле вәкил гражданнар мөрәҗәгатьләре белән эшләүне оештыруга һәм аларга үз вакытында җавап бирүгә аерым игътибар бирде. Медицина учреждениеләре җитәкчеләренә медицина этикасы һәм деонтология принципларын үтәү мәсьәләләре буенча хезмәткәрләр белән атна саен киңәшмәләр уздырырга тәкъдим ителде.

Аерым билгеләп үтәргә кирәк, Казан шәһәренең «Россия тимер юллары-Медицина» клиник хастаханәсе»нә бару нәтиҗәләре буенча, кискен бөер җитешсезлеге булган пациентларны шәһәрнең профильле учреждениеләренә тәүлек буе озатуны камилләштерү зарурлыгы ачыкланды. Вәкаләтле вәкил әлеге мәсьәләне хәл итү буенча чаралар күрү турында учреждение җитәкчелегенә һәм Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына тәкъдимнәр кертте.

Гражданнар мөрәҗәгатьләренә оператив җавап бирү һәм ачыкланган хокук бозуларны бетерү максатларында Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы вәкилләре, шулай ук медицина оешмалары җитәкчеләре белән эшлекле очрашулар уздырды. Үзара хезмәттәшлек кысаларында медицина ярдәме күрсәтүнең уңайлылыгын һәм сыйфатын күтәрүгә, шулай ук сәламәтлек саклау өлкәсендә гражданнарның хокукларын яклауга юнәлтелгән уртак карарлар эшләнде.

Татарстан Республикасы Премьер – министры урынбасары Л.Р. Фазлыева рәислегендә Җәмәгать сәламәтлеге буенча төбәк советы (алга таба-төбәк советы) эшендә Вәкаләтле вәкилнең катнашуы сәламәтлек саклау системасын камилләштерүнең мөһим эше булды. Төбәк советы утырышларында гражданнар мөрәҗәгатьләре белән эшләү тәртибен регламентлаштыру һәм дәүләт мәгълүмат системалары аша килә торган хәбәрләрне, мөрәҗәгатьләрне эшкәртүгә бердәм алымнар формалаштыру мәсьәләләре каралды.

«Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасының баш модераторы вазыйфаларын башкарганда һәм Татарстан Республикасы төбәк белән идарә итү үзәгенең проект офисын җитәкләгәндә, Вәкаләтле вәкил күп тапкырлар гражданнарга аларның мөрәҗәгатьләрен карау барышы һәм проблемаларны хәл итү сроклары турында вакытында хәбәр итмәү, еш кына социаль киеренкелекнең үсүенә сәбәп булуын ассызыклады.

Утырыш кысаларында җаваплы башкаручыларның гражданнар мөрәҗәгатьләренә җавап бирү вакытын сузу очраклары каралды.

Мәсәлән, 2021 елда «Халык контроле» системасына «Лениногорск үзәк район хастаханәсе» сырхауханәсендә санитария-гигиена биналарының канәгатьләнерлек булмаган торышы турында хәбәр килде. Хәбәрнамә бирелгәннән соң өч ел ярымнан артык вакыт узса да, эшләрне башкару 2025 елның 16 декабренә генә планлаштырылган иде, шул ук вакытта чараларны гамәлгә ашыруның арадаш этаплары турында тәфсилле мәгълүмат юк иде. Әлеге проблема 2025 елның июлендә төбәк советының икенче утырышында каралды. Кабул ителгән карарлар нәтиҗәсендә инде 2025 елның августында кирәкле ремонт эшләре башкарылды һәм «Лениногорск үзәк район хастаханәсе»ндә санитария-гигиена биналары тиешле хәлгә китерелде, бу пациентларның һәм медицина персоналының уңайлы һәм имин эшен тәэмин итте.

2025 елның октябрендә төбәк советы утырышында Вәкаләтле вәкил шулай ук электрон медицина документациясеннән файдаланудагы катлаулыклар турындагы мәсьәләне күтәрде. Кызганычка каршы, 2025 елда гражданнардан кире элемтә платформасы аша электрон медицина документларын Россия Федерациясенең дәүләт хезмәтләре порталы аша йөкләү мөмкин булмауга кагылышлы мөрәҗәгатьләр килүен дәвам итте.

Шуңа бәйле рәвештә Вәкаләтле вәкил, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына Татарстан Республикасы дәүләт идарәсен цифрлаштыру, мәгълүмат технологияләре һәм элемтә министрлыгы белән берлектә электрон медицина документларын алу (электрон документларны йөкләү) проблемасын хәл итү чараларын күрергә тәкъдим итә. Шулай ук Сәламәтлек саклау министрлыгына гражданнар мөрәҗәгатьләрен караганда килеп чыга торган кыенлыкларның сәбәпләре турында тулы аңлатмалар урнаштырырга, шулай ук мөрәҗәгать итүчеләргә тиешле документларны кәгазьдә алу мөмкинлеге турында хәбәр итәргә тәкъдим итәбез.

Ашыгыч һәм кичектергесез медицина ярдәменнән файдалану мәсьәләләре

Вәкаләтле вәкил адресына ашыгыч һәм кичектергесез медицина ярдәменнән файдалану мәсьәләләренә, шулай ук бригадаларның көтү вакыты һәм аларның саны җитәрлек булмавына бәйле мөрәҗәгатьләр даими рәвештә килә. 2025 ел дәвамында Вәкаләтле вәкил Аппаратына әлеге проблема буенча мөрәҗәгатьләр килүен дәвам итте.

2025 елда «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасы аша 179 мөрәҗәгать (шикаятьләр һәм хәбәрләрнең иң күбесе - Казан, Чаллы шәһәрләреннән һәм Яшел Үзән муниципаль районыннан килгән), «ГЛОНАСС+112» ЕГИС аша-192 хәбәр кергән.

Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының «Сәламәтлек саклау өлкәсендә халыкны ресурслар белән тәэмин итү нормативларын һәм нормаларын куллану турында методик тәкъдимнәрне раслау турында» 2018 елның 20 апрель №18 боерыгы нигезендә ашыгыч медицина ярдәме күрсәткәндә СМП бригадасының пациентка кадәр барып җитү вакыты чакыртканнан соң 20 минуттан артмаска тиеш.

Шул ук вакытта аерым игътибар таләп итә торган очраклар теркәлгән.

Мәсәлән, 2025 елның сентябрендә Биектау муниципаль районыннан гражданка Х.га ашыгыч медицина ярдәме бригадасын чакырырга тырышканда чакыруга чыгу өчен буш ашыгыч медицина ярдәме автомобильләре булмавы турында хәбәр ителгән.

Шикаять «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасында басылып чыкканнан соң, «Биектау үзәк район хастаханәсе» Ашыгыч медицина ярдәме диспетчеры һәм өлкән фельдшерны җәлеп итеп, хезмәт тикшерүе үткәрде. Медицина учреждениесе мөрәҗәгать итүчегә ярдәм иткән, аны табиб-терапевтның планлы каравына чакырган. Мәсьәлә вәзгыять тулысынча хәл ителгәнче Вәкаләтле вәкил контролендә иде.

2025 елның апрелендә Казанда яшәүчедән критик халәте: югары температурасы (40,0°C) һәм сулау авыр булу билгеләре булган пациентка өчен ашыгыч ярдәмне озак көтү (дүрт сәгатьтән артык) турында хәбәр килгән. 16 сәгать 11 минутта килгән чакыру башкару өчен 21 сәгать 30 минутта гына тапшырылган. Казан шәһәренең “Ашыгыч медицина хезмәте станциясе” җитәкчелеге моңа бу чорда хезмәтнең бик тыгыз булуы, чакырулар бик күп булуы белән аңлаткан.

Шундый ук хәл 2025 елның маенда Чаллы шәһәрендә теркәлгән, анда астматик авырулы пациент ашыгыч медицина ярдәме бригадасының килүен биш сәгатьтән артык көткән. Медицина учреждениесе мәгълүматы буенча, чакыру кабул ителгән вакытта буш бригадалар булмаган. Соңыннан мөрәҗәгать итүче «Аллергия» диагнозы белән хастаханәгә озатылган.

«Халык контроле» системасында чагылдырылган мондый очраклар гамәлдәге проблемаларның индикаторы гына түгел, аларны системалы хәл итү өчен дә этәргеч булып тора. Килгән хәбәрнамәләрне анализлау ашыгыч медицина ярдәме хезмәте эшендәге проблемалы мәсьәләләрне ачыкларга, күрелә торган чараларның нәтиҗәлелеген бәяләргә һәм республика халкы өчен ашыгыч медицина ярдәменең сыйфатын яхшырту буенча алдагы адымнарны планлаштырырга мөмкинлек бирә.

2025 елда яңалыкларның берсе, Ашыгыч медицина ярдәме күрсәтү өчен Лаеш муниципаль районы территориясен Казан шәһәренең «Ашыгыч медицина ярдәме станциясе»нә беркетү, хезмәткәрләрнең штат санын оптимальләштерү һәм Лаеш, Комлы Кәвәл һәм Столбище авылларында бригадаларның урнашу зоналарын саклап калу булды. Моннан тыш, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы Казан шәһәренең «Ашыгыч медицина ярдәме станциясе» оператив бүлеге базасында бердәм үзәкләштерелгән ашыгыч медицина ярдәме диспетчерлык хезмәтен төзү проектын әзерләде.

2025 елның 1 февраленнән Лаеш районы Ашыгыч медицина ярдәме оешмасын Казан станциясе карамагына тапшыру һәм алга таба Питрәч муниципаль районының Ашыгыч медицина ярдәме бүлеген тапшыру планлаштырылу сәбәпле, Вәкаләтле вәкил «Лаеш үзәк район хастаханәсе» һәм «Питрәч үзәк район хастаханәсе» эшчәнлегенә анализ ясады.

Анализ нәтиҗәләре хезмәт эшен оештыруда уңай тенденцияләрне дә, системалы хәл итүне таләп итә торган кайбер проблемаларны да ачыклады. Аерым алганда, Питрәч муниципаль районында торак пунктларның шактый ерак булуы (үзәктән 55 км га кадәр), районның географик үзенчәлекләре белән бәйле катлаулы юл шартлары, шулай ук фельдшер кадрлары кытлыгы билгеләп үтелде. Лаеш муниципаль районында медицина ярдәме күрсәтүдә тоткарлыклар халыкның интенсив артуы, эре торак пунктларда яшәүчеләрдән мөрәҗәгатьләрнең күп булуы белән бәйле, бу күчмә бригадалар санын арттыру һәм Столбище авылында табиблык амбулаториясе төзү кирәклеге турындагы мәсьәләне актуальләштерде.

Ашыгыч медицина ярдәменнән файдалану мөмкинлеген һәм сыйфатын тагын да арттыру максатларында, Вәкаләтле вәкил тарафыннан Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министры адресына тәкъдимнәр җибәрелде, алар - кадрлар белән

тәэмин ителешкә комплексы анализ ясауны һәм медицина хезмәткәрләре кытлыгын бетерү буенча чаралар күрүне, яңа табиблык амбулаториясе төзүне һәм аеруча тиз үсә торган торак пунктларда күчмә бригадалар санын арттыруны, шулай ук ашыгыч ярдәм килү вакытын кыскарту һәм маршрутлаштыруны оптимальләштерү өчен бердәм диспетчерлык хезмәте төзүне тизләтү.

Әлеге чараларны гамәлгә ашыру Татарстан Республикасы халкына ашыгыч медицина ярдәме күрсәтүнең сыйфатын һәм аннан файдалану мөмкинлеген арттырырга ярдәм итәчәк һәм гражданнарның сәламәтлек саклауга һәм медицина ярдәменә конституциячел хокукының өстәмә гарантиясе булачак.

Башлангыч медик-санитария ярдәменнән файдалану мәсьәләләре

Гражданнарның сәламәтлек саклауга хокукын тәэмин итүдә башлангыч медицина-санитария ярдәменнән файдалану мөмкинлеге мөһим элемент булып кала.

Вәкаләтле вәкил адресына даими рәвештә табибка язылу мөмкин булмавы яисә кабул итүне озак көтү турында мөрәҗәгатьләр килә. 2025 елда «Табибка язылу мөмкинлеге» категориясе буенча «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасына гражданнардан 175 мөрәҗәгать килгән.

Моннан тыш, Аппарат хезмәткәрләре социаль челтәрләрдән килә торган мәгълүматны, шул исәптән Татарстан Республикасы Рәисенә адресланган мөрәҗәгатьләрне дә, даими рәвештә анализлыйлар һәм проблемаларны оператив рәвештә бетерү өчен тиешле мөрәҗәгатьләрне «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасына урнаштыралар.

Кайбер катлаулы хәлләр Вәкаләтле вәкил катнашы белән уңышлы хәл ителде.

Мисал өчен, 2025 елның гыйнварында кергән мөрәҗәгатьләрнең берсендә гражданка Г. «Профессор М.З.Сигал исемендәге республика клиник онкология диспансеры» белгечләренә язылып булмавыннан зарланды. Бу программа яңартылу белән бәйле иде, бу пациентлар өчен шактый уңайсызлыклар тудырды: көтү вакыты артты, ә чиратлар шактый озынайды.

Вәкаләтле вәкил мөрәҗәгатеннән соң Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы тарафыннан комплексы чаралар күрелде: көндезге стационар табиблары саны арттырылды, госпитализацияне рәсмиләштерү өчен өстәмә эш урыны оештырылды, шулай ук персоналның яңа программаны үзләштерүе тизләтелде, бу нормаль эшне торгызырга һәм пациентлар күпләп җыелмаска мөмкинлек бирде. Махсуслаштырылган ярдәмнең территориаль мөмкинлеген арттыру өчен учреждение тарафыннан «20 нче шәһәр сырхауханәсе» һәм «21 нче шәһәр сырхауханәсе» базасында өстәмә химиотерапия кабинетлары ачылды.

Икенче очракта Казанда яшәүче, әнисе мәнфәгатьләрен кайгыртучы гражданка К. күз бәллүрен(хрусталик) алыштыру операциясе алдыннан эндокринологка язылу проблемасы белән очраша. Дәүләт хезмәтләре порталы аша электрон язылу мөмкин түгел иде, ә регистратура бары тик онлайн-язмага гына басым ясады, бу вәзгыятьтә язылу мөмкин түгел булып чыкты. Вәкаләтле вәкил катышканнан соң, мәсьәлә оператив хәл ителде, һәм пациентка кирәкле белгеч консультациясе бирелде.

Шулай ук билгеләп үтәргә кирәк, 2025 елның апрелендә Казан шәһәрендә яшәүче гражданка А. «18 нче шәһәр сырхауханәсе» аскы очлыклар кан тамырларын ультратавыш тикшерүен үткәрүдә шактый тоткарлык булуга шикаять белән мөрәҗәгать иткән. 2024 елның декабрь башында ук билгеләнгән тикшеренү 2025

елның апреленә кадәр үткәрелмәгән. Тикшерү узу мөмкинлеге булмау сәбәпле, мөрәҗәгать итүче кирәкле дәвалау ала алмаган, бу аның сәламәтлеге торышына тискәре йогынты ясаган.

Мөрәҗәгать Вәкаләтле вәкилнең шәхси контроленә алынды, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына вәзгыятьне оператив хәл итүне тәэмин итүне сорап тиешле хат җибәрелде. Күрелгән чаралар нәтиҗәләре буенча мөрәҗәгать итүчегә аскы очлык кан тамырларын ультратавыш тикшерүе процедурасы кыска вакыт эчендә башкарылды.

Узган елда проблемаларның системалы булуын раслаучы кабат мөрәҗәгатьләргә дә зур игътибар бирелде.

2025 елның апрелендә кире элемтә платформасы аша гражданнарның «Түбән Кама үзәк район күп профильле хастаханәсе»ндә табиб-эндокринологка язылу мөмкинлеге булмауга шикаятьләр килде. Мөрәҗәгать итүчеләр табиб-эндокринологка язылу белән бәйле җитди кыенлыкларны күрсәттеләр, бу юлламалар булуга карамастан, мәҗбүри медицина тикшерүен вакытында узарга мөмкинлеге булмаган йөкле хатын-кызлар өчен аеруча проблема.

Әлеге факт буенча Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрына мөрәҗәгать юллаган. Алынган җавапта шәхси медицина белгечләрен җәлеп итү һәм участок терапевтлары аша профильле табибларга язылу тәртибен яңадан карау буенча башкарыла торган эшләр турында хәбәр ителде.

Вәзгыятьне хәл итүне контрольдә тоту кысаларында 2025 елның октябрендә Вәкаләтле вәкил «Түбән Кама үзәк район күппрофильле хастаханәсе» баш табибына актуаль мәгълүмат алу өчен запрос җибәрде. Тәкъдим ителгән мәгълүматларга караганда, әгәр 2025 елның апрелендә учреждениедә бары тик өч табиб-эндокринолог (3,25 ставка) эшләгән булса, бу пациентларның махсуслашкан ярдәмгә вакытында керүен тәэмин итмәгән, октябрьгә штат белән тәэмин ителеш 80% ка җиткән (5,25 ставка). Вәзгыятьнең тагын да яхшыруы кадрлар составын «эндокринология» белгечлеге буенча 2 нче ел ординаторлары белән тулыландыру хисабына көтелә.

Хисап чорында Вәкаләтле вәкил массакүләм мәгълүмат чараларында һәм социаль челтәрләрдә медицина хезмәте күрсәтү сыйфатына кагылышлы мәкаләләрне даими күзәтеп торды. Килгән хәбәрләрне анализлау нигезендә гражданнарның махсус медицина ярдәме алуда кыенлыкларга карата шикаятьләре буенча чаралар күрелде.

Аерым алганда, 2025 елның октябрендә «Яшел Үзән үзәк район хастаханәсе» һәм аның филиалларында балалар неврологына кабул итүгә язылу белән бәйле кыенлыкларга шикаятьләр теркәлгән.

Хәлне җентекләбрәк өйрәнү өчен «Яшел Үзән үзәк район хастаханәсе» баш табибына мөрәҗәгать җибәрелде. Алынган мәгълүматларга караганда, балалар табибы-невролог Осиново авылындагы күппрофильле сырхауханәдә (төп хезмәткәр) һәм 1 нче балалар сырхауханәсендә (читтән килеп эшләүче хезмәткәр, кабул итү атнага өч тапкыр талоннар буенча алып барыла) кабул итә. Невролог консультациясенә мохтаҗ барлык балаларга «Балалар республика клиник хастаханәсе» белгечләренә консультациягә юлламалар бирелә, әмма бүлеп бирелә торган квоталар саны җитәрлек түгел. 2025 елның 1 октябреннән «Балалар республика клиник хастаханәсе» 2 нче консультатив сырхауханәсендә неврологка консультациягә квоталар саны арттырылды. Яшел Үзән районы администрациясе һәм «Балалар республика клиник хастаханәсе» дәүләт оешмасы ярдәмендә аз хәрәкәтләнүче пациентларны карау өчен белгечләрнең атна саен чыгулары оештырылды.

Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының 2012 елның 14 декабрь №1047н боерыгы белән расланган штат нормативлары нигезендә 10 мең балага 1,5 табиб-невролог вазыйфасы каралырга тиеш. Күрсәтелгән нормативлардан чыгып, «Яшел Үзән үзәк район хастаханәсе»ндә невролог-табибларның 5,0 ставкасын карарга кирәк.

2025 елның 28 октябренә «Яшел Үзән үзәк район хастаханәсе» штат расписаниесендә балаларга медицина ярдәме күрсәтү өчен 3,5 табиб-невролог ставкасы кертелгән. Хәзерге вакытта «Неврология» белгечлеге буенча ординатурада максатчан укуны 2026 елда эшкә урнаштыру планлаштырыла торган өч белгеч уза. Гомумән алганда, «Яшел Үзән үзәк район хастаханәсе» дәүләт оешмасында табиблар белән тәэмин ителеш нибары 28% тәшкил итә.

Квалификацияле медицина кадрларына кытлык медицина ярдәмен вакытында күрсәтмәүнең беренче ел гына сәбәбе булып тормый, һәм Вәкаләтле вәкил моны еллык докладларында даими билгеләп үтә. Шул ук вакытта мондый кыенлыклар булу медицина оешмалары җитәкчеләрен кирәкле сандагы кадрлар белән, шул исәптән мәшгульлек хезмәте органнары һәм белгечләрне эзләү һәм җәлеп итүнең башка мөмкин булган механизмнары белән актив хезмәттәшлек итү юлы белән тәэмин итү өчен җаваплылыктан азат итми.

Аеруча зәгыйфь категориядәге гражданнар өчен медицина ярдәменнән файдалану мөмкинлеген тәэмин итү мәсьәләләре аерым игътибар таләп итә. 2025 елның апрелендә Вәкаләтле вәкилгә медицина хезмәтләреннән файдалану мөмкинлеге һәм сыйфаты мәсьәләләре буенча хокукка сәләтсез балигъ булган гражданнарның законлы вәкилләре мөрәҗәгать итте.

Мөрәҗәгать итүчеләр үз карамагындагылар өчен дә, үзләре өчен дә медицина ярдәме алу проблемалары турында борчылуларын белдерделәр. Аерым алганда, табибка язылу, тар белгечләргә консультацияләр оештыру, тиешле тикшерүләр һәм хастаханәгә салу мәсьәләләре күтәрелде.

Әлеге проблематиканың әһәмиятен исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил 2025 елның 25 апрелендә кызыксынган министрлыклар һәм ведомстволар, шулай ук иҗтимагый оешмалар вәкилләре катнашында киңәшмә оештырды, аның нәтиҗәләре буенча конкрет карарлар һәм тәкъдимнәр эшләнде.

Аерым алганда, Казан шәһәре буенча сәламәтлек саклау идарәсенә эшкә сәләтсез гражданнар һәм аларның опекуннары медицина ярдәме сорап мөрәҗәгать иткәндә килеп туган барлык кыенлыкларны игътибар белән карарга, шулай ук пациентларның индивидуаль үзенчәлекләрен һәм психик халәтен исәпкә алып, эшкә сәләтсезләрне тикшерүне оештырырга киңәш ителә. Моннан тыш, медицина хезмәткәрләре өчен әлеге категория пациентлар белән эшләүдә аларның компетенцияләрен күтәрү өчен укыту семинарлары үткәрергә тәкъдим ителде. Сәламәтлек саклау өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы буенча территориаль органына авыр психик тайпылышлары булган эшкә сәләтсез гражданнарны диспансерлаштыру һәм медицина тикшерүе тәртибен үтәү мониторингын башкарырга тәкъдим ителде.

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының 2025 елның июнендә биргән мәгълүматларына караганда, тәкъдимнәр үтәлүгә кабул ителгән һәм тиешле чаралар үткәрелгән. Күп кенә тәрбияләнүчеләр өчен тар белгечләр консультацияләре оештырылган, МРТ, УЗИ һәм кан анализлары кебек кирәкле диагностик процедуралар башкарылган, шулай ук тиешле дәвалау билгеләнгән.

Сыйфатлы квалификацияле медицина ярдәме күрсәтү мәсьәләләре

Гражданнарга сыйфатлы квалификацияле медицина ярдәме күрсәтү мәсьәләләре Вәкаләтле вәкилнең игътибарында тора.

Мәсәлән, 2025 елның маенда Вәкаләтле вәкилгә Мамадыш районында яшәүче гражданка М.нан шикаять килгән, ул «Мамадыш үзәк район хастаханәсе»нең «Мамадыш» совхозы бистәсе амбулаториясе участок терапевтының гамәлләреннән канәгать булмавын белдергән. Мөрәҗәгать итүче тиешле квалификацияле медицина ярдәме күрсәтелмәвен әйткән, бу аның сәламәтлеге торышының начараюына китергән.

Вәкаләтле вәкил инициативасы белән Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы тикшерү үткәрде, аның барышында амбулатор ярдәм күрсәтүне оештыруда хокук бозулар, медицина ярдәме күрсәтү тәртибе һәм дәвалау чаралары күләме өлешендә клиник тәкъдимнәрнең үтәлмәве, вазыйфаи затларның тиешле контроле булмавы ачыкланды. Мөрәҗәгать нигезле дип танылды һәм тиешле чара күрү өчен «Мамадыш үзәк район хастаханәсе» җитәкчелегенә юлланды. Моннан тыш, гражданка М. 2025 елның гыйнварыннан аның гаризасы нигезендә башка участок терапевтына беркетелгән.

Икенче мисал. Вәкаләтле вәкил шулай ук балигъ булмаган улы мәнфәгатьләрендә эш иткән Казан шәһәрендә яшәүче граждан З.мөрәҗәгате буенча чаралар күрде. З. Казан шәһәренең «1 нче шәһәр балалар хастаханәсе» медицина персоналының балага тиешенчә медицина ярдәме күрсәтмәвенә һәм этика һәм деонтология нормаларын үтәмәвенә зарланган.

Казан шәһәре буенча сәламәтлек саклау идарәсе вәкиле тәкъдимнәре нигезендә хезмәт тикшерүе үткәрелде, аның барышында медицина ярдәме күрсәтүнең аерым этапларында җитешсезлекләр ачыкланды. Тикшерү нәтиҗәләре буенча «1 нче балалар стоматология сырхауханәсе» табиб-стоматологы консультациясен үткәрү турында карар кабул ителде. «1 нче шәһәр балалар хастаханәсе» администрациясе баланы 2 нче сырхауханә бүлегендә алга таба тикшереп тору кирәклегенә басым ясады. Моннан тыш, медицина учреждениесе хезмәткәрләре белән пациентлар һәм аларның законлы вәкилләре белән мөгамәлә иткәндә этика һәм деонтология принципларын төгәл үтәү зарурлыгы буенча чираттан тыш инструктаж үткәрелде.

Гражданнарның хокукларын яклауның нәтиҗәлелеге күбесенчә Вәкаләтле вәкилнең Татарстан Республикасы буенча Сәламәтлек саклау өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең (Росздравнадзор) территориаль органы (алга таба – ТР буенча Росздравнадзорның территориаль органы) белән тыгыз хезмәттәшлеге белән тәэмин ителә.

2025 елда Росздравнадзорның Татарстан Республикасы буенча территориаль органы белән берлектә гражданнарның 40тан артык мөрәҗәгате каралды. Әлеге хезмәттәшлек сыйфатлы медицина ярдәме алуга хокук бозулар белән бәйле шикаятьләргә оператив һәм комплексы җавап бирергә мөмкинлек бирде. Әйтик, Вәкаләтле вәкилнең ТР буенча Росздравнадзорның территориаль органы белгечләрен җәлеп итеп, уртак күчмә тикшерү чаралары уздыру инициативасы булды, бу тикшерүләрнең объективлыгын һәм компетентлыгын арттырды. Мәсәлән, Казан шәһәренең «2 нче клиник хастаханәсе» һәм психик тайпылышлары булган гражданнар өчен Дәрвишләр бистәсе балалар интернат-йортына бергәләп бару гамәлгә ашырылды.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, Татарстан Республикасы буенча Росздравнадзорның территориаль органы интернет челтәрендә медицина хезмәтләре

күрсәтү турындагы мәгълүматны урнаштыру мәсьәләсенә мониторинг алып бара. Аның нәтиҗәләре буенча 2025 елда әлеге ведомство белгечләре тарафыннан законсыз рәвештә медицина хезмәтләре күрсәтү фактлары ачыкланды. Аерым алганда, күзлек коррекциясен сайлау, пирсинг, перманент татуаж һәм тешләрне протезлау буенча законсыз эшчәнлек билгеләнгән.

Эстетик медицина өлкәсендәге тәртип бозулар җитди борчу тудыра. Махсус рөхсәтсез катлаулы инвазив процедуралар: ботокс кертү, биоревитализация, мезотерапия һәм филлерлар белән коррекция ясалган. Шундый ук хокук бозулар кайбер массаж салоннары эшчәнлегендә дә ачыкланган.

Һәр очрак буенча мәгълүмат Татарстан Республикасы буенча Росздравнадзорның территориаль органы тарафыннан процессуаль чаралар күрү өчен Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгына тапшырылган.

Татарстан Республикасында гражданнарның квалификацияле һәм вакытында медицина ярдәменә хокукларын яклау кадрлар сәясәтен камилләштерү, медицина юнәлешләрен маршрутка салуны оптимальләштерү буенча системалы эшне тәэмин итә торган комплексны якын килүне һәм барлык төр медицина ярдәменнән файдалану мөмкинлеген һәм сыйфатын арттыру өчен оештыру чараларын гамәлгә ашыруны таләп итә.

Гражданнарны дарулар белән тәэмин итү мәсьәләләре

Дарулар белән тәэмин итүнең нәтиҗәле, вакытында һәм тотрыклы системасын оештырмыйча, халыкның сәламәтлеген тиешле дәрәҗәдә саклау мөмкин түгел. Дару препаратлары алу хокукы медицина ярдәме алу хокукыннан аерылгысыз һәм авыруларны лаеклы дәвалау һәм профилактикалау өчен нигез булып тора.

Татарстан Республикасы гражданнарын дарулар белән тәэмин итү мәсьәләләре элеккечә җәмгыятьтә аеруча кискен тикшерелә торган мәсьәләләр исәбендә кала. Тышкы санкцияләр кертү белән бәйле заманча шартларда илнең фармацевтика базары билгеле бер дару препаратлары белән тәэмин итүне сизелерлек чикләүгә юлыкты.

Федераль бюджет акчаларыннан 2025 елда гражданнарның ташламалы категорияләрен тәэмин итүгә 2,558 млрд.сум, Татарстан Республикасы бюджетыннан төбәк ташламаларыннан файдаланучыларны түләүсез дарулар белән тәэмин итүгә 5,936 млрд. сум бүлеп бирелгән.

Инвалид балаларны ташламалы дарулар белән тәэмин итүне оештыру өчен «2025 елга, 2026 һәм 2027 еллар план чорына Татарстан Республикасы бюджеты турында» 2024 елның 28 ноябрендәге 87-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә 2025 елда төбәк бюджетыннан дару препаратлары сатып алуга 1237,7 млн.сум күләмендә өстәмә акча бүлеп бирелде (шул исәптән Россия Федерациясендә теркәлмәгән яшәү өчен кирәкле һәм иң әһәмиятле дару препаратлары исемлегенә керә торган дарулар), медицина эшләнмәләре (шул исәптән тест-полосалар, глюкозаны өзлексез мониторинглау системаларына тотыла торган материаллар), дәвалау туклануының махсуслаштырылган продуктлары.

Татарстан Республикасында дару препаратлары белән тәэмин ителгән гражданнарның ташламалы категорияләре саны 2025 елның 1 декабренә ОНЛС федераль программасы буенча – 91 791 кеше (61,8%), төбәк ташламалары буенча -170 622 кеше (52,3%) тәшкил итте.

Вәкаләтле вәкил «Халык контроле» системасы һәм кире элемтә платформасы аша килгән мөрәҗәгатьләргә аерым игътибар бирә. Мондый һәр хәбәр җентекләп карала, ә проблеманы хәл итүне контрольдә тоту мөрәҗәгать итүченең ихтыяҗлары тулысынча канәгатьләндерелгәнче гамәлгә ашырыла.

Узган елда дарулар белән тәэмин итү мәсьәләләре буенча Вәкаләтле вәкил адресына, шулай ук «Халык контроле» системасы аша 181 мөрәҗәгать кергән.

Әйтик, 2025 елның апрелендә «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасына Казан шәһәрендә яшәүче граждан А.дан хәбәр килгән, анда Казан шәһәренең «Таттехмедфарм» ДУПсенең 3 нче даруханәсендә дүрт айдан артык яшәү өчен кирәкле ташламалы дару препаратларын алу мөмкинлеге булмавы турында хәбәр ителгән. Килеп туган вәзгыять граждан А.сәламәтлеге өчен җитди куркыныч тудыра, аңа билгеләнгән медикаментларны даими кабул итү таләп ителә.

Вәкаләтле вәкил катнашканнан соң һәм тиешле хатны Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына җибәргәннән соң, проблема оператив хәл ителде. Алынган мәгълүматларга караганда, пациент барлык кирәкле дару препаратларын алган. Мәсьәләне системалы хәл итүне тәэмин итү өчен мөрәҗәгать итүчене дарулар белән тәэмин итүне Казан шәһәренең «20 нче шәһәр сырхауханәсе» баш табибы урынбасары шәхси контроленә алган.

«Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасы белән берләштән, дарулар белән тәэмин итү мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләр кире элемтә платформасы аша да килә. Вәкаләтле вәкилнең катнашуы нәтиҗәле мисалы булып 2025 елның августында Әгерҗе муниципаль районында яшәүче граждан Д.ның эпилепсиягә каршы препаратлар алуда кыенлыклар турында хәбәр итүе һәм аларны сатып алуның шактый финанс чыгымнары турында борчылуын белдерүе тора.

Мөрәҗәгатьне беренчел караганда медицина учреждениесе тарафыннан ташламалы дарулар белән тәэмин итүгә өстәмә гариза рәсмиләштерелгән, әмма мөрәҗәгать итүче, препаратларны бирүнең конкрет сроклары һәм гарантияләре булмавын билгеләп, проблеманың тулысынча хәл ителмәвен күрсәткән. Вәкаләтле вәкил катышканнан соң, Сәламәтлек саклау министрлыгы вәзгыятьне тирәнтен тикшерде. Пациент 2025 елның 21 августында «Әгерҗе үзәк район хастаханәсе»нә кабул итүгә чакырылган, анда аңа кирәкле препаратларга ташламалы дарулар белән тәэмин итү федераль программасы буенча өстәмә гариза бирелгән. Мөрәҗәгать итүче мәнфәгатьләрендә кирәкле препаратлар белән тәэмин итүнең конкрет сроклары турында юллама белән тәэмин итүне тизләтү турында үтенеч хаты җибәрелгән, нәтиҗәдә пациент таләп ителә торган дарулар белән тәэмин ителгән.

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы белән нәтиҗәле хезмәттәшлекнең тагын бер мисалы булып 2025 елның 11 августында килгән хәбәрне карау тора, анда Чаллы шәһәрендә яшәүче мөрәҗәгать итүче Р. операциядән соң «Валганцикловир» яшәү өчен мөһим дару препараты белән тәэмин ителмәвен күрсәтә. Башта медицина оешмасы пациентка дәвалауның альтернатив схемасын тәкъдим иткән, бу граждан ихтыяҗларына туры килмәгән. Вәкаләтле вәкил вәзгыятьне өстәмә өйрәнү инициативасы белән чыкты һәм мөрәҗәгать итүче белән телефоннан сөйләшү барышында пациентның операциядән соң өч ай дәвамында кирәкле препаратны алмавы ачыкланды, ә мөрәҗәгать биргәннән соң бер тапкыр бирелгән бер кап дару проблеманы хәл итмәгән, чөнки алты айлык дәвалау курсы үткәрү таләп ителгән.

Вәкаләтле вәкилнең мөрәҗәгатен карау нәтиҗәләре буенча пациентны дару препараты белән тәэмин итүгә үтенеч хаты Чаллы шәһәре буенча сәламәтлек саклау

идарәсенә җибәрелде. Кабул ителгән чаралар нәтиҗәсендә пациент 404 нче даруханәдә кирәкле препаратны алган. Вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан вәзгыятьне системалы күзәтеп тору нәтиҗәсендә, 2025 елның 23 сентябренә даруханәгә препаратның икенче партиясе килгән, һәм пациент рецепт алу һәм дәвалануның кирәкле курсын дәвам итү өчен сырхауханәгә вакытында чакырылган.

Шуны да билгеләп үтәргә кирәк, хисап елында Татарстан Республикасы буенча Росздравнадзорның территориаль органы тарафыннан гражданнарга кирәкле булган 748 исемдәге дару препаратлары һәм 16 медицина эшләнмәсе үрнәгенең сыйфатына экспертиза оештырылды. Тикшерүләр нәтиҗәләре буенча, сыйфатсыз препаратлар һәм эшләнмәләр әйләнештән алынды. Мәсәлән, дару препаратлары арасында сыйфат стандартларына туры килмәгән: «Каптоприл» (таблеткалар, “ПРАНАФАРМ” ҖЧҖ, Россия), шулай ук «Лоперамид - АЛИУМ» (капсулалар, «АЛИУМ» АҖ, Россия) - «Эреп бетү» сыйфат күрсәткече буенча тест узмады. Кайбер сәламәтлек саклау учреждениеләрендә медицина эшләнмәләрен кулланганда да хокук бозулар теркәлгән. Аерым алганда, әйләнештән алынган: «Луер» шприцлары (5,0 мл) диагностика һәм карау перчаткалары.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, 2020 елның июленнән барлык дару препаратларына карата мәҗбүри маркировка кертелгән. Маркировканы гамәлгә кертүнең максаты – сыйфатсыз һәм ялган продукция җитештерүгә һәм әйләнешенә каршы тору, шулай ук товар запаслары белән идарә итү. Дару препаратлары әйләнешендә катнашучы барлык оешмалар дару препаратлары әйләнешен мониторинглау системасына дөрес мәгълүматны вакытында кертүне тәэмин итәргә тиеш.

Конкрет төргәкнең геолокациясен билгеләргә мөмкинлек бирә торган дару препаратларын маркировкалауны кертү фармацевтика базарының үтә күренмәлелеген тәэмин итә. Һәр граждан теге яки бу дару препаратын сатуның легитимлыгын тикшерү өчен «Гадел билге» мобиль кушымтасыннан файдалана ала.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, узган елда гражданнарның яшәү өчен кирәкле һәм иң әһәмиятле исемлеккә кертелмәгән дару препаратлары белән тәэмин итү мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләре Вәкаләтле вәкилне аеруча борчуга салды.

Шулай итеп, Вәкаләтле вәкилгә мультисистемалы нейродегенератив авырудан – Хен-Яр шкаласы буенча IV стадиядәге Паркинсон авыруыннан интегүче гражданнардан мөрәҗәгатьләр кергән. Мөрәҗәгать итүчеләр билгеләп үткәнчә, элегрәк комплексны паркинсоник терапия алганнар, әмма ул нәтиҗәле булудан туктаган. Тормыш күрсәткечләре буенча аларга интестиналь кертү өчен гель рәвешендә «Дуодопа» дару препараты белән терапия тәкъдим ителгән, ул тәүлек дәвамында симптомнарның флуктуациясен шактый киметергә мөмкинлек бирә.

Татарстан Республикасы Рәисе ярдәме белән гражданнарны тормыш өчен кирәкле һәм мөһим дару препаратлары - ЖНВЛП исемлегенә кертелмәгән дару препаратлары белән тәэмин итү өчен республика бюджетыннан өстәмә финанс бүлеп бирелде.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкилгә Казан шәһәрендә яшәүче граждан К.мөрәҗәгать итеп, аны интестиналь кертү өчен гель рәвешендәге «Дуодопа» дару препараты белән тәэмин итүдә ярдәм итүне сорады. Килеп туган хәлгә тирән борчылу белдереп, Вәкаләтле вәкил әлеге мәсьәләне карау өчен Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрына мөрәҗәгать итте. Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгыннан алынган мәгълүматларга караганда, «Дуодопа» дару препараты ЖНВЛП исемлегенә кертелмәгән, һәм граждан К.ны әлеге препарат белән тәэмин

итүне оештыру өчен өстәмә финанслау бүлеп бирү таләп ителгән. Нәтиҗәдә өстәмә акча бүлеп бирү мәсьәләсе уңай хәл ителде. Федераль законнар таләпләре нигезендә әлеге препаратны сатып алуны оештыру өчен конкурс процедурасы үткәрелде, һәм пациентка препарат килгән саен ташламалы дарулар белән тәэмин итү гарантияләнде.

Гражданнар мөрәҗәгатьләрдә шулай ук ЖНВЛП исемлегендә кайбер неврологик авыруларны дәвалаганда кирәкле «Тиаприд» дару препараты булмавы турында хәбәр иттеләр.

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы мәгълүматы буенча 2025 елның декабрь ахырына “Дуодоп” (интестиналь кертү өчен гель) дару препараты белән тәэмин итүгә сигез пациент мохтаҗ, еллык ихтыяҗ 29 335,23 мең сум тәшкил итә. “Тиаприд” даруы белән тәэмин итүгә бер инвалид бала мохтаҗ. Еллык ихтыяҗ 46,36 мең сум тәшкил итә.

Күрсәтелгән дару препаратлары белән мохтаҗ пациентлар республика бюджетыннан өстәмә бүлеп бирелгән акчалар исәбеннән тәэмин ителгән.

Әлеге проблеманың әһәмиятен һәм социаль әһәмиятен исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрына дару препаратлары исемлеген төзү буенча Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгы комиссиясенә дару препаратларын интестиналь кертү өчен гель рәвешендә «Дуодопа» һәм «Тиаприд» ны яшәү өчен кирәкле һәм медицинада кулланыла торган иң мөһим дару препаратлары исемлегенә кертү мөмкинлеген карауны сорап мөрәҗәгать итте. Әлеге докладны тапшырган вакытта Вәкаләтле вәкилнең тәкъдиме карала.

Йомгаклап әйтик, Вәкаләтле вәкил гражданнарны дарулар белән тәэмин итү мәсьәләләрен аерым контрольдә тотуын дәвам итәчәк, кергән мөрәҗәгатьләргә үз вакытында җавап бирәчәк һәм ачыкланган проблемаларны системалы хәл итүгә ярдәм итәчәк, чөнки кирәкле дару препаратларыннан файдалану - сәламәтлек саклау системасының нәтиҗәлелеге күрсәткече генә түгел, ә конституциячел хокукның иң мөһим гарантиясе дә бит.

4.4. ГРАЖДАННАРНЫҢ СОЦИАЛЬ ТӘЭМИН ИТЕЛЕШКӘ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

Теләсә кайсы социаль дәүләтнең төп бурычларыннан берсе - гражданнарга лаеклы тормыш дәрәҗәсен саклап калырга мөмкинлек бирә торган хокукый һәм икътисадый шартлар булдыруга юнәлдерелгән комплексны һәм нигезләнгән сәясәт уздыру. Юридик яктан әһәмиятле шартлар килеп чыкканда — пенсия яшенә җиткәндә, авыру яисә инвалидлык аркасында вакытлыча яисә тотрыклы рәвештә хезмәткә сәләтен югалтканда, туендыручысын югалтканда, шулай ук Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән башка очракларда мондый ярдәм аеруча мөһим.

Гражданнарны социаль тәэмин итү өлкәсендә дәүләтнең социаль юнәлешле сәясәте нәтиҗәсендә уңай үзгәрешләр күзәтелә: ел саен пенсияләр күләме арта, социаль хезмәтләрдән файдаланучылар саны арта. Өлкәннәрне һәм инвалидларны озак вакыт карау системасын үстерүгә аерым игътибар бирелә, бу аларның тормыш сыйфатын яхшыртуга ярдәм итә.

2025 елда республикада әлеге юнәлеш яңа үсеш алды: Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2024 елның 25 декабрендәге 1213 номерлы карары белән 2025 – 2030 елларга «Актив озын гомер» республика программасы расланды. Әлеге программа өлкән яшьтәге гражданнарның актив һәм сәламәт яшәү рәвешен озайтуга,

аларның мөмкинлекләрен тормышка ашыру өчен шартлар тудыруга һәм гериатрияне үстерүне дә кертеп, медицина ярдәменең сыйфатын яхшыртуга юнәлдерелгән. Программа шулай ук сәламәтлекне саклауга һәм сыйфатлы карауны тәэмин итүгә юнәлдерелгән социаль хезмәтләрне киңәйтүне, шулай ук өлкән яшьтәге кешеләрнең финанс хәлен яхшырту һәм аларны эш белән тәэмин итү өчен мөмкинлекләр тудыру чараларын күздә тота. Өлкән буынның уңайлы һәм имин тормышын тәэмин итә торган инфраструктураны үстерү мөһим аспект булып тора.

Әлеге программаны гамәлгә ашыру кысаларында «Ак Барс» банкы белән берлектә «Кайгырту» сайтында «Алтын еллар – Золотые годы» бүлеге булдырылды, анда барлык муниципаль районнар буенча интерактив карта урнаштырылган. Аның ярдәмендә өлкән яшьтәге һәр граждан актив форматта физик культура, спорт, мәдәни-ял итү чаралары уздырыла торган, иҗади клублар һәм түгәрәкләр, волонтерлык берләшмәләре эшли торган, әлеге максатчан категория өчен белем бирү программалары гамәлгә ашырыла торган оешмалар турындагы мәгълүмат белән таныша ала, дәресләр уздыру расписаниесе һәм урыны, язылу тәртибе турында бөтен нечкәлекләрне белә ала. Бүген интерактив картада өлкән яшьтәге гражданнар өчен 2 мең дәрес турында мәгълүмат урнаштырылган. Әлеге карта 30 мең пенсионерга кызыксынулары буенча дәресләр сайларга һәм аларда катнашырга язылырга мөмкинлек бирде. Нәтиҗәдә өлкән буын гражданнарының 44,2% ы (479,9 мең кеше) мәдәни-ял итү, иҗат эшчәнлегенә җәлеп ителгән,

Моннан тыш, 2025 елда «Демография» һәм «Гаилә» милли проектлары кысаларында өлкәннәр һәм инвалидлар өчен «Кайгырту йорты» Яшел Үзән интернат-йорты төзелде. Бу заманча учреждение 120 урынга исәпләнгән һәм 8,5 мең кв.метрдан артык мәйданны били. Бинада комплексны тернәкләндерү һәм уңайлы яшәү өчен барлык шартлар да тудырылган. «Акыллы» палаталарны җиһазландыруга аерым игътибар бирелә, анда даими ятак режимында булучылар персонал ярдәменнән башка яктырту, пәрдәләр, ишекләр һәм телевизор белән мөстәкыйль идарә итә алалар. Учреждениедә шулай ук психолог, социаль адаптация һәм хезмәт күнекмәләренә өйрәтү буенча белгечләр, шулай ук физиотерапевт һәм массажист кабинетлары эшли. Дәвалау физкультурасы белән шөгыльләнү өчен аерым зал, иҗади остаханә һәм китапханә бар. Барлык биналарда да заманча җиһазлар урнаштырылган, бу тернәкләндерү бурычларын нәтиҗәле хәл итәргә һәм интернат-йортта яшәүчеләр өчен максималь уңайлы шартлар тудырырга мөмкинлек бирә.

Социаль тәэмин итүгә гражданнарның хокукларын яклау буенча Вәкаләтле вәкил эшчәнлеге

2025 елда Вәкаләтле вәкилгә социаль тәэмин итү мәсьәләләре буенча 286 мөрәҗәгать кергән. Гражданнар төрле кире элемтә каналларыннан актив файдаланганнар: “Дәүләт хезмәтләре. Бергә хәл итәбез” бердәм дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталы платформасы аша 615 хәбәр килде, Татарстан Республикасының «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасына — 349 хәбәр, «ГЛОНАСС+112» ЕГИС системасына — 403 хәбәр, «Инцидент Менеджмент» системасына 3 756 мөрәҗәгать килде.

Кергән мөрәҗәгатьләрне анализлау республикада яшәүчеләрне борчыган социаль өлкәдәге төп проблемаларны аерып күрсәтергә мөмкинлек бирә: инвалидлык билгеләү, социаль хезмәт күрсәтү системасында хезмәт күрсәтүләрне оештыру,

реабилитацияләүнең техник чараларын алу, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затлар өчен киртәсез мохит булдыру, пенсия билгеләү һәм яңадан исәпләү, шулай ук вакытыннан алда пенсиягә чыгу мәсьәләләре.

Килгән һәр мөрәҗәгать буенча Вәкаләтле вәкил җентекле эш алып бара: тикшерүләр башлап җибәрә, компетентлы органнарга запрослар җибәрә, гражданнарга хокукый консультацияләр бирә, проблемаларны комплексы хәл итү өчен ведомствоара багланышлар оештыра, кирәк булганда вәзгыятьне объектив бәяләү өчен урынга чыга.

Профильле министрлыклар, ведомстволар, дәүләт органнары һәм муниципаль берәмлекләр белән бергәләп эшләү нәтиҗәсендә 2025 елда кергән мөрәҗәгатьләрнең 70% тан артыгы уңай хәл ителде.

2025 елда Вәкаләтле вәкил эшенең мөһим аспекты булып гражданнарның төрле категорияләре, шул исәптән сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән кешеләр, ветераннар, пенсионерлар һәм күп балалы гаиләләр мәнфәгатьләрен яклаучы иҗтимагый оешмалар белән актив хезмәттәшлек торды. Мондый хезмәттәшлек проблемалы мәсьәләләрне тирәнрәк аңларга һәм килеп туган кыенлыкларга оператив җавап бирергә ярдәм итте.

Профилактика эшләре кысаларында халыкның хокукый грамоталылыгын арттыру буенча системалы эш дәвам итте. Законнардагы үзгәрешләрне аңлатуга, шулай ук социаль ташламалар һәм хезмәтләр алу мөмкинлекләре турында мәгълүмат бирүгә юнәлдерелгән семинарлар, консультация сессияләре үткәрелде.

Хисап елында шулай ук социаль тәэмин итү өлкәсендә норматив-хокукый базаны камилләштерү эше дәвам итте. Вәкаләтле вәкил гражданнарның хокукларын һәм гарантияләрен киңәйтүгә, социаль программаларның үтә күренмәлелеген арттыруга юнәлдерелгән норматив хокукый һәм закон актларына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү буенча тәкъдимнәр әзерләүдә катнашты.

Инвалидларның реабилитациянең техник чаралары белән тәэмин итүгә хокукларын яклау

Татарстан Республикасында 2026 елның 1 гыйнварына 311 060 инвалид яши, шулардан 122 551 кеше III төркем инвалидлар, 133 088 кеше II төркем инвалидлар, 36 687 кеше I төркем инвалидлар, 17 173 инвалид балалар.

Хокук яклау практикасы күрсәткәнчә, инвалидларны техник тернәкләндерү чаралары белән тәэмин итү мәсьәләләре елдан – ел актуальлеген югалтмый.

Россия Федерациясе Пенсия һәм социаль иминиятләштерү Фондының Татарстан Республикасы буенча бүлеге мәгълүматларына караганда, 2025 елның 30 декабренә техник реабилитацияләү чаралары һәм протез-протопедия әйберләре белән тәэмин итүгә гаризалар саны 11 182 тәшкил иткән, шуларның 1701е инвалид балалар буенча гаризалар.

Техник тернәкләндерү чаралары һәм протез-ортопедия эшләнмәләре белән тәэмин итү өчен 2025 елда гомуми суммасы 281 914, 0 мең сумлык 130 дәүләт контракты төзелгән.

2025 ел дәвамында Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре инвалидларны протез-протопедия эшләнмәләре һәм шифаханә-курорт дәвалануы белән тәэмин итүнең проблемалы мәсьәләләре буенча Пенсия һәм социаль иминиятләштерү фондының Татарстан буенча бүлеге оештырган эшлекле очрашуларда катнашты.

Әлеге очрашулар йомгаклары буенча бергәләп әлеге өлкәдә аеруча кискен проблемаларны хәл итүгә юнәлдерелгән конкрет тәкъдимнәр эшләнде.

Гражданнарның инвалидларны озак вакыт техник тернәкләндерү чаралары, кирәкле әйберләр белән тәэмин итмәү белән бәйле мөрәҗәгатьләрен объектив һәм һәрьяклап карау өчен Вәкаләтле вәкил фондның Татарстан буенча бүлеге белән тыгыз хезмәттәшлеккә ярдәм итте. Оператив хезмәттәшлек нәтиҗәсендә гражданнарның кайбер мөрәҗәгатьләре уңышлы хәл ителде.

Мәсәлән, гражданка Х.мөрәҗәгате буенча, аның улы, балачактан 1 группа инвалид, дәүләт контракты кысаларында тулы күләмдә җәймәләр (биләүләр) һәм өлкәннәр өчен подгузниклар белән тәэмин ителгән.

Яшел Үзән районы гражданкасы С. дәүләт контракты кысаларында сөт бизенең экзопротезы, бюстгальтерлар (лиф-беркеткечләр) һәм/яисә сөт бизенең экзопротезын теркәү өчен грация (ярымграция), шулай ук сөт бизенең экзопротезы өчен трикотаж чехоллар белән тәэмин ителде.

Лениногорск районы гражданы мөрәҗәгатен карау нәтиҗәсендә аңа уретерокутанеостома өчен сидек катетеры сатып алуга электрон сертификат бирү мәсьәләсе уңай хәл ителде.

Кергән мөрәҗәгатьләрне анализлау күрсәткәнчә, кайбер очракларда инвалидлар өчен техник тернәкләндерү чарасының озак вакыт булмавы төзелгән контрактлар буенча тәэмин итүчеләр тарафыннан китерү срокларын бозу белән бәйле.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкил Аппаратына үз әнисе мәнфәгатьләрендә эш иткән һәм аны подгузниклар белән тәэмин итүне сораган гражданка С. мөрәҗәгате кергән. Тикшерү барышында ачыкланганча, тәэмин итүче дәүләт контракты шартларын вакытында тулы күләмдә үтәмәгән, шуның аркасында Россия Пенсия һәм социаль иминияләштерү фондының Татарстан буенча бүлеге аңа дәгъвалар юллаган. Штраф санкцияләренең бер өлеше ирекле рәвештә түләнгән, әмма башка контракт буенча йөкләмәләрне үтәүне тоткарлаган өчен штрафлар һәм пеня күрсәтү белән дәгъва эше дәвам итә.

Инвалидлыгы булган затларның техник тернәкләндерү чаралары белән үз вакытында һәм тулысынча тәэмин итүгә хокукларын һичшиксез үтәү максатларында, Вәкаләтле вәкил, Россия Пенсия һәм социаль иминиятләштерү фондының Татарстан буенча бүлегенә, техник тернәкләндерү чараларына мохтаҗ, инвалидлыгы булган һәр затның сезонлылык факторларын һәм шәхси ихтыяҗларын исәпкә алып, сатып алу процедураларын катгый үз вакытында үткәрүне тәэмин итәргә; техник тернәкләндерү чараларын китерү срокларын мониторинглауның билгеләнгән графиктан теләсә нинди тайпылышларны оператив рәвештә ачыкларга һәм булдырмый калырга мөмкинлек бирә торган комплексны системасын кертергә тәкъдим итә.

Техник тернәкләндерү чараларын сатып алуга электрон сертификатларны җитәрлек финанслау белән тәэмин итү белән бәйле вәзгыять аеруча борчу тудыра. Практика күрсәткәнчә, аерым очракларда электрон сертификатларга акчаларның асылда керүе ике-өч айга кадәр сузыла, бу нык кыенлыклар тудыра, бигрәк тә көндәлек файдалану өчен техник тернәкләндерү чараларын сатып алу кирәк булганда. Мондый тоткарлыклар электрон сертификатның – баштан ук инвалид гражданнарны кирәкле техник тернәкләндерү чаралары белән тәэмин итү процессын гадиләштерергә һәм тизләтергә тиешле механизм нәтиҗәлелеген юкка чыгара.

2025 елның ноябрендә Вәкаләтле вәкил адресына 1 төркем инвалид, граждан Ш. дан электрон сертификаттан файдалана алмау турында мөрәҗәгать килгән.

Сертификатлар 2025 елның августында дәүләт мәгълүмат системасы аша дөрес резервланган булуга карамастан, 2025 елның ноябренә алар буенча финанслау кермәде.

Килеп туган вәзгыятьтә Вәкаләтле вәкил, Россия Пенсия һәм социаль иминиятләштерү фондының Татарстан буенча бүлеге идарәчесенә эш шартларын һәрьяклап тикшерү, электрон сертификатларны финанслауны тоткарлауның хокукый һәм фактик сәбәпләрен ачыклау, шулай ук акча бирүнең норматив билгеләнгән срокларын үтәүне тикшерү турында мөрәҗәгать итте. Вәкаләтле вәкил ачыкланган хокук бозуларны бетерү һәм мөрәҗәгать итүченең техник тернәкләндерү чараларына тәэмин итүгә хокукларын торгызу буенча тулы чаралар күрергә кирәклеген күрсәтте.

Кабул ителгән чаралар нәтиҗәсендә мөрәҗәгать итүченең электрон сертификатын финанслау мәсьәләсе уңай хәл ителде, бу аның кирәкле техник тернәкләндерү чараларын алу хокукын гамәлгә ашырырга мөмкинлек бирде.

Россия Пенсия һәм социаль иминиятләштерү фондының Татарстан буенча бүлеге биргән мәгълүматка караганда, 2025 елда электрон сертификатлар рәсмиләштерелгән һәм мөстәкыйль сатып алынган техник тернәкләндерү чарасы өчен (чеклар буенча 01.01.2025) гомуми суммасы 2 577 926,4 мең сумга компенсация түләнгән.

Электрон сертификатларны финанслауның тоткарлану сәбәпләрен анализлаганда без мондый сертификатларга акча күчерү өчен норматив билгеләнгән срокларның булмавына игътибар иттек.

Шунысын билгеләп үтү куанычлы, күрсәтелгән билгесезлекне бетерү һәм инвалидларның кирәкле техник тернәкләндерү чараларына вакытында керүен тәэмин итү өчен 2025 елның ноябрендә Россия Федерациясе Президенты тарафыннан Россия Федерациясе Хөкүмәтенә 2026 елның 1 мартына кадәр инвалидларга техник тернәкләндерү чараларын һәм хезмәтләрен сатып алу (түләү) өчен кулланыла торган электрон сертификатларны финанс белән тәэмин итү тәртибен билгеләү, шул исәптән инвалидларга күрсәтелә торган реабилитацияләүнең, шул исәптән күрсәтелгән сертификатлардан файдалану максатларында ачылган счетларга акча күчерүнең чик срокларын билгеләү йөкләнде.

Инвалидларны электрон сертификатлар ярдәмендә техник тернәкләндерү чаралары белән тәэмин итү механизмын камилләштерү максатларында Вәкаләтле вәкил, Россия Пенсия һәм социаль иминиятләштерү фондының Татарстан буенча бүлегенә инвалид гражданнар арасында техник тернәкләндерү чараларын сатып алу өчен электрон сертификатларны рәсмиләштерү һәм куллану мөмкинлекләре, тәртибе турында мәгълүмати-аңлату эшен активлаштырырга тәкъдим итә, шул исәптән тиешле мәгълүмати материалларны массакүләм мәгълүмат чараларында, ведомстволарның рәсми сайтларында, медик-социаль экспертиза учреждениеләрендә, дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең күпфункцияле үзәкләрендә, шулай ук инвалидларның иҗтимагый оешмаларында тарату юлы белән.

Инвалидларның күпфатирлы йортта гомуми мөлкәтнең торак урыннарыннан файдалана алуын тәэмин итү

Вәкаләтле вәкилнең эшчәнлек практикасы сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән кешеләр өчен, бигрәк тә коляскадагы инвалидлар өчен, үзләренең күпфатирлы йортларыннан мөстәкыйль рәвештә чыга алмауның элеккечә җитди проблема булып калуын күрсәтә. Тоткарлыксыз чыгу юлы булмау аларның хәрәкәтенә сизелерлек

киртәләр тудыра һәм социаль объектларга һәм җәяүлеләр-транспорт инфраструктурасына керүне чикли. Шул ук вакытта торак йорттан уңайлы һәм һәркем файдалана алырлык чыгу мөмкинлеге булу инвалидларга җәмгыять тормышында тулы канлы катнашырга, аларга социаль интеграция һәм мөстәкыйль хәрәкәт итү өчен тигез мөмкинлекләр тәэмин итәргә мөмкинлек бирә торган шарт булып тора.

Вәкаләтле вәкил адресына гражданнарның күпфатирлы йортларда торак урыннардан һәм гомуми мөлкәттән файдалана алуны тәэмин итүгә хокукларын гамәлгә ашыруда ярдәм күрсәтү мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләр җирле үзидарә органнары һәм идарәче оешмалар белән конструктив хезмәттәшлек ярдәмендә нәтиҗәле хәл ителә.

Уңай мисал сыйфатында Казанның К.Габишев урамындагы 1 нче күпфатирлы йорт подъездында инвалид коляскасын төшерү/күтәрү өчен техник ярдәмче җайланманы кыска вакыт эчендә торгызу чараларын башкарган «РФА Сервис» идарәче Компаниясе ҖЧҖ эшен билгеләп үтәргә була. Бу коляскадагы инвалидның яшәү урынына гамәлдәге закон таләпләре нигезендә тоткарлыксыз керүен тәэмин итте.

Икенче мисал булып, тормыш иптәше, коляскада йөрүче 1 группа инвалид мәнфәгатьләрендә эш иткән гражданка Ш.ның Казан шәһәренең Р. Зорге урамындагы 60А күпфатирлы йортның подъезды эченә һәм болдырына пандуслар куеп, торак урынга тоткарлыксыз керү мөмкинлеген тәэмин итүдә ярдәм итүне сорап мөрәҗәгать итүе тора.

«УютСервис Групп» ҖЧҖ идарәче компаниясеннән мөрәҗәгатьне карау нәтиҗәләре буенча техник мөмкинлекләр булмауга сылтап стационар пандуслар урнаштыру мөмкин түгеллеге турында җавап алынган. Шул ук вакытта мөрәҗәгать итүче альтернатив вариантны – баскыч буйлап һәм подъезд болдырында җыела торган металл конструкцияләр урнаштыруны карауны сорады.

Инвалидка уңайлы шартлар тудыру һәм хокук бозуларны бетерү буенча чаралар күрү максатларында Вәкаләтле вәкил Казан шәһәре башкарма комитетының Вахитов һәм Идел буе районнары администрациясе башлыгына, шулай ук «УютСервис Групп» җәмгыятенә, пандуслар яисә тоткарлыксыз керүне тәэмин итә торган башка чаралар урнаштыруның техник мөмкинлеген тәэмин итү өчен махсус комиссияне җәлеп итеп, күпфатирлы йортны тикшерүне оештыруны сорап мөрәҗәгать итте.

Соңыннан алынган мәгълүматларга караганда, «УютСервис Групп» ҖЧҖ подъездда җыела торган пандус һәм гариза бирүченең тормыш иптәше яшәгән адрес буенча керү төркемендә пандус урнаштыру буенча эшләр башкарган.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, инвалидларның уңайлы мохиткә хокукларын бозуга бәйле гражданнарның проблемаларын хәл итүдә «Халык контроле» ТР Дәүләт мәгълүмат системасы сизелерлек нәтиҗәлелек күрсәтә. 2025 елда «Уңайлы мохит» категориясендә 197 мөрәҗәгать теркәлгән, шуларның 135е (68%) уңай хәл ителгән. Мөрәҗәгатьләрнең территориаль бүленеше түбәндәге күрсәткечләр белән характерлана: Казан шәһәре – 159, Чаллы шәһәре – 18, Әлмәт районы – 9, Бөгелмә һәм Яшел Үзән районнары – 3әр мөрәҗәгать.

Казан шәһәренең Комиссар Габишев урамындагы 7 нче күпфатирлы йортның 2 нче подъездында пандус урнаштыруга кагылышлы граждан мөрәҗәгате буенча хәл итүне нәтиҗәле эшнең бер мисалы итеп билгеләп үтәргә кирәк. Халыкның аз хәрәкәтчән төркемнәре өчен гомуми мөлкәттән файдалану шартларын тәэмин итү максатларында Вәкаләтле вәкил, Казан шәһәре башкарма комитетының Вахитов һәм Идел буе районнары администрациясе башлыгы һәм «РФА Сервис» идарәче

Компаниясе ҖЧҖ җитәкчелегенә күрсәтелгән подъездда пандус монтажлауда һәм тротуарга керү юлындагы плитәдән төшүне җайлаштыруда ярдәм итү турында үтенеч белән мөрәҗәгать итү инициативасы белән чыкты.

Вәзгыятьне объектив бәяләү һәм чаралар күрү өчен Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәре Казан шәһәре башкарма комитетының Вахитов һәм Идел буе районнары администрациясе һәм «РФА Сервис» идарәче компаниясе ҖЧҖ вәкилләре белән берлектә урынга чыкты. Нәтиҗәдә керү юлларын төзекләндерү эшләре гамәлгә ашырылды, бу аз хәрәкәтләнүче халык төркемнәренә йортка керү мөмкинлеген сизелерлек яхшыртты.

Шул рәвешле, Вәкаләтле вәкил катнашканнан соң, гражданка Г.ның Казан шәһәре, Ямашев проспекты 69 йорт адресына пандус куюга кагылышлы мөрәҗәгате буенча вәзгыять хәл ителде, анда подъездда яшәүче инвалид-коляскада йөрүченең торак урыннан мөстәкыйль чыгу мөмкинлеге булмаган. Вәкаләтле вәкилнең Казан шәһәренең Авиатөзелеш һәм Яңа Савин районнары администрациясенә һәм «Уютный Дом «ИК» ҖЧҖ адресына мөрәҗәгате йомгаклары буенча әлеге мәсьәлә уңай хәл ителде, һәм автор, системада уңай шәрехләр калдырып, рәхмәтен белдерде.

Инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен күпфатирлы йортлардан файдалану мөмкинлеген тәэмин итү мәсьәләләре буенча гражданнарның мөрәҗәгатьләренә анализ, әлеге проблеманы системалы рәвештә хәл итәргә кирәклеген күрсәтә.

Шуңа бәйле рәвештә Вәкаләтле вәкил җирле үзидарә органнарына, идарәче компанияләр белән берлектә, уңайлы мохитне тәэмин итү чараларын өстенлекле тәртиптә планлаштыру һәм гамәлгә ашыру максатында, коляскада йөрүче инвалидлар яши торган күпфатирлы йортларны ачыклау буенча системалы эш алып барырга тәкъдим итә.

Моннан тыш, инвалидлыгы булган милекчеләрдән тиешле гаризалар булганда, күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауны планлаштырганда, киртәсез мохит булдыру буенча чаралар, шул исәптән пандуслар, керү юллары, тоткалар һәм башка конструктив элементлар урнаштыруны күздә тотарга, бу халыкның аз хәрәкәтчән төркемнәренең социаль объектларга тоткарлыксыз керү хокукын нәтиҗәле гамәлгә ашырырга мөмкинлек бирәчәк.

Социаль хезмәт күрсәтү хокукы

Инвалидларның һәм өлкән яшьтәге гражданнарның хокукларын саклауның мөһим аспекты булып аларга стационар рәвештә социаль хезмәт күрсәтү мөмкинлеге тора. Бүгенге көндә халыкка социаль хезмәт күрсәтү дәүләтнең социаль сәясәтенең төп өлешләреннән берсе булып тора.

Татарстан Республикасында 2025 елга эшкә яраклы яшьтән өлкәнрәк 955,9 мең кеше яшәгән, бу республика халкының 23,8% ын тәшкил итә.

Өлкән буын өчен, яшькә һәм сәламәтлек торышына карап, актив озак яшәү йә озак вакытлы карау программаларында катнашу беренче планга чыга.

Татарстан Республикасының социаль-икътисадый үсешенә өлеш керткән һәм хезмәт ветераны исеменә лаек булган 65 мең өлкән буын гражданы мәнфәгатьләрендә Татарстан Республикасы Рәисе Р. Н.Миңнеханов йөкләмәсен үтәү йөзеннән, быел уртача айлык керемнең социаль ярдәм чараларын алуга хокук бирә торган чик күләме - 20 меңнән 23 мең сумга кадәр арттырылды.

Шулай ук 2025 ел дәвамында:

16,9 мең өлкән һәм инвалид өйләрендә социаль хезмәткәрләр хезмәте алды;

Даими чит ярдәмгә мохтаҗ 6 мең (5 999) өлкән кешегә озак вакытлы карау системасы кертелгән;

528 өлкән кешегә тәрбия буенча ярдәмчеләр хезмәте күрсәтелде;

2,7 мең (2 712) өлкән кеше туганы тәрбияләү нигезләренә өйрәтелгән;

26 өлкән яшьтәге кеше тәрбиягә алган гаиләләрдә яши;

2,2 мең (2 240) кеше инвалидлык рәсмиләштергәнче техник тернәкләндерү чараларын түләүсез прокатлау хезмәтләреннән файдаланган;

Авылда яшәүче 65 яшьтән узган 44,5 мең кеше социаль хезмәткәрләр ярдәмендә медицина тикшерүенә китерелгән. Нәтиҗәдә, һәр алтынчы кеше өстәмә тикшерүгә, операциягә – 100 кешегә җибәрелгән.

Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы мәгълүматы буенча 2025 елның 19 декабрь көненә психик тайпылышлары булган гражданнар өчен билгеләнгән интернат-йортларда социаль хезмәтләр алуга чиратта 213 кеше тора. Картлар һәм инвалидлар өчен интернат-йортларда чират юк. Шул ук вакытта социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләренең тулылану проценты югары.

Вәкаләтле вәкилнең Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы белән нәтиҗәле хезмәттәшлегенең мисалы булып, 1964 елгы гражданка С.ның аны картлар һәм инвалидлар интернат-йортына билгеләү мәсьәләсе буенча мөрәҗәгате тора. Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министры адресына аны социаль учреждениегә урнаштыруда ярдәм итүне сорап мөрәҗәгать итте. Бирелгән җаваптан күренгәнчә, гражданка С. интернат-йортта социаль хезмәт күрсәтүгә мохтаҗ дип танылган һәм чиратка куелган (26.09.2025 ел. 1 нче номер). Аны мохтаҗ дип тану вакытына ул хастаханәгә озатылганга күрә, социаль хезмәтләр күрсәтү мәсьәләсе стационар дәваланудан соң каралды. Өстәмә мәгълүматка караганда, 2025 елның 11 ноябреннән гражданка С. «Алабуга өлкәннәр һәм инвалидлар өчен интернат-йорты» оешмасында социаль хезмәтләр алучы булып тора.

Икенче мисал. Питрәч районында яшәүче граждан Р.мәнфәгатьләрендә психик тайпылышлары булган гражданнар өчен социаль хезмәт күрсәтү учреждениесенә соңгысын тизрәк урнаштыруда ярдәм итүне сорап гражданка Г. мөрәҗәгате. Мөрәҗәгатьтән күренгәнчә, граждан Р. ялгыз яши, психик тайпылышлардан интегә һәм үз-үзен мөстәкыйль карау мөмкинлеге юк. Гражданка Г.үзе II группа инвалид булып тора, «кан рагы» авыруыннан интегә һәм өлкән яше аркасында аны тулысынча карый алмый. Мөрәҗәгать итүче сүзләренчә, ул 7 нче номерлы социаль хезмәт күрсәтү учреждениесенә чиратта торган, әмма ике айдан артык инде чират элеккечә калган. Вәкаләтле вәкилнең Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министры адресына мөрәҗәгатеннән соң, 2025 елның 29 июленнән граждан Р. «Психик тайпылышлары булган гражданнар өчен билгеләнгән Яңа Чүриле интернат-йорты» учреждениесенең социаль хезмәтләр алучысы булды.

Шул ук вакытта мондый шикаятьләрне караганда социаль ярдәмгә һәм ярдәмгә мохтаҗ гражданнарның еш кына социаль хезмәтләр игътибарыннан читтә калуы җәлеп итә. Социаль хезмәт күрсәтүгә мохтаҗ гражданның яисә аның законлы вәкиленең гаризасы нигез булып тора. Әмма мондый гражданнарның барысы да бу өлкәдә үз хокуклары турында белми яисә сәламәтлекләре канәгатьләнерлек

булмаганлыктан, тиешле хезмәтләргә гариза белән мөстәкыйль рәвештә мөрәҗәгать итә алмыйлар.

«ГЛОНАСС +112» ЕГИС аша, шулай ук турыдан-туры Вәкаләтле вәкил адресына 2025 елда өлкән яшьтәге гражданнарга социаль ярдәм күрсәтү мәсьәләләре буенча 286 мөрәҗәгать кергән.

Югарыда бәян ителгәннәргә бәйле рәвештә, Вәкаләтле вәкил җирле үзидарә органнарына Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының территориаль социаль яклау бүлекләре белән берлектә ай саен социаль хезмәт күрсәтүгә мохтаҗ затларны ачыклау буенча эш алып барырга тәкъдим итә.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, хисап елында Вәкаләтле вәкил шәхси пансионатлар эшен мониторинглау эшен дәвам итте.

Балык Бистәсе районында эшчәнлек алып баручы өлкән яшьтәге гражданнар өчен хосусый пансионатларның берсе җитәкчесе әлеге учреждениедә яшәүче өлкән яшьтәге кешеләргә социаль һәм медицина ярдәме күрсәтү мәсьәләләре буенча мөрәҗәгать итте. Мәсьәләнең социаль әһәмиятен исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил күчмә киңәшмә оештырды, аның йомгаклары буенча берничә карар кабул ителде, шул исәптән хосусый пансионатта яшәүче гражданнарны урнашкан урынындагы медицина учреждениесенә беркетү, шулай ук һөнәри белем бирү учреждениесенә бердәм минималь таләпләр кертү турында.

Шунысы куанычлы, Вәкаләтле вәкилнең тәкъдимнәре үтәлүгә кабул ителде. Хосусый пансионат хезмәткәрләренә методик ярдәм күрсәтү “Корноухово өлкәннәр һәм инвалидлар интернат-йорты” учреждениесе базасында оештырылган. Дәүләт интернат-йортының эш тәжрибәсен кулланып, эшчәнлекне оештыру мәсьәләләре буенча ике учреждение җитәкчеләре һәм белгечләре очрашулары үткәрелә. Әлеге учрежденинең өлкән яшьтәге гражданнарына медицина хезмәтләрен Түбән Тимерлек авыл җирлеге фельдшеры күрсәтә.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, 2025 елның сентябрендә «ГЛОНАСС+112» ЕГИС ярдәмендә гражданка Р.дан «Сердце гармонии» хосусый пансионатында яшәүче 1941 елгы гражданка белән тиешенчә мөгамәлә итмәү ихтималы турында хәбәр килә. Мөрәҗәгать итүче өлкән яшьтәге хатын-кызның гематомасы булуы һәм аны өченче затлар килүдән изоляцияләү турында хәбәр итә.

Вәкаләтле вәкил Яшел Үзән районы прокуратурасы вәкилләре белән берлектә әлеге учреждениегә планнан тыш күчмә тикшерү уздырды. Тикшерү барышында пансионат биналары каралды, яшәүче гражданнар белән конфиденциаль әңгәмәләр үткәрелде, учрежденинең документациясе тикшерелде. Тикшерү нәтиҗәләре буенча гражданнарны пансионатта тоту шартлары билгеләнгән таләпләргә туры килә, яшәүчеләр белән тиешенчә мөгамәлә итмәү фактлары расланмады, изоляция яки өченче затлар белән аралашу хокукын чикләү очраклары ачыкланмады.

Вәкаләтле вәкилнең 2024 елга еллык докладында Вәкаләтле вәкил өлкән яшьтәге кешеләрне карау буенча хезмәт күрсәтүче оешмалар өчен мәҗбүри лицензияләү кертүнең мөһимлеген ассызыклады. Шуңа бәйле рәвештә гамәлдәге законнарга үзгәрешләр кертү буенча тәкъдимнәр әзерләнде һәм җибәрелде.

Федерация Советының Регламент һәм парламент эшчәнлеген оештыру комитеты рәисе урынбасары А.М. Терентьевның 2025 елның апрелендә безнең адреска килгән хаты нигезендә социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләрендә социаль хезмәтләр күрсәтү эшчәнлеген лицензияләүгә бәйле мәсьәлә Федерация Советында эштә. Россия

Федерациясе Хөкүмәтенә «Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» Федераль закон проектын Россия Федерациясе Федераль Собраниесе Дәүләт Думасына кертүне тизләтергә тәкъдим ителде (стационар рәвештә социаль хезмәтләр күрсәтү эшчәнлеген лицензияләү өлешендә).

Вәкаләтле вәкил әлеге законпроекты якын арада кабул ителер, дип өметләнә.

Билгеле бер яшәү урыны булмаган гражданнарның хокукларын яклауның актуаль мәсьәләләре, «эшче йортларында» яшәүче затларның социаль һәм хезмәт хокукларын тәэмин итү

Йортсызлык проблемасы дәүләтнең һәм җәмгыятьнең иң кискен һәм катлаулы социаль бурычларыннан берсе булып тора.

2024 елның декабрендә Россия Федерациясе Президенты карамагындагы граждан җәмгыятен үстерү һәм Кеше хокуклары советының еллык утырышында ил Президенты В.В. Путин авыр тормыш хәлендә калган кешеләргә ярдәм итүнең мөһимлеген аерым ассызыклады.

«Валидейта» (Validada) социологик маркетинг агентлыгы мәгълүматлары буенча, Россиядә билгеле бер яшәү урыны булмаган 2,13 млн кеше яши. Бу бик зур сан эшләнәсе эш масштабын күрсәтә.

“Кеше приюты” иҗтимагый оешмасының бәяләү мәгълүматлары буенча, Казанда 2024 елда 2,5 тән 2,7 меңгә кадәр йортсыз кеше исәпләнгән. Аларның күпчелеге-ир-атлар (якынча 80%) .

Шәһәр урамнарында йортсызларның булуы Россия Федерациясе Конституциясендә беркетелгән төп социаль хокукларны гамәлгә ашыруда гамәлдә булган системалы өзеклекләр турында сөйли һәм дәүләт, муниципаль һәм иҗтимагый ярдәмне камилләштерү кирәклеген күрсәтә.

Соңгы биш елда “ГЛОНАСС+112” ЕГИС аша Вәкаләтле вәкил Аппаратына әлеге тематика буенча 3 000нән артык хәбәр килгән.

2021 ел	2022 ел	2023 ел	2024 ел	2025 ел
288	494	947	786	865

Мөрәҗәгатьләр саны социаль киеренкелек һәм җәмгыятьнең йортсызлык проблемасына борчылуын күрсәтә.

Әлеге мәсьәләнең җитдилеген исәпкә алып, хисап елында «Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил турында» 2000 ел, 3 март № 95 Татарстан Республикасы Законының 27 нче маддәсе нигезендә Вәкаләтле вәкил тарафыннан «Билгеле бер яшәү урыны булмаган затларның хокукларын яклау: чакырулар һәм карарлар» темасына махсус доклад әзерләнгән (алга таба – махсус доклад). Ул җиде тематик параграфны үз эченә алган ике бүлектән тора.

Әлеге доклад нигезенә Вәкаләтле вәкилнең көндәлек хокук яклау эшчәнлеге нәтиҗәләре, шулай ук Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы, Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгы һәм иҗтимагый оешмалар белән нәтиҗәле хезмәттәшлек нәтиҗәләре салынды. Нәкъ менә шушы комплексны алым Вәкаләтле вәкилгә билгеле бер яшәү урыны булмаган

затларның хокукларын һәм ирекләрен яклауга кагылышлы мәсьәләләрнең киң спектрын колачларга мөмкинлек бирде.

Махсус докладта йортсызларга ашыгыч ярдәм күрсәтүче махсуслаштырылган дәүләт учреждениеләре һәм коммерциягә карамаган оешмалар эшчәнлеге җентекләп яктыртыла. Анда аларның эшчәнлегенең сыйфат һәм сан күрсәткечләре күрсәтелгән: күпме граждан ярдәм алган, башка оешмалар һәм хезмәтләр белән хезмәттәшлек ничек җайга салынган.

Махсус докладта йортсызларга медицина хезмәте күрсәтү мәсьәләләренә аерым игътибар бирелде. Шулай ук торак йортларның подъездларында йортсыз кешеләр барлыкка килү проблемасы да җентекләп карала.

Махсус докладның икенче бүлеге Татарстан Республикасы территориясендәге "эшче йортлары" эшчәнлегенә багышланган.

Безнең һәрберебез тукталышларда һәм вокзалларда «Эшче йорты», «Эш, торак, атна саен хезмәт хакы», «Авыр хәлдә калганнарга ярдәм», «Эш бирәбез, документларны торгызабыз» дигән белдерүләрне күп тапкырлар күрде. Бу җәлеп итүчән вәгъдәләр артында еш кына хезмәт эксплуатациясенең кырыс чынбарлыгы һәм ирекне чикләү яшеренгән. Белдерүләрдә тәкъдим ителә торган эшнең конкрет тасвирламасы юк диярлек, телефонның контакт номеры гына күрсәтелә, аның буенча шалтырату кешенең билгесез урынга күчүенә китерергә мөмкин.

Бәян ителгәннәрне исәпкә алып, 2025 елга Вәкаләтле вәкилнең эш планы нигезендә, Татарстан Республикасы Прокуратурасы һәм Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгы белән берлектә, без «Эшче йортларына» баруны оештырдык. "Эшче йортлары" ның адреслары «Глонасс+112»ЕГИС системасы аша килгән хәбәрләрне анализлау нигезендә билгеләнде.

Махсус докладта күчмә мониторинг барышында ачыкланган төп системалы проблемалар, шулай ук аларны чишү юллары чагылдырылган.

Күпчелек "Эшче йортлары" соры зонада, аларның бернинди юридик статусы яки рөхсәт документлары юк, атап әйткәндә: юридик зат яки шәхси эшмәкәр дәүләт теркәвенә алынмау, биналарны арендалау буенча рәсми рәвештә рәсмиләштерелгән шартнамәләр булмау, салым исәбенә кую бурычларын үтәмәү.

Хәзерге вакытта хезмәтне һәм яшәүне оештыруның әлеге формасын бер үк мәгънәдә идентификацияләргә мөмкинлек бирә торган билгеләрне билгели торган бердәм норматив хокукый акт юк. Бу хокук куллану практикасында төрлечә укылуга китерә һәм намуссыз эшмәкәрләр тарафыннан манипуляцияләү өчен мөмкинлекләр тудыра.

«Эшче йортлары» эшчәнлегенең формаль булмаган характеры санитария-гигиена нормаларын һәм янгын куркынычсызлыгы кагыйдәләрен үтәүне контрольдә тоту мөмкинлекләрен сизелерлек чикли. Даими тикшерүләр булмау мондый шартларда яшәүче һәм эшләүче затларның гомеренә һәм сәламәтлегенә куркыныч тудыра.

Махсус доклад проекты Вәкаләтле вәкил каршындагы Эксперт советы утырышында Татарстан Республикасы Дәүләт Советы депутатлары, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты Аппараты, Татарстан Республикасы Прокуратурасы, Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгы, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы, Татарстан Республикасы Иҗтимагый палатасы, Татарстан Республикасы муниципаль районнары һәм шәһәр округлары башкарма комитетлары вәкилләре, Татарстан Республикасы муниципаль

районнары һәм шәһәр округлары башкарма комитетлары вәкилләре, Вәкаләтле вәкилнең җәмәгатьчелек ярдәмчеләре, иҗтимагый оешмалар вәкилләре катнашында каралды.

Махсус докладның йомгаклау өлешендә хакимият органнары, хокук саклау органнары, профильле министрлыклар һәм иҗтимагый оешмалар өчен гамәли киңәшләр бирелгән. Төп тәкъдимнәр арасында - йортсызлыкка каршы көрәш буенча профилактик чараларны көчәйтү, йортсызларга ярдәм күрсәтүче учреждениеләрнең һәркем өчен уңайлы булуын тәэмин итү, шулай ук аларга төбәк һәм муниципаль дәрәҗәдә озак вакытлы ярдәм күрсәтүне һәм социаль яраклашуны оештыру. Аерым игътибар, билгеле бер яшәү урыны булмаган һәм алар белән формаль якын килмичә, тиешле игътибар һәм ярдәм күрсәтеп эшләүче затларны системалы рәвештә ачыклауга бирелә. Шулай ук тәкъдимнәр арасында – мәгълүмат эшен активлаштыру, шул исәптән кешеләр күпләп була торган урыннарда һәм социаль учреждениеләрдә ярдәмгә мохтаҗларга белешмәлек тарату, наркология диспансерларында һәм социаль адаптация үзәкләрендә профилактик әңгәмәләр үткәрү бар.

Йортсыз кешеләрне ачыклау һәм булышу өчен даими рәвештә уртак рейдлар оештыру тәкъдим ителә. Аерым алганда, «Глонасс +112» ЕГИС системасы аша билгеле бер яшәү урыны булмаган затлар турындагы хәбәрләргә ярты сәгать эчендә килеп җитү белән полиция участок вәкилләренең оператив җавап бирергә тиешлеге ассызыклана.

Күпфатирлы йортларның подъездларында йортсызлар булу проблемасына игътибар итәргә, «Эшче йортлары» сыйфатында файдаланыла торган объектларны ачыклау өчен квартал саен административ участокларны карап чыгарга, шулай ук мондый урыннарда хезмәт хокукларын бозу турында гражданнарның мөрәҗәгатьләре буенча тикшерүләр үткәрергә киңәш ителә.

Әлеге тәкъдимнәр хезмәт эксплуатациясен булдырмауга, гражданнарның хокукларын яклауга, лаеклы хезмәт һәм яшәү шартларын тәэмин итүгә юнәлдерелгән системалы үзгәрешләр өчен нигез булып тора.

Әлеге тәкъдимнәрнең үтәлешен контрольдә тоту 2026 елда гамәлгә ашырылачак.

4.5. БЕЛЕМ АЛУ ХОКУКЫ

2025 елда дәүләт тарафыннан икътисадның инновацион үсеше таләпләренә, җәмгыятьнең заманча ихтыяҗларына туры килә торган белем алу мөмкинлеген һәм сыйфатын арттыру буенча эш дәвам итте.

Уку дәресләре расписаниесен формалаштыруга бердәм якын килүне кертү узган елның төп яңалыкларыннан берсе булды. Россия Федерациясе Мәгариф министрлыгы тарафыннан 2025/2026 уку елында укуны оештырганда 1-11 сыйныфлар өчен дәресләр расписаниесе вариантлары расланды. Шул ук вакытта һәр мәктәп үзләренең белем бирү процессы үзенчәлегенә җайлаштырылган үз расписаниеләрен төзи ала.

2025 елда шулай ук укучыларның уку йөкләнешен оптимальләштерү чаралары гамәлгә ашырылды. Контроль эшләрнең (язма тикшерүләрнең) дәвамлылыгы бердән ике уку сәгатенә кадәр аралык белән чикләнгән (һәрберсе 45 минуттан артмый). Контроль һәм тикшерү эшләренең гомуми өлеше уку елы дәвамында конкрет сыйныфта һәр фән буенча гомуми уку вакытының 10 процентыннан артмаска тиеш.

2025 елның 1 сентябреннән башлап, «Тарих» предметы буенча аудитор йөкләнеше арттырылды – атнага ике сәгатьтән өч сәгатькә кадәр. 5-7 нче

сыйныфларның уку планнарына яңа модуль – «Безнең төбәк тарихы» кушылган. Әлеге үзгәрешләр патриотик тәрбия бирүнең һәм төбәк тарихын тирәнтен өйрәнүнең мөһимлеген ассызыклый.

Узган елда шулай ук мәктәп формасының яңа милли стандарты – ГОСТ Р 71582-2024 гамәлгә кертелде, ул 1 нче сыйныфтан 11 нче сыйныфка кадәр укучыларның киемнәренә бердәм таләпләр куя, мәктәп киемнәренең сыйфатын һәм куркынычсызлыгын арттыруга юнәлдерелгән.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, 2025 елның сентябрендә гомуми белем бирү оешмалары һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары эшчәнлегенә кагылышлы санитария кагыйдәләренә һәм нормаларына (СанПиН 1.2.3685-21) мебель урнаштыруны, көн режимын оештыруны, электрон укыту чараларын куллануны һәм азык-төлек блокларын җиһазлауны да кертеп, төрле мәсьәләләрне җайга сала торган үзгәрешләр үз көченә керде.

Тулаем алганда, 2025 елда илебездә күрелгән чаралар комплексы мәгариф системасын камилләштерүгә системалы якын килү турында сөйли һәм балаларны укыту һәм үстерү өчен уңайлырак һәм нәтиҗәлерәк мохит булдыруга юнәлдерелгән.

Гражданнарның белем алуга хокукларын яклау өлкәсендә Вәкаләтле вәкилнең төп эш формалары

Хисап елында Вәкаләтле вәкил институты үз эшчәнлегенең төрле юнәлешләре кысаларында гражданнарның белем алуга хокукларын яклауда катнашты.

Хисап елы дәвамында Вәкаләтле вәкил массакүләм мәгълүмат чараларында яңалыклар тасмасын даими күзәтеп торды, гражданнарның белем алуга хокукын гамәлгә ашыруның аерым проблемаларын өйрәнү һәм тәкъдимнәр кертү максатларында дәүләт органнарыннан, җирле үзидарә органнарыннан мәгълүмат җыю һәм анализлау гамәлгә ашырылды.

2025 елның май һәм сентябрь айларында Вәкаләтле вәкил, Татарстан Республикасы Дәүләт Советының «Мәрхәмәт-Милосердие» хатын – кыз депутатлар берләшмәсе белән берлектә, Татарстан Республикасы Мәгариф министрлыгы, Татарстан Республикасы Прокуратурасы, Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының мәгариф идарәсе вәкилләре катнашында телефон аша «кайнар элемтә» үткәрде, алар барышында мөрәҗәгать итүчеләргә үзләрен кызыксындырган сорауларны бирү, чакырылган белгечләрдән квалификацияле җаваплар һәм консультацияләр алу мөмкинлеге булды. Мондый практика проблемаларны оператив хәл итүгә һәм дәүләт органнары һәм ата-аналар, мәгариф оешмалары арасында диалогны ныгытуга ярдәм итә.

Хисап елында гавами чаралар – форумнар, конференцияләр, түгәрәк өстәлләр барышында дәүләт органнары һәм эксперт җәмәгатьчелеге вәкилләре белән белем алуга хокукны саклау мәсьәләләре каралды.

Аерым алганда, Вәкаләтле вәкил опека һәм попечительлек органнары белгечләре өчен мәгариф хезмәткәрләренең «Балачакны яклауда: стратегияләр, практика, ресурслар» республика август киңәшмәсендә Татарстан Республикасында ятим балаларның һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен үтәүгә багышланган доклад белән чыгыш ясады (2025 елның 20 июне).

Питрәч районы мәгариф хезмәткәрләренең август киңәшмәсендә Вәкаләтле вәкил үзенең чыгышында һәр укучыга индивидуаль якын килүне гамәлгә ашыру, ата-аналар белән эшне активлаштыру, тәрбия эшен камилләштерү, балаларны хокуксыз эшчәнлеккә җәлеп итүне булдырмау, шулай ук өстәмә белем бирү системасын үстерүгә кагылышлы актуаль мәсьәләләргә игътибарны юнәлтте. (2025 елның 27 августы).

Вәкаләтле вәкил шулай ук мәгариф һәм фән хезмәткәрләренең «Хәзерге заман мәгарифенең кыйммәтләр ориентирлары» республика август киңәшмәсенең пленар утырышында катнашты (2025 елның 22 августы).

Ел дәвамында Вәкаләтле вәкил балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау буенча республика комиссиясе составында актив эшләде, аның утырышларында закон белән конфликтта булган балаларны укыту һәм тәрбияләү, балигъ булмаганнар арасында хокук бозуларны профилактикалау, аларның дәрестән тыш мәшгульлеген оештыру һәм башка темалар каралды.

Моннан тыш, Вәкаләтле вәкил һәм аның Аппараты хезмәткәрләре Татарстан Республикасы Дәүләт Советының мәгариф, мәдәният, фән һәм милли мәсьәләләр комитетының барлык утырышларында катнаштылар, аларда Татарстан Республикасы мәгариф системасын үстерүнең актуаль мәсьәләләре һәм әлеге өлкәдәге закон проектлары тикшерелде.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, 2025 ел дәвамында Вәкаләтле вәкил институты белем бирү процессында катнашучылар белән тыгыз элемтәдә торды, анда гомуми белем бирү учреждениеләре укучылары да, югары һәм урта һөнәри белем бирү оешмалары студентлары да катнашты.

Халыкара Кеше хокукларын яклау көненә (2025 елның декабре) багышланган чаралар кысаларында Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәре «Советлар Союзы Герое А.С. Умеркин исемендәге 116 нчы лицей»ның 9-10 нчы сыйныф укучылары өчен тематик дәрес үткәрде. Әлеге чараның максаты укучыларда хокукый культура, кеше хокукларына һәм ирекләренә, шулай ук дәүләтнең төп законы буларак Россия Федерациясе Конституциясенә хөрмәт тәрбияләүдән гыйбарәт иде.

2025 елның гыйнварында Вәкаләтле вәкил «Ел студенты» премиясе лауреатларын һәм җиңүчеләрен бүләкләү тантанасында катнашты.

Яшьләр инициативаларына ярдәм кысаларында Вәкаләтле вәкил шулай ук “Ярат. Төзе. Илһамлан.”— Татарстан Республикасы Яшьләр эшләре министрлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы Рәисе һәм “Россия-мөмкинлекләр иле” платформасы ярдәмендә оештырылган Татарстан яшьләре өчен белем бирү сессияләре сериясенә кушылды. Программа биш стратегик сессияне үз эченә алды: «Омтылыш», «Сакла», «Ныклык», «Кыйммәт» һәм «Генийлар бергә». 2025 елның 17 сентябрендә инвалид яшьләргә юнәлдерелгән «Омтылыш: карьера турында» сессиясе кысаларында Вәкаләтле вәкил катнашучылар белән очрашу үткәрде, аның барышында гамәлдәге социаль ярдәм чаралары турында җентекләп сөйләде.

Моннан тыш, Вәкаләтле вәкил урта һөнәри белем бирү мәгариф оешмалары студентларына юнәлдерелгән “Ел казанышы” IX премиясенең Эксперт советы составына керде, шулай ук җиңүчеләрне бүләкләү тантанасында катнашты.

Татарстан Республикасында мәгариф оешмаларын төзү һәм капиталь ремонтлау

2025 елда «Яшьләр һәм балалар» илкүләм проектын, «Авыл территорияләрен комплексы үстерү» Россия Федерациясе дәүләт программасын гамәлгә ашыру һәм республика җитәкчелегенең аерым карарлары кысаларында 4 059 урынга исәпләнгән 5 гомуми белем бирү объекты төзелеше тәмамланды (шул исәптән 1 611 урынга гамәлдәге мәктәпләргә өстәмә өч корпус). Казан шәһәрендә («Лето» торак комплексы), Чаллы шәһәрендә («Мәләкәс аръягы» микрорайоны), шулай ук Кукмара, Лаеш һәм Тукай муниципаль районнарында яңа мәктәпләр файдалануга тапшырылды.

Моннан тыш, 2025 елда Казан шәһәрендә, Питрәч, Лаеш Биектау, Апас муниципаль районнарында 980 урынга исәпләнгән 5 балалар бакчасы төзелде.

Соңгы елларда мәктәпкәчә мәгариф инфраструктурасы объектларын төзү һәм реконструкцияләүнең югары темплары мәгариф системасына барлык яшь категорияләрендәге балалар өчен мәктәпкәчә белем алуның 100 процент мөмкинлегенә ирешергә мөмкинлек бирде.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил адресына балаларны мәктәпкәчә мәгариф оешмаларында урыннар белән тәэмин итү мәсьәләләренә кагылышлы аз сандагы мөрәҗәгатьләр керде. Әлеге мөрәҗәгатьләр күбесенчә республиканың эре шәһәрләреннән – Казан һәм Яр Чаллы шәһәрләреннән килде. Үзләренең мөрәҗәгатьләрендә ата-аналар (законлы вәкилләр) еш кына балаларын яшәү урыны янында урнашкан мәктәпкәчә учреждениеләргә кабул итүдә ярдәм итүләрен сорадылар.

Үз чиратында, һәр мөрәҗәгать буенча Вәкаләтле вәкил мәгариф идарәсе органнарына һәр конкрет балага карата адреслы эш уздыруны һәм мәктәпкәчә мәгариф оешмаларына кабул итүнең компромисс вариантларын эзләүне сорап мөрәҗәгать итте.

Мәктәпкәчә белем бирүдә уңышларга карамастан, хокук яклау практикасына анализ балаларны гомуми белем бирү оешмаларында урыннар белән тәэмин итеп, яңа микрорайоннарда территориаль яктан һәркем файдалана алырлык итеп, кыласы эшләр барлыгын күрсәтә. Шул ук вакытта республика җитәкчелеге тарафыннан күрелә торган системалы чаралар әлеге мәсьәләнең кискенлеген акрынлап киметергә ярдәм итә һәм уңай нәтиҗәләр күрсәтә.

Мәсәлән, 2024 елда Лаеш районының Сокурово авыл җирлегендә яшәүчеләр өчен Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының «Г.Р. Державин исемендәге Сокурово урта гомуми белем бирү мәктәбендә» урыннар кытлыгы проблемасы кискен торды.

Балаларның һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез төп гомуми белем алуга конституциячел хокукын тәэмин итү максатында Вәкаләтле вәкил Лаеш муниципаль районы башлыгына Сокурово авыл җирлегендә гомуми белем бирү мәктәбе төзү буенча тулы чаралар күрүне сорап мөрәҗәгать җибәрде.

Хисап елында әлеге мәсьәлә уңышлы хәл ителде. Сокурово авыл җирлегендә 5000 квадрат метрдан артык мәйданлы заманча дүрт катлы корпус төзелде, ул федераль дәүләт белем бирү стандартларына туры килә торган заманча техник җиһазлар, мебель һәм кирәкле уку инвентаре белән җиһазландырылган. Яңа бинада мәктәп укучыларын укыту һәм һәрьяклап үстерү өчен уңайлы шартлар тудырылган, моңа иркен уку

сыйныфлары, һөнәри җиһазлар куелган ашханә, дәрестән тыш эшчәнлек өчен бүлмәләр һәм педагоглар өчен уңайлы кабинетлар да керә.

2025 елда Вәкаләтле вәкил адресына, шулай ук «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасы аша гражданнардан яңа белем бирү оешмалары төзү кирәклеге турында 20дән артык мөрәҗәгать кергән. Сораулар географиясе Казанны да (Салмачы бистәсе, «Имәнлек экопаркы» торак комплексы) һәм Биектау районының актив үсеп килүче территорияләрен дә үз эченә ала. Торак төзелеше темплары социаль инфраструктура үсешеннән алда баручы Питрәч (Богородкое, Көек, Камышлы бистәләрен) һәм Алабуга районнарының (Поспелово, Луговой Бистәсе, Мальцево авылларын), Биектау районының Шигали, Усад, Озерный бистәсе, Чернышевка, Семиозерка авылларын үз эченә ала.

2025 елда Казанда яшәүчеләрнең иң күп мөрәҗәгатьләре, «Имәнлек экопаркы» торак комплексында яңа мәктәп төзү зарурлыгы белән бәйле. Күрсәтелгән торак массивы актив үсеш белән характерлана, бу күпфатирлы йортларны ел саен файдалануга тапшыруда күренә. Әмма халык санының тотрыклы үсүенә карамастан, күрсәтелгән торак комплексы чикләрендә гомуми белем бирү оешмасы юк. Микрорайонда яшәүче балалар территориаль яктан Казан шәһәре Идел буе районының «6 нчы гимназия», Казан шәһәре Идел буе районының» 16 нчы татар-инглиз гимназиясе», шулай ук Казан шәһәре Идел буе районының 150 нче рус-татар урта гомуми белем бирү мәктәбенә беркетелгән.

Шул ук вакытта мөрәҗәгать итүчеләр үз мөрәҗәгатьләрендә югарыда күрсәтелгән мәгариф учреждениеләренең тулылыгына игътибарны юнәлттеләр, бу уку процессын ике сменада оештыруга һәм сыйныфларның тулылануын 40 кешегә кадәр арттыруга китерә.

Килеп туган хәлне җайга салу максатыннан Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Премьер-министры, Мәгариф министры, шулай ук Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитеты җитәкчесе адресына мөрәҗәгать итте.

Казан шәһәре муниципаль берәмлегенең башкарма комитеты биргән мәгълүматка караганда, «Имәнлек экопаркы» торак комплексы территориясендә элек эшләнгән төзелеш эскизы нигезендә 1100-1501 урынга исәпләнгән гомуми белем бирү мәктәбе өчен җир кишәрлеге формалаштыруны күздә тоткан межалау проекты расланган. Күрсәтелгән участок 16:00:000000:68438 номеры белән формалаштырылган һәм кадастр исәбенә куелган.

Үз чиратында, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты хәбәр иткәнчә, 2025 елда Казан шәһәренең «Имәнлек экопаркы» микрорайонында «Яшьләр һәм балалар» илкүләм проекты кысаларында гомуми белем бирү оешмасы төзү каралмаган. Россия Федерациясе Мәгариф министрлыгы тарафыннан гомуми белем бирү объектларын төзү буенча федераль проектларда катнашуга гаризаларны өстәмә сайлап алу үткәрелгәндә, республика территориясендә мәктәпләр төзү мәсьәләсе гамәлдәге законнарда билгеләнгән тәртиптә каралачак.

Вәкаләтле вәкил әлеге мәсьәләнең 2026 елда уңай хәл ителүенә өметләнә.

Яңа мәгариф учреждениеләре төзү белән беррәттән, республикада инде булган объектларны капиталь ремонтлауга да зур игътибар бирелә.

Мәгариф министрлыгы мәгълүматлары буенча, 2025 елда мәгариф оешмаларына капиталь ремонт программасы кысаларында 114 мәгариф оешмасында 2,75 млрд сумлык төзелеш-монтаж эшләре башкарылган. Ремонтланган объектлар арасында -13 муниципаль мәктәп бинасы; 5 дәүләт мәктәбе бинасы; 4 дәүләт оешмасы бинасы; 9

мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасы; 72 авыл муниципаль һәм 11 дәүләт мәктәбенең функциональ зоналары.

Ирешелгән уңышларга карамастан, мәгариф инфраструктурасының торышы мәсьәләләре актуаль булып кала. 2025 ел дәвамында Вәкаләтле вәкил Аппаратына һәм «Халык контроле» системасына мәгариф учреждениеләре биналарының торышы һәм тузуы белән бәйле 28 мөрәҗәгать кергән. Яр Чаллы шәһәрендә, шулай ук Әлмәт, Алабуга, Зәй, Яшел Үзән, Лениногорск, Түбән Кама һәм Питрәч муниципаль районнарында ремонт эшләрен башкару кирәклеге турында хәбәр иттеләр.

Мәгариф оешмалары территорияләрен төзекләндерү һәм куркынычсызлык аеруча актуаль.

2025 елның ноябрендә Вәкаләтле вәкил адресына С. мөрәҗәгате кергән, анда Татарстан Республикасы Алабуга муниципаль районының «Гномик» «5 нче балалар бакчасы» (алга таба - «Гномик» 5 нче балалар бакчасы) коймасының авария хәлендә булуы турында хәбәр ителгән. Вәзгыять территориягә якын ерганак булу белән катлауланды, аның янында автомобиль кую урыннары бар. Мөрәҗәгать итүче уеннар вакытында авария хәлендәге койма җимерелү очрагында балаларның автостоянкага егылуыннан куркуын белдерде.

Кыска вакыт эчендә Вәкаләтле вәкил Алабуга муниципаль районы башкарма комитеты җитәкчесе адресына «Гномик» 5 нче балалар бакчасында булганда балаларның иминлеген тәэмин итү буенча кирәкле чаралар күрү турында тәкъдимнәр белән хат юллады. Мөрәҗәгатьне карау нәтиҗәләре буенча койманың 27,5 метр озынлыктагы авария хәлендәге өлеше алыштырылган.

Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре һәм шәһәр округлары башлыкларына белем бирүнең сыйфатын яхшырту һәм аннан файдалану мөмкинлеген тәэмин итү максатларында, Мәгариф министрлыгына яңа белем бирү оешмалары төзүгә ихтыяҗ турында, шулай ук гамәлдәге мәгариф объектларына капиталь ремонт ясау кирәклеге турында нигезле тәкъдимнәрне вакытында тапшырырга тәкъдим итә.

Балаларның мәгариф учреждениеләренә кадәр һәм кире кайту куркынычсыз маршрутын тәэмин итү мәсьәләләре

Балаларның иминлеге - җәмгыятьнең иң мөһим өстенлекләренең берсе. Аларның урамнарда йөрү куркынычсызлыгын тәэмин итү, бигрәк тә мәгариф учреждениеләренә барганда һәм кире кайтканда, аеруча мөһим.

2023 ел башыннан 2025 елның ноябренә кадәр республикада балалар катнашында 1305 юл-транспорт һәлакәте теркәлгән. Әлеге аварияләр нәтиҗәсендә 43 бала вафат булган, ә 1392 бала төрле дәрәҗәдәге җәрәхәтләр алган. Мәгариф учреждениеләре янында булган очраклар аеруча борчый: күрсәтелгән чорда 14 авария теркәлгән, аларда 16 бала зыян күргән.

Балаларның куркынычсыз маршрутын оештыруда заманча юл хәрәкәте куркынычсызлыгы таләпләренә җавап бирә торган тиешле инфраструктура булдыру һәм аны саклап калу принципиаль мөһим элемент булып тора.

Хисап елында «Халык контроле» системасында җәяүлеләр кичүләрен төзекләндерү, светофор объектлары, юл билгеләре, киртәләр урнаштыру, шулай ук мәгариф биналары янында урам-юл челтәренең яктылык дәрәҗәсен арттыру мәсьәләләренә кагылышлы 200дән артык хәбәр теркәлгән. Узган еллардагы

заявкаларны исәпкә алып, әлеге юнәлеш буенча 538 мөрәҗәгать эштә булган, аларның 200се буенча уңай карар кабул ителгән, 179ы буенча эшләр планлаштырылган, ә 81е буенча «Дәлилле кире кагу» статусы бирелгән.

Әйтик, 2025 елның маенда 6874411 номерлы хәбәрнамәне карау нәтиҗәләре буенча Казан шәһәре Совет районының «161 номерлы рус-татар урта гомуми белем мәктәбе» янындагы территориядә тротуар чокырларына ремонт ясалган. 2025 елның декабрендә Казан шәһәренең Мәскәү районындагы «Катнаш төрдәге 395 нче балалар бакчасы» янында яктырту баганасы урнаштырылды.

2025 елның октябрендә Яр Чаллы шәһәрендә 7152915 номерлы мөрәҗәгать буенча 28 нче «Снежинка» балалар үсешенең танып белү-сөйләм юнәлеше буенча эшчәнлекне өстенлекле гамәлгә ашырып, гомуми үстерү төрендәге балалар бакчасы территориясендә чокырларга ремонт ясалды.

2025 елның ноябрендә Тукай муниципаль районының Боерган авыл җирлегендә 7035671 номерлы мөрәҗәгать буенча мәктәп автобусы йөри торган юлны ремонтлаганнар. Моннан тыш, 2025 елның августында Тукай муниципаль районында (Жемчужная ур.) 6807830 номерлы мөрәҗәгать буенча балалар иминлеген тәэмин итү өчен ясалма юл тигезсезлеге билгеләнде.

2025 елның сентябрендә 6311535 номерлы мөрәҗәгать буенча Татарстан Республикасы «Лениногорск муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең Лениногорск шәһәренең 8 нче урта гомуми белем бирү мәктәбе» территориясенә асфальт салынды.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, балалар иминлеген тәэмин итү өлкәсендәге кискен проблемаларның берсе – караучысыз калган хайваннарның урамнарда контрольсез булуы.

2025 елда «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасында «Йортсыз хайваннар» категориясе буенча 853 мөрәҗәгать килгән. Әлеге чорда муниципаль берәмлекләрне карасак, иң күп мөрәҗәгатьләр Казан шәһәре буенча бастырылган – 361; Яшел Үзән муниципаль районы буенча – 83; Әлмәт муниципаль районы буенча – 68; Лаеш муниципаль районы буенча - 47; Питрәч муниципаль районы буенча - 37; Түбән Кама муниципаль районы буенча - 35; Биектау муниципаль районы буенча - 32; Алабуга һәм Тукай муниципаль районнары буенча 21әр.

«Инцидент Менеджмент» социаль челтәрләрендә яшәүчеләрнең хәбәрләрен мониторинглау системасы тарафыннан 1537 хәбәр теркәлгән (2024 елда – 1259 хәбәр), аларда караучысыз калган этләрне тоту фактлары турында мәгълүмат бар.

Узган елның ноябрендә Яшел Үзән районының Васильево бистәсендә булган фаҗигале очрактан соң Татарстан Республикасы Дәүләт Советы тарафыннан «Муниципаль районнарның һәм шәһәр округларының җирле үзидарә органнарына хайваннар авыруларын кисәтү һәм бетерү, аларны дәвалау, кеше һәм хайваннар өчен уртак авырулардан халыкны яклау чараларын үткәрүне оештыру өлкәсендә, шулай ук хайваннар белән эш итү өлкәсендә Татарстан Республикасының аерым дәүләт вәкаләтләрен бирү турында»гы һәм «Татарстан Республикасында хайваннар белән эш итү өлкәсендәге аерым мәсьәләләрне җайга салу турында» гы законнарга үзгәрешләр кертелде.

Вәкаләтле вәкил фикеренчә, әлеге үзгәрешләр хуҗасыз хайваннарга кагылышлы мөгамәләне гамәлдәге хокукый җайга салуның нәтиҗәлелеген арттырырга мөмкинлек бирәчәк, бу хайваннар белән эш иткәндә гражданнарның хокукларын яклау максатларына ирешергә ярдәм итәчәк.

Урыннарда балаларның куркынычсызлык чараларын гамәлгә ашыру комплексы якын килүне таләп итә һәм ата-аналарның, мәгариф оешмаларының, җәмәгатьчелекнең һәм җирле үзидарә органнарының тырышлыгын берләштермичә хәл итеп булмый торган күп аспектлы бурычны тәшкил итә.

Вәкаләтле вәкил, куркынычсызлыкны арттыру максатларында, җирле үзидарә органнарына ел саен, уку елы башланыр алдыннан, мәгариф оешмалары белән бергәләп, мәктәп янындагы бер километр радиустагы территорияне, якындагы җәмәгать транспорты тукталышларын да кертеп, тикшерергә тәкъдим итә. Әлеге тикшерү юл өслегенең, тротуарларның, яктыртуның торышын комплексы бәяләүне, шулай ук өстәмә юл билгеләре, җәяүлеләр кичүләре һәм киртәләр кую ихтыяҗын ачыклауны үз эченә алырга тиеш.

Гражданнардан кергән мөрәҗәгатьләрне анализлау шулай ук балаларны мәгариф учреждениеләренә илтеп җиткерүне оештыруга бәйле мәсьәләләрнең актуальлеген дәлилли. Әлеге тема буенча «Халык контроле» системасына 68 мөрәҗәгать килгән.

Вәкаләтле вәкилгә мөрәҗәгатьләрдә гражданнар балаларны йөртүне оештыру яисә яңа маршрутлар ачу кирәклеген күрсәттеләр. Шулай ук мәктәп автобусларының хәрәкәт расписаниесен бозу яки үзгәртү, юлларның торышы канәгатьләнерлек булмау һәм йөрү кыенлыгы, тукталышлар булмау яки җитәрлек булмау, расписаниенең уңайсыз булуы белән бәйле проблемалар да билгеләп үтелде. Мөрәҗәгатьләрдә куркынычсызлык мәсьәләләренә аерым игътибар бирелде: куркынычсызлык каешы булмау, озата бару һәм башка аспектларга.

Мәгариф оешмалары һәм муниципаль берәмлекләрнең башкарма комитетлары белән берлектә шактый күп мөрәҗәгатьләр хәл ителде.

Мисал өчен, 2025 елның сентябрендә Вәкаләтле вәкил адресына Биектау районының «Атмосфера» торак комплексында яшәүче балаларны Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районының «Х.Гобәши исемендәге 6 нчы Биектау гомуми белем бирү мәктәбе»нә кадәр йөртүне оештыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданка А. мөрәҗәгате кергән. Гариза бирүче хәбәр иткәнчә, балалар мәктәпкә кадәр бара алмый һәм мәктәп автобусын йөртүче булмау сәбәпле кире кайта алмый. Шулай ук торак комплексны мәктәп территориясе белән турыдан-туры тоташтыручы юл төзергә кирәклеген дә әйтте.

Килеп туган хәлдә Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы башкарма комитеты җитәкчесе адресына мөрәҗәгать итте. Хатны карау йомгаклары буенча, кыска вакыт эчендә түбәндәге маршрут расланды: хәзер «Биектауның Х.Гобәши исемендәге 6 нчы урта мәктәбе» - «Атмосфера» торак комплексы - «Биектауның Х.Гобәши исемендәге 6 нчы урта мәктәбе» маршруты буенча укучыларны даими алып килү оештырылган.

Мәгариф оешмаларының автопаркын яңарту эше системалы характерда булуын билгеләп үтәргә кирәк. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 18.07.2024 № 1899-р күрсәтмәсе нигезендә Татарстан Республикасына 2025 елда 140 мәктәп автобусы (114 — Газ, 26 - ПАЗ маркалы автобус) кайтарылды.

Конфликтлы хәлләрне чишү мәсьәләләре

Белем бирү мохитендә конфликтлар проблемалары әле дә саклана һәм белем бирү процессында катнашучыларның киләчәктә дә игътибарын һәм тырышлыгын таләп итә.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил адресына төрле характердагы килеп туган конфликтлы хәлләр турында (укучылар арасында, укучылар һәм педагог арасында, мәктәп җитәкчелеге һәм ата-аналар (законлы вәкилләр) арасында) мөрәҗәгатьләр кергән.

Эшнең барлык шартларын ачыклау максатында мондый мөрәҗәгатьләрне без, мәгариф учреждениеләренә (Казан шәһәре Идел буе районының 73 нче урта гомуми белем бирү мәктәбе, Татарстан Республикасы Нурлат шәһәренең «Советлар Союзы Герое Михаил Егорович Сергеев исемендәге Нурлат гимназиясе», Казан шәһәре Совет районының 47 нче урта гомуми белем бирү мәктәбе, Казан шәһәре Киров районының «182 нче политехник лицее» һ. б.) балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау буенча республика комиссиясенең җаваплы секретаре, Мәгариф министрлыгы, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгының Мәгариф өлкәсендә күзәтчелек һәм контроль департаменты, мәгариф идарәләренең муниципаль органнары белгечләре белән берлектә барып тикшердек.

Шунысын билгеләп үтү мөһим, конфликтлар булу фактлары барлык очракларда да расланмады. Шуңа да карамастан, һәр мөрәҗәгать буенча мөрәҗәгатьнең шартлары тикшерелде, кирәк булганда бәхәсләрне җайга салу һәм аларны булдырмауны кисәтү буенча чаралар күрелде.

2025 ел дәвамында Вәкаләтле вәкил мәгариф оешмаларында низаглы хәлләрне кисәтү һәм булдырмау буенча республика дәрәҗәсендә эшне оештыруга системалы анализ ясады.

Анализ нәтиҗәләре буенча билгеләп үтәбез, Мәгариф министрлыгы каршындагы балигъ булмаганнар арасында җинаятьләрне һәм хокук бозуларны профилактикалау һәм аларның хокукларын яклау буенча ведомствоара эш төркеме утырышларында квартал саен суицидлар, алкоголь һәм наркотик агуланулар, эзәрлекләүләр (буллинг), балигъ булмаганнар арасында хокук бозулар буенча мәсьәләләр карала.

Имин белем бирү мохитен формалаштыру, балигъ булмаганнарга карата рәхимсез мөгамәләне, көч куллануны профилактикалау буенча комплексны эш «Росток» «психологик-педагогик тернәкләндерү һәм коррекцияләү үзәге» психологик-педагогик һәм медик-социаль ярдәмгә мохтаҗ балалар өчен үзәк белгечләре һәм психологик-педагогик һәм медик-социаль хезмәтләр һәм укучылар, ата-аналар (законлы вәкилләр) белән бергә ППМС үзәкләре тарафыннан алып барыла.

Уку елы дәвамында Татарстан Республикасы ППМС үзәкләре һәм хезмәтләре түбәндәге эш формаларын кулланып, эзәрлекләүне һәм рәхимсез мөгамәләне кисәтү буенча эш алып бардылар:

укучылар өчен: психологлар катнашында класс сәгатьләре, әңгәмәләр, төркемле дискуссияләр, группорийлар, тренинглар һәм уен дәресләре. Класс/төркем социометриясе эшнең мөһим формасы булып тора. ППМС-хезмәтләр һәм үзәкләр белгечләре 10 308 укучы арасында социометрия үткәрделәр, бу «кире кагылган» укучылар өчен психологик климатны ачыкларга һәм индивидуаль социализация маршрутларын эшләргә мөмкинлек бирде;

педагоглар өчен лекцияләр, семинар-практикумнар, әңгәмәләр, уен һәм тренинг дәресләре (2 334 кешене колачлады), шулай ук аноним анкеталар үткәрелде.

ППМС-хезмәтләр һәм үзәкләр буллингны профилактикалау буенча тәкъдимнәр эшләде;

ата-аналар өчен ата-аналар җыелышы кысаларында әңгәмәләр, психорийлар үткәрелде, эзәрлекләүне (буллингны)профилактикалау буенча психологларның белешмәләре һәм киңәшләре таратылды;

мәгариф оешмаларына «Минем әхлакый ориентирларым», «Уңай «Мин – концепция» формалаштыру», «Конфликтлар, конфликтларны хәл итү», «Үз-үзенә кул салу юнәлешендәге деструктив төркемнәргә җәлеп итү куркынычлары» темалары буенча белгечләр тарафыннан эшләнгән методик тәкъдимнәр җибәрелә, балалар ышаныч телефонының эше турында мәгълүмат бирелә.

Әлеге комплексны чаралар мәгариф оешмаларында ышаныч, үзара хөрмәт һәм психологик иминлек атмосферасы булдыруга юнәлдерелгән. Шунысын да ассызыклап үтәргә кирәк, әлеге эшнең уңышлы булуы күбесенчә ата-аналарның, педагогларның һәм укучыларның үзләренең диалогта һәм бергәләп чишелешләр эзләүдә актив катнашуыннан тора.

Вәкаләтле вәкил, күрелгән адымнарның нәтиҗәлелеген анализлап һәм килеп туган проблемаларны хәл итүгә яңа алымнар тәкъдим итеп, вәзгыятьне мониторинглауны дәвам итәчәк. Сәламәт һәм игелекле мәгариф мохите булдыру - һәркемнән даими камилләшүне һәм җаваплы якын килүне таләп итә торган гомуми бурыч ул.

4.6. ГАИЛӘ ХОКУКЛАРЫ, АТА -АНА ҺӘМ БАЛАЛАР

Гаилә теләсә кайсы җәмгыятьнең нигезе һәм киләчәкне билгеләүче фактор булып тора, анда аралашу, үзара ярдәмләшү һәм шәфкатьлелек, Ватанга мәхәббәт тәҗрибәсе салына. Нәкъ менә гаиләдә кешене мәдәнияткә тарту башкарыла, традицион кыйммәтләр буыннан-буынга тапшырыла. Шул уңайдан гаиләне яклау дәүләтебезнең төп бурычларыннан берсе булып кала.

Дәүләтнең эзлекле гаилә сәясәте нәтиҗәсендә балалы гаиләләрнең хәле яхшыра, гаиләнең җәмгыять мәнфәгатьләрендә эшләве тәэмин ителә.

Узган елда бу юнәлештә мөһим адым, 2036 елга кадәр Россиядә Гаилә һәм демографик сәясәтне гамәлгә ашыру һәм күп балалылыкка ярдәм итү буенча гамәлләр Стратегиясен раслау булды (Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2025 елның 15 мартындагы 615-р номерлы күрсәтмәсе). Стратегия туучылар санын арттыру, ана, ата һәм балалар сәламәтлеген ныгыту исәбенә ил халкын саклап калуга, Россия җәмгыятенең фундаменталь нигезе буларак гаиләләргә ярдәм итүне һәм аларны яклауны тәэмин итүгә, традицион гаилә кыйммәтләрен саклау һәм алга җибәрү нигезендә гаилә һәм никах институтын ныгытуга юнәлдерелгән.

Гаилә институтын ныгыту өчен Стратегиядә аерылышуларны профилактикалауга юнәлдерелгән гаиләләргә психологик ярдәм күрсәтү программасын киңәйтү, төбәкләрдә күп балалы гаилә көнен билгеләү, оныклары күп булган бабайлар һәм әбиләр өчен иҗтимагый бүләкләр булдыру, «Актив озын гомер» программасын үстерү һ. б. каралган

Республикада гаиләләргә социаль ярдәм чаралары күрсәтү

Гражданнар мөрәҗәгатьләрен анализлау балалы гаиләләр өчен актуаль мәсьәләләрнең берсе - социаль ярдәм күрсәтү булуын күрсәтә.

Татарстан Республикасы елдан-ел балалы гаиләләргә ярдәм итүгә комплексы һәм системалы якын килүне күрсәтә.

Тулаем алганда, 2025 елда Татарстан Республикасында балалы гаиләләргә ярдәмгә 38,8 млрд.сум юнәлдерелгән, шулардан: республика бюджеты акчалары – 13,7 млрд. сум, Россия Пенсия һәм социаль иминиятләштерү фондының Татарстан бүлеге акчалары – 25,1 млрд. сум.

Республикада аерым игътибар махсус ярдәмгә мохтаҗ гаиләләргә – яшь, керемнәре түбән булган, инвалид балалар тәрбияләүче, күп балалы гаиләләргә бирелә.

2025 елда:

Аз керемле гаиләләрдән 2,2 мең яңа туган бала беренче кирәкле әйберләр комплектлары алган;

Өч яшькә кадәрге 35 мең бала балалар азыгы белән тәэмин ителгән (медицина күрсәткечләре буенча «Бәләкәч – Малыш» программасы һәм аз керемле гаиләләрдә тәрбияләнүче балалар беренче өч елда бушлай махсус азык-төлек -- сөт, кефир, эремчек, сөт катнашмасы белән тәэмин ителәләр).

108,5 мең гаилә балалар бакчасы өчен түләү өлешенә компенсация алган;

өч яшькә кадәрге 5,3 мең сабыйга даруларга 10 мең сум түләү җибәрелгән;

Биш һәм аннан да күбрәк баласы булган, шуларның берсе инвалид булган 106 гаилә ай саен гаиләнең җан башына уртача керемен яшәү минимумы дәрәҗәсенә күтәрә торган пособие алган (15073).;

Авылдагы 1,5 мең хатын-кыз бала туганда бирелә торган 50-100 мең сум акча алган.

Хисап елында яңа демографик инициативалар кертелде:

Күп балалы гаиләләрдәге балалар өчен һөнәри белем бирү оешмаларында уку хакының 30% на компенсация бирү (225 мөрәҗәгать итүче);

көндезге бүлектә белем алучы хатын-кызларга йөклелек буенча исәпкә куелганда 100 мең сум күләмендә бер мәртәбә бирелә торган түләү (123 булачак әнигә билгеләнгән);

аз керемле студент гаиләләре өчен "социаль няня" хезмәте күрсәтү (20 кеше файдаланган);

аз керемле гаиләләрдәге яңа туган сабыйлар өчен беренче кирәкле әйберләрне прокатка бирүнең 15 пунктын ачу (20 яшь ата-ана файдаланган).

Күрелгән чаралар нәтиҗәсендә республикабызда күп балалы гаиләләр саны арта. Әйтик, 12 ел эчендә аларның саны 2 тапкырга арткан: 24,4 тән 58,8 мең гаиләгә кадәр.

2025 елдан алып алты яшькә кадәрге күп балалы гаиләләрдәге балалар элек бирелә торган 171 сум субсидия урынына дарулар белән түләүсез тәэмин ителә. Бу 2025 елда әлеге субсидияне алучы 53 799 күп балалы гаилә өчен җитди ярдәм чарасы булды.

Хисап елында фенилкетонурия белән авыручы балаларның сәламәтлеген һәм тормышын тәэмин итү максатыннан айлык акчалата түләү билгеләнде. Әлеге түләүне 68 кеше алды.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, узган елда 10нан артык бала тәрбияләүче алты күп балалы гаилә 15 урынлык «Атлант» маркалы автобуслар белән тәэмин ителгән.

Төрле авыр тормыш хәлләрендә калган гаиләләргә комплексы ярдәм күрсәтү

Гаиләләргә ярдәм итү буенча моңарчы каралмаган чаралар күрелүгә карамастан, төрле авыр тормыш хәлләрендә калган гаиләләргә адреслы ярдәм күрсәтүнең нәтиҗәлелеген арттыруга да, аларга ярдәм күрсәткәндә ведомствоара хезмәттәшлекне көчәйтүгә дә кагылышлы мәсьәләләр әле дә саклана.

Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы (алга таба – Хезмәт министрлыгы) мәгълүматларына караганда, 2025 елның 1 ноябренә социаль яклау органнарында төрле авыр тормыш хәлле балигъ булмаган балалары булган 4607 гаилә исәптә торган.

Социаль яклау органнарында ведомство исәбендә торучы авыр тормыш хәлле һәм социаль яктан куркыныч гаиләләр саны

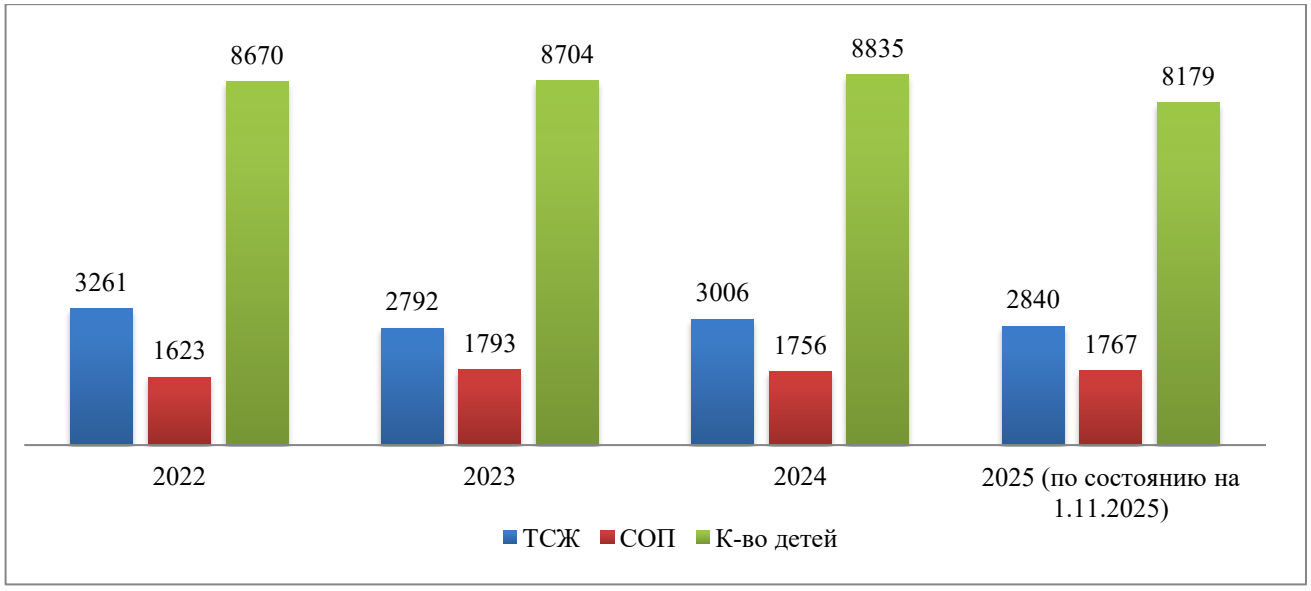

Кызганычка каршы, Вәкаләтле вәкил үз эшендә кайчак гаиләләргә формаль рәвештә ярдәм күрсәтелә торган хәлләргә юлыга. Чын ярдәм урынына эш балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау буенча муниципаль комиссиядә ата-аналарны бурычларын тиешенчә үтәмәгән өчен административ җаваплылыкка тарту һәм башка шундый чаралар белән чикләнә.

Мисал өчен, 2025 елның августында Вәкаләтле вәкил адресына сеңлесе Б.һәм аның кызы мәнфәгатьләрендә гражданка С. мөрәҗәгате кергән. Мөрәҗәгать итүченең туганы алкогольгә бәйлелектән интеккән, һәм 2024 елның ноябрендә аның баласы Бөгелмә муниципаль районының «Ялкын» балалар һәм яшүсмерләр социаль приютына урнаштырылган.

Вәкаләтле вәкилнең мөрәҗәгатен карау барышында 2024 елның ноябреннән 2025 елның августына кадәр, килеп туган вәзгыятькә карамастан, җаваплы органнарның Б. гаиләсенә чын ярдәм күрсәтү өчен нәтиҗәле чаралар күрмәве ачыкланды.

Моннан тыш, «Балигъ булмаганнарның күзәтүчесезлеген һәм хокук бозуларын профилактикалау системасы нигезләре турында» 1999 елның 24 июнендәге 120-ФЗ номерлы Федераль законның 11 нче маддәсен бозып, Бөгелмә районының балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау комиссиясе, дәвалау һәм

реабилитация курсының тәмамлануын контрольдә тотмаган, гражданка Б.медицина учреждениесеннән кайткач, аңа тиешле ярдәм күрсәтмәгән, алкоголь куллануның кабатлануын булдырмауга юнәлдерелгән чаралар комплексын эшләмәгән, эшкә урнаштыру һәм квалификацияле психологик ярдәм күрсәтү мәсьәләләрен карамаган, Бөгелмә муниципаль районы муниципаль социаль-тернәкләндерү консилиумы эшчәнлеген координацияләүне һәм контрольдә тотуны гамәлгә ашырмаган.

Авыр тормыш хәлендәге гаиләгә ярдәм күрсәтү буенча вакытында эшләмәү нәтиҗәсендә балигъ булмаган К.озак вакытлар балалар өчен социаль приютта була.

Гражданка С.мөрәҗәгатен карау йомгаклары буенча, «Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил турында» 2000 елның 03 мартындагы 95 номерлы Татарстан Республикасы Законының 22 нче маддәсе 1 өлеше нигезендә Вәкаләтле вәкил тарафыннан Татарстан Республикасы Бөгелмә муниципаль районы башкарма комитеты җитәкчесе адресына гражданка Б. һәм аның балигъ булмаган кызы К. ның бозылган хокукларын торгызу буенча мөмкин булган һәм кирәкле чараларга карата тәкъдимнәр җибәрелде, алар үтәлде.

Алкоголь һәм наркотиклар куллану проблемасы гаиләләргә җимергеч йогынты ясавын дәвам итә. 2022 елдан 2025 елның 1 ноябренә кадәр 2449 гаилә алкоголь, наркотиклар һәм башка матдәләр куллану аркасында исәпкә куелган, ә 2020 елдан 366 ата-ана ата-ана хокукыннан мәхрүм ителгән.

Алкоголь, наркотик, психоактив матдәләрне чиктән тыш күп куллануга бәйле рәвештә социаль яктан куркыныч гаиләләр исәбенә куелган ата-аналар саны

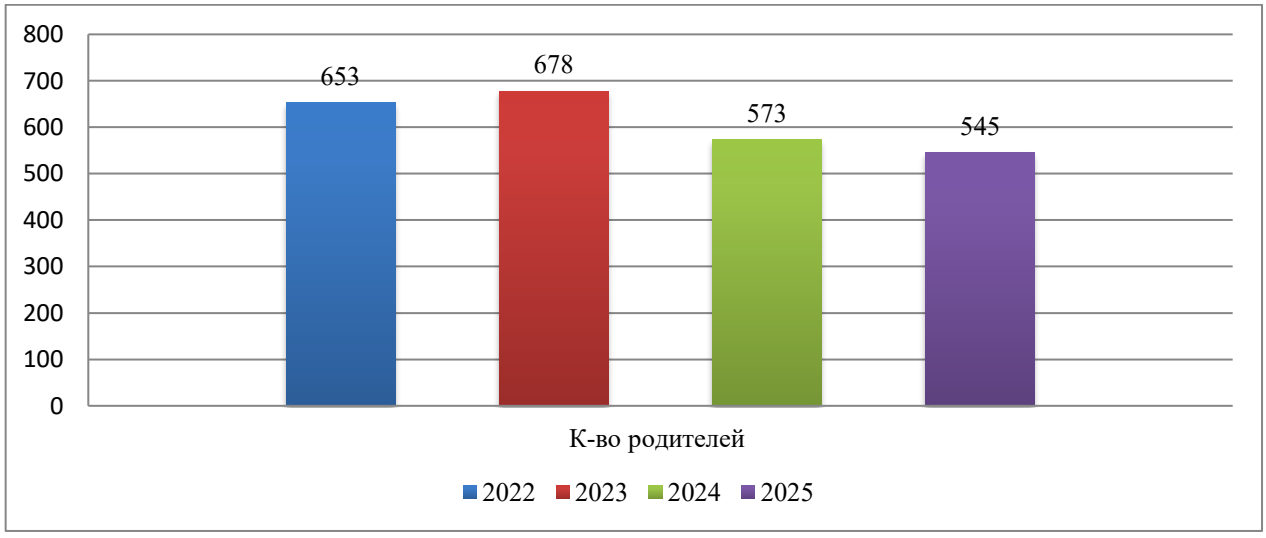

Хроник алкоголизм яисә наркомания белән авыруга бәйле рәвештә ата-ана хокукларыннан мәхрүм ителгән ата-аналар саны

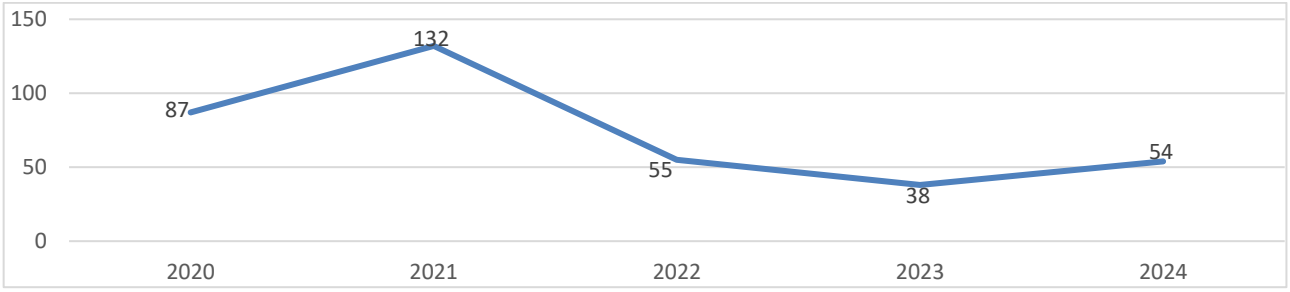

“Республика клиник наркология диспансеры” мәгълүматларына караганда, ел саен 10 меңгә якын хатын-кыз алкогольгә, наркотик матдәләргә яки токсикоманиягә бәйлелек синдромы диагнозы белән исәпкә куела. Бу проблеманың җитдилеген ассызыклый торган борчулы статистика. Әмма елына, хәле яхшырып, 180-200 хатын-кызның гына исәптән төшә алуы сагайта.

Татарстан Республикасы наркология хезмәтендә теркәлгән хатын-кызлар саны турында мәгълүмат

Наименование диагноза	2022 год		2023 год		2024 год		9 мес 2025 год	
	Зарегистрировано женщин	из них снято с улучшением	Зарегистрировано женщин	из них снято с улучшением	Зарегистрировано женщин	из них снято с улучшением	Зарегистрировано женщин	из них снято с улучшением
Синдром зависимости от алкоголя (алкоголизм) и психотические расстройства, связанные с употреблением алкоголя (алкогольные психозы)	8505	160	8527	156	8285	144	7421	119
Синдром зависимости от наркотических веществ (наркомания)	1607	41	1631	32	1659	40	1643	29
Синдром зависимости от ненаркотических психоактивных	10	1	8	0	8	0	8	1

веществ (токсикомания)								

Вәкаләтле вәкил алкоголь һәм наркотикларга бәйлелектән интегүче ата-аналарга психологик ярдәм күрсәтүнең, шулай ук аларны сыйфатлы дәвалауның һәм реабилитацияләүнең нәтиҗәлелеген арттыруның мөһимлеген ассызыклый. Гаилә алкогольгә бәйле булган очракта балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау буенча республика комиссиясенең 2025 елның 21 мартындагы 11-25 номерлы карары белән расланган субъектларның балигъ булмаганнарның күзәтүчесез булуын һәм хокук бозуларын профилактикалау системасы эшчәнлек алгоритмына җитди иярү мөһим. Алкоголизмның һәр очрагын медицина диагнозы буларак кына түгел, ә эмоциональ һәм физик авыруны, куркуны, шулай ук тернәкләнү өчен потенциаль мөмкинлекне үз эченә алган катлаулы очрак буларак та карарга кирәк.

Көн саен «Глонасс +112» системасы аша, шулай ук турыдан-туры Вәкаләтле вәкил адресына балаларның караусыз булуы, аларның яшәү шартларының тиешенчә булмавы турында мөрәҗәгатьләр килә. Без һәр сигналга төшенергә, барлык хәлләрне ачыкларга тырышабыз. Вәкаләтле вәкилнең җәмәгатьчелек ярдәмчеләре белән бергә муниципаль берәмлекләрнең башкарма комитетлары җитәкчеләренә балаларның яшәү адресына барып, аларның яшәү шартларын бәяләүләрен һәм кирәк булган очракта балалар хокукларын яклау максатларында чаралар күрүләрен сорап мөрәҗәгать итәбез.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкилгә Спас районыннан граждан К. Н. гаиләсе мәнфәгатьләрендә балаларны тартып алулары мөмкин булуы турында хәбәр килгән. Факттагы хәлләрне оператив рәвештә ачыклау максатыннан, Вәкаләтле вәкилнең Спас районындагы җәмәгатьчелек ярдәмчесенә кичекмәстән социаль хезмәт вәкилләре белән бергә гаилә яшәгән урынга чыгу йөкләнде.

Урынга барып тикшерүдән күренгәнчә, гражданка Н. ның ике балигъ булмаган баласы барлыгы ачыкланган. Ул коррекцион мәктәптә белем алган һәм фермада эшли. Ана капиталы акчасына ул өч бүлмәле фатир сатып ала алган, әмма ул үзәкләштерелгән җылыту, су белән тәэмин итү һәм канализация белән җиһазландырылмаган.

2023 елда гаилә ата-ана бурычларын тиешенчә үтәмәү сәбәпле исәпкә куелган, ә 2024 елда уңай динамикага ирешү сәбәпле исәптән төшерелгән. 2025 елда фельдшер сигналы нигезендә ата-ана бурычларын тиешенчә үтәмәү билгеләре кабат теркәлгән: яшәү шартларының санитар шартларга каршы булуы, балаларның пөхтә булмаган тышкы кыяфәте, әниләренең өйдә булмавы күрсәтелгән.

Вәкаләтле вәкил алынган мәгълүматларны анализлап, социаль хезмәтләрнең әлеге гаиләгә ярдәм итү буенча эшенең нәтиҗәле булмавын билгеләп үтте. Анага карата күрелгән төп чаралар аңлату әңгәмәләре һәм профилактик визитлар белән генә чикләнде, ә бу, Вәкаләтле вәкил фикеренчә, тиешле дәрәҗәдә ярдәм һәм контрольне тәэмин итмәде.

Кызганычка каршы, бу бердәнбер мисал түгел.

Әгерҗе районына сәфәр барышында без бер гаиләдән дүрт баланың өйдә җылылык булмау сәбәпле 2024 елның ноябрендә «Әгерҗе муниципаль районының «Ласка» балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приюты» на урнаштырылуын ачыкладык. Без килгәндә (2025 елның августында) алар әле дә учрежденидә иде.

Тапшырылган документлардан күренгәнчә, гражданка Т. 2025 елның 1 сентябрендә генә эшкә урнашкан. Вәкаләтле вәкил катнашканнан соң, балалар гаиләләренә кайтарылды.

Соңгы дүрт елда даими яшәү урыны һәм яшәү өчен акчалары булмаган аз керемле 101 гаилә исәпкә куелган.

2020 елдан 2710 ата-ана үз балаларын тәрбияләүгә ата-ана хокукыннан мәхрүм ителгән, ә зыян күрүче балаларның гомуми саны өч меңнән артып киткән.

Ата-ана хокукларыннан мәхрүм итү/чикләү

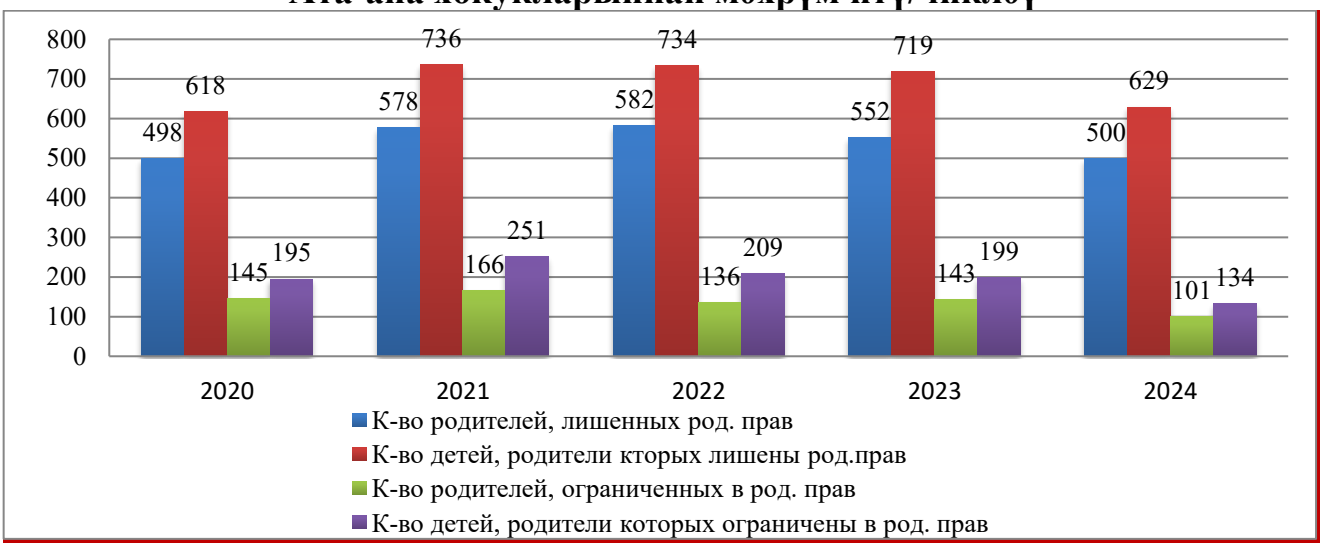

Кызганычка каршы, соңгы биш ел статистикасы шуны күрсәтә: ата-аналарның бик азы гына үз хокукларын кире кайтара алган: барлыгы 104 кеше тәрбиягә хокукларын кире кайтарган. Бу юнәлештә аеруча актив эш Казан шәһәрендә (20 очрак), Әлмәт (9), Яшел Үзән (8), Түбән Кама (6) муниципаль районнарында һәм Чаллы шәһәрендә (6) алып барыла. Шулай ук Баулы, Актаныш, Кукмара һәм Минзәлә муниципаль районнарында (5әр очрак), Питрәч, Зәй һәм Арча районнарында (4әр очрак) уңай нәтиҗәләр теркәлгән.

Ата-ана хокукларын торгызу

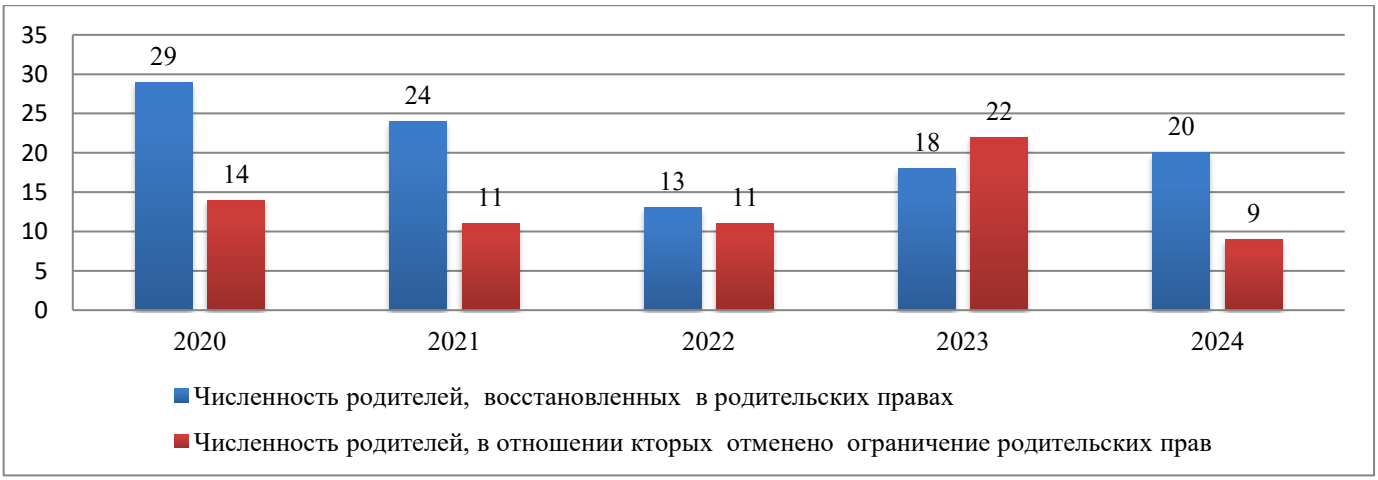

Вәкаләтле вәкил билгеләп үткәнчә, ата-аналарга ата-ана хокукларын торгызуда ярдәм күрсәтүнең гамәлдәге практикасы куелган бурычларга тулысынча җавап бирми.

Дәүләт сәясәте ата-аналар авырлыкларны җиңеп, балаларын яңадан тәрбияләү хокукына ия булырлык шартлар тудыруга юнәлдерелгән булырга тиеш. Бу бурыч системалы якын килүне һәм гамәлдәге механизмнарны яңадан аңлауны таләп итә. Шуңа бәйле рәвештә Вәкаләтле вәкил җирле үзидарә органнарына ата-ана хокукларын кире кайтаруның бик сирәк сәбәпләрен анализларга һәм ата-ана хокукларын кире кайтарырга теләгән ата-аналар белән эшләүнең нәтиҗәлелеген арттыру чараларын күрергә тәкъдим итә.

Кайбер төбәкләрдә, мәсәлән, Оренбург, Тамбов һәм Рязань өлкәләрендә, үз ата-ана хокукларын торгызырга омтылган ата-аналар белән ведомствоара профилактика эшен оештыру белән шөгыльләнүче муниципаль комиссияләр (консилиумнар) эшли. Бу комиссияләр төрле хезмәтләр һәм оешмаларның эшчәнлеген координацияләүне тәэмин итә, бу исә кризис хәлендә калган гаиләләр проблемаларын нәтиҗәлерәк хәл итәргә мөмкинлек бирә.

Төрле хезмәтләрнең һәм оешмаларның гамәлләрен координацияләү максатларында Вәкаләтле вәкил, җирле үзидарә органнарына үзләренең ата-ана хокукларын торгызырга омтылган ата-аналар белән ведомствоара профилактика эшен оештыру өчен комиссия (консилиум) төзү турындагы мәсьәләне карарга тәкъдим итә.

Авыр тормыш хәлендә калган һәм дәүләтнең ашыгыч социаль ярдәменә мохтаҗ балигъ булмаганнарның вакытлыча яшәвен һәм социаль тернәкләнүен тәэмин итә торган балалар өчен социаль приютлар эшчәнлегенә мониторинг нәтиҗәләре

2025 ел дәвамында балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау буенча республика комиссиясе белән берлектә эшләү нәтиҗәсендә Мәгариф министрлыгы, шулай ук Хезмәт министрлыгы тарафыннан социаль куркыныч хәлдә һәм авыр тормыш хәлендә булган гаиләләргә ярдәм күрсәтү мәсьәләләре буенча ведомствоара хезмәттәшлекне оештыруга комплекслы анализ ясалды. Профилактика субъектларының балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приютлар белән үзара хезмәттәшлек механизмнарын өйрәнүгә аерым игътибар бирелде.

Хезмәт министрлыгы мәгълүматларына караганда, социаль хезмәт күрсәтү системасында балалар өчен гомуми 443 койка-урын булган 14 социаль приют эшли.

2025 елның 30 сентябренә балалар өчен социаль приютларда 353 бала яшәгән, ә хисап чорында хезмәт күрсәтелгән балаларның гомуми саны 1132 кеше тәшкил иткән.

Социаль приютларда тернәкләнүче балалар саны

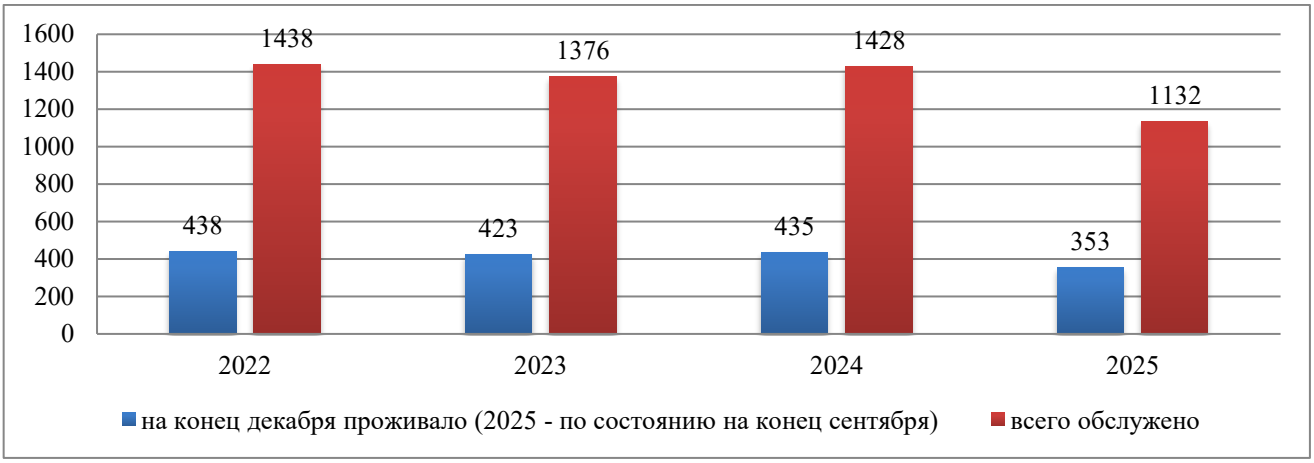

Мониторинг кысаларында социаль приютларга чыгулар гамәлгә ашырылды:

- Бөгелмә муниципаль районында «Ялкын» балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приюты» (алга таба - «Ялкын» социаль приюты);

- Әгерҗе муниципаль районында «Ласка» балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приюты» (алга таба - «Ласка» социаль приюты);

- Питрәч муниципаль районында «Шатлык» балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приюты» (алга таба - «Шатлык» социаль приюты);

– Алексеевск муниципаль районында балалар һәм яшүсмерләр өчен «Кайгырту» социаль приюты» (алга таба - «Кайгырту» социаль приюты);

- Баулы муниципаль районында балалар һәм яшүсмерләр өчен «Гаилә» социаль приюты» (алга таба – «Гаилә» социаль приюты).

Эш сәфәре йомгаклары буенча социаль приютларда балигъ булмаганнарны тернәкләндерү һәм һәрьяклап үстерү өчен уңай шартлар тудырылуы билгеләп үтелде. Хезмәт министрлыгына, шулай ук әлеге учреждениеләр җитәкчеләренә армый-талмый хезмәт итүләре һәм авыр тормыш хәлендә калган балалар язмышында ихлас катнашулары өчен рәхмәт белдерәбез.

Шул ук вакытта анализ барышында алга таба карау һәм хәл итүне таләп итә торган проблемалы мәсьәләләр ачыкланды.

«Социаль тернәкләнүгә мохтаҗ балигъ булмаганнар өчен махсуслаштырылган учреждениеләр хакында якынча нигезләмәләрне раслау турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2000 елның 27 ноябрь № 896 карарының 12 пункты нигезендә, балигъ булмаганнар приютта аларга ашыгыч социаль ярдәм күрсәтү һәм киләчәктә урнаштыру мәсьәләләрен Россия Федерациясе законнары нигезендә хәл итү өчен кирәкле вакыт аралыгында яши.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасында социаль хезмәт күрсәтүнең стационар рәвешендә социаль хезмәт күрсәтүчеләр тарафыннан социаль хезмәтләр күрсәтү тәртибен раслау турында» 2014 елның 31 декабрь № 1100 карарының 6.4.2 пункты нигезендә (алга таба – 1100 номерлы карар) балигъ булмаганнар өчен махсуслаштырылган учреждениедә социаль хезмәтләр күрсәтү, Россия Федерациясе законнары нигезендә балигъ булмаганнарга ашыгыч социаль ярдәм күрсәтү һәм ятим балаларның һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларның киләчәк тормышын кайгырту мәсьәләләрен чишү өчен кирәкле вакыт эчендә социаль хезмәтләр күрсәтү шәхси программасы нигезендә тормышка ашырыла.

Социаль хезмәтләр күрсәтү чорының уртача озынлыгы - 3 айдан 6 айга кадәр, максималь озынлыгы - бер ел.

Шуның белән бергә, 2022 елдан 2025 елның сентябренә кадәр 226 баланың 1 елдан артык социаль приютта яшәве ачыкланды. Балаларның социаль приютларда булу вакытын арттыруның төп сәбәпләре булып, гаиләгә кайту буенча ата-аналар белән озак вакыт реабилитацияләү эше, ата-ана хокукларыннан мәхрүм итү /чикләү буенча судка озак вакыт документлар җыю, балалар йортына юлламалар көтүнең озак вакыты, балигъ булмаганнар өчен тәрбиягә алу һәм опекунлык гаиләләрен озак сайлау һ. б. тора.

Үткәрелгән мониторинг кысаларында безнең тарафтан шулай ук билгеләп үтелгәнчә, балалар өчен социаль приютларда социаль хезмәтләр күрсәтү турындагы килешүләр берьюлы бер елга төзелгән, бу социаль приютлар эшенең баланың нормаль тормыш шартларын вакытлыча хуплауга һәм тизрәк торгызуга юнәлдерелгән төп принципларга каршы килә, шулай ук балалар мәнфәгатьләренә каршы килә, чөнки аларның учреждениедә булуларын озакка суза һәм баланың гаиләгә кайтуына яки аны алга таба урнаштыруга комачаулый.

Югарыда бәян ителгәннәргә бәйле рәвештә, Вәкаләтле вәкил балалар өчен социаль приют директорларының игътибарын ата-аналар (законлы вәкилләр) белән алты айдан да артмаган срокка социаль хезмәтләр күрсәтүгә шартнамәләр төзү кирәклегенә юнәлтте. Бу хәлне даими рәвештә яңадан карарга һәм баланың актуаль ихтыяҗларыннан чыгып карар кабул итәргә һәм бары тик аерым очракларда гына килешүне бер елга кадәр озайтырга мөмкинлек бирә.

Тикшерү барышында тәрбиягә алган һәм опекун гаиләләрендәге балаларның социаль приютларда булу мәсьәләләренә аерым игътибар бирелде.

«Ласка» социаль приютында опекуннарның язма гаризасы нигезендә кабул ителгән алты балигъ булмаган бала булган.

Мәсәлән, 2024 елның 22 ноябрендә «Ласка» социаль приютына балигъ булмаган Ш.кабул ителгән, ә 2025 елның 27 гыйнварында аның сеңлесе С. Әлеге приютка кадәр булган хәлләр балаларның аеруча авыр хәлдә калуын күрсәтә: аналары хокукыннан мәхрүм ителгән, һәм 2016 елның июненнән алар М. ның тәрбиягә алган гаиләсендә яшәгәннәр, анда, булган мәгълүматларга караганда, даими рәвештә тәрбиягә алган ана ягыннан физик җәберләүгә дучар булганнар.

Әгерҗе районы башкарма комитетының 2024 ел 27 май №153 карары нигезендә Ш.һәм С. опекуны итеп гражданка К. билгеләнә. Әмма алты айдан соң гражданка К. балаларны «Ласка» приютына урнаштыра, моны «конфликт» һәм «авыр тормыш хәле»дип аңлата.

2025 елның февралендә «Яр Чаллы шәһәренең ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларны гаиләгә урнаштыруга ярдәм итү үзәге» белгечләре тарафыннан гражданка К.ның балаларны тәрбияләргә теләге юклыгы билгеләп үтелде. «Ласка» социаль приюты җитәкчелеге шулай ук гражданка К.белән балигъ булмаган балалар арасында психологик контакт булмавын раслады. Бу хакта Әгерҗе районының опека һәм попечительлек органына берничә тапкыр «Ласка» социаль приюты хәбәр итте.

Вәкаләтле вәкил Аппараты Әгерҗе районының опека һәм попечительлек органының 2025 елның февраленнән сентябренә кадәр опека килешүен өзү өчен тиешле чаралар күрмәвен ачыклады.

Эш төркеме әгъзалары шулай ук балалар өчен социаль приютларның балигъ булмаганнар турында мәгълүматларны бердәм банкка һәрвакытта да вакытында кертмәвенә игътибар иттеләр.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Социаль куркыныч хәлдәге балигъ булмаганнар һәм аларның гаиләләре турында Татарстан Республикасының бердәм белешмәләр банкын төзү турында» 2010 елның 22 апрелендәге 294 номерлы карарының 3 бүлеге нигезендә Бердәм белешмәләр банкына балигъ булмаганнар өчен социаль-тернәкләнү үзәкләрендә, социаль приютларда, махсус укыту үзәкләрендә тотылучы социаль ярдәмгә мохтаҗ балигъ булмаганнар кертелә.

Әмма «Ласка» социаль приютында приютта яшәүче 20 балигъ булмаган баланың бары тик 3 гаиләдән 6 баласы турында гына мәгълүмат бердәм мәгълүматлар банкына кертелгән, бу исә әлеге мәгълүматлар банкын формалаштыру һәм алып баруга карата билгеләнгән таләпләрнең тулысынча үтәлмәвен күрсәтә.

Мониторинг кысаларында балалар өчен социаль приютларның балигъ булмаганнарның күзәтүчесезлеген һәм хокук бозуларын профилактикалау субъектлары белән үзара хезмәттәшлеге мәсьәләләренә дә аерым игътибар бирелде.

Балигъ булмаганнарның күп вакытын мәгариф мохитендә уздыруын исәпкә алсак, мәгариф оешмалары белән үзара хезмәттәшлек беренчел әһәмияткә ия. Социаль приютларга урнаштырганда белем бирү оешмасының алмашынуы мәктәпләрнең педагогик составы ягыннан да, социаль приют тәрбиячеләре ягыннан да ныклы игътибар кирәклегенә китерә, чөнки яңа коллективта адаптация процессы һәм шәхес ара мөнәсәбәтләр формалаштыру катлаулы бурыч булып тора.

Шул ук вакытта эшче төркем тарафыннан «Шатлык» социаль приютының балалар укый торган гомуми белем бирү учреждениеләре белән эшен тиешенчә оештырмавы билгеләнде.Болар -

- Татарстан Республикасы Питрәч муниципаль районының "2 нче Питрәч урта гомуми белем бирү мәктәбе" ;

- "Россия Герое Иван Алексеевич Додосов исемендәге аерым фәннәрне тирәнтен өйрәнүче 1 нче Питрәч урта гомуми белем бирү мәктәбе" .

Уртак эш планы төзелмәгәнлеге, күзәтү көндәлекләре алып барылмаганлыгы, балалар очраша торган хәлләргә анализ мәгариф оешмаларында да, «Шатлык» социаль приютында да үткәрелмәгәнлеге ачыкланды. Әлеге фактлар ведомствоара хезмәттәшлекнең җитәрлек дәрәҗәдә булмавын һәм һәр балага индивидуаль якын килүнең нәтиҗәле гамәлгә ашырылмавын күрсәтә.

Шулай ук «Балигъ булмаганнарның күзәтүчесезлеген һәм хокук бозуларын профилактикалау системасы нигезләре турында» 1999 елның 24 июнендәге 120-ФЗ номерлы Федераль законның 13 нче маддәсе 5 өлешенең 2 пункты нигезендә социаль реабилитациягә мохтаҗ балигъ булмаганнар өчен махсуслаштырылган учреждениеләр, күрсәтелгән учреждениеләрнең уставлары яисә алар турындагы нигезләмәләр нигезендә балигъ булмаганнарга, аларның ата-аналарына яисә башка законлы вәкилләренә авыр тормыш хәлләрен бетерүдә, балигъ булмаганнарның уку, эшләү, яшәү урынындагы яшьтәшләре коллективларында социаль статусын торгызуда социаль, психологик һәм башка төрле ярдәм күрсәтәләр.

Күрсәтелгән нормаы бозып, 2025 елның маеннан октябренә кадәр «Шатлык» социаль приютында психолог вазыйфасы вакантлы булган, шуңа бәйле рәвештә

социаль приютта тәрбияләнүче балигъ булмаган балаларга психологик ярдәм күрсәтелмәгән.

Мониторинг нәтиҗәләре буенча эшче төркем әгъзалары тарафыннан билгеләп үтелгәнчә, балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау буенча муниципаль комиссияләр тарафыннан социаль куркыныч хәлдәге гаиләләр белән эшләүне оештыруда, шулай ук балалар өчен социаль приютлардагы балигъ булмаганнарның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклауны тәэмин итүдә координацияләү роле тиешенчә гамәлгә ашырылмый.

Опека һәм попечительлек органнары эшчәнлегенә мониторинг нәтиҗәләре

Районнарга чыгу кысаларында Татарстан Республикасы Питрәч, Әгерҗе, Алексеевск муниципаль районнарының опека һәм попечительлек органнары эшчәнлеген аерым өйрәндек.

Питрәч муниципаль районының опека һәм попечительлек бүлеге эшчәнлегенең уңай нәтиҗәләрен аерым билгеләп үтәргә кирәк. Шул ук вакытта Әгерҗе һәм Алексеевск муниципаль районнарында опека һәм попечительлек өлкәсендә закон таләпләрен бозу очраклары ачыкланды.

Опекуннарның һәм опекада булганнарның шәхси эшләрен сайлап өйрәнү барышында кайбер очракларда Әгерҗе һәм Алексеевск муниципаль районнарының опека һәм попечительлек органнары тарафыннан опекага алынганнарның яшәү шартларын планлы тикшерүнең билгеләнгән сроклары үтәлмәве ачыкланды.

Шулай ук шуны да билгеләп үтәргә кирәк, 2024 ел өчен опекуннар хисабына сайлап анализ ясау опекуннар биргән белешмәләрнең җитешсезлекләрен һәм аермалыкларын ачыклады, бу опекуннар милкеннән максатчан файдаланмау яисә опекунлык бурычларын тиешенчә үтәмәү мөмкинлеген дәлилләде.

Мәсәлән, З. ның шәхси эшен өйрәнү барышында 2024 елның 25 июнендә балигъ булмаган кызның счетыннан акчалар алынды, дип билгеләнгән. Алексеевск муниципаль районының опека һәм попечительлек органы хезмәткәрләре тарафыннан Алексеевск районы башкарма комитеты җитәкчесенең опекунга, лагерьга юллама алу өчен балигъ булмаган кыз счетыннан акча алырга рөхсәт итә торган карарлары тапшырылган. Шуңа да карамастан, шәхси эштә дә, опекун гаризасына да юлламаны түләүне раслаучы документлар беркетелмәгән.

Вәкаләтле вәкил катнашканнан соң Алексеевск районының опека һәм попечительлек органы тарафыннан фикер каршылыкларының сәбәпләрен ачыклауга һәм дөрес мәгълүматны һәм раслаучы документларны тапшыруны тәэмин итүгә юнәлдерелгән чаралар күрелде.

Күчмә тикшерү барышында шулай ук Алексеевск муниципаль районының опека һәм попечительлек органының ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар файдасына алиментны вакытында түләтүне тиешле контрольдә тотмавы ачыкланды.

Россия Федерациясе Гаилә кодексының 71 нче маддәсе нигезендә ата-ана хокукларыннан мәхрүм итү ата-ананы үз баласын матди яктан карау бурычыннан азат итми.

«Балигъ булмаганнарның хокук бозуларының күзәтүчесезлеген профилактикалау системасы нигезләре турында» 1999 елның 24 июнендәге 120-ФЗ номерлы Федераль законның 9 нчы маддәсе 4 пункты нигезендә балаларның законлы вәкилләре балигъ

булмаганнарның хокукларын бозган өчен, шулай ук аларны тәрбияләү, укыту бурычларын үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен Россия Федерациясе законнарында һәм Россия Федерациясе субъектлары законнары нигезендә җаваплылык тота.

Шуның белән бергә тәрбиягә бала алучы һәм опекун гаиләләрендә тәрбияләнүче ятим балаларның һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларның мөлкәти хокукларын яклау һәм балаларның шәхси счетларына алимент керүен тикшереп тору максатыннан, опека һәм попечительлек органы белгечләре суд приставлары хезмәтенең структур бүлекчәләренә алимент түләтү буенча башкарма эш барышы, суд приставлары тарафыннан күрелгән чаралар турында мәгълүмат бирү турында үз вакытында запрослар җибәрмәделәр.

Шуны да билгеләп үтәргә кирәк, балалар өчен социаль приютлар мониторингы һәм районнарның опека һәм попечительлек органнары мониторингы нәтиҗәләре Вәкаләтле вәкил каршындагы Эксперт советы утырышында (2025 елның 26 ноябре) тикшерелде, анда Россия Федерациясе Дәүләт Думасы һәм Татарстан Республикасы Дәүләт Советы депутатлары, Татарстан Республикасы Рәисе администрациясе, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты Аппараты, республика прокуратурасы вәкилләре, шулай ук профильле министрлыклар, ведомстволар һәм башкарма комитетлар вәкилләре катнашты.

Вәкаләтле вәкил каршындагы Эксперт советы эше нәтиҗәләре буенча Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре (шәһәр округлары) башлыкларына, муниципаль берәмлекләрдә (шәһәр округларында) балигъ булмаганнарның күзәтүчесезлеген һәм хокук бозуларын профилактикалау субъектларына, авыр тормыш хәлендә калган балигъ булмаганнарның вакытлыча яшәвен һәм социаль тернәкләнүен тәэмин итүче балалар өчен социаль приютларга тәкъдимнәр әзерләнде һәм җибәрелде.

Әлеге тәкъдимнәрнең үтәлешен контрольдә тоту Вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан 2026 елда гамәлгә ашырылачак.

4.7. УҢАЙЛЫ ӘЙЛӘНӘ-ТИРӘ МОХИТКӘ ХОКУК

Россия Федерациясе Конституциясе һәр гражданның экологик имин шартларда яшәү һәм әйләнә-тирә мохитнең торышы турында дөрес мәгълүмат алу хокукын гарантияли. Әлеге хокук кешенең төп ирекләре арасында төп урынны алып тора һәм аның иминлек дәрәҗәсен турыдан-туры билгели.

2025 елда Татарстан Республикасында гражданнарның экологик иминлеккә хокуклары гарантияләрен гамәлгә ашыруга юнәлдерелгән эш дәвам итте. «Экологик иминлек» илкүләм проектын гамәлгә ашырганда узган елда төбәктә 1,2 млрд.сумнан артык акча үзләштерелгән. Әлеге проект кысаларында республикада Яр Чаллы шәһәрендә Мәләкәс елгасы үзәненең бер өлешен чистарту эшләре башланды (проектны 2027 елда тәмамлау планлаштырыла), һәм Казан шәһәренең Отар һәм Победилово бистәләре янындагы ләм кырларын рекультивацияләү эше 93% ка төгәлләнгән.

«Татарстан Республикасында урманнарны саклау» төбәк проекты кысаларында 111 млн.сумнан артык акча урманнарны торгызуга һәм техниканы модернизацияләүгә юнәлдерелгән, 2 мең гектардан артык мәйданда урман торгызу эшләре башкарылган.

Әйләнә-тирә мохитне саклау һәм табигать ресурсларын торгызу буенча дәүләт программасы кысаларында өстәмә рәвештә 74 максатчан чара уздырылган.

Республикада табигатьне саклау чараларын финанслауның гомуми күләме 16,8 млрд. сум тәшкил итте.

Татарстан Экология һәм табигый байлыклар министрлыгы (алга таба – Экология министрлыгы) үткәргән социологик сораштыру нәтиҗәләре буенча, Татарстан Республикасында экологик проблемаларга кызыксыну 2022 ел белән чагыштырганда 3,5% ка арткан. Ничек кенә булмасын, экология мәсьәләләре белән республикада яшәүчеләрнең 84,6% ы кызыксына. Сораштыруда катнашучыларның 42,1% ы республикада соңгы 2-3 елда экологик хәл яхшырды дип саный.

2025 елда «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасында «Экология» юнәлеше буенча 1 231 мөрәҗәгать басылып чыкты, шулардан гражданнар мөрәҗәгатьләренең күбесе мондый категорияләрдә:

– “Чүплекләр” – 582 мөрәҗәгать,

– “Һава” – 290 мөрәҗәгать,

– “Су “ – 185 мөрәҗәгать.

Экология һәм каты коммуналь калдыклар белән эш итү мәсьәләләре буенча «Дәүләт һәм муниципаль хезмәтләрнең (функцияләрнең) Бердәм порталы» дәүләт системасы кире элемтә платформасы аша узган елда 1 573 хәбәр килгән.

Гражданнарның уңайлы әйләнә-тирә мохиткә хокукларын саклау мәсьәләләрендә Вәкаләтле вәкил Казан районара табигатьне саклау прокуратурасы, Татарстан районара табигатьне саклау прокуратурасы, Экология министрлыгы, Росприроднадзорның Татарстан Республикасы буенча идарәсе белән тыгыз элемтәдә торды.

Әйтик, табигатьне саклау ведомстволары җитәкчеләре белән берлектә гражданнардан килгән мөрәҗәгатьләрне һәм хәбәрләрне анализлау барышында ачыкланган проблемалы мәсьәләләр 2025 елның июнендә Татарстан Республикасында «Төбәк белән идарә итү үзәге» проектын гамәлгә ашыру буенча проект офисы утырышында каралды.

Вәкаләтле вәкил эшчәнлеге кысаларында шулай ук, гражданнардан кергән мөрәҗәгатьләрне карауны турыдан-туры тикшереп тору гамәлгә ашырыла. Әлеге эш даими нигездә алып барыла һәм гражданнарның экологик хокукларын тәэмин итү системасының мөһим элементы булып тора.

Мисал өчен, безнең адреска «ГЛОНАСС + 112» системасы аша мөрәҗәгать килде. Граждан А. Лениногорск муниципаль районының Подлесный бистәсендә дуңгызчылык фермасының калдыкларны җирлек рельефына (туфракка) агызуы һәм атмосфера һавасын пычратуы турында яза.

Бистәдә яшәүчеләрнең тормыш иминлегенә хокукларын яклау максатыннан Вәкаләтле вәкил экология министры адресына мөрәҗәгать итте. Экология министрлыгы хезмәткәрләре күчмә тикшерү барышында «Агро-Строй» җаваплылыгы чикләнгән җәмгыяте җир кишәрлегендә урнашкан дуңгызчылык комплексы территориясеннән агып төшүче суларның законсыз агызылу факты ачыкланды, бу туфракның пычрануына китергән.

Ачыкланган хокук бозу нәтиҗәсендә Экология министрлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы Арбитраж судына юридик заттан Татарстан Республикасы бюджетына китерелгән зыянны түләттерү турында дәгъва гаризасы бирелгән. Еллык докладны язу вакытында эш суд каравында иде.

Шулай ук муниципаль районнарга даими бару барышында Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре гражданнар мөрәҗәгатьләрен тиешенчә үтәмәү фактлары буенча «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасында тикшерүләр үткәрде.

Вәкаләтле вәкил адресына Актаныш муниципаль районының Татар Ямалы авылында Сосновский балтырганына каршы көрәш чараларының булмавы турында гражданка Г.мөрәҗәгате килеп ирешкән. Соңгы вакытта бу агулы үләннең үсү мәйданы шактый артты, бу җирле экологик система өчен генә түгел, ә халыкның сәламәтлегенә дә җитди куркыныч тудырды, дип билгеләп үтелде.

Вәкаләтле вәкил Актаныш муниципаль районы башлыгына торак пункт территориясендә куркыныч үсемлекләрне контрольдә тоту һәм юк итү буенча тиешле чаралар күрү турында тәкъдимнәр җибәрде.

Актаныш муниципаль районының җирле үзидарә органы проблеманы хәл итте. Безнең мөрәҗәгатьтән соң әлеге мөрәҗәгатьне кабул итү һәм үтәү буенча тиешле чаралар күрелде.

Хәбәрләрне модерацияләү һәм анализлау йомгаклары буенча Вәкаләтле вәкил, башкарма хакимият органнарының, җирле үзидарә органнарының һәм хуҗалык субъектларының җаваплы затларына гражданнарның уңайлы әйләнә-тирә мохиткә хокукларын саклауга һәм яклауга бәйле 25 тән артык тәкъдим җибәргән.

Атмосфера һавасын саклау

Хисап елында без социаль челтәрләргә өзлексез мониторинг үткәрдек, аның нәтиҗәсендә гражданнарның уңайлы әйләнә-тирә мохиткә хокукларына кагылышлы 1 496 мөрәҗәгать ачыкланды, шуларның күбесе (767, ягъни 50% тан артыгы) атмосфера һавасын пычрату проблемалары белән бәйле иде.

2025 елда социаль челтәрләргә Яшел Үзән муниципаль районының Осиново бистәсендә һәм Казан шәһәренең төньяк өлешендә яшәүчеләрнең һаваның пычрануына карата шикаятьләре килүе дәвам итте. Ә ел дәвамында «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасына әлеге проблема буенча 90 хәбәрнамә керде, алар системаны кулланучыларның 281 теләктәшлеген алды, бу узган еллар белән чагыштырганда азрак (2023 елда – 300дән артык хәбәрнамә, 1 100 теләктәшлек, 2024 елда – 200дән артык хәбәрнамә, 746 теләктәшлек), бу Экология министрлыгы тарафыннан күрелә торган чаралар нәтиҗәсе. Бу мониторингны көчәйтү, республика башкаласыннан 3 км радиуста яңа предприятиеләр өчен пычрануны исәпләүнең җыелма системасын кертү, нәтиҗәдә, Казан шәһәренең төньягында зарарлы матдәләрнең рөхсәт ителгән чик концентрациясеннән артып китү саны сигез тапкырга кимеде, бу проблема буенча гражданнарның мөрәҗәгатьләре санын киметүгә китерде, бу хакта шулай ук «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасына кергән хәбәрнамәләрнең югарыда күрсәтелгән статистикасы да раслый.

Шулай ук ел дәвамында «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасына гражданнардан Биектау муниципаль районында һаваның пычрануы турында 18 хәбәрнамә кергән, аларны системадан 140 кулланучы хуплаган.

Вәкаләтле вәкил әлеге шикаятьләрне тиешле тәкъдимнәр белән башкарма хакимиятнең әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә дәүләт идарәсен гамәлгә ашыручы органнарына җибәргән иде, шулай ук 2025 елның августында Биектау муниципаль районында узган күчмә киңәшмәдә каралды. Мәгълүмат шулай ук Казан районара табигатьне саклау прокуроры адресына да җибәрелде.

Казан районара табигатьне саклау прокуратурасы үткәргән контроль (күзәтчелек) чаралары нәтиҗәләре буенча һаваны пычратучы «Астра Синтез» ҖЧҖ икәнлеге ачыкланды, ул 19 чыганак аша пычраткыч матдәләр чыгара, алар нигездә - мазут һәм дизель ягулыгы яну нәтиҗәсендә барлыкка килә торган төтен газлары.

Прокуратура органы тикшерү нәтиҗәләре буенча предприятие адресына тәкъдимнәр кертте, алар карала, шулай ук административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе Кодексының 8.1 маддәсе буенча административ хокук бозу турында эш кузгату турында карар чыгарылды һәм административ штраф билгеләнде.

Моннан тыш, 2025 елның сентябрендә Роспотребнадзорның Татарстан Республикасы буенча идарәсе тарафыннан әлеге юридик затны тикшерү уздырылган. Санитар-саклау зонасы проектларының санитария кагыйдәләренә туры килүе турында санитар-эпидемиологик нәтиҗәләр булмау, күрсәтелгән предприятиенең йогынты зонасында атмосфера һавасы сыйфатына производство контроле үткәрмәгән өчен Роспотребнадзор тарафыннан гаепле зат РФ КоАП 6.3 маддәсенең 1 өлеше буенча административ җаваплылыкка тартылды.

Су объектларын саклау

Экологик иминлеккә бәйле тагын бер мөһим аспект - су ресурсларын саклау.

Татарстан Республикасы Рәисе ярдәме белән 2018 елдан 2025 елга кадәр республикада 28 су объекты савыктырылды, 44 елга чистартылды, 79 гидротехник корылма ремонтланды, 12 яр ныгыту корылмасы төзелде, шулай ук 23 чакрым эшләми торган нефть үткәргечләре сүтелде.

Татарстан Республикасы 2025 ел йомгаклары буенча «Экологик иминлек» илкүләм проекты кысаларында оештырылган «Россия суы» Бөтенроссия акциясендә беренче урынны алды. Бер ел эчендә республикада 6 794 табигатьне саклау чарасы уздырылды, аларда республиканың 410 меңнән артык кешесе катнашты. Нәтиҗәдә 12 мең километрдан артык яр буе линиясен тәртипкә китерү мөмкин булды.

Социаль челтәрләр мониторингы йомгаклары буенча экология тематикасы буенча фикер алышуларда популярлыгы буенча икенче урында - су объектларын саклау мәсьәләләре тора – 494 хәбәр килгән, бу әлеге юнәлеш буенча килгән хәбәрләрнең гомуми өлешенең 30% тәшкил итә.

«Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасында «Су» категориясе буенча иң күп мөрәҗәгатьләр Казан шәһәре (74), Яшел Үзән (17), Лаеш (16) һәм Питрәч (12) муниципаль районнары, Чаллы шәһәре (11) һәм Биектау муниципаль районы (9) буенча бастырылган.

Мәсәлән, «Халык контроле» ТР дәүләт мәгълүмат системасына килгән мөрәҗәгатьләрне карау барышын мониторинглау кысаларында, без, Казанның Томанлы урамындагы су объектына төзелеш чүп-чарын түгү һәм ташлау мәсьәләсе буенча 2025 ел 4 сентябрь № 7094950 шикаятен ачыкладык, аны 125 кулланучы хуплады һәм 169 тапкыр шәрехләде.

Әлеге проблеманың социаль әһәмиятен исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән хокук бозуларны бетерү буенча чаралар күрү максатында Татарстан Республикасы Экология һәм табигый ресурслар министры адресына мөрәҗәгать юллады.

Экология министрлыгы тарафыннан табигатьне саклау законнарын бозучыларга карата уртак чаралар нәтиҗәсендә РФ КоАП 8.2, 8.42 маддәләренең 3.3 өлеше буенча административ җәза билгеләү турында карар чыгарылды. Административ штрафлар түләнмәү сәбәпле, 2026 елда министрлык тарафыннан хокук бозучыга карата дәгъва характерындагы эш дәвам ителәчәк.

Узган елда гражданнарның уңайлы әйләнә-тирә мохиткә хокуклары бозылу ихтималы турындагы мәгълүматны тикшерү кысаларында, Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре контроль-күзәтчелек органнары, җирле үзидарә органнары һәм юридик затлар вәкилләре белән берлектә күчмә тикшерү чараларында катнашты.

2025 елның октябрендә Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәре Казан районара табигатьне саклау прокуратурасы вәкилләре белән берлектә, «Водоканал-Сервис» ҖЧҖ (Арча шәһәре) карата Арча муниципаль районында Казансу елгасына агызылган суларны агызу барышында табигатьне саклау законнарын бозу факты буенча тикшерүдә катнашты.

Тикшерү нәтиҗәләре буенча хокук бозулар ачыкланган, атап әйткәндә: юридик зат тарафыннан пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителә торган концентрациясе чикләреннән күп тапкырга артып киткән, агынты сулар билгеләнгән нормативлардан артыграк агызылган, бу су объектына 6 млн. сумнан артык зыян китергән һ. б.

Ачыкланган хокук бозулар нәтиҗәсендә прокуратура органы тарафыннан хокук бозучыга карата закон бозуларны бетерү турында күрсәтмә кертелде, шулай ук административ хокук бозу турында эш кузгату турында карар чыгарылды, алар карала. Шулай ук су объектына китерелгән зыянны каплау өлешендә предприятиегә карата дәгъва характерындагы чаралар күрү мәсьәләсе дә карала.

Бүлектә күрсәтелгән очраклар җәмәгать контроле һәм экологик хокук бозуларга цифрлы платформалар аша оператив җавап бирү системасының нәтиҗәлелеген ачык күрсәтә.

Мондый хокук бозуларга вакытында җавап бирүнең мөһимлеген исәпкә алып, Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнарына әйләнә-тирә мохитне саклау буенча чаралар планын төзегәндә һәм тиешле финанс чараларын бүлгәндә, республика халкының «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасы һәм «Дәүләт хезмәтләре. Бергәләп хәл итәбез» кире элемтә платформасы аша кергән мөрәҗәгатьләрен исәпкә алырга киңәш итәбез.

Законсыз чүплекләр мәсьәләләре

2025 елда экология мәсьәләләре буенча Вәкаләтле вәкил адресына 31 мөрәҗәгать теркәлгән. «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасында узган елда «Экология» юнәлеше буенча гражданнарның 1 231 мөрәҗәгате басылып чыкты, бу узган ел белән чагыштырганда 5% ка күбрәк.

Законсыз чүплекләр оешу мәсьәләләре буенча гражданнардан килгән мөрәҗәгатьләрнең күпчелеге Казан (238 мөрәҗәгать), Чаллы (71), Лаеш (47), Тукай (36), Яшел Үзән (27), Алабуга (21) Әлмәт һәм Биектау (20шәр), Түбән Кама (16) муниципаль районнары буенча бастырып чыгарылган.

Республика муниципаль берәмлекләренең башкарма комитетлары белән нәтиҗәле хезмәттәшлек нәтиҗәсендә Казан шәһәре, Әлмәт, Арча, Биектау, Зәй, Яшел Үзән, Лаеш, Питрәч, Спас муниципаль районнары территорияләрендә санкцияләнмәгән чүплекләр бетерелде.

«Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасында гражданнарга белдерүләр модерациясе барышында, безнең тарафтан шулай ук җаваплы башкаручылар тарафыннан «Гариза хәл ителде» дигән нигезсез статус бирү очраклары ачыкланды.

Шулай итеп, без Алабуга муниципаль районының «Түбән Кама» милли паркы территориясендәге законсыз чүплекне бетерү мәсьәләсе буенча «Халык контроле» системасында «Гариза хәл ителде» статусын нигезсез бирү фактын ачыкладык. Мониторинг барышында хәбәрнамәләр, аларның карары турында мәгълүмат бирелмәү сәбәпле, эшкә кире кайтарылды. Алга таба системада башкаручылар, раслаучы фотоотчет урнаштырып, хәбәрнамә буенча чаралар күрү турында мәгълүмат бирделәр. Хәзерге вакытта әлеге чүплек бетерелгән.

Башкарылган эшләргә карамастан, мониторинг барышында чүплекләр барлыкка килүнең яңа фактлары теркәлү дәвам итә, бу исә халыкның мөрәҗәгатьләренә оператив җавап бирүне һәм дәүләт һәм муниципаль органнарның даими контролен таләп итә.

Шулай итеп, Вәкаләтле вәкилгә Лениногорск шәһәренең Яр буе урамында янгын куркынычы булган калдыкларны законсыз туплау турында граждан Т. мөрәҗәгате килеп ирешкән. Әлеге мөрәҗәгать безнең тарафтан Экология министрлыгына җибәрелде һәм Лениногорск шәһәре башкарма комитеты адресына табигатьне саклау законнарының мәҗбүри таләпләрен бозуга юл куймау турында кисәтү игълан ителде. Кабул ителгән чаралар нәтиҗәсендә рөхсәтсез чүплек бетерелде.

Шулай ук Вәкаләтле вәкил адресына Тукай муниципаль районының Олы Шилнә авылы территориясендә табигатьне саклау законнарын бозу, шул исәптән табигый чишмәләре булган чокырны күмү һәм агачларны кисү турындагы мөрәҗәгатьне карау йомгаклары буенча Экология министрлыгы җитештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү өлкәсендә табигатьне саклау законнарын бозуны ачыклады, атап әйткәндә, урын ачыкланды.

Хәзерге вакытта Экология министрлыгы тарафыннан Чаллы шәһәр судына хокук бозуны бетерү һәм хокук бозучыны туфракка китерелгән зыянны капларга мәҗбүр итү максатыннан дәгъва гаризасы җибәрелгән. Әлеге мөрәҗәгатьне төгәл үтәү мәсьәләсе Вәкаләтле вәкил контролендә кала.

Каты коммуналь калдыклар белән эш итү өлкәсендәге мәсьәләләрне хәл итү

Калдыкларны җыюны, алып китүне һәм утильләштерүне оештыруның нәтиҗәлелеге халыкның тормыш сыйфатына һәм Татарстан Республикасында экологик хәлгә турыдан-туры йогынты ясый. Дәүләт һәм муниципаль органнарның, каты коммуналь калдыклар белән эш итү буенча төбәк операторларының һәм гражданнарның үзара хезмәттәшлеге, әлеге өлкәдә барлыкка килә торган мәсьәләләрне хәл итү өчен кирәкле шарт булып тора.

Вәкаләтле вәкил Аппараты күп еллар дәвамында каты көнкүреш калдыклары белән эш итү буенча төбәк операторлары белән актив хезмәттәшлек алып бара, шул исәптән «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасында эшләү юлы белән.

Уртак тырышлык белән күрелгән чаралар нәтиҗәсендә агымдагы елда каты көнкүреш калдыклары белән эш итү мәсьәләләре буенча системага мөрәҗәгатьләр санын 36% ка киметүгә ирешелде (2025 елда «Каты коммуналь калдыклар» юнәлеше буенча 3 173 мөрәҗәгать керде, ә 2024 елда 4 318 мөрәҗәгать басылып чыкты).

Хисап елында каты көнкүреш калдыкларын чыгару мәсьәләләре буенча бастырылган мөрәҗәгатьләрнең 94% ы (719 дан 673е), шулай ук контейнер мәйданчыкларын төзү һәм карап тоту мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләрнең 87% ы – 88% ы (2 679 мөрәҗәгатьнең 2 323е) үтәлгән, бу республикада калдыклар әйләнеше белән бәйле хәлнең планлы рәвештә яхшыруын күрсәтә.

Республиканың муниципаль районнары һәм шәһәр округлары буенча «Каты көнкүреш калдыкларын чыгару» категориясе буенча Казан шәһәре буенча – 311, Чаллы шәһәре буенча – 54, Лаеш шәһәре буенча – 48, Алабуга һәм Яшел Үзән муниципаль районнары буенча – 45;

контейнер мәйданчыкларын төзү һәм карап тоту мәсьәләләре буенча: Казан шәһәре буенча – 1 318, Яшел Үзән шәһәре буенча – 261 һәм Лаеш муниципаль районнары буенча – 202, Чаллы шәһәре буенча - 187 һәм Әлмәт муниципаль районында -105 мөрәҗәгать.

2025 елда «ПЖКХ «ИК» ҖЧҖ һәм «Гринта» ҖЧҖ каты көнкүреш калдыклары белән эш итү буенча төбәк операторлары адресына 370 һәм 111 мөрәҗәгать кергән.

Казан шәһәрендә быел 147 яңа контейнер мәйданчыгы төзекләндерелде, биш ел эчендә барлыгы 289 мәйданчык. Агымдагы елда республика буенча каты коммуналь калдыкларны туплау өчен 4 меңнән артык контейнер алыштырылды һәм урнаштырылды.

Кабул ителгән чараларга карамастан, контейнер мәйданчыкларын төзү һәм карап тоту мәсьәләсе актуаль булып кала бирә. Әлеге проблема буенча мөрәҗәгатьләр Вәкаләтле вәкил адресына да керә.

Әйтик, безнең адреска граждан З. Биектау районы Красносельский авыл җирлегенең Биектау тимер юл станциясенең Мәктәп урамы буенча көнкүреш калдыкларын җыю өчен контейнер мәйданчыгын киртәләп алмавы турында мөрәҗәгать итте, нәтиҗәдә, бункерны көнкүреш калдыклары белән тиз тутыру сәбәпле, калдыкларның контейнер мәйданчыгыннан читкә таралуын кисәтү тәэмин ителмәде. Без бу мөрәҗәгатьне, чаралар күрү өчен, Биектау районы прокуратурасына җибәрдек.

Әлеге факт буенча прокуратура органы тарафыннан Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районының Красносельский авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе адресына, ачыкланган закон бозуларны бетерү турында күрсәтмә бирелде. Шулай ук Роспотребнадзорның Татарстан Республикасы буенча идарәсенең Биектау территориаль бүлеге тарафыннан Красносельский авыл җирлеге башкарма комитетына хокук бозуларны бетерү турында дәгъва гаризасы җибәрелде, ул карау стадиясендә.

Әйтергә кирәк, экологик иминлекне тәэмин итү Татарстан Республикасы дәүләт сәясәтенең өстенлекле юнәлеше булып тора. Дәүләт хакимияте органнарының, җирле үзидарә органнарының һәм җәмәгатьчелекнең уртак тырышлыгы, һичшиксез, әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынтыны киметергә һәм республика гражданнарының тормыш сыйфатын күтәрергә мөмкинлек бирәчәк.

5. МӘҖБҮРИ ТОТУ УРЫННАРЫНДА КЕШЕ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

Мәҗбүри тоту урыннарындагы затларның хокукларын яклау мәсьәләләре социаль-әхлакый әһәмияткә ия һәм аларның гражданлык-хокукый хәлен билгеләү, иректән мәхрүм итү урыннарында санитария нормаларын үтәү, матди-көнкүреш, медицина-санитария тәэмин ителеше, режим таләпләрен һәм сак астында тоту сорокларын үтәү үзенчәлекләре белән бәйле.

Россиядә тоткыннарның һәм сак астында булган затларның хокукларын тәэмин итүгә зур игътибар бирелә, бу закон чыгару инициативаларында һәм гамәли чараларда чагыла.

2025 елда бу юнәлештә мөһим адымнарның берсе, Россия Федерациясе җинаять законнарын гуманизацияләүгә, хөкем ителгәннәрне төзәтү һәм аларның гаилә бәйләнешләрен саклап калу өчен өстәмә шартлар тудыруга юнәлдерелгән «Россия Федерациясе Җинаять кодексының 82 маддәсенә үзгәрешләр кертү турында» 2025 ел 24 июнь №174-ФЗ Федераль закон кабул итү булды. Бу максатларда йөкле хатынга, ундүрт яшькә кадәрге баласы булган хатынга, ундүрт яшькә кадәрге баласы булган һәм ялгыз калган ир-атка җәза үтәүне кичектерүне гамәлдән чыгару яки кичектерүне саклап калу турындагы мәсьәләне суд тарафыннан хәл итүгә дифференциацияле якын килү каралган. Күрсәтелгән Федераль законда каралган нигезләмәләр чикләнгән затлар даирәсенә карата җинаять репрессиясе чараларын гомумән, җинаять-хокук яклау чараларын артык җиңеләйтмичә йомшартырга мөмкинлек бирәчәк.

Моннан тыш, узган елда «Россия Федерациясе Җинаять кодексына үзгәрешләр кертү һәм Россия Федерациясе Җинаять-процессуаль кодексының 299 маддәсе беренче өлешенең 7.1 пунктының үз көчен югалтуын тану турында» 2025 ел 27 июль №218-ФЗ Федераль закон кабул ителде, аның нигезендә төп эш урыны булмаган хөкем ителгәннәргә төзәтү эшләре рәвешендә җәза билгеләү мөмкинлеге төшереп калдырылды; мәҗбүри эшләр иректән мәхрүм итүне алдан билгеләмичә мөстәкыйль җәза төре буларак билгеләнде; Россия Федерациясе Җинаять кодексының аерым өлешендәге кайбер маддәләрнең санкцияләре мәҗбүри эшләр рәвешендәге җәза белән тулыландырылган (документ - 20.01.2026 гамәлгә керә).

Тагын бер мөһим яңалык, «Россия Федерациясе Җинаять-башкарма кодексының 92 маддәсе һәм «Җинаятьләр кылуда шикләнелүчеләрне һәм гаепләнүчеләрне сак астында тоту турында» Федераль законның 18 маддәсенә үзгәрешләр кертү турында» 2024 елның 23 мартындагы 60-ФЗ номерлы Федераль закон булды, ул шикләнелүчеләргә һәм гаепләнүчеләргә 14 яшькә кадәрге балалары белән бер ай дәвамында алар белән өстәмә күрешү хокукын бирде. Бу үзгәрешләр гаилә элемтәләрен саклауга һәм сак астында булган затларда психологик киеренкелекне киметүгә ярдәм итә. Алар закон чыгаручының җинаять процессының гуманитар аспектларын исәпкә алу һәм шикләнелүчеләргә һәм гаепләнүчеләргә карата гуманлырак мөнәсәбәт өчен шартлар тудыру омтылышын чагылдыра.

Хисап елында 2025 елның декабрендә Казанда «Җинаять-җәза үтәтү системасын үстерү (2018-2035 еллар)» федераль максатчан программасы кысаларында төзелгән яңа тикшерү изоляторы ачылу республикада җәзаларны үтәтү системасын үстерүдә мөһим этап булды. Әлеге биналар комплексын файдалануга тапшыру Казанда тикшерү изоляторларының тулылыгы проблемасын тулысынча хәл итә, ул 1000 кешегә исәпләнгән, аның составында административ бина, 6 режимлы корпус, шул исәптән шикләнелүче һәм гаепләнүче хатын-кызларны һәм балигъ булмаганнарны

урнаштыру өчен аерым корпус, җыю-тикшерү бүлеге, озак һәм кыска вакытлы очрашулар корпусы, транзит-күчерү пункты корпусы, амбулаторияле медицина часте корпусы, кер юу бүлмәсе, идарә хезмәткәрләре өчен ашханә, склад бүлмәләре бинасы, ремонт зонасы һәм юу урыны булган гараж бар. Медицина часте уңайлы хастаханә палаталары һәм заманча җиһазлар белән җиһазландырылган, шул исәптән инвалидлар һәм башка категориядәге аз хәрәкәтләнүче гражданнар өчен. Тикшерү изоляторында хуҗалык хезмәте күрсәтү отрядының хөкем ителүчеләре белән аларның туганнары белән озак вакытлы күрешүләр уздыру өчен биналар, шикләнелүчеләр, гаепләнүчеләр һәм хөкем ителүчеләрнең кыска вакытлы күрешүләре вакытында телефон сөйләшүләре өчен кабиналар бар.

2025 елда федераль һәм төбәк бюджетларыннан бүленгән акчалар белән

РФ Эчке эшләр министрлыгының Чаллы шәһәре буенча идарәсенең Чит ил гражданнарын вакытлыча тоту үзәгендә, РФ Эчке эшләр министрлыгының Әгерҗе районы буенча бүлегенең шикләнелүчеләрне һәм гаепләнүчеләрне вакытлыча тоту изоляторында ремонт эшләре башкарылды.

Россия Эчке эшләр министрлыгының «Югары Ослан» муниципальара бүлегенең вакытлыча тоту изоляторы булган яңа административ бинасы төзелеше тәмамланды

Шулай ук 2025 елда Казанның “Гагаринский” 7 нче полиция бүлегендә тоткарланган затларны тоту өчен махсус бина файдалануга тапшырылды.

Мәҗбүри тоту урыннарындагы затларның хокукларын тәэмин итү һәм яклау буенча Вәкаләтле вәкил эшчәнлеге

Вәкаләтле вәкил һәм аның Аппараты хисап елында җинаять- җәза үтәтү системасы учреждениеләрендә гражданнарның хокукларын тәэмин итү һәм яклау буенча эшне дәвам итте.

Кергән мөрәҗәгатьләрне системалы анализлауга һәм җинаять- җәза үтәтү системасы учреждениеләрендәге вәзгыятьне мониторинглауга төп әһәмият бирелә. Бу тенденцияләрне һәм проблемалы зоналарны вакытында ачыкларга, шулай ук аларны бетерү буенча нәтиҗәле чаралар эшләргә мөмкинлек бирә.

Узган елда шикләнелүчеләрнең, гаепләнүчеләрнең һәм хөкем ителүчеләрнең һәм вакытлыча тоту урыннарында булган затларның хокукларын яклау мәсьәләләре буенча Вәкаләтле вәкил Аппаратына 400 мөрәҗәгать кергән. Узган ел белән чагыштырганда аларның гомуми саны аз гына кимү күзәтелә. Бу иректән мәхрүм итү урыннарында тотылучы затларның кимүе белән дә, уртак эш нәтиҗәләренә дә, шул исәптән гражданнарның хокуклары һәм яклау ысуллары турында мәгълүматлылыгын арттыруга юнәлдерелгән аңлату эшләренә дә бәйле.

Нигездә төзәтү учреждениеләрендә тоту шартларына бәйле мөрәҗәгатьләр, шулай ук ярдәм итү турында мөрәҗәгатьләр саны кимеде.

Медицина белән тәэмин итү һәм җинаять-башкарма системасы хезмәткәрләре гамәлләре белән килешмәү мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләр саны беркадәр артты. Мөрәҗәгатьләрнең шактый өлеше төрле мәсьәләләрне аңлатуны сорый, мәсәлән, тикшерүчеләрнең хөкем карарларына яки процессуаль карарларына, медик-социаль экспертиза чыгарган карарларга шикаять бирү,

шулай ук индивидуаль карау һәм хокукый бәяләүне таләп итә торган төрле тормыш шартлары белән бәйле мәсьәләләрне.

Хисап елы дәвамында Вәкаләтле вәкил һәм аның Аппараты хезмәткәрләре җинаять-үтәтү системасы учреждениеләренә хөкем ителгәннәрнең тоту шартларын өйрәнү һәм кергән мөрәҗәгатьләрне тикшерү максатыннан, 17 тапкыр чыктылар, аларда 126 кеше мөрәҗәгать иткән.

Вәкаләтле вәкилнең игътибары кыска вакытлы тоту учреждениеләренә урнаштырылган затларның хокукларын тәэмин итүгә юнәлтелгән.

Вәкаләтле вәкил Аппараты вәкилләре Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгы хезмәткәрләре белән берлектә расланган график нигезендә 20 район һәм шәһәр полиция бүлекләрендә вакытлыча тоту изоляторларын тикшерделәр.

Эш сәфәре кысаларында гражданнарның кыска вакытлы мәҗбүри булу учреждениеләрендә тукланууны оештыруга игътибар бирелде. Менюга, продуктларның сыйфатына, саклау шартларына һәм ризык әзерләү, таратуга җентекле тикшерү үткәрелде. Барлык тикшерелгән биналарның санитария нормаларына һәм яшәү куркынычсызлыгы таләпләренә туры килүе ачыкланды.

Вәкаләтле вәкил эше кысаларында мәҗбүри тоту урыннарындагы гражданнарга өзлексез хокукый агарту мәсьәләләренә өстенлекле әһәмият бирелә. Әлеге эш кысаларында хокукый грамоталылыкны арттыруга һәм яклауга үз хокукларын гамәлгә ашыруга юнәлдерелгән консультацияләр һәм аңлату әңгәмәләре үткәрелде.

2024 елдан Вәкаләтле вәкил Аппараты хокукый агартуның яңа форматын кертә - гражданнарны кабул итү кысаларында безнең адреска еш килә торган мәсьәләләрне аңлаткан видеороликлар булдырылды һәм трансляцияләнде , анда министрлыклар һәм ведомстволар вәкилләре спикерлар булып чыгыш ясый. Хөкем ителүчеләргә иректән мәхрүм итү урыннарында мәгълүмат алу аларга шәхес үсешенә, законнарны үтәүгә этәрүче әхлакый кыйммәтләрнең яңа системасын формалаштыруга ярдәм итә торган яңа белем һәм күнекмәләр алырга мөмкинлек бирә.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил 2024 елда кертелгән хокук агарту видеоформатын киңәйтү турында башлангыч белән чыкты - элеккеге хөкем ителүчеләр белән мотивацион видеоинтервьюлар әзерләнгән, алар бәйлелекне җиңеп чыга, үз-үзләрен үстерә һәм тормышта зур уңышларга ирешә алган реабилитация отрядлары составында тернәкләндерү программасын узган. Бу кешеләрнең үрнәге уңышның чын тарихларын ачык итеп күрсәтергә мөмкинлек бирәчәк һәм бу юлда үзгәрешләрнең ачыклыгына һәм аек тормышка кайтуга, хәзерге тоткыннар арасында үз-үзеңне социаль яктан кулай тотуга этәргеч булачак. Вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан хөкем ителгәннәр өчен барлыгы алар өчен махсус җайлаштырылган 12 видеоматериал булдырылган.

Татарстан Республикасы Иҗтимагый күзәтү комиссиясе белән тыгыз һәм нәтиҗәле хезмәттәшлек дәвам итте. Аның составында 12 әгъза – Татарстан мөселманнарының Диния Нәзарәте, Татарстан митрополиясе, «Ярдәм» хәйрия фонды, «Социаль тернәкләндерү һәм адаптацияләү үзәге» вәкилләре, шулай ук Вәкаләтле вәкилнең җәмәгатьчелек ярдәмчеләре. 2025 елда Иҗтимагый күзәтү комиссиясе гражданнарның 230дан артык мөрәҗәгатен караган. Атна саен Татарстан Республикасы Иҗтимагый палатасының «НКО Йорты» базасында

якыннары мәҗбүри тоту урыннарында булган гражданнарны кабул итәләр, шулай ук Иҗтимагый күзәтү комиссиясендә «кайнар элемтә» телефоны оештырылган. Узган елда Татарстан Республикасы Иҗтимагый күзәтү комиссиясе әгъзалары Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе мәҗбүри тоту урыннарына 50 тапкыр барганнар.

Хөкем ителгәннәргә “Хокукый ярдәм көннәре”н үткәрү, шул исәптән видеоконференцэлемтә ярдәмендә, ел саен үзенең нәтиҗәлелеген раслый.

Уртак чараларда катнашучы ведомстволарга - Татарстан Республикасы Прокуратурасы, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең «16 нчы медицина-санитария часте», Россия Федерациясенең Татарстан Республикасы буенча Социаль фонды, Татарстан Хезмәт, мәшгульлек һәм социаль яклау министрлыгы, Татарстан Республикасы Нотариаль палатасы, Татарстан Республикасы Адвокатлар палатасы һәм башка учреждениеләргә зур рәхмәтебезне белдерәбез.

Кабул итүләр кысаларында мөрәҗәгать итүчеләр үз мәсьәләләре буенча квалификацияле аңлатмалар ала. Әгәр вәзгыять тирәнрәк өйрәнүне һәм тикшерү үткәрүне таләп итсә, мөрәҗәгать я Вәкаләтле вәкил Аппараты, яки тиешле компетентлы орган тарафыннан карауга кабул ителә.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил җинаять-җәза үтәтү системасы учреждениеләрендә затларның хокукларын яклауның актуаль мәсьәләләре буенча фикер алышуда катнашты.

2025 елның сентябрендә Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Т. Н.Москалькова җитәкчелегендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Бөтенроссия Координация советының мәҗбүри тоту урыннарында гражданнарның хокукларын яклау мәсьәләләренә багышланган утырышы узды. Очрашу барышында мондый учреждениеләрдә кеше хокукларын тәэмин итүнең төрле аспектлары, шул исәптән судларның конвой биналарында булу һәм конвой алып килү проблемалары, шулай ук җинаять-башкарма системасы учреждениеләрендә хокукларны үтәү мәсьәләләре турында фикер алыштылар.

Моннан тыш, 2025 елның 7 октябрендә Вәкаләтле вәкил Чиләбе шәһәрендә узган түгәрәк өстәл утырышында катнашты. Чиләбе шәһәрендә узган түгәрәк өстәлдә Россия Федерациясе субъектларында пробацияне гамәлгә ашыру мәсьәләсе турында фикер алыштылар. Очрашу кысаларында Вәкаләтле вәкил «Татарстан Республикасында пробация: нәтиҗәле ресоциализация өчен ведомствоара хезмәттәшлек» темасына доклад тәкъдим итте.

Оештырылган чараларда катнашудан тыш, узган елда Вәкаләтле вәкил шулай ук әлеге өлкәдәге актуаль мәсьәләләр буенча фикер алышу өчен очрашулар уздыру инициаторы булды. Әйтик, 2025 елның 25 декабрендә «Җинаять процессында һәм мәҗбүри тоту урыннарында кеше хокукларын һәм ирекләрен яклау» темасына Вәкаләтле вәкил каршындагы Эксперт советы утырышы оештырылды, анда кызыксынган министрлыклар һәм ведомстволар вәкилләре катнашты. Утырыш барышында гражданнар мөрәҗәгатьләрен карау барышында ачыкланган төп мәсьәләләр һәм проблемалар каралды. Советта катнашучылар шикләнелүчеләргә, хөкем ителүчеләргә медицина ярдәме күрсәтү процессын яхшыртуга, җинаять-үтәтү системасы учреждениеләре эшчәнлеген оештыруга, шулай ук тоту шартларының сыйфатын һәм башка тиешле аспектларны яхшыртуга юнәлдерелгән конкрет тәкъдимнәр әзерләделәр.

Җинаять- җәза үтәтү системасы учреждениеләрендә кеше хокукларын үтәү һәм яклауның актуаль мәсьәләләре

Медицина ярдәме күрсәтү мәсьәләләре

Иректән мәхрүм итү урыннарындагы кешеләрне медицина белән тәэмин итү проблемасы иң кискен проблемаларның берсе булып кала һәм үзенең актуальлеген югалтмый.

Башлыча табиб-белгечләрнең консультацияләрен озак көтү, кирәкле дару препаратларының булмавы, беренчел тикшерү уздырмау һәм инвалидлыкны билгеләү өчен яңадан тикшерү мөрәҗәгать итү өчен сәбәпләр булып тора.

Тиешенчә күрсәтелмәгән медицина ярдәме турында дәлилләрне тикшерергә мөмкинлек бирә торган компетенциягә ия булмаганлыктан, Ввәкаләтле вәкил, кагыйдә буларак, медицина эшчәнлегенең сыйфатын һәм куркынычсызлыгын эчке контрольдә тоту өчен Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең 16 нчы медицина часте башлыгына мөрәҗәгатьләр җибәрә. Күпчелек очракта шикаятьләр расланмый.

Шул ук вакытта Вәкаләтле вәкил мөрәҗәгать итүчеләр белән комплексны аңлату эшенең мөһимлегенә игътибар итәргә кирәк дип саный, хәтта аларның шикаятьләре нигезсез булган очракларда да.

Сәламәтлек торышына карата шикләр расланмау сәбәпләре турында һәм мәсьәләнең асылы буенча тулы мәгълүмат бирү иректән мәхрүм итү урыннарында сәламәтлек саклау системасына ышанычны саклауның мөһим элементы булып тора. Мондый алым конкрет ситуацияләрне хәл итүгә генә ярдәм итми, бәлки һәр кешенең, аны тоту шартларына карамастан, хокукларын тиешенчә яклауны тәэмин итүдә ышанычны ныгытуга да хезмәт итә.

Шуңа бәйле рәвештә, Вәкаләтле вәкил РФ ҖҮФХнең ТР буенча идарәсенә, Россия ҖҮФХ 16 нчы медицина частенә җинаять-җәза үтәтү системасы учреждениеләрендәге затлар белән мәгълүмат бирүнең тулылыгын һәм аңлаешлылыгын тәэмин итү өлешендә, аларның сәламәтлеге торышы, уздырылган медицина тикшеренүләре нәтиҗәләре, ачыкланган авырулар булу-булмавы, билгеләнгән диагноз, авыруның үсеш фаразы, шулай ук медицина ярдәме күрсәтүнең кулланыла торган яисә фаразлана торган ысуллары, аларга бәйле куркынычлар һәм медицина катнашының мөмкин булган вариантлары турында актив рәвештә мәгълүмати-аңлату эшләре алып барырга тәкъдим итә.

Моннан тыш, Вәкаләтле вәкил телемедицина технологияләрен кулланып, шул исәптән граждан сәламәтлек саклау учреждениеләрен җәлеп итеп, хөкем ителгәннәргә һәм сак астында тотылучы затларга медицина ярдәме күрсәтү практикасын киңәйтергә тәкъдим итә.

Хәзерге вакытта 2019 елдан 16 нчы медицина частендә телемедицина технологияләрен кулланып (алга таба - ВКС) Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының «Республика клиник хастаханәсе» белән белгечләр консультациясенә хезмәт күрсәтү турындагы шартнамә нигезендә консультацияләр үткәрелә. ВКС 16 нчы медицина часте «Хастаханә» филиалында Skype программасы белән билгеләнгән персональ компьютер кулланып гамәлгә ашырыла. Телемедицина технологияләрен кулланып консультация бирүдә бер яктан республика хастаханәсе табибы, ә икенче яктан «Хастаханә» филиалы МСЧ-16 табибы («табиб-табиб» режимында) катнаша.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, медицина белән тәэмин итү мәсьәләләренең актуальлеге кергән мөрәҗәгатьләр белән генә түгел, ә статистик мәгълүматлар белән дә раслана. Төзәтү учреждениеләрендә кешеләрнең гомуми саны кимүгә карамастан, калган контингент арасында авыру дәрәҗәсе югары булып кала бирә.

Иректән мәхрүм итү урыннарында 2025 елның 1 декабренә 33 кеше (АППГ– 27) үлгән, шулардан: авырулардан - 27 (АППГ-18), үз-үзенә кул салу нәтиҗәсендә 4 кеше, җәрәхәтләрдән - 2 кеше.

Кирәкле медицина ярдәме күрсәтүнең сыйфатына йогынты ясый торган сәбәпләрнең берсе - кадрлар белән тәэмин ителешнең җитәрлек булмавы.

Безнең тарафтан үткәрелгән анализ медицина хезмәткәрләренең тиешле санда булмавының төп факторлары булып:

- Сәламәтлек саклау министрлыгының сәламәтлек саклау өлкәсе медицина хезмәткәрләре белән чагыштырганда, җинаять- җәза үтәтү системасы медицина хезмәткәрләренең хезмәт хакы түбән булу;

- системада медицина хезмәткәрләре өчен («Земство табибы», «Земство фельдшеры», түләүсез торак бирү, ипотека һ. б.) социаль һәм стимуллаштыручы программаларның, төбәкләрнең һәм федераль өстәмә түләүләрнең булмавы;

-- төбәкнең гражданлык сәламәтлек саклау системасында медицина хезмәткәрләренең вазыйфаларын бергә алып бару мөмкинлеге (2 ставкага кадәр).

Медицина персоналы җитмәү вәзгыяте комплексы һәм нәтиҗәле чаралар күрүне таләп итә. Вәкаләтле вәкил фикеренчә, төзәтү учреждениеләренең медицина-санитария частьләрендә студентлар практикасын оештыру төп адымнарның берсе булып тора. Бу булачак табибларга һәм медицина хезмәткәрләренә әлеге категория пациентлар белән реаль эш тәжрибәсе алырга, шулай ук бу өлкәдә киләчәктә эшкә урнашуга кызыксынуларын арттырырга мөмкинлек бирәчәк.

Моннан тыш, төзәтү учреждениеләренең медицина бүлекчәләрендә эшкә урнашу йөкләмәсе белән белгечләр әзерләүне тәэмин итәчәк максатчан укыту турында шартнамәләр төзергә тәкъдим итәбез.

Шулай ук шуны да билгеләп үтәргә кирәк, хисап елында Вәкаләтле вәкил федераль омбудсмен адресына хезмәткә түләү дәрәҗәсен арттыру, шулай ук җинаять-җәза үтәтү системасының медицина хезмәткәрләре өчен башка социаль гарантияләр билгеләү һәм Россия Федерациясе Хөкүмәтенә, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенә тиешле тәкъдимнәр белән мөрәҗәгать итүне сорап тәкъдимнәр җибәрде.

Әлеге проблема Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Бөтенроссия Координация советында да җентекләп тикшерелде. Федераль хакимият органнары һәм депутатлар корпусы вәкилләре әлеге вәзгыятьнең кискенлеген һәм аны хәл итү өчен килештерелгән тәкъдимнәр эшләү кирәклеген таныдылар.

Координацион совет йомгаклары буенча кайбер тәкъдимнәр эшләнде,

мисал өчен:

- Россия Федерациясе Хөкүмәтенә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең медицина белешмәләреннән һәм документлардан файдалану тәртибен җайга салу, гражданның сәламәтлек саклау өлкәсендә аның хокуклары бозылу турындагы мөрәҗәгатен (шикаятен) табиб серен тәшкил итә торган белешмәләрне ачуга ризалык буларак тану; “Россия Федерациясе җинаять- җәза үтәтү системасы медицина учреждениеләренең медицина һәм фармацевтика хезмәткәрләренә айлык түләүне билгеләү турында” Россия Федерациясе Хөкүмәте карарын кабул итүне

тизләтү хакында; җәзаларны үтәтү учреждениеләрендә булган һәм С гепатиты белән инфекцияле шикләнелүчеләрне, гаепләнүчеләрне һәм хөкем ителгәннәрне “С гепатиты белән көрәш һәм әлеге авыруның таралу куркынычларын минимальләштерү” федераль проекты кысаларында вируска каршы препаратлар белән тәэмин итү мөмкинлеге турында.

Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенә:

җәзаларны үтәтү учреждениеләре медицина мәгълүмат системасын булдыру һәм үстерү һәм аны сәламәтлек саклау өлкәсендә бердәм дәүләт мәгълүмат системасына интеграцияләү буенча эшне дәвам итәргә; Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәте территориаль органнары хезмәткәрләренең, шул исәптән медицина хезмәткәрләренең, Россия Федерациясенең тиешле субъектының Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкиле үткәрә торган шәхси кабул итүләрдә катнашуын оештыру өлешендә эшне дәвам итәргә.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, хисап елында хокук яклау практикасы тикшерү изоляторларында балигъ булмаганнарга медицина ярдәме күрсәтүнең актуаль мәсьәләләрен ачыклады.

Балигъ булмаганнарга медицина ярдәме сәламәтлек саклау министрлыгының медицина учреждениесендә (сырхауханәдә), төзелгән дәүләт контракты нигезендә күрсәтелә. Әмма еш кына әлеге сырхауханәдә тар белгечләрнең (эндокринолог, офтальмолог, невролог һ.б.) булмавында яки тикшерү изоляторы шартларында табиб-белгеч (педиатр) консультациясен кыска вакыт эчендә үткәрү мөмкинлеге булмавында (квалификацияле медицина ярдәмен көтү сроклары озайтыла) проблема килеп чыга.

Аерым алганда, дәүләт поликлиникалары еш кына тикшерү изоляторында тоту чорында хатын-кызлардан туган балаларга планлы медицина ярдәме күрсәтүдән баш тарта, моны яңа туган баланың әлеге учреждениегә беркетелмәве белән аңлата. Мондый вәзгыять балаларга кирәкле медицина ярдәмен вакытында алу өчен җитди киртәләр тудыра.

Шунысын да ассызыклау мөһим, хәтта сак астында булганда да балигъ булмаганнар квалификацияле медицина ярдәменнән мәхрүм ителергә тиеш түгел. Формаль билгеләр буенча планлы дәвалаудан баш тарту ярамый һәм балаларның хокукларын боза.

Шундый ук кыенлыклар йөкле хатын-кызларга медицина ярдәме күрсәтүгә карата да килеп чыга. Йөкле хатын-кызлар даими рәвештә табиб-гинекологта күзәтү узарга тиеш, әмма хисап елында дәүләт сырхауханәләре белән үзара бәйләнеш йөклелек буенча хатын-кызлар консультациясе буенча хәл ителмәгән булып кала бирә, алга таба йөклелек чорында табиб-гинекологта скрининг һәм консультация узу мәсьәләсен катлауландыра.

Барлык балигъ булмаганнарга, аларның статусына һәм булу урынына карамастан, һәм йөкле хатын-кызларга медицина ярдәменнән тоткарлыксыз файдалану мөмкинлеген тәэмин итү өчен, Вәкаләтле вәкил Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең ТР буенча идарәсе һәм Сәламәтлек саклау министрлыгы арасындагы балигъ булмаганнарга, шул исәптән төзәтү изоляторы шартларында туганнарга һәм йөкле хатын-кызларга медицина ярдәме күрсәтү мәсьәләләре буенча ведомстволар һәм медицина учреждениеләре арасындагы үзара хезмәттәшлекне төгәл регламентларга тиешле килешүне кабат карарга һәм эшләп бетерергә тәкъдим итә.

Җинаять-җәза үтәтү системасы учреждениеләрендәге затларга социаль гарантияләр, пенсияләр бирү мәсьәләләре

Россия Федерациясе Җинаять-җәза үтәтү кодексының 98 маддәсе нигезләмәләре нигезендә хөкем ителүчеләр гомуми нигезләрдә картлык көннәрендә, инвалидлык, туендыручысын югалту һәм Россия Федерациясе законнарында каралган башка очракларда дәүләт пенсия тәэминатына хокуклы. Хөкем ителгәннәргә пенсияләр төзәтү учреждениесе урнашкан урында пенсия белән тәэмин итүне гамәлгә ашыручы органнар тарафыннан хөкем ителгәннәрнең шәхси счетларына пенсияләр күчерү юлы белән түләнә.

Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсе карамагындагы учреждениеләрдә 2026 елның 1 гыйнварына пенсия, социаль пособие, айлык акчалата түләүләр алучы 360 хөкем ителүче тотыла. Мәсәлән, 182 хөкем ителүче инвалидлык буенча пенсия ала, 98е картлык буенча пенсия, 9ы туендыручысын югалту буенча пенсия ала. Сугышчан хәрәкәтләр ветеранына социаль түләүне 70 хөкем ителүче ала, шуларның 36сы – махсус хәрби операция катнашучылары, 1 хөкем ителүче хәрби пенсия ала.

Узган елда Вәкаләтле вәкилгә социаль пособиеләр, пенсия алуга бәйле 20дән артык мөрәҗәгать кергән, шул исәптән төзәтү учреждениесенә кергәннән соң пенсия түләүдә тоткарлыклар турында.

Мәсәлән, 2025 елның апрелендә РФ ҖҮФХ ТР буенча идарәсенең 19 нчы төзәтү колониясендә җәзасын үтәүче И.мөрәҗәгате килде, ул февраль һәм март өчен пенсия алмау турында хәбәр итте. Мәгълүматны тапшыру срокларының үтәлешен тикшерү өчен Вәкаләтле вәкил әлеге учреждение җитәкчелегенә запрос җибәрде. Тикшерү барышында граждан И. гариза белән учреждениегә кергәннән соң шактый вакыт узгач мөрәҗәгать иткәнлеге ачыкланды.

Граждан И. ның сәламәтлеге торышын исәпкә алып, гаризаны вакытында бирмәүнең сәбәбе аның пенсияне күчерү тәртибен белмәве булгандыр. Шуңа бәйле рәвештә төзәтү учреждениеләре хезмәткәрләре тарафыннан аңлату эше аеруча әһәмияткә ия була. Россия Хезмәт министрлыгының “Пенсия түләү кагыйдәләрен раслау турында” 2021 ел 5 август № 545н боерыгы белән гаризалар бирү һәм кирәкле документларны Россия Социаль фондының территориаль органнарына җибәрү өчен төгәл сроклар билгеләнгән.

Кызганычка каршы, бу әлеге мәсьәлә буенча Россия ҖҮФХ ТР буенча идарәсенең 19 нчы төзәтү колониясеннән бердәнбер мөрәҗәгать түгел. 2025 елның октябрендә килгән хөкем ителгән Ф.мөрәҗәгатендә шулай ук әлеге учреждениегә кергәннән соң пенсия түләү белән озак вакыт тоткарлану турында хәбәр ителгән.

Шикләнелүчеләрнең, гаепләнүчеләрнең, хөкем ителүчеләрнең пенсия хокукларын бозуга юл куймау максатларында Вәкаләтле вәкил РФ ҖҮФХ ТР буенча идарәсенә һәм төзәтү учреждениеләре җитәкчеләренә хөкем ителүчеләрнең пенсия алуга хокукларын үтәү һәм хөкем ителүчеләрнең документларын рәсмиләштерү һәм юнәлтүнең билгеләнгән срокларын үтәү өлешендә социаль бүлекләр эшчәнлеген катгый контрольдә тотарга киңәш итә.

Хокук яклау эшчәнлегендә Вәкаләтле вәкил җинаять-төзәтү системасы учреждениеләрендәге махсус хәрби операция катнашучыларының социаль гарантияләр алуга хокукларын үтәүгә аерым игътибар бирә.

Күбесенчә Вәкаләтле вәкилгә мөрәҗәгать итеп, махсус хәрби операциядә катнашучылар үзләренә нинди ярдәм чаралары каралуын, бу хокукларны гамәлгә

ашыру тәртибе ничек гамәлгә ашырылуын аңлатуны сорадылар, сугышчан хәрәкәтләр ветераны таныклыгын алуда, яралану сәбәпле түләүләр алуда ярдәм итүләрен сорадылар.

Мондый мөрәҗәгатьләрне алгач, Вәкаләтле вәкил беренче чиратта «Ватанны саклаучылар» дәүләт фондының Татарстан Республикасы буенча филиалына, Татарстан Республикасы Хәрби комиссариатына, Россия Социаль фондының Татарстан Республикасы буенча бүлегенә һәм башка учреждениеләргә мөрәҗәгать итә.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкилгә хөкем ителгән Д. мөрәҗәгате килеп ирешкән, ул хәрби хәрәкәтләрдә катнашучы таныклыгын, хәрби хәрәкәтләр ветераны буларак айлык акчалата түләүне алуда ярдәм итүне сораган.

Без күргән чаралар нәтиҗәсендә мөрәҗәгать итүченең гаиләсенә бер мәртәбә түләү билгеләнде. Моннан тыш, 2025 елның июненнән октябренә кадәр айлык акчалата түләү буенча бурыч түләнде. Ә 2025 елның 30 июнендә аның өчен хәрби хәрәкәтләрдә катнашучы таныклыгының электрон варианты рәсмиләштерелде.

Мондый мәсьәләләрне уңышлы хәл итү социаль гаделлекне тәэмин итүгә системалы якын килүне күрсәтә. Махсус хәрби операциянең һәр катнашучысы, тормыш шартларына карамастан, үзенең лаеклы ярдәмгә һәм социаль яклауга хокукыннан файдалана алуы мөһим.

Хөкем ителгәннәрнең дәүләт органнарына мөрәҗәгать итү хокукларын үтәү мәсьәләләре

Хөкем ителүчеләрнең мөрәҗәгатькә хокукын нәтиҗәле гамәлгә ашыру дәүләт органнарына иректән мәхрүм итү урыннарында законлылыкны тәэмин итү һәм аларның хокукларын яклауның мөһим коралы булып тора, шулай ук җинаять-җәза үтәтү системасы эшчәнлегенең үтә күренмәлелеген арттыруга ярдәм итә.

Әлеге хокукның гамәлгә ашырылуын тәэмин итү бурычы төзәтү учреждениесе администрациясенә йөкләнгән. Россия Федерациясе Җинаять-үтәтү кодексының 15 маддәсе нигезендә учреждение администрациясе «Россия Федерациясе гражданнары мөрәҗәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән срокларда хөкем ителгәннәрнең мөрәҗәгатьләрен вакытында карауны һәм аларга җаваплар бирүне тәэмин итәргә тиеш.

Шул ук вакытта төзәтү учреждениеләренә бару барышында төзәтү учреждениеләре тарафыннан бу эшне оештыруда җитешсезлекләр ачыкланды.

Әйтик, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 2 нче тикшерү изоляторында булганда, без учреждение администрациясенә көнкүреш характерындагы сораулар, шул исәптән медицина персоналына мөрәҗәгатьләр тиешенчә теркәлми, мөрәҗәгатьләр тиешле журналларда (нарядларда яки номенклатура эшләрендә). сакланмый, тегелми һәм номерланмый, дип билгеләп үттек. Эшләрнең әлеге торышы, конфликтлы вәзгыять яисә вакыйгалар килеп чыккан очракта, теге яисә бу мәсьәләләр буенча администрация адресына мөрәҗәгать итү фактын да, мөрәҗәгатьләрне карау (хәл итү) буенча учреждение администрациясе эшчәнлеген дә шик астына куя.

Мондый хокук бозулар Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 10 нчы төзәтү колониясендә дә ачыкланган.

Мөрәҗәгатьләрнең тиешенчә теркәлмәве һәм аларның документаль расланмавы хокукый билгесезлек вәзгыятен тудыра, анда хөкем ителүчеләр үз хокукларын һәм

законлы мәнфәгатьләрен нәтиҗәле яклау мөмкинлегеннән мәхрүм ителә. Моннан тыш, бу төзәтү учреждениесе администрациясе эшчәнлегенә объектив һәм һәрьяклы контроль үткәрүгә комачаулый.

Вәкаләтле вәкил тарафыннан РФ ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсе башлыгына тәкъдимнәр җибәрелде, килгән җавапларга караганда, хокук бозуларны бетерү буенча чаралар күрелгән.

Пробация институтын гамәлгә ашыру

Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2021 елның 29 апрелендәге 1138-р номерлы карары белән расланган 2030 елга кадәр чорга Россия Федерациясе Җинаять-башкарма системасын үстерү концепциясе нигезендә иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затларны нәтиҗәле җәмгыятькә яраклаштыру өчен шартлар тудыру өстенлекле юнәлеш булып тора.

2025 ел башыннан «Россия Федерациясендә пробация турында» 2023 ел 6 февраль №10-ФЗ Федераль закон тулы көченә гамәлдә.

РФ ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсе һәм Татарстан Республикасы Хөкүмәте арасында төрле өлкәләрдә, шул исәптән пробацияне оештыруда һәм эшләүдә хезмәттәшлек турында килешү төзелде.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасында иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затларны ресоциальләштерү эшчәнлеген оештыру турында» 2019 ел 29 июль № 631 Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карарына үзгәрешләр кертү хакында» 2025 ел 27 май № 367 карары белән республика территориясендә пробацияне гамәлгә ашыру буенча ведомствоара эшче төркем төзелде.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2025 ел 29 декабрь № 1184 карары нигезендә авыр тормыш хәлендә калган, башкару яисә постпенитенциар пробация чаралары уздырыла торган республикада яшәүче гражданнарга беренчел кирәкле товарлар сатып алу, документларны торгызу чыгымнарын түләү өчен бер мәртәбә 10552,89 сум күләмендә социаль ярдәм күрсәтү турында карар кабул ителде.

2025 елда “Җәмәгать тәртибен тәэмин итү һәм җинаятьчелеккә каршы көрәш» республика дәүләт программасына пробациянең нәтиҗәле эшләвенә юнәлдерелгән 5 чара, 22 муниципаль программага иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затларга ярдәм күрсәтү чаралары кертелгән.

Хәзерге вакытта РФ ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсе һәм аңа буйсынган учреждениеләр белән республика министрлыклары, ведомстволары һәм бүтән пробация субъектлары, коммерцияле һәм коммерциягә карамаган оешмалар белән 300 килешү төзелгән, шулардан мәшгульлек өлкәсендә -52, мәгариф өлкәсендә - 39, сәламәтлек саклау өлкәсендә - 38, җирле үзидарә органнары белән - 39, башка оешмалар белән-132.

2025 елда республика территориясендә 39 урынга исәпләнгән 3 пробация үзәге ачылды һәм эшләп килә, Казан шәһәрендә «Ярдам-Помощь» фонды һәм «Ресоциализация фонды» коммерциячел булмаган оешмасы һәм Түбән Кама шәһәрендә «Ихлас-искренность» коммерциячел булмаган оешмасы базасында.

12 гражданга пробация үзәкләре тиешле ярдәм күрсәткән, шул исәптән

койка-урын биреп. Россия Юстиция министрлыгының Татарстан Республикасы буенча идарәсе тарафыннан тагын 2 оешманың эшчәнлек уставына үзгәрешләр кертү

теркәлгән, Алар шул исәптән пробация үзәкләре функцияләрен дә башкара — Казан шәһәрендәге «Кеше приюты» һәм Питрәч районындагы «Благовещение» коммерциячел булмаган оешмалары.

Әмма, аларның мөһим эшенә карамастан, финанслау мәсьәләсе кискен тора. Кануннарда коммерциячел булмаган оешмаларның пробация үзәкләрен нинди дә булса максатчан дәүләт финанславы каралмаган. Үзәкләр барлык коммерциячел булмаган оешмалар өчен дә уртак принциплар буенча яшәргә һәм нәтиҗәле эшләргә тиеш: грант конкурсларында актив катнашырга һәм партнерлык мөнәсәбәтләрен җайга салырга.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән гражданнар фандрайзинг өчен популяр булмаган категория булып тора, ә грантлар – озак вакытлы финанс тотрыклылыгын тәэмин итми.

Иминиятчеләр саны белән бәйле булмаган тотрыклы финанслау булмауны, бигрәк тә аларның санын фаразлап булмый торган шартларда, пробация үзәкләре җитди куркыныч дип саныйлар.

Шуңа бәйле рәвештә Вәкаләтле вәкил коммерциячел булмаган оешмалары пробацияләү үзәкләрен максатчан дәүләт финанславы турындагы тәкъдимне урынлы дип саный.

Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Премьер-министрына әлеге мәсьәләне карау тәкъдиме белән мөрәҗәгать итте, һәм «Россия Федерациясендә пробация турында» 2023 ел 6 февраль №10-ФЗ Федераль закон нигезендә, пробация үзәкләре эшчәнлеген оештыруны да кертеп, “Җәмәгать тәртибен тәэмин итү һәм җинаятьчелеккә каршы тору” дәүләт программасына гражданнарны ресоциализацияләүгә, социаль адаптацияләүгә һәм реабилитацияләүгә юнәлдерелгән чараларны кертергә тәкъдим итте.

Әлеге докладны тәкъдим иткән вакытта бу мәсьәлә карау стадиясендә.

Иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затларның эш белән тәэмин ителешенең билгеле бер гаранты булып, республикада гамәлдәге предприятиеләрдә эш урыннарын резервлау программасы һәм эш бирүченең иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгәннәргә һәм 1 нче ел дәвамында эшкә урнаштырылганнарга хезмәт хакы түләүгә чыгымнарын өлешчә компенсацияләү тора. Хезмәт мәҗбүри эшләр рәвешендә җәза үтәүдән азат ителгән хөкем ителгәннәрне урнаштыру, һөнәри укыту алар җәлеп ителгән участоклардагы предприятиеләр тарафыннан да оештырылган. («КГКПЗ» ФКП, «КамАЗ» АҖ, «Кварт» АҖ, «Кориб» сәүдә йорты ҖЧҖ, «ПАД» МУП, “3 нче икмәк заводы”АҖ, “Прогресс” ҖЧҖ, «КЭМЗ» ҖЧҖ).

2025 елда ҖҮФХИ учреждениеләренә 1221 хөкем ителүче мөрәҗәгать иткән һәм җәза үтәүдән азат ителгәннәр (219-пенитенциар, 970-башкарма, 32 - постпенитенциар) ресоциализацияләүгә, социаль адаптацияләүгә һәм социаль реабилитацияләүгә ярдәм күрсәтү турында гариза белән, аларга карата ярдәм күрсәтү турында карар кабул ителгән. Пробациянең башка субъектлары белән хезмәттәшлектә ярдәм күрсәтүнең индивидуаль программаларын эшләү белән мөрәҗәгать итүчеләргә ярдәм алуда кирәкле булышлык күрсәтелде. Мөрәҗәгатьләрнең күпчелеге эшкә урнашу мәсьәләләрен хәл итү, хокукларны гамәлгә ашыру өчен кирәкле документларны торгызу, социаль, психологик ярдәм алу белән бәйле.

2025 елда «Пробация кулланыла торган затларның бердәм реестры» ведомствоара дәүләт мәгълүмат системасы файдалануга тапшырылды. Хөкем ителгәннәр яки алар мәнфәгатьләрендә эш итүче затлар өчен пробация турында гариза

бирү өчен Бердәм дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталында бүлек эшли. Файдалану мөмкинлеге булган органнар һәм оешмалар исемлеге һәм ГИСка мәгълүмат, алып бару кагыйдәләрен кертүгә вәкаләтле вәкилләр һәм куллану Россия Федерациясе Хөкүмәтенең «Аларга карата пробация кулланыла торган затларның бердәм реестрыннан, затларның бердәм реестрына кертелергә тиешле мәгълүматны кертергә вәкаләтле органнар һәм оешмалар исемлегеннән файдалана алучы оешмаларның һәм органнарның исемлеген раслау турында»

2024 ел 21 декабрь № 1858 карары белән расланды.

Хәзерге вакытта әлеге дәүләт мәгълүмат системасына республикада пробация субъектларының 70 учрежденисе тоташтырылган.

Башкару юлын куллануның уңай нәтиҗәсе һәм постпенитенциар пробация әлеге категория арасында кабат җинаятьчелек дәрәҗәсе кимү булды. Мәсәлән, пробация чараларын үткәрү чорында кабат җинаятьчелек дәрәҗәсе 0,1% тәшкил иткән.

Наркотик чараларга һәм психоактив матдәләргә бәйлелеге булган хөкем ителгәннәрне реабилитацияләүгә Вәкаләтле вәкилнең ярдәме

2025 елда, Татарстан Республикасы Рәисенең ярдәме белән, берничә иҗтимагый оешма белән берлектә махсус төзелгән «реабилитация отрядлары» базасында Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 2 нче төзәтү колониясендә һәм Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 19 нчы төзәтү колониясендә наркотик чараларга бәйлелеккә элэккән хөкем ителгәннәрне реабилитацияләү буенча социаль проектны гамәлгә ашыру дәвам итте.

Проект савыгуга тотрыклы мотивация формалаштыруга юнәлдерелгән чараларның киң спектрын колачлый. Узган чорда 420дән артык кешене үз эченә алган 430дан артык индивидуаль һәм төркемле консультацияләр оештырылды. Тернәкләндерү отрядына күчерү өчен кандидатларны карау буенча комиссиянең 12 утырышы уздырылды, аның барышында алдагы этапның гомуми саныннан 105 кандидат сайлап алынды.

Тернәкләндерү программасы өч этаптан тора: мотивация этабы (1 атнадан 1 айга кадәр) – проблеманы аңлауга һәм үзгәрергә теләк тудыруга юнәлдерелгән; төп этап (1 нче айдан 3 нче айга кадәр)-психологлар белән интенсив эшләү, тренинглар, лекцияләр, төркем һәм индивидуаль терапияне үз эченә ала; йомгаклау этабы (4 нче айдан)-нәтиҗәләрне ныгытуга, азат ителүгә һәм җәмгыятькә реинтеграция.

2025 елда тернәкләндерү процессына 90 кеше кертелгән. 2025 елның 26 декабренә 53 кеше тернәкләндерү отрядларында: 30 кеше төп программаны үтә, ә 23 кеше төп курсны тәмамлап, хезмәт эшчәнлегенә һәм дәвалаудан соңгы программага керешкән, 37 кеше азат ителгән.

Азат ителгәннән соң тотрыклы ремиссияне тәэмин итү өчен психиатр-нарколог табиб тарафыннан диспансер күзәтүе дәвам итә. Төзәтү колонияләре территориясендә дәвалаудан соңгы программа гамәлгә ашырыла, ул волонтерлык эшчәнлеген, отряд эшендә ярдәм итүне, социаль ярдәм күрсәтүгә мотивацияне һәм химик бәйлелек буенча консультантлар әзерләүне үз эченә ала.

Әлеге эш кысаларында 96 чара үткәрелде, аларда 65 кеше катнашты. Химик бәйлелек буенча «тигезгә-тигез» принцибы буенча 3 консультант әзерләнгән.

Тернәкләндерү төзәтү учрежденисеннән чыгу белән генә тәмамланмый. Дәвалаудан соңгы программа һәм диспансер күзәтүе системасы ирешелгән

нәтиҗәләрнең озак сроклы тотрыклылыгын тәэмин итә торган мөһим звено булып тора. 37 кеше азат ителгәннән соң социаль ярдәм күрсәтү хезмәтләреннән файдаланган. Аларның барысына да ремиссия срогы күрсәтелгән эпикризлар бирелгән, бу наркологик учеттан төшерү өчен мөһим. 7 кеше Республика наркология диспансерын реабилитацияләү программасына кертелгән, 3 кеше – «Роза ветров» үзәгендә. Калганнары яшәү урыны буенча диспансер күзәтүе уза.

Проектның мөһим аспекты булып җәза үтәүче наркоманнарның туганнарына консультатив ярдәм күрсәтү тора. Әлеге хезмәтне 152 кеше алды.

Проект барышы турында җәмәгатьчелеккә мәгълүмат җиткерү өчен, кварталга бер тапкыр 999 данә тираж белән мәгълүмати-публицистик газета чыгарыла.

Пенитенциар система шартларында гамәлгә ашырыла торган әлеге проект дәүләт ярдәменең гражданлык җәмгыятенең актив катнашуы белән берлектә әһәмиятле социаль үзгәрешләргә китерергә мөмкин булуының ачык мисалы булып тора. Проектның уңышы үткәрелгән чаралар һәм ул колачлаган кешеләр санында гына түгел, ә һәр катнашучы белән бара торган трансформация тирәнлегендә дә.

Аңлы мотивация формалаштыру һәм яңа социаль-психологик компетенцияләр алу аша хөкем ителгәннәрне уңышлы ресоциальләштерү һәм аларның химик бәйлелектән азат тормышын тәэмин итү өчен ныклы нигез салына.

6. ҖИНАЯТЬЛӘР һӘМ ЗЫЯН КҮРҮЧЕЛӘР ТУРЫНДА МӨРӘҖӘГАТЬ ИТҮЧЕЛӘРНЕҢ ХОКУКЛАРЫН ЯКЛАУ

Җинаятьчелек дәрәҗәсе һәм хокук бозуларның төрлелеге хокукый система өчен мөһим сынау булып калган бүгенге җәмгыять шартларында, җинаятьләрдән зыян күргән затларның хокукларын үтәү һәм яклау хокукый дәүләт яшәешенең аерылгысыз өлешенә әверелә.

Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгы статистик мәгълүматларына караганда, 2025 елда җинаять турында 47373 хәбәр теркәлгән, шулардан 17897 эш тикшерелгән (37,8%). Җинаятьчел һөҗүмнәрдән 35643 кеше зыян күргән, (2024 елда - 42401, алар арасында 14776 – хатын – кызлар, 5485-пенсионерлар, 1706 – укучылар, 1465 - студентлар, шул ук вакытта 585 кешенең сәламәтлегенә авыр зыян салынган, 397 кешенең гомере өзелгән.

2025 елда Вәкаләтле вәкилгә мөрәҗәгать итүчеләрнең һәм зыян күрүчеләрнең хокукларын яклау мәсьәләләре буенча 184 мөрәҗәгать кергән.

Елдан-ел мөрәҗәгатьләрнең күпчелеге җинаятьләр турында гаризаларны кабул иткәндә, теркәгәндә һәм караганда җинаять эшләрен алып баруның башлангыч этабында хокук бозулар белән бәйле.

Мөрәҗәгать итүчеләр җинаять турындагы гаризаны кабул итүдән баш тартуга, хокук саклау органнары хезмәткәрләренең җинаять турындагы гаризаны тикшерүгә рәсми якын килүенә, өстән-өстән тикшерүләр уздыруга, аларның срокларын сузуга зарланалар.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил Аппаратына полиция хезмәткәрләре тарафыннан тиешле тикшерү булмау белән бәйле 30дан артык мөрәҗәгать (сорау) кергән.

Барлык шикаятьләрне җентекләп тикшергәннән соң, Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрына хат юллады, анда гражданнарның ризасызлыгын тудырган конкрет очраклар җентекләп бәян ителде. Безнең хат нигезендә ТР буенча Эчке эшләр министрлыгы барлык хәлләрне ачыклау өчен тикшерү уздырды, шулай ук киләчәктә мондый хәлләрне булдырмауга юнәлдерелгән чаралар күрелде.

Вәкаләтле вәкил адресына керә торган мөрәҗәгатьләрнең шактый өлеше граждан мөрәҗәгате буенча тиешле чаралар уздырмыйча гына җинаять эше кузгатудан баш тарту рәвешендә процессуаль карарлар кабул итүгә бәйле.

Җинаять эше кузгату стадиясендә хокук бозуларның масштабы прокуратура органнары статистикасы белән дә раслана, аның нигезендә 2025 елның 11 аенда җинаять эше кузгатудан баш тарту турында 19 483 карар (2024 - 25 942) гамәлдән чыгарылган.

Җинаять эше кузгату стадиясендә хокук бозуларның массакүләм булуы, зыян күрүчеләрнең гадел хөкемгә керү мөмкинлеген тәэмин итүнең хокукый чараларының җитәрлек дәрәҗәдә нәтиҗәле булмавы турында сөйли.

Җинаять эше кузгатуда гаризаларны тикшерү буенча кирәкле чаралар һәрвакытта да үткәрелми, баш тарту турындагы карарларны гамәлдән чыгарганнан соң да аеруча борчу тудыра. Мөрәҗәгать итүчеләр бер үк процессуаль карарларның «әйләнчек урынына» эләгүләрен һәм күзәтчелек органнары тарафыннан даими гамәлдән чыгарылуларын хәбәр итәләр, шул рәвешле ниндидер йомык түгәрәккә эләгәләр. Кагыйдә буларак, өстәмә тикшерүләр барышында Прокурор яки тикшерү органы җитәкчесе күрсәтмәләре тулы күләмдә үтәлми, бу процессуаль карарны гамәлдән

чыгару өчен нигез булып тора. Өстәмә тикшерү барышында нинди дә булса чаралар уздырмыйча гына җинаять эше кузгатудан баш тарту турында алдагы карарга тулысынча охшаш карар чыгарылган очраклар да еш була.

Мисал өчен, 2025 елның октябрендә Вәкаләтле вәкил адресына граждан К. мөрәҗәгать итте, аның кечкенә улы (3 яшь) әле 2025 елның 6 февралендә «Плов» ресторанының уен бүлмәсендә булганда имгәнгән (бот сөяге сынган). РФ Тикшерү комитетының ТР буенча Тикшерү идарәсенең Казан шәһәренең Совет районы буенча тикшерү бүлеге җинаять вакыйгасы булмау сәбәпле җинаять эше кузгатудан баш тарту турында карар чыгарган, моның өчен җаваплылык РФ Җинаять Кодексының 238 нче маддәсенең 1 өлешендә каралган. Мөрәҗәгать итүче аңлатканча, район прокуроры җинаять эше кузгатудан баш тарту турындагы нигезсез карарларны берничә тапкыр гамәлдән чыгарган, әмма тикшерү органы һәрвакыт шундый ук карарлар чыгарган. Вәкаләтле вәкилнең Казан шәһәре прокурорына мөрәҗәгать итүеннән соң гына 2025 елның 23 октябрендә җинаять эше кузгатылды. Бүгенге көндә матди зыян һәм мораль зыян капланган, зыян күрүчеләрдән гафу үтенгәннәр, экспертизалар билгеләнгән, эш тикшерелә.

Хокуклары бозылган гражданнар чиксез мөрәҗәгатьләргә вакыт һәм көч сарыф итәргә мәҗбүр. Бу социаль киеренкелекне арттыру һәм хокукый нигилизмны тою өчен уңай нигез тудыра.

Хокук мөнәсәбәтләренең күрсәтелгән өлкәсендә тагын бер актуаль проблема – тикшерү алды тикшерүләрен үткәрү срокларының озынлыгы. Шикаятьләрдән күренгәнчә, процессуаль тикшерүләр үткәргәндә РФ Җинаять кодексының 144 маддәсендә каралган срокларны бозу рөхсәт ителә, бу исә дәлилләрне югалту өчен шартлар тудыра, гаепле затларны фаш итүдә кыенлыклар тудыра һәм җинаять эше кузгатудан баш тарту турында законсыз карарга китерә.

2025 елның августында Вәкаләтле вәкилгә гражданка В.автомобиль сатып алырга тырышканда аңа карата мошенниклык гамәлләре кылу турында мөрәҗәгать иткән. Элегрәк гражданка В. Россия Эчке эшләр министрлыгының Казан шәһәре буенча «Гвардия» идарәсенең 12 нче полиция бүлегенә 1 974 500 сум күләмендә акча урлаган билгесез затларны җаваплылыкка тарту турында гариза белән мөрәҗәгать иткән. Аның гаризасы буенча РФ Җинаять кодексының 159 маддәсенең 1 өлеше билгеләре буенча җинаять эше кузгатудан баш тарту турында карар чыгарылган. Безнең катнашудан һәм Татарстан Республикасы Прокуратурасына мөрәҗәгать итүебездән соң, өстәмә процессуаль тикшерү нәтиҗәләре буенча 2025 елның августында тикшерү органы тарафыннан РФ Җинаять кодексының 159 маддәсенең 4 өлеше буенча җинаять эше кузгатылды. Шул ук вакытта, мөрәҗәгать итүче билгеләп үткәнчә, 2025 елның 24 декабрь көненә тикшерү алды чаралары тулысынча үткәрелмәгән.

Башка мисал китерик. Россия Эчке эшләр министрлыгының Казан шәһәре буенча идарәсенең «Вишневский» полиция бүлегендә 2024 елның 18 декабрендә РФ Җинаять кодексының 159 маддәсенең 4 өлеше буенча кузгатылган җинаять эше булган, аның буенча зыян күрүче, дип, махсус хәрби операциядә катнашучы Г.танылган, аңардан криптовалюта сатып алу сылтавы белән бер төркем затлар 2 190 000 сум урлаган. 7 ай дәвамында тикшерүче бернинди тикшерү гамәлләре башкармаган, нәтиҗәдә тикшерү туктатылган. Зыян күрүче үзе бу вакыт эчендә яңадан махсус хәрби операция зонасына киткән, ә адвокат тикшерүне дәвам иттерүгә ирешә алмаган. Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Прокурорына мөрәҗәгать иткәннән соң гына тикшерүченең җинаять эшен туктатып тору турындагы карары гамәлдән чыгарылды.

Кайбер очракларда Вәкаләтле вәкил хокук саклау органы белән үз эшен гадел хәл итүгә өметләрен югалткан гариза бирүчеләр арасында бәйләүче звено буларак чыгыш ясый.

Мисал өчен, 2025 елның августында Вәкаләтле вәкил Аппаратына граждан Х. Россия Эчке эшләр министрлыгының Яр Чаллы шәһәре буенча идарәсенең «Комсомольский» 2 нче полиция бүлеге башлыгының, аңа тән җәрәхәтләре ясау турындагы гаризасын карау буенча җавабы белән килешмәүгә шикаять белән мөрәҗәгать иткән.

2025 елның 4 сентябрендә Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Прокуроры адресына Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 5 нче тикшерү изоляторында (Чистай шәһәре) җәзасын үтәүче граждан Х.ның гаризасын кабат тикшерүне сорап хат юллады. Татарстан Республикасы Прокуроры урынбасары тарафыннан бирелгән җаваптан аңлашылганча, Россия Эчке эшләр министрлыгы Яр Чаллы шәһәре буенча идарәсенең «Комсомольский» 2 нче полиция бүлеге сорау алучысы тарафыннан 2024 елның 18 ноябрендә билгеләнмәгән затка карата РФ ҖК 115 маддәсенең 2 нче өлешенең «в» пунктында каралган җинаять билгеләре буенча гражданга тән җәрәхәтләре ясау факты буенча җинаять эше кузгатылган. Алдан тикшерү нәтиҗәләре буенча 2025 елның 6 сентябрендә полиция бүлеге тикшерүчесе РФ ҖПК 208 маддәсенең 1 өлешенең 1 пунктында каралган нигез буенча, ягъни гаепләнүче буларак җәлеп ителергә тиешле затны билгеләмәүгә бәйле рәвештә, тикшерүне туктатып тору турында карар чыгарды, 2025 елның 7 октябрендә Чаллы шәһәре прокуратурасы тарафыннан өстәмә тикшерү уздыру өчен җинаять эшен кире кайтару максаты белән ул карар кире кагылды.

Мөрәҗәгатьләрдә гражданнар шулай ук җинаять турындагы хәбәрләрне карау нәтиҗәләре һәм кабул ителгән карар турында хәбәр итмәү фактлары турында хәбәр иттеләр. Мөрәҗәгать итүчеләр хокук саклау органнарына гариза биргәннән соң аны карау нәтиҗәләре турында бернинди мәгълүмат та алмауларын күрсәттеләр. Хокук яклау практикасы кайчак мөрәҗәгать итүчегә кабул ителгән карар турында мәгълүмат бирү, аңа шикаять бирү хокукын аңлату турындагы җинаять процессуаль законының, шулай ук мондый шикаять бирү тәртибенең таләбе үтәлмәвен дәлилли. Әлеге учреждениеләргә керү мөмкинлеге чикләнгәнлектән, мәгълүматны турыдан-туры полиция бүлегеннән алу кыенлаша.

Мәсәлән, гражданнарны шәхсән кабул итү кысаларында Вәкаләтле вәкил адресына граждан К. мөрәҗәгать иткән, ул Россия Эчке эшләр министрлыгының Казан буенча идарәсенә гражданка Г. һәм билгесез затларның, бәлки «Банк ВТБ» вазыйфаи затлары арасыннан, үз акчаларын законсыз үзләштерү факты буенча гариза белән мөрәҗәгать итү турында хәбәр иткән. Граждан К. ның күрсәтелгән гаризасы һәм Россия ЭЭМның Казан шәһәре буенча идарәсеннән тикшерү материаллары карар кабул итмичә генә Россия ЭЭМның Казан шәһәре буенча идарәсенең 2 нче «Вишневский» полиция бүлегенә җибәрелгән.

РФ ҖПК 145 маддәсенең 2 өлешен бозып, процессуаль тикшерү нәтиҗәләре турында мөрәҗәгать итүчегә хәбәр ителмәгән.

Икенче очракта гражданка С. Россия Тикшерү комитетының ТР буенча Тикшерү идарәсенең Казан шәһәренең Вахитов районы буенча тикшерү бүлеге тарафыннан аның балигъ булмаган улы С. биеклектән егылып төшү факты буенча җинаять эшен тикшерү нәтиҗәләре булмау турында хәбәр итте.

Китерелгән мисаллар, кызганычка каршы, бер генә түгел. Мөрәҗәгать итүчеләргә җинаятьләр турындагы хәбәрләрне карау нәтиҗәләре, шулай ук кабул ителгән карарлар турында тиешенчә хәбәр ителмәү, аларның процессуаль хокукларын, аерым алганда, кабул ителгән карарга РФ ҖПК 124 һәм 125 маддәләрендә билгеләнгән тәртиптә шикаять белдерү хокукын гамәлгә ашыру өчен киртәләр тудыра.

Шуны танырга кирәк: китерелгән статистик мәгълүматлар һәм мисаллар гражданнарның гаризаларын тикшерү эшен оештыруда һәм алар буенча законлы һәм нигезләнгән процессуаль карарлар кабул итүдә системалы проблемалар турында сөйли.

Моңа бәйле рәвештә Вәкаләтле вәкил ТР буенча Эчке эшләр министрлыгына, Россия Тикшерү комитетының ТР буенча тикшерү идарәсенә тәкъдим итә:

- Эчке эшләр органнары тикшерүчеләре, РФ Тикшерү комитетының ТР буенча тикшерү идарәсе бүлекчәләре тарафыннан җинаятьләр турындагы хәбәрләрне тикшергәндә законлылыкны саклауга юнәлдерелгән өстәмә чаралар эшләргә;

- мөрәҗәгать итүчеләрнең конституциячел хокукларын тоткарлыксыз гамәлгә ашыру гарантияләрен арттыру максатларында җинаятьләр турындагы хәбәрләрне карау стадиясендә тикшерүчеләр һәм сорау алучылар эшчәнлегенә өзлексез процессуаль һәм ведомство контролен көчәйтергә;

- процессуаль эшчәнлекне гамәлгә ашырганда аларның һөнәри күнекмәләрен камилләштерү максатларында тикшерү һәм сорау алу органнары хезмәткәрләрен хезмәт әзерлеге системасында даими укытуны тәэмин итәргә.

Мәгълүмат-телекоммуникация технологияләре өлкәсендәге җинаятьләрдән зыян күрүчеләрнең хокукларын яклау

Җинаятьчеләр тарафыннан «интернет» челтәрен һәм мәгълүмати-коммуникацион технологияләрне кулланып, тиз тарала торган дистанцион караклык җәмгыять һәм дәүләт тормышының икътисадый өлешен какшата торган заманча җитди сынау булып тора.

Бу проблема Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгының рәсми мәгълүматлары белән раслана: 2025 елда мәгълүмат-телекоммуникация технологияләрен кулланып яисә компьютер мәгълүматы өлкәсендә кылынган 24977 мең җинаять теркәлгән.

2025 елда Вәкаләтле вәкил адресына гражданнардан аларга карата дистанцион караклык кылуга бәйле рәвештә 30дан артык мөрәҗәгать кергән. Өстәвенә, күпчелек кибермошенниклык корбаннары булып ялгыз кешеләр, пенсионерлар, инвалидлар һәм гражданнарның социаль яктан аеруча зәгыйфь категорияләре тора, аларның конкрет килеп туган хәлдә кем беләндер киңәшергә мөмкинлекләре юк.

Мәсәлән, Вәкаләтле вәкил адресына 1949 елгы гражданка В., аңа карата күчемсез милекне үзләштерүгә китергән мошенниклык гамәлләре кылу турында мөрәҗәгать иткән. Мөрәҗәгатьтә хәбәр ителгәнчә, гариза бирүче алдау тәэсирендә 2024 елның 22 ноябрендә фатирны сату-алу килешүе төзегән. Билгесез затлар тарафыннан хокукка каршы гамәлләр нәтиҗәсендә мөрәҗәгать итүче бердәнбер торагыннан, шулай ук тупланган акчаларыннан мәхрүм калган.

Мөрәҗәгатьнең эчтәлеген һәм тапшырылган документларны җентекләп өйрәнгәннән соң, Вәкаләтле вәкил Россия Эчке эшләр министрлыгының Казан шәһәре

буенча идарәсе башлыгына әлеге җинаять эшен тикшерү барышы һәм җинаять кылуда гаепле затларны ачыклау буенча күрелгән чаралар турында безнең адреска мәгълүмат бирүне сорап мөрәҗәгать итте. Безнең хатка җавап итеп хәбәр ителгәнчә, 2024 елның 6 декабрендә «Зареченский» 3нче һәм «Юдино» 4нче полиция бүлекләре хезмәт күрсәтә торган территориядә җинаятьләрне тикшерү бүлегендә РФ Җинаять кодексының 159 нчы маддәсенең 4нче өлеше буенча җинаять эше кузгатылган. 2024 елның 6 февралендә җинаять эше буенча беренчел тикшерү җинаять җаваплылыгына тартылырга тиешле затны билгеләмәү сәбәпле туктатылды. 2025 елның 13 февралендә әлеге карар Казан шәһәренең Киров районы прокуроры урынбасары тарафыннан кире кагылды, мөрәҗәгатьне караган вакытта өстәмә тикшерү үткәрелде.

Килеп туган вәзгыятьтә Вәкаләтле вәкил, шулай ук Казан шәһәренең Киров районы прокуроры адресына гражданка В.мәнфәгатьләрендә фатирны сату-алу шартнамәсен гамәлдә түгел, дип тану турындагы гариза белән судка мөрәҗәгать итү мөмкинлеген карау үтенече белән мөрәҗәгать итте. Казан шәһәренең Киров районы прокуратурасы безнең үтенечебезне канәгатьләндерде: килешүне гамәлдә түгел дип тану, килешүнең гамәлдә булмавы нәтиҗәләрен куллану турында Казан шәһәренең Киров район судына дәгъва гаризасы җибәрелде. Хәзерге вакытта суд тикшерүе бара, киләсе суд тикшерүе 2026 елның гыйнварына билгеләнгән.

Федераль дәрәҗәдә телефон һәм интернет тирәлегендә мошенниклыкны булдырмауга юнәлдерелгән масштаблы инициативалар гамәлгә ашырыла.

Әйтик, узган елда гражданнарны телефон аша һәм интернет-мошенниклыктан яклау максатларында «Мәгълүмат һәм коммуникация технологияләрен кулланып кылына торган хокук бозуларга каршы торуның дәүләт мәгълүмат системасын төзү турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2025 елның 1 апрелендәге 41-ФЗ номерлы Федераль закон кабул ителде, анда шәхси катнашудан башка элемтә хезмәтләре күрсәтүгә килешүләр төзүгә үзеңне тыю; sim-карталарны өченче затларга тапшыруны тыю (якын туганнарыннан тыш); спам-шалтыратуларга һәм хәбәр җибәрүләргә үзеңне тыю; оешмалардан килгән барлык телефон шалтыратуларын мәҗбүри маркировкалау каралган. Шулай ук гомуми файдаланудагы элемтә челтәрләре аша хокукка каршы гамәлләр кылган затлар турында, шул исәптән шул максатларда кулланыла торган абонент номерлары турында мәгълүмат саклана торган махсус дәүләт мәгълүмат системасын булдыру каралган. Дәүләт органнары, банклар хезмәткәрләренә, элемтә, цифрлы элемтә операторларына гражданнар һәм клиентлар белән чит ил мессенджерлары аша аралашу тыелган. Финанс базары өлкәсендә, аерым алганда, электрон рәвештә микрозаемнар рәсмиләштергәндә заемчылар идентификациясенә таләпләр катгыйланган. Теләсә кайсы кеше кредит оешмасы кредит рәсмиләштерү яки акча бирү буенча операцияне раслауны сорап мөрәҗәгать итәчәк ышанычлы затны билгели ала.

Шуны да әйтәргә кирәк, 2024 елның 30 декабрендә Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 4154-р номерлы күрсәтмәсе белән мәгълүмати-коммуникацион технологияләр кулланып кылына торган хокуксыз гамәлләргә каршы торуның дәүләт системасы концепциясе расланды, бу, үз чиратында, хокук саклау органнарына йөзләрчә мең кеше зыян күргән онлайн-караклыкка каршы торуга бәйле мәсьәләләрне хәл итүгә комплексны якын килергә мөмкинлек бирәчәк.

Вәкаләтле вәкил әлеге инициативаларны эзлекле рәвештә гамәлгә ашыру телефон һәм интернет-мошенниклык дәрәҗәсен сизелерлек киметергә, гражданнарның цифрлы

сервисларга ышанычын арттырырга һәм барысы өчен дә куркынычсызрак мәгълүмати тирәлек булдырырга мөмкинлек бирәчәгенә ышаныч белдерә.

Гаилә-көнкүреш җәберләүләреннән зыян күрүчеләрне яклау

Гаилә тирәлегендә көч кулланудан зыян күргән кешеләрне яклау проблемасы җитди борчу тудыра һәм комплексы якын килүне таләп итә. Өйдә көч куллану корбаннары социаль-икътисадый һәм хокукый аспектларны колачлаган күп кенә кыенлыклар белән очраша.

Өйдәге көч куллану латент характерда — күп очраклар яшерен кала һәм рәсми хисапларда теркәлми. Рәсми статистик мәгълүматлар булмауга карамастан, турыдан-туры булмаган билгеләр бу проблеманың киң таралуы турында сөйли. Мондый яшеренлекнең төп сәбәпләренең берсе - корбаннарның рәнҗетүчеләр тарафыннан мөмкин булган үч алудан куркуы.

Мәсәлән, Яр Чаллы шәһәрендә яшәүче гражданка И. үзенең мөрәҗәгатендә берничә ел дәвамында элеккеге ире тарафыннан мәрхәмәтсез мөгамәләгә дучар булуын хәбәр итә. Вәзгыять түзә алмаслык булгач, ул полициягә җинаять эше кузгатуны сорап мөрәҗәгать иткән. Әмма башта эш кузгатудан баш тарттылар. Биектау районы прокуроры катышканнан соң гына җинаять эше кузгатудан баш тарту турындагы законсыз карар кире кагылды, бу тикшерүне дәвам итәргә мөмкинлек бирде.

Хисап чорында Вәкаләтле вәкил адресына, шул исәптән «Глонасс 112» системасы аша, гаилә конфликтлары һәм өйдә көч куллану очраклары белән бәйле 70тән артык хәбәр килгән. Бу зыян күрүчеләргә ярдәм итү һәм аларны яклау механизмнарын алга таба камилләштерү, шулай ук хокук саклау органнары эшенең нәтиҗәлелеген арттыру зарурлыгын ассызыклый.

Өйдә көч куллану корбаннары проблемаларын законнар белән җайга салу позициясеннән чыгып караганда, шуны билгеләп үтәргә кирәк: Россия Федерациясе Хөкүмәте карары белән 2023-2030 елларга хатын-кызлар мәнфәгатьләрендә эш итүнең илкүләм стратегиясе расланды, ул масштабларны бәяләү максатларында хатын-кызларга һәм балаларга карата көч куллануның төрле формаларын, шул исәптән мондый көч куллану фактларына тиз җавап бирү, хатын-кызларга һәм балаларга карата көч кулланууны профилактикалауның нәтиҗәле модельләрен формалаштыру, шул исәптән «суд социаль эше» белгечлеге буенча кадрлар әзерләү, хатын-кызларга карата көч кулланууны профилактикалау мәсьәләләре буенча мәгълүмати-белем бирү чараларын үткәрү практикасын киңәйтү, гаилә-көнкүреш һәм сексуаль көч кулланууны профилактикалау чараларын гамәлгә ашыруның нәтиҗәлелегенә мониторинг үткәрүне күздә тота.

Әмма хатын-кызларга карата көч кулланууны, шул исәптән гаилә-көнкүреш җәберләвен профилактикалауның гамәлгә ашырыла торган чараларын җитәрлек дип тануы кыен. Еш кына хатын-кызларга карата җәберләү гаиләдә башкарыла. Көч куллану авыр нәтиҗәләргә, зыян күрүчеләрнең үлеменә кадәр китергән очраклар аеруча борчулы.

Әйтик, 2025 ел ахырында Казанда резонанслы очрак булган: исерек хәлдә ир-ат ачуланышу вакытында хатынын үтергән. Фаҗига аларның өч яшьлек улы күз алдында була, ул да авыр җәрәхәтләр ала һәм ашыгыч рәвештә хастаханәгә озатыла. Вафат булучының туганнары сүзләренчә, хатын-кыз берничә тапкыр полициягә ире тарафыннан кыйнауларга һәм янауларга шикаятьләр белән мөрәҗәгать иткән, әмма

хокук саклау органнары тарафыннан күрелгән чаралар алга таба җәберләүне булдырмау өчен җитәрлек булмаган. Әлеге факт буенча «Үтерү» маддәсе буенча җинаять эше кузгатылган. Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгына өстәмә запрос җибәрде.

Әлеге фаҗига мондый хәлләргә җавап бирүнең комплексы системасын булдыру кирәклеген ассызыклый: профилактик чаралардан һәм оператив катнашудан алып зыян күрүчеләргә һәрьяклап ярдәм итүгә кадәр. Шуны тану мөһим, өйдәге көч куллану - көнкүреш конфликты гына түгел, ә комплексы һәм координацияле якын килүне таләп итә торган җитди социаль проблема.

Бу күренешкә каршы нәтиҗәле көрәшү өчен төрле дәүләт структураларының үзара тыгыз хезмәттәшлеге һәм төрле дәрәҗәләрдә җайга салынган эш алып бару зарур.

2026 елда Вәкаләтле вәкил гаилә-көнкүреш җәберләвеннән зыян күрүчеләрне яклау буенча актив эшен дәвам итәчәк.

7. МИГРАЦИЯ ЗАКОННАРЫ ӨЛКӘСЕНДӘ КЕШЕ ХОКУКЛАРЫ ҺӘМ ИРЕКЛӘРЕ

Миграция процесслары дәүләт һәм җәмгыятьнең барлык өлкәләренә зур йогынты ясый: икътисад һәм фәннән алып мәдәни төрлелеккә кадәр. Шуңа күрә миграцияне вакытында җайга салу тотрыклы үсеш һәм милли иминлекне тәэмин итү өчен төп факторга әйләнә.

Хисап елында миграция сәясәтен камилләштерү буенча миграция агымнарын нәтиҗәлерәк идарә итүгә юнәлдерелгән зур тырышлыклар күрсәтелде.

2025 елның әһәмиятле вакыйгасы Россия Федерациясе Президенты тарафыннан 2026-2030 елларга дәүләт миграция сәясәте концепциясен раслау булды. Әлеге документ чит ил кешеләренең легаль яшәве, аларның Россия җәмгыятенә уңышлы интеграциясе һәм легаль булмаган мигрантлар санын киметү өчен уңай шартлар тудырырга тиеш. Концепцияне гамәлгә ашыру кысаларында эш бирүчеләрнең миграция кагыйдәләрен үтәү өчен җаваплылыгын көчәйтү, шулай ук эшләмәгән һәм укымаган мигрантларның гаилә әгъзаларының илдә булуын чикләргә планлаштырыла. Моннан тыш, чит ил кешеләрен исәпкә алу һәм контрольдә тоту системалары үсәчәк, адаптацияләү программаларының нәтиҗәлелеге күтәреләчәк һәм легаль булмаган мәшгульлеккә каршы чаралар катгыйланачак.

Моннан тыш, 2025 елда башка мөһим үзгәрешләр дә көченә керде:

- визасыз яшәү вакыты кыскартылды (виза алмыйча кергән чит ил гражданнары Россиядә календарь елы дәвамында 90 көннән артык була алмый);
- контрольдә тотыла торган затлар реестры булдырылды (бу реестрга илдә булу кагыйдәләрен бозган, документларын югалткан яки илдә булу өчен законлы нигезләре булмаган мигрантлар кертелә);
- илгә кергәндә мәҗбүри биометрия кертелде (Россиягә керүче барлык чит ил кешеләре бармак эзләрен алу һәм фотога төшерү процедурасын үтәргә тиеш);
- виза белән эшләүче мигрантларны имтиханнардан азат итү (квота буенча эшләүче виза белән мигрантлар рус теле, Россия тарихы һәм закон нигезләре буенча имтиханнардан азат ителә);
- гражданлык алу тәртибе гадиләштерелде (Россия Кораллы Көчләрендә яки хәрби формированиеләрдә хезмәт итү турында контракт төзегән гражданлыгы булмаган затлар гадиләштерелгән тәртиптә Россия гражданлыгын ала алалар).

2025 елда Татарстан Республикасында чит ил эшчеләре өчен патент бәясе артты. Патент бәясен исәпләгәндә кулланыла торган коэффициент физик затлар керемнәренә салымның һәм чит ил хезмәткәрләренең фаразлана торган уртача хезмәт хакының 13 процент ставкасы нигезендә билгеләнә. Яңа коэффициентны билгеләү хезмәт хакының күләгәдәге түләүләрен кыскартуга һәм Татарстан Республикасы бюджетына мигрантлар керемнәреннән салым керемнәрен тәэмин итүгә юнәлдерелгән.

Барлык санап үтелгән үзгәрешләр миграция сәясәтенә комплексы якын килүне чагылдыра, дәүләт, җәмгыять һәм мигрантларның үзләренең мәнфәгатьләрен тигезләүгә юнәлтелгән.

Миграция өлкәсендә Вәкаләтле органның эшчәнлеге

2025 елда Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгының миграция мәсьәләләре буенча бүлекчәләре тарафыннан чит ил гражданнары һәм

гражданлыгы булмаган затларны миграция исәбенә кую турында 389546 хәбәр кабул ителгән.

2026 елның 1 гыйнварына торышы буенча Татарстан Республикасы территориясендә яшәү урыны буенча гамәлдәге миграция исәбе булган 82925 чит ил гражданы, яшәүгә рөхсәт нигезендә 19635 чит ил гражданы, вакытлыча яшәү рөхсәте нигезендә 4881 чит ил гражданы яшәгән.

Хисап чорында чит ил гражданнарына 2795 вакытлыча яшәү рөхсәте, 5238 яшәүгә рөхсәт, 5435 эшләүгә рөхсәт, шулай ук 61438 патент рәсмиләштерелгән.

2025 елда чит ил гражданнарына Россия Федерациясенә керү өчен 10105 чакыру рәсмиләштерелгән.

1926 чит ил гражданы Россия Федерациясе гражданлыгын алган.

Вәкаләтле вәкил безнең республикага килеп, гамәлдәге миграция законнары кысаларында Россия Федерациясе территориясендә үзләренең статусларын легальләштерүче чит ил гражданнары һәм гражданлыгы булмаган затларның хокукларын үтәү мәсьәләләренә аерым игътибар бирә.

Гражданлык алу һәм чит ил гражданнарының миграция хокукларын гамәлгә ашыру мәсьәләләрендә гражданнарның хокукларын тәэмин итүдә безнең катнашу – мөрәҗәгатьләрне карау һәм хокукларны торгызу, хокукый агарту үткәрү барлык төп юнәлешләр буенча хокук яклау эшчәнлеге кысаларында, халыкара хезмәттәшлек барышында һәм закон белән тәкъдим ителгән инструментларны кулланып башкарылды.

Безнең эшнең мөһим аспекты булып барлыкка килә торган проблемаларга системалы анализ ясау һәм чит ил гражданнарының һәм гражданлыгы булмаган затларның хокукларын саклауга йогынты ясый торган тенденцияләрне ачыклау тора. Бу миграция сәясәтендә һәм законнардагы үзгәрешләргә үз вакытында җавап бирергә, шулай ук норматив-хокукый базаны камилләштерү буенча рекомендацияләр тәкъдим итәргә мөмкинлек бирә.

Вәкаләтле вәкил халыклар һәм диннәр арасындагы татулыкны ныгытуга, шулай ук чит ил гражданнарын нәтиҗәле интеграцияләүгә юнәлдерелгән төбәк сәясәтен формалаштыруда һәм гамәлгә ашыруда актив катнаша.

Шулай итеп, Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Рәисе каршындагы Милләтара һәм конфессияара мөнәсәбәтләр буенча совет составына керә. 2025 елның 11 декабрендә әлеге совет утырышы узды, анда Татарстан Республикасында 2025 елга кадәр Россия Федерациясенең дәүләт илкүләм сәясәте стратегиясен гамәлгә ашыру нәтиҗәләре ясалды, шулай ук 2036 елга кадәр чорга Россия Федерациясенең яңа Дәүләт илкүләм сәясәте стратегиясен гамәлгә ашыруның өстенлекле юнәлешләре һәм бурычлары каралды.

Моннан тыш, Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасында чит ил гражданнарын социаль һәм мәдәни яраклаштыру буенча ведомствоара эш төркеме әгъзасы булып тора, аның төп бурычлары республика башкарма хакимият органнары, җирле үзидарә органнары, җәмәгать дини берләшмәләре, фәнни һәм башка оешмаларның чит ил гражданнарын социаль һәм мәдәни яраклаштыру мәсьәләләре буенча эшчәнлеген координацияләүдән гыйбарәт.

Хисап елында Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре Татарстан Республикасында халыкның яшәү, хезмәт дәрәҗәсен күтәрү, чит ил эшчеләрен җәлеп итү һәм файдалану мәсьәләләре буенча ведомствоара комиссия утырышында

катнаштылар, анда 41 эш бирүчедән 3 меңнән артык эшче җәлеп итүгә гаризалар каралды.

Вәкаләтле вәкил һәм Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре квартал саен Татарстан халыклары дуслыгы йортында агымдагы Татарстан Республикасы территориясендә миграция мәсьәләләре тикшерү өче үткәрелгән «түгәрәк өстәл» утырышларында катнаштылар.

2025 ел дәвамында Вәкаләтле вәкил һәм Вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре, Вәкаләтле вәкилнең җәмәгатьчелек ярдәмчеләре тарафыннан Россия Федерациясе гражданлыгын алу, чит ил гражданнарының керү һәм чыгу чикләүләре, Россия Федерациясе территориясендә легализация, вакытлыча яшәүгә рөхсәт һәм яшәүгә рөхсәт алу һәм башка мәсьәләләр буенча гражданнарга хокукый консультация бирделәр.

Чит ил гражданнарының һәм гражданлыгы булмаган затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклау буенча нәтиҗәле эшне Вәкаләтле вәкилнең җәмәгатьчелек ярдәмчесе Г.Г.Балафендиева башкара, бозылган хокукларны торгызу, хокукый аңлату һәм консультацияләр үткәрү юлы белән, гамәлдәге законнар тәкъдим иткән инструментларны тулысынча кулланып, компетентлы дәүләт һәм суд органнарына мөрәҗәгатьләр әзерли.

2025 елда Вәкаләтле вәкил Аппаратына чит ил гражданнары, гражданлыгы булмаган затлар һәм аларның туганнарыннан 40тан артык язма мөрәҗәгать һәм телефон шалтыратулары килде. Россия Федерациясе территориясендә легализацияләү, вакытлы сыену бирү һәм документлар рәсмиләштерү мәсьәләләре буенча мөрәҗәгатьләр традицион характерда булды. Моннан тыш, илдән чыгару карарларына шикаятьләр дә килде.

Без актив аңлату эшләре алып бардык, Россия Федерациясе гражданлыгын алу һәм (яки) документларны торгызу өчен кирәкле гаризалар, документларны рәсмиләштерү һәм тапшыру буенча гариза бирүчеләрнең гамәлләрен координацияләдек.

Гражданнарның килеп чыккан проблемалы мәсьәләләре безнең тарафтан ТР буенча Эчке эшләр министрлыгы һәм республика территориясендә урнашкан консуллык учреждениеләре белән турыдан-туры хезмәттәшлек итеп хәл ителде.

Мисал өчен, 2025 елның декабрендә «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасы аша Яр Чаллы шәһәрендә яшәүче Б. дан Россия гражданлыгы алу мәсьәләсе буенча хәбәр килде. Аның ире, Россия Федерациясе гражданы, 2025 елның 17 сентябрендә хәрби хезмәткә килешү төзегән, 2025 елның 17 октябрендә хәбәрсез югалган дип игълан ителгән. Россия гражданлыгы булмау сәбәпле, гариза бирүче балаларга тиешле түләүләрне рәсмиләштерә алмаган. Бу хәлдә Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгының Миграция мәсьәләләре идарәсе башлыгына кирәкле документларны рәсмиләштерүдә ярдәм күрсәтү үтенече белән мөрәҗәгать итте. Безнең мөрәҗәгатькә җавап итеп, 2025 елның 16 декабрендә Б.ның Россия гражданлыгына кабул итү турында гаризасы карауга алынуы хәбәр ителде.

Моннан тыш, 2024 елдан махсус хәрби операциядә катнашкан Төрекмәнстан гражданы Д.га ярдәм күрсәтелде. Без Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгының Миграция мәсьәләләре идарәсенә мөрәҗәгать иткәннән соң, 2025 елның 20 декабрендә мөрәҗәгать итүче Россия гражданлыгына кабул итү өчен кирәкле документлар белән гариза бирергә чакырылды.

Шулай ук, безнең мөрәҗәгатьтән соң, Әфганстан гражданы М. вакытлы сыену урыны бирү өчен гариза бирергә чакырылды.

Аерым очракларда Вәкаләтле вәкил чит ил гражданнарына карата чыгарылган Россия Федерациясенә керүне тыю карарлары белән килешмәвен белдереп, нигезле каршы чыгышлар ясады.

Күрсәтелгән мисал буенча, Вәкаләтле вәкилгә Үзбәкстан Республикасы гражданы К., 05.03.2006 елда туган, үзенә карата 06.03.2024 елда чыгарылган Россия Федерациясенә керүне тыю карарын гамәлдән чыгару өчен ярдәм күрсәтүне сорап мөрәҗәгать иткән.

Мөрәҗәгатьнең эчтәлегеннән күренгәнчә, мөрәҗәгать итүченең гаиләсе 2004 елдан бирле Россия Федерациясе территориясендә яшәгән. Гариза бирүче К. Казан шәһәрендә туган һәм үскән, әбисенең йортында яшәгән, Казан шәһәрендәге «147 нче мәктәп»не тәмамлаган.

Казан шәһәренең Авиатөзелеш районы суды хөкемдары карары белән 2024 елның 1 февралендә гариза бирүче К.ның әнисе Россия Федерациясе Административ хокук бозулар кодексының 18.8 нче маддәсе 1.1 өлеше буенча административ җаваплылыкка тартылган, аңа 2500 сум күләмендә административ штраф һәм балигъ булмаган балалар белән бергә, шул исәптән гариза бирүче К. белән, Россия Федерациясеннән контрольдә тотылган мөстәкыйль чыгу рәвешендә административ чыгару җәзасы билгеләнгән.

2025 елның 21 февралендә гариза бирүче К.ның әнисе РФ Административ хокук бозулар кодексының 20.25 нче маддәсе 3 өлеше буенча административ җаваплылыкка тартылган.

Мөрәҗәгать итүче балигъ булу көнендә әлеге гаиләне Россия Федерациясеннән чыгарып җибәргәннәр. Үзбәкстан Республикасында гариза бирүченең гаиләсенең туганнары юк, аларга яшәргә урын юк, башта аларга аэропортта яшәргә туры килгән.

Чит ил паспорты рәсмиләштерү һәм өйгә кайту максатыннан, гариза бирүче әнисе ягыннан Үзбәкстан гражданлыгын кабул итте. Казахстан һәм Россия Федерациясе чигендә гариза бирүчегә Россиягә керү тыелуы турында хәбәр ителгән.

Мөрәҗәгатьнең шартларын, шулай ук тапшырылган документларны игътибар белән өйрәнгәннән соң, Вәкаләтле вәкил кабул ителгән карар белән килешмәвен белдерде һәм административ куып чыгару турындагы карарның Россия Федерациясеннән бары тик мөрәҗәгать итүченең әнисенә карата, балигъ булмаган балалары белән берлектә, чыгарылуына игътибарны юнәлтте. Мөрәҗәгать итүченең үзенә карата мондый карар кабул ителмәгән. Шулай ук без билгеләп үткәнчә, балигъ булмаган яшькә бәйле рәвештә, мөрәҗәгать итүче аның әнисе җибәргән миграция законнарын бозу турында хәбәрдар була алмый, шулай ук федераль закон нигезләмәләре нигезендә үзенең хокукый статусын җайга салу өчен компетентлы органнарга мөстәкыйль мөрәҗәгать итү мөмкинлегенә ия булмый.

Вәкаләтле вәкил тарафыннан Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгының Миграция мәсьәләләре идарәсе башлыгына гариза бирүче К.га карата 2024 елның 6 мартында чыгарылган Россия Федерациясенә керүне тыю карарын гамәлдән чыгару мәсьәләсен карау тәкъдиме белән хат җибәрелде. Вәкаләтле вәкилнең позициясе исәпкә алынды һәм безнең мөрәҗәгатьне карау нәтиҗәсендә К.га карата кабул ителгән карар гамәлдән чыгарылды.

Мигрантлар балаларын укытуны оештыру мәсьәләләре

Үткән уку елында мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында 886, гомуми белем бирү оешмаларында 3290 мигрант баласы укыды. Алар республикадагы 45 муниципаль берәмлектә яшиләр. Иң күпләре Яшел Үзән, Питрәч, Әлмәт, Түбән Кама муниципаль районнарында, Казан һәм Яр Чаллы шәһәрләрендә.

Мигрант балаларның төп өлеше Таҗикстан, Үзбәкстан, Кыргызстан, Әзербәйҗан һәм Әрмәнстан гражданнары.

2025 елның 1 апрелендә «Россия Федерациясендә мәгариф турында» Федераль законның 67 һәм 78 статьяларына үзгәрешләр кертү хакында» 544-ФЗ номерлы Федераль закон (алга таба - 544-ФЗ номерлы Закон) көченә керде, ул Россия Федерациясе территориясендә законлы рәвештә булган чит ил гражданнарын башлангыч гомуми, төп гомуми һәм урта гомуми белем бирү программалары буенча укытуга кабул итү әлеге программаларны үзләштерү өчен җитәрлек дәрәҗәдә рус телен белү буенча тестны (алга таба - тест) уңышлы үтү шарты белән генә башкарыла, дип билгели.

544-ФЗ номерлы Закон нормаларын гамәлгә ашыру максатыннан Россия Мәгариф министрлыгы тарафыннан «Дәүләт яисә муниципаль гомуми белем бирү оешмасында башлангыч гомуми, төп гомуми һәм урта гомуми белем бирүнең уку-укыту программаларын үзләштерү өчен җитәрлек дәрәҗәдә рус телен белүенә тест үткәрү тәртибен, чит ил гражданнарын һәм гражданлыгы булмаган затларны раслау турында» 2025 елның 4 мартындагы 170 номерлы һәм «Россия Федерациясе Мәгариф министрлыгының 2020 елның 2 сентябрендәге 458 номерлы боерыгы белән расланган «Башлангыч гомуми, төп гомуми һәм урта гомуми белем бирү программалары буенча белем алуга кабул итү тәртибенә үзгәрешләр кертү турында» 2025 елның 5 мартындагы 171 номерлы боерыклар кабул ителде. Шулай ук Рособрнадзорның «Чит ил гражданнары һәм гражданлыгы булмаган затлар тарафыннан башлангыч гомуми, төп гомуми һәм урта гомуми белем бирү уку-укыту программаларын үзләштерү өчен җитәрлек дәрәҗәдә тест узуын раслый торган балларның минималь күләмен билгеләү турында» 2025 елның 5 мартындагы 510 номерлы боерыгы басылып чыкты.

Министрлык тарафыннан чит ил гражданнары һәм гражданлыгы булмаган затлар өчен башлангыч гомуми, төп гомуми һәм урта гомуми белем бирү программаларын үзләштерү өчен җитәрлек дәрәҗәдә рус телен белү буенча тест үткәрү өчен 77 муниципаль гомуми белем бирү оешмасы билгеләнде.

Татарстан Республикасында тест үткәрүнең бердәм көне итеп һәр айның соңгы чәршәмбесе билгеләнде.

2025 елның апреленнән ноябренә кадәр мәктәпкә кабул итү өчен барлыгы 897 гариза бирелгән, шулардан 675 бала тестны уңышлы узган.

Кирәкле баллар җыймаган балаларга Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгының (04.06.2025 елдагы под-977/25 номерлы һәм 14.08.2025 елдагы под-1310/25 номерлы) боерыгы белән расланган мәктәпләрдә рус теле курслары үтү тәкъдим ителә. Оешмаларның гомуми саны – 54.

Шулай ук, балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау комиссиясе белән берлектә, белем бирү оешмалары базасында консультацияләр оештырылган, шулай ук «Татарстан Республикасы территориясендә яшәүче халыклар ассамблеясе» базасында чит ил гражданнары балаларының тел һәм социомәдәни адаптациясе буенча курслар һәм чаралар оештырылган.

Чит ил гражданнары балалары өчен махсус рус теле буенча тизләтелгән программалар эшләнгән. Һәр балага Мәгариф министрлыгы һәм район мәгариф бүлекләре дәрәҗәсендә шәхси контроль оештырылган.

Казанда мондый курслар Вахитов районының 41 нче урта гомуми белем бирү мәктәбендә оештырылган. Әлеге мәктәпнең Казан шәһәренең Күпмилләтле якшәмбе мәктәбе белән хезмәттәшлеге оештырылган.

Чит ил гражданнарын һәм гражданлыгы булмаган затларны вакытлыча тоту үзәгендә чит ил гражданнарын һәм гражданлыгы булмаган затларны тотуның актуаль мәсьәләләре

Эчке эшләр министрлыгының Яр Чаллы шәһәре буенча идарәсенең Чит ил гражданнарын һәм гражданлыгы булмаган затларны вакытлыча тоту үзәгендә (Чит ил гражданнарын тоту үзәге) тоту шартларын даими мониторинглау - Вәкаләтле вәкил эшенең аерылгысыз өлеше. Учреждениегә чыгу кысаларында гражданнарны кабул итү уздырыла, бу проблемаларны ачыкларга һәм булган фикерләрне исәпкә алырга мөмкинлек бирә.

Үткән елда Чит ил гражданнарын тоту үзәгендә 1 619 чит ил гражданы һәм гражданлыгы булмаган затлар тотылды, уртача көнлек тулылык 175 кеше тәшкил итте.

2025 елның 11 аенда Чит ил гражданнарын тоту үзәгенә 1 401 чит ил гражданы урнаштырылды, шулардан административ чыгару каралганнары – 1 336, депортацияләнгән – 65. Югарыда күрсәтелгән чорда Чит ил гражданнарын тоту үзәгеннән 1373 чит ил гражданы китте.

Хокук яклау практикасы күрсәткәнчә, чит ил гражданнары һәм гражданлыгы булмаган затлар очраша торган актуаль мәсьәләләрнең берсе – аларның Чит ил гражданнарын тоту үзәгендә озак вакыт булуының законлылыгы һәм нигезлелеге.

РФ АХБК 27.19.1 нче маддәсе 1 өлешендә административ чыгару каралган затларны махсус учреждениеләрдә тоту вакыты – 90 тәүлек итеп билгеләнгән.

Шуның белән бергә, хәзерге вакытта законнар белән вәкаләтле органның тотуны озайту турында үтенечнамәләр белән мөрәҗәгатьләренең саны билгеләнмәгән. Бу тоту вакыты берничә тапкыр озайтылырга мөмкин дигәнне аңлата һәм чит ил кешеләре өчен билгесезлек тудыра.

Карарның үтәлүен тәэмин итү чарасы буларак ирекне чикләү шартларында законда билгеләнгән максималь срок карар үз көченә кергән көннән алып ике ел тәшкил итә - бу РФ АХбКның 31.9 нчы маддәсендә билгеләнгән дәвамлылык вакыты, аннан соң «әгәр бу карар үтәлмәгән булса, административ җәза билгеләү турындагы карар үтәлергә тиеш түгел».

Әлеге срок артык озак булып тора, шуңа күрә өстәмә, санкцияләнмәгән һәм законда каралмаган җәза төренә әверелә, безнең фикеребезчә, рәхимсезлек дәрәҗәсе буенча күп кенә җинаять эшләре өчен җәзаны уздыра.

Шулай ук, кеше, максималь ике еллык вакытны узгач, азат ителергә мөмкин, ә аннары, билгеле шартларда, яңадан Чит ил гражданнарын тоту үзәгенә урнаштырылырга мөмкин.

Бу мәсьәләдә ачык чикләр булмау билгесезлек тудыра һәм мондый учреждениеләрдә озак вакыт тотуның законлылыгы турында сораулар уята.

Шуңа бәйле рәвештә, Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең бөтенроссия Координация советының мәҗбүри тоту урыннарында гражданнарның хокукларын яклау мәсьәләләренә багышланган утырышы кысаларында Вәкаләтле

вәкил чит ил гражданын яисә гражданлыгы булмаган затны махсус учреждениедә тотуның иң чик срогын бер елдан артмаган вакытка билгеләп, РФ АХбКына үзгәрешләр кертергә тәкъдим итте.

Гражданнар мөрәҗәгатьләренә анализ чит ил гражданнарының һәм гражданлыгы булмаган затларны озак тотуны тәэмин итә торган сәбәпләрнең киң спектрын ача. Тотуны озайтуның яисә тоту срокларын бозуның һәр очрагы кеше хокукларын бозудан качу өчен игътибарлы анализ һәм оператив җавап бирүне таләп итә.

Агымдагы елда Чит ил гражданнарын тоту үзәгендә булганда без чит ил гражданы Э.ның «инфильтратив туберкулез» диагнозы белән изоляцияләнгән бүлмәдә булуына игътибар иттек. Әлеге вакытка ул инде 4 айдан артык учреждениедә булган. Илдән мәҗбүри чыгару, авиатранспорт белән җибәрү тирә-юньдәгеләрнең сәламәтлегенә куркыныч тудыра. Күрсәтелгәннәрне исәпкә алып, суд приставлары хезмәтенең территориаль органы мөрәҗәгать итүчене РФ чикләреннән куып чыгару бурычын үз вакытында үти алмаган, чөнки транспортлау барышында аны озата барган Федераль суд приставлары хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча Баш идарәсе хезмәткәрләре һәм башка гражданнар авыру йоктыру куркынычына дучар була.

Федераль суд приставлары хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча Баш идарәсе мәгълүматы буенча, чит ил гражданы Э. 2025 елның 10 июлендә генә Россия Федерациясе чикләреннән чыгарылган.

Кызганычка каршы, гамәлдәге законнарда инфекцион авырулар белән авыручы чит ил гражданнарын чыгару тәртибе билгеләнмәгән.

Бу мәсьәләгә шулай ук Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең бөтенроссия Координация советының мәҗбүри тоту урыннарында гражданнарның хокукларын яклау мәсьәләләренә багышланган утырышында игътибар бирелде.

Депортация һәм административ куып чыгару турындагы карарларның үз вакытында үтәлмәве еш кына консуллыклардан мигрантлар гражданлыгына кагылышлы мәгълүматны озак көтү белән бәйле. Кайбер очракларда кешенең билгеле бер илгә каравын раслау белән кыенлыклар туа, бу шулай ук процессны кыенлаштыра.

Гражданлыгы булмаган затларны депортацияләү мәсьәләсе аеруча кискен тора. Мондый кешеләрне кабул итәргә әзер дәүләт булмау халыкны куып чыгару турындагы карарларны үтәүне мөмкин түгел диярлек итә.

Бу проблема иректән мәхрүм ителү урыннарыннан азат ителгән гражданнар өчен аеруча актуаль. Вәкаләтле орган элек хөкем ителгәннәр гражданлыгы булмаган затларның Россия территориясендә булуларын теләмәве турында карар чыгара, суд карары нигезендә алар Чит ил гражданнарын тоту үзәгенә урнаштырыла һәм теге яки бу дәүләткә карауларын билгеләү мөмкин булмаганга күрә куып чыгару турындагы суд карарын кыска вакыт эчендә үтәү мөмкин түгел.

Шуңа бәйле рәвештә, Вәкаләтле вәкил җинаять-үтәтү системасы учреждениеләренә ТР буенча Эчке эшләр министрлыгы белән берлектә документлары булмаган хөкем ителгәннәр белән, аларның төзәтү учреждениесендә булу чорында, эшне көчәйтергә һәм кешенең хокукый статусын һәм граждан мәнфәгатьләрен билгеләүгә барлык мөмкин булган чараларны күрергә киңәш итә. Гражданлыкны билгеләү эше административ куып чыгару яки депортацияләү турында карар кабул ителгәнче башкарылырга тиеш.

Вәкаләтле вәкил чит ил гражданнары һәм гражданлыгы булмаган затларның хокукларын яклау механизмнарын камилләштерүгә юнәлдерелгән законнарны һәм хокук куллану практикасын анализлау эшен дәвам итәчәк.

Кеше һәм граждан хокуклары һәм ирекләре турындагы законнарны камилләштерү

Вәкаләтле вәкил эшчәнлегенең бер юнәлеше булып, кеше һәм граждан хокукларын һәм ирекләрен тәэмин итү һәм яклау өлкәсендә законнарны камилләштерүгә ярдәм итү тора.

Вәкаләтле вәкилнең закон чыгару эшчәнлеге гражданнар мөрәҗәгатьләрен караганда, суд практикасын һәм үз инициативасы белән дә, прокуратура органнары һәм башка дәүләт органнары белән үзара хезмәттәшлектә дә уздырыла торган тикшерүләр нәтиҗәләрен өйрәнгәндә ачыклана торган системалы проблемаларны анализлауга нигезләнә. Мондый комплексны якын килү законнарны камилләштерү буенча нигезле тәкъдимнәр формалаштырырга мөмкинлек бирә.

Законнарны камилләштерү процессына йогынты ясау максатында Вәкаләтле вәкил закон чыгару процессында катнашуның төрле ысулларын куллана, шул исәптән кеше хокукларына һәм ирекләренә кагылышлы законнар һәм башка норматив хокукый актлар проектларына бәяләмәләр әзерләү, Вәкаләтле вәкил компетенциясенә караган мәсьәләләр буенча закон чыгару инициативаларын кертү; Татарстан Республикасы Дәүләт Советы комитетлары һәм сессияләре эшендә катнашу; парламент тыңлауларында, түгәрәк өстәлләрдә һәм закон чыгару характерындагы башка чараларда докладлар һәм аналитик материаллар тәкъдим итү.

Аерым алганда, 2025 елда Вәкаләтле вәкил һәм аның Аппараты хезмәткәрләре, законлылык һәм хокук тәртибе комитетының норматив җайга салу өлкәсендәге 69 мәсьәләне караган 16 утырышында, социаль сәясәт комитетының 17 утырышында катнаштылар, аларда гражданнарның социаль хокукларына бәйле 45 мәсьәлә каралды, мәгариф, мәдәният, фән һәм милли мәсьәләләр комитетының хокукый хокукларны камилләштерүгә юнәлдерелгән 10 утырышында катнаштылар. Шулай ук экология, табигатьтән файдалану, агросәнәгать һәм азык-төлек сәясәте комитетының 7 утырышында.

Законнарны камилләштерү буенча Вәкаләтле вәкил эшчәнлегендә Татарстан Республикасы Конституция советы белән үзара хезмәттәшлек аерым урын алып тора.

2025 елда Вәкаләтле вәкил тарафыннан 2009 елның 12 февралендә дөнья күргән Татарстан Республикасы Законының 6 нчы маддәсе 1 өлешенең 3 пункты нигезләмәләренең конституциячеллеген тикшерү турында гражданнар мөрәҗәгатьләре буенча ике бәяләмә әзерләнде. Болар «Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты, җирле үзидарәнең сайланып куела торган органы әгъзасы, Татарстан Республикасында җирле үзидарәнең сайланып куела торган вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 15-ТРЗ номерлы һәм «Татарстан Республикасында җиңел таксиларда пассажирлар йөртүне һәм багаж ташуны оештыру турында» 2023 елның 21 июлендә дөнья күргән 71-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 6 нчы маддәсе 1 өлешенә кагыла.

Законнарны камилләштерү өлкәсендә Вәкаләтле вәкил эшчәнлеге нәтиҗәлелегенең ачык мисалы булып, 2024 елга еллык докладта, 2025 елгы Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында бәян ителгән тәкъдимнәрне гамәлгә ашыру тора.

2024 елда Вәкаләтле вәкил опекуннарга һәм попечительләргә түләү күләмен арттыру, шулай ук аны инфляция дәрәҗәсен исәпкә алып ел саен индексацияләү механизмын булдыру зарурлыгын билгеләп үтте. Әлеге инициативаны гамәлгә ашыру

максатларында Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министры адресына хат җибәрде. Алынган җавапка караганда, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы әлеге тәкъдимне хуплаган һәм Татарстан Республикасы Хөкүмәтенә тиешле хат җибәргән.

Башкарылган эш нәтиҗәләре буенча «Татарстан Республикасы Гаилә кодексының 141.1 нче маддәсенә үзгәрешләр кертү турында» 2025 елның 11 ноябрендә дөнья күргән 75-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән үз вазыйфаларын түләүле нигездә башкаручы опекуннарга яисә попечительләргә тиешле түләү күләме арттырылды, шулай ук педагогик һәм (яки) медицина белеме булган опекуннарга яисә попечительләргә өстәмә түләү тәртибе үзгәртелде.

Махсус хәрби операция шартларында әлеге өлкәдә хокук мөнәсәбәтләрен җайга сала торган норматив базаны камилләштерү эше аеруча актуаль булды. Вәкаләтле вәкилгә гражданнардан кергән мөрәҗәгатьләргә анализ, законнар белән җайга салуны таләп итә торган проблемалы мәсьәләләрне ачыклады.

Вәкаләтле вәкил адресына ирен сугышчан хәрәкәтләр ветераны һәм махсус хәрби операциядә катнашучы итеп тану мәсьәләсе буенча гражданка Г.мөрәҗәгать итте.

Мөрәҗәгатьтән күренгәнчә, мөрәҗәгать авторының ире махсус хәрби операция барышында бурычларны үтәүне турыдан-туры тәэмин итә торган предприятиедә хезмәт эшчәнлеген башкарган, һәм ул командировкага җибәрелгән гаскәр часте полигоны территориясенә дошман һөҗүме вакытында батырларча һәлак булган.

Һәлак булучының махсус хәрби операция бурычларын үтәүне тәэмин итүгә һәм аның Ватанга фидакарь хезмәт итүенә зур өлеш кертүенә карамастан, һәлак булучының гаиләсе, гамәлдәге законнардагы җитешсезлекләр аркасында, дәүләт ярдәме чараларына хокук бирә торган тиешле статус алуда кыенлыклар белән очрашты.

Билгеләнгән мәсьәләләрнең әһәмиятен исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил Россия Федерациясе Федераль Собраниесе Дәүләт Думасы Рәисе адресына Россия Федерациясе субъектлары территорияләрендә махсус хәрби операция бурычларын үтәүне тәэмин итүгә турыдан-туры бәйле хезмәт бурычларын үтәгәндә һәлак булган яисә яраланган гражданнарга социаль ярдәм чараларын билгеләү өлешендә закон чыгару инициативасы кертү мөмкинлеген карау үтенече белән мөрәҗәгать итте.

Югарыда күрсәтелгән хокукый инициатива федераль дәрәҗәдә алга таба үсеш алды, бу Россия Федерациясе Президентының 2025 елның 31 октябрендә дөнья күргән 794 номерлы Указында чагылыш тапты, аның нигезендә Россия Федерациясенең аерым субъектлары территориясендә вазыйфаи бурычларын үтәгәндә атулар, криминоген характердагы шартлаулар һәм (яисә) җимерелүләр нәтиҗәсендә һәлак булган яисә гарипләнгән (яраланган, җәрәхәтләнгән, контузияләнгән) затларга, шулай ук аларның гаилә әгъзаларына, өстәмә социаль ярдәм чаралары билгеләнде.

Әлеге тематика уңаеннан законнарны камилләштерү буенча Вәкаләтле вәкил тарафыннан «Махсус хәрби операциядә катнашучыларның һәм хәрби хәрәкәтләр ветераннарының хокукларын яклау» темасына Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Бөтенроссия Координация советы барышында кайбер тәкъдимнәр яңгырады.

Гражданнар мөрәҗәгатьләренә үткәрелгән мониторинг нигезендә Вәкаләтле вәкил тарафыннан Россия Федерациясе Кораллы көчләренә йөкләнгән бурычларны үтәүгә булышлык итүче оешмалар составында махсус хәрби операциядә катнашканда

яралану нәтиҗәсендә инвалидлык алган затларга айлык акчалата компенсацияләр бирүнең закон чыгару механизмы булмау проблемасы ачыкланды.

Аерым алганда, «Хәрби хезмәткәрләрне акчалата тәэмин итү һәм аларга аерым түләүләр бирү турында» 306-ФЗ номерлы Федераль законның 3 нче маддәсе 13 өлеше нигезендә имгәнеп инвалидлык алган хәрби хезмәткәрләргә компенсация бирү каралган. Әмма Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2012 елның 22 февралендәге 142 номерлы карары белән расланган айлык акчалата компенсация түләү кагыйдәләре (алга таба - кагыйдәләр) нигезендә, әлеге түләү махсус хәрби операция барышында Россия Федерациясе Кораллы көчләренә йөкләнгән бурычларны үтәүгә ярдәм итүче оешмалар составында махсус хәрби операциядә катнашкан затларга, махсус хәрби операция барышында Россия Федерациясе Кораллы көчләренә йөкләнгән бурычларны үтәүгә ярдәм итүче оешмалар белән контрактны (башка хокук мөнәсәбәтләрен) үтәүгә бәйле рәвештә, аларның инвалидлык сәбәбе итеп гарипләнү (яралану, җәрәхәтләнү, контузия), авыруы күрсәтелүгә карамастан, кагылмый.

Ачыкланган хокукый бушлыкны бетерү максатларында, Вәкаләтле вәкилгә Россия Федерациясе Кораллы Көчләренә ярдәм итүче оешмалар составында махсус хәрби операция бурычларын үтәүдә катнашкан һәм яралары нәтиҗәсендә инвалидлык алган затларны социаль ярдәм чараларын алучылар исемлегенә кертү өлешендә кагыйдәләргә үзгәрешләр кертергә тәкъдим ителде.

Сугышчан хәрәкәтләр ветераннарының торак-коммуналь хезмәтләр өчен түләү чыгымнарын компенсацияләү мәсьәләләре буенча Вәкаләтле вәкил адресына системалы мөрәҗәгатьләрен исәпкә алып, әлеге проблема шулай ук Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Бөтенроссия Координация советы кысаларында фикер алышуга чыгарылды. Әлеге инициатива гражданнарның шундый ук мөрәҗәгатьләрен билгеләп үтүче һәм әлеге мәсьәләне федераль дәрәҗәдә хәл итәргә кирәклеген раслаучы башка төбәкләрдәге коллегалары тарафыннан киң хуплау тапты.

2025 елда Вәкаләтле вәкил тарафыннан чит ил гражданнарын һәм гражданлыгы булмаган затларны административ куып чыгару рәвешендәге җәзаны үтәү өлкәсендәге законнарны анализлау буенча системалы эш башкарылды.

Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Бөтенроссия Координация советында «Чит ил гражданнарын вакытлыча тоту үзәкләрендә чит ил гражданнары хокукларын үтәүнең актуаль мәсьәләләре» темасына, Вәкаләтле вәкил тарафыннан әлеге өлкәдә законнарны камилләштерү буенча тәкъдимнәр кертелде.

Шулай итеп, Вәкаләтле вәкил билгеләп үткәнчә, чит ил гражданнары һәм гражданлыгы булмаган затлар очраша торган актуаль мәсьәләләрнең берсе – аларның чит ил гражданнарын вакытлыча тоту үзәкләрендә озак вакыт булу законлылыгы һәм нигезлелеге.

Административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе кодексының 27.19.1 маддәсенең 1 өлеше нигезендә административ тотуның башлангыч срогы 90 тәүлек эчендә билгеләнгән. Әмма законнарда әлеге срокны озайту санын чикләү каралмаган, бу исә, административ йогынты чарасы үзенең кырыслыгы буенча җинаятьләрнең аерым категорияләре өчен каралган җәзалардан артыграк булырга мөмкин булган хокукый коллизия тудырып, карарны үтәүнең максималь чорын ике ел вакыт белән генә чикли.

Үткәрелгән анализ нигезендә Вәкаләтле вәкилгә административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе Кодексына үзгәрешләр кертергә тәкъдим ителде, чит ил гражданын яисә гражданлыгы булмаган затны махсус учреждениедә тотуның иң чик срогын бер елдан да артык түгел, дип билгеләргә, бу хокук бозуларны булдырмаска һәм илдән чыгаруны көтүче затларга карата гуманлырак мөнәсәбәтне тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.

Шулай ук хокукый җайга салуның ачыкланган җитешсезлекләренә бәйле рәвештә Вәкаләтле вәкил тарафыннан федераль законнарга йогышлы авырулардан интегүче чит ил кешеләренә һәм гражданлыгы булмаган затларга карата Россия Федерациясеннән административ куып чыгару турындагы карарны үтәүнең махсус процедурасын күздә тоткан нигезләмәләр кертү зарурлыгы билгеләп үтелде;

Моннан тыш, чит ил затларының гражданлыгын билгеләүнең нәтиҗәлелеген арттыру максатларында, Вәкаләтле вәкил Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилгә дустанә илләр белән халыкара килешүләргә кешенең хокукый статусы һәм гражданлыгы турында мәгълүмат бирү срокларын билгели торган нигезләмәләр кертү инициативасы белән мөрәҗәгать итте.

Социаль өлкәдә норматив базаны камилләштерү мәсьәләләре шулай ук 2025 елда Вәкаләтле вәкил игътибарыннан читтә калмады. Аерым алганда, гражданнарны дарулар белән тәэмин итү, шул исәптән авыр хроник авырулардан интегүче затлар өчен яшәү өчен кирәкле дару препаратларыннан файдалану темасы аның эшчәнлегенең әһәмиятле юнәлеше булды. Гражданнардан кергән мөрәҗәгатьләрне анализлау нигезендә Вәкаләтле вәкил тарафыннан Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгына, «Дуодопа» һәм «Тиаприд» препаратларын медицинада куллану өчен, яшәү өчен кирәкле һәм иң мөһим дару препаратлары исемлегенә кертү мәсьәләсен Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының дару препаратлары исемлеген төзү комиссиясенә чыгару мөмкинлеген карау турында тәкъдим белән мөрәҗәгать җибәрелде. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2019 елның 12 октябрендәге 2406-р номерлы күрсәтмәсе белән хәзерге вакытта әлеге тәкъдим карала.

Гражданнар мөрәҗәгатьләрен анализлау барышында Вәкаләтле вәкил законнар белән җайга салуны камилләштерүне таләп итә торган хокук мөнәсәбәтләренең төрле категорияләрен ачыклый. Гражданнар очраша торган тормыш хәлләре закон чыгаручының оператив катнашуы һәм өстәмә хокукый гарантияләр билгеләү зарурлыгын күрсәтә торган гражданлык-хокукый мөнәсәбәтләр өлкәсе аерым игътибарга лаек.

Аерым алганда, соңгы ике елда Россиядә сатучының килешү төзегәндә алдау йогынтысында булуы турындагы гаризалар нигезендә күчемсез милекне сату-алу килешүләрен дәгъвалау буенча суд тикшерүләре санының шактый артуы билгеләп үтелә. Әлеге категориядәге эшләр буенча гамәлдә булган суд практикасы намуслы сатып алучылар мәнфәгатьләренең җитәрлек дәрәҗәдә якланмавы һәм күчемсез милекнең гражданлык әйләнешен яклауны тәэмин итүнең хокукый механизмнарын камилләштерү зарурлыгы турында сөйли.

Бәян ителгәннәрне исәпкә алып, Вәкаләтле вәкил Россия Федерациясе Дәүләт Думасы Рәисе һәм Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил адресына күчемсез мөлкәт буенча алыш-бирешләр башкаруның иминлеген тәэмин итүгә юнәлдерелгән өстәмә хокукый механизмнар комплексын беркетү өлешендә

закон чыгару инициативасын кертү мөмкинлеген карау үтенече белән мөрәҗәгать итте.

Шулай итеп, күчемсез милекне сату-алу шартнамәләре буенча исәп-хисапларны бары тик акчасыз башкару, транзакцияләр үткәрүнең махсус режимын кулланып, мәҗбүри рәвештә гамәлгә ашыру тәкъдим ителде, ул закон тарафыннан билгеләнгән чорга эскроу-счетларда акчаны резервлауны, мөлкәт сатучыга карата хокуксыз гамәлләр ихтималы билгеләрен ачыклау өчен җитәрлек вакыт тәэмин итүне, бәхәсле вәзгыять законда билгеләнгән тәртиптә хәл ителгәнче тиешле килешүләр башкаруны оператив туктатып торуның хокукый мөмкинлеген булдыруны күздә тота.

Сатыла торган объект, шартнамә төзегән якларның берсе өчен бердәнбер торак булган аеруча әһәмиятле очракларда күчемсез милек килешүләренең мәҗбүри нотариаль таныклыгы һәм титуллы иминиятләштерүне кертү өстәмә яклау чаралары булачак.

Безнең хатны карап, Россия Федерациясе Федераль Собраниесе Дәүләт думасының Дәүләт корылышы һәм законнар комитеты югарыда күрсәтелгән тәкъдимнәрнең исәпкә алынуын һәм хәзерге вакытта комитет тарафыннан күчемсез милек базарында куркынычсызлыкны һәм үтә күренмәлелекне арттыруга юнәлдерелгән закон чыгару инициативалары эшләнүен билгеләп үтте.

Әлеге инициативалар кеше һәм гражданның хокукларын һәм ирекләрен тәэмин итү өлкәсендә ачыклана торган хокукый бушлыкларны тутыру аспектында да, норматив хокукый җайга салуның сыйфатын арттыру өлешендә дә законнарны алга таба камилләштерү кирәклеген раслый. Вәкаләтле вәкил йөкләнгән вәкаләтләрне гамәлгә ашыру кысаларында норматив-хокукый базаны камилләштерүгә һәм гражданнар хокукларының законнар гарантияләрен ныгытуга юнәлдерелгән эшчәнлекне дәвам итәчәк.

Гражданнарның хокукый аңын үстерү һәм халыкның хәбәрдарлык дәрәҗәсен арттыру коралы буларак хокукый агартуның актив формалары

Россия Федерациясендә хокукый агарту системасы хокукый грамоталылык һәм законга хөрмәт формалаштыруга юнәлдерелгән күп дәрәҗәле механизм буларак эшли. Аның эше Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм «Гражданнарның хокукый грамоталылыгын һәм хокук аңын үстерү өлкәсендә дәүләт сәясәте нигезләре» – Россия Федерациясе Президенты тарафыннан 2011 елның 28 апрелендә расланган, халыкның хокукый культурасын формалаштыру буенча дәүләт эшчәнлегенең максатларын, принципларын һәм юнәлешләрен билгели торган төп стратегик документка нигезләнә. Мәсәлән, әлеге документта рәсми рәвештә хокукый нигилизмга законны хөрмәт итмәү яки аны санга сукмау буларак билгеләмә бирелгән. Хокукый агарту системасының төп максаты - җәмгыятьтә законга һәм судка карата төгәл хөрмәт формалаштыру, үз хокукларыңны законлы ысуллар белән яклау мөмкинлегенә ышану, үз бурычларыңны намуслы үтәү.

Федераль санлы (цифрлы) белем бирү платформалары милли мәгариф системасының өстәмә элементына әверелде. Әлеге ресурслар, яшәү төбәгенә карамастан, Россиянең һәр гражданы өчен белемнәрдән тигез файдалануны тәэмин итә.

“Минем мәктәп” ФГИС - мәктәп укучылары, укытучылар һәм ата-аналар өчен мәгариф системасының мәҗбүри элементына әверелгән бердәм федераль портал.

Платформада федераль дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә яңартылган «Җәмгыять белеме» һәм «Әйләнә-тирә дөнья» курслары буенча верификацияләнгән контент бар.

2. «ГосТех» Платформасы – Бу платформа базасында өлкәннәр һәм дәүләт хезмәткәрләре өчен төп белем бирү сервислары эшли, шулай ук гражданнарга «Дәүләт хезмәтләре» профиле аша компетенцияләрне автомат рәвештә раслап, хокукый грамоталылык буенча кыска укыту курслары узарга мөмкинлек бирә (мәсәлән, салым тотып калулары яки шәхси мәгълүматларны яклау мәсьәләләре буенча).

3. Мәгариф системасы " Сириус. Курслар " - предметларны, шул исәптән хокукны тирәнтен өйрәнү өчен федераль мәйданчык. Платформа илнең әйдәп баручы экспертлары тарафыннан эшләнгән юриспруденция буенча түләүсез курслар тәкъдим итә, бу иртә һөнәри ориентациягә һәм югары дәрәҗәдәге хокук аңы булган элита формалаштыруга ярдәм итә.

4. «Россия – мөмкинлекләр иле» платформасы ярыш һәм өйрәтү юлы аша хокукый агарту проектларын тормышка ашыра. Бөтенроссия олимпиадалары һәм бәйгеләре уздыра, аларның нәтиҗәләре югары уку йортларына кергәндә яки дәүләт хезмәтенә кабул иткәндә исәпкә алына.

5. “Белем. Дәүләт” (Россиянең “Белем” җәмгыяте) – халыкның киң катламнарын һәм түрәләрне дистанцион укыту өчен платформа. 2026 елда биредә хокук яклау системасының беренче затларыннан, шул исәптән Кеше хокуклары буенча федераль һәм төбәк вәкаләтле вәкилләрен дә кертеп, лекцияләр һәм вебинарлар китапханәсе урнашкан.

Әлеге платформалар белем бирү тирәлегенең бердәмлеген тәэмин итә, кеше хокуклары, законнардагы үзгәрешләр һәм социаль ярдәм чаралары турындагы мәгълүматның һәркемгә актуаль һәм тикшерелгән рәвештә барып җитүен гарантияли.

Хокукый агарту системасы бердәм мәгълүмати тирәлек булдыруга юнәлдерелгән, анда һәр граждан үз хокукларын һәм бурычларын аңлаткан оператив мәгълүмат ала ала. Шулай ук, мәсәлән, «Аңлатабыз.рф» порталы эшли, ул Россия Федерациясе Хөкүмәтенең төп верификацияләнгән мәгълүмат чыганагы булып тора, ул катлаулы юридик телне гражданнарга аңлаешлы форматка күчерә. Портал үз көченә керә торган үзгәрешләрне җентекләп тасвирлый, анда түләүләрне индексацияләү, мошенниклыктан яклау буенча актуаль мәгълүматлар бастырыла: Эчке эшләр министрлыгы белән берлектә ресурс киберҗинаятьләрнең яңа схемаларын оператив тикшерә, махсус хәрби операциядә катнашучылар өчен ташламалар турында бүлек, «Сорау-җавап» секторы ачылды: гражданнар борчыган темаларга турыдан-туры җаваплар ала. Портал төбәк пабликлары белән бәйләнештә эшли (шул исәптән Татарстанда), халыкның мәгълүмати сәясәте бердәмлеген һәм хокукый грамоталылыгын тәэмин итә.

Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил һәм төбәкләрнең вәкаләтле вәкилләре хокукый агартуны тулыландыралар, башкарма хакимият органнары хокукый белемнәрне белем бирү һәм социаль программаларга интеграцияләү өчен җавап бирәләр, хокук саклау органнары хокук бозуларны профилактикалау өчен аңлату эшләре алып баралар, иҗтимагый оешмалар, юридик клиникалар һәм социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмалар түләүсез юридик консультацияләр оештыралар.

Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилнең халыкны хокукый агарту буенча эшчәнлеге

Татарстан Республикасында хокукый агарту югары дәрәҗәдәге хокукый культура һәм гражданнарның аңлы тәртибен формалаштыруга юнәлдерелгән комплексы системадан гыйбарәт. Ул шул исәптән Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча 2022-2028 елларга исәпләнгән һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 24.12.2021 № 1285 карары белән расланган Стратегия кысаларында гамәлгә ашырыла. Әлеге документ дәүләт сәясәтенең өстенлекле юнәлешләреннән берсе буларак хокукый агарту үсешен билгели. Эшчәнлекләре халыкның хокукый грамоталылыгын арттыруга юнәлдерелгән дәүләт органнары, башкарма хакимият органнары, вазыйфаи затлар һәм оешмалар Татарстан Республикасында хокукый агарту субъектлары булып торалар.

Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил эшчәнлегендә «Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил турында» 03.03.2000 № 95-ТРЗ Татарстан Республикасы Законы нигезендә хокуклар, ирекләр һәм аларны яклау ысуллары турында белем тарату өстенлекле бурычларның берсе булып тора.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, 2025 елда халыкны хокукый агартуның классик формаларына өстәп, Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил интерактивлыкка басым ясады. Вәкаләтле вәкил хокукый белемнәрне республикада яшәүче һәркем өчен файдаланырлык һәм кулланырлык итү өчен заманча технологик һәм уен форматларын кулланды.

Гражданнарга хокукый агарту максатларында Вәкаләтле вәкил һәм аның Аппараты тарафыннан даими эшне башкару дәвам итә. Болар:

• инвалид балаларның ата-аналары өчен Вәкаләтле вәкил каршындагы “Хокукый белемнәр мәктәбе” дәресләре (килешү буенча ай саен);

• “Өченче буын университеты” тыңлаучылары өчен Вәкаләтле вәкил каршындагы “Хокукый белемнәр мәктәбе” дәресләре (ай саен айның һәр өченче җомгасында);

• хәрби хезмәткә чакырылучылар һәм аларның ата-аналары өчен “Хокукый белемнәр мәктәбе” дәресләре (язгы һәм көзге чакырылышлар вакытында);

• Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе карамагындагы төзәтү учреждениеләрендә “Хокукый ярдәм көннәре” (килештерелгән график буенча);

• " Россия Пенсионерлар берлегенең Татарстан Республикасы буенча бүлеге” белән берлектә “Хокукый ярдәм көннәре” (айның һәр өченче чәршәмбесе);

• Татарстан Республикасында белем алучы чит ил студентлары өчен “Хокукый ярдәм көннәре” (аерым график буенча);

• Татарстан Республикасы Адвокатлар һәм Нотариаль палаталары белгечләре тарафыннан түләүсез консультацияләр уздыру (килештерелгән график буенча);

• тематик телефон “кайнар элемтәләре” (ай саен график буенча);

•“Кеше хокукларының Бердәм дәресе” Бөтенроссия акциясе кысаларындагы чаралар (декабрьнең беренче ункөнлеге);

• массакүләм мәгълүмат чаралары белән эшләү – интервьюлар һәм видеорепортажлар, аңлатма материалларын Вәкаләтле вәкилнең рәсми социаль челтәрләрендә бастырып чыгару (даими).

Татарстан Республикасында белем алучы чит ил студентлары өчен “Хокукый белемнәр мәктәбе” дәресләре сериясе. Уздырылган биш чара йомгаклары буенча “Хокукый ярдәм көннәре”ндә 1300 дән артык чит ил студенты катнашты («КДЭУ» югары һөнәри белем бирү учреждениесе; «К(П)ФУ» югары һөнәри белем бирү учреждениесе; Н. Г. Җиһанов исемендәге консерватория).

Мондый очрашуларга ихтыяҗ зур булу студентлар бергәлегенең активлыгы һәм сорауларның күп булуы белән раслана. Кире элемтәгә анализ ясау күрсәткәнчә, чит ил студентларының игътибары үзәгендә миграция законнарының аспектлары кала: визалар, чакырулар рәсмиләштерү үзенчәлекләре һәм документлар тапшыруның катгый графикларын үтәү, миграция режимын бозуга китерә торган ситуацияләрне тикшерү һәм аларны булдырмау юлларын эзләү.

Киң колачлы агарту эшенә карамастан, законнарның динамикалы булуы даими аңлатуларга ихтыяҗны саклый. Укучыларның белемнәрендә «ак таплар» булу, хокукый хаталарны киметү һәм чит ил гражданнарының республикада уңайлы яшәешен тәэмин итү өчен, таррак юнәлешле һәм даими консультацияләргә күчү кирәклеген аңлата.

Иректән мәхрүм итү урыннарындагы затлар белән системалы эшләү Вәкаләтле вәкилнең үзгәрешсез өстенлеге булып кала бирә. Махсуслаштырылган консультацияләр үткәрү практикасы республиканың барлык төзәтү учреждениеләрен дә үз эченә ала. Бу эш кысаларында белгечләрнең колонияләргә шәхси чыгулары һәм тикшерү изоляторлары, шулай ук Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсе белән берлектә видеоконференцэлемтәне актив куллану берләштерелә. 2025 елда “Хокукый ярдәм көннәре” форматында эш дәвам ителде, бу хөкем ителгәннәрнең мөрәҗәгатьләрен оператив карарга һәм аларга законнардагы үзгәрешләрне аңлатырга мөмкинлек бирде. Барлыгы 122 кеше өчен 13 шундый чара үткәрелде.

Күрсәтелгән чорда Вәкаләтле вәкилнең Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 19 нчы төзәтү колониясе, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 18 нче җирле төзәтү колониясе, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 10 нчы төзәтү колониясе, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 17 нче җирле төзәтү колониясе, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 2 нче төзәтү колониясе, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 1 номерлы үзәге, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 8 нче төзәтү колониясе, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 5 нче төзәтү колониясе, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 3 нче төзәтү колониясе, шулай ук Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең СИЗО-1 ФКУ, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең СИЗО-2 ФКУ, СИЗО-3 ФКУ, СИЗО-4 ФКУ, СИЗО-5 ФКУ тикшерү изоляторларына барулар оештырылды.

Вәкаләтле вәкил сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән балалар тәрбияләүче гаиләләргә ярдәм итүнең дистанцион форматларын үстерүне дәвам итә. Биредә төп корал “Үзенчәлекле кешеләр өчен “Хокукый белемнәр мәктәбе” булды. Шулай итеп,

“Яндекс.Телекүпер" элемтә күперен кулланып, 2025 елда түбәндәге темаларга 8 дәрес үткәрелде:

• «Гражданны хокукка сәләтсез дип тану» һәм «Опекуннарның хокуклары һәм бурычлары» (2025 елның 26 феврале);

• “Яшәү өчен кирәкле дарулар, реабилитацияләүнең техник чаралары, шул исәптән шифаханә-курорт дәвалануы һәм акчалата түләүләр алу” (2025 елның 25 марты);

• “Сәламәтлек мөмкинлекләре чикле балалар өчен җәйге ял: программалар, узган сезон нәтиҗәләре, 2025 ел сезонына планнар, ташламалар” (2025 елның 30 апреле);

• “Белем ранецын җыябыз: уку елына әзерлек, инвалидлык төркемен рәсмиләштерү һәм ПМПК узу тәртибе " (2025 елның 15 августы);

• “Инвалидлар өчен парковка урыннары оештыру. Гомуми җыелышлар акчалары буенча карарны гамәлгә ашыру мөмкинлекләре һәм кабул итү процедурасы” (2025 елның 23 сентябре);

• “Реабилитация программаларын узу” (2025 елның 21 октябре);

• “Физик мөмкинлекләре чикле кеше өчен уңайлы көндәлек тормышны гамәлгә ашыру өчен таләпләр” (2025 елның 18 ноябре);

• “Һәрберсендә талант яшеренгән: Татарстанның сәламәтлек мөмкинлекләре чикле балаларны һәрьяклап өстәмә үстерү мөмкинлекләре" (2025 елның 23 декабре).

Дәресләрнең төп максаты - балаларның ата-аналарына һәм опекуннарына Татарстанның профильле министрлыклары һәм ведомстволары җитәкчелегенә турыдан-туры керү мөмкинлеген тәэмин итү. Видеоконференцэлемтә форматы өйдән чыкмыйча гына «беренче заттан» оператив консультацияләр алырга мөмкинлек бирә. Гаиләләргә мөмкин кадәр тизрәк мәгълүмат бирү өчен «ВКонтакте» социаль челтәрендә махсуслаштырылган бергәлек эшли. Биредә булачак очрашуларга анонслар бастырыла һәм законнардагы ташламаларга һәм ярдәм чараларына кагылышлы үзгәрешләр аңлаешлы тел белән аңлатыла. Бергәлек мәгълүмат мәйданчыгына ихтыяҗ зур булды: төркемдә материалларны карауның гомуми саны ел саен 3000 дан артып китә, бу республиканың «үзенчәлекле» гаиләләре өчен мондый форматның актуальлеген раслый. Проект ата-аналарга үз хокуклары турында белергә генә түгел, ә балаларны тернәкләндерү һәм җәмгыятькә интеграцияләү өчен булган дәүләт мөмкинлекләреннән нәтиҗәле файдаланырга да ярдәм итә.

2011 елның 07 октябрендә «Россия пенсионерлар берлегенең Татарстан бүлеге» ҖЧҖ белән үзара хезмәттәшлек турында килешү төзелде. 2010 елдан Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил белән берлектә “Хокукый белемнәр мәктәбе” дәресләре үткәрелә, 2011 елдан халыкка хокукый ярдәм күрсәтү көннәре үткәрелә. «Өченче буын университеты» тыңлаучылары өчен Вәкаләтле вәкил каршындагы “Хокукый белемнәр мәктәбе” дәресләре традиция буенча уку елы кысаларында үткәрелә. Димәк, 2025 ел ике уку елының ике яртыеллыгын үз эченә алды – 2024/2025 һәм 2025/2026 еллар.

«Өченче буын " университеты студентлары дәресләрендә түбәндәге темалар яктыртылды:

• «Салым декларациясе һәм салымнар түләү турында барысын да белергә кирәк» (2025 елның 24 гыйнвары);

• "Кулланучылар хокуклары: һәркемгә нәрсә белергә кирәк һәм киберкуркынычсызлык: цифрлы дөньяда ничек корбан булмаска» (2025 елның 14 феврале);

• “Мәдәни баету мөмкинлекләре турында” (2025 елның 21 марты);

• «Картаюга әйтәбез – «алай тиз түгел»: Татарстан Республикасында геронтология практикасын кертү " (2025 елның 11 апреле);

• «Пенсия хокуклары: кыскача һәм аңлаешлы» (индексация һәм пенсия исәпләү, социаль ташламалар һәм өлкәннәр өчен түләүсез хезмәт күрсәтүләр турында сөйләшик) (2025 елның 10 октябре);

• “Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил эшчәнлеге турында: гражданнар хокукларын яклау эшчәнлеге нигезләре, бурычлары һәм ысуллары” һәм

• “халыкка түләүсез юридик ярдәм күрсәтү” (2025 елның 14 ноябре);

• «Без нәрсә өчен түлибез: торак-коммуналь хуҗалыкка бәяләр һәм тарифлар ничек формалаша» (2025 елның 12 декабре).

Ватанны саклаучылар елында хәрби хезмәткәрләргә хокукый ярдәм өстенлекле юнәлеш статусын ала. Вәкаләтле вәкил контракт буенча да, хәрби хезмәт кысаларында да Россия Федерациясе Кораллы Көчләре сафларына керүче яшьләргә аерым игътибар бирә.

Хәрби хезмәткә баручы һәр егет өчен Вәкаләтле вәкил «Хәрби хезмәткә баручы белешмәлеге» әзерләгән. Бу басма шәхсән тапшырыла һәм хезмәт итүнең бөтен чорына гамәли ярдәмлек булып хезмәт итә. Законнарның үзенчәлекләрен исәпкә алып, хисап елында белешмәлекнең эчтәлеге һәм рәсмиләштерү тулысынча яңартылды. Анда төп бурычлар гына түгел, махсус хәрби операция үткәрү чорында актуаль булган, киңәйтелгән социаль һәм хокукый гарантияләр дә җентекләп язылган, хәрби хезмәткә чакырылучының төрле хезмәт ситуацияләрендә үз-үзен тоту кагыйдәләре аңлатыла, төп юридик терминнар ачыла һәм үз хокукларын яклауның төгәл алгоритмнары бирелә. Белешмәлектә ашыгыч элемтәләрнең актуаль реестры бар: хокук яклаучы оешмалардан хәрби комиссариатларга һәм хәрби прокуратура органнарына кадәр. Бу хәрби хезмәткәргә хокукый яклануны тәэмин итә. Әлеге инициатива яшь хәрбиләргә хокук бозуларны киметүгә һәм алар хезмәт иткән чорда дәүләтнең аларның хокукларын яклавына ышаныч тудыруга юнәлтелгән.

Елга ике мәртәбә язгы һәм көзге чакырылыш кампанияләре кысаларында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Хәрби комиссариаты белән берлектә, «Патриот» республика спорт-патриотик үзәге базасында хәрби хезмәткә чакырылучылар һәм аларның ата-аналары өчен “Хокукый ярдәм көннәре” уздыра. Очрашулар форматы хәрби хезмәткә чакырылучыларга һәм аларның ата-аналарына иң кискен сорауларга турыдан-туры гаскәргә җибәрер алдыннан җавап алырга мөмкинлек бирә. Вәкаләтле вәкил игътибарны заманча глобаль тотрыксызлык шартларында хәрби хезмәткәрләрнең хокукларын яклауның стратегик әһәмияткә ия булуына юнәлтә. Хезмәт чорында барлыкка килә торган проблемаларның законлылыгын тәэмин итү һәм оператив хәл итү - Аппарат эшенең берсүзсез өстенлеге.

Вәкаләтле вәкилнең хокук саклау контроле географиясе бөтен илне колачлый: хезмәт итү һәм хәрби частьләргә бару урыннарына кадәр даими озата бару практикасы бөтен Россия масштабында дәвам итә — Калининград өлкәсеннән алып Ерак Көнчыгышка кадәр. Вәкаләтле Вәкил, Аппарат хезмәткәрләре, шулай ук Вәкаләтле

вәкилнең җәмәгатьчелек ярдәмчеләре Татарстан хәрбиләренең хезмәт һәм көнкүреш шартларын мониторинглау өчен бүлекчәләрнең дислокацияләнгән урыннарына баралар. Системалы визитлар урында сугышчыларга хокукый консультацияләр уздырырга, аларның мөрәҗәгатьләрен оператив рәвештә карарга һәм ераклыкка карамастан якташлар белән туры элемтәдә торырга мөмкинлек бирә. Мондый киң колач алу республикадагы һәр хәрби хезмәткәрнең хокукый яклау астында булуын, ә аның хокукларының Россия Федерациясенең теләсә кайсы ноктасында саклануын гарантияли.

Әйтик, 2025 елда 3 команда озата барылды һәм Мәскәү, Чиләбе, Ленинград, Самара, Свердловск (Екатеринбург шәһәре) өлкәләрендә, Хабаровск, Байкал аръягы, Приморье крайларында, Еврей автономия өлкәсендә, Төньяк Осетия - Алания Республикасында, шулай ук Карелия Республикасында, Калининград, Адлер шәһәрләрендә, федераль әһәмияткә ия Севастополь шәһәрендә - 21 хәрби частьтә булдылар. Безнең тарафтан чакырылыш буенча хәрби хезмәткәрләрнең көнкүреше өйрәнелә, алар һәм часть командованиесе, округларның хәрби прокурорлары белән очрашулар үткәрелә, шулай ук Россия Федерациясе Кораллы көчләренең фәнни-тикшеренү (социологик) үзәге тарафыннан эшләнгән һәм хәрби уку йортлары курсантларына, солдатларга (матросларга), сержантларга (старшиналарга) юнәлдерелгән һәм хәрби коллективтагы үзара мөнәсәбәтләрнең дәрәҗәсен һәм бүлекчәнең мораль-психологик климатын күрсәткән анкета үткәрелә.

Халыкка түләүсез юридик ярдәм күрсәтү максатларында Татарстан Республикасы Адвокат һәм Нотариаль палаталары белән хезмәттәшлек турында төзелгән килешүләр нигезендә, әлеге ведомстволар белгечләре тарафыннан 2021 елдан Вәкаләтле вәкил Аппаратында гражданнар кабул ителә. Әйтик, 2025 елда 150 кешене колачлап, шундый 16 кабул итү үткәрелгән.

Татарстан Республикасы Дәүләт Советының «Мәрхәмәт-Милосердие» хатын-кыз депутатлар берләшмәсе белән берлектә уздырыла торган телефон «кайнар элемтәләре» дә актуальлеген югалтмый. Әлеге формат телефон шалтыратулары гына түгел, «WhatsApp» кебек мессенджерлар аша килгән хәбәрләр дә кабул ителүе белән дә уңайлы.

Вәкаләтле вәкил Аппаратында 2025 елда гавами хакимиятнең кызыксынган органнары вәкилләре катнашында 8 телефон «кайнар элемтәсе» үткәрелде, алар барышында республикада һәм илнең башка төбәкләрендә яшәүчеләрдән 384 шалтырату керде.

Үткәрү көне	**«Кайнар элемтә» темасы**	**Шалтыратулар**
28 февраль 2025 ел	Хәрби хезмәткәрләрнең хокукларын яклау мәсьәләләре буенча	80
24 апрель 2025 ел	Хәрби хезмәткәрләрнең хокукларын яклау мәсьәләләре буенча	51
28 май 2025 ел	Мәгарифкә хокукларны яклау мәсьәләләре буенча	18
21 август 2025 ел	Хәрби хезмәткәрләрнең хокукларын яклау мәсьәләләре буенча	45
23 сентябрь 2025 ел	Мәгарифкә хокукларны яклау мәсьәләләре буенча	5
14 сентябрь	Гражданнарның сайлау хокукларын яклау	21

2025 ел	мәсьәләләре буенча	
28 ноябрь 2025 ел	Хәрби хезмәткәрләрнең хокукларын яклау мәсьәләләре буенча	29
05 декабрь 2025 ел	Инвалид гражданнарның хокукларын яклау мәсьәләләре буенча	135

2025 елның октябрендә узган инвалидлар декадасы кысаларында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил хокукый агартуның заманча форматын - махсуслаштырылган эксперт видеороликлары сериясен булдыруны кертте. Бу инструмент сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән кешеләр һәм аларның законлы вәкилләре өчен ачык һәм күрсәтмә мәгълүматка ихтыяҗга нәтиҗәле җавап булды. Күп битле юридик документларны уку урынына гражданнарга кыска видеоинструкцияләр тәкъдим ителде: медик-социаль экспертиза узу тәртибе һәм инвалидлык төркемен билгеләү, инвалидларга социаль ярдәм чаралары, реабилитацияләүнең техник чаралары, медицина ярдәме һәм дарулар белән тәэмин итү турында. Аерым материаллар эшкә урнашу мәсьәләләренә, шулай ук Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы карамагындагы учреждениеләрнең социаль хезмәт күрсәтүләренә багышланган иде. Барлыгы 7 видеоролик яздырылды, алар Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилнең социаль челтәрләрендә бастырылды, массакүләм мәгълүмат чаралары аша таратылды.

Видеоматериалларны әзерләү Россия Федерациясе Социаль фондының Татарстан Республикасы буенча бүлеге идарәчесе Э. Я. Вафин, Татарстан Республикасы буенча Медик-социаль экспертиза Баш бюросы җитәкчесе урынбасары О. В. Пузанова, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министры урынбасары Ф. Ф. Яркәева, «М. Н. Садыйков исемендәге 7 нче дәүләт клиник хастаханәсе» каршындагы дәвалау-тернәкләндерү үзәге җитәкчесе Р. А. Бодрова, «Татарстан Республикасы Халыкны эш белән тәэмин итү үзәге»нең Казан шәһәренең Киров һәм Мәскәү районнары буенча идарәсенең гражданнарны беренчел кабул итү бүлеге башлыгы А. К. Фәтхуллина, Зәй муниципаль районының «Радость «халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплексы үзәге» ДАССО директоры Л. Д. Симонова һәм “Казан шәһәре” шәһәр округының халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплексы үзәге директоры урынбасары Р. А. Тарелова катнашында әзерләнде.

2025 елның 3 декабрендә Татарстан Республикасы югары белем бирү учреждениеләренең “Юриспруденция” юнәлеше буенча белем алучы студентлары өчен “Нәрсә? Кайда? Кайчан” уены үткәрелде, ул халыкара Кеше хокуклары көненә һәм Юристлар көненә багышланган иде.

Анда республиканың әйдәп баручы уку йортларыннан – Казан (Идел буе) федераль университетыннан, В.Г. Тимирясов исемендәге Казан инновацион университетыннан (КИУ), «Россия кооперация университеты» югары һөнәри белем бирү Казан кооператив институтыннан (филиалы), В. М. Лебедев исемендәге Россия дәүләт юстиция университетының Казан филиалыннан, Бөтенроссия дәүләт юстиция университетыннан (Россия Юстиция министрлыгы РПА) һәм «ТИСБИ» Идарә университетыннан алты команда катнашты.

Барлык катнашучылар да үзләрен лаеклы күрсәттеләр – белемнәрен, игътибарлы, анализлый һәм командада эшли белүләрен күрсәттеләр. В.М. Лебедев исемендәге Россия дәүләт гадел хөкем университетының Казан филиалы «Форс-мажоры»

командасы җиңүче булды. Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы Профсоюзлар федерациясе рәисе Е.И. Кузьмичевага, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы депутаты М. Ф. Сыровацкийга һәм Казан шәһәренең Совет районы администрациясе башлыгы Р. Р. Фәтхетдиновка уенны оештыруда ярдәм иткәннәре өчен аерым рәхмәт белдерә.

Ел саен Татарстан Республикасы Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилнең кеше хокукларының Бердәм дәресен үткәрү инициативасын хуплый. Аппарат хезмәткәрләре һәм җәмәгатьчелек ярдәмчеләре белән берлектә республиканың мәгариф оешмаларында һәм учреждениеләрендә Кеше хокуклары буенча бердәм дәрес үткәрелде. 2025 елда 570тән артык чара узды, аларда 30 меңгә якын кеше катнашты.

Һичшиксез, Вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан халыкны хокукый агарту кысаларында нәтиҗәле эшне җайга салу гавами хакимият органнары, коммерциягә карамаган оешмалар, массакүләм мәгълүмат чаралары һәм башка оешмалар белән тыгыз элемтәдән башка мөмкин түгел. Татарстан омбудсмены тарафыннан төрле гавами хакимият органнары һәм иҗтимагый оешмалар белән хезмәттәшлек турында 100 дән артык килешү төзелгән.

Вәкаләтле вәкил «ВКонтакте» һәм «Одноклассники» дагы рәсми бергәлекләрне, шулай ук оператив Telegram-каналны үз эченә алган тулы кыйммәтле мәгълүмат бирү системасын үстерә. Бу мәйданчыклар халыкның төрле яшьтәге төркемнәрен – яшьләрдән алып өлкән буын кешеләренә кадәр колачларга мөмкинлек бирә.

2025 ел нәтиҗәләре буенча интернет-киңлектә 400 дән артык мәгълүмати-агарту материалы урнаштырылган. Контент рәсми сайтта кабатлана, гражданнар өчен бердәм белем базасы булдырыла. Социаль челтәрләрдә эш гади мәгълүмат кысаларыннан чыкты. 2025 елда закон яңалыкларын аңлату һәм актуаль хокукый үзгәрешләрне анализлау рубрикаларына басым ясалды.

Турыдан туры җавап алу һәм материалларга ихтыяҗ Татарстанда яшәүчеләр өчен социаль челтәрләрнең хокукый кырда уңайлы «юл күрсәтүче» булуын раслый, эксперт шәрехләрен гадәти һәм уңайлы форматта алырга мөмкинлек бирә. Мондый алым Вәкаләтле вәкилнең рәсми аккаунтларын тулы кыйммәтле цифрлы хокукый ярдәм үзәкләренә әверелдерә, анда мәгълүмат һәркем файдалана алырлык, актуаль һәм үз вакытында бирелә.

Төбәкара һәм халыкара хезмәттәшлек

Төбәкара хезмәттәшлек

Төбәкара һәм халыкара хезмәттәшлек Вәкаләтле вәкил институты эшчәнлегенең иң мөһим юнәлешләреннән берсе булып тора һәм аның хокук саклау потенциалын ныгытуда мөһим роль уйный. Тотрыклы һөнәри элемтәләрне үстерү, тәжрибә һәм иң яхшы практика белән уртаклашу, шулай ук башка хокук саклау институтлары белән көчләрне координацияләү, кеше һәм гражданның хокукларын һәм ирекләрен яклауга комплекслы ысуллар эшләргә мөмкинлек бирә, шул исәптән социаль-икътисадый һәм хокукый процессларны трансформацияләү шартларында да.

Гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен яклау өлкәсендә төбәкара хезмәттәшлек Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле

вәкилләр эшчәнлегендә гадәттәгечә мөһим урын алып тора. Үз вәкаләтләрен тиешле төбәкләр чикләрендә гамәлгә ашырып, вәкаләтле вәкилләр, территорияләрнең социаль-икътисадый, милли-мәдәни һәм башка үзенчәлекләрен исәпкә алып, гражданнарның конституциячел хокукларын яклауны тәэмин итәләр, бу исә Россия Федерациясендә бердәм хокук саклау пространствосын булдыруга ярдәм итә.

Төбәкара хезмәттәшлек кысаларында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Вәкаләтле вәкилнең федераль Аппаратындагы коллегалары һәм Россия Федерациясе субъектларындагы Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләр белән бергәләп эш алып бара, шул исәптән гражданнарның төбәкара хезмәттәшлекне таләп итүче мөрәҗәгатьләрен карау буенча да. Уртак эшчәнлектә хокук куллану практикасы турында тәжрибә һәм мәгълүмат алмашу үткәрелә, хокук яклау эшчәнлегенең яңа форматлары тикшерелә, шулай ук төбәкара конференцияләрдә, съездларда, «түгәрәк өстәлләрдә» һәм төрле форматтагы башка чараларда катнашу тәэмин ителә.

Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Аппараты белән хезмәттәшлек

Россия Федерациясе Президенты Владимир Путин Указы белән 2025 ел, тарихи хәтерне саклау максатыннан, 1941-1945 еллардагы Бөек Ватан сугышында Җиңүнең 80 еллыгы уңаеннан, ветераннарга рәхмәт йөзеннән һәм махсус хәрби операциядә катнашучыларның батырлыгын тану йөзеннән Ватанны саклаучылар елы дип игълан ителде. Бу уңайдан хисап елында хәрби хезмәткәрләрнең, хәрби хәрәкәтләр ветераннарының һәм аларның гаилә әгъзаларының хокукларын яклау мәсьәләләре аеруча актуальләште.

Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилнең төбәкара хезмәттәшлеккә югары дәрәҗәдә җәлеп ителүе Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил каршындагы Эксперт советында әгъзалык белән раслана, шулай ук ул Идел буе федераль округының Россия Федерациясе субъектларының кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләренең Координация советын җитәкли.

Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Аппараты белән үзара эшчәнлекнең гадәттәгечә мөһим рәвеше булып, Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең елга ике мәртәбә уздырыла торган Бөтенроссия координация советлары тора.

2025 елның 14 маенда Екатеринбург шәһәрендә Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Татьяна Москалькова рәислегендә Бөтенроссия координация советының хәрби хәрәкәтләрдә катнашучыларның һәм ветераннарның хокукларын яклау мәсьәләләренә багышланган утырышы узды.

Чарада Россия Федерациясенең барлык субъектларыннан дәүләт хокук яклаучылары, федераль һәм төбәк хакимият органнары, шулай ук иҗтимагый оешмалар вәкилләре катнашты.

Утырыш барышында гамәлдәге ярдәм чаралары турында фикер алыштылар, төбәк практикалары тәкъдим ителде, шулай ук хәрби хезмәткәрләргә, хәрби хәрәкәтләр ветераннарына һәм аларның гаилә әгъзаларына системалы ярдәм күрсәтүгә юнәлдерелгән тәкъдимнәр эшләнде. Әзерләнгән тәкъдимнәр федераль һәм төбәк хакимият органнары адресына җибәрелде.

2025 елның 23 сентябрендә Мәскәүдә «Чит ил гражданнарын вакытлыча тоту үзәкләрендә чит ил гражданнары хокукларын саклауның актуаль мәсьәләләре» темасына Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Бөтенроссия Координация советы узды. Утырыш кысаларында омбудсменнар мәҗбүри тоту урыннарында гражданнарның хокукларын тәэмин итү белән бәйле вәзгыятькә комплексы анализ ясадылар, шулай ук хокук яклау эшчәнлеге практикалары белән алмаштылар.

Гражданнарны конвойда йөрткәндә һәм судларның конвой биналарында булганда, чит ил гражданнарын һәм гражданлыгы булмаган затларны вакытлыча тоту үзәкләрендә, суд-психиатрия эксперт оешмаларында һәм махсуслаштырылган төрдәге мәҗбүри дәвалау бүлекләрендә, шулай ук эчке эшләр органнарының махсус учреждениеләрендә тотканда барлыкка килә торган проблемалар билгеләнде.

Бөтенроссия Координация советы йомгаклары буенча хокук куллану практикасын камилләштерүгә, шулай ук мәҗбүри тоту урыннарындагы затларның хокукларын үтәү гарантияләре дәрәҗәсен арттыруга юнәлдерелгән тәкъдимнәр эшләнде.

Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләр белән хезмәттәшлек

2025 елның 19 мартында Идел буе федераль округының Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Координация советы утырышы булды, анда вәкил округ төбәкләрендәге коллегалары белән бергә катнашты. Фикер алышуның төп темасы 2025 елның 14 маенда Екатеринбург шәһәрендә узган Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Бөтенроссия Координация советы утырышында аеруча актуальлеген саклаучы һәм алга таба үсеш алган мәсьәлә булды. Идел буе федераль округының Координация советы утырышы барышында хәрби хәрәкәтләрдә катнашучыларга һәм ветераннарга социаль һәм хокукый ярдәм чаралары системасын камилләштерүгә юнәлдерелгән тәкъдимнәр формалаштырылды, алар фикер алышу йомгаклары буенча Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Татьяна Москалькова адресына җибәрелде.

2025 елның 3 мартында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил институтына 25 ел тулды – бу төбәктә кеше һәм граждан хокукларын һәм иреклəрен тәэмин итү һәм яклау эшчәнлегенең эзлекле һәм системалы характерын чагылдыра торган мөһим дата. Юбилей уңаеннан Татарстан Республикасында 2025 елның 20 июненнән 25енә кадәр Россия Федерациясенең төрле субъектларыннан хокук яклау бергәлеге вәкилләрен берләштергән берничә масштаблы чара уздырылды.

Юбилей чараларында Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Москалькова Татьяна Николаевна, Россия Федерациясенең 41 субъектыннан Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләр, шулай ук Абхазия Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Әнәс Кишмария катнашты. Казан Ратушасында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил институтының 25 еллыгына багышланган «Кеше хокукларын яклауның заманча тенденцияләре: актуаль проблемалар һәм перспективалар» темасына конференция - юбилей программасының төп вакыйгасы булды.

Конференция эшендә Татарстан Республикасы Премьер-министры урынбасары Л. Р.Фазлыева, Татарстан Республикасы буенча Баш федераль инспектор В. Н.

Демидов, VIII чакырылыш Россия Федерациясе Федераль Собраниесе Дәүләт Думасы депутаты Ә. М. Хәмитов, Татарстан Республикасында аккредитацияләнгән дипломатик корпус вәкилләре, Россия Федерациясе субъектларыннан Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләр һәм аларның хезмәткәрләре, Абхазия Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, суд һәм хокук саклау органнары, җирле үзидарә органнары, иҗтимагый оешмалар, фәнни җәмәгатьчелек, массакүләм мәгълүмат чаралары вәкилләре, шулай ук җәмәгатьчелек ярдәмчеләре һәм Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Аппараты хезмәткәрләре катнашты.

Конференциянең беренче сессиясе кысаларында мөмкинлекләре чикләнгән гражданнарны, өлкән яшьтәге гражданнарны, йортсызларны, ятим балаларны һәм ятим балалар арасыннан булган затларны, шулай ук иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән гражданнарны да кертеп, социаль яктан зәгыйфь категорияләрнең хокукларын яклау мәсьәләләре каралды. Катнашучылар социаль ярдәмнең гамәлдәге механизмнары һәм аларны киләчәктә үстерү юнәлешләре, реабилитацияләүнең техник чаралары белән тәэмин итү, социаль ярдәм чараларын билгеләү системасын камилләштерү мәсьәләләре, психиатрия һәм психологик ярдәмнең әһәмияте, гражданнар озатуында хокук яклау оешмаларының роле, шулай ук мәгариф учреждениеләренең яшьләрнең социаль җаваплылыгын формалаштыруга керткән өлеше турында фикер алыштылар.

Икенче сессия Кеше хокуклары һәм аларны яклау ысуллары турындагы белемнәрне тарату, халыкның хокукый хәбәрдарлыгын үстерү, гражданнарның юридик грамоталылык дәрәҗәсен арттыру, шулай ук Россия Федерациясе субъектларында гамәлгә ашырыла торган хокук агарту эшчәнлеге практикалары белән алмашу мәсьәләләренә багышланган иде.

2025 елның 25 июнендә Казан дәүләт энергетика университетында Идел буе федераль округының Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Координация советының киңәйтелгән утырышы булды. Аның эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасына Россия Федерациясенең Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкиле Татьяна Москалькова килде. Утырышның тематикасы 2025 елның 23 сентябрендә Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең Бөтенроссия Координация советы кысаларында каралган мәсьәләләргә охшаш иде һәм Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләр турындагы федераль законнарны камилләштерүгә, шулай ук мәҗбүри тоту урыннарында гражданнарның хокукларын яклау проблемаларына багышланган иде.

Җинаять-үтәтү системасы учреждениеләрендәге, вакытлыча тоту үзәкләрендәге һәм башка махсуслаштырылган оешмалардагы затлар өчен конституциячел гарантияләрне тәэмин итү омбудсменнар эшенең мөһим юнәлеше булып тора. Мондый эшчәнлек законлылыкны һәм хокук тәртибен ныгытуга, кеше хокукларын бозуны профилактикалауга, күрсәтелә торган социаль һәм медицина хезмәтләренең сыйфатын яхшыртуга, шулай ук мәҗбүри тоту учреждениеләрендә хокукый нормаларның үтәлешен тикшереп торуның үтә күренмәле механизмнарын формалаштыруга ярдәм итә.

Утырыш барышында норматив җайга салуны алга таба үстерү буенча тәкъдимнәр бирелде, Вәкаләтле вәкилләр аппаратларының статусы, төбәкләрдә

омбудсменнарның ролен көчәйтү мөмкинлеге, хокук саклау практикасының актуаль проблемалары турында фикер алыштылар. Фикер алышуларның аерым блогы, чит ил гражданнарының вакытлыча тоту үзәкләрендә хокукларын үтәүгә, җәза үтәтү системасы учреждениеләрендә медицина ярдәме күрсәтүгә, җинаять законнарын гуманизацияләү мәсьәләләренә, хөкем ителгәннәрнең социаль-хезмәт хокукларын тәэмин итүгә һәм пробацион механизмнарны үстерүгә кагылды. Утырыш йомгаклары буенча кайбер тәкъдимнәр Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Аппараты, дәүләт хакимиятенең төбәк органнары һәм Идел буе федераль округының Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләр адресына җибәрелде.

Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил институтының 25 еллыгына багышланган чаралар кысаларында Россия Федерациясе субъектларыннан коллегалар һәм Абхазия Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил өчен Татарстан Республикасының социаль, мәгариф һәм тернәкләндерү инфраструктурасы белән танышуга юнәлдерелгән мәдәни-танышу программасы оештырылды. Катнашучылар Казан шәһәренең Мирный бистәсендә узган Сабантуй бәйрәмендә катнаштылар, шулай ук Питрәч муниципаль районының Әлбәдән авылында «Әлбәдән» тарихи реконструкция фестивалендә һәм Казан халык һөнәрчелеге техникумында булдылар.

«Ватан» 79 нчы экология-технология лицеенда инклюзив белем бирүне оештыру тәҗрибәсе тәкъдим ителде. Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсенең 19 нчы төзәтү учреждениесендә Россия Федерациясе субъектларында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләр хөкем ителгәннәрнең социаль адаптациясенә, аларда яңа күнекмәләр формалаштыруга һәм җәмгыятькә кайтуга әзерләнүгә юнәлдерелгән реабилитация отрядлары проектын гамәлгә ашыру белән таныштылар.

Өстәмә рәвештә «Ярдәм – Помощь» хәйрия фондына бару оештырылды, анда начар күрүче гражданнарга һәм төрле категориядәге инвалидларга комплекслы ярдәм күрсәтүче үзәкнең эшчәнлеге күрсәтелде, шул исәптән белгечләргә бушлай консультацияләр, медицина тикшерүләре, психологлар белән дәресләр һәм мәдәни-агарту чаралары уздыру, рухи тәрбия мәсьәләләренә аерым игътибар бирелде. Коллегалар шулай ук «Кеше приюты» социаль адаптация үзәгендә һәм «М.Н.Садыйков исемендәге 7 нче шәһәр клиник хастаханәсе»ндә булдылар.

Маршрут Россия Федерациясенең төрле субъектларыннан хокук яклау җәмәгатьчелеге вәкилләренә конференция тематикасына һәм Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил институтының гамәли эшенә аеруча тыгыз бәйле эшчәнлекнең төп юнәлешләрен күрсәтү өчен формалаштырылган.

2025 елның 8 октябрендә вәкил Чиләбе өлкәсендә узган «Пробациянең төбәк тәҗрибәсе» түгәрәк өстәле утырышында катнашты. Чара кысаларында кабаттан кылынган җинаятьчелекне профилактикалауның төп юнәлешләренең берсе буларак иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затларны ресоциальләштерү һәм социаль адаптацияләү мәсьәләләре каралды. Утырышта катнашучылар пробациянең гамәлдәге механизмнары, ведомствоара багланышлар һәм хокук яклау институтларының әлеге категория гражданнар белән эшләүдәге роле турында фикер алыштылар. Түгәрәк өстәл барышында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил, коллегаларына пробация практикасын оештыру һәм үстерү турында Татарстан Республикасы тәҗрибәсен тәкъдим итте.

Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилләрнең төбәкара хезмәттәшлеге конференцияләр, түгәрәк өстәлләр, координацион советлар утырышлары һәм башка дискуссия мәйданчыклары уздыру белән генә чикләнми. Уртак эшнең мөһим юнәлеше булып күчмә чараларда, шул исәптән хәрби хезмәткәрләрнең һәм чакырылыш буенча хәрби хезмәт узучы гражданнарның хокукларын тәэмин итүгә бәйле чараларда катнашу тора.

Әйтик, 2025 елның августында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Самара өлкәсендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Елена Лапушкина белән берлектә Самара өлкәсе территориясендә урнашкан Татарстан Республикасыннан хәрби хезмәткә чакырылучылар хезмәт итә торган берничә хәрби частьтә булды. Визит барышында яшәү һәм хезмәт итү шартлары тикшерелде, шулай ук хәрби частьләр командованиесе һәм хәрби хезмәткә чакырылучылар белән очрашулар булды.

Шундый ук эш 2025 елның декабрендә Саратов өлкәсендә үткәрелде, анда Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Саратов өлкәсендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Надежда Сухова белән бергә Татарстан Республикасыннан хәрби хезмәткә чакырылучылар хезмәт итә торган хәрби частьтә булды, шулай ук Саратов өлкәсендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Аппаратының эш тәҗрибәсе белән танышты.

Россия Федерациясе субъектларының дәүләт хакимияте органнары белән хезмәттәшлек

Хисап елында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил гражданнарның хокукларын гамәлгә ашыру һәм халык мөрәҗәгатьләре белән эшләүне оештыру мәсьәләләре буенча Россия Федерациясе субъектларының дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлекне гамәлгә ашырды.

2025 елның 14 мартында Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасы төбәк белән идарә итү үзәгендә Алтай Республикасы башлыгы Андрей Турчак белән очрашуда катнашты. Визит барышында Алтай Республикасы башлыгы Татарстан Республикасының гражданнар мөрәҗәгатьләре белән эшне оештыру һәм халык белән кире элемтә системасын төзү тәҗрибәсе белән танышты. Вәкаләтле вәкил республикада яшәүчеләр белән үзара хезмәттәшлек системасы, шул исәптән 2013 елдан бирле төп модераторы булган «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасы эшчәнлеге, шулай ук «Инцидент менеджмент» системасы һәм “Дәүләт хезмәтләре.Бергә хәл итәбез” сервисын куллану турында мәгълүмат бирде. Моннан тыш, очрашуда катнашучыларга Татарстан Республикасы төбәк белән идарә итү үзәгенең “Забота о СВОих” проектын тормышка ашыру тәҗрибәсе тәкъдим ителде, ул махсус хәрби операциядә катнашучылар һәм аларның гаиләләре белән эшләүгә юнәлтелгән.

2025 елның 15 апрелендә Вәкаләтле вәкил Татарстан Республикасына эш визиты белән килгән Россия Федерациясе Үзәк сайлау комиссиясе рәисе Элла Александровна Памфилова катнашында Казан шәһәрендә территориаль сайлау комиссияләре җитәкчеләре белән узган семинар-киңәшмәдә катнашты. Чара барышында сайлау системасының эшчәнлеге, республика дәүләт хакимияте органнарының хокукый

электораль кыр кысаларындагы эшчәнлеге, шулай ук гражданнарның сайлау хокукларын гамәлгә ашыру һәм тәэмин итү мәсьәләләре каралды.

Халыкара хезмәттәшлек

Халыкара хезмәттәшлек Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил институты эшчәнлегенең мөһим өлеше булып тора һәм тәҗрибә уртаклашу, халыкара практикаларны өйрәнү һәм кеше һәм граждан хокукларын һәм иреклəрен яклауда заманча алымнар эшләү исәбенә хокук яклау эшенең нәтиҗәлелеген күтәрүгә ярдәм итә. Вәкаләтле вәкил Европа Омбудсменнар институты составына керә, бу институтның халыкара һөнәри диалогта катнашуын тәэмин итәргә мөмкинлек бирә.

Азия Омбудсменнар ассоциациясенең Директорлар советы һәм Генераль Ассамблеясе утырышлары йомгаклары буенча Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил, 2023 елдан Ассоциация әгъзаларының гомуми тавыш бирү нәтиҗәләре буенча ассоциациянең Директорлар советы составына керде. Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил институты 20 елдан артык ассоциация әгъзасы булып тора һәм әлеге чор дәвамында аның эшчәнлегендә эзлекле рәвештә катнаша, һөнәри диалогны үстерүгә һәм заманча хокук яклау алымнарын формалаштыруга өлеш кертә. Вәкаләтле вәкилнең Директорлар советы составына керүе үткәрелгән хокук яклау эше һәм Аппаратның ассоциация әгъзалары белән актив хезмәттәшлеге нәтиҗәләрен тану булды.

2025 елның сентябрендә Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил эш визиты белән Кытай Халык Республикасында булды, анда ул Азия Омбудсменнар ассоциациясе Директорлар Советының 26 нчы утырышында һәм ассоциация Генераль Ассамблеясенең XVIII утырышында катнашты. Чаралар барышында кеше хокукларын яклауның актуаль мәсьәләләре каралды, ассоциациянең узган чордагы эшчәнлегенә йомгак ясалды һәм алдагы эшнең өстенлекле юнәлешләре билгеләнде.

Эш визиты кысаларында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Чжан Чжонг әфәнде – Цзянсу провинциясе Кытай Коммунистлар партиясе Үзәк комиссиясенең Даими комитеты әгъзасы һәм дисциплинаны тикшерү буенча комиссия рәисе белән очрашты. Очрашу барышында яклар коррупциягә каршы көрәш мәсьәләләре буенча фикер алыштылар, Татарстан Республикасы һәм Кытай Халык Республикасында бу өлкәдә кулланыла торган механизмнар һәм алымнар турында фикер алыштылар.

Чаралар барышында Вәкаләтле вәкилнең Азия Омбудсменнары ассоциациясе Генераль Ассамблеясенең XVIII утырышы кысаларында кешеләрнең иминлеген тәэмин итү мәнфәгатьләрендә омбудсмен эшчәнлегенең нәтиҗәлелегенә багышланган халыкара семинарда катнашуына аерым игътибар бирелде. Семинарда шулай ук Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Татьяна Москалькова да катнашты. Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил үз чыгышында хокукый агартуның гражданнар хокукларын яклауның һәм аларны бозуларны профилактикалауның төп инструментларының берсе буларак ролен яктыртты, шулай ук Татарстан Республикасында гамәлгә ашырыла торган хокукый агарту эшчәнлеге форматларын һәм чараларын тәкъдим итте.

Моннан тыш, Вәкаләтле вәкил Россия Федерациясе делегациясе составында ике яклы очрашуларда катнашты. Россия Федерациясендә Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Татьяна Москалькова Иран Ислам Республикасы Генераль инспекциясе рәисе судья доктор Забиулла Ходаян, шулай ук Әзербәйҗан Республикасының Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкиле Сабина Алиева белән сөйләшүләр алып барды. Сөйләшүләрдә шулай ук Россия Федерациясенең Шанхайдагы Генераль консулы Дмитрий Лукьянцев та катнашты. Очрашу барышында чит ил коллегалары 2023 елда Казанда уздырылган халыкара чараларны, шул исәптән директорлар Советының XIV утырышын һәм Азия Омбудсменнар Ассоциациясенең Генераль ассамблеясенең XVII утырышын, оештыру дәрәҗәсен уңай бәяләделәр.

Шушы ассоциация әгъзасе буларак, Вәкаләтле вәкил һәм Аппарат хезмәткәрләре даими нигездә Ассоциация секретариаты оештыра торган белем бирү форматларында катнашалар. Шундый чараларның берсе «Халыкара стандартлар нигезендә омбудсмен эшчәнлеге» темасына семинар булды. Мондый өйрәтү чаралары даими рәвештә үткәрелә һәм һөнәри компетенцияләрне күтәрүгә, шулай ук төрле илләрдәге коллегалар белән актив хокук яклау практикалары алмашуга юнәлдерелгән.

Шул ук вакытта Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил институтының халыкара хезмәттәшлеге халыкара ассоциацияләр эшчәнлегендә катнашу белән генә чикләнми. Татарстан Республикасы территориясендә эшчәнлек алып баручы чит дәүләтләрнең консуллык учреждениеләре белән хезмәттәшлекне үстерүгә зур игътибар бирелә. Хисап елында Иран Ислам Республикасының Казандагы Генераль консулы, Казахстан Республикасының Генераль консулы, Кытай Халык Республикасының Казандагы Генераль консулы, Үзбәкстан Республикасының Казандагы Генераль консулы, Төркмәнстанның Казандагы Генераль консулы, шулай ук Төркия Республикасының Казандагы Генераль консулы белән хезмәттәшлек дәвам итте. Уртак эш гражданнарның, шул исәптән чит ил гражданнарының хокукларын яклауга юнәлдерелгән чараларда, эшлекле очрашуларда һәм хокук агарту инициативаларында катнашу форматында башкарыла.

2025 елның 14 июлендә Вәкаләтле вәкил Үзбәкстан Республикасы Тышкы эшләр министры урынбасары Олимжон Абдуллаев җитәкчелегендәге Үзбәкстан Республикасы делегациясе белән очрашуда катнашты. Чара Татарстан Республикасы Хөкүмәте йортында Татарстан Республикасы Рәисе Рөстәм Миңнеханов рәислегендә узды. Очрашу барышында сәнәгать, мәгариф, мәдәният һәм гуманитар өлкәләрдә хезмәттәшлекне киңәйтү перспективалары каралды, шул ук вакытта мәгариф һәм милли мәдәниятләргә ярдәм өлкәсендәге багланышларга аерым игътибар бирелде.

2025 елда Вәкаләтле вәкил тарафыннан Кыргызстан Республикасының Казандагы Генераль консуллыгы белән хезмәттәшлек билгеләнде, аның вәкиллеге Татарстан Республикасында эшли башлады. Кыргызстан Республикасының Казандагы консулы Саламат Акылбәк улы белән очрашу кысаларында Татарстан Республикасы территориясендә булган чит ил гражданнарын да кертеп, гражданнарның хокукларын яклау өлкәсендә хезмәттәшлек перспективалары турында фикер алышу булды.

2025 елда халыкара хезмәттәшлек Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил институтына һөнәри элемтәләрне ныгытырга, кулланыла торган хокук саклау инструментлары спектрын киңәйтергә һәм кеше хокукларын һәм ирекләрен яклау эшенең нәтиҗәлелеген күтәрергә мөмкинлек бирде. Халыкара чараларда катнашу һәм чит ил коллегалары белән үзара хезмәттәшлек иң яхшы тәҗрибәләрне кертүгә, хокукый агартуны үстерүгә һәм үзара хөрмәт һәм кеше

хокукларын саклау принципларына нигезләнгән тотрыклы диалог формалаштыруга ярдәм итә.

Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилнең гражданлык җәмгыяте институтлары белән диалогы: форматлар һәм өстенлекләр

Вәкаләтле вәкил Аппаратының уңышлы эшчәнлеге киң партнерлык челтәренә нигезләнә. Хәзерге вакытта Татарстан Республикасы омбудсмены дәүләт органнары, коммерцияле булмаган, хәйрия һәм җәмәгать оешмалары, массакүләм мәгълүмат чаралары белән 120дән артык хезмәттәшлек килешүе имзалаган, бу гражданнарның хокукларын яклау өчен ныклы нигез булдыра.

Фәнни һәм җәмәгать даирәләре белән партнерлык гражданнар мөрәҗәгатьләрен анализлауга әйдәп баручы экспертларны җәлеп итәргә мөмкинлек бирә. Вәкаләтле вәкил каршында оештырылган эш төркемнәре һәм эксперт советлары хакимият һәм җәмгыять арасында ачык диалог мәйданчыклары булып тора, анда гражданнарның социаль яктан зәгыйфь категорияләре: күп балалы гаиләләрне, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән кешеләрне һәм башкаларны яклау өчен адреслы карарлар эшләнә.

Бу системада Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил каршындагы Эксперт советы аерым роль уйный, ул республиканың әйдәп баручы юристларын, галимнәрен һәм җәмәгать эшлеклеләрен берләштерә. Аның эше гражданнарның системалы мөрәҗәгатьләрен бергәләп карарга мөмкинлек бирә, алар киләчәктә төрле мәсьәләләрне закон инициативалары һәм эксперт нәтиҗәләре итеп китерергә мөмкин. Мондый инициативалар, шул исәптән, 2028 елга кадәр озайтылган Татарстан Республикасында кеше хокуклары стратегиясенең нигезе булды.

2025 елда Вәкаләтле вәкил каршындагы Экспертлар Советының 5 утырышы, шул исәптән 2025 елның 28 гыйнварында уздырылган киңәйтелгән утырыш үткәрелде, анда «2025 елда Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилнең эшчәнлеге турында» доклад проекты тәкъдим ителде һәм 2025 елга бурычлар куелды. Җәмәгатьчелекнең киң даирәсе, шул исәптән массакүләм мәгълүмат чаралары вәкилләре, Совет утырышы барышында Вәкаләтле вәкил Аппаратының төп эш юнәлешләре һәм елның беренчел нәтиҗәләре белән таныша алды.

2025 елда Вәкаләтле вәкил Аппараты партнерлары исемлеге заман таләпләрен чагылдырган яңа стратегик килешүләр белән тулыланды. Шулай итеп, «Татарстан Республикасы Студентлар Лигасы» РЯИО (2025 елның 28 гыйнвары), «Ният» хәйрия фонды һәм «Кеше сыену урыны» социаль тернәкләндерү үзәге» автоном коммерцияле булмаган оешмасы (2025 елның 28 марты), Россия Федерациясе Юстиция министрлыгының Татарстан Республикасы буенча идарәсе (2025 елның 10 апреле), Татарстан Республикасы Профсоюзлар федерациясе (2025 елның 25 июле), «Бердәм Россия» партиясенең Татарстан Республикасында җәмәгатьчелеккә ярдәм штабы (2025 елның 13 августы) белән килешүләр имзаланды.

Төп вәкаләтләрне гамәлгә ашыру белән беррәттән, Вәкаләтле вәкил институты коммерцияле булмаган оешмаларга методологик һәм мәгълүмати булышлык күрсәтә, шуның белән республика территориясендә социаль әһәмиятле проектларны уңышлы гамәлгә ашыруга ярдәм итә. Үзара багланышлар кысаларында Татарстан Республикасы Иҗтимагый күзәтү комиссиясе, хәйрия фондлары, хокук яклау юнәлешендәге җәмәгать оешмалары, Россия юристлар ассоциациясе белән тыгыз элемтә һәм уртак эш оештырылган.

Хезмәттәшлек формaты тәҗрибә белән даими алмашуны күздә тота: гражданлык җәмгыяте вәкилләре Вәкаләтле вәкил инициативаларының автордашлары булып торалар, ә Аппарат, үз чиратында, коммерцияле булмаган секторның төп проектларына ярдәм күрсәтә. Гражданлык инициативаларын хуплау максатыннан 2025 елда Вәкаләтле вәкил тарафыннан федераль һәм республика грант операторларына 18 хат җибәрелде. Вакыт белән сыналган партнерлар — Татарстан Республикасы һәм Россия Федерациясенең башка субъектлары хокук яклау системасын ныгытуга юнәлдерелгән проектлары булган коммерцияле булмаган оешмалар ярдәм алды. Бу хезмәттәшлек коммерцияле булмаган оешмаларларга кискен социаль мәсьәләләрне хәл итү өчен өстәмә ресурслар җәлеп итәргә мөмкинлек бирә.

«Яңа гасыр» автоном коммерцияле булмаган хәйрия оешмасы «ВИЧ тесты — күбрәк белем, азрак куркыныч» проектын гамәлгә ашыруны дәвам итә. Әлеге инициатива Татарстан Республикасы Рәисенең 2024 елгы гражданлык җәмгыятен үстерүгә гранты кысаларында башкарыла һәм җәмәгать сәламәтлеген ныгытуга һәм социаль әһәмиятле авыруларны диагностикалауга җаваплы карашны популярлаштыруга юнәлтелгән.

Масштаблылык һәм ихтыяҗлылык: «Яңа гасыр» автоном коммерцияле булмаган хәйрия оешмасы башкарма директоры Лилия Гуренкова мәгълүматлары буенча, хисап чорында махсуслаштырылган «Тест-мобиль»нең 30 тапкыр чыгу оештырылган, 500 кешегә ВИЧ-инфекциягә һәм 400 кешегә С гепатитына ирекле тикшерү үткәрелгән. Хезмәтләрнең югары ихтыяҗлылыгы мобиль пунктлар эшли башлаганчы ук чиратлар барлыкка килү белән раслана. Хәзерге чорда проект комплексы хезмәт күрсәтү форматына күчте. Аноним экспресс-тест үткәрүдән тыш, мөрәҗәгать итүчеләргә профессиональ медицина-социаль һәм психологик ярдәм күрсәтелә. «Тест-мобиль» проекты медицина ярдәме алгандагы каршылыкларны киметү бурычын нәтиҗәле хәл итә. Күчмә формaт төрле сәбәпләр аркасында стационар медицина учреждениеләренә барудан качучы халык төркемнәрен колачларга мөмкинлек бирә. «Яңа гасыр» автоном коммерцияле булмаган хәйрия оешмасы эше даими тест үткәрү культурасын тормыш нормасы итеп формалаштыруга һәм сәламәтлекне саклау технологияләрен төбәк халкының көндәлек практикасына кертүгә ярдәм итә. Оешманың эшчәнлеге Татарстан Республикасы сәламәтлек саклауның актуаль мәсьәләләрен хәл итүдә коммерцияле булмаган сектор һәм дәүләтнең югары нәтиҗәле хезмәттәшлеген күрсәтә.

С.А.Салихова җитәкчелегендә «Үзенчәлекле балалар. Татарстан» АКБО һәм «Яңа планета» тернәкләндерү үзәге Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил белән берлектә социаль әһәмиятле проектларны гамәлгә ашыра. Оешманың эшчәнлеге толерант җәмгыять формалаштыруга, иртә ярдәм системасын үстерүгә һәм балалар өчен инклюзив мохит булдыруга юнәлтелгән.

Оешманың эшчәнлеге нәтиҗәлелеге исбатланган методикаларны, аерым алганда, гамәли тәртип анализын (АВА-терапия) кертүгә һәм инклюзив мохит булдыруга юнәлтелгән.

1. Укыту һәм абилитация буенча проектлар:

- «Гамәли тәртип анализы мәктәбе» һәм «Үсеш»: ата-аналар һәм белгечләр (педагоглар, тьюторлар) өчен интенсив укыту курслары, үзенчәлекле балалар белән эшләүнең гамәли күнекмәләренә өйрәтү.
- «Сөйләмне башлап җибәрү»: сөйләм бозуларын төзәтү буенча махсус программа.

- Иҗади тернәкләндерү: «Татар орнаменты» проекты, анда балалар вак мотриканы үстерә һәм декоратив-гамәли сәнгать аша социализацияләнә.

2. Гаиләләргә һәм белгечләргә ярдәм:

«Перезагрузка»: ата-аналар өчен эмоциональ януны профилактикалау максатыннан психологик ярдәм клубы.

- «Өйдә берүзе»: аерым балаларда мөстәкыйльлек күнекмәләрен үстерү проекты.
- «Чиксез Казан»: нормотипик һәм аерым яшьтәшләр өчен аралашу мөмкинлеге тудыру инициативасы.

Проектларны гамәлгә ашыру барышында Вәкаләтле вәкил һәм аның Аппараты хезмәткәрләре тернәкләндерү үзәкләрендә гаиләләр белән даими очрашулар үткәрә, актуаль проблемаларны ачыклый һәм тәҗрибә уртаклаша.

Хисап чорында «Яңа Планета» үзәгендә 512дән артык бала терапевт ярдәме алды. Оешма белгечләре тарафыннан 195 000 сәгатьтән артык индивидуаль һәм төркемле шөгыльләрне үз эченә алган абилитация һәм тернәкләндерү чаралары комплексы гамәлгә ашырылды. Үзәк программалары логопедик коррекция, сенсор интеграциясе һәм төп тормыш күнекмәләрен формалаштыру кебек төп юнәлешләрне колачлый.

Эшнең мөһим юнәлеше булып, Россия Федерациясенең төрле төбәкләреннән килгән гаиләләр өчен баланың үсешендә тиз динамикага ирешүгә юнәлдерелгән 140тан артык кыска вакытлы интенсив курслар үткәрү булды.

Хәйрия эшчәнлегенә аерым игътибар бирелә. Агымдагы елда профильле программалар кысаларында 29 тәрбияләнүче адреслы ярдәм алды. Терапия, супервизион озату һәм гаиләләргә ярдәм күрсәтүгә юнәлдерелгән гомуми финанслау күләме 10 миллион сумнан артык тәшкил итте.

Татарстан Республикасы Иҗтимагый күзәтү комиссиясе (рәисе – И.А.Сатдинов) белән берлектә, Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенә һәм Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгына буйсынган мәҗбүри тоту учреждениеләрендә кеше һәм граждан хокукларын һәм ирекләрен торгызу, бушлай юридик ярдәм күрсәтү һәм хокукый агарту буенча актив эш алып барылды.

Генераль директоры Сатдинов И.А. булган «Социаль тернәкләндерү һәм адаптация үзәге» белән берлектә, Татарстан Республикасында авыр тормыш хәлендә калган кешеләр өчен хәйрия проекты гамәлгә ашырыла. Проект, хокук бозучы оешмаларга җәлеп ителергә мөмкин булган яки кабат җинаять кылуга омтылышлы куркыныч төркеменә кергән гражданнар белән эшләүгә юнәлтелгән. Партнер оешма рәсми рәвештә пробация субъектлары исемлегенә кертелгән һәм иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән кешеләрнең социаль адаптациясенә актив ярдәм итә.

Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле Аппараты һәм «Кеше сыену урыны» социаль тернәкләндерү үзәге» автоном коммерцияле булмаган оешмасы А.А.Суханов җитәкчелегендә авыр тормыш хәлендә калган гражданнарга ярдәм итү буенча уртак проектны гамәлгә ашыра. Эш «ГЛОНАСС+112» системасы нигезендә оештырылган: 2025 елда гына да 408 гариза оператив эшкәртелгән. Оешманың социаль патруле көн саен чакыруларга чыгып, йортсызларга һәм мохтаҗларга комплексы ярдәм күрсәтә - кайнар аштан һәм юридик консультацияләрдән алып төн куну урыны бирүгә кадәр. Шунысын да әйтергә кирәк, 2018 елдан башлап «Кеше сыену урыны» хәйрия эшчәнлегенең киң инфраструктурасын үстерде. Бүгенге көндә оешма көн саен 3000нән артык бушлай

ашамлык өләшә, ә аның базасында социаль чәчтараш, мунча, кер юу һәм кием бирү пункты эшли.

Авыр тормыш хәлендә калган гражданнарның мөрәҗәгатьләрен карау кысаларында, Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Казан һәм Татарстан митрополиты Кирилл фатихасы белән О.С.Варганова җитәкчелегендә эшләүче «Мәрхәмәт» ярдәм хезмәте белән актив хезмәттәшлек итә. Бергә эшләү һәм хезмәт тарафыннан оештырылган хәйрия җыемнары нәтиҗәсендә, 2025 елда 30 мөрәҗәгать итүчегә тиз арада ярдәм күрсәтелде. Акчалар социаль әһәмиятле ихтыяҗларга юнәлдерелде: торак-коммуналь хуҗалык бурычларын каплау, көнкүреш техникасы һәм төзелеш материаллары сатып алу, шулай ук балаларны тернәкләндерү өчен түләү.

«Инвалид балаларның ата-аналары өчен хокукый белем мәктәбе» социаль проекты 2020 елдан бирле АРСИ Ассоциациясе (җитәкчесе М.А.Григорьева) ярдәме белән уңышлы үсә. Проектның төп бурычы — бушлай юридик ярдәм күрсәтү генә түгел, ә ата-аналарның республика хакимияте вәкилләре белән диалог мәйданчыгы булдыру. 2025 елда укытуның төп платформасы «Яндекс.Телемост» булды, бу 8 зур дәрес үткәрергә мөмкинлек бирде. Югары ихтыяҗ саннар белән раслана: 40 даими катнашучы белән читтән торып үткәрелгән форматта дәресләрнең видеоязмаларын 3000нән артык кешене караган.

Җитәкчесе Г.Г.Балафендиева булган «Юридик клиника» Татарстан Республикасы мигрантларга һәм социаль якланмаган катламнарга хокукый ярдәм күрсәтү үзәге» төбәк иҗтимагый оешмасы авыр тормыш хәлендә калган гражданнарның хокукларын яклау буенча актив эш алып бара. 2025 елда Вәкаләтле вәкил белән берлектә «Татарстан Республикасы пенитенциар учреждениеләрендә ВИЧ-инфекцияне профилактикалау» һәм «Үсмерләр арасында наркоманияне профилактикалау – Сәламәт булу модада» проектлары эшләтеп җибәрелде. Беренче проектны гамәлгә ашыру кысаларында ВИЧ-инфекциягә аноним экспресс-тестлар, белем бирү һәм агарту чаралары керә. Икенче проект үсмерләр һәм яшьләр арасында тискәре социаль йогынтыларга шәхси тотрыклылыкны арттыруга, шул исәптән ата-аналар һәм укучылар арасында аңлату эшләре алып бару юлы белән наркотик матдәләр куллануга кызыксынуны киметүгә юнәлтелгән. Проектлар кысаларында дәресләр циклы якынча мең кешене колачлады. Вәкаләтле вәкил эшчәнлегендә эшнең зур өлешен хөкем ителгән, шикләнелүче һәм тикшерелүче гражданнар хокукларын яклау эше алып тора (бу тема докладның «Мәҗбүри тоту урыннарында кеше хокукларын яклау» бүлегендә җентекләп ачыла).

«Татарстан Республикасы Студентлар Лигасы» РЯО - республика студентларын берләштерүче оешма, ул социаль-икътисади мәсьәләләрне хәл итү, студентларның һөнәри сыйфатларын үстерү, студентлар җәмгыятьләрен координацияләү һәм яшьләрнең фәнни һәм иҗади потенциалын гамәлгә ашыруда ярдәм итү белән шөгыльләнә. Студентлар һәм аспирантларны берләштерү өчен булдырылган оешма дәүләт органнары белән хезмәттәшлек итә һәм төбәктә студентлар берләшмәләренең эшчәнлегенең нәтиҗәлелеген арттыру өстендә эшли.

2025 елның 28 гыйнварында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил һәм Татарстан Республикасы Студентлар Лигасы Президенты Ш.Н.Якупов арасында хезмәттәшлек турында килешү имзаланды. Татарстанда Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил һәм Студентлар Лигасының уртак эше хокукый аңлату, студентлар һәм яшьләрнең хокукларын яклау, проблемаларны хәл итү өчен

югары уку йортлары һәм яшьләр оешмалары белән хезмәттәшлек итү, шулай ук хокукый мәдәният формалаштыруга юнәлтелгән уртак проектларны үз эченә ала.

2025 елда «Татарстан Республикасы Студентлар Лигасы» төбәк яшьләр иҗтимагый оешмасы эшчәнлеге социаль ярдәм, яшьләрнең компетенцияләрен үстерү һәм югары уку йортлары һәм урта һөнәри уку йортлары студентларының казанышларын хуплау юнәлешендә тупланган иде.

2012 елдан башлап Студентлар Лигасы кысаларында Чит ил студентлары белән эшләү комитеты эшли. Комитет эшчәнлегенең максаты - республика территориясендә укучы чит ил студентларына адаптация һәм социализациядә ярдәм итү.

2025 елның 11 апрелендә Татарстан Республикасы Яшьләр эшләре министрлыгы бинасында мәгариф оешмаларындагы чит ил студентлары берләшмәләре җитәкчеләре белән очрашу узды, анда Вәкаләтле вәкил дә катнашты. Миграция исәбе, визаларны озайту һәм РФ законнарын үтәү мәсьәләләре каралды. Вәкаләтле вәкил Аппаратның катлаулы хәлләрдә чит ил гражданнарына бушлай юридик ярдәм күрсәтергә әзер булуын ассызыклады. Студентларны деструктив һәм экстремистик эшчәнлеккә җәлеп итүгә юл куймау мәсьәләсенә басым ясалды. Катнашучылар кампусларда иминлекне тәэмин итү чараларын тикшерделәр. Студентлар берләшмәләре җитәкчеләре тулай торакларда яшәү шартлары һәм медицина хезмәте күрсәтү сыйфаты мәсьәләләрен күтәрделәр. Чит ил студентларының ТР яшьләр грантларында һәм «Ярат. Төзе. Илһамландыр» кебек проектларда, «Яшьләр һәм балалар» илкүләм проекты кысаларында чараларда катнашу мөмкинлекләре тикшерелде.

Бу очрашу Татарстанда 20 меңнән артык чит ил студентлары өчен тигез мөмкинлекләр һәм милләтара татулык территориясе формалаштыру буенча Яшьләр министрлыгы һәм Вәкаләте вәкилнең системалы эшенең бер өлеше булды.

2025 елның 22 ноябрендә Вәкаләтле вәкил «ПРОкультуру» республика студентлар балында катнашты - бик матур, атмосфералы чара, ул яхшы традицияләрне кире кайтара һәм яшьләргә мәдәният, этикет һәм иҗат белән танышырга ярдәм итә. Студентлар әлеге тантанага ике ай әзерләнде, бу вакыт эчендә алар репетицияләр үткәрде, сайлап алу этапларында катнашты һәм бию номерларын шомартты. Бал нәтиҗәләре буенча өч номинациядә - «Балның иң яхшы пары», «Бал короле» һәм «Бал королевасы» җиңүчеләр билгеләнде.

2025 елда «Студентлар лигасы»ның төп проектлары һәм ярдәм чаралары:

- Транспорт гранты: 2025 елда ярдәм чарасы 5,7 меңнән артык студентны колачлады. Программа социаль мохтаҗларга һәм «яхшы» һәм «бик яхшы» билгеләре булган активистларга юл чыгымнарын компенсацияли. Киләсе этапка (2025–2026 уку елы) гаризалар кабул итү 2025 елның 1 декабренә кадәр барды.
- Яшьләр торак конкурсы: Лига активистлар һәм яшь галимнәргә ташламалы шартларда (еллык ставка 7%, беренче взнос 10%) торак алу мөмкинлеге бирүче конкурс операторы булды. 2025 елда конкурска якынча 300 гариза бирелде.
- Лига Форум: Татарстанның иң зур белем бирү форумы 2025 елның җәендә узды. Төп юнәлешләр лидерлык сыйфатларын үстерү һәм җәмгыятьләр белән идарә итү булды («Профессионаллар лигасы», «Университетлар лигасы» һәм «Җитәкчеләр лигасы»).

Татарстан Республикасында актив студентларны хуплау өчен зур ярдәм булып «Ел студенты» һәм «Ел казанышы» конкурслары тора. «Ел студенты» юбилей егерменче премиясе 2025 елның гыйнварында узды, анда җиңүчеләр фән, иҗат һәм спорт кебек төрле номинацияләрдә билгеләнде: барлыгы 18 номинация. Төп

номинациядә җиңүче традицион рәвештә «Алгарыш» программасы буенча дөньяның теләсә кайсы югары уку йортында уку хокукын яки Татарстан Республикасы Рәисеннән махсус акчалата бүләк ала. Вәкаләтле вәкил «Ел иреклесе/волонтеры» номинациясендә лауреатларны һәм җиңүчеләрне бүләкләүдә катнашты.

2025 елда «Студентлар лигасы» урта һөнәри белем бирү оешмалары студентлары өчен талантларны хуплау максатыннан «Ел казанышы» IX премиясен үткәрде. Премия Татарстанның 56 һөнәри белем бирү оешмасыннан студентларны берләштерде. Вәкаләтле вәкил экспертлар советы эшендә катнашты, анда казанышларны бәяләүдә объективлык принципларын үтәүне тәэмин итте һәм катнашучыларның хокукларын яклады, шулай ук хокукый мәдәниятне һәм актив гражданлык позициясен тәрбияләүнең мөһим элементы буларак «Ел җәмәгатьчесе» номинациясендә җиңүчене бүләкләүдә катнашты.

Вәкаләтле вәкил Аппараты яңа инициативаларга ачык булып кала һәм партнерлык элемтәләрен ныгыту алга таба да республикабыз халкының хокукларын һәм ирекләрен саклауның ышанычлы гаранты булып хезмәт итәчәгенә ышаныч белдерә.

ЙОМГАК

Докладта бәян ителгән проблемалардан чыгып, Вәкаләтле вәкил федераль башкарма хакимият органнарының Татарстан Республикасы территориясендә эш итүче территориаль органнарына, дәүләт хакимияте органнарына, җирле үзидарә органнарына кеше һәм граждан хокукларын һәм ирекләрен тәэмин итү, үтәү һәм яклау максатларында кайбер чараларны гамәлгә ашыру мөмкинлеген карарга тәкъдим итә.

1. Махсус хәрби операциядә катнашучыларның һәм аларның гаилә әгъзаларының хокукларын яклау максатларында:

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына:

- хәбәрсез югалган дип танылган хәрбиләрнең гаиләләренә ярдәм күрсәтү буенча җирле үзидарә органнарының, хәрби комиссариатларның, «Ватанны саклаучылар» дәүләт фондының Татарстан Республикасы филиалының һәм башка ведомстволарның ведомствоара хезмәттәшлеген камилләштерү мәсьәләсен карарга.

Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгына:

- махсус хәрби операциядә катнашучыларның һәм аларның гаилә әгъзаларының социаль гарантияләрен гамәлгә ашыруны, шул исәптән хәрби хезмәттән авыр дәрәҗәдәге имгәнүләр (аякларын ампутацияләү) булган, социаль яктан адаптацияләнмәгән, хәрби хезмәт узуга бәйле рәвештә җәзадан азат ителгән махсус хәрби операциядә катнашучыларны эшкә урнаштыруны тикшереп торуны тәэмин итәргә;

- «Татарстан Республикасы халкын эш белән тәэмин итүгә ярдәм итү» Татарстан Республикасы дәүләт программасы һәм «Кадрлар» илкүләм проектының «Эш белән тәэмин итүгә ярдәм итүнең актив чаралары» федераль проекты кысаларында махсус хәрби операциядә катнашучыларны һәм аларның гаилә әгъзаларын һөнәри укытуны һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыруны дәвам итәргә;

- махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына өйдә социаль хезмәт күрсәтүне һәм социаль-тернәкләндерү хезмәтләрен күрсәтүне дәвам итәргә;

- махсус хәрби операциядә катнашучылар һәм аларның озак вакытлы тәрбиягә мохтаҗ туганнары арасыннан гражданнарны өйләренә социаль хезмәт күрсәтүгә кабул итүне тәэмин итәргә;

- мәшгульлек хезмәте учреждениеләренә I группа инвалидлар арасыннан махсус хәрби операциядә катнашучыларны өйләренә барып кабул итүне йөкләргә.

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына:

- I группа инвалид булган махсус хәрби операциядә катнашучылар өчен өйдә күчмә кабул итүләр оештыруны тәэмин итәргә;

- хәрби хезмәттән азат ителгән махсус хәрби операциядә катнашучыларга психологик ярдәм күрсәтү эшен көчәйтергә;

- тирәнтен диспансерлаштыруны, чираттан тыш медицина тикшеренүләрен, махсус хәрби операция ветераннарын реабилитацияләүне тулы күләмдә тәэмин итәргә;

- махсус хәрби операция ветераннарына медицина ярдәме күрсәтү буенча дәүләт сәламәтлек саклау учреждениеләре эшчәнлеген координацияләүне дәвам итәргә.

Татарстан Республикасы Хәрби комиссариатына, «Ватанны саклаучылар» махсус хәрби операциясендә катнашучыларга ярдәм итү дәүләт фондының Татарстан Республикасы буенча филиалына:

- махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына түләүләрне билгеләү өчен хәрби частьләргә кирәкле документларны җыюда һәм җибәрүдә, шулай ук мөрәҗәгать итүчеләрнең тапшырылган документларын хәрби частьләр тарафыннан карау нәтиҗәләренә мониторинг ясауда һәрьяклап ярдәм күрсәтү эшен көчәйтергә.

Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгына, Татарстан Республикасы Хәрби комиссариатына, «Ватанны саклаучылар» махсус хәрби операциясендә катнашучыларга ярдәм итү дәүләт фондының Татарстан Республикасы буенча филиалына:

- махсус хәрби операциядән кайткан ветераннар белән эшләү буенча ведомствоара багланышлар оештырырга.

Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнарына:

- адреслы ярдәм күрсәтү максатларында махсус хәрби операциядә катнашучыларның һәм аларның гаилә әгъзаларының ихтыяҗларын даими нигездә мониторинглауны гамәлгә ашырырга;

- махсус хәрби операциядә катнашучыларны һәм аларның гаилә әгъзаларын тыныч тормышка җайлаштыру чараларын оештырырга;

- Татарстан Республикасы муниципаль районы (шәһәр округы) территориясендә махсус хәрби операциядә катнашучыларның мәшгульлек дәрәҗәсен тикшереп торырга;

- махсус хәрби операциядә катнашучыларны эшкә урнаштыру, шулай ук төрле дәрәҗәдәге имгәнүләре булган махсус хәрби операциядә катнашучылар өчен яңа эш урыннары булдыру мәсьәләсе буенча муниципаль район эш бирүчеләре белән хезмәттәшлек итәргә, махсус хәрби операциядә катнашучыларны эшкә урнаштырганда дәүләт ярдәме чаралары турында эш бирүчеләргә хәбәр итәргә;

- Россия Федерациясе Кораллы көчләреннән демобилизацияләнгән һәрбер махсус хәрби операция ветеранына, шулай ук махсус хәрби операциядә катнашучыларның гаиләләре әгъзаларына «Татарстан Республикасы халкын эш белән тәэмин итүгә ярдәм итү» дәүләт программасы һәм «Кадрлар» илкүләм проекты кысаларында территориаль халыкны эш белән тәэмин итү үзәкләре ярдәмендә эш бирүчеләрдән соралган һөнәрләр һәм белгечлекләр буенча түләүсез әзерләнү һәм яңадан әзерләү мөмкинлеге турында хәбәр итәргә.

2. Гражданнарның хезмәт хокукларын гамәлгә ашыру максатларында

Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгына:

- Татарстан Республикасы территориясендә эшчәнлек алып баручы эш бирүчеләрнең минималь хезмәт хакы күләмен үтәвенә даими нигездә мониторинг

ясарга; хезмәт шартлары һәм хезмәтне саклау мәсьәләләре буенча җитештерүдә имгәнүләр дәрәҗәсен киметүгә юнәлдерелгән чаралар үткәрергә;

- Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре (шәһәр округлары) тарафыннан эш бирүчеләр һәм хезмәткәрләр арасында хезмәт мөнәсәбәтләрен тиешенчә рәсмиләштерү мәсьәләсе буенча мәгълүмати-аңлату чараларын дәвам итәргә;

- легаль булмаган мәшгульлеккә каршы көрәш буенча Республика ведомствоара комиссиясе эш төркемнәре кысаларында Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре (шәһәр округлары) тарафыннан эш бирүчеләрнең минималь хезмәт хакы дәрәҗәсен үтәвен тәэмин итү мониторингын үткәрүне дәвам итәргә;

- инвалидларга мәшгульлеккә ярдәм итү чараларын гамәлгә ашыруны дәвам итәргә.

Легаль булмаган мәшгульлеккә каршы көрәш буенча республика ведомствоара комиссиясенә:

- Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрендә (шәһәр округларында) легаль булмаган мәшгульлеккә каршы көрәш эшләрен оештыруны; эш бирүчеләрнең минималь хезмәт хакы дәрәҗәсен үтәвен; хезмәт шартлары һәм хезмәтне саклау мәсьәләләре буенча җитештерүдә имгәнүләр дәрәҗәсен киметүгә юнәлдерелгән чаралар үткәрүне тәэмин итәргә.

Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнарына:

- хезмәт өчен түләү дәрәҗәсен арттыруны тәэмин итү, хезмәткәрләрнең хезмәт өчен түләүнең минималь күләме өлешендә социаль гарантияләрен үтәү буенча контроль-күзәтчелек органнары һәм Россия Федерациясе Пенсия һәм социаль иминият фондының Татарстан Республикасы буенча бүлеге белән тыгыз хезмәттәшлектә эш бирүчеләр белән эшне көчәйтергә;

- легаль булмаган мәшгульлеккә һәм хезмәт хакы буенча срогы чыккан бурычларга каршы көрәш буенча республика ведомствоара комиссияләренең эш төркемнәре эшчәнлеге кысаларында, хезмәт хакын түләүне тоткарлауга юл куйган эш бирүчеләрне тыңлау эшен дәвам итәргә; хезмәт мөнәсәбәтләрен яшереп калу очракларын ачыклау эшен оештырырга;

- Татарстан Республикасы муниципаль берәмлеге (шәһәр округы) мәгариф системасында квалификацияле педагогик кадрлар кытлыгын бетерү буенча программалар, чаралар планнары (юл картасы) эшләргә (булган очракта — камилләштерергә).

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына җирле үзидарә органнары белән берлектә:

- Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең сәламәтлек саклау системасында квалификацияле медицина кадрлары кытлыгын бетерү буенча программалар һәм чаралар планнарын (юл карталары) бергәләп эшләргә (булган очракта — камилләштерергә).

Татарстан Республикасы территориясендә эшләүче оешмалар һәм предприятиеләр җитәкчеләренә тәкъдим итәргә:

- Урта һөнәри белем бирү мәгариф оешмаларының уку-укыту программаларын формалаштыруда актив катнашырга;

- предприятиеләрдә профилактик медицина (цех медицинасы) инфраструктурасын, шул исәптән сәламәтлек пунктлары, физиотерапия кабинетлары, сәламәтләндерү комплекслары, санаторий-профилакторийлар һәм цех табиблары институты системаларын торгызырга.

Татарстан Республикасы территориясендә Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы белән берлектә эшләүче оешмалар һәм предприятиеләр җитәкчеләренә:

- предприятиеләрдә тирәнтен диспансеризация үткәрергә, хезмәткәрләргә сыйфатлы һөнәри тикшерү уздырырга, шулай ук производствода савыктыру системасын булдырырга һәм үстерергә тәкъдим итәргә.

3. Торак хокукларын гамәлгә ашыру максатларында:

Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнарына:

- торак урыннарга мохтаҗлар буларак гражданнарны исәпкә алу буенча муниципаль хезмәт күрсәткәндә гражданнардан артык документлар таләп итү очракларын төшереп калдырырга;

- күп балалы гаиләләргә җир кишәрлекләре бирү турында муниципаль норматив хокукый актларны федераль һәм төбәк кануннарына туры китерү чараларын күрергә;

- Әлмәт, Яшел Үзән, Кукмара һәм Түбән Кама муниципаль районнарында өч һәм аннан да күбрәк баласы булган гражданнарга җир кишәрлекләре бирү эшен җирле үзидарә органнары тарафыннан оештыруны мониторинглау барышында Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Аппараты тарафыннан ачыкланган хокук бозуларны игътибарга алырга;

- индивидуаль торак төзелешен гамәлгә ашыру, шәхси ярдәмче хуҗалык (йорт яны җир кишәрлеге) алып бару, бакчачылык яисә яшелчәчелек өчен җир кишәрлеге алу хокукына ия затлар исемлекләренә кертелгән гражданнарга үз ихтыяҗлары өчен җир кишәрлекләре бирү чиратларының катгый үтәлешен тәэмин итәргә;

- өч һәм аннан да күбрәк баласы булган гражданнарга җир кишәрлекләре бирү буенча административ процедураларны гамәлгә ашырганда Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсендә билгеләнгән срокларның тайпылышсыз үтәлешен тәэмин итәргә;

- күп балалы гаиләләргә бирелә торган буш җир кишәрлекләрен ачыклау максатыннан һәр муниципаль берәмлектә җирләргә инвентаризация үткәрергә;

- маневрлы торак фонды формалаштыру өчен бушаган торак биналарга мониторинг ясарга.

Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре комитетына һәм Яр Чаллы шәһәре башкарма комитетының Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре идарәсенә:

- индивидуаль торак төзелешен гамәлгә ашыру, шәхси ярдәмче хуҗалык (йорт яны җир кишәрлеге) алып бару, үз ихтыяҗлары өчен бакчачылык яисә яшелчәчелек өчен җир кишәрлеге алу хокукына ия затлар исемлекләренә кертелгән гражданнар

белән җир кишәрлеге урынына акчалата түләү алу мөмкинлеге турында мәгълүмати-аңлату әңгәмәсе үткәрергә.

Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгына:

- Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсе 13 пунктына җир кишәрлеген сайлау процедурасын үткәрү турында гражданнарга хәбәр итү ысуллары исемлегенә тиешле хәбәрләрне Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталы аша җибәрү мөмкинлеген өстәү өлешендә үзгәрешләр кертүнең максатка ярашлылыгын карарга.

Татарстан Республикасы дәүләт идарәсен цифрлы үстерү, мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгына:

- әлеге портал аша җир кишәрлеген сайлау процедурасын үткәрү турында гражданнарга хәбәрнамәләрне автоматлаштырылган юллау механизмын интеграцияләү максатыннан Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталының функциональ мөмкинлекләрен киңәйтү мөмкинлеген карарга.

Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгына, Татарстан Республикасы дәүләт идарәсен цифрлы үстерү, мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгына:

- Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсе 10 пунктында каралган документларны Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталы аша яисә дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең күпфункцияле үзәкләре аша, мөрәҗәгать итүче сайлаган беренчел мөрәҗәгать итү ысулы нигезендә бирү механизмын булдыру мөмкинлеген бергәләп карарга.

Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына:

- кирәк булган очракта Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгына Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсенә җир кишәрлеген сайлау процедурасын үткәрү турында гражданнарга хәбәр итү ысуллары исемлеген тулыландыру, шулай ук Татарстан Республикасы Җир кодексының 32.1 нче маддәсе 10 пунктында каралган документларны дәүләт һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре порталы яисә Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең күпфункцияле үзәкләре аша аша тапшыру мөмкинлеген тәэмин итү өлешендә үзгәрешләр кертү турында закон проектын әзерләүдә хокукый ярдәм күрсәтергә.

Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына:

- ятим балаларның һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларның һәм алар арасыннан булган затларның торак урыннарга мохтаҗлыгы турындагы мәсьәләләрне караганда «Ятим балаларга һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларга социаль ярдәм күрсәтүнең өстәмә гарантияләре турында» 1996 елның 21 декабрендәге 159-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләренә тайпылышсыз таянырга, шулай ук югары суд актларында формалаштырылган хокукый позицияләрне исәпкә алырга;

- махсуслаштырылган торак фондыннан торак урыннары бирү турында законлы көченә кергән суд актларын үтәүнең өстенлекле характерына игътибарны юнәлтергә.

“Халык контроле” Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасына керә торган “Торак-коммуналь хуҗалык” категориясе буенча мөрәҗәгатьләрне башкаручыларга:

- мөрәҗәгатьләрнең вакытында һәм сыйфатлы үтәлешенә контрольне көчәйтергә, мөрәҗәгатьләргә объектив һәм вакытында статус бирергә, фотоотчет һәм башкарылган эшләр турында «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт дәгълүмат системасында комментарий урнаштырырга;

- әгәр мәсьәләне башка ведомствога күчерергә кирәк булса, “Дәлилле баш тарту” статусын нигезсез куллануны булдырмаска;

- эш киңәшмәләре барышында каралган “Халык контроле” ТР дәүләт мәгълүмат системасына килгән мөрәҗәгатьләрнең үтәлешен тәэмин итү буенча тулы чаралар күрергә.

4. Гражданнарның сәламәтлек саклауга һәм медицина ярдәменә хокукларын саклау максатларында:

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына Татарстан Республикасы дәүләт идарәсен цифрлы үстерү, мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгы белән берлектә:

- Россия Федерациясе дәүләт хезмәтләре порталы аша электрон медицина документларын йөкләүгә комачаулый торган техник проблемаларны бетерү буенча комплексы чаралар күрергә.

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына:

- медицина эшчәнлеге сыйфатына һәм куркынычсызлыгына ведомство һәм эчке контроль системасын камилләштерергә;

- медицина эшчәнлеген стандартлаштыруны, процесслы һәм системалы алымнарны кертүне, медицина ярдәме күрсәткәндә сакчыл технологияләр куллануны тәэмин итәргә.

5. Социаль тәэмин итү өлкәсендә гражданнарның хокукларын яклау максатларында:

Россия Федерациясе Пенсия һәм социаль иминият фондының Татарстан Республикасы буенча бүлегенә:

- тернәкләндерү чарасына мохтаҗ инвалид һәр затның сезонлылык факторларын һәм шәхси ихтыяҗларын исәпкә алып, техник тернәкләндерү чарасын сатып алу процедураларын уздыруның катгый үз вакытында булуын тәэмин итәргә;

- билгеләнгән графиклардан тайпылышларны оператив рәвештә ачыкларга һәм булдырмый калырга мөмкинлек бирә торган техник тернәкләндерү чарасын китерү срокларын мониторинглауның комплексы системасын кертергә;

- инвалид гражданнар арасында техник тернәкләндерү чарасы сатып алу өчен электрон сертификатларны рәсмиләштерү һәм куллану мөмкинлекләре, тәртибе турында мәгълүмати-аңлату эшен активлаштырырга, шул исәптән тиешле мәгълүмати материалларны массакүләм мәгълүмат чараларында, ведомстволарның рәсми

сайтларында урнаштыру, медик-социаль экспертиза учреждениеләрендә, дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең күпфункцияле үзәкләрендә, шулай ук инвалидларның иҗтимагый оешмаларында таратуны активлаштырырга.

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгына:

- тәрбияләүнең шәхси программасын формалаштыру өчен өлкән яшьтәге гражданнарның сәламәтлеге торышы турында белешмәләр алу өлешендә медицина оешмалары белән үзара хезмәттәшлекне оештырырга.

Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгына:

- хезмәт ветераннарына, инвалидларга, өлкәннәргә, балалы гаиләләргә, махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаилә әгъзаларына оператив һәм сыйфатлы социаль ярдәм күрсәтүне тәэмин итәргә.

Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының территориаль социаль яклау бүлекләре белән берлектә Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнарына:

- «Кайгырту» суперсервисы сайтындагы “Алтын еллар-Золотые годы” бүлегендә муниципаль районда (шәһәр округында) актив озак яшәү чараларын гамәлгә ашыручы оешмалар, эш графиклары, хезмәт күрсәтү шартлары турында мәгълүматның актуаль халәтендә булуына булышлык күрсәтүне тәэмин итәргә;

- ялгыз яшәүче өлкән яшьтәге гражданнарга, 80 яшьтән өлкәнрәк гражданнарга йорт саен (фатир саен) йөрүләрне, социаль хезмәтләр алуга ихтыяҗ булу-булмауны оештырырга;

- муниципаль район (шәһәр округы) территориясендә яшәүче өлкән буын гражданнарын өлкән яшьтәге гражданнарның сыйфатын һәм гомер озынлыгын яхшырту өчен өстәмә шартлар тудыруга юнәлдерелгән сәламәтләндерү, социаль һәм иҗади чараларга актив җәлеп итүне тәэмин итәргә.

Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнарына идарәче компанияләр белән берлектә:

- инвалидларның транспорт чаралары өчен йорт яны территорияләрендә парковка урыннары оештыруны да кертеп, уңайлы мохитне тәэмин итү чараларын планлаштыру һәм гамәлгә ашыру максатларында, кресло-коляскалардан файдаланучы инвалидлар яши торган күпфатирлы йортларны ачыклау буенча системалы эш алып барырга;

- күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауны планлаштырганда инвалидлыгы булган милекчеләрдән тиешле гаризалар булганда, пандуслар, култыксалар һәм башка конструктив элементлар урнаштыруны да кертеп, киртәсез мохит булдыру чараларын күз алдында тотарга, бу халыкның аз хәрәкәтчән төркемнәренең социаль объектларга тоткарлыксыз керү хокукын нәтиҗәле гамәлгә ашырырга мөмкинлек бирәчәк.

Психик тайпылышлары булган гражданнар өчен билгеләнгән картлар һәм инвалидлар өчен интернат-йортлар, интернат-йортлар директорларына:

Бу чараларны вакытында үткәрүне тәэмин итәргә:

- медик-социаль экспертиза бюросында социаль хезмәтләр алучыларны инвалидлык билгеләү (яңадан карау) предметына тикшерү;

- социаль хезмәтләр алучыларны реабилитацияләү һәм реабилитацияләүнең шәхси программаларын яңадан карау (актуальләштерү);

- реабилитация һәм абилитациянең шәхси программаларында язылган тәкъдимнәр нигезендә социаль хезмәтләр каралган инвалидларга техник тернәкләндерү чараларын алу.

6. Мәгариф өлкәсендә балигъ булмаган балалар хокукларын яклау максатларында:

Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнарына:

- белем алу мөмкинлеген тәэмин итү һәм аның сыйфатын күтәрү максатларында Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына яңа мәгариф оешмалары төзүгә ихтыяҗ турында, шулай ук гамәлдәге мәгариф объектларына капиталь ремонт ясау кирәклеге турында нигезле тәкъдимнәрне үз вакытында тапшырырга;

- уку елы башланыр алдыннан, мәгариф оешмалары белән бергәләп, юл өслегенең, тротуарларның, яктыртуның торышын комплексы бәяләү, шулай ук өстәмә юл билгеләре, җәяүлеләр кичүләре һәм киртәләр кую ихтыяҗын ачыклау максатларында, мәктәп янындагы бер километр радиустагы территорияне, якындагы җәмәгать транспорты тукталышларына кадәрге участокларны да кертеп, тикшерергә.

Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына «Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының «Республика ресурс үзәге» белән берлектә:

- мәгариф оешмалары, социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре тарафыннан ведомствоара исәптә торучы балигъ булмаганнарга диагностика ясауны девиант тәртипкә һәм хокукка каршы гамәлләр кылуга омтылышны ачыклау предметына методик ярдәм күрсәтүне һәм мониторинг үткәрүне тәэмин итәргә.

Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгына, Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнарына:

- 2026 елда Татарстан Республикасында уздырыла торган Хәрби батырлык һәм хезмәт фидакарьлеге елы кысаларында патриотизм тәрбияләүгә, тарихка һәм мәдәни традицияләргә хөрмәт күрсәтүгә, буыннар арасында элемтәләрне ныгытуга, тарихи мирасны аңлауга, тирән милли үзаңны уятуга юнәлдерелгән чаралар үткәрүне тәэмин итәргә; мәгълүмат диварларында күрсәтмә агитация урнаштыруны, батырлык һәм фидакарьлек күрсәткән, төрле тарихи чорларда Ватан өчен көрәшкән сугышчыларга хөрмәт темасына багышланган видеопродукция күрсәтүне тәэмин итәргә.

7. Балаларның гаиләдә яшәү һәм тәрбияләнү хокукын яклау максатларында:

Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре һәм шәһәр округлары башлыкларына (балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау буенча муниципаль комиссияләр рәисләренә):

- «Балигъ булмаган гражданнарга карата опека һәм попечительлекне гамәлгә ашыруның аерым мәсьәләләре турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2009 елның 18 маендагы 423 номерлы карары таләпләре нигезендә опека һәм попечительлек органы тарафыннан опекун һәм тәрбиягә бала алган гаиләләрдә яшәүче балигъ булмаганнарның тормыш шартларын планлы һәм планнан тыш тикшерүләр уздыру графигын ай саен расларга һәм тикшереп торырга;

- Россия Федерациясе Гаилә кодексы, Россия Федерациясе Гражданнар кодексы, “Опека һәм попечительлек турында” №48-ФЗ Федераль закон таләпләренә ярашлы рәвештә, опека һәм попечительлек органының опекуннар хисапларын тикшерү үткәрүенә контроль алып барырга;

- төрле хезмәтләр һәм оешмаларның гамәлләрен координацияләү максатларында үзләренең ата-ана хокукларын торгызырга омтылучы ата-аналар белән ведомствоара профилактика эшен оештыру өчен комиссия (консилиум) төзү турындагы мәсьәләне карарга;

- социаль куркыныч хәлдә булган гаиләләргә мониторинг үткәрергә һәм, кирәк була калса, авыр тормыш вәзгыятен җиңүгә юнәлдерелгән адреслы ярдәм күрсәтергә;

- муниципаль берәмлекләр, шәһәр округлары территорияләрендә “Аеклык ноктасы” проектында катнашучыларны реабилитацияләүнең шәхси программасын гамәлгә ашыруны анализларга, алкогольгә бәйлелектән интегүче ата-аналарга квалификацияле психологик ярдәм күрсәтүне тәэмин итәргә;

- гаилә хәмергә бирелгән очракта балигъ булмаганнар эшләре буенча республика комиссиясенең 2025 елның 21 мартындагы 11-25 номерлы карары белән расланган балигъ булмаганнарның күзәтүчесезлеген һәм хокук бозуларын профилактикалау системасы субъектлары эшчәнлеге алгоритмын кулланырга;

- Татарстан Республикасы территориясендә белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыручы югары белем бирү мәгариф оешмаларында гаилә сәясәтен гамәлгә ашыру һәм хезмәткәрләргә, студентларга һәм аспирантларга күрсәтелә торган социаль ярдәм чаралары турындагы мәгълүматларга квартал саен мониторинг оештырырга;

- социаль яктан куркыныч хәлдә булган гаиләләргә, күп балалы гаиләләргә яшәү шартларын өйрәнү, торак-коммуналь хуҗалык хезмәтләре өчен бурычлар артуга юл куймау һәм йорт хуҗалыкларын энергия ресурсларыннан өзмәү максатында квартирларга йөрүне оештырырга.

Татарстан Республикасы Территориаль социаль яклау органнарына, балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приютларга:

- балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приютка җибәрелә торган балигъ булмаганнарга 6 айдан артмаган вакытка социаль хезмәт күрсәтүнең шәхси программасын төзергә.

Балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приютларга:

- бала балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приютка кергән көннән алып 2 эш көне эчендә, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Социаль куркыныч хәлдәге балигъ булмаганнар һәм аларның гаиләләре турында Татарстан Республикасы мәгълүматларының бердәм банкын төзү турында» 2010 ел 22 апрель № 294 карары белән расланган социаль куркыныч хәлдәге балигъ булмаганнар һәм аларның гаиләләре турында Татарстан Республикасы мәгълүматларының бердәм банкын төзү тәртибе нигезендә «Татарстан Республикасында социаль куркыныч хәлдәге гаиләләрне һәм балигъ булмаганнарны исәпкә алу һәм мониторинглау» мәгълүмат системасына сигнал картасын җибәрергә;

- социаль хезмәтләр күрсәтүгә алты айдан да артмаган вакытка шартнамәләр төзергә;

- балаларның социаль приютларда озак вакыт булуына юл куймаска, балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау комиссиясенә, шулай ук баланы гаиләгә кайтару яисә тәрбиянең башка рәвешенә урнаштыру буенча оператив карар кабул итүне тәэмин итү өчен опека һәм попечительлек органнарына үз вакытында хәбәр итәргә;

- иҗтимагый иминлек өлкәсендә хокук бозулар кылуга катнашы булуга бәйле рәвештә тәрбияләнүчеләр, шул исәптән профилактик исәптә торучылар һәм (яисә) эчке эшләр органнарында административ күзәтү астында торучылар белән, учреждениедә хезмәтләр алучы Россия традицион рухи - әхлакый кыйммәтләрен тәрбияләү буенча индивидуаль (төркемле) әңгәмәләр рәвешендә профилактик чаралар үткәрүне дини, иҗтимагый һәм спорт оешмалары вәкилләрен, психологларны җәлеп итеп башкарырга;

- балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приютлар базасында балигъ булмаганнарны һәм аларның гаиләләрен реабилитацияләү программаларын гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен халыкка комплексы социаль хезмәт күрсәтү үзәкләре белгечләрен чакырып, квартал саен социаль-тернәкләндерү консилиумнары үткәрүне тәэмин итәргә.

Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрендәге (шәһәр округларындагы) мәгариф идарәсе органнарына балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приютлар белән берлектә:

- социаль приютларда реабилитацияләнүче балалар белән белем бирү процессын оештыру һәм тәрбия эшен уздыру мәсьәләләре буенча мәгариф оешмалары белән нәтиҗәле хезмәттәшлекне тәэмин итәргә.

8. Гражданнарның мәҗбүри булу урыннарында кеше хокукларын саклау һәм яклау максатларында:

Россия Федерациясе Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенә, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең "16 нчы медицина-санитария часте"нә:

- җинаять-җәза үтәтү системасы учреждениеләрендәге затлар белән, аларның сәламәтлеге торышы, уздырылган медицина тикшеренүләре нәтиҗәләре, ачыкланган

авырулар булу-булмавы, билгеләнгән диагноз, авыруның үсеш фаразы, шулай ук медицина ярдәме күрсәтүнең кулланыла торган яисә фаразлана торган ысуллары, аларга бәйле хәвеф-хәтәрләр һәм медицина катнашының мөмкин булган вариантлары турында тулы мәгълүмат бирүне тәэмин итү максатыннан актив төстә аңлату эшләре үткәрүне тәкъдим итәргә.

Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең "16 нчы медицина-санитария часте"нә:

- телемедицина технологияләрен кулланып, шул исәптән граждан сәламәтлек саклау учреждениеләрен җәлеп итеп, хөкем ителгәннәргә һәм сак астында тотылучы затларга медицина ярдәме күрсәтү практикасын киңәйтүне тәкъдим итәргә;

- кадрлар кытлыгын тулыландыру өчен профильле медицина югары уку йортлары белән максатчан укыту турында шартнамәләр төзү мәсьәләсен карарга тәкъдим итәргә.

«Казан дәүләт медицина университеты», Россия Федерациясе Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең «16 нчы медицина-санитария часте» белән берлектә:

- төзәтү учреждениеләренең медицина бүлекчәләре (медицина-санитария частьләре) базасында «Казан дәүләт медицина университеты» югары һөнәри белем бирү учреждениесе студентларының производство практикасын оештыру мөмкинлегеген эшләргә тәкъдим итәргә.

Россия Федерациясе Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенә, Россия Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең "16 нчы медицина-санитария часте"нә һәм Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгына:

- балигъ булмаганнарга, шул исәптән тикшерү изоляторы шартларында туганнарга һәм йөкле хатын-кызларга медицина ярдәме күрсәтү мәсьәләләре буенча ведомстволар һәм медицина учреждениеләре арасында үзара хезмәттәшлек өлешендә Россия Федерациясе Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе һәм Сәламәтлек саклау министрлыгы арасындагы килешүне яңадан карарга һәм эшләп бетерергә.

Россия Федерациясе Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенә:

- төзәтү учреждениеләре җитәкчеләренә пенсия алуга хөкем ителгәннәрнең хокукларын үтәү һәм документларны рәсмиләштерү һәм Россия Пенсия һәм социаль иминият фондының Татарстан буенча идарәсенә җибәрүнең билгеләнгән срокларын үтәү өлешендә социаль бүлекләр эшен катгый контрольдә тотуны тәкъдим итәргә.

Россия Федерациясе Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенә:

- Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсе 2 нче төзәтү колониясе һәм Россия ҖҮФХ Татарстан Республикасы буенча идарәсе 19 нчы төзәтү колониясе базасында наркотик чараларга һәм психоактив матдәләргә бәйлелеккә эләккән хөкем

ителүчеләрне реабилитацияләү буенча социаль проектны гамәлгә ашыруны дәвам итәргә;

- реабилитацияләү буенча социаль проектта катнашу мөмкинлеге турында наркотик һәм психоактив матдәләргә бәйлелеккә эләккән хөкем ителүчеләрне мөмкин кадәр күбрәк колачлауны мәгълүмати-аңлату эше белән тәэмин итәргә киңәш итәргә.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына:

- наркотик һәм психоактив бәйлелектән интегүче хөкем ителгәннәрне реабилитацияләү буенча социаль проектны Татарстан Республикасы бюджетыннан финанслау мөмкинлеген карарга;

- «Россия Федерациясендә пробация турында» Федераль закон нигезләмәләрен Татарстан Республикасы территориясендә гамәлгә ашыру кысаларында пробация үзәкләре эшчәнлеген оештыру чараларын финанслау мөмкинлеген карарга.

Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгына:

- иректән мәхрүм итү урыннарыннан чыккан гражданнарның мәшгульлегенә пробация турындагы законнар кысаларында ярдәм итү;

- иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затларны тернәкләндерү һәм социаль адаптацияләү эшен, шул исәптән эш эзләү, һөнәри белем алу, гаилә элемтәләрен торгызу чараларын да кертеп дәвам итәргә.

9. Җинаятьләр һәм зыян күрүчеләр турында мөрәҗәгать итүчеләрнең хокукларын яклау максатларында:

Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгына, Россия Федерациясе Тикшерү комитетының Татарстан Республикасы буенча Тикшерү идарәсенә:

- Эчке эшләр органнары тикшерүчеләре, РФ Тикшерү комитетының ТР буенча Тикшерү идарәсе бүлекчәләре тарафыннан җинаятьләр турындагы хәбәрләрне тикшергәндә законлылыкны саклауга юнәлдерелгән өстәмә чаралар эшләүне тәкъдим итәргә;

- мөрәҗәгать итүчеләрнең конституциячел хокукларын тоткарлыксыз гамәлгә ашыру гарантияләрен арттыру максатларында җинаятьләр турындагы хәбәрләрне карау стадиясендә тикшерүчеләр һәм сорау алучылар эшчәнлегенә өзлексез процессуаль һәм ведомство контролен көчәйтергә тәкъдим итәргә;

- тикшерү һәм сорау алу органнары хезмәткәрләрен процессуаль эшчәнлек алып барганда, аларның һөнәри күнекмәләрен камилләштерү максатларында хезмәт әзерлеге системасында даими укытуны тәэмин итәргә тәкъдим итәргә.

10. Гражданнарның судта яклауга хокукларын яклау максатларында:

Суд приставлары федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча Баш идарәсенә:

- гражданнар мөрәҗәгатьләренә җавап бирүнең ачыклыгын һәм оперативлыгын арттыру һәм гражданнар мөрәҗәгатьләрен карау өлешендә Суд приставлары федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең территориаль органнары эшчәнлегенә даими ведомство контроле уздыру буенча өстәмә чаралар күрергә.

11. Миграция законнары өлкәсендә кеше хокукларын һәм ирекләрен саклау максатларында:

Россия Федерациясе Җәзаларны үтәтү федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенә һәм Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгына:

- җинаять-җәза үтәтү системасы учреждениеләренә Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгы белән берлектә документлары булмаган хөкем ителгәннәр белән эшне көчәйтергә һәм кешенең хокукый статусын һәм гражданлык мөнәсәбәтен билгеләүгә барлык мөмкин булган чараларны кабул итүне йөкләргә.